

שבוע פרשת תצוה

(6 – 12 February 2022)

ה' – י"א אדר א' תשפ"ב

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹא־מִדֵּי תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֹךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבור של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלידי לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבִנְיָד וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁכְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצֻוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוָּה אֲתָכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׁדְךָ לְכַהֲמֶתְךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁכְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנִתְּנוּ עַל צִיצִית הַקֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרֵאיתֶם אוֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצֻוֹת יי, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּם אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצֻוֹתַי, וְהִייתֶם קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרִינִי מִקַּבֵּל עָלֵי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָ לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֶנָּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ. אֲךָ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־יתובות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה תהיה כולו ייחפך ל"חדר ובית של צדקה".

קב.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זיין:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־יְהוָה בַּצֶּרֶתָהּ לִי
קִרְאתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הִצִּילָה נַפְשִׁי מִשְׁפֹּת־
שֶׁקֶר מִלְשׁוֹן רַמְיָה: ג מִה־יָתֵן לִי וּמִה־יִסְיף לִי
לְשׁוֹן רַמְיָה: ד חֲצִי גִבּוֹר שְׁנוֹנִים עִם גִּחְלִי
רַתְּמִים: ה אִוִּיה־לִּי כִּי־גִרְתִּי מִשֶּׁשֶּׁךְ שְׁכַנְתִּי
עִם־אֲהֲלֵי קֶדֶר: ו רַבַּת שְׁכֵנֹה־לָּהּ נַפְשִׁי עִם
שׁוֹנָא שָׁלוֹם: ז אֲנִי־שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הִמָּה
לְמַלְחָמָה:

קבא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֲשָׁא עֲיִנִי אֶל־הַהָרִים מֵאֵין
יבא עֲזָרִי: ב עֲזָרִי מֵעַם יְהוָה עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
ג אֶל־יָתֵן לְמוֹט רִגְלִי אֶל־יָנוֹם שְׁמֶרְדִּי: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוֹם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שְׁמֶרְדִּי
יְהוָה צִלְךָ עַל־יָד יְמִינִי: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יִכְבֶּה וַיֵּרָח בְּלִילָהּ: ז יְהוָה יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשְׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמַר־צִאתְךָ וּבֹאֲךָ
מִנֶּמְתָּה וְעַד־עוֹלָם:

תחילת זמן קידוש לבנה: יום שלישי בערב, ז' אדר א'

אגרות קודש

ב"ה, ו' שבט, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ג הרה"ח אי"א נ"נ עוסק בצ"צ וכו' מוה"ר יצחק שי

שלום וברכה!

זה עתה נתקבל מכתבו ממוצש"ק וארא עם הפ"נ המוסגר בו, אשר - בל"ג - אקראהו על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, בעת רצון, והשי"ת יזכהו לבשר טוב בכל הענינים שנזכרים בהפ"נ.

(ב) ומה ששואל, כיון שאומר הוא קדיש דרבנן קודם הודו, אם יש להפסיק בשביל זה באמצע פסוקי דזמרה. הנה לדעתי (כי אין הזמן גרמא לעיין בזה, וגם לכאורה פשוט הוא - ש)כיון שאין זה חיוב פרטי שלו, כ"א מוטל על המנין, הרי אין בזה היתר שיפסיק הוא במקום שאין להפסיק.

(ג) בנוגע לשאלתו שיש נערים המאחרים שאם לא יאמרו להם לדלג הסדר שקודם הודו, אזי לא יוכלו להתפפל בצבור ואיך להתנהג בזה.

הנה ידוע מרז"ל איזהו חכם הרואה את הנולד, והוא שייך בכל ענין וענין במילא גם בנדון זה, ואף שהדין (בסי' שערי תפלה לר' יעקב רקח הביא צא דעות שס"ל כן) ברור שמדלגים, אבל יש לראות את הנולד ובמשך זמן קצר, וכבר ראינו זה במוחש שההיתר לדלג מביא תומ"י להעדר חשיבות ענין התפלה, ותחלה מדלגין על הסדר שקודם התפלה דהודו, ואח"כ פסוד"ז ואח"כ וכו' ובפרט בשאלתו שהוא בנוגע לנערים וכו'. ובמילא בהנוגע לפועל, הנה אף שא"א לפסוק ובפרסום נגד הדין, אבל יש לצדד בכל האפשרי והאופנים שגם לא ידעו מההיתר לדלג, והוא ע"ד מאמר רז"ל אמרה תורה חלל שבת אחת כדי שישמור אחר שבתות הרבה (שבת קנא, ב). ומכש"כ בנדו"ד שבי' הדברים הם באיש א'. בענין השגות מרע"ה ששאל מכבר - מבואר ממאמרי רע"מ שבוהר. ועיין זח"ב קטז, ב ושם. ובד"ה ויצא תרס"ו.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ופ"ש כל חביריו בעבודה זו ומושפעי בכלל וע"פ מרז"ל ומתלמידי יותר מכולם.

נ"ב: הצעתי בהנהגות ביום ההילולא זוהי דאשתקד.

מוסג"פ הקונטרס שהו"ל לא כבר.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב	כג) מסכת מועד קטן עם ביאורים	כד) מסכת חגיגה עם ביאורים
ב) מזמורי תהלים קכ, קכא	ג	מדף כה עד דף כט	מדף ב עד דף ג
ג) מאמר ד"ה ואתה תצוה			
ה) שבת פרשת תצוה, י"א אדר ראשון, ה'תשכ"ה	ה		
ד) ר"ד ש"פ תצוה, י"א אדר ראשון ה'תשי"א טו			
ה) שיחת ש"פ תצוה,		כה) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וצינונים	
י"א אדר ראשון, התשכ"ה	טז	אדמו"ר הזקן	רח
ו) משיחות (ליל ויום) ג', (ליל ויום) ועש"ק וש"ק פי		כו) שולחן ערוך הלכות עירובין	
תצוה, ז', יו"ד וי"א אדר ראשון ה'תשנ"ב	יז	לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רח
ז) משיחות ש"פ תצוה, י"א אד"ר ה'תשנ"ב	כט	כז) תורה אור ואתה תצוה	
ח) לקוטי-שיחות פרשת תצוה – ז' אדר כרך טז	לח	אדמו"ר הזקן	ריא
ט) לקוטי-שיחות פרשת תצוה כרך טז, ב	מה	כח) תורת חיים	
י) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח		אדמו"ר האמצעי	רטז
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	מט	כט) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך	
יא) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת תצוה	נ	אדמו"ר ה"צמח צדק"	ריח
יב) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת תצוה	נא	ל) תורת שמואל תרל"ב	
יג) שיעורי תהלים לשבוע פרשת תצוה	עח	אדמו"ר מוהר"ש	ריט
יד) שיעורים בספר התניא (מוגה)		לא) ספר המאמרים – המשך תער"ב	
לשבוע פרשת תצוה	עט	אדמו"ר מוהרש"ב	רכ
טו) לוח "היום יום" לשבוע פרשת תצוה	פו	לב) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)	
טז) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	פח	אדמו"ר מוהרי"צ	רכב
שיעורי רמב"ם		לג) ספר השיחות ה'תש"ד-ה'תש"ה בלה"ק	
יז) – ג' פרקים ליום, לשבוע פרשת תצוה	צא	אדמו"ר מוהרי"צ	רכה
יח) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת תצוה	קמד	לד) ספר הזכרונות פרק צה (ב)	רכז
יט) – ספר המצוות, לשבוע פרשת תצוה	קסה	לה) אגרות קודש	
כ) נביאים וכתובים		אדמו"ר מוהרי"צ	רכט
יחזקאל פרק טז, נחמיה פרק יב	קסו	לו) חומש לקריאה בציבור	רל
כא) משניות – מסכת פאה		לז) קריאת התורה למנחת שבת-קודש	רלז
ביאור קהתי	קסח	לח) לוח זמנים לשבוע פרשת תצוה	רלח
כב) עין יעקב מסכת יומא	קעו	לט) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	רלט

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

43 שהוא בא לידי ביטוי בעבודת ה', ש'צית' מורה על הגוף והנפש
44 הבהמית שמקליפת נגה, כמבואר בקבלה וחסידות שהגוף והנפש
45 הבהמית של היהודי מקבלים חיות מ'קליפה' (כוח של היפך הקדושה)
46 הנקראת 'נוגה' לשון אור, כי זו 'קליפה' שאמנם רובה רע אך מעט טוב מעורב

47 בתוכה. וכשם שקליפות הפירות

48 מעלימות ומסתירות על הפרי כך לגבי

49 'קליפת נוגה' הרוחנית, מקור החיות

50 של הגוף והנפש הבהמית

51 ש'מעלימים' ומסתירים על

52 הנפש האלקית (שמן)

53 המלוכשת בהם, ולכן צריך

54 לכתשם לבטלם ולהכניעם כו'

55 כדי שלא יעלימו על אור

56 הנשמה, כמאמר הזהר⁵ אשר

57 כשם שעץ שאין האש נאחזת בו מחמת

58 שהוא דבר גדול וכבד, צריך לבקע

59 אותו לחתיכות, כך גופא דלא

60 סליק ביה נהורא דנשמתא,

61 מבטשין ליה גוף שלא עולה בו

62 אור הנשמה זקוק ל'ביטוש', היינו

63 ביטול והכנעה.

64 וזהו גם הביאור הפנימי על מה

65 שהטעם הגשמי של הזית

66 (שנמשך ומשתלשל מענינו

67 הרוחני כמבואר בחסידות בכמה

68 מקומות שכל מה שיש בעולם הזה

69 הגשמי נמשך ומשתלשל משורשו

70 הרוחני, ולדוגמה המתיקות שבתפוח

71 שורשה ומקורה במידת החדס כפי

72 שהיא בעולם האצילות, ואילו הזית

73 הוא מר, וכמאמר רבותינו

74 ז"ל⁶ על הפסוק⁷ האמור בינה

75 שנוח שלח מהתיבה לראות האם קלו

76 המים מהארץ והיונה חזרה ונהגה

77 עלה זית טרף בפיה, אמרה

78 יונה: יהיו מזונותי מרויחן כו', שמרירות זו מורה

1 ואתה משה רבינו תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית
2 זך כתיב למאור להעלות נר תמיד¹ במנורת בית המקדש,
3 וממשיך בפסוק שלאחריו² בפסוק הבא באהל מועד גו'
4 יערך אותו אהרן מערב עד בקר גו'. וידוע הדיוק בזה

5 השאלה על כך על-פי דיוק בלשון

6 הכתוב בדרושי רבותינו

7 נשיאנו³, מאמרי חסידות של

8 אדמו"ר חב"ד דמאחר שהקללת

9 הנרות במנורת המקדש בפועל היא

10 על-ידי אהרן הכהן, למה

11 הציווי הוא "ויקחו אליך",¹

12 דמשמע שביאו השמן אל

13 משה?

14 וגם צריך להבין מה שבפסוק

15 הראשון, גבי "ויקחו אליך"

16 (אל משה), נאמר "להעלות

17 נר תמיד", ובפסוק השני,

18 גבי אהרן, נאמר "מערב עד

19 בקר" ואף שהמשמעות של שני

20 הזמנים שווה, צריך להבין מהו הטעם

21 לשינוי הלשונות על פי פנימיות

22 העניינים?

23 (ב) ולהבין זה, יש לבאר

24 תחלה כללות הענין ד'שמן

25 זית' על-פי חסידות. דהנה, על-

26 פי המבאר בדרושי רבותינו

27 נשיאנו (ב'תורה אור')

28 וב'לקוטי תורה' ספרים של

29 מאמרי חסידות על פרשות השבוע

30 והמועדים מאת האדמו"ר הזקן,

31 ובארוכה יותר בכתבים שלא

32 נדפסו עדין) יש בזה בשמן זית

33 שני אופנים⁴.

34 אופן הראשון, שהשמן היוצא

35 מהזית הוא נעלה יותר מהזית

36 עצמו, כי הזית מסתיר ומעלים

37 על השמן שבתוכו, ולכן יש

38 צורך בכתישת הזית פעולה

39 המבטלת את ההעלם וההסתר שהזית

40 מעלים על השמן כדי להוציא

41 ממנו את השמן. וענינו של

42 אופן זה בשמן זית בעבודה כפי

בס"ד. שבת פרשת תצוה, י"א אדר ראשון, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

1 ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן

2 זית זך כתיב למאור להעלות נר תמיד¹,

3 וממשיך בפסוק שלאחריו² באהל מועד גו'

4 יערך אותו אהרן מערב עד בקר גו'. וידוע הדיוק

5 בזה בדרושי רבותינו נשיאנו³, דמאחר

6 שהקללת הנרות היא על-ידי אהרן, למה הציווי

7 הוא "ויקחו אליך", דמשמע שביאו השמן אל

8 משה. וגם צריך להבין מה שבפסוק הראשון,

9 גבי "ויקחו אליך" (אל משה), נאמר "להעלות

10 נר תמיד", ובפסוק השני, גבי אהרן, נאמר

11 "מערב עד בקר".

12 (ב) ולהבין זה, יש לבאר תחלה כללות הענין

13 ד'שמן זית'. דהנה, על-פי המבאר

14 בדרושי רבותינו נשיאנו (ב'תורה אור')

15 וב'לקוטי תורה', ובארוכה יותר בכתבים שלא

16 נדפסו עדין) יש בזה שני אופנים⁴. אופן

17 הראשון, שהשמן הוא נעלה יותר מהזית, כי

18 הזית מסתיר ומעלים על השמן שבתוכו, ולכן

19 יש צורך בכתישת הזית כדי להוציא ממנו את

20 השמן. וענינו בעבודה, ש'צית' מורה על הגוף

21 והנפש הבהמית שמקליפת נגה, שמעלימים

22 ומסתירים על הנפש האלקית (שמן) המלוכשת

23 בהם, ולכן צריך לכתשם כו' כדי שלא יעלימו

24 על אור הנשמה, כמאמר הזהר⁵ גופא דלא

25 מבטשין ליה. וזהו גם מה שהטעם הגשמי של הזית

26 מענינו הרוחני) הוא מר, וכמאמר רבותינו ז"ל⁶ על הפסוק⁷ והנה עלה זית

27 טרף בפיה, אמרה יונה: יהיו מזונותי מרויחן כו', שמרירות זו מורה

(1) ריש פרשתנו (כז, כ). (2) שם, כא. (3) תו"א ריש פרשתנו (פא, א). הוספות לתו"א סוף פרשתנו (קיא, ב). מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ז ע' סו. ועוד. (4) בהבא לקמן - ראה גם לקו"ש ח"א ע' 131 ואילך (ממאמר זה). (5) ח"ג קסח, א - הובא ונתבאר בתניא רפכ"ט. (6) עירובין יח, ב. (7) נח ח, יא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 **בַּיּוֹם כּוֹ** מידו של הקדוש-ברוך-הוא ולא מתוקים מיד בשר-ודם,
 2 **שְׁמִירֹתָ זֶה מוֹרָה** המרידות שבזית הגשמי היא הוראה וסימן **עַל**
 3 **בְּחִינַת חֲשׂוֹכָא וּמִרְיֹו** חושך ומרידות **דְּסִטְרָא-אַחְרָא** של הצד
 4 האחר, הצד של היפך הקדושה.
 5 **וְזֶה גַם** הביאור הפנימי על **מָה**
 6 **שֶׁהֵינִי** הנאכל כמות שהוא, ללא
 7 שמן זית, **מִשְׁכַּח תִּלְמוּדוֹ שֶׁל**
 8 **שְׁבָעִים שָׁנָה⁸, וְהֵינִי,**
 9 **שֶׁהֶעֱלֵם וְהִסְתֵּר דִּזְיֹת'**
 10 **הוא עַד כְּדִי כָּךְ, שְׂאָף שֶׁלְמַד**
 11 **בְּמִשְׁךָ כָּל יְמֵי חַיָּו, יְמֵי**
 12 **שְׁנוֹתֵינוּ בָּהֶם שְׁבָעִים שָׁנָה⁹,**
 13 **וְלִיְמוּדוֹ הָיָה כְּדָבָרֵי** כפי שצריך
 14 להיות (לא באופן ד"מגלה
 15 פנים בתורה שלא כהלכה
 16 חס-ושלום", שְׂאָף אֵין חֶסְרוֹן
 17 אִם יִשְׁכַּח זֹאת כִּשְׁהִימוֹד אִינוֹ
 18 כְּרֹאֵי, אֲכַן עֲדִיף שִׁישְׁכָה אֵת
 19 (תלמוד), וכאן מדובר בלומד תורה
 20 כְּרֹאֵי, לימוד לשמיה וכו', שֶׁלְכֵן
 21 **נִקְרָא בְּתוֹרָה בְּשֵׁם "תִּלְמוּד"**
 22 (תלמוד) היינו שהתורה עצמה
 23 קוראת לכך לימוד ראוי, הִנֵּה בִּכְחוֹ
 24 **שֶׁל הַזֵּית (הָעֵלֶם וְהִסְתֵּר**
 25 **הַגּוֹף וְהִנָּפֵשׁ הַבְּהִמִּית)**
 26 **לְהַשְׁכִּיחַ זֹאת וְכֹל מִה שֶׁלֹּמֵד לֹא**
 27 יפגע בו שינוי, וְהָיָה הַשְׁכָּחָה
 28 **הִיא מַעֲוֵלָה הַקְּלִיפּוֹת¹⁰ וְאִם כֵּן**
 29 **אֵינָה דֹבֵר רֹאֵי וְרֹצֵי, וּבִכֹּל זֹאת, יִשְׁנו**
 30 **לִיְמוֹד כֹּזֵה שְׂכָדָא לִשְׁכּוּחַ, אֲבָל הַזֵּית**
 31 **מִשְׁכִּיחַ לִיְמוֹד טוֹב וְרֹאֵי שֶׁלֹּא כְּדֹאֵי**
 32 **לִשְׁכּוּחַ. וְלִכֵּן צָרִיכָה לְהִיטֵר**
 33 **כְּתִישַׁת הַזֵּית (שְׁזָהוּ עֲנִין**
 34 **ד"כתיית" במובן של ביטול**
 35 **והכנעה), שְׁזָהוּ עֲנִין דְּאִתְפָּסִיא**
 36 **סִטְרָא-אַחְרָא,** כפיית והכנעת הצד
 37 האחר, המנגד לקדושה **עַל-יְדֵי**
 38 **בְּרִיר הַגּוֹף וְהִנָּפֵשׁ הַבְּהִמִּית**
 39 **כו' הַפְּרִדַּת הַטּוֹב שְׁבָחָה מֵהָרַע שְׁבָחָה**
 40 **וְהַעֲלָתוֹ לְקֹדֶשׁ, וְעַל-יְדֵי-זֶה**
- מִתְגַּלֶּה הַשְּׁמֶן הַטָּמֵן בְּיֹתֵים (שֶׁלֹּא זֶה בְּלִבְדֹּ שְׂאִינוֹ מֵר, אִף
 שְׁהִיִּת מֵר, הָיָה הַשְּׁמֶן שְׁבִתּוֹכּוֹ (הִיוֹצֵא עַל-יְדֵי כְּתִישָׁה), לֹא רַק שֶׁהַשְּׁמֶן אִינוֹ
 מֵר אֲלֵא אֲדָרְבָּה, יֵשׁ בּוֹ עֲנִין הַמְּתִיקוּת¹¹), שְׁעֲנִינוֹ שֶׁל הַשְּׁמֶן
 הַמְּתוּק בְּסִפּוּרֹת הוּא בְּחִינַת הַחֲכָמָה¹² (שֶׁלְכֵן בְּנִיגוּד לִזֵּית
 הַמְּשַׁכַּח תִּלְמוּד שֶׁל שְׁבָעִים שָׁנָה, שְׁמֵן
 הַזֵּית מִחֲזִיר תִּלְמוּדוֹ שֶׁל
 שְׁבָעִים שָׁנָה⁸, וְכִיּוֹן שֶׁבִּכְחוֹ
 לְהַחֲזִיר תִּלְמוּדוֹ, הָיָה מוֹבֵן
 שֶׁהוּא לְמַעַלָּה מִמֶּנּוּ, לְמַעַלָּה
 מֵהַתִּלְמוּד עֲצֻמוֹ לְפִי שְׁעֲנִינוֹ שֶׁל
 הַשְּׁמֶן הוּא לֹא רַק בְּחִינַת
 חֲכָמָה הַגְּלוּיָה עֲנִינוֹ שֶׁל הַתִּלְמוּד,
 אֲלֵא גַם בְּחִינַת 'חֲכָמָה
 סְתִימָא'¹³, חֲכָמָה 'סְתוּמָה'
 וְנִעְלָמָה, חֲכָמָה שֶׁלֹּמַעַלָּה מִגִּילּוֹי),
 שֶׁהוּא עֲנִין הַבִּיטוּל לְאַלְקוּת
 וְהַבִּיטוּל הוּא לְמַעַלָּה מֵהַשְּׁכַל.
 וְאִפְּסֵן הַשְּׁנִי¹⁴, בְּבִיאוֹר עֲנִינוֹ שֶׁל
 שְׁמֵן זֵית עַל-פִּי חֲסִידוֹת הוּא שֶׁהֵינִי
 הוּא לְמַעַלָּה בְּמַדְרִיגָה מֵהַשְּׁמֶן
 [וְהֵינִי מַצֵּד פְּנִימִיּוֹת הָעֲנִינִים
 לְמַעַלָּה בְּרוּחָנוּת, דְּכִיּוֹן שֶׁהֵינִי
 הוּא הַמְּקוֹר שֶׁמֶנּוּ בָּא וְיוֹצֵא
 הַשְּׁמֶן, הָיָה הוּא הַזֵּית לְמַעַלָּה
 מִמֶּנּוּ. וְלְהַעֲרִיר מִמָּה שֶׁכָּתֹב
 ה'פְּרָדִס'¹⁵ בְּעֲנִין יִסּוֹד וּבִנְיָן,
 שְׁמָה שֶׁלְמִטָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה
 מְקוֹמוֹ בְּתַחֲתִית וְהוּא נְחוּת
 בְּמַעֲלָתוֹ, הִנֵּה לְמַעַלָּה הוּא
 הָעֲלִיּוֹן. כְּמוֹ הַיִּסּוֹד, שֶׁלְמִטָּה
 בְּבִנְיָן גִּשְׁמִי הוּא בְּתַחֲתִית הַבִּנְיָן
 וְנֹרָא פְחוּת חֲשׁוֹב מֵהַבִּנְיָן עֲצֻמוֹ,
 אֲבָל לְמַעַלָּה בְּאִלּוּקוֹת הוּא
 הַיִּסּוֹד בְּמַדְרִגָּה נְעֻלִית יוֹתֵר,
 לְמַעַלָּה מֵהַבִּנְיָן. וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה
 בְּנוֹגֵעַ לִזְיֹת שֶׁהוּא מְקוֹר
 (יִסּוֹד) הַשְּׁמֶן, שֶׁבִּפְשָׁטוֹת

(8) הוריות יג, ב. (9) תהלים צ, י. (10) תו"א שם פא, סע"ג. קי, ד. תניא פל"ז (מו, א). (11) ראה גם ביאורו"ז להצ"צ ח"א ע' שכד. ד"ה הללו את ה' תשל"א (תורת מנחם - ספר המאמרים תשרי ע' קצא). (12) תו"א שם. וראה לקו"ת בהעלותך לו, ב. (ועוד. (13) לקו"ת שם לא, א. (14) ראה גם אוה"ת פרשתנו ע' א'תקמו. ד"ה הללו את ה' הנ"ל. (15) שער כג (שער ערכי הכינויים) ערך יסוד. וראה סה"מ תרצ"א ע' שיח. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הַעֲנִינִים כְּפִי שֶׁהֵם לְמִטָּה בְּגִשְׁמִיּוֹת, הַיְזִית הוּא בְּמִדְרָגָה
- 2 תַּחְתּוֹנָה מִהַשְׁמָן וְהַשְׁמָן נִחְשָׁב יוֹתֵר מֵהַיְזִית, אֲבָל בְּפִנִּימִיּוֹת
- 3 הַעֲנִינִים כְּפִי שֶׁהֵם לְמַעְלָה, הַיְזִית הוּא בְּמִדְרָגָה עֲלִיוֹנָה
- 4 יוֹתֵר מִהַשְׁמָן].
- 5 וְהֵינּוּ, שֶׁכָּכֵל שֶׁגִּדְלָה מַעֲלָת
- 6 הַשְׁמָן, בַּחֲיִנַּת הַחֲכָמָה (כּוֹלָל
- 7 גַּם 'חֲכָמָה סְתִימָא', חֲכָמָה
- 8 'סְתוּמָה' וְנַעֲלַמְתָּ שֶׁלֹּא מִגִּילּוֹי
- 9 כִּנְ"ל הַנַּעֲלִית מִחֲכָמָה סְתִימָה), הִנֵּה
- 10 הַיְזִית שֶׁהוּא מְקוֹר הַשְׁמָן הוּא
- 11 בְּמִדְרָגָה נַעֲלִית יוֹתֵר שֶׁהִי
- 12 בְּדֶרֶךְ כָּלל הַמְקוֹר נַעֲלָה מִהִדְבַּר הַבֵּא
- 13 מִהַמְקוֹר. וְעַל־פִּי־זֶה, גַּם עֲנִין
- 14 הַמְרִירוֹת (הַחֲשֹׁף) שֶׁבַּיִת אֵינוֹ
- 15 חֲסוּן (כְּפִי שֶׁהוּא לְפִי הָאוֹפֵן הָרָאשׁוֹן
- 16 שֶׁהַשְׁמָן נַעֲלָה מֵהַיְזִית, כִּי הַיְזִית מֵר
- 17 וְהַשְׁמָן מִתּוֹק, כִּמְבֹאֵר (עַל־ל) אֵלָּא
- 18 רוֹמֵז עַל מִדְרָגָתוֹ הַנַּעֲלִית שֶׁל
- 19 הַיְזִית, שֶׁהוּא מִבְּחִינַת הַפֶּתֶר
- 20 בַּחֲיִנַּת 'כֶּתֶר' עַל־יָד שֶׁלֹּא מִלְּמַעְלָה
- 21 מִהַסְפִּירוֹת שֶׁלֹּא מִלְּמַעְלָה מִהַחֲכָמָה
- 22 (שְׁמָן), וְכִמּוֹ שֶׁכָּתוּב¹⁶ עַל
- 23 בַּחֲיִנַּה נַעֲלִית זוֹ, בַּחֲיִנַּת הַכֶּתֶר, שֶׁזֶּהוּ
- 24 אֹרֶךְ אֱלֹקֵי נַעֲלָה שֶׁעָלָיו נִאֲמַר יֵשֶׁת
- 25 חֲשֹׁף סִתְרוֹ, שֶׁנִּקְרָא חֲשֹׁף
- 26 לְהִיּוֹתוֹ מוֹפָשֵׁט מִכָּל גִּדְרָה שֶׁל
- 27 אֹרֶךְ הַבָּא בְּגִילּוֹי¹⁷ וְהוּא 'חֲשׁוֹךְ'
- 28 וְנִסְתָּר.
- 29 ג) וַיֵּשׁ לֹאֲמַר שֶׁבִּזְזָה בִּשְׁנֵי
- 30 הָאוֹפִנִים הָאֲמֹרִים לְגַבֵּי הַיָּחִס שֶׁל
- 31 הַיְזִית וְהַשְׁמָן וּמִי מֵהֶם נַעֲלָה יוֹתֵר
- 32 תְּלִי גַם הַפִּירוֹשׁ ד' שְׁמָן זִית
- 33 זָךְ, אִם "זָךְ" קָאִי מִכּוּוֹן עַל
- 34 הַשְׁמָן, כְּפִירוֹשׁ רַשִּׁי [שִׁישׁ]
- 35 בּוֹ כְּפִירוֹשׁ רַשִּׁי, עִם הַיְזִית בְּעִיקָר
- 36 פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מְקָרָא גַם סוּדוֹת
- 37 תַּחְתּוֹנָה, כְּפִי שֶׁמּוּבָא פַּעֲמִים רַבּוֹת
- 38 בִּישְׁחֻחַת שֶׁל הַרְבֵּי שֶׁכְּפִירוֹשׁ רַשִּׁי עַל
- 39 הַתּוֹרָה יֵשׁ גַּם "יִינָה שֶׁל תּוֹרָה"]
- 40 שֶׁהַכּוּוֹנָה הִיא שֶׁהַשְׁמָן הוּא זָךְ נִקִּי
- 41 וְצוּלָל בְּלִי שְׁמֵרִים, אוֹ שֶׁקָּאִי
- 42 אוֹ שֶׁ"זָךְ" מִכּוּוֹן עַל הַיְזִית,

- 43 כְּפִירוֹשׁ הָאֲבִין-עֲזָרָא [שֶׁגַּם כְּפִירוֹשׁ יֵשׁ סוּדוֹת תַּחְתּוֹנָה,
- 44 וְכִפִּי שֶׁמַּצִּינוּ שֶׁפִּירוֹשׁוֹ הוּבָא וְנִתְבָּאֵר ב' דְּכָרֵי אֱלֹקִים-
- 45 חַיִּים' תּוֹרַת הַחֲסִידוֹת כְּכִמָּה מְקוּמוֹת (וְלִהְיֵיר מִמָּה שֶׁכָּתַב
- 46 עָלָיו עַל הָאֲבִין-עֲזָרָא אֲדָמוֹ"ר הָאֲמִצְעִי¹⁸ (וְלַעֲת-עֲתָה לֹא
- 47 מַצָּאתִי זֶה בְּמָקוֹם אַחֵר¹⁹)
- 48 שְׁמֵסֵר נִפְשׁוֹ עַל קְדוּשַׁת
- 49 הַשְׁמָן)] שֶׁצִּירֵךְ לְקַחַת לִשְׁמָן
- 50 לְמֵאוֹר בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַגִּבְרִים שֶׁל
- 51 הַיְזִית שֶׁהֵם "זֹכִים" שֶׁאֵין בָּהֶם
- 52 עֲפֹשׁ אוֹ שֶׁלֹּא נֶאֱכָלָה
- 53 קֶצֶתָם, וּמֵהֶם יַעֲשׂוּ הַשְׁמָן
- 54 כּו'.]
- 55 וְהוֹלֵךְ וּמִבְּאֵר אֶת הַקֶּשֶׁר בֵּין שְׁנֵי
- 56 הַפִּירוֹשִׁים ב"זך" וְשְׁנֵי הָאוֹפִנִים
- 57 הָאֲמֹרִים בִּיחָס שְׁבִין הַשְׁמָן וְהַיְזִית.
- 58 וְהַעֲנִין בְּזֶה, שֶׁלְּפִי פְּשׁוּטוֹת
- 59 הַעֲנִינִים, שֶׁהַיְזִית שֶׁמַּעֲלִים
- 60 וּמִסְתִּיר עַל הַשְׁמָן הַנִּמְצָא בְּתוֹכָהּ,
- 61 מוֹרָה עַל הַגּוֹף וְהַנֶּפֶשׁ
- 62 הַבְּהִמִּית שֶׁמַּעֲלִימִים
- 63 וּמִסְתִּירִים עַל אֹרֶךְ הַנֶּפֶשׁ
- 64 הַמְּלֻבָּשֶׁת בְּתוֹךְ הַגּוֹף וְהַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִּית,
- 65 צְרִיכָה לְהִיּוֹת זְהִירוֹת
- 66 מִיּוֹחֲדָת בְּבַחֲרִית הַיְזִית שֶׁמִּמֶּנּוּ
- 67 יִבּוֹא הַשְׁמָן, שֶׁהַיְזִית עֲצָמוֹ יִהְיֶה
- 68 זָךְ (כְּפִירוֹשׁ הָאֲבִין-עֲזָרָא), כִּי
- 69 כָּאֲשֶׁר הַיְזִית אֵינוֹ זָךְ, וְהֵינּוּ
- 70 שֶׁהַגּוֹף וְהַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִּית אֵינָם
- 71 מְזוּכָּרִים וּמִעוֹדֵנִים כָּלָל, אֵלָּא
- 72 הֵם בְּתוֹכָהּ הַחֲמִירוֹת וּבִמְצָב
- 73 הַזֶּה יִשְׁנוּ הַעֲלָם וְהַסְתָּר גָּדוֹל בְּיוֹתֵר עַל
- 74 אֹרֶךְ הַנֶּפֶשׁ, הִנֵּה לְפַעְמִים יָכוֹל
- 75 לְהִיּוֹת שֶׁגַּם הַעֲצָה ד' מְבַטְשִׁין
- 76 לִיָּה' בִּיטוּל וְהַכְנָעָה שֶׁל הַגּוֹף וְהַנֶּפֶשׁ
- 77 הַבְּהִמִּית לֹא תוֹעִיל לְהַתְגַּבֵּר עַל
- 78 חֲמִירוֹת הַגּוֹף וְהַנֶּפֶשׁ
- 79 הַבְּהִמִּית.

- 29 עֲזָרָא), כִּי כָּאֲשֶׁר הַיְזִית אֵינוֹ זָךְ, וְהֵינּוּ שֶׁהַגּוֹף וְהַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִּית אֵינָם מְזוּכָּרִים
- 30 כָּלָל, אֵלָּא הֵם בְּתוֹכָהּ הַחֲמִירוֹת, הִנֵּה לְפַעְמִים יָכוֹל לְהִיּוֹת שֶׁגַּם הַעֲצָה
- 31 ד' מְבַטְשִׁין לִיָּה' לֹא תוֹעִיל לְהַתְגַּבֵּר עַל חֲמִירוֹת הַגּוֹף וְהַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִּית.

(16) תהלים יח, ב. וראה לקו"ת פקודי ג, ד. ובכ"מ. (17) ד"ה הללו שם. (18) שערי תשובה ח"א ה, ב. (19) ראה גם אג"ק ח"י ס"ע קסט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְעַל-דֶּרֶךְ הַדְּרוּעַ²⁰ בתורת החסידות בנוגע לקליפת עמלק,
 2 שבניגוד לקליפות אחרות (כוחות של היפך הקדושה המעלימים על הקדושה
 3 כשם שהקליפה מכסה את הפרי) שיש דרכים לברר אותם ולהפכם ולהעלותם
 4 לקדושה, 'קליפת' עמלק היא 'קליפה' קשה במיוחד שאין שום דבר
 5 המועיל לזה כו' ואין שום דרך
 6 לתקן ולהעלות אותה, אלא
 7 שבירתו זוהי תקנתו²¹ כשם
 8 שלגבי כלים שנבלע בהם איסור יש
 9 כלים שאפשר להכשיר אותם על ידי
 10 הגעלה או ליבון אבל כלי חרס אין לו
 11 הכשר אלא שבירתו היא תקנתו, כך
 12 ב'הכשר' ותיקון רוחני, אי אפשר לתקן
 13 את קליפת עמלק אלא רק 'לשבור'
 14 ולבטל אותה לגמרי.
 15 ולכן יש צורך שהזית עצמו
 16 ההבר המסתיר על השמן יהיה זך
 17 ומעודן, ואז בודאי תועיל
 18 הבתישה כו' כאמור שכאשר הגוף
 19 נפש הבהמית הם לא חומרים
 20 במיוחד, אזי הכתישה והביטול
 21 מועילים להאיר בו את אור הנשמה
 22 לעשותו כלי לאלקות.
 23 אבל מצד פנימיות הענינים,
 24 שהזית הוא לא העלם והסתיר על
 25 השמן אלא להיפך בחינת 'ישות'
 26 חשך סתור', חושך שלמעלה
 27 מאור וגילוי שהוא למעלה גם
 28 מהאור השכיף להשתלשלות
 29 העולמות, האור האלוקי היורד
 30 ומשתלשל מדרגה לדרגה ומעולם
 31 לעולם והוא 'זית' שלמעלה מ'סדר'
 32 השתלשלות' תכלית הקדושה
 33 והביטול, אין צורך בזהירות
 34 ודקדוק בנוגע לזית עצמו
 35 שהיה 'זך' ומעודן שהרי מדובר
 36 בדרגה נעלית ביותר, אלא רק
 37 בשיכות לשמן הבא ממנו,
 38 שהוא ענין ההמשכה מהאור
 39 שלמעלה מ'סדר' השתלשלות'
 40 לבחינת החכמה, הראשונה מבין
 41 עשר הספירות של 'סדר' השתלשלות' שהיא החכמה ראשית הגילוי
 42 בהשתלשלות, ויש לה שיכות לעולמות, לא כמו 'זית' שהוא
- בחינה שלמעלה מהעולמות, ולכן צריכה להיות זהירות שהשמן
 והביטול יהיה נקי מכל תערובות של דברים הסותרים לביטול, זך
 בלי שמרים הנוספים על השמן עצמו (כפירוש רש"י, שפירוש
 הוא יינה של תורה²², שהוא 'זך' מורה על הסוד, "נכנס יין יצא
 סוד", ענין הסוד והפנימיות
 בפנימיות התורה גופא עצמה,
 ולכן מפרש רש"י את הפסוק על-
 פי פנימיות הענינים).
 ויש לבאר הדייק בפירוש רש"י
 האמור על "שמן זית זך" בשלילת
 ענין השמרים דקא, שאינם
 תערובת דבר זר שבא לתוך השמן
 מבחוץ, אלא השמרים באים
 מהזית עצמו ובכל זאת מציאותם
 היא סתירה לשמן "זך" וטהור, והנינו
 במשמעות הפנימית של הדברים
 שה'זית' הוא האור האלוקי שלמעלה
 מ'סדר' השתלשלות, וה'שמן' הוא
 ספירת החכמה, התחתית סדר
 השתלשלות, לפי שמצד ספירת
 החכמה (שמן) אין מקום
 למציאות של דבר זר (נפרד)
 ממש ואין צורך לשלול אותו
 (וכידוע שבעולם האצילות, הוא
 שכללותו הוא בחינת
 החכמה²³, כמבואר בחסידות
 שקיימת חלוקה כללית בין ארבעת
 העולמות הכללים כך שעולם האצילות
 (אף שכמובן יש בו את כל עשר
 הספירות) הוא ענין החכמה (עולם
 הבריאה - בינה, עולם היצירה -
 מידות, עולם העשייה - מלכות)
 ובעולם האצילות לא יגורף רע²⁴
 אין שום מציאות שאיננה בטלה
 לאלוקות בתכלית הביטול), פיון
 שמאיר בה בספירת החכמה אור-
 אין-סוף שהוא לבדו הוא
 ואין זולתו ואין שום מציאות
 שנפרדת מאלוקות (שזוהי מדרגת
 החכמה²⁵, אלא שמצד
 שיכותה של ספירת החכמה לעולמות - שיהם
 דבר זר בערך השמן, כלומר, לא דבר זר וחיצוני ממש, אלא דבר זר

(20) סה"מ תרס"ה ס"ע רטז ואילך. ובכ"מ. (21) ע"פ כלים רפ"ב. (22) "היום יום" כט שבט. (23) ראה אוה"ת בראשית ח"ג תקסה, א. סה"מ תרל"ח ע' קפא. (24) תהלים ה, ה. וראה לקו"ת במדבר ג, ג. (25) תניא פל"ה בהגהה. (26) ח"ג קכח, ב (אד"ר).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 יחסית לשמן שזוהי מדרגת החכמה עצמה וברוחניות הכוונה
 - 2 שבספירת החכמה, בגלל שבכל אופן יש לה שייכות לעולמות, צריך לשלול
 - 3 עירוב של דבר זר לגבי החכמה עצמה, היינו שלא תהיה בה תערובת של דבר
 - 4 כלשהו שאינו בטל לאלוקות לגמרי (ובמקל-שכן מזה שאפילו
 - 5 בנוגע ל'חכמה סתימאה',
 - 6 חכמה 'סתומה' ונעלמת הנעלית
 - 7 מחכמה סתם איתא מובא בזהר²⁶
 - 8 דשקט ואשתיבוי באתריה,
 - 9 כחמר טב על דורדיא כו'
 - 10 שקט ונמצא במקומו כיין טוב על
 - 11 שמרים, "שוקט על שמריו" (שזוהו
 - 12 ענין השמרים), ואם ב'חכמא
 - 13 סתימאה' יש 'שמרים' ועל-אחת-
 - 14 במה-וכמה שבבחינת
 - 15 החכמה סתם, כפי שהיא ראשית
 - 16 גילוי הספירות ושייכת לעולמות שניך
 - 17 ענין של שמרים ורק חכמה שהיא
 - 18 כ"שמת זית וך' נקיה וטהורה משמרים.
 - 19 וכל זה שניך רק בענין השמן,
 - 20 בחינת החכמה, מה-שאיין-כן
 - 21 בענין הזית שהוא מקור
 - 22 החכמה, לא שניך אפילו ענין
 - 23 של שמרים ולכן אין צורך להדגיש
 - 24 ולהזהיר שהזית צריך להיות וך' כי
 - 25 מלכתחילה אין בו שום תערובת של
 - 26 דברים אחרים).
 - 27 ויש להוסיף ולבאר גם הדיוק
 - 28 ב'לשון רש"י ששמן זית וך' הוא
 - 29 "טפה ראשונה" היוצאת מהזית
 - 30 (ולא הראשון סתם, בלשון
 - 31 המשנה²⁷ והרמב"ם²⁸ בענין
 - 32 זה), דלכאורה אינו מוכן
 - 33 דיוק ה'לשון טפה', שהרי
 - 34 אין זה הכמות של "טיפה" בלבד
 - 35 לפי ערך פמות השמן הדרוש
 - 36 להדלקת המנורה אפילו
 - 37 ללילה אחד ששיעורו חצי
 - 38 לוג²⁹ (שיעור הלוג נזכר בתורה,
 - 39 לגבי קרבן מצורע עני, ושיעור חכמים
 - 40 שהוא כשיעור שש ביצים, וכמות
 - 41 השמן הדרושה כדי שהמנורה תדלק 'מערב עד בוקר' היא חצי לוג).
- ויוכן על-פי המבאר ב'לקוטי תורה'³⁰ לאדמו"ר הזקן בענין שיעור פזית, שזית הוא בחינת יו"ד דשם הוי"ו³¹, שאינו צמצום גמור של האור האלוקי האין-סופי אלא רק על-דרך "לעולם ישנה אדם לתלמידו בדרך קצרה" כו'³², וכאשר הרב מוסר לתלמיד רעיון מסויים בדרך קצרה זה אמנם קיצור ביחס לאורך ולרוחב ולעומק של הרעיון אבל הקיצור מכיל את העניין כולו וזה רק קיצור ולא צמצום והינו, שגם שיעור מועט כולל בתוכו הרבה כו', ועד להמשכה עצומה עם כל התוקף והערך שיש באריכות הדברים (כהלשון ב'לקוטי תורה'³⁰), והינו לפי ששרש ההמשכה של האות יו"ד של שם הוי"ו הוא מלמעלה מסדר השתלשלות.
- ועל-פיה מוכן גם בנוגע לדיוק ה'לשון טפה'. ומדבק רש"י בפירושו, כאמור, "טפה ראשונה", כי בטיפה יש שתי מדרגות. טפת ה'יסוד' שעל-ידה ידה היא ההמשכה מזעיר-אנפין אנפין המידות העליונות (הנקראות 'פנים קטנות' כי ביחס לאור המאיר במוחין, אור המידות הוא 'קטן' ומועט) לבחינת מלכות (וזהו ענין השמן השני שפשר למנחות אך לא להדליק בו את המנורה), וטפת 'יסוד אבא', שהוא ענין ההמשכה של אור אלוקי מבחינת החכמה (וזהו ענין השמן הראשון שפשר למנורה). וזהו הדיוק ברש"י "טפה ראשונה", שרומז על המשכת החכמה (ולא על ההמשכה מזעיר-אנפין, שזוהי הטיפה השנייה והיא בדרגה נמוכה יותר).
- (ד) והנה פדי לבא לבחינה נעלית היותר נעלית ד"שמן זית וך', לפי כל הפירושים האמורים לעיל,

(27) מנחות פו, א. וראה גם פירש"י אמור כד, ב. (28) הל' איסורי מזבח פ"ז ה"ח. (29) משנה מנחות פח, א. גמרא שם פט, א. (30) נשא כז, ד. (31) רע"מ פ' פנחס (רמד, ב. רמז, ב) ופ' עקב (ערב, א) - לקו"ת שם. (32) פסחים ג, ב. חולין סג, א. וראה לקו"ת בשלח א, א. ביאורי הזהר פ' אחרי לאדמו"ר האמצעי (עו, ד) ולאדמו"ר הצ"צ (ח"א ע' שסג). ד"ה וידבר אלקים אכה'ד תשכ"ח פ"ג (תורת מנחם - ספר המאמרים סיון ע' שכח).

שבת פרשת תצוה, י"א אדר-ראשון, ה'תשכ"ה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 צריך להיות הענין ד'כתיבת', שהוא ענין כתיבת היות כדי
2 להוציא ממנו את השמן. וענין זה הצורך לכתוש את היות הוא לא רק
3 בנוגע לזית כפי שהוא במדרגה התחתונה, שהמרירות של
4 היות מורה על בחינת חשוכא ומרירו דסטר-אחרא,
5 החושך והמרירות של הסטר-אחרא,
6 הצד האחר שאינו צד הקדושה והוא
7 מעלים ומסתיר על האור האלוך,
8 וכתיבת היות הוא ענין
9 דאחפאי סטר-אחרא כפיה
10 והכנעה של היפך הקדושה (כנ"ל)
11 סעיף ב), אלא גם כפי
12 שהיות הוא במדרגה
13 העליונה, מקור השמן ולכן
14 הוא נעלה מהשמן עצמו, והמרירות
15 שבו מורה על בחינת "ישת
16 חשך סתרו", ועד שמצד גודל מעלתו לא שיהי בו
17 למעלותא, העלם שלמעלה מגילוי,
18 ועד שמצד גודל מעלתו של
19 היות לא שיהי בו אפילו ענין
20 של שמרים כמו בשמן (כנ"ל)
21 שלפי פירוש רש"י מטעם זה אין
22 התורה שוללת את השמרים ביחס לזית
23 אלא ביחס לשמן), מכל-מקום
24 צריך להיות גם ביות' בדרגה
25 נעלית זו ענין של כתישה,
26 שהוא ענין הביטול
27 (ואדרבה, הענין ד'כתיבת'
28 הוא לא בנוגע לשמן, אלא
29 בנוגע לזית דוקא).
30 והולך ומבאר את משמעות עניינו של
31 "כתיבת", כתישה וביטול ברוחניות
32 העניינים, ומדוע יש בה צורך בכך
33 בדרגה כה נעלית כמו היות', אור
34 שלמעלה מסדר השתלשלות.
35 והענין בזה, שאף שמדרגת
36 החכמה (שמן) היא תכלית
37 הביטול, ועל-אחת-כמה-
38 וכמה מקור החכמה (זית),
39 ובפטר שלאחר-יה הוצרכו
40 להביא את השמן אל משה
41 ("ויקחו אליך גו'), שענינו
42 הוא תכלית הביטול, כמו
- שכתוב³³ שמשה ואהרן אמרו על עצמם ונחנו מה, כלומר מה אנחנו
חשובים, ונמצא שמלכתחילה מדובר במדרגות של ביטול מוחלט לאלוקות,
מכל-מקום צריך להיות גם הביטול ד'כתיבת' (ביטול
שני), שהוא הביטול דתשובה, כפי שמצינו שגם אצל
משה רבנו שביחד עם גודל מעלתו
והביטול המוחלט שלו הוצרך
להיות ענין של תשובה³⁴,
ובלשון הוזהר שהמשיח בא כדי
לאתבא צדיקא בתויבתא³⁵,
להשיב צדיקים (שלא שייכים כלל
לחטא ועון) בתשובה, כי הצדיק -
עם היותו בתכלית הביטול
לאלקות, ואינו שיהי לענין
של ישות ופירוד מאלוקות - הרי
גם הביטול שלו הוא באיזה
ציר, תבנית והגדרה מסוימת,
ולכן צריך לפעול בעצמו
הענין ד'כתיבת' (ער דארף
זיך ערשט צעשטויסן עליו
דווקא 'לכתוש את עצמו') מכל
ענין של ציר, שהביטול שלו
יהיה מעל כל ציור' והגדרה שיהי
ענין הביטול דתשובה, שזוהי
תנועה של העדר שביעות
רצון עצמית וביטול כל פרט והגדרה
של המציאות האישית, "אסורה
מכאן להתקרב שם"³⁶,
כפירוש רש"י על דברי משה רבנו
כשראה את הסנה בוער ולא נשרף,
"אסורה נא ואראה...", היינו התרחקות
מהמצב הנוכחי ומעבר למצב אחר,
ענין התשובה.
ועל-פיה יש לבאר גם
מאמר כ"ק אדמו"ר
(מהרש"ב) נשמתו-עדן³⁷
אודות גילוי החסידות על-ידי
אדמו"ר הזקן, מייסד חסידות חב"ד,
שהתחיל בעקר לאחר יציאתו

(33) בשלח טז, דח. (34) ראה לקו"ת שמע"צ צב, ב. (35) ראה לקו"ת דרושי שמע"צ שם. שה"ש נ, סע"ב. וראה זח"ג קנג, ב. (36) לשון רש"י שמות ג, ג. וראה ספר השיחות תש"ב ע' 46 ואילך. (37) ספר השיחות תורת שלום ע' 26.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

קִשָּׁה [וּמִזָּה מוֹכֵן גַּם בְּנוֹגַע לַעֲבֹדָת כָּל אֶחָד וְאֶחָד
מִיִּשְׂרָאֵל, גַּם מִי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לַמְדִּירָגָה גְבוּהָ זֶה, וְאֶצֶּל הָעֲבֹדָה שֶׁל "כְּתִית"
ו"כְּתִישָׁה" הָיָה בְּכִיטוֹל וְהִכְנֵעָה בְּרַמָּה יוֹתֵר פְּשׁוּטָה שְׂאִין לְהָשׁוּב בְּטַעַת
שֶׁהַצֹּרֶךְ בְּעֵנֶן דְּ"כְתִית" הַתְּבַטְלוֹת הַמִּצִּיאוֹת וְהַיִּשׁוֹת הָאִישִׁית הוּא
רַק בְּגִלְל הַהֲתַעֲסָקוֹת בְּעֵנֶינִי
הָעוֹלָם, בְּמִסְחָר, אֲכִילָה וְשִׁתְיָה וְשִׂאָר עֲנִינֵי הָרְשׁוּת
שֶׁבָּהֶם הַקְדוּשָׁה וְהַאֲלוּקוֹת הֵם בַּהֲעֵלֶם
וְהַסְתֵּר וְלֹלָא תַחֲוֹשֶׁת בִּיטוֹל הֵם יְכוּלִים
לַגְרוֹר אֶת הָאָדָם לִישׁוֹת וְהִיפֵךְ הָעִידוֹן
וְהַיִּזְכּוֹן, אֲלֵא גַם בְּעִסְקוֹ בְּעֵנֶינִי
קְדוּשָׁה, לִימּוּד הַתּוֹרָה, הַתְּבוּנָנוֹת בַּתְּפִלָּה וְקִיּוּם
מִצְוָה בְּהִידוּר, עֲנִינֵי קְדוּשָׁה
שֶׁלְכַאוּרָה הָעִיסוּק בָּהֶם מַעֲדָן וּמוֹכֵךְ
וְלֹא לְהִיפֵךְ צָרִיף לְהִיּוֹת הָעֵנֶן
דְּ"כְתִית", הַבִּיטוֹל דְּתִשְׁבָּה
גַּם בְּנוֹגַע לְצִיּוֹר דְּקְדוּשָׁה, וְגַם
דְּמוּת וְתַבְנִית אִישִׁית בְּעֵנֶינִי קְדוּשָׁה
הָאָדָם נִדְרֵשׁ לְבַטֵּל כִּי גַם זֶה קֶשֶׁר
לַגְדֵּי הַמִּצִּיאוֹת הָאִישִׁית שֶׁל וְלֹלָי
זֹאת, הִנֵּה בְּרִיבּוֹי
הַהֲשִׁתְלָשׁוֹת וִירִידָה מְדֻרָּגָה
לְדֻרָּגָה יְכוּל לָבֵא גַם לְכַחֲנִית
הַיִּזִּית שְׁמַעֲלִים וּמִסְתִּיר כו'.
(ה) אֲמָנָם אֵף שֶׁבְּפִרְסוּת הָעֵנֶן
הָרוּחוֹנִי שֶׁל כְּתִישָׁת הִיּוֹת קִיּוּם בְּעֲבֹדָת
ה' בְּכָל הַמְדִּירָגוֹת, כְּמִבּוּאָר לְעִיל
בְּאַרְיִכוֹת, קָלְלוֹת הָעֵנֶן
דְּכְתִישָׁת הַיִּזִּית ("כְּתִית")
שֶׁעִלּוֹ מְדוּכָר בְּפִרְשָׁה זֶה בַּתּוֹרָה הוּא
רַק בְּאֲשֶׁר צָרִיכִים לְהוֹצִיא
מִמֶּנּוּ מִהוּיָּת שְׁמֵן כְּדִי לְהֹאִיר, כְּלָשׁוֹן הַכְּתוּב "כְּתִית לְמֹאֹר",
הִינּוּ "כְּתִית" כְּדִי לְהֹאִיר, שְׁעָה
עֵנֶן הַדִּלְקָת הַמְּנוּרָה,
שֶׁהַפְּנוּהָ בָּזָה הִיא בְּשִׁבִּיל
לְהֹאִיר אֶת הָעוֹלָם בְּרוּחוֹנִית,
לְהִבִּיא לְתוֹכָהּ גִּילּוֹ אֲלוּקוֹת, כְּמִאֲמָר
רְבוּתִינוּ ו'ל' 39 לְגַבִּי הַדִּלְקָת
הַמְּנוּרָה לֹא לְאוֹרָה אֲנִי הַקְדוּשָׁה
בְּרוּךְ-הוּא צָרִיף, וְלָכֵן הִיּוֹ
בְּבֵית-הַמִּקְדָּשׁ חֲלוּגֵי שְׁקוּפִים אֲטוּמִים 40, כְּדִי לְהוֹצִיא

מִהֶמָּאָסֶר שֶׁהִי עֵינִי פְּטָרְבִּירְג, מִה הַיִּזִּית הַזֶּה קְשָׁבוֹתֶשֶׁן אוֹתוֹ
הוּא מוֹצִיא שְׁמֵנו כו' 38 כִּי עֵיקַר הַגִּילּוֹי וְהַפְּצַת מַעֲיָנוֹת הַחֲסִידוֹת
"חֲצוּה", הַתְּחִיל בְּעֵיקַר לְאַחֵר הַמָּאָסֶר וְהַיִּסּוּרִים שֶׁעָבְרוּ עַל אֲדוּמ"ר הִזְקֵן שֶׁהֵם
בְּכַחֲנִית "כְּתִישָׁה".
וּמִקְדִּים הָרַבִּי הֶרְשֶׁב, הֵגַם
שְׁקִישָׁה לֹמֵר כֵּן כִּי קֶשֶׁה לֹמֵר
שֶׁאֲדוּמ"ר הִזְקֵן הִיּוֹת זָקוֹק לְכְּתִישָׁה
וּבִיטוֹל, אֲבָל הָאֲמָת הוּא כֵּן.
וְלִכְאוּרָה, לֹא רַק שְׁקִישָׁה
לֹמֵר כֵּן, אֲלֵא אִי-אֶפְשָׁר לֹא
יִתְכַּן לֹמֵר כֵּן, שְׁהִרִי כְּתִישָׁת
הַיִּזִּית הִיא דְּבַר נִחוּץ בְּגִלְל
שֶׁהוּא מַעֲלִים עַל הַשְּׁמֵן, הִינּוּ
מִסְתִּיר עַל הָאוֹר, וְעַל-דֶּרֶךְ אֲעָא
דְּלֹא סָלִיק בֵּיה נְהוּרָא
מִבְּטָשִׁין לִיה 5, עַץ שֶׁלֹּא עוֹלָה בּו
אוֹר מִבְּקַעֲיָן אוֹתוֹ, כְּמִבּוּאָר לְעִיל,
וְאִיף שִׁיף לֹמֵר זֹאת בְּנוֹגַע
לְבִיטוֹל הִזְקֵן וְכִי הִיּוֹת בּו חֲסִי-וְשִׁלּוּם
חֲסִי-וְשִׁלּוּם שְׁכָרִי לְתַקְנֵה הִיּוֹת זָקוֹק
לְבִיטוֹש' וְהִרִי לֹא יִתְכַן לֹמֵר כֵּן!
אֵף הָעֵנֶן הוּא, שֶׁהַפְּנוּהָ בָּזָה
לְבִיטוֹל דְּ"כְתִית" שְׁצָרִיף
לְהִיּוֹת גַּם בְּדִרְגָּא הִיּוֹת
עַל-יִזְנָה דְּזִיּוֹת, מְקוֹר הַשְּׁמֵן,
עַל-דֶּרֶךְ הַמְּבּוּאָר לְעִיל לְגַבִּי מִשֶּׁה רַבְּנוּ
וְבַעֲנִין הַתְּשׁוּבָה כְּפִי שֶׁהוּא אֲצֵל
הַצִּדִּיקִים, שְׁעָה הַבִּיטוֹל
דְּתִשְׁבָּה (שְׁדוּגְמָתוֹ הוּא עֵנֶן
הַיִּסּוּרִים וְהַמִּסִּירוֹת נֶפֶשׁ'
שְׁבַמְאָסֶר שֶׁל רַבְּנוּ הִזְקֵן) שְׁצָרִיף
לְהִיּוֹת "כְּתִית" בְּאוֹפֵן כֹּזֶה גַּם
אֲפִילוֹ אֲצֵל מִשֶּׁה רַבְּנוּ כו'.
וְיֵשׁ לֹמֵר בְּכֹנֶת דְּבָרִי
אֲדוּמ"ר הָרַבִּי הֶרְשֶׁב נִשְׁמָתוֹ-
עֵדֵן "שְׁקִישָׁה לֹמֵר כֵּן",
שְׁעָה לְפִי שְׁבַדְכִּירִי רָצָה
לְעוֹרֵר אֶת הַשּׁוּמָעִים אֶת שִׁיחַתוֹ עַל
עֲבֹדָה זֶה (לְאַתְבָּא צִדִּיקָא
בְּתִיבְתָּא לְעוֹרֵר לְעֲבֹדָת הַתְּשׁוּבָה
גַּם אִתּ מִי שֶׁנִּמְצָא בְּמִדְרַגַּת 'צִדִּיק'),
וְהִרִי כְּדִי לָבֵא לְיָדָה לְתִשְׁבָּה
בְּדֻרָּגָה כֹּזֶה (לְבַטֵּל אֲפִילוֹ אֶת הַצִּיּוֹר' שֶׁל הַבִּיטוֹל) יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּעֲבֹדָה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 **אֹרְהָ לְעוֹלָם**⁴¹ בשונה מחלון רגיל שנועד להביא את האור מבחוץ לתוך
2 הבית, החלונות של בית המקדש נועדו להביא את אורו החוצה (ובלשון
3 הגמרא: "שולחן בצפון ומנורה בדרום. אמר ר' זריקא אמר ר' אלעזר, לא
4 לאכילה אני צריך ולא לאורה אני צריך. ויעש [שלמה המלך] לבית חלוני
5 שקופים אטומים, תנא שקופין
6 [מבפנים] ואטומים [מבחוץ], לא
7 לאורה אני צריך, מחוץ לפרוכת העדות
8 באהל מועד, עדות הוא לכל באי עולם
9 שהשכינה שורה בישראל").
10 **וְהָעֲנָן בָּזָה, שְׁהִיָּת מִצַּד**
11 **עַצְמוֹ, מִצַּד גּוֹדֵל מַעְלָתוֹ אֵינוֹ**
12 **זָקוּק לְעָנָן דְּ"כֶתִית"** ובצמם
13 אין צורך לכתוש אותו (וגם אינו
14 יכול להגיע להענן
15 דְּ"כֶתִית", כִּינֹן שָׁאִין לָךְ דָּבָר
16 שְׂיֻכָּל לִפְעוֹל בּוֹ הַבִּטּוֹל
17 דְּ"כֶתִית", כי מפני מעלתו אין
18 לשום דבר השפעה עליו). וְרַק
19 **בְּאֶשֶׁר צָרִיכִים לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ**
20 **שָׁמֶן לְמִנְוָה דְּבֵית-הַמִּקְדָּשׁ**
21 **כְּדִי לְהַאִיר לְעוֹלָם, הִנֵּה מִצַּד**
22 **הַשִּׁיכּוֹת לְצִיּוֹר הָעוֹלָם שֶׁהוּא**
23 **מִחוּץ לְקֹדֶשׁ, שֶׁהִי כְדִי לְהַאִיר**
24 **אֶת הָעוֹלָם יֵשׁ צוֹרֵךְ בְּשִׁיכּוֹת מִסּוּיִמַת**
25 **לְעוֹלָם יֵשׁ צוֹרֵךְ בְּעָנָן**
26 **דְּ"כֶתִית" (שְׁהוּ הַבִּטּוֹל**
27 **לְצִאת מִהַצִּיּוֹר שְׁלֹו שֶׁמֶצַד עַצְמוֹ**
28 **הוּא נִעְלָה מְכִיד לְהַאִיר בְּעוֹלָם,**
29 **כִּמְבֹאֵר לְעִיל שְׁהוּת, לְפִי פִירוּשׁ זֶה,**
30 **מִסְמַל אֹר אֱלֹקִי שֶׁלֹּמַעֲלָה מִהָעוֹלָם,**
31 **כְּדִי לְהַאִיר אֶת הָעוֹלָם וְלֹאֲחֹר**
32 **שִׁישׁ לוֹ שִׁיכּוֹת לְעוֹלָם, יֵשׁ לוֹ צִרִיךְ**
33 **בְּ"כֶתִית", כְּתִיבָה וּבִטּוֹל, בְּמוֹכַח יִצְיָאָה**
34 **מִהַצִּיּוֹר שְׁלֹו).**
35 **וּכְמוֹ הַנֶּשֶׁמָה, הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית שֶׁל**
36 **יְהוּדִי, שְׂדֻקָא בִּירִידָתָהּ לְמִטָּה**
37 **לְבָרָר אֶת הַגּוֹף וְהַנֶּפֶשׁ**
38 **הַבְּהִמִּית, לְהַפְרִיד בֵּין הַטּוֹב וְהָרָע**
39 **שֶׁבָהֶם וְלַהֲעֵלֹת אֶת הַטּוֹב לְקֹדֶשׁ,**
40 **הָרִי הִיא זָקוּקָה לְעָנָן**
41 **הַתְּשׁוּבָה, וְדֻקָא עַל-יְדֵי-זֶה**
42 **בְּכוֹת הִירִידָה הָרִי הִיא מַגְעָת**
43 **לְהַעֲלִיּוֹ דְּבַעֲלִי-תְשׁוּבָה**
- שְׁלֹמַעֲלָה מִצַּדִּיקִים כִּמְבֹאֵר בְּחִסְדֵּי הִירִידָה לְמִטָּה הַנֶּשֶׁמָה
מְגִיעָה לְעִלְיָה לְמַעֲמַד וּמַצֵּב גְּבוּה וְנִעְלָה יוֹתֵר מְכִיד שֶׁהִיָּתָה קוֹדֶם הִירִידָה.
(ו) **וְעַל-פִּי-זֶה יוֹכֵן מֶה שֶׁכְּתוּב וַיִּקְחוּ אֶת שֶׁמֶן הָיִיתָ אֱלִיךְ גו',**
אֶל מִשָּׁה, אֵף שֶׁהִדְלַקְתָּ הַמִּנְוָה הַצֹּרֶךְ לְהִיָּת עַל-יְדֵי
אַהֲרֹן, וְלֹא עַל-יְדֵי מִשָּׁה
(וּבְכָרְט שֶׁהִשְׁמֵן לֹא הָיָה
יָכוֹל לְהִיָּת מִמּוֹנוֹ שֶׁל מִשָּׁה,
אֶלֹא הַצֹּרֶךְ לְהִיָּת מִמּוֹן
צָבוֹר דֻּקָא⁴² ואם כן מִתְחַזְקָת
הַשְׂאֵלָה לְשֵׁם מֶה הִיָּה צִרִיךְ לְהַבִּיא אֶת
הַשֶּׁמֶן אֶל מִשָּׁה דוּקָא), כִּי בְכָדִי
לְהִדְלִיק אֶת הַמִּנְוָה בְּשִׁבִּיל
לְהַאִיר אֶת הָעוֹלָם, יֵשׁ צוֹרֵךְ
בְּמִדְרַגַּת הַבִּטּוֹל דְּמִשָּׁה,
לְאַחֲרֵי שֶׁנֶּעֱשָׂה אֶצְלוֹ הָעָנָן
דְּ"כֶתִית", שֶׁהוּא בִטּוֹל נִעְלָה
בְּיוֹתֵר, עֲנִיין הַתְּשׁוּבָה כִּפִּי שֶׁהוּא
בְּמִדְרַגַּת הַצִּדִּיקִים, כִּמְבֹאֵר לְעִיל,
וְזוֹהִי הַבִּטּוֹל שֶׁל מִשָּׁה הַנִּתְיָנִית
כֹּחַ לְאַהֲרֹן לְהַאִיר אֶת
הָעוֹלָם עַל-יְדֵי הַדְּלָקָה
הַמִּנְוָה (שֶׁהוּצִרְכָה לְהִיָּת
בְּפוֹעֵל עַל-יְדֵי אַהֲרֹן, וְלֹא
עַל-יְדֵי מִשָּׁה).
וְהוֹלֵךְ וּמְבֹאֵר, לְפִי זֶה, מִהִי פְעוּלָתוֹ שֶׁל
מִשָּׁה וּמִהִי פְעוּלָתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן בְּעִנְיִן
הַמִּנְוָה:
וְהָעָנָן בָּזָה, כִּמְבֹאֵר בְּאַרְיֹכָה
בְּדֻרֹשִׁים מֵאֲמֹרֵי חֲסִידוֹת
שֶׁהַנִּתְיָנִית כֹּחַ עַל עָנָן
הַדְּלָקָה הַמִּנְוָה הִיא עַל-יְדֵי
מִשָּׁה דֻקָא וְלֹהֲעִיר גַּם
מִמֶּאֱמָר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁴³ עַל
הַפְּסוּק⁴⁴ וַתֵּרָא אוֹתוֹ כִּי טוֹב
הוּא (שֶׁנֶּאֱמָר בְּמִשָּׁה),
שֶׁבִשְׁעָה שְׁנוּלֵד - נִתְמַלָּא
הַבֵּית כּוֹלֹ אוֹרָה, וּמְדַבְּרֵי חֲכָמֵינוּ
ז"ל אֵלֶּה יֵשׁ לְלַמּוֹד עַל הַקְּשָׁר

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

דְּמִטְרוֹנִיתָא⁴⁹, (מילולית: השושבין של הגבירה, המלכה, ועל המשמעות הרוחנית של הדבר מבואר ב'תורה אור' בפרשת השבוע: "אהרן שושבינא דמטרוניתא, מטרוניתא הוא מקור נשמות ישראל... ואהרן הוא השושבין להם כמו על-דרך-משל חתן וכלה שצריכין שושבין לילך עמהם לפי שאי-אפשר להם לילך בעצמם מחמת הבושה וצריכין סעד לתמכס. כך להיות התכללות נשמות ישראל במקורם באור אי-סוף ברוך-הוא אין להם כח מצד עצמם רק על-ידי בחינת אהרן שהוא שושבינא דהוה...") שְׁהוּא עניין "שושבינא דמטרוניתא" בְּחִינַת דְּבוּר הַעֲלִיּוֹן שֶׁמֶשׁ נִמְשָׁךְ חִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת עַל-יְדֵי עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת, אָבֵל מֶשֶׁה הוּא שׁוֹשְׁבִינָא דְּמִלְכָּא⁴⁹, השושבין של המלך (החתן, הקדוש-ברוך-הוא) וְהָרִי לֹאוֹ אוֹרְחָא דְּמִלְכָּא לְאֶשְׁתֵּי בְּמִילֵי דְּהִדְיוּטָא⁵⁰, אין דרכו של המלך לדבר ולהתעסק בדברי הדיוטות שְׁהוּא עֲנִין חִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת, אֶלָּא בְּדַבְרֵי תוֹרָה דִּקְאָ וּלְכֹן מֶשֶׁה רַבִּינוּ שׁוֹשְׁבִין הַמֶּלֶךְ פּוֹעֵל אֶת הַמִּשְׁכַּת הַתּוֹרָה, וְאֵהָרִן פּוֹעֵל אֶת הַמִּשְׁכַּת הָאֱלֹקוֹת לְעוֹלָם. וְכַמְבָּאָר שָׁם, כַּמֵּאמַר הַנּוֹכַח, שְׁהוּא גַם מָה שְׁאֵמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁵¹ שְׁמִי שְׁתוֹרְתוֹ אוֹמְנֹתוֹ וְאֵינוּ מַפְסִיק מְלִימוֹד הַתּוֹרָה לֹאֲפִ עֵסֶק אַחֵר, פְּטוֹר מִן הַתְּפִלָּה⁵², כִּי עֲנִין שְׁמוֹנֶה-עָשָׂר בְּרִכּוֹת דְּתְפִלָּה הוּא לְהִמְשִׁיךְ אֱלֹקוֹת מְלַמְעֵלָה לְמִטָּה עַד שֶׁהַמִּשְׁכָּה תִּרְדֵּ לְעוֹלָם הַזֶּה בְּבִחְיַת אוֹר וְשִׁפְעַ גִּשְׁמִי, חַיִּי שְׁעָה⁵³, דְּבָרִים גִּשְׁמִיִּים שְׁחֹלָפִים וְעוֹבְרִים, וְהָרִי גַם עֲנִין לִימוֹד הַתּוֹרָה הוּא הַמִּשְׁכַּת אֱלֹקוֹת, וְאֶדְרַבָּה, בְּאֹפֶן נֶעְלָה יוֹתֵר, חַיִּי עוֹלָם⁵³, חַיִּים שֶׁל נֶצַח, וְלָכֵן, מִי שְׁתוֹרְתוֹ אוֹמְנֹתוֹ הָרִי הוּא פְּטוֹר מִן הַתְּפִלָּה, עַל-יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה וְגַם לֹא הַתְּפִלָּה הָרִי הוּא מְמַשֵּׁךְ אֱלֹקוֹת מְלַמְעֵלָה לְמִטָּה, וְבִאֲפֹן נֶעְלָה יוֹתֵר

והשייכות המיוחדת של משה דוקא לעניין האור, אף שאין הוא המדליק את המנורה בפועל], שְׁעַל-יְדוֹ הִיא הַמִּשְׁכַּת הַתּוֹרָה, כַּמֵּאמַר הַמִּשְׁנָה מֶשֶׁה קִיבֵל תּוֹרָה מִסִּינִי וּמִסֵּרָהּ... שְׁעַנְיָנָהּ שֶׁל הַתּוֹרָה הוּא גִּילּוֹי יְחִידוֹ יִתְבָּרַךְ לְמִטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה לְהַבִּיא לִידֵי כֹךְ שֶׁאֲחָדוֹת ה' תִּתְגַּלֵּה לְמִטָּה כְּפִי שְׁהִיא גְלוּיָהּ לְמַעְלָה, בְּעוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים. וְהוּא גַם מָה שְׁגִבִי מֶשֶׁה נֶאֱמָר לְגַבִּי מִשָּׁךְ הַזֶּמֶן שֶׁהַמִּנְרָה צָרִיכָה לְדוֹקֹק וּלְהֵאִיר "לְהַעֲלֹת נֵר תְּמִיד", כִּי הַגִּילּוֹי אֱלֹקוֹת בְּעוֹלָם שְׁעַל-יְדֵי הַתּוֹרָה הוּא בְּאֹפֶן שֶׁלְמַעְלָה מִהַחֲלֻקִּים דִּיּוֹם וְלַיְלָה כו' (וְעַנְיָנוּ בְּעִבּוּדָה הוּא מָה שֶׁהִנְשָׁמָה הִיא תְּמִיד בְּאֶמְנָה אֶת אֲבָל הַדִּלְקָת הַמִּנְרָה בְּפֹעֵל, לְהֵאִיר וּלְכַרֵּךְ אֶת הָעוֹלָם הַזֶּה עוֹלָם, הֵנָּה עַל זֶה נֶאֱמָר "יַעֲרֹף אוֹתוֹ אֶהָרֵן מַעֲרֵב עַד בִּקְרָ", שְׁהוּא בְּאֹפֶן שֶׁ"בְּרִישָׁא חֲשׂוֹכָא וְהָדָר נְהוּרָא"⁴⁶, וְכִידּוּעַ בְּעִנְיָן רִנְנָה בְּרַמְשָׁא וְשִׁמְחָה בְּצַפְרָא⁴⁷. וּבְפִרְטִיּוֹת יוֹתֵר, כַּמְבָּאָר בְּאַחַד הַבִּיכְלָאָן שְׁלֹא נִדְפְּסוּ עַד-נֵין⁴⁸, שְׁאֵהָרֵן הוּא שׁוֹשְׁבִינָא דְּמִטְרוֹנִיתָא⁴⁹, שְׁהוּא בְּחִינַת דְּבוּר הַעֲלִיּוֹן שֶׁמֶשׁ נִמְשָׁךְ חִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת עַל-יְדֵי עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת, אָבֵל מֶשֶׁה הוּא שׁוֹשְׁבִינָא דְּמִלְכָּא⁴⁹, וְהָרִי לֹאוֹ אוֹרְחָא דְּמִלְכָּא לְאֶשְׁתֵּי בְּמִילֵי דְּהִדְיוּטָא⁵⁰, שְׁהוּא עֲנִין חִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת, אֶלָּא בְּדַבְרֵי תוֹרָה דִּקְאָ. וְכַמְבָּאָר שָׁם, שְׁהוּא גַם מָה שְׁאֵמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁵¹ שְׁמִי שְׁתוֹרְתוֹ אוֹמְנֹתוֹ פְּטוֹר מִן הַתְּפִלָּה⁵², כִּי עֲנִין שְׁמוֹנֶה-עָשָׂר בְּרִכּוֹת דְּתְפִלָּה הוּא לְהִמְשִׁיךְ אֱלֹקוֹת בְּבִחְיַת אוֹר וְשִׁפְעַ גִּשְׁמִי, חַיִּי שְׁעָה⁵³, וְהָרִי גַם עֲנִין לִימוֹד הַתּוֹרָה הוּא הַמִּשְׁכַּת אֱלֹקוֹת, וְאֶדְרַבָּה, בְּאֹפֶן נֶעְלָה יוֹתֵר, חַיִּי עוֹלָם⁵³, וְלָכֵן, מִי שְׁתוֹרְתוֹ אוֹמְנֹתוֹ הָרִי הוּא פְּטוֹר מִן הַתְּפִלָּה, כִּיּוֹן שְׁגַם עַל-יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה הָרִי הוּא מְמַשֵּׁךְ אֱלֹקוֹת מְלַמְעֵלָה לְמִטָּה, וְבִאֲפֹן נֶעְלָה יוֹתֵר, בְּאֹפֶן נֶעְלָה יוֹתֵר, חַיִּי עוֹלָם⁵³, חַיִּים שֶׁל נֶצַח, וְלָכֵן, מִי שְׁתוֹרְתוֹ אוֹמְנֹתוֹ הָרִי הוּא פְּטוֹר מִן הַתְּפִלָּה, עַל-יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה וְגַם לֹא הַתְּפִלָּה הָרִי הוּא מְמַשֵּׁךְ אֱלֹקוֹת מְלַמְעֵלָה לְמִטָּה, וְכַמְבָּאָר בְּאַחַד הַבִּיכְלָאָן כְּרִכִּים שֶׁל מֵאמְרֵי חֲסִידוֹת בְּכַתְבֵּי שְׁלֹא נִדְפְּסוּ עַד-נֵין⁴⁸, שְׁאֵהָרֵן הוּא שׁוֹשְׁבִינָא

(45) תניא ספכ"ד. (46) שבת עז, ב. (47) זח"א רכט, ב. וראה תו"א מקץ לו, א ואילך. (48) נדפס לאח"י במאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ז ע' עא. והקיצור - באוה"ת פרשתנו ע' א'תקעב. (49) ראה זהר ח"א רסו, ב. ח"ב מט, ב. ח"ג כ, א (ברע"מ). נג, ב. ערה, ב. תו"א פרשתנו פא, א ואילך. (50) זח"ג קמט, ב. (51) שבת יא, א. (52) ראה גם תו"א פרשתנו פב, רע"א. (53) שבת יו"ד, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ידי התפילה, וְהָרִי בְּכָל־מָאֲתִים מִנֶּה⁵⁴ כשם שמאיתים כוללים
2 בתוכם גם מאה, כך הדבר הגדול יותר, ההמשכה שעל-ידי התורה, כולל
3 בתוכו את הדבר הקטן יותר, ההמשכה שעל-ידי תפילה.
4 ומְכַל־מְקוֹם, הִנֵּה גַם מִי שֶׁתּוֹרָתוֹ אוֹמְנָתוֹ מִפְּסִיק
5 לְקִרְיַאת־שְׁמַע⁵¹, כִּי אִי־
6 אֶפְשָׁר לֹא יִכּוּלָה לְהִיּוֹת
7 הַמְשָׁכָה שֶׁל אֹרֹךְ אֱלֹקִי מִלְמַעְלָה
8 לְמַטָּה, מִהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא אֶל הָאָדָם
9 בְּלֹא הַעֲלָאָה תְּחִלָּה מִלְמַטָּה
10 לְמַעְלָה, הַתְּקַרְבוֹת לֵאלֹקוֹת מִצַּד
11 הָאָדָם. וְאַף שֶׁהַעֲנִין דְּתוֹרָתוֹ
12 אוֹמְנָתוֹ לֵאמֹתוֹ הוּא כְּמוֹ רַבִּי
13 שֶׁמַּעֲזֵן בֶּן יוֹחָאִי שְׁאָמַר בְּחֵד קְטִירָא
14 קְטִירָא אֲתַקְטְרָנָא⁵⁵, בְּקֶשֶׁר אֶחָד
15 הִנְנִי קְשׁוֹר הִנְנִי שֶׁהוּא תְּמִיד
16 בְּבַחֲנִית הַעֲלָאָה מִלְמַטָּה לְמַעְלָה
17 כּו', וְלֵמָּה אִם כֵּן הוּא זָקוּק לְהַפְסִיק
18 מִתְּלַמּוּדוֹ כְּדִי לְקַרֹּא קְרִיאַת שְׁמַע וְהָרִי
19 לֹלֵי זֹאת הוּא תְּמִיד בִּתְנוּעָה' שֶׁל
20 הַעֲלָאָה, הָרִי זֶה רַק שְׁאִינוֹ
21 צָרִיף לְהַתְעוֹרְרוֹת שְׁעַל־יָדֵי
22 פְּסוּקֵי־דְזֻמָּרָה וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה,
23 וְגַם לֵלֵא הַתְּעוֹרְרוֹת הַזֶּה הוּא נִמְצָא
24 בִּתְנוּעָה' נִפְשִׁית שֶׁל 'הַעֲלָאָה' אֲבָל
25 גַּם הוּא צָרִיף לְהַעֲלָאָה
26 דְּקִרְיַאת־שְׁמַע⁵⁶ שֶׁהִיא הַתְּעוֹרְרוֹת
27 וְהַתְּקַרְבוֹת לֵאלֹקוֹת בְּאוֹפֶן נִעֲלָה
28 בְּמִיּוֹחַד וְאִי אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ אֵלֶיהָ לֵלֵא
29 קְרִיאַת שְׁמַע, וְלַעֲזוֹךְ הַעֲלָאָה זֶה גַם מִי שֶׁתּוֹרָתוֹ אֲמִנָּתוֹ מִפְּסִיק מִלְּמִדּוֹ וְקוֹרֵא
30 קְרִיאַת שְׁמַע. וּמוֹסִיף שָׁם⁵⁷ בְּמֵאמְרֵי הַנּוֹכַח: וְעֵינֵי יְרוּשְׁלַיִם⁵⁸
- הוֹבֵא ב'מֵאוֹר' סֵפֶר הַמֵּאוֹר עַל הַרִי"ף וְיֵשׁ פְּרָק־קֶמָא תְּחִילַת פֶּרֶק
רֵאשׁוֹן דְּשַׁבָּת⁵⁹, מִשְׁמַע שְׁלֹא הָיָה רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרִי יוֹחָאִי עֲצֻמוֹ
מִפְּסִיק מִלְּמִדּוֹ גַּם אִפְּלוֹ לְקִרְיַאת־שְׁמַע, וְתַכְּנֵן לְפִי מָה
שֶׁכְּתוּב בְּחֵד קְטִירָא כּו' וּדְבָרִים אֵלֶּה סוֹתֵרִים לְכַאוֹרָה אֶת הָאֲמִיד
לְעִיל שְׁרָבִי שְׁמַעוֹן בְּרִי יוֹחָאִי כֵן הָיָה
מִפְּסִיק לְקִרְיַת שְׁמַע.
וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה וְלִישֵׁב אֶת הַסְּתִירָה
עַל־פִּי הַמְּבַאֵר בְּהַמְשָׁךְ
תְּרַס"ו בְּעֵנִין הַעֲלִיּוֹת מְדוּגָה
לְדוּגָה דְּלַעֲתִיד־לְבָא (וְשִׁכְחוּתָן
לְסַעֲדוֹת דְּשַׁבָּת), שֶׁשְׁלֵמוֹת
הַעֲלִיָּה דְּלַעֲתִיד־לְבָא (לְאַחֲרֵי
שְׁיָקוּיָם הַיְעוּד⁶⁰ אֶת רוּחַ
הַטּוֹמָאָה אֲעֲבִיר מִן הָאֶרֶץ)
הִיא בְּבַחֲנִית מְנוּחָה בְּעֵצָם⁶¹,
מְנוּחָה שְׁאִינָה לְשֵׁם מְטָרָה מְסוּיִמַת
(כְּמוֹ כְּדִי לְהַשִּׁיב אֶת הַכּוֹחוֹת אַחֲרֵי
מִלְחָמָה מִיִּגְעַת אֹה כּוֹחֵה לְקִרְיַת
עֲבוּדָה) אֲלֵא בְּגַלּל הַמַּעֲלָה וְהַעֲנוּג
שֶׁבְּמְנוּחָה כְּשֶׁלְּעֻצְמָה שְׁאֵז בְּשֵׁלֵב זֶה
שֶׁל לַעֲתִיד־לְבָא כְּאִשׁוֹר הַעֲלִיָּה תְּהִיָּה
מוֹשְׁלֵמַת לֹא יִהְיֶה עֲנִין שֶׁל
יְרִידוֹת וְעֲלִיּוֹת כּו'⁶², וְהוּא
עֲנִין יוֹם שְׁכּוּלֵי שַׁבָּת וּמְנוּחָה
לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים⁶³, מְנוּחָה נִצְחִית,
וְכִשְׁבָּאִים לְשֵׁלֵב זֶה כְּבָר אֵין הַכּוֹחַ
בְּעֲבוּדָה בְּדֶרֶךְ שֶׁל הַעֲלָאָה מִלְמַטָּה
לְמַעְלָה שֶׁתְּבִיא אֶת הַהִמְשָׁכָה מִלְמַעְלָה
לְמַטָּה, וּבְמִדְרִיגָה זוֹ רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרִי יוֹחָאִי לֹא הִפְסִיק מִתְּלַמּוּדוֹ גַּם לְקִרְיַת
שְׁמַע.
לְמִיָּקְרָבָא לִיָּה מִלָּאךְ הַמּוֹת, שֶׁלֹּא הִנִּיחוֹ לְהַתְּקַרֵּב אֵלָיו. וְיִמָּא חָד
אִדְמִי לִיָּה מִלָּאךְ הַמּוֹת כְּעֵנִיא, וְאִתָּא וְיָרִיף אִבְכָּא – דִּפֶּק עַל דִּלְתוֹ
שֶׁל רַבִּי חֵיָא, וְאִמָּר לִיָּה אִפְּסִי לִי רִיפְתָּא – הוֹצֵא לִי לְחֵם, וְאִפְּסִי
לִיָּה. אִמָּר לִיָּה מִלָּאךְ הַמּוֹת לְרַבִּי חֵיָא, וְלֹאן קָא מְרַחַם מִר אֲעֵנִיא
– וְכִי אֵינךְ מְרַחַם עַל הָעֲנִיִּים, הָרִי בְּמַעֲשֵׂה זֶה הוֹכַחַת שְׁאִתָּה
מְרַחַם, וְאִם כֵּן אֲהֵיָּה וְיָבָא אִמָּאִי לֹא קָא מְרַחַם מִר – מְדוּעָ אֵינךְ
מְרַחַם גַּם עַל שְׁאֵינִי יִכּוּל לְמִלָּא שְׁלִיחוֹתִי לִיטוֹל נִשְׁמַתְךָ, וְאִזְלִי
לִיָּה שֶׁהוּא מִלָּאךְ הַמּוֹת, וְאִתָּא לִיָּה שְׁוֹמָא דְּנִדְנָא – הִרָאָה לוֹ שׁוֹט
שֶׁל אִשׁ שֶׁלּוֹ הוֹכִיחַ זֹאת, וְאִזְלִי אִמָּצִי לִיָּה נִפְשִׁיָּה – הִמְצִיא לוֹ רַבִּי
חֵיָא אֶת עֲצֻמוֹ.

(54) ב"ק עד, א. (55) ראה זח"ג (אד"ז) רפח, א. (56) ראה גם אה"ת פרשתנו ע' א'תקנ"ג. וראה גם שם ע' א'תקמ"ח. (57) אה"ת שבעה ע"ה. (58) שבת פ"א ה"ב. (59) ט, ב (ד"ה ירושלמי). (60) זכרי' יג, ב. (61) ראה המשך תרס"ו ע' תקמ"ג ואילך. (62) המשך תרס"ו ע' יב. ע' קה. (63) תמיד בסופה.

המשך ביאור למס' מועד קטן ליום רביעי עמ' א

- 1 הנך ממנהר ואינך ממתין שיעברו שלשים יום שלמים. אמר לו
2 מלאך המות, קָא דְּתָקָא רַגְלִיָּה דְּבַר גָּתֵן – רגליו של רב הונא בר
3 נתן דוחקות, שכבר הגיע זמנו להיות נשיא אחריו, וְאֵין מְלָכוֹת
4 נוֹגַעַת בְּחִבְרִיתָתָא אִפְּלוֹ בְּמֵלָא נִימָא – (שערה), ולכן עליך להסתלק
5 כבר מן העולם.
6 מעשים נוספים בענין זה: רַב הִסְפָּא לֹא הָוָה יָבִיל לִיָּה מִלָּאךְ הַמּוֹת
7 לִיטוֹל נִשְׁמַתָּה, מִשּׁוּם דְּלֹא הָוָה שְׁתִּיק פּוֹמִיָּה מְגִירָפָא – מלימוד
8 תורה, ולכן סָלִיק מִלָּאךְ הַמּוֹת וְיָתִיב בְּאִדְנָא דְּבִי רַב – על עץ ארז
9 הסמוך לבית מדרשו של רב, וְפָקַע אִדְנָא, ומקול השבירה שָׁתַק רַב
10 חסדא מלימודו. וְאִזְלִי יָבִיל לִיָּה מִלָּאךְ הַמּוֹת. רַבִּי חֵיָא לֹא הָוָה מְצִי

בס"ד. ר"ד ש"פ תצוה, י"א אדר-ראשון ה'תשי"א.

בלתי מוגה

(לאחרי התפלה אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א להחתן שעלה לתורה):

בא' המאמרים שנתן כ"ק מו"ח אדמו"ר ללמדו ביום ההילולא ב' ניסן¹, מבאר הפסוק (שבתתחלת פרשתנו) "ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן וגו' להעלות נר תמיד":

"לכאורה יפלא הדבר איך אפשר דנר שהוא הארה יהי' בו ענין התמידית שמתייחס רק אל המאור?"

ומבאר², שזהו החידוש ד"ואתה תצוה", ש"משה בכחו לצוות, היינו לקשר ולחבר כללות נש"י (עם הקב"ה).. ואז הנה גם נר שהוא הארה הרי מתגלה בו כח העצמי דגם הוא יהי' בבחי' תמיד שהוא ההתקשרות בנצחיות דא"ס, ומסיים, ש"הסיוע לזה הוא ע"י ההתקשרות בבחי' משה שהם ראשי אלפי ישראל אתפשטותא דמשה".

וענין זה נוגע גם לבנין בית בישראל, "בנין עדי עד" [שהסדר בזה (כבכל הענינים) הוא לכל לראש בנוגע לרוחניות, בנוגע לאהוי"ר שנקראים בן ובת³, ועי"ז גם בנוגע לגשמיות, בן ובת כפשוטו] – שהכח לזה שבית פרטי בישראל יהי' בו ענין התמידיות, שזהו"ע "בנין עדי עד", הוא, ע"י משה, ובמילא, הסיוע לזה הוא ע"י ההתקשרות למשה, אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא⁴.

(177).

(3) מאמרי אדה"ז הקצרים ע' תס ואילך. וש"נ.

(4) תקו"ז תס"ט (קיב, רע"א. קיד, רע"א).

(1) ד"ה זאת תורת הבית תרפ"ט (סה"מ קונטרסים ח"א לט, א ואילך. תרפ"ט ע' 162 ואילך).

(2) סד"ה הנ"ל (סה"מ קונטרסים שם מה, ב. תרפ"ט ס"ע

המשך ביאור למס' מועד קטן ליום שני עמ' א

אשר הללוך אבותינו הנה לשפלת אש וכל מחמדנו הנה לחרבה, וקורע.

שנינו בברייתא: קורע על מקדש ומוסיף על ירושלים. מקשה הגמרא: ורמינהו, שנינו בברייתא, אחר השומע שבית המקדש נחרב, ואחר הרוואה אותו חרב, כיון שהגיע לצופים – מקום שממנו יכול לראות את בית המקדש קורע. וקורע על המקדש בפני עצמו, ועל ירושלים קריעה נוספת בפני עצמה. ושלא כמבאר בברייתא לעיל, שרק מוסיף לקרוע על ירושלים.

מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא – הברייתא שאמרה שרק מוסיף דיברה באופן דפגע במקדש ברישא בלא שראה את ירושלים, כגון שבא בקרון עד המקדש, שכיון שקרע על המקדש שקדשתו יתירה, לכן על ירושלים רק מוסיף באותה קריעה, והא – הברייתא שאמרה שקורע על כל אחד בפני עצמו דיברה באופן דפגע בירושלים ברישא וקורע, שאחר כך כשרואה המקדש קורע קריעה נפרדת.

ברייתא המבארת היתר לתפור את הקרעים שנתבאר שאסור לאחותם: תנו רבנן, וכולן – כל הקרעים שנתבאר שאינם מתאחים, רשאין לשוללן – לתפור בתפירה רחבה כשהחוטם רחוקים זה מזה, ולמוללן – לקפל קצה הקרע שבבגד ולאחדו עם הקצה השני ולתופרם יחד, וללוקמן – תופס בידו ראש הקרע עם סופו יחד, ותוחב בו מחט שנים או שלש פעמים, ולעשותן כמין סולמות – תפירה הנראית כמעלות סולם, שמפסיק הפסק מועט בין תפירה לתפירה, אבל לא ראשים לאחותן בתפירה רגילה ומושלמת. ואיזה איחוי אסור, אמר רב חסדא,

אם היתה בולעת התפילין והיו נאבדים איחויבין לי – הייתה מתחייב בשתי קריעות, אחת על הקלף ואחת על הכתב כמבואר. אמר ליה רב הונא בר חייא, מנא לך הא, והא בדידי הוה עובדא – אצלי היה מעשה שבלעה בת יענה תפילין, ואתאי לקמיה דרב מתנה לשואלו האם עלי לקרוע על כך, ולא הוה בידיה תשובה לזה. ואתאי לקמיה דרב יהודה לשואלו זאת, ואמר לי, הכי אמר שמואל, לא אמרו חיוב קריעה אלא כשנשרפו בורע – בכח שלא ניתן להצילם, וכמעשה שהיה אצל יהויקים שהוא מלך ואין מציל מידו, שמשם נלמד דין קריעה בזה, אך כשבלעם עוף שניתן להצילם, אין חיוב קריעה אף אם הצליח לבולעם.

המשך מקור דין הקריעות שבברייתא: הרואה ערי יהודה בחורבן מולן שצריך לקרוע, דכתיב לאחר החורבן במעשה הריגת ישמעאל בן נתניה את גדליה בן אחיקם ואנשיו (ירמיה מא ה) ויבאו אנשים משכם משל ומשמרון שטנים איש מולחי וקו וקרעי בגדים ומתגדרים ומנחה ולבונה בידם להביא בית ה' וגו', והיינו שלא ידעו על חורבן בית המקדש וערי יהודה וירושלים, וכשראו בדרכם עיר חרבה מערי יהודה קרעו בגדיהם, ומכאן למדים דין קריאה על ראייתן בחורבן.

מוסיפה הגמרא הלכה ברואה המקדש וירושלים וערי יהודה בחורבנם: אמר רבי חלבו אמר עולא בריא אמר רבי אלעזר, הרוואה ערי יהודה בחורבן, אמר את הפסוק (ישעיה סד ט) 'ערי קרשך היו מדבר', ואחר כך קורע. והרואה ירושלים בחורבנה, אמר את הפסוק (שם) 'ציון מדבר היתה ירושלים שפמה', וקורע. והרואה בית המקדש בחורבן, אמר את הפסוק (שם סד ט) 'בית קרשני ותפארתנו

בס"ד. שיחת שבת פרשת תצוה, י"א אדר-ראשון, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. נתבאר¹ פירוש רש"י ריש פרשתנו, "ואתה תצוה, זך, בלי שמרים, כמו ששנינו במנחות מגרגרו בראש הזית וכו'" - דכיון שנאמר "שמן זית זך כתית" (ולא "שמן זית כתית זך"), צריך לומר שהזית צריך להיות זך, כפירוש האבן-עזרא שצריך ליקח "הגרגרים שאין בהם עיפוש או שלא נאכלה קצתם"; ולכן מחדש רש"י ש"זך" קאי על השמן (בלי שמרים). וההוכחה לזה - ממה שנאמר "ואתה תצוה", דכיון שציווי זה היה במדבר, ששם אין גדלים זיתים, ועל כן צריך לומר, שקיומו מיד ("אין צו אלא מיד ולדורות") היה על-ידי-זה שלקחו עמהם ממצרים שמן, ואם-כן, קאי "זך" על השמן. ואין לומר שלקחו ממצרים זיתים "שלא נאכלה קצתם", כי שנינו במנחות "מגרגרו בראש הזית", ומעלת "ראש הזית" היא (לא לשלול שנאכלה קצתם, שהרי אדרבה: בראש הזית מצויים יותר עופות האוכלים מן הזיתים, אלא) בנוגע לאיכות השמן; הנפקא-מינה להלכה, בנוגע לחיוב ד"כל חלב לה"², "מן הנאה והטוב"³, שלדעת האבן-עזרא (שהזית צריך להיות זך) מתחיל החיוב משעת ההכנה, ולדעת רש"י (שהשמן צריך להיות זך) הרי זה רק בעת הנתינה - הוגה על-ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקוטי-שיחות חלק י"א עמוד 127 ואילך.

* * *

ב. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל ואתה תצוה גו' ויקחו אליך שמן זית זך גו'.

* * *

ג. נתבאר פירוש רש"י בסוף פרשתנו, "קודש קדשים הוא", "המזבח מקודש לדברים הללו בלבד ולא לעבודה אחרת" - דלכאורה הרי מובן מעצמו ש"קודש קדשים הוא", במכל-שכן ממזבח החיצון, אלא, שהכתוב מבאר הטעם ש"לא תעלו עליו קטורת זרה וגו'", כיון ש"המזבח מקודש לדברים הללו בלבד", ואסור להוריד המזבח מקדושתו. ועל-פי-זה תתורץ קושיית ה'מנחת חינוך'⁴ מדוע נכללו "קטורת עולה ומנחה ונסך" בלאו אחד (כמו באיסור ריבית, ולא כמו באיסור אכילת מעשר שני של דגן, תירוש ויצהר) - כיון שהאיסור אינו על פרטי הענינים (קטורת עולה גו', או העלאה וניסוך), אלא על שלילת "עבודה אחרת" שמורידה את המזבח מקדושתו. וענינו בעבודה, שפנימיות הלב (מזבח הפנימי) יש לנצל רק לעניני קדושה, ואילו עניני הרשות, אף שנעשים לשם שמים, הם "עבודה אחרת" שמושלת בדרך ממילא מצד בחינת היחידה (עצמיות נקודת הלב) - הוגה על-ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקוטי שיחות חלק ו עמוד 179 ואילך.

יותר...).

(2) ויקרא ג, טז.

(3) רמב"ם הל' איסורי מזבח בסופן.

(4) מצוה קד.

(1) במהלך השיחה הפסיק כ"ק אדמו"ר שליט"א (באמרו, שרואה שישנם כאלו שישנים...), ואמר, שבינתיים ינסו למצוא תירוץ על הקושיות (והוסיף בנוגע לעצמו, שהתייגע על פירוש רש"י זה "אֶגְאָנְעֶנּע נאַכט", ואולי הקהל יעשו זאת במהירות

בס"ד. משיחות (ליל ויום) ג', (ליל ויום) ועש"ק וש"ק פ' תצוה, ז', יו"ד וי"א אדר ראשון ה'תשנ"ב.

הי' יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד¹², למה נקבע בתורה הרמז על זמן מיתתו של משה (ע"י שלא נתפרש שמו) ולא על זמן לידתו שמכפר על המיתה?¹³

(ב) בנוגע להטעם דאמירת "מחני נא מספרך"¹⁴ - כיון שאמירה זו (היתה לאחר י"ז תמוז¹⁵, ונכתבה בתורה בפרשת תשא (שלאחרי פרשת תצוה), למה נרמז קיומה (בסמיכות לשבעה באדר, ו) בפרשת תצוה¹⁶ (ובפרט להדעות¹⁷ שפרשת תצוה נאמרה לפני חטא העגל)?

(ג) גם צריך להבין הקשר והשייכות דב' הטעמים זל"ז, שלהיותם טעמים על אותו ענין, מסתבר לומר שיש קשר ושייכות ביניהם¹⁷, כדלקמן.

ב. ויובן בהקדים הביאור בגודל העילוי דלית משה בשבעה באדר (יום שמחה¹⁸) שפועל על כל חודש אדר:

בנוגע לחודש אדר - איתא בגמרא² "כיון שנפל פור בחודש אדר שמת (המזן) שמחה גדולה, אמר נפל לי פור בירח שמת בו משה, ולא הי' יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד", היינו,

(12) ראה ע"ד לקו"ש חט"ז ע' 343 ואילך - בנוגע לקביעת ז' אדר ליום תענית (בגלל מיתת משה), ולא ליום שמחה (בגלל לידת משה).

(13) ראה גם לקו"ש חכ"א ע' 173, ובהערות שם.
(14) "בי"ז בתמוז נשתברו הלוחות, ובי"ח שרף את העגל ודן את החוטאים, ובי"ט עלה (לבקש רחמים), שנאמר (תשא לב, ל) ויהי ממחרת ויאמר משה אל העם וגו'" (פרש"י שם לג, יא) - ובהמשך לזה אמר "ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא".
(15) ראה לקמן הערה 17.

(16) זח"ב קצה, א. רכז, א. רמב"ן ר"פ ויקהל. וכן משמע מרמב"ן וראב"ע ר"פ תרומה.

(17) בהשקפה ראשונה יש לומר, שהשייכות שביניהם היא בצירופם יחד - שהקיום ד"מחני" הוא בפרשה שקורין בסמיכות לזמן מיתת משה* (ועפ"ז תתורץ השאלה למה נקבע בפרשת תצוה דוקא). אבל, מסתבר יותר לומר שיש גם קשר ושייכות בתוכנם של ב' הטעמים - מיתת משה בשבעה באדר, ואמירתו "מחני נא".

(18) ראה נזיר יד, א, ובתורה"ה אמר. ועד"ז בפ"י הרא"ש שם.

א. פרשת תצוה היא הפרשה היחידה בתורה¹ לאחר לידת משה בשבעה באדר² (ראשון³) שלא נתפרש בה שמו של משה.

ומצינו שתי טעמים בדבר: (א) כיון שבשבעה באדר (ראשון⁴) מת משה², נרמז זמן הסתלקותו בכך שלא נזכר שמו בפרשה בתורה שקריאתה בסמיכות לזמן הסתלקותו⁵. (ב) כיון שאמר משה "ואם אין מחני נא מספרך"⁶, ו"קללת חכם אפילו על תנאי (ולא נתקיים התנאי) באה"⁷, לכן, אף שהקב"ה נענה לבקשתו (ובמילא לא נתקיים התנאי), מ"מ, נתקיים ה"מחני" מפרשה אחת בתורה⁸.

ובשתי הטעמים - דרוש ביאור והסבר⁹:

(א) בנוגע להטעם דמיתת משה בשבעה באדר - כיון ש"בשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד", "כדאי (הוא יום¹⁰) הלידה שתכפר על המיתה"¹¹ [כמודגש בביטול שמחת המן (וגזירתו כו') כש"נפל .. פור בירח שמת בו משה", כיון ש"לא

(1) "עד משנה תורה" (פי' הרא"ש), שבכמה פרשיות (עקב, ראה, שופטים, תצא ונצבים) לא נזכר שמו של משה. ויש לומר, שכיון ש"משנה תורה" הו"ע אחד והמשך אחד, "אלה הדברים אשר דבר משה גו'" שבסוף שנת הארבעים סמוך למיתתו, חזר על כל דברי התורה (בכל הפרשיות שבד' הספרים) ובאופן ש"מדבר בעד עצמו" (ולא כ"שלישי המדבר" כבספרים שלפנ"ז (פתיחת הרמב"ן עה"ת)) - ה"ז נחשב (בענין זה) כמו פרשה אחת שבתחילתה ובראשיתה נזכר שמו של משה (ראה לקו"ש ח"ב ע' 675).

(2) מגילה יג, ב.

(3) ראה סוטה יב, ב: "אותה שנה (שנולד משה) מעוברת היתה" (ונולד באדר ראשון). וראה לקו"ש חכ"ו ע' 204 (פרטי הדעות והשקו"ט בזה).

(4) ראה מכילתא בשלח טז, לה: "שנת עיבור היתה" (ומת באדר ראשון). וראה לקו"ש חט"ז ע' 342 (פרטי הדעות והשקו"ט בזה).

(5) מאור עינים פרשתנו. ועוד.

(6) תשא לב, לב.

(7) מכות יא, סע"א ובפרש"י.

(8) פי' הרא"ש ובעה"ט ריש פרשתנו. וכ"ה ברבותינו בעה"ת ובחיי תשא שם. זו"ח שה"ש בתחלתו (ס, ג). וראה זח"ג רמז, א. ויש לומר, שלכן יש צורך בב' הטעמים (ובלשון הגמרא: "וצריכא"), דיש בזה מה שאין בזה.

(10) כ"ה גירסת רש"י שבע"י.

(11) מגילה שם ובפרש"י. וראה בארוכה לקו"ש חכ"ו בתחלתו.

(* אף שבספרים שהובא הטעם ד"מחני נא" לא נזכר ע"ד הקשר למיתתו בשבעה באדר.

נולד משה, ואמר כשם שהדגים בולעין כך אני
בולע אותן, אמר לו הקב"ה, רשע, דגים פעמים
נבלעין ופעמים בולעין, ועכשיו אותו האיש נבלע
מן הבולעין".

ובזה מודגש יותר (לכאורה) שלידת משה רק
מבטלת הענין הבלתי־רצוי שבמיתתו, בדוגמת
ביטול האפשרות ד"אני בולע אותן" כיון ש"פעמים
(כולל ובמיוחד "עכשיו") בולעין", אבל החודש
עצמו נשאר במעמד ומצב ש"אין לו זכות ומזלו אין
לו זכות", ובודאי לא באופן שיש בו מעלה וזכות
יתירה לגבי שאר חדשי השנה?

ג. ויש לומר הביאור בזה:

ע"פ הידוע²⁷ שביום הולדתו של אדם "המזל
השולט ביום ההוא עוזר לו"²⁸, היינו, שהמזל
דהיום עוזר להאדם ש"מזלו (של האדם) גובר"
(כלשון הכתוב²⁹ "וגבר ישראל"), יש לומר, שביום
הולדתו של משה - "משה הוא ישראל"³⁰ וישראל
הם משה.. נשיא הדור הוא ככל הדור כי הנשיא
הוא הכל"³¹ (וכיון ש"אתפשטותא דמשה בכל דרא
ודרא"³², כולל משה את כל בני עד סוף כל
הדורות) - גובר מזלם של ישראל³³.

ומזה מובן גם בנוגע להמזל דהחודש -
שבחודש שנולד בו משה ("הוא ישראל") עוזר
המזל של החודש להתגברות המזל דישראל, ולכן
"אדר דבריא ותקיף מזלי", היינו, שלידת משה
("הוא ישראל") בשבעה באדר פועלת על כל
החודש³⁴ שבו גובר (בריא ותקיף) מזלם של
ישראל.

שלידת משה בשבעה באדר פועלת ביטול והפיכת
גזירת המן בחודש אדר, באופן ש"החודש ג' נהפך
ג' לשמחה"¹⁹, ולכן "משנכנס אדר מרבין
בשמחה"²⁰, ו"אדר (ד)בריא (תקיף)²¹ מזלי"²² -
מעלה מיוחדת בחודש אדר שלא מצינו דוגמתה
בשאר חדשי השנה.

וצריך להבין:
מפשטות דברי הגמרא מוכח רק שלידת משה
בחודש אדר מבטלת (ומכפרת על) הענין
הבלתי־רצוי שבמיתתו בחודש זה (שבגלל זה הי'
המן "שמח שמחה גדולה"), ולכאורה אין ראי'
שבגלל זה תגדל מעלתו של חודש זה יותר מכל שאר
חדשי השנה?

שאלה זו מתחזקת יותר ע"פ המבואר במדרשי
חז"ל פרטי הענינים דהגורל דהמן:

"כשאמר²³ המן הרשע לאבד את ישראל אמר
היאך אני שולט בהן הריני מפיל גורלות.. התחיל
בחודש ניסן ועלה בו זכות פסח, באייר זכות פסח
קטן וכו'", והולך ומונה הזכויות של כל י"א חדשי
השנה, עד ש"עלה ראש חודש אדר ולא מצא בו שום
זכות", "חזר ובדק במזלות, טלה זכות פסח.. שור
נמצא זכות יוסף וכו'", והולך ומונה זכות המזלות
דכל י"א חדשי השנה, עד ש"בא לו מזל דגים
שהוא משמש בחודש אדר ולא נמצא לו זכות"²⁴,
ושמח מיד ואמר, אדר אין לו זכות ומזלו אין לו זכות,
ולא עוד אלא שבאדר מת משה רבן²⁵, והוא לא
ידע שבאחד²⁶ באדר מת משה ובאחד²⁶ באדר

(19) אסתר ט, כב. - ולהעיר, שמפסוק זה למדים ש"כל
החודש כשר לקריאת המגילה" (ירושלמי מגילה פ"א ה"א - הובא
בשו"ע או"ח סתרפ"ח ס"ז וברמ"א שם).

(20) תענית כט, סע"א. ובפרש"י: "ימי נסים היו לישראל
פורים ופסח" - שהתחלת וסיבת הנס דפסח (יצי"מ) היא בלידת
מושיען של ישראל בו' אדר (ראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 344
ואילך).

(21) גירסת הרא"ש.

(22) שם, רע"ב.

(23) אסתר פ"ז, יא (וראה לקמן שוה"ג להערה 168).

(24) ומ"ש "וידגו לרוב בקרב הארץ", וארז"ל (ברכות כ,
סע"א. וש"נ) "מה דגים שבים מים מכסין עליהם ואין עין הרע
שולטת בהם וכו'" (בקושיית היפה ענף שם) - ראה לקמן הערה
75.

(25) ושאני "מרחשון זכות שרה אמנו שמתה בו" - ש"חושבו
לזכות שמתה מצער בשורת העקידה" (חידושי הרד"ל ופי' יפה
ענף שם).

(26) כ"ה ("באחד") הגירסא באסתר'ר שלפנינו. ובפי' יפה
ענף: "בשביעי באדר מת משה ובשביעי באדר נולד כצ"ל, וילפינן

זה מקראי בקדושינ ל"ח ע"א. וראה לקמן הערה 34.

(27) ראה התוועדויות תשמ"ח ח"ב ע' 460 ואילך, ח"ג ע'
152 ואילך, ובהנסמן שם.

(28) ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח, ובקה"ע שם.

(29) בשלח יז, יא.

(30) ולהעיר ממ"ש (בהעלותך יא, כא) "שש מאות אלף רגלי
העם אשר אנכי בקרב" (ראה לקו"ת בהעלותך לא, ד. לג, ב.
ובכ"מ), וכידוע ש"כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי'
משרע"ה" (תניא רפמ"ב).

(31) פרש"י חוקת כא, כא.

(32) תקי"ז תס"ט (ק"ב, רע"א. קיד, רע"א). וראה ב"ר פנ"ו,

ז. זח"ג רעג, א.

(33) וע"ד מ"ש (בשלח שם) "והי' כאשר ירים משה ידו וגבר
ישראל". - ולהעיר, שפסוק זה קורין בפורים, שהתחלתו בשבעה
באדר, ויש לומר, שבזה מרומז שהנתינת־כח להנס דפורים הו"ע
"וגבר (מזלם של) ישראל" בלידת משה.

(34) ועפ"ז יש לבאר הדיוק באסתר'ר "באחד באדר נולד

משיחות (ליל ויום) ג', (ליל ויום) ועש"ק וש"ק פ' תצוה, ז', יו"ד וי"א אדר ראשון ה'תשנ"ב י"ט

מעלתו של חודש אדר ("בריא ותקיף מזלי") שבו
גובר מזלם של ישראל.

וכמה פרטים בזה:

(א) אדר דשנת העיבור כולל שני חדשים -
שהחידוש דמולד הלבנה, שרומז על החידוש
דישראל, הוא באופן ד"כפלים (לתושי")⁴³.

(ב) באדר דשנת העיבור יש ששים יום - שרומז
על הענין דביטול בששים, היינו, נתינת כח לביטול
כל ענינים בלתי-רצויים⁴⁴ והפיכתם לטוב, ועד
שראוים לאכילתם של ישראל להיות דם ובשר
כבשרם, כמשל "דברים חריפים או חמוצים רק
שהם מתובלים ומתוקנים היטב עד שנעשו מעדנים
להשיב הנפש"⁴⁵.

(ג) ועוד ועיקר: על ידו נעשית השלימות דכל
חדשי הלבנה שמשותווים לשנת החמה - שרומז על
קיום היעוד⁴⁶ "והי' אור הלבנה כאור החמה וגו'
שבעתיים כאור שבעת הימים", לעתיד לבוא,
כש"עתידיים להתחדש כמותה".

וכל זה מודגש יותר בקביעות שנה זו שר"ח
אדר ראשון חל ביום שלישי וביום רביעי:

יום שלישי שהוכפל בו כי טוב⁴⁷ - "כפליים
לתושי", ומתקן גם הענין הבלתי-רצוי דיום שני
(שנבראת בו מחלוקת)⁴⁸, "אחד לגמר מלאכת
השני ואחד לגמר מלאכת היום"⁴⁹.

יום רביעי - שבו נתלו "שני המאורות
הגדולים"⁴⁹, שרומז "שיהי' אור הלבנה כאור
החמה כאור שבעת ימי בראשית, כמו שהיתה קודם
מיעוטה שנאמר ויעש אלקים את שני המאורות
הגדולים"⁴².

ועוד ועיקר - צירוף ב' הימים דר"ח אדר
ראשון, שלישי ורביעי, ג' וד': הצירוף דג' (שלישי)
וד' (רביעי) הוא "גד"⁵⁰, שפירושו "מזל טוב"⁵¹,

ועפ"ז יש לומר, שסיום דברי המדרש "והוא לא
ידע שבשבעה באדר .. נולד משה" הוא תשובה גם
על זה ש"אדר אין לו זכות ומזלו אין לו זכות" -
שאין צורך בהזכות של אדר ומזלו (כבשאר החדשים,
שיש צורך בזכות של החודש והמזל שלו, "זכות
פסח" וכיו"ב), בגלל שישנו ענין נעלה יותר
מהזכות של החודש ומזלו - (התגברות) המזל
דישראל, כיון שלידת משה ("הוא ישראל") בחודש
אדר פועלת העוזר דמזל החודש (אף שאין לו זכות)
להתגברות המזל דישראל³⁵.

ד. ויש לומר, שהתגברות מזלם של ישראל
בחודש אדר (בגלל לידת משה) ניכרת גם בכך
שחודש אדר הוא חודש העיבור³⁶, חודש כפול (ב'
חדשים, ששים יום), ועל ידו דוקא נשלם החסרון
דשנת הלבנה לגבי שנת החמה³⁷, ועד לאופן של
שלימות ותמימות ("שנה תמימה"³⁸) יותר משנת
החמה³⁹ - כי, מכל "חדשי השנה (ש)הם חדשי
הלבנה"⁴⁰ השייכים לישראל ש"דומין ללבנה
ומונין ללבנה"⁴¹ ו"עתידיים להתחדש כמותה"⁴²
(משא"כ אוה"ע שדומין ומונין לחמה⁴¹), גדלה

משה" (שבדואי לא פליג על המפורש בקידושין שילפינן מקראי
שמיתת ולידת משה בשבעה באדר, כנ"ל הערה 26) - שהכוונה
היא להדגיש הפעולה על כל החודש, מאחד באדר, שכולל כל ימי
החודש.

ועפ"ז יש לבאר המשך דברי המדרש "אמר (המן) כשם
שהדגים בולעין כך אני בולע אותך, אמר לו הקב"ה, רשע, דגים
פעמים נבלעין ופעמים בולעין, ועכשיו אותו האיש נבלע מן
הבולעין" (דלכאורה, כיון ש"דגים פעמים נבלעין ופעמים
בולעין", מהו ההכרח ש"עכשיו אותו האיש נבלע מן הבולעין")
- שמצד מזלו של אדר (מזל דגים) ישנה אפשרות לכאן ולכאן
("פעמים נבלעין ופעמים בולעין"), אלא, שלידת משה ("הוא
ישראל") באדר פועלת שהמזל דאדר עוזר להתגברות מזלם של
ישראל ("עכשיו אותו האיש נבלע מן הבולעין").

ועפ"ז יומתק שלידת משה היתה באדר ראשון, בשנה
מעוברת (כנ"ל הערה 3).

ש"יתירה שנת החמה על שנת הלבנה קרוב מאחד עשר
יום" (רמב"ם הל' קידוה"ח פ"א ה"ב. וראה שם פ"ו ה"ד. פ"י
ה"א).

ערכין לא, א - במשנה. רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"ב
ה"ה.

שהרי, בשנת החמה ישנם שס"ה ימים, ובשנת העיבור
(שלימה, שחשון וכסלו מלאים) ישנם שפ"ה ימים - יתרון של
עשרים יום, שנוסף על מילוי החסרון ד"א יום, יש בו גם
"מקדמה" לשנה הבאה (ראה מפרשי הרמב"ם הל' קידוה"ח שם).

רמב"ם ריש הל' קידוה"ח.
ראה סוכה כט, א. ב"ר פ"ו, ג. אוה"ת בראשית ד, סע"ב
ואילך. ועוד.

(42) נוסח קידוש לבנה (סנהדרין מב, א).

(43) ל' הכ' - איוב יא, ו. וראה שמו"ר רפמ"ו.

(44) ומרומז ב"כפלים (לתושי") - ש"תושי" קאי על התשת

כח הסט"א כו' (תו"א יתרו סז, ב. ובכ"מ).

(45) תניא פכ"ז.

(46) ישע"ל, לו.

(47) פרש"י בראשית א, ז (מב"ר פ"ד, ו).

(48) ב"ר שם.

(49) בראשית א, טז. פרש"י שם, יד.

(50) וגם "דג" - מזלו של חודש אדר (מזל דגים).

(51) ויצא ל', יא ובפרש"י.

ועפ"ז יש לבאר הקשר והשייכות דלית משה
לפורים (שהמין לא הי' יודע שבשבעה באדר נולד
משה) - כי, "אנו רואים שכל הימים שהיו בני'
בסכנה מפני גזירת המן .. היו כולם בבחי' מס"נ
ממש⁶² .. כי בכל שעה ושעה היו מוכנים למסור
נפשם להריגה ולא לעבור דת ח"ו", "מסירת נפש על
קדוש השם, שהרי אם רצו להמיר דתם לא הי' המן
עושה להם כלום, שלא גזר אלא על היהודים, אלא
שהם מסרו עצמן למות כל השנה כולה, ולא עלה
להם מחשבת חוץ ח"ו"⁶³, והכח לזה הוא ע"י
התגלות עצם הנשמה, שזהו תוכן הענין דלית משה
(בחדש אדר⁶⁴), גילוי (לידה גם מלשון גילוי)
העצם דישראל.
ויש לומר, שענין זה מרומז גם בלשון חז"ל
ש"אדר בריא ותקיף מזלי" - שהמזל הוא באופן של
חוזק ותוקף (ע"ד "וגבר ישראל"):
כיון שבאדר מתגבר מזלם של ישראל, בחינת
"אין", עצם הנשמה - אזי מתגלה החוזק והתוקף
("בריא⁶⁵ ותקיף") דעצם הנשמה ("מזלי"), נקודת
היהדות שבכאן"א מישראל, שיש בו החוזק והתוקף
למסור נפשו על קדושת שמו ית'.
ולהוסיף, שענין זה מרומז גם בשמו של החודש
- "אדר" - שפירושו תוקף וגבורה⁶⁶, כמאד"ל⁶⁷
"הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהם אדר, שנאמר⁶⁸
אדיר במרום ה'", "כלומר שאדר לשון קיום וחוזק

שבוזה מודגש עוד יותר הענין ד"בריא ותקיף
מזלי". וענין זה קשור עם לידת משה בשבעה
באדר - כמרומו בצירוף המספרים ג' וד' יחדיו
שעולים שבעה⁵², היינו, שלידת משה בשבעה באדר
פועלת התגברות המזל ("בריא ותקיף מזלי") בכל
חודש אדר, שנכלל בכ' הימים דראש חודש, ג' וד',
גד", "מזל טוב" (בריא ותקיף).

ה. ויש לבאר תוכן הענין דהתגברות מזלם של
ישראל (מצד לידת משה) בחודש אדר - בעומק
יותר:

"מזל" דישראל - קאי על שרש הנשמה למעלה,
כידוע⁵³ שירידת הנשמה למטה להתלבש בגוף היא
הארה מהנשמה בלבד, אבל עיקר הנשמה ומקורה
נשאר למעלה, ונקראת "מזל" ("אדם (ד)אית לי'
מזלא"⁵⁴ ו"הכל תלוי במזל"⁵⁵), מלשון "נוזל",
שהוא המקור להיות נוזל ממנו ההשפעה ורוח
חיים.

וזה שאמרו חז"ל⁵⁶ "אין מזל לישראל" - קאי
על מזלות השרים וכוכבים אשר חלק לכל
העמים⁵⁷, שישראל הם למעלה ממזלות אלו, אבל
גם לישראל יש מזל, ואדרבה, המזל דישראל הוא
נעלה יותר באין-ערוך משאר המזלות, כי, המזל
שלהם הוא מבחי' "אין" (ע"ד מ"ש⁵⁸ "והחכמה
מאין תמצא"), אין שאינו מושג (ולכן יש בהם ענין
המס"נ שלמעלה מהשכל).

וענין זה מודגש בלידת משה (בחדש אדר)
שהיא גם הלידה דישראל ("משה הוא ישראל") -
כי, לידה קשורה עם עצם המציאות שלמעלה משם
שהרי בעת הלידה אינו נקרא בשם⁵⁹, ורומז על
עצם הנשמה שלמעלה מ"חמשה שמות (ש)נקראו
לה"⁶⁰ (למעלה אפילו מ"יחידה" שגם היא "שם"
לעצם הנשמה⁶¹), וזהו תוכן הענין דהתגברות מזלם
של ישראל, עצם הנשמה, בחינת "אין" (בחדש
אדר).

(52) וי"ל שרומז על "שבעתיים כאור שבעת הימים".

(53) לקו"ת ר"פ האזינו. ובכ"מ.

(54) שבת נג, ב. וש"נ.

(55) זח"ג קלד, רע"א. קפט, רע"ב.

(56) שבת קנו, א.

(57) כלשון הכתוב - ואתחנן ד, יט.

(58) איוב כח, יב.

(59) ראה לקו"ש חכ"ו ע' 205. וש"נ.

(60) ב"ר פיי"ד, ט. דב"ר פ"ב, לז.

(61) ראה סה"מ תרצ"ו ס"ע 56. וש"נ.

(62) ועל שם זה נקראים בכל המגילה "יהודים" - ע"ש
ההוראה והמס"נ שמצד נקודת היהדות (ראה תו"א מג"א צז, א.
צט, א. ובכ"מ).

(63) תו"א שם צז, א. קכ, ד (בהוספות). ובכ"מ.

(64) ולכן נפל הגורל על חודש אדר, ו"על כן קראו לימים
האלה פורים על שם הפור" (אסתר ט, כו), "הפור הוא הגורל"
(שם ג, ז. ט, כד) - ש"גורל" רומז על עצם הנשמה, שהתקשרותה
עם הקב"ה היא באופן שלמעלה מטעם ודעת, מסירת נפש,
שהיתה בגלוי בימי הפורים (ראה תו"א שם קכא, א. קכג, ג
ואילך. ובכ"מ).

(65) וי"ל ע"ד הרמז - ש"בריא" הוא בר י"א: י"א - רומז על
העצם דישראל שקשור עם בחי' "אחד עשר" (י"א), "אנת הוא
חד ולא בחושבן", "אחד" שלמעלה מעשר ספירות, מצד בחינת
ה"יחידה", עצם הנשמה שלמעלה מעשר כחות. ו"בר" י"א -
פירושו (כמו "בן חורין") שמציאותו היא המציאות די"א. ועוד
י"ל, ש"בר" הוא מלשון גילוי (ראה חולין מג, ב. כש"ט הוספות
ס"ד ואילך. וש"נ), היינו, שבחי' הי"א היא בגילוי.

(66) לקוטי לוי"צ על פסוקים ומחז"ל ריש ע' צט.

(67) ביצה טו, סע"ב.

(68) תהלים צג, ד.

משיחות (ליל ויום) ג', (ליל ויום) ועש"ק וש"ק פ' תצוה, ז', יו"ד וי"א אדר ראשון ה'תשנ"ב כא

וענין זה מודגש גם בלידת משה (בשבעה
באדר) - כמארז"ל⁷⁸ ש"בשעה שנולד משה נתמלא
הבית כולו אור", היינו, שלידת משה פעלה אור
(גילוי אלקות) בכל הבית (גדרי העולם).

ומודגש עוד יותר בעבודתו ופעולתו במשך ימי
חיי (שנכללים בלידתו בשבעה באדר) - שעל ידי
פעולתו בהקמת המשכן נעשה עיקר ושלמות
המשכת וגילוי אלקות בעולם, כדאיתא במדרש⁷⁹
"כשהגיע ר"ח ניסן וצוה הקב"ה להקים את
המשכן, שלח להם ע"י משה מה אתם יראים
(ש"היו ישראל אומרים הרי עשינו המשכן מתי
תבוא השכינה ותשרה בתוך מעשה ידינו)", כבר
באתי לגני אחותי כלה⁸⁰, א"ר ישמעאל ב"ר יוסי⁸¹
לגן אין כתיב כאן אלא לגני, לגנוני, למקום שהוא
עיקרי מתחילה, וכי עיקר שכינה אינה בתחתונים
היתה (בתמי") .. כיון שחטא אדם נסתלקה השכינה
לרקיע הראשון וכו' חטאו מצריים נסתלקה לרקיע
השביעי, וכנגדן עמדו שבעה צדיקים והורידו את
השכינה מן העליונים לתחתונים .. אברהם הורידה
מן השביעי לששי וכו' משה (שהוא השביעי, וכל⁸²
השביעין חביבין⁸³) הורידה מן העליונים לתחתונים
(עמד משה והורידה לארץ").

ולהוסיף, שהתחלת הקמת המשכן (בשבעת ימי
המילואים שהי' משה מקים את המשכן ומפרקו⁸⁴)
היתה בשבעת הימים האחרונים ("הכל הולך אחר
החיתום"⁸⁵) דחודש אדר (מכ"ג באדר עד לסיומו
של חודש אדר)⁸⁶.

ויש לומר, שבהתחלת חודש אדר מודגש יותר
התוקף ("אדיר") דהאל"ף (ראש והתחלת תיבת
"אדר") שלמעלה מהעולם ("אדיר⁸⁶ במרום ה'"),

ולכן נקרא אדר⁶⁹, היינו, שבחודש זה מודגש
החוזק והתוקף דישראל, שנקראו "אדירים",
כמארז"ל⁷⁰ "אדירים אלו ישראל⁷¹", שנאמר⁷²
ואדירי כל חפצי במ", "אדיר מלשון חוזק ואומץ
.. להתחזק בעבודת בוראם"⁷³, כולל ובמיוחד
"החוזק והאומץ למס"נ באחד שלמעלה
מהשכל"⁷⁴.

ועפ"ז יש לבאר הפירוש (ע"ד הרמז) בדברי
המדרש "אדר אין לו זכות ומזלו אין לו זכות" -
שלאחרי הידיעה ש"באדר .. נולד משה", שמצד
זה גובר מזלם של ישראל בחודש אדר, אזי מתגלה
שבחינת "אין" (ה"מזל לישראל") הוא הזכות של
אדר ומזלו⁷⁵.

ו. ויש להוסיף ולבאר השייכות ללידת משה
לשבעה באדר דוקא:

שבעה באדר מורה על השלימות דחודש אדר -
שבעה ימים רצופים שכוללים כל שבעת ימי
השבוע, שבעת ימי בראשית, ימי הבנין (כללות
העולם)⁷⁶, כפי שהם בחודש אדר, שבזה מרומז
שהמעלה והשלימות דחודש אדר ("אדיר במרום
ה'") נמשכת וחודרת ומתגלה בגדרי העולם.

ומרומז בשמו של החודש - "אדר" - א' דר,
שרומז על המשכת וגילוי האל"ף (אלופו של עולם)
בעולם להיות לו ית' דירה בתחתונים⁷⁷. ובהדגשה
יתירה בשבעה באדר - שרומז על עשיית הדירה
(דר) לאלופו של עולם (א') בשבעת ימי הבנין.

(69) פרש"י ביצה שם.

(70) מנחות נג, סע"א.

(71) וי"ל ע"ד הרמז - ש"אדיר" אותיות י"א דר, שבחי' י"א
(יחידה) היא באופן של דירה (בגלוי ובהתיישבות). וראה לקמן
הערה 86.

(72) תהלים טז, ג.

(73) חדא"ג מהרש"א מנחות שם.

(74) רשימות הצ"צ לתהלים (יהל אור) ס"ע שמא.

(75) ועפ"ז יש לבאר הטעם שלא הזכיר הזכות דמזל דגים,
כמ"ש "וידגו לרוב בקרב הארץ", "מה הדגים שבים מים מכסין
עליהם ואין עין הרע שולטת בהם וכו'" - כיון שדגים קאי על
העצם דישראל* שלמעלה מגדר של זכות, בחינת "אין".

(76) ראה שו"ת הרשב"א ח"א ס"ט.

(77) אוה"ת תרומה ע' א'תקנז.

(78) סוטה יב, א (וראה שם יג, רע"א).

(79) במדב"ר פ"ג, ב. וראה שהש"ר פ"ה, א.

(80) שה"ש ה, א.

(81) ובשהש"ר שם: "אמר ר' מנחם חתני דר' אלעזר בר
אבונה בשם ר' שמעון בר' יוסנה" - דיש לומר, שרומז על
שלימות הענין דהשראת השכינה למטה ע"י "גואל (ראשון הוא
גואל) אחרון" ש"מנחם שמו" (סנהדרין צח, ב).

(82) ויק"ר פכ"ט, יא.

(83) רד"ה באתי לגני תשי.

(84) ספרי נשא ז, א. במדב"ר פ"ב, טו. ועוד.

(85) ברכות יב, א.

(86) ומרומז גם ב"אדיר", י"א (דר) - בחינת אחד עשר, "אנת
הוא חד ולא בחושבן", שלמעלה מעשר ספירות שמהם נשתלשלו
עשרה מאמרות שבהם נברא העולם.

(* משא"כ בשאר החדשים - "זכות יוסף", "זכות פרץ חורב", "זכות
דניאל" וכיו"ב - מודגשת הזכות המיוחדת של צדיקים אלו, ולא
העצם דישראל שהוא בכל ישראל בשוה).

29 התגברות מזלם של ישראל בחודש אדר, "מזלי"
30 בריא", היא, לא רק בנוגע לשורש הנשמה למעלה,
31 בחינת ה"מזל", אלא גם ובעיקר בנוגע להמשכה
32 וגילוי בהארת הנשמה שירדה למטה ונתלבשה בגוף,
33 כמודגש גם בכך ש"מזל" הוא מלשון נוזל, שהוא
34 המקור להיות נוזל ממנו ההשפעה ורוח חיים למטה
35 (כנ"ל ס"ה), ובמילא, התגברות המזל בחודש אדר
36 פועלת להתגברות דבני" בהיותם למטה, נשמות
37 בגופים, וגם בהתעסקותם בעניני העולם, כמודגש
38 בענינו של שבעה באדר, שרומז על עשיית הדירה
39 (דר) לאלופו של עולם (א') בשבעת ימי הבנין.
40 כלומר: אע"פ ש"מזל" קאי על עצם הנשמה,
41 "אין" שאינו מושג, שהו"ע החזק והתוקף (בריא
42 ותקיף מזלי) דמס'נ שלמעלה מהשכל, מ"מ, אין
43 זה באופן של יציאה מהעולם (מס'נ כפשוטה), אלא
44 אדרבה, שהחזק והתוקף דמס'נ נמשך ומתגלה
45 בכל עניני העבודה בעולם לעשות לו ית' דירה
46 בתחתונים - כמפורש בגמרא²² "מאן דאית לי'
47 דינא בהדי נכרי .. לימצי נפשי' באדר דבריא
48 מזלי", שהפעולה להתגברות המזל ("בריא
49 מזלי") היא (לא רק ביחס לעניני הנשמה, עניני
50 התורה ומצוות, אלא גם) בנוגע לעניני העולם,
51 ועד למעמד ומצב ד"אית לי' דינא בהדי נכרי"⁹⁵.
52 וכמודגש גם בימי הפורים - שהנס דפורים הוא
53 שבטלה גזירת המן ולא היו צריכים למסור נפשם
54 להריגה ח"ו כדי שלא לעבור על דת, ואדרבה:
55 "ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה
56 בשונאיהם"⁹⁶, "כי נפל פחד היהודים עליהם"⁹⁷,
57 ובמילא, היו יכולים להמשיך לעסוק בקיום

1 ובהמשך החודש (ובעיקר בשבעה באדר שבו נולד
2 משה) ועאכו"כ קרוב לסיומו (בשבוע האחרון שבו
3 התחיל משה בהקמת המשכן) מודגשת יותר
4 (הכוונה והתכלית ד) ההמשכה וההתגלות בעולם
5 (א' דר, המשך וסיום תיבת "אדר") ע"י המשכן.
6 אבל, גם בסיומו של חודש אדר שבו התחילה
7 הקמת המשכן, "העמידו משה למשכן ושמש בו
8 ופרקו בכל יום" (במשך שבעת ימי המילואים),
9 ו"לא שרתה בו שכינה"⁸⁷, היינו, שעדיין לא היתה
10 ההמשכה וההתגלות בעולם למטה, אלא באופן
11 ד"אדיר במרום ה'", כיון שההמשכה והגילוי היא
12 עדיין למעלה מהעולם⁸⁸.
13 ועיקר ההמשכה וההתגלות בעולם למטה ע"י
14 הקמת המשכן באופן של קביעות והשראת השכינה
15 בו - היתה בר"ח ניסן (יום השמיני⁸⁹ למילואים)⁸⁴,
16 והמשכו בחנוכת המשכן ע"י י"ב נשיאי ישראל
17 במשך י"ב הימים מר"ח ניסן עד י"ב בו ("נשיא
18 אחד ליום"⁹⁰), שבוה מודגשת יותר המשכת וגילוי
19 אלקות בגדרי העולם - י"ב צירופי שם הוי'
20 (מלשון מהוה) שעל ידם נעשית התהוות הזמן, י"ב
21 חדשי השנה, והתהוות המקום, י"ב גבולי
22 אלכסון⁹¹, היינו, שגם בגדרי העולם (י"ב) נמשכת
23 ומתגלה דרגת האלקות שלמעלה מהעולם⁹², שזהו
24 ענינו של חודש ניסן, מלשון "נס"⁹³, ועד ל"נסי
25 נסים"⁹⁴.
26 ז. ועד"ז בנוגע להתגברות המזל דישראל
27 בחודש אדר, "אדר בריא מזלי" - שקשור עם
28 (לידת משה ב) שבועה באדר:

95 ולהעיר, שבהשגחה פרטית הגיעה ידיעה בערב ש"ק זה
ע"ד יהודי שזכה ב"דינא בהדי נכרי". ואף שמדובר במאורע של
איש פרטי, מ"מ, מצד הציווי "ואהבת לרעך כמוך" (וכמודגש
בסידורו של רבינו הזקן: "נכון לומר קודם התפלה הריני מקבל
עלי מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך"), ה"ז שייך גם לכל בני'
הן בנוגע להשתתפות בשמחתו, והן בנוגע להוספה* בהצלחת בני
ישראל בעניני העולם בחודש אדר ד"בריא מזלי", מתוך הרחבה
ועשירות, באופן ד"ויגבה לבו בדרכי ה'" (דברי הימים ב' יז, ו.
וראה לקו"ש חכ"ב ע' 159 ואילך. וש"נ).

96 אסתר ט, א.

97 שם ח, יז.

(* ונ"פ מאד"ל (יומא פג, ב) "דייק בשמא" - שמו יוסף, מלשון
הוספה, ושייך לכל בני', שנקראים ע"ש יוסף (פרש"י תהלים פ, ב.
ועוד).

87 פרש"י שמיני ט, כג.

88 ומודגש יותר בקביעות שנה זו, שז' אדר חל ביום
השלישי בשבוע, ושלמותו ביום הש"ק שחל ב"א אדר - דיש
לומר, שבוה מרומז שגם ההמשכה והגילוי בעולם (ז') היא עדיין
למעלה מהעולם ("א). וראה לקמן הערה 168 (באופן אחר).
89 ונקרא "יום השמיני" - להורות על המשכת וגילוי דרגת
האלקות שלמעלה משבעת ימי ההיקף (שו"ת הרשב"א שם. כלי
יקר ר"פ שמיני).

90 נשא ז, יא (וראה לקמן שוה"ג להערה 168).

91 ראה אוה"ת בראשית ו, סע"ב ואילך. ועוד.

92 ויש לומר, שענין זה מודגש יותר בגמר חנוכת המשכן
בי"ב ניסן, לאחר אחרון עשר בו - שגם הדרגה הכי נעלית דאחז
עשר ("אנת הוא חד ולא בחושבן") בניסן ("נסי נסים") נמשכת
ומתגלה בגדרי העולם (ביום הי"ב, י"ב חדשים וי"ב גבולי
אלכסון).

93 ראה פס"ז ולק"ט בא יב, ב.

94 ראה ברכות נז, רע"א ובפרש"י וחדא"ג מהרש"א שם.

משיחות (ליל ויום) ג', (ליל ויום) ועש"ק וש"ק פ' תצוה, ז', יו"ד וי"א אדר ראשון ה'תשנ"ב כג

ח. ע"פ האמור לעיל יש לבאר הקשר
והשייכות דשבעה באדר לפרשת תצוה - שענינו
של שבעה באדר (לידת משה, "הוא ישראל",
והתגברות מזלם של ישראל, "בריא ותקיף מזלי",
התוקף והחוזק דעצם הנשמה למס"נ באחד) מרומז
בהתחלת פרשת תצוה - "ואתה תצוה את בני
ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור
להעלות נר תמיד":

"אתה" - קאי על העצמות דמשה (עצם הנשמה,
"מזלי") שלמעלה משם, והוא"ו ד"ואתה" - מורה
על ההמשכה (שמרומזת בציור דאות וא"ו¹¹²)
מהעצמות ("מזלי") דמשה להיות "תצוה את בני
ישראל", באופן של צוותא וחיבור (תצוה מלשון
צוותא¹¹³) עם בני, להיות התגברות מזלם של
ישראל, "בריא ותקיף מזלי", שיתגלה אצלם החוזק
והתוקף דעצם הנשמה.

(ועי"ז) "ויקחו אליך¹¹⁴ שמן זית זך כתית למאור"
- שרומז על ענין המס"נ, כמארז"ל¹¹⁵ ש"הזית מסר
נפשו על קדושת הקב"ה, וזהו"ע "כתית למאור",
כמארז"ל "נמשלו ישראל לזית .. (ש)אינו מוציא
שמנו אלא ע"י כתיחה"¹¹⁶, "כך ישראל באים
עכו"ם וחובטין אותם ממקום למקום כו"¹¹⁷,
היינו, שע"י צער ויסורי הגלות מתגלה החוזק
והתוקף¹¹⁸ דעצם הנשמה, שזהו"ע "שמן גו' זך גו'
למאור": "שמן", ש"אפילו¹¹⁷ אתה מערבו בכל
המשקין שבעולם הוא נתון למעלה מהן"¹¹⁹, "זך",
בלי שמרים, "למאור", שלמעלה מ"אור".

(וכל זה כדי) "להעלות נר תמיד" - כשם
שהשמן מאיר כך ביהמ"ק מאיר לכל העולם

1 התומ"צ מתוך רווחה - "אורה ושמחה וששון
2 ויקר"⁹⁸ (הן כפשוטו, והן כדרשת חז"ל⁹⁹),
3 "שמחה¹⁰⁰ ומשתה ויום טוב"¹⁰¹ - בכל קכ"ז
4 מדינות המלך, ובמעמד ומצב ש"מרדכי היהודי
5 משנה למלך אחשוורוש"¹⁰².

6 אבל אעפ"כ, נס פורים שבחודש אדר הוא
7 באופן ש"אכתי עבדי אחשוורוש אנן"¹⁰³, היינו,
8 שגם לאחר גאולת פורים נמצאים בני בגלות נולא
9 עוד אלא שלאח"ז ה' חורבן בית שני ואריכות
10 הגלות המר והקשה הזה, עם כל הגזירות ושמדות,
11 רח"ל היל"ת, לא תקום פעמיים צרה¹⁰⁴, שהיו
12 במשך הדורות עד לדור אחרון זה, שרבות
13 מישראל מסרו נפשם על קדושת השם, שנמצאים
14 במעמד ומצב שיש צורך בחוזק ותוקף דעצם
15 הנשמה ("בריא ותקיף מזלי") למס"נ באחד -
16 תנועה של עלי' למעלה מהעולם ("אדיר במרום
17 ה'", א' ד"אדר").

18 ועיקר ושלמות ההמשכה והגילוי למטה בעולם
19 - ע"י בנין ביהמ"ק השלישי ("מקדש אדני כוננו
20 ידיך"¹⁰⁵) בגאולה השלישית ("ביום השלישי
21 יקימנו ונחי' לפניו"¹⁰⁶), בית נצחי¹⁰⁷, וגאולה
22 נצחית שאין אחרי' גלות¹⁰⁸ - שייך לחודש ניסן,
23 "בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל, שנאמר¹⁰⁹
24 כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"¹¹⁰, ובו
25 הוקם "המשכן" (שכולל גם ביהמ"ק השלישי¹¹¹)
26 ושרתה השכינה (כנ"ל ס"ו).

(98) שם, טז.

(99) מגילה טז, ב.

(100) אסתר ט, יט.

(101) ובענין זה מודגשת המעלה דפורים לגבי יום הכפורים
("כפורים", כמו פורים (תק"ז תכ"א - נז, ב)) - ששניהם קשורים
עם בחי' הגורל, עצם הנשמה, מ"מ, יש מעלה יתירה בפורים
שבחי' הגורל נמשכת ומתגלה למטה בעניני הגוף, "שמחה
ומשתה ויום טוב", משא"כ ביום הכפורים שצ"ל "ועניתם את
נפשותיכם" (אחרי טז, לא. וראה תו"א מג"א צה, סע"ד ואילך.
ובכ"מ).

(102) אסתר בסופו.

(103) מגילה יד, א.

(104) לשון הכתוב - נחום א, ט. וראה לקו"ש חכ"ג ע' 306
הערה 55 ובשוה"ג שם. וש"נ.

(105) בשלח טו, יז ובפרש"י.

(106) הושע ו, ב ובפרש"י.

(107) ראה זח"א כח, א.

(108) מכילתא בשלח טו, א. ועוד.

(109) מיכה ז, טו.

(110) ר"ה יא, רע"א. שמו"ר פט"ו, יא.

(111) ומודגש ביותר בהנצחיות דהמשכן (ראה סוטה ט,

סע"א) - מעין ודוגמת הנצחיות דביהמ"ק השלישי.

(112) ראה לקו"ת מטות פה, רע"ד. ובכ"מ.

(113) תו"א פרשתנו פכ, א. ובכ"מ.

(114) "תיבת אליך מיותר, ודורש שענין היות מרמו על
ישראל, ומשה הוא ישראל, וזהו אליך" (פי' מהרז"ו לשמו"ר ריש
פרשתנו).

(115) כ"ה באוה"ת פרשתנו ע' א'תקעה - מרכות פ' אמור
ס"פ (ל"א), ש"פירשו שם שהזית מסר נפשו כו" (אוה"ת שם ע'
א'תקמז).

(116) מנחות נג, סע"ב.

(117) שמו"ר ריש פרשתנו.

(118) וראה מנחות שם: "מה זית אין עליו נושרין אף ישראל
אין להם בטילה עולמית" - תוקף נצחי.

(119) ודוגמתו בזית - שאין בו הרכבה (ירושלמי כלאים פ"א
ה"ז. מדרש תהלים קכח, ג).

וכיון שלידת משה (העצמות שלו שלמעלה 33
משם) בשבעה באדר קשורה עם כל בני" (משה 34
הוא ישראל), שגובר מזלם (עצם הנשמה) של 35
ישראל [נכמודגש בהתחלת הפרשה שה"אתה" 36
(העצמות דמשה, ועד לעצמותו ומהותו ית') הוא 37
באופן של המשכה ("ואתה") ועד לצוותא וחיבור 38
("תצוה") עם העצמות דבני" (שמן זית זך") - 39
לכן, מרומזת בפרשה שקורין בסמיכות לשבעה 40
באדר המסירת־נפש של משה עבור בני" 126 41
(העצמות שלהם שלמעלה מהתורה) באמרו "מחני 42
נא מספרך", עי"ז שלא נזכר שמו, אלא "ואתה", 43
העצמות שלו שלמעלה משם 127 - שענין זה מודגש 44
בגלוי בשבעה באדר שבו נולד משה, התגלות 45
העצמות דמשה והעצמות דישראל כפי שהם חד 46
עם עצמותו ית'.

ועפ"ז מובן שגם הטעם דאמירת "מחני נא 48
מספרך" שייך לתוכן ענינו של שבעה באדר 128 49
(שקורין בסמיכות לפרשת תצוה) - יום שנולד 50
משה, העצמות שלו, הקשורה עם העצמות דישראל, 51
שזוהי הסיבה להמס"נ שלו עבור בני" באמירת 52
"מחני נא מספרך", וכתוצאה מזה לא נזכר שמו 53
בפרשת תצוה (שקורין בסמיכות ליום לידתו) 129, 54
אלא אדרבה: "ואתה", העצמות שלו שלמעלה 55
משם.

57 * * *

י. האמור לעיל ע"ד הנקודה המשותפת דלידת 58
משה (בשבעה באדר) ופרשת תצוה, שבשניהם 59
מודגש העצם דישראל שיש בהם החזק והתוקף 60
למסור נפשם על קדושת שמו ית' - מודגש ביותר 61
בענין שהזמן גרמא, שבימים האחרונים הי' 62

שנאמר 120 והלכו גוים לאורך, לכן נקראו אבותינו 1
זית רענן שהם מאירים לכל" 117, היינו, שתכלית 2
הכוונה היא (לא בענין המס"נ באופן של יציאה 3
מהעולם, אלא אדרבה) שמציאותם של משה 4
וישראל ("ואתה תצוה את בני ישראל"), עצם 5
הנשמה ("שמן גו' זך גו' למאור"), תומשך 6
ותתגלה ותאיר בעולם - כמודגש בלידת משה 7
בשבעה באדר, שהתגברות המזל (עצם הנשמה) 8
דמשה וישראל הוא באופן שנמשך ומתגלה 9
בשבעת ימי הבנין (כנ"ל ס"ו-ז).

ועד"ז בסיום הפרשה 121: "ועשית 122 מזבח 11
מקטר קטורת וגו' והקטיר עליו אהרן קטורת סמים 12
בבוקר בבוקר בהטיבו את הנרות יקטירנה ובהעלות 13
אהרן את הנרות בין הערביים יקטירנה" - שענין 14
הקטורת, שמורה על התקשרות והתחברות דעצם 15
הנשמה עם הקב"ה באופן ש"בחד קטירא 16
אתקטירנא", נמשך ומתגלה ומאיר בעולם, ע"י 17
הנרות 123.

ט. עפ"ז יש לבאר גם ב' הטעמים שבפרשת 19
תצוה לא נתפרש שמו של משה (מיתת משה 20
בשבעה באדר, ואמירתו "מחני נא מספרך") 21
ושייכותם זל"ז:

הטעם שלא נתפרש שמו של משה בפרשת 23
תצוה בגלל סמיכותה לשבעה באדר, הוא, לא רק 24
בגלל שבשבעה באדר מת משה (שמרומז בסילוק 25
שמו מהפרשה), אלא גם ובעיקר בגלל שבשבעה 26
באדר נולד משה ("כדאי הלידה שתנכר על 27
המיתה") - כי, לידת משה (בשבעה באדר) קאי על 28
התגלות עצם מציאותו שלמעלה משם, שלכן אינו 29
נקרא בשם משה (שבכל הפרשה לא נזכר שמו), 30
אלא "ואתה", "מהות עצמותך" 124, ועד ל"אתה" 31
האמיתי, עצמותו ומהותו ית' 125.

(126) ויש לומר, שענין זה מרומז ב"ואתה תצוה) את בני
ישראל" - שהצוותא וחיבור דמשה עם ישראל היא באופן
שמשה טפל ("את הטפל") לישראל.

(127) ראה לקו"ש שם ע' 175 ואילך.
(128) ולא כפי שנראה בפשטות שענין ד"מחני נא מספרך"
כשלעצמו יכול להתקיים בפרשה אחרת (ואדרבה: מתאים יותר
שיתקיים בפרשה שלאחרי אמירת "מחני נא מספרך"), אלא שמצד
צירוף טעם אחר (מיתת משה בשבעה באדר) נקבע בפרשת תצוה.
(129) ועפ"ז יומתק שהקיום ד"מחני נא מספרך" שאמר משה
בפרשת תשא נרמז בפרשת תצוה שלפ"ז - כיון שבתיבת "ואתה
(תצוה)" (שבה נתקיימה אמירתו "מחני נא מספרך") מודגשת גם
הסיבה שכתוצאה ממנה באה לאח"ז אמירת "מחני נא מספרך"
(מצד ההתקשרות העצמות דמשה וישראל).

(120) ישע"י ס, ג.
(121) להעיר גם מב' הפירושים ברש"י על הפסוק (פרשתנו
כט, מג) "ונקדש בכבודי": (א) "ונקדש המשכן בכבודי שתשרה
שכינתי בו", (ב) "אל תקרי בכבודי אלא במכובדים שלי, כאן רמז
לו מיתת בני אהרן כו'" (ענין המס"נ, "בקרבתם לפני ה' וימותו").
(122) ל, א ואילך.
(123) ראה בארוכה קונטרס משיחות ש"פ תצוה י"א
אדר־ראשון, שנה זו (לקמן ע' 316 ואילך).
(124) כלי יקר ריש פרשתנו.
(125) ראה סד"ה זאת תורת הבית תרפ"ט (סה"מ תרפ"ט ע'
177). לקו"ש חכ"א ע' 178. וש"נ.

משיחות (ליל ויום) ג', (ליל ויום) ועש"ק וש"ק פ' תצוה, ז', יו"ד וי"א אדר ראשון ה'תשנ"ב כה

ידי זה נעשה קידוש השם ברכים ביתר שאת וביתר
עוד.

ויש להוסיף בגודל העילוי וההפלאה דקידוש
השם - שמצינו¹³⁸ אצל הבית יוסף שמצד גודל
מעלתו ומדרגתו ה' ראוי שהקב"ה יזכה אותו למסור
נפשו על קדושת השם, אלא שאח"כ היתה סיבה (ענין
שלא ה' מתאים לפי-ערך מעמדו ומצבו) שבגללה
נענש ולא זכה לכך, ונחשב זה לעונש, אף שלאח"כ
זכה לחבר את ה"שולחן-ערוך" ולהיות מורהוראה
לכל בני עד סוף כל הדורות¹³⁹ - שמזה מובן שהזכות
דחיבור ה"שולחן-ערוך" אינה מגעת לגודל הזכות
דמסירת נפש על קידוש השם!

ולהעיר מהשייכות לאמירת משה "מחני נא
מספרך" - שבזה מודגש שהמס"נ של משה רבינו
בשביל ישראל היא למעלה ממצאותו של משה כפי
שקשור עם התורה, שלכן מותר משה רבינו על
הזכות להיות כתוב בתורה (באמרו "מחני נא
מספרך", "מכל התורה כולה"¹⁴⁰) בגלל המס"נ
בשביל ישראל (כשם שהזכות דחיבור השו"ע אינה
מגעת לגודל הזכות דמסירת נפש על קידוש השם).

ונוסף על גודל העילוי וההפלאה דקידוש השם
ברכים שבכללות הענין דמסירת נפש, ה"ז בהדגשה
יתירה במסירת נפש של אשה צעירה אמא לילדים
קטנים - כי, מלבד מסירת נפשה, ה"ה "מוסרת" גם
את ילדי' הקטנים, בכך שעוזבת ומפקירה אותם
לבדם (בידעה גודל הגעגועים של הילדים אלי'),
ומשאירה את גידולם וחינוכם לאחרים, ויתירה מזה,
שמסירת ילדי' היא מס"נ גדולה יותר ביתר שאת
וביתר עוז מהמס"נ שלה, ובמילא ה"ז מסירת נפש
למעלה ממסירת נפש!

יב. אבל לאחר כל העילויים וההפלאות
שבקידוש השם ברכים, כיון שכבר יצאו י"ח (י"ד
והותר") מסירת נפש על קידוש השם ע"י הגזירות
ושמדות שהיו במשך הגלות המר והארוך, עד
לדורנו זה - זועקים בני" להקב"ה: "עוד מתי"? ...!
היתכן שלאחרי אריכות הגלות המר זקוקים עדיין

בשכונה זו מאורע של קידוש השם ברכים ע"י אשה
מישראל¹³⁰.

ובהקדמה - ש"אין גו' אתנו יודע עד מה"¹³¹,
אף אחד מאתנו אינו מבין (ואינו יכול להבין) כלל
וכלל פשר הדברים, למה עשה ה' ככה?! ...!
ועאכו"כ כשמדובר באשה צעירה, אמא לילדים
קטנים שצריכים לאמם ויתגעגעו אחרי'... אלא
שאין להאריך בענינים של טענות ומענות כלפי
הקב"ה, ובלשון הכתוב "ברוב דברים וגו'"¹³², "על
כן יהיו דבריך מעטים"¹³³.

ואעפ"כ, יש להדגיש את גודל הענין דקידוש
השם ברכים שבמאורע זה, ועוד ועיקר, לזעוק
להקב"ה על אריכות הגלות, "עוד מתי"... ולבקש
ולדרוש ולעשות כל מה שאפשר שתיכף ומיד
תבוא הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח
צדקנו, שאז יקויים היעוד "הקיצו ורננו שוכני
עפר"¹³⁴, ומתחיל מצדיקים שקמים לתחי' מיד¹³⁵,
וביניהם ובתחילתם האשה צדקנית שנהרגה על
קידוש השם, שתיכף ומיד תיפגש נשמה בגוף עם
משפחתה וילדי', ותמשיך לחנכם ולגדלם לתורה
לחופה ולמעשים טובים, מתוך שמחה וטוב לבב.

יא. ולכל לראש - גודל הענין דקידוש השם
ברכים שבמאורע זה:

ידוע המבואר בדברי חז"ל בכו"כ מקומות¹³⁶
ע"ד גודל העילוי וההפלאה והזכות והשכר דקידוש
השם, ובפרט קידוש השם ברכים, ובהדגשה יתירה
בקידוש השם ברכים בשכונה זו, שבה נמצא בית
הכנסת ובית המדרש ובית מעשים טובים, בית
משולש, דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו¹³⁷, שעל

(130) מרת פעשא לאה בת ר' שרגא פייבל הלוי לאפיין הי"ד
שנהרגה על קידוש השם ביום ה' פ' תרומה, ב' אדר ראשון, וסיום
ה"שבעה" ביום ה' פ' תצוה, ט' אדר ראשון (המור"ל).

(131) תהלים ער, ט.

(132) משלי יו"ד, יט.

(133) קהלת ה, א.

(134) ישעי' כו, יט.

(135) ראה זח"א קמ, א.

(136) ולדוגמא: "אין אדם יכול לעמוד במחיצתן" (פסחים ג,
א). וראה בארוכה (במעלת מס"נ על קדה"ש לגבי כל התורה)
שער האמונה לאדוהאמ"צ בתחלתו. ספר הליקוטים דא"ח להצ"צ
ערך מס"נ (ע' תתצ ואילך). וש"נ.

(137) ראה ד"ה ואתה תצוה תשמ"א ס"ח (לקמן ע' 335).
סה"מ מלוקט ח"ו ע' קלד), שגילוי והתעוררות כח המס"נ
בישראל נעשה ע"י אתפשטות דמשה שבזמן הגלות, נשיא הדור.

(138) מגיד מישרים ריש פרשתנו. וראה בכ"ז - לקו"ש שם
ע' 176 ואילך, ובהערות שם. וש"נ.

(139) ואף שישנם גם הפסקי-דינים שבהגהות הרמ"א - ה"ה
בדוגמת ה"מפה" שעל גבי השולחן-ערוך, והשולחן-ערוך עצמו
הוא חיבורו של הבית-יוסף.

(140) פרש"י עה"פ.

אתכם מכל הארצות והבאתי אתכם אל אדמתכם",³⁸
 "והתגדלתי¹⁴⁶ והתקדשתי¹⁴⁷ ונודעתי לעיני גוים
 רבים וידעו כי אני ה'".⁴⁰

41 * * *

42 יג. ההוראה מהאמור לעיל בנוגע לעבודה
 43 בפועל:

44 בבואנו משבעה באדר שחל בפרשת תצוה,
 45 שבשניהם מודגשת התגברות מזלם של ישראל,
 46 החוזה והתוקף דעצם הנשמה ("ואתה") כפי
 47 שנמשך ומתגלה בעבודתם ופעולתם בעיני העולם
 48 (לא מס' ויצאיה מהעולם ח"ו וח"ו, אלא נשמות
 49 בגופים לאורך ימים ושנים בריאות וטובות), יש
 50 להוסיף ביתר שאת וביתר עוז, ובתגבורת החיות,
 51 בכל מעשינו ועבודתינו בלימוד התורה וקיום
 52 המצוות, כולל ובמיוחד בהפצת התורה והיהדות
 53 והפצת המעיינות חוצה, כדי להביא בפועל ובגילוי
 54 את הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו,
 55 שאז תהי' שלימות ההתגלות דהעצם דישראל,
 56 ישראל וקוב"ה כולא חד¹⁴⁸, בכל העולם כולו,
 57 שנעשה דירה לו ית' בתחתונים.

58 בסגנון אחר קצת: העבודה דחודש אדר
 59 ש"בריא ותקיף מזל" היא להביא בפועל ובגילוי
 60 את הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו,
 61 שנקרא "אדיר" ("והי' אדירו ממנו"¹⁴⁹), שאז
 62 יתגלה בכל העולם כולו מזלם של ישראל, שנקראו
 63 "אדירים", ביחד עם שלימות הגילוי ד"אדיר
 64 במרום ה'" בכל העולם כולו, שנעשה דירה לו ית'.

65 יד. ויומתק יותר - שהפרשיות שקורין בתורה
 66 בחודש אדר (ובשנה זו, בשני חדשי אדר) קשורות
 67 עם עשיית המשכן, ששלימותו בבנין ביהמ"ק
 68 השלישי, שממנו אורה יוצאה לכל העולם¹⁵⁰, ועד
 69 שהעולם כולו נעשה דירה לו ית', כמו בית
 70 המקדש:

(146) שם לח, כג.

(147) להעיר מהשייכות לאמירת קדיש (טואו"ח ר"ס נו) אחר
 נפטר. - ויש לומר, שענין זה מודגש ביותר באמירת קדיש אחר
 המוסר נפשו על קידוש שמו ית', שעל ידו נתקיים "ונקדשתי בתוך
 בני ישראל" (אמור כב, לב), "מסור עצמך למיתתו להקדיש את
 שמי" (פס"ז עה"פ. וראה בארוכה לקו"ש חכ"ז ע' 167 ואילך.
 ופ"נ).

(148) ראה זח"ג עג, א.

(149) ירמ' ל, כא. וראה סנהדרין צח, סע"ב.

(150) ירושלמי ברכות פ"ד סה"ה. ועוד.

1 למסירת נפש על קידוש השם של אשה צעירה אמא
 2 לילדים קטנים? ...!

3 גם אם רצונו של הקב"ה ב"נחת רוח" ממסירת
 4 נפש - הרי, נוסף לכך שכבר יצאו י"ח מס' במשך
 5 כל הדורות שלפנ"ז, מספיקה המסירת נפש של בנ"י
 6 בכך שנמצאים עוד רגע אחד בגלות!

7 בנ"י נמצאים כבר בגלות יותר מאלף ותשע מאות
 8 שנה ומשיח צדקנו עדיין לא בא! ... כבר סיימו כל
 9 עניני העבודה דזמן הגלות, וכבר נעשו כל
 10 הפעולות בכל האופנים האפשריים (כולל ובמיוחד
 11 ע"י השמחה בחודש אדר במשך ששים יום), ולא
 12 יודעים מה ניתן לעשות עוד, ואעפ"כ, עובר עוד
 13 שבוע, עוד יום ועוד רגע, ועדיין לא באה הגאולה
 14 האמיתית והשלימה בפועל ממש! ולא עוד אלא
 15 שניתוסף מאורע הכי חמור שיכול להיות בזמן
 16 הגלות - שאשה בישראל ואם לילדים קטנים צריכה
 17 למסור נפשה על קידוש השם!

18 לא נותר לנו אלא להתנחם בכך שמאורע זה
 19 הוא המאורע האחרון של מסירת נפש על קידוש
 20 השם, ועוד ועיקר, שבזכותה של האשה הצדקנית
 21 שמסרה נפשה על קדושת השם, ביחד עם זכותן
 22 של נשי ישראל הצדקניות שבכל הדורות, עד לנשי
 23 ישראל הצדקניות נשמות בגוף בריא שבדורנו זה,
 24 זוכים תיכף ומיד ממש להגאולה האמיתית
 25 והשלימה, "כימי צאתך מארץ מצרים", ש"בשכר
 26 נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל
 27 ממצרים"¹⁴¹, ועד"ז בהגאולה העתידה לבוא תיכף
 28 ומיד ממש, "בשכר נשים צדקניות שיש בדור"¹⁴².

29 ואז יהי' אמיתת ושלמות הענין דקידוש השם -
 30 שהרי כללות ענין הגלות הוא היפך קידוש השם,
 31 כמפורש בקרא¹⁴³ "שמי הגדול המחולל בגוים",
 32 "ומהו החילול, באמור אויביהם עליהם עם ה' אלה
 33 ומאורצו יצאו ולא הי' יכולת בידו להציל את עמו
 34 ואת ארצו"¹⁴⁴, וקידוש שמו ית' נעשה ע"י
 35 הגאולה, כהמשך הכתוב¹⁴⁵ "וקדשתי את שמי
 36 הגדול גו' וידעו הגוים כי אני ה' .. בהקדשי בכם
 37 לעיניכם (עיי"ז ש) ולקחתי אתכם מן הגוים וקבצתי

(141) סוטה יא, רע"ב.

(142) יל"ש רות רמז תרו בסופו.

(143) יחזקאל לו, כג.

(144) פרש"י שם, כ.

(145) שם, כג-כד.

משיחות (ליל ויום) ג', (ליל ויום) ועש"ק וש"ק פ' תצוה, ז', יו"ד וי"א אדר ראשון ה'תשנ"ב כז

יש לומר, שבשנת העיבור מודגשת השלימות
דחודש אדר לגבי שאר חדשי השנה גם בפרשיות
שקורין בתורה¹⁶⁴ - שגם קריאת פרשת שמני שבה
מדובר אודות השראת השכינה ביום השמיני
למילואים, ר"ח ניסן, היא בחודש אדר, היינו, שכבר
בחודש אדר מודגשת השלימות דא' דר, דירה לו
ית' בתחתונים.

טו. ויה"ר - והוא העיקר - שלא יצטרכו
להמתין ב' חדשים עד לחודש ניסן, ש"בניסן נגאלו
ובניסן עתידין להגאל", כיון שבהתחלת חודש אדר
ראשון, ובפרט משבעה באדר, ושלימותו ביום
הש"ק אחד עשר באדר, תהי' הגאולה האמיתית
והשלימה ובנין ביהמ"ק השלישי וחנוכתו בפועל
ממש.

ולהוסיף, שבשנת העיבור שישנם ב' חדשי
אדר, ששים יום, ניתוסף עוד יותר בהתשוקה
והגעגועים לחודש ניסן (שבו נגאלו וכו' עתידין
להגאל) במשך ששים יום, שעייז ממהרים ומזרזים
עוד יותר הגילוי דעניני חודש ניסן עוד בהתחלת
חודש אדר.

ובכל זה ניתוסף עילוי מיוחד בשנה זו -
שבאחד עשר בניסן מסתיימת שנת הצדי"ק
הקשורה עם מזמור צדי"ק (שבא לאחר מזמור
פ"ט שבו נאמר "מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי
משחתיו"¹⁶⁵, עד לסיום וחזרת המזמור "ברוך ה'
לעולם אמן ואמן"), שסיומו וחזרתו ב"ויהי נועם
גו' ומעשה ידינו כוננהו"¹⁶⁶, שקאי בשלימות
השראת השכינה בביהמ"ק השלישי¹⁶⁶, עיי' גמר
ושלימות מעשינו ועבודתנו בדור זה, דור
השבועי¹⁶⁷, שבו נשלמת פעולתו של משה רבינו
("גואל ראשון הוא גואל אחרון") בהמשכת וגילוי
אלקות בעולם, לעשות לו ית' דירה בתחתונים.

וכן תהי' לנו - שבאחד עשר באדר (ששים יום
לפני אחד עשר בניסן) יושלם כבר הענין דאחד
עשר בניסן¹⁶⁸, "ביום עשתי עשר יום נשיא לבני

1 תרומה ותצוה - שבהם מדובר אודות הציווי
2 דמלאכת המשכן, בגדי כהונה והחינוך דימי
3 המילואים (כולל ובמיוחד ההקדמה ד"ועשו לי
4 מקדש ושכנתי בתוכם"¹⁵¹, והסך-הכל ד"ונקדש
5 בכבודי .. לשכני בתוכם"¹⁵²).

6 כי תשא - "כי תשא את ראש בני ישראל"¹⁵³,
7 שרומז על תכלית השלימות בהעלי' דבנ"י, נשיאת
8 ראש, שתהי' בגאולה האמיתית והשלימה עיי' משיח
9 צדקנו (לאחרי גודל הירידה דהחורבן והגלות).

10 ויקהל ופקודי - קיום הציווי דמלאכת המשכן
11 ובגדי כהונה ועד להקמת המשכן במעשה בפועל,
12 ובוזה מרומזת גם השלימות דביהמ"ק השלישי -
13 "פקודי המשכן משכן העדות", רמז למקדש
14 שנתמשכן בשני חורבניו¹⁵⁴, בדוגמת "משכון"
15 שחוזר לבעליו בשלימות, כיון שביהמ"ק השלישי
16 הוא גם משולש, שתהי' בו גם השלימות דבית
17 ראשון ודבית שני (ודהמשכן)¹⁵⁵, ואז תהי' גם
18 ההקהלה דכל בני" עיי' "גואל ראשון הוא גואל
19 אחרון"¹⁵⁶ ("ויקהל משה את כל עדת בני
20 ישראל"¹⁵⁷), והמנין העשירי¹⁵⁸ ("פקודי") דכל
21 בני".

22 ויקרא - "ויקרא אל משה וידבר ה' אליו גו'"¹⁵⁹
23 - הקריאה (גילוי) והדיבור דהקב"ה לכאור"א
24 מישראל באופן ש"כולם ידעו אותי"¹⁶⁰.

25 צו - "אין צו אלא לשון זירוז מיד"¹⁶¹ - שתיכף
26 ומיד ממש נעשים כל פרטי הענינים שבפרשת צו
27 ע"ד החינוך דשבעת ימי המילואים (שהתחלתם
28 בכ"ג אדר).

29 ושמיני - יום השמיני למילואים, שבו נתקיימה
30 תפלת משה ואהרן "ויהי נועם ה' אלינו עלינו"¹⁶²,
31 יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם"¹⁶³.

(151) כה, ת.

(152) כט, מג"מ.

(153) ל, יב.

(154) לו, כא ובפרש"י.

(155) ראה זח"ג רכא, א. וראה לקו"ש חכ"א ע' 262. וש"נ.

(156) ראה שמור"ר פ"ב, ד. לקו"ש ח"א ע' 8 ואילך. וש"נ.

(157) לה, א.

(158) תנחומא תשא ט. ועוד.

(159) א, א.

(160) ירמ' לא, לג.

(161) פרש"י ו, ב.

(162) תהלים צ, יז.

(163) פרש"י ט, כג.

(164) נוסף על המבואר לעיל בסעיף ד'.

(165) פסוק כא.

(166) מדרש תהלים עה"פ.

(167) ראה ד"ה באתי לגני דשנת תשי"א (סה"מ מלוקט ח"א

בתחלתו).

(168) ונתנית כח מיוחדת בקביעות שנה זו שבאחד עשר באדר

(שחל בשבת) נעשית השלימות דשבעה באדר - שהשלימות

כח משיחות (ליל ויום) ג', (ליל ויום) ועש"ק וש"ק פ' תצוה, ז', יו"ד וי"א אדר ראשון ה'תשנ"ב

- 1 אשר" 169, "מאשר שמנה לחמו" 170, "וטובל בשמן
2 רגלו" 171 - כמודגש בהתחלת פרשת תצוה: "ויקחו
דאחד נעשר נמשכת ומתגלה בשבעת* ימי הבנין (גדרי העולם),
שגם בחודש אדר (שמצ"ע הוא למעלה מהעולם (כנ"ל ס"ו
ובהערה 88)) נעשית כבר השלימות שבחודש ניסן.
169) נשא ז, עב.
170) ויחי מט, כ.
171) ברכה לג, כד.
- 3 אליך שמן זית זך" 172, וכן בהתחלת פרשת תשא
4 (שמתחילין לקרוא במנחת ש"ק פ' תשא) שבה
5 מדובר אודות שמן המשחה 173 - "מצאתי דוד עבדי
6 בשמן קדשי משחתיו", שזהו עיקר ושלמות הענין
7 ד"כ תשא את ראש בני ישראל", ע"י המשיחה של
8 "ראש בני ישראל" (משה רבינו, גואל ראשון הוא
9 גואל אחרון) למלך המשיח, שיבוא ויגאלנו
10 יוליכנו קוממיות לארצנו, תיכף ומיד ממש.

172) וראה ויק"ר פל"א, יא: "בזכות להעלות נר תמיד אתם
זוכים להקביל פני נרו של מלך המשיח".
173) ל, כב ואילך.

*) ולהעיר ע"ד הרמז שמאמר המדרש (שבהערה 23) ע"ד מזלו של
חודש אדר הוא בפרשה ז' פיסקא י"א. וכן "נשיא אחד ליום" שנאמר
בחזנות המשכן בחודש ניסן הוא בפרק ז' פסוק י"א - דיש לומר,
שבוה מרומז שגם בחודש אדר יכולה להיות המשכת וגילוי בחי' י"א
בז', כמו בחודש ניסן.

אגרות קודש

ב"ה, ו' שבט, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו'
מוה"ר צבי שי' וזוגתו הרבנית תחי'

שלום וברכה!

ד... מוסג"פ הצעתי (שזוהי דאשתקד) להנהגות ביום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, וכן הקונטרס שהו"ל זה לא כבר, ובמעטפה מיוחדת נשלח להם ג"כ הבית רבי
שהדפיסו כאן לא כבר באידיש, אשר בטח ישתמש בכ"ז לתועלת עבודתם נוסף על התועלת לעצמם.

ה) מהנכון הי' לברר אם אפשר שמי מכם ידפיס בזמנים קבועים מאמרים קצרים או סיפורים
וכיו"ב בהעתונים המופיעים במדינתם עתה אנו גם בעירם, ומובן שיכול להיות זה בשפת המדינה
ויעתיק אחר את מה שיכתבו הם, ובלבד שיהי' בטוח שההעתיקה מתאימה להנקודה הפנימית. והכוונה
בשתיים בזה, א) פרסום שמם שבמילא מתחזקת עי"ז ג"כ עמדתם בכל הענינים. ב) פרסום רעיונות
המתאימים אם ביראת שמים בכלל או בנוגע לחסידות בפרט.

ו) מהנכון הי' לברר ולמצוא מעתיק המתאים שיוכל להעתיק אם את השמועסין והטאקס או
משאר הוצאות המל"ח לשפת המדינה, ויתייצעו ביניהם לאיזה חוברות וסיפורים דין הקדימה בזה,
ויודיעוני ג"כ ההוצאות הכרוכות בזה והתועלת הצפוי, ואז אפשר יהי' להחליט סופית בזה...

בודאי כשידפיסו במכ"ע ע"ד הנ"ל, או כשיהי' בכלל איזה ענינים נדפסים שייכים להנ"ל,
ישלחו לכאן קטע זה.

כן מטובו להתענין אשר אפשר נמצאים בבתכ"נ או גם אצל יחידים ספרים בלתי מצוים, או
גם כתבי יד ובפרט מספרי הספרדים שאין משתמשים בהם, ואז כדאי שישלחום לכאן, ואם ידרשו יש
להחליפם על איזה מהוצאות קה"ת הידועים לכם.

בס"ד. משיחות ש"פ תצוה, י"א אדר-ראשון ה'תשנ"ב.

18 לדעת חכמים 7 - "לא ייטיב את הנרות (שבע)
19 נרות, אלא רק חמש) ואח"כ יקטיר אלא יקטיר
20 (באמצע) ואח"כ ייטיב (יגמור הטבת שתיים)",
21 היינו, שמפסיקין בין הטבת חמש נרות להטבת
22 שתי נרות בקטורת (דלא כדעת אבא שאול ש"מטיב
23 (כולן) ואח"כ מקטיר .. דכתיב בבוקר בבוקר
24 בהטיבו את הנרות והדר יקטירנה"8, ומפסיקין בין
25 הטבת חמש נרות להטבת שתי נרות בזריקת דם
26 (התמיד).
27 והלכה כחכמים 9 - כפס"ד הרמב"ם 10 "אחר
28 שזורקין את הדם (דהתמיד) מטיב זה שבהיכל
29 חמש נרות ויוצאין שניהם מן ההיכל .. ואח"כ
30 מפסיקין .. וזוכה בקטורת מי שזכה ונכנס ומקטיר,
31 ואח"כ נכנס זה שזכה בדישון המנורה ומטיב שתי
32 הנרות"11.
33 ויש לבאר תוכן ענינם של הקטורת והדלקת
34 הנרות ושייכותם זל"ז בעבודת האדם 12 - כידוע

1 א. בהתחלת וסיום פרשת תצוה מדובר אודות
2 הדלקת נרות המנורה:
3 בהתחלת הפרשה - "ויקחו אליך שמן זית זך
4 גו' להעלות נר תמיד", "באוהל מועד גו' יערוך
5 אותו אהרן ובניו מערב עד בוקר גו'"1. ובסיום
6 הפרשה - "בבוקר בבוקר בהטיבו את הנרות גו'
7 ובהעלות אהרן את הנרות בין הערביים"2.
8 ועיקר החידוש שבסיום הפרשה - שהדלקת
9 הנרות קשורה עם הקטורת3: "ועשית מזבח מקטר
10 קטורת וגו'"4, "והקטיר עליו אהרן קטורת סמים
11 בבוקר בבוקר בהטיבו את הנרות יקטירנה ובהעלות
12 אהרן את הנרות בין הערביים יקטירנה"2, היינו,
13 שהקטרת הקטורת היא בזמן הטבת5 והעלאת
14 הנרות ("בעידן הטבה תהא מקטר קטורת", "בעידן
15 הדלקה תהא מקטר קטורת"6).
16 ויתירה מזה - שהקטורת היא באמצע הטבת
17 הנרות:

(7 שם יד, ב. וראה גם ירושלמי שם פ"ב סוף ה"א) (ובמראה
פנים שם, ש"לא צריך לפרש דר"י ור"ל דהכא פליגי בפלוגתא
דאבא שאול ורבנן בענין הפסקה בין הטבת הנרות, אלא דכ"ע
כרבנן ס"ל, ולר"י נמי בקטורת מפסיק להו כו", עיי"ש).
(8 ולהעיר, שביין הערביים מודה אבא שאול לחכמים
ש"בעידן הדלקה תהא מקטר קטורת", ד"שאני התם דכתיב
אותו, "יערוך אותו גו' מערב עד בוקר", "אותו מערב עד בוקר
ולא אחר מערב עד בוקר", "אין לך עבודת יום כשרה אחר
הדלקת" (יומא טו, א ובפרש"י. פסחים נט, א ובפרש"י. וראה
אוה"ת חנוכה רפ, ב).
(9 והטעם שאומרים בכל יום "אביי הוה מסדר כו' אליבא
דאבא שאול" - ראה לקמן ס"ט.
(10 הל' תמידין ומוספין פ"ו ה"ג. וראה סמ"ג עשין קצב.
(11 ולדעת הרמב"ם (שם פ"ג ה"ב) ש"הדלקת הנרות היא
הטבתם" - י"ל שעשיית הקטורת היא באמצע הדלקת הנרות (בין
הדלקת חמש נרות להדלקת שתי נרות). וגם להדעות (ראה כס"מ
שם. אנציק' תלמודית ערך הדלקת הנרות. וש"נ) שהטבה אינה
הדלקת הנרות, והדלקת הנרות היא רק בין הערביים - כיון שגם
בין הערביים צ"ל הפסקה בין חמש נרות לשתי נרות (ראה בארוכה
שו"ת הרשב"א ח"א סי' ע"ט-שט), ולכ"ע (גם לאבא שאול) אי
אפשר להקטיר בין הערביים לאחר הדלקת המנורה (כנ"ל הערה
8), מפסיקים בקטורת בין חמש נרות לשתי נרות, ואם הטיב
בבוקר (כשמצאן כבויים) צ"ל ההפסקה בהדלקה עצמה (ראה גם
אנציק' תלמודית שם (ע' תשנ)). ועצ"ע. ואכ"מ.
(12 ראה גם ת"א וישב כט, א ואילך. שערי אורה שער
החנוכה ד"ה בכ"ה בכסלו פ"ז ואילך. מאמרי אדהאמ"צ בראשית
ע' שכב ואילך. אוה"ת חנוכה רפ, ב ואילך (ע"פ דעת אבא
שאול). וראה גם המשך תערוב"א פרי"י ואילך. ד"ה שמן
וקטורת עזרת. ועוד.

(1 כז, כ"בא.
(2 ל, ד"ח.

(3 ראה תנחומא פרשתנו טו (בתחלתו): "זהו שאמר הכתוב
(משלי כז, ט) שמן וקטורת ישמח לב כו". ובוהר (ח"א רל, רע"א.
ח"ג יא, א. קנ, רע"א) מפרש שפסוק זה הוא ע"ד מ"ש בפרשתנו
"והקטיר עליו אהרן קטורת סמים בבוקר בבוקר בהטיבו את
הנרות יקטירנה ובהעלות אהרן את הנרות בין הערביים יקטירנה",
היינו, ש"שמן וקטורת" קאי על עבודת הקטורת בזמן הטבת
והדלקת הנרות (בשמן*), בבוקר ובין הערביים**. וראה בחיי ריש
פרשתנו: "במדרש*** שמן וקטורת ישמח לב, שמן המנורה
שהי' מתקרב**** בזמן הקטורת, שנאמר ובהעלות אהרן את
הנרות בין הערביים יקטירנה".
(4 ל, א.
(5 פרטי הדעות בפירוש הטבת הנרות (דישון המנורה, נתינת
פתילה ושמן חדשים, או הדלקת המנורה), זמנה וכו' - נסמנו
באנציק' תלמודית בערכו (וראה שם גם ערך הדלקת הנרות).
(6 יומא טו, א.

(*) אף שבתנחומא מפרש "שמן זה כ"ג שנמשח בשמן המשחה".
(*) להעיר, שלשיטת הוהר (ח"ג פז, טע"ב קפג, א) גם הדלקת הנרות
היא ב' פעמים ביום, בבוקר ובין הערביים, כמו הקטורת (כשיטת
הרמב"ם - לקמן הערה 11).
(** וי"ל שכונתו לומר (ולא לתנחומא שמפרש "שמן זה כ"ג") שמפרש
"שמן" על הנרות.
(*** ע"ד לשון הוהר (ח"ג יא, א) "קטורת לא מתקרב אלא בזמנה
דשמן מתקרב" (וראה לקמן הערה 74).

למילוי ידיהם לכהונה ("וזה הדבר אשר תעשה
להם לקדש אותם לכהן לי וגו' ומלאת יד אהרן ויד
בניו" 23) ע"י פרטי הענינים דשבעת ימי המילואים
("שעל ידי המילואים הללו נתמלאו ידיהם
ונתקדשו לכהונה" 24) שנתבארו בהמשך הפרשה
(מריעי עד ששי 25).

וכיון שרובה נכללה של פרשת תצוה עוסקת
בכהונתו של אהרן - צריך להבין: מהו הטעם
שהתחלתה בפרשת הנרות וסיומה בפרשת מזבח
הקטורת?

ויתירה מזו - שתי פרשיות אלו (פרשת הנרות
ופרשת מזבח הקטורת) נכתבו לכאורה שלא
במקומם:

פרשת הנרות - כיון ש"לא נאמרה (כאן) אלא
על סדר מלאכת המשכן לפרש צורך המנורה" 26,
מקומה (לכאורה) ב"סדר מלאכת המשכן", בהמשך
לעשיית המנורה בפרשת תרומה (ובפרט שבסיום
מעשה המנורה נאמר 27 "והעלה את נרותי") 28, ולא
בהתחלת פרשת תצוה שבה מדובר אודות כהונת
אהרן?

ופרשת מזבח הקטורת - כפי שהקשו
המפרשים 29 שמקומה (לכאורה) בפרשת תרומה, ביחד
עם כל כלי המשכן (הארון, השולחן, המנורה
ומזבח החיצון) 30, ולא בסוף פרשת תצוה, לאחר
כל פרטי הענינים דהמשכן וכליו, בגדי כהונה
והמילואים?

(23) כט, א-ט.

(24) פרש"י שם, לג.

(25) כולל גם (ההמשך דששי ע"ד) הקרבת שני התמידין
("וזה אשר תעשה על המזבח וגו' עולת תמיד" (שם, לח-מב)) -
שאינן זה הציווי לדורות (שמקומו ב' פינחס), אלא "אזהרה לימי
המילואים" (פרש"י פינחס כח, ד).

(26) ו"פרשת מצות הנרות" היא ב' אמור (כד, ב), והפירוש
ד"ואתה תצוה" הוא ש"סוף לצוות את בני ישראל על כך"
(פרש"י אמור שם).

(27) כה, לו.

(28) ופרטי הענינים ד"שמן זית זך כחית למאור" - (נוסף על
אמירתם ב' אמור) יכולים להתבאר ביחד עם פרטי הענינים
ד"בשמים לשמן המשחה ולקטורת הסמים", שנזכרו בהתחלת
פרשת תרומה (כמו "שמן למאור"), ונתבארו בפרשיות ב' תשא
(ל, כב ואילך).

(29) רמב"ן, ספורנו, ש"ך, אוה"ח כאן. ועוד. וראה תו"ש
ע"פ. ושא"נ.

(30) כבעשייתם בפועל (בפרשת ויקהל) - הארון, השולחן,
המנורה, מזבח הקטורת ומזבח העולה.

שכל הענינים שבמשכן ובמקדש ישנם בעבודת
האדם בכל יום ויום במשכן ומקדש שבו (כמ"ש 13
1 "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", בתוכו לא נאמר
אלא בתוכם, בתוך כאו"א" 14),

וכמודגש באמירתנו ("ונשלמה פרים
שפתינו" 15) בהתחלת התפלה: פרשת תרומת
הדשן, פרשת התמיד, ופרשת הקטורת, ועד ל"אביי
הוה מסדר סדר המערכה כו".

ובהדגשה יתירה בפרשת הקטורת - שמלבד
אמירת הפרשה בתושב"כ (כבפרשיות דתרומת
הדשן ודהתמיד), דפרשת תשא 16: "קח לך סמים
גו' ועשית אותה קטורת גו' ונתת ממנה גו'" נכלול
גם הדגשת שייכותה להדלקת הנרות, כפי
שממשיכים "ונאמר והקטיר עליו אהרן קטורת גו'
בהטיבו את הנרות גו' ובהעלות אהרן את הנרות
גו'" 16, מוסיפים ומאריכים גם בפרטי הכנת הקטורת
17 שנתבארו בברייתא: "תנו 17 רבנן פטום הקטורת
18 כיצד וכו' ואחד עשר סממנים היו בה וכו'" 18,
כדלקמן.

ב. ובהקדם שאלה ותמיהה בנוגע לפרשת
הנרות ופרשת מזבח הקטורת שבהתחלת וסיום
פרשת תצוה:

לאחרי פרשת תרומה שבה נתבארו פרטי
הענינים דמלאכת המשכן, מתחילה פרשת תצוה 19
25 בכהונתו של אהרן ובניו - "ואתה הקרב אליך" (לאחרי
26 שתגמור מלאכת המשכן) את אהרן אחיך ואת
27 בניו גו' לכהנו לי" 20, ע"י עשיית בגדי כהונה
28 ("ועשית בגדי קודש גו' לקדשו לכהנו לי" 21,
29 "להכניסו לכהונה ע"י הבגדים שיהא כהן לי" 22),
30 כמבואר בפרשיות בהמשך הפרשה (עד רביעי); ועד

(13) תרומה כה, ח.

(14) ראה אלשיך ע"פ. של"ה סט, א. ועוד.

(15) הושע יד, ג. וראה שו"ע אדה"ז או"ח (מהדו"ב) סוס"א.

(16) ל, לד ואילך. - ולהעיר, שהתחלת הקריאה דפרשת תשא
היא במנחת שבת פ' תצוה (בהמשך לסיומה וחזרתה בפרשת
מזבח הקטורת).

(17) כריתות ו, א ואילך.

(18) ועד"ז בסיום התפלה (ב"אין כאלקינו") - "פטום
הקטורת הצרי והצפורן וכו'".

(19) לאחר הקדמת ב' פסוקים ראשונים דפרשת הנרות.

(20) כח, א ובפרש"י.

(21) שם, ב-ג.

(22) פרש"י שם, ג.

ומזה מובן שעיקר כוונת המשכן - "ועשו לי
מקדש ושכנתי בתוכם" - נעשית ע"י הקטורת, שבה
מודגשת עיקר ושלמות ההתקשרות עם הקב"ה
שנעשים חד ממש.
וענין זה מודגש בכתיבת פרשת מזבח הקטורת
בפ"ע - לאחר מלאכת המשכן, בגדי כהונה
והמילואים:

בסיום וגמר כל פרטי הענינים דמלאכת המשכן,
בגדי כהונה והמילואים (בפרשת תרומה, וברובה
ככולה של פרשת תצוה) - מסיים וחותם הכתוב
בהסדר הכל דכללות המשכן: "ונועדתי שמה לבני
ישראל ונקדש (המשכן) בכבודי (שתשרה שכינתי
בו) גו' ושכנתי בתוך בני ישראל גו' לשכני
בתוכם"⁴¹.

ולאח"כ מוסיף (בפרשה בפ"ע) "ועשית מזבח
מקטר קטורת", "אמר כי עוד יתייחד להם שיעשו
מזבח מקטר קטורת"⁴² - שזהו"ע נעלה יותר
ב"לשכני בתוכם", כיון שע"י הקטורת נעשה
הקישור והחיבור עם הקב"ה בתכלית השלימות.

ויומתק יותר שמזבח הקטורת הוא סיום
וחותם⁴³ פרשת תצוה - כי, "תצוה", מלשון צוותא
וחיבור⁴⁴, מורה על הצוותא וחיבור דישאל עם
הקב"ה, שעיקרו ושלמותו במזבח הקטורת (קישור
וחיבור) שבסיום וחותם פרשת תצוה, גמר
ושלימות הצוותא וחיבור דישאל עם הקב"ה.

ד. ובעומק יותר - במזבח הקטורת מודגשת
ההתקשרות דישאל עם הקב"ה ("ישאל וקוב"ה
כולא חד"⁴⁵) מצד עצם הנשמה, בחינת היחידה,
"יחידה לייחדך"⁴⁶, שמייוחדת עם מהותו ועצמותו
ית', ועל ידה נעשה עיקר ושלמות הענין ד"לשכני
בתוכם", "לשכון אני בתוכם"⁴⁷, "אני" ממש.

וענין זה מרומז:

(א) במדות המזבח, "אמה"⁴⁸ ארכו ואמה

ג. ויש לומר הביאור בזה:

כתיבת פרשת מזבח הקטורת (שלא במקומה,
ביחד עם כל כלי המשכן בפרשת תרומה, אלא)
לאחרי המשכן וכליו, בגדי כהונה והמילואים, היא,
כדי להדגיש המעלה המיוחדת של מזבח הקטורת³¹,
כיון שעל ידה נשלמת עיקר כוונת המשכן ("תחלת
המחשבה סוף המעשה"³²), כדאיתא במדרש³³
שכ"שנעשה המשכן וכל כליו ושחט את הקרבנות
וכו' לא ירדה שכינה עד שהקריבו את הקטורת".

ומהביאורים בזה³⁴ - בעבודת האדם לקונו:

אמרו חז"ל³⁵ "שתי מזבחות היו אחד של זהב
(מזבח הפנימי)³⁶ כנגד נפש של אדם, ואחד של
נחושת (מזבח החיצון)³⁶ כנגד גופו של אדם ..
כשם שהגוף אוכל כך מזבח הנחושת קרבנותיו
למאכל, וכשם שהנשמות אינן נהנות אלא מן הריח
לכך לא ה' נקרב במזבח הזהב אלא קטורת
סמים³⁷, דבר העשוי לריח".

ונוסף לזה - והא בהא תליא - שע"י הקרבנות
(שע"ג מזבח הנחושת) נעשה הקירוב להקב"ה
(קרבן מלשון קירוב)³⁸, ואילו ע"י הקטורת נעשה
(לא רק קירוב, אלא יתירה מזה) הקישור והחיבור
(קטורת מלשון קישור וחיבור)³⁹, ועד שנעשים
מציאות אחת, כלשון הזהר⁴⁰ "בחד קטירא
אתקטירנא".

(31) ראה רמב"ן, ש"ך, צרור המור. ועוד.

(32) צרור המור כאן.

(33) תנחומא פרשתנו טו (בסופו).

(34) במעלת הקטורת לגבי שאר הקרבנות - ראה גם זח"ב
ריט, א. ז"ח שה"ש סח, א. וראה אוה"ת פרשתנו ע' א'תשנ"ט
ואילך. סה"מ תרל"ה ח"א ע' ה' ואילך. סה"מ תרנ"ז ע' קסב
ואילך. המשך תער"ב ח"א פרי"ב ואילך. וראה סה"מ מלוקט ח"ג
ע' קנב. וש"נ.

(35) מדרש תדשא פ"א. וראה בארוכה כלי יקר כאן.

(36) להעיר, שמזבח הפנימי רומז על פנימיות הלב, ומזבח
החיצון רומז על חיצוניות הלב (לקו"ת דרושי סוכות עח, ריש
ע"ד. ובכ"מ).

(37) כמ"ש בסוף פרשתנו (ל, ט) "לא תעלו עליו גו' ועולה
ומנחה ונסך לא תסכו עליו" (וראה ראב"ע תרומה כה, כב) ש"על
כן לא הזכיר מזבח הקטורת רק אחר מזבח העולה* בעבור
שיזהיר לא תעלו עליו עולה ומנחה ונסך".

(38) ראה ס' הבהיר סי' מו (קט). ועוד.

(39) ראה צרור המור שם. סה"מ מלוקט שם. וש"נ.

(40) ח"ג (אדר"ז) רפח, א.

(41) כט, מג"מו ובפרש"י.

(42) רמב"ן כאן.

(43) "הכל הולך אחר החיתום" (ברכות יב, א).

(44) תו"א פרשתנו פב, א. ובכ"מ.

(45) ראה זח"ג עג, א.

(46) נוסח הושענות דיום ג' דחגה"ס.

(47) פרש"י שם, מו.

(48) ל, ב.

(* כלומר, לאחר הצינוי "זוה אשר תעשה על המזבח גו' עולת
תמיד".

קדשים הוא לה" (אף ששייך לעבודת יוהכ"פ⁶⁰)
 שמקומה בפרשת אחרי⁶¹ - שבזה מרומז שעבודת
 הקטורת שבכל יום היא מעין ודוגמת עבודת
 הקטורת דכהן גדול⁶² ביום הכיפורים בקדש
 הקדשים, שבה מודגשת שלימות ההתאחדות דבחי'
 היחידה שבנפש (כה"ג) עם היחידה שבזמן ("אחת
 בשנה", שרומז על בחי' היחידה שנקראת
 "אחת"⁶³) והיחידה שבמקום (קדש הקדשים).

יומתק יותר - שגם באמירת הברייתא¹⁷ דפטום
 הקטורת מזכירים ע"ד הקטורת דהכה"ג ביוהכ"פ:
 "ושלשה מנים יתרים שמהם מכניס כה"ג .. ביום
 הכפורים", ולא עוד אלא שנוסף על המוכרח
 להזכיר הג' מנים דיוהכ"פ בנוגע להחשבון ד"שלש
 מאות וששים ושמונה מנים (ש)היו בה" (לשס"ה
 ימים, ועוד ג' מנים ליוהכ"פ), מוסיפים ומדגישים
 גם ההכנה המיוחדת להקטורת דיוהכ"פ: "ומחזירין
 למכתשת בערב יום הכיפורים .. כדי שתהא דקה
 מן הדקה" - שבזה מודגשת שייכותה של הקטורת
 דיוהכ"פ לכל יום.

ה. ועוד ענין עיקרי בעבודת הקטורת -
 "והקטיר עליו אהרן קטורת סמים בבוקר בבוקר
 בהטיבו את הנרות יקטירנה ובהעלות אהרן את הנרות
 בין הערביים יקטירנה"⁶⁴:

"נרות" - קאי על נשמות ישראל, "נר הוי'
 נשמת אדם"⁶⁵, שהטבתן והדלקתן היא ע"י התורה
 ומצוות, "נר" ⁶⁶ מצוה ותורה אור"⁶⁷.

(60) "אחת בשנה" - "ביום הכיפורים" (פרש"י).

(61) "הוא שנאמר באחרי מות (יז, יח) ויצא אל המזבח אשר
 לפני ה' וכפר עליו" (פרש"י).

(62) ודוגמתו בכא"א מישראל - "ואתם תהיו לי ממלכת
 כהנים", "כהנים גדולים" (יתרו יט, ו ובבעה"ט). וראה רמב"ם
 סוף הל' שמיטה ויובל: "לא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש
 כו' אשר נדבה רוחו אותו כו' ה"ז נתקדש קדש קדשים".

(63) תוד"ה עד אחת - מנחות יח, א.

(64) ראה אוה"ת פרשתנו ע' א'תשכב: "פסוק זה יש בו י"א
 תיבות, י"ל רמז לאחד עשר סממני הקטורת כו' .. להמשיך גלוי
 ארון יחיד בכל הע"ס".

ויש להוסיף, שבתוכן הפסוק ע"ד השייכות דקטורת לנרות
 מרומז שההמשכה והגילוי ד"אחד עשר" (י"א סממני הקטורת)
 בכל הע"ס (בעולם) נעשה ע"י הנרות.

(65) משל כ, כז.

(66) שם ו, כג.

(67) ראה שמור"ר פרשתנו פל"ו, ג. וראה גם סה"מ מלוקט
 ח"ה ע' רצה ואילך. וש"נ.

1 רחבו" 49 - "אמות יחידות .. (שרומז) על הנשמה
 2 שנקראת יחידה כמו שהקב"ה אחד כך היא
 3 יחידה"⁵⁰,

4 (ב) בסממני הקטורת (שבפרשת תשא,
 5 ובפירושה בתשובע"פ בברייתא דפטום הקטורת)
 6 ש"אחד עשר סממנים היו בה" 51 - שרומז 52 על
 7 "אחד עשר יום מחורב" ⁵³, אחד עשר שלמעלה
 8 מעשרת הדברות שניתנו בחורב, בחינת "אנת הוא
 9 חד ולא בחושבן" ⁵⁴, עצמותו ומהותו ית' שלמעלה
 10 מעשר ספירות, ודוגמתו בנשמה, בחי' היחידה,
 11 שלמעלה מעשר כחות פנימיים,

12 (ג) בעבודת הקטורת - ש"בעת ⁵⁵ שמקטירין
 13 הקטורת בהיכל בכל יום פורשין כל העם מן ההיכל
 14 ומבין האולם ולמזבח לא יהי' שם אדם עד שיצא
 15 זה שהקטיר הקטורת .. שנאמר ⁵⁶ (בסדר עבודת
 16 יוהכ"פ ⁵⁷) וכל אדם לא יהי' באוהל מועד וגו' ⁵⁸,
 17 היינו, שעבודת הקטורת היא באופן שהכהן נמצא
 18 ביחידות עם הקב"ה, שרומז על ההתקשרות שמצד
 19 בחי' היחידה.

20 ויש לומר, שענין זה מרומז גם במ"ש בסיום
 21 וחותרם פרשת מזבח הקטורת (ופרשת תצוה ⁵⁹)
 22 "וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה מדם חטאת
 23 הכיפורים אחת בשנה יכפר עליו לדורותיהם קודש

(49) "ואמתיים קומתו" - גבוה על השולחן חצי אמה, אולי
 כן הי' גבוה על המנורה, והי' כנגד הכרובים שהם פורשים כנפים
 למעלה" (ראב"ע עה"פ). ולהעיר, שבהכרובים שהיו מעורין זה
 בזה נרמז שלימות החיבור והיחוד דהקב"ה וכנס"י (ראה יומא
 נד, א).

(50) כלי יקר כאן.

(51) ומרומז גם בפסוק "והקטיר עליו אהרן גו'" שבסוף
 פרשתנו, כדלקמן הערה 64.

(52) אוה"ת פרשתנו ע' א'תשכב. חנוכה רפכ, ב. ועוד.

(53) דברים א, ב.

(54) תקו"ז בהקדמה (יז, א).

(55) להעיר, שהקטורת שהיו מקטירין אחר התמיד (של בין
 הערביים) .. הי' כלה ב"א שעות חסר רביע" (לחם משנה הל'
 תפלה פ"ג ה"ב).

(56) אחרי טז, יז.

(57) אלא שביהכ"פ ש"הקטרת הקטורת בקדש הקדשים כל
 העם פורשים מן ההיכל בלבד ואינם פורשים מבין האולם
 ולמזבח, שאין פורשין מבין האולם ולמזבח אלא בשעת הקטרה
 ברויכל בכל יום" (הל' עבודת יוהכ"פ פ"ד ה"ב).

(58) רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ג ה"ג.

(59) ולהעיר, שבכ"מ נקראת "ואתה תצוה" (נסמן בלקו"ש
 חט"ז ע' 342 הערה 9), ש"אתה" רומז על העצם שלמעלה, שע"י
 הוא"ו ("ואתה") נמשך ומתחבר עם העצם דישראל.

התמיד, כדעת אבא שאול שמפסיקין בדם התמיד),³¹
 שגם דרגא זו תומשך ותתגלה בעבודה דכחות³²
 הגלויים ועד גם בעולם.³³

ויומתק יותר ע"פ מ"ש הרמב"ם³⁴ שלאחרי
 הטבת חמש נרות "נכנס (מי שזכה בקטורת)
 ומקטיר, ואח"כ נכנס זה שזכה בדישון המנורה
 ומטיב שתי הנרות ויוצא זה שהקטיר עם מדשן
 המנורה" - שמוסיף על לשון המשנה³⁵ "באו ועמדו
 כו", ומדגיש שלאחרי שהכהן המקטיר מסיים
 עבודתו, אינו יוצא מיד, אלא נשאר בפנים עד
 שנכנס הכהן להטיב שתי הנרות, ורק לאחר גמר
 הטבת הנרות יוצאים שניהם יחדיו - דיש לומר,
 שבזה מרומז שבהטבת שתי הנרות ישנו גם הסיוע
 של הכהן המקטיר הקטורת, כדי שני הנרות תומשך
 ותתגלה גם דרגת ההתקשרות וההתחברות שני
 הקטורת.

ו. עפ"ז יש לבאר גם הטעם שהתחלת פרשת
 תצוה היא בפרשת הנרות:

נתבאר לעיל (ס"ג) ש"תצוה" רומז על הצוותא
 וחיבור עם הקב"ה, שעיקרה ושלמותה במזבח
 הקטורת שבסיום וחיותם הפרשה.

וכשם שבפרשת הקטורת שבסיום וחיותם
 הפרשה מודגש שהדרגא דקטורת (קישור וחיבור)
 נמשכת ומתגלה בעולם ע"י הנרות, כך מודגש גם
 (ובעיקר) בהתחלת הפרשה שהדרגא ד"תצוה"
 (צוותא וחיבור, כמו "קטורת") נמשכת ומתגלה
 ומאירה ע"י הנרות - שהתחלת פרשת תצוה היא
 בפרשת הנרות³⁶: "ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו
 אליך שמן זית זך גו' להעלות נר תמיד", "באוהל
 מועד מחוץ לפרוכת אשר על העדות וגו'" -
 המשכת וגילוי הדרגא ד"תצוה".

ונוסף לזה, ע"י הדלקת הנרות נמשך ומתגלה
 אור הקדושה גם בעולם, כדרשת חז"ל⁶⁸ על
 הפסוק⁶⁹ "ויקחו אליך שמן זית זך .. אליך ולא
 לי, לא לאורה אני צריך .. ויעש לבית חלוני
 שקופים אטומים⁷⁰, תנא שקופים (רחבים) מבחוץ
 ואטומים (פיהם אטום וקצר) מבפנים (קצר מבפנים
 ומרחיב והולך לצד חוץ, כדי שתהא אורה יוצא
 מהיכל שתאיר לעולם, כי) לא לאורה אני צריך. מחוץ
 לפרוכת העדות באוהל מועד, עדות הוא לכל באי
 עולם שהשכינה שורה בישראל" - שזהו"ע עיקרי
 בעשיית המשכן כדי שעל ידו תהי' השראת
 השכינה בעולם⁷¹, ועי"ז נשלם הקישור וחיבור
 דעליונים ותחתונים שהתחיל במתן-
 תורה⁷².

ועפ"ז יש לבאר הענין דעבודת הקטורת בזמן
 הטבת והעלאת הנרות ("בעידן הטבה", "בעידן
 הדלקה") - ששלמות ההתקשרות וההתחברות עם
 הקב"ה (מצד בחי' היחידה) שבעבודת הקטורת
 נמשכת ומתגלה ומאירה ע"י הנרות בכל פרטי
 הדרגות ד"נר הוי' נשמת אדם" (גם בכחות
 פנימיים) ובכל פרטי העבודה ד"נר מצוה ותורה
 אור", ועד להמשכה והגילוי גם בעולם⁷³.

וענין זה מודגש יותר בכך שעבודת הקטורת
 היתה באמצע הטבת הנרות, שבה היו מפסיקין בין
 הטבת חמש נרות להטבת שתי נרות, כדעת חכמים
 שמפסיקין בקטורת, ולא כאבא שאול שמפסיקין
 בדם התמיד (כנ"ל ס"א) - שע"ז ניתוסף עליו
 בהטבת שתי נרות⁷⁴, שלהיותה לאחר הקטורת,
 מודגש בה ביותר המשכת וההתגלות דרגת הקטורת
 (שלמעלה מדרגת הקרבנות שכללותם קרבן

(68) מנחות פו, ב ובפרש"י.

(69) אמור כד, ב.ג.

(70) מלכים א' ו, ד ובפרש"י.

(71) "אימתי שרתה השכינה בארץ ביום שהוקם המשכן" (במדב"ר פ"ג, ב).

(72) תנחומא וארא טו. שמו"ר פ"ב, ג. ועוד.

(73) ראה גם צורר המור כאן: "מזבח הקטורת .. מקשר הדברים התחתונים בעליונים והעליונים בתחתונים".

(74) ועפ"ז יש לבאר הרמז בדיוק לשון הזהר והבחי (לעיל הערה 3) "קטורת לא מתקרב אלא בזמנא דשמן מתקרב", "שמן המנורה שהי' מתקרב בזמן הקטורת" (לשון קרבן שאינו רגיל ביחס לשמן) - שע"י הקרבת הקטורת באמצע הטבת הנרות נעשה העליון והקדוש (קרבן) ד(פעולת הטבת ה)נרות (שמן) (להמשכת וגילוי דרגת ה)קטורת.

(75) ולהעיר, ששתי נרות (שהטבתם לאחר הקטורת) רומזים ליסוד ומלכות (אוה"ת פרשתנו ע' א'תשסג ואילך. בהעלות ע' שמו), ועל ידם נעשה ההמשכה והגילוי בבי"ע (אוה"ת חנוכה רפו, סע"א) - שבהם מודגש יותר ההמשכה והגילוי בעולם*.

(76) הל' תמידין ומוספין פ"ו ה"ד.

(77) תמיד פ"ז מ"ב.

(78) לא רק הזכרת הנרות (כדרך אגב) בפרשת מזבח הקטורת (בשייכות לזמן עבודת הקטורת), כבסיום הפרשה.

(* וראה אוה"ת פרשתנו ס"ע א'תשסב (מגוה"ק) ש"נר ו' ו' מחבר שמים עם ארץ".

1 בסגנון אחר קצת:

2 תוכנה של פרשת תצוה (רובה ככולה) הוא ע"ד
3 כהונת אהרן ובניו לעבודה במשכן, שע"ז "ונקדש
4 (המשכן) בכבודי" (שתשרה שכינתי בו). ולכן,
5 פתיחת הפרשה היא בעבודה העיקרית דאהרן ובניו
6 שעל ידה נעשית השראת השכינה בגילוי - פרשת
7 הנרות; וסיומה וחותמה בשלימות השראת השכינה
8 שע"י עבודת הקטורת (והמשכה והתגלותה ע"י
9 הנרות) - בפרשת מזבח הקטורת (שבסיומה
10 וחותמה נזכר גם ע"ד הטבת והעלאת הנרות).

11 ז. וביאור הענין בעבודת האדם בכל יום:

12 כיון שבכל יום נעשה האדם "ברי' חדשה"⁷⁹,
13 צ"ל חידוש בכל עניני עבודתו ("בכל יום יהיו
14 בעיניך חדשים"⁸⁰), שנקודתם ותוכנם "לשכני
15 (לשכון אני) בתוכם", ומתחיל מהחידוש בעבודת
16 הקטורת⁸¹ (בהתחלת היום, "בבוקר בבוקר"⁸²),
17 שהיא עיקר ושלימות ד"לשכני בתוכם", מצד בחי'
18 היחידה.

19 וענין זה מודגש באמירת פרשת הקטורת בכל
20 יום:

21 נוסף על אמירת הפסוקים שבהם מדובר אודות
22 עבודת הקטורת ביום זה ("והקטיר עליו אהרן קטורת
23 סמים בבוקר בבוקר .. (ו)בין הערביים יקטירנה"),
24 מקדימים ואומרים גם הפסוקים שבהם מדובר
25 אודות הכנת הקטורת ("קח לך סמים וגו'"), ולאח"ז
26 מוסיפים גם פרטי הענינים דהכנת הקטורת
27 שנתבארו כברייתא דפטום הקטורת - אע"פ
28 שהמדובר אודות הכנת כל כמות הקטורת הדרושה
29 לכל השנה (שהיו מכינים בבת אחת ולא בכל יום
30 בפ"ע)⁸³, כמ"ש כברייתא "שלש מאות וששים
31 ושמונה מנים היו בה, שלש מאות וששים וחמשה

32 כמניין ימות החמה⁸⁴ .. ושלשה מנים יתרים שמהם
33 מכנים כה"ג כו"⁸⁵.

34 ויש לומר, שבזה מרומז שנוסף על עבודת
35 הקטורת השייכת ליום זה, צ"ל בכל יום כללות הענין
36 דעשיית הקטורת - שמתחדש כללות הקישור והחיבור
37 דעצם הנשמה, בחי' היחידה, עם הקב"ה, שעל ידה
38 נעשה עיקר ושלימות הענין ד"לשכני בתוכם".

39 ח. ועוד ועיקר - שעבודת הקטורת היא
40 "בהטיבו את הנרות גו' ובהעלות אהרן את הנרות",
41 היינו, שהתחדשות שבעשיית הקטורת (הקישור
42 והחיבור דעצם הנשמה עם הקב"ה) נמשכת
43 ומתגלה ומאירה בכל עניני עבודת היום, וגם
44 כשעוסק בעניני העולם⁸⁶ ("כל מעשיך יהיו לשם
45 שמים"⁸⁷ ו"בכל דרכיך דעהו"⁸⁸):

46 התחדשות הקישור והחיבור דעצם הנשמה עם
47 הקב"ה בכל יום נעשה בשעת ק"ש ותפלה, שהו"ע
48 המס"נ באחד⁸⁹, ותכלית הביטול דעמידה לפני
49 המלך שבתפלת העמידה⁹⁰.

50 וענין זה נמשך ומתגלה גם לאחר גמר העבודה
51 דק"ש ותפלה, במשך כל היום כולו - שגם בשעה
52 שעוסק בעניני העולם, "הנהג בהם מנהג דרך
53 ארץ"⁹¹, שאז צריך להרהר ולדבר בעניני העסק
54 באופן ד"משאו ומתנו באמונה"⁹², ובהכרח שיסיח

84 ולא היו עושיין כנגד ימות הלבנה, לפי שהי' חסר בשנה מעוברת (פי' הרא"ש - הובא בשטמ"ק כריתות שם). וראה הערה הבאה.

85 "והשאר הוא מותר הקטורת" (הל' שקלים וכלי המקדש שם). וגם י"א המנים שנשארו בשנה פשוטה שאינה אלא שני"ד ימים הם בכלל מותר הקטורת (רע"ב לשקלים פ"ד מ"ה).

86 להעיר שהטעם ד"חדשים לקטורת" (כנ"ל הערה 81) הוא "מפני שמעשרת" (יומא שם), דיש לומר, שבזה מרומז הקשר והשייכות לעניני העולם (עשירות כפשוטה).

87 אבות פ"ב מ"ב. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג.
88 משלי ג, ו. וראה רמב"ם שם. שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ו ס"ב.

89 ראה אוה"ת פרשתנו (ס"ע א'תשסד ואילך. חנוכה רפב, ב) השייכות דק"ש לקטורת (כמודגש בזמן ק"ש עד סוף ג' שעות, כמו הקטורת בבוקר בבוקר, בג' שעות, קודם הקרבת התמיד שזמנו בד' שעות) - שק"ש הוא בחי' ריח, לריח שמניך, לריח בגימטריא רמ"ח היינו רמ"ח תיבין דק"ש (ולכן הבין הינוקא בריחא דלבושיהו שלא קראו ק"ש).

90 להעיר מהשייכות דתפלה לקטורת - כמ"ש (תהלים קמא, ב) "תכון תפלתך קטורת לפניך" (וראה זח"א שבהערה 3).

91 ברכות לה, ב.

92 יומא פו, א.

79 שו"ע אדה"ז או"ח רס"ד, ורס"ו. וראה שם סמ"ו ס"ו.

80 שם סס"א ס"ב.

81 להעיר מהענין ד"חדשים לקטורת" (יומא כו, א. רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ד ה"ז).

82 ראה פסחים נט, א (ובפרש"י): "אין לך דבר (באשים) שקודם לתמיד של שחר אלא קטורת בלבד, שנאמר בה בבוקר בבוקר" (וראה אוה"ת פרשתנו ע' א'תשסג. חנוכה רפ, ב).

83 "הקטורת נעשית בכל שנה ושנה" (רמב"ם הל' כלי המקדש רפ"ב), מפני שצריך להביאה מתרומה חדשה (הל' שקלים פ"ד הי"ב). ו"פעמיים בשנה היו מחזירין אותו למכתשת, בימות החמה היו מפזרים אותה כדי שלא תתעפש, ובימות הגשמים צוברין אותה כדי שלא יפוג ריחה" (הל' כלי המקדש שם ה"ז).

28

ולכאורה צריך להבין:

(א) הרי גם הרמב"ם והסמ"ג ידעו שאב"י סדר
הסדר אליבא דאבא שאול שמזה משמע דס"ל
דהכי הלכתא, ואעפ"כ פסקו שהלכה כחכמים, ומה
חידוש "מצאו העולם שאב"י סדר כאבא שאול",
שלכן "לא רצו לשנות הסדר ההוא", ושינו פסק
הרמב"ם והסמ"ג שהלכה כחכמים?

(ב) ועיקר: בסדר עבודת יוהכ"פ אומרים⁹⁹
"לפנים יכנס להטיב חמש נרות ולהקטיר קטורת
הבוקר ולהטיב את שתי הנרות הנשארות" - כדעת
חכמים שהלכה כמותם, ולא כאב"י שסדר הסדר
כאבא שאול¹⁰⁰. וממה-נפשך: אם בסדר עבודת
יוהכ"פ שינו מדברי אב"י שפסק כאבא שאול, למה
לא שינו בסדר המערכה שבכל יום?

ויש לומר הביאור בזה - בפנימיות הענינים:

"(מצאו) העולם", מלשון העלם (והסתר)¹⁰¹,
מורה על מעמד ומצב הגלות, "בנים שגלו מעל
שולחן אביהם"¹⁰², שאז הם במעמד ומצב
ד"יתום", כמרומו בשמו של "אב"י, ר"ת "אשר"¹⁰³
בן ירוחם יתום¹⁰⁴, כיון שאביהם נמצא במקום
אחר (כביכול), כמרומו בשמו של "אבא שאול",
שצריכים "להשאל" (כביכול) את האבא ממקום
אחר.

ולכן, בנוגע לאמירת¹⁰⁵ סדר המערכה בכל יום
"לא רצו לשנות הסדר ההוא" שסידר אב"י אליבא
דאבא שאול ש"הטבת שתי נרות קודמת לקטורת"
- כי, במצב של העלם והסתר דומן הגלות לא

1 דעתו ומחשבתו מהדביקות שבשעת ק"ש ותפלה⁹³
2 [וע"ד מ"ש רבינו הזקן בספר התניא⁹⁴ ש"אף שיחוד
3 זה למעלה הוא נצחי לעולם ועד", מ"מ, "למטה הוא
4 תחת הזמן ובאותה שעה לבדה שעוסק בה בתורה
5 או במצוה, כי אח"כ אם עוסק בדבר אחר נפרד
6 מהיחוד העליון למטה"⁹⁵], מ"מ, ניכרת אצלו
7 נקודת היהדות שמצד עצם הנשמה, ההתקשרות
8 וההתחברות עם הקב"ה בתכלית היחוד, "בחד
9 קטירא אתקטירא", שבכל מעמד ומצב ("מערב עד
10 בוקר") ה"ה בקיום ותוקף נצחי ("חוקת עולם").

11 ט. ויש להוסיף ולבאר הטעם שאומרים בכל
12 יום "אב"י⁹⁶ הוה מסדר סדר המערכה משמא
13 דגמרא ואליבא דאבא שאול .. הטבת חמש נרות
14 קודמת לדם התמיד, ודם התמיד קודם להטבת שתי
15 נרות, והטבת שתי נרות קודמת לקטורת" - אף
16 שהלכה כחכמים שהקטורת היא בין הטבת חמש
17 נרות להטבת שתי נרות:

18 הב"י⁹⁷ כותב ש"אע"פ שהרמב"ם .. פסק
19 כרבנן דפליגי אבא שאול ואמרי קטורת מפסיק
20 בין הטבת חמש להטבת שתיים ושחיטת התמיד
21 וזריקתו קודם להטבת חמש, וכן נראה דעת הסמ"ג
22 .. ולפ"ז ה' ראוי לסדר כך .. דם התמיד קודם
23 להטבת חמש נרות והטבת חמש נרות קודם
24 לקטורת וקטורת קודם להטבת שתי נרות .. מאחר
25 שמצאו העולם שאב"י סדר הסדר אליבא דאבא
26 שאול, משמע דס"ל דהכי הלכתא, ולכן לא רצו
27 לשנות הסדר ההוא"⁹⁸.

(93) ויתירה מזה: גם כשעוסק בלימוד התורה, ש"עסק התורה
.. הוא ג"כ ענין מסירת נפש ממש כמו בצאתה מן הגוף .. שאינה
מהרהרת בצרכי הגוף (בעניני העולם) (תניא ספמ"א), הרי,
ההתבוננות דמס"נ היא רק הכנה בהתחלת הלימוד (ולכל היותר
בכל שעה (שם)), אבל בעת הלימוד עצמו צ"ל דעתו ומחשבתו
מונחת בפרטי הענינים שלומד בתורה כפי שנתלבשה בעניני
העולם, "המחליף פרה בחמור", וכיו"ב. ועד"ז כשעוסק בקיום
המצוות, ובפרט במצוות צדקה וגמ"ח (כללות כל המצוות),
שדעתו ומחשבתו צ"ל מונחים בהשתדלות בטובתו של חברו
בענינים גשמיים, וכיו"ב.

(94) פכ"ה (לב, א).
(95) ויש: "והיינו כשעוסק בדברים בטלים לגמרי שאין בהם
צורך כלל לעבודת ה'", משא"כ בנוד"ד, שההתעסקות בעניני
העולם היא "לשם שמים". אבל, גם כשעוסק בעניני העולם "לשם
שמים", ואפילו באופן ש"בכל דרכיך דעהו", בהכרח שיסיח דעתו
מהדביקות שבשעת ק"ש ותפלה.

(96) יומא לג, א.
(97) או"ח סמ"ח (ד"ה ויש נוהגין).
(98) ובספר האשכול: "תקנו לאמרו מפני שכולל כל העבודות
שהיו במקדש ופרשיותיהן".

(99) בפיוט "אתה תכנת".
(100) ראה גם שער הכולל פ"ג אות כ (ובהערתי שם). וראה
לקמן הערה (110).

(101) לקו"ת שלח לו, ד. ובכ"מ.

(102) ברכות ג, סע"א.

(103) הושע יד, ד.

(104) דכיון שקודם שנולד מת אביו, ואחר שנולד מתה אמו,
אמרו עליו "אשר בן ירוחם יתום", ועש"ז נקרא "אב"י" (אף
ששמו נחמני) - סדה"ד בערכו.

(105) אמירה בזמן הגלות באופן ד"ונשלמה פרים שפתינו",
משא"כ בנוגע לעבודה בפועל בזמן שביהמ"ק קיים, שעל זה קאי
פסק הרמב"ם והסמ"ג שהלכה כחכמים.

(*) בשענר הכולל הנדפס בסידור תורה אור קה"ת תשמ"ז (רנו, א).
המו"ל.

י. ונתנת-כח מיוחדת בכהנ"ל - בזמן המיוחד ²³
 בשנה ("אחת בשנה") שקורין בתורה (בציבור ²⁴
 ובברכה לפני ולאחרי) פרשת תצוה: ²⁵
 פרשת תצוה - שסיומה וחותמה בפרשת מזבח ²⁶
 הקטורת והקטרתה, והמשכה בפרשת תשא (לאחרי ²⁷
 ההקדמה דמחצית השקל) בעשיית הקטורת, "קח לך ²⁸
 סמים וגו' ועשית אותה קטורת גו'" - קורין לעולם ²⁹
 בחודש אדר ¹¹¹. ³⁰
 ומהטעמים לזה - כיון ש"באחד באדר משמיעין ³¹
 על השקלים כדי שיכין כל אחד ואחד מחצית ³²
 השקל שלו ויהי עתיד ליתן" ¹¹² ל"תרומת ³³
 הלשכה" ¹¹³, ש"לוקחין ממנה תמידין של כל יום ³⁴
 וכו' והקטורת ושכר עשייתה" ¹¹⁴, "משיגיע ראש ³⁵
 חודש ניסן .. לוקחין את הקטורת מהן מתרומה ³⁶
 חדשה כדי להקריבה ממצעות תרומה חדשה" ¹¹⁵. ³⁷
 ועפ"ז יש לומר, שקריאת פרשת הקטורת (בסוף ³⁸
 פרשת תצוה ובהתחלת פרשת תשא) בחודש אדר, ³⁹
 היא נתנת-כח לחידוש כללות העבודה דעשיית ⁴⁰
 הקטורת והקרבנה (מתרומה חדשה) על כל השנה ⁴¹
 כולה ¹¹⁶, שבה מודגש עיקר ושלמות העבודה ⁴²
 במשכן, "לשכני בתוכם", שההתקשרות ⁴³
 וההתחברות עם הקב"ה מצד עצם הנשמה, בחי' ⁴⁴
 היחידה (קטורת), נמשכת ומתגלה ומאירה בכחות ⁴⁵
 הפנימיים, ובכל עניני העבודה, ועד לעבודה בעניני ⁴⁶
 העולם (נרות). ⁴⁷
 ויש להוסיף בהשייכות דנרות (שמן) וקטורת ⁴⁸
 לחודש אדר - "שמן וקטורת ישמח לב" ¹¹⁷, ⁴⁹
 ו"משנכנס אדר מרבין בשמחה" ¹¹⁸. ⁵⁰
 וכל זה מודגש יותר בקביעות שנה זו - שיום ⁵¹
 השבת פרשת תצוה חל ביום י"א אדר, וערב שבת ⁵²

שייך ¹⁰⁶ (כ"כ) שבחינת היחידה תומשך ¹
 ותתגלה ¹⁰⁷ בעבודה בכחות פנימיים ועד להמשכה ²
 והגילוי בעולם שמרומז בהקדמת הקטורת להטבת ³
 שתי נרות (שהרי לדעת אבא שאול הקטורת אינה ⁴
 הקדמה להטבת שתי נרות, אלא עבודה בפ"ע). ⁵
 אבל בנוגע לאמירת סדר העבודה ביוהכ"פ - כיון ⁶
 שביהכ"פ נמצאים בניי (גם בזמן הגלות) בדרגא ⁷
 נעלית ¹⁰⁸, ועד שכאו"א מישאל הוא בדוגמת ⁸
 הכה"ג שנכנס לפני ולפנים ¹⁰⁹, אומרים ⁹⁹ "לפנים ⁹
 יכנס להטיב חמש נרות ולהקטיר קטורת הבוקר ¹⁰
 ולהטיב את שתי הנרות הנשארות", כההלכה כדעת ¹¹
 חכמים שקטורת קודמת להטבת שתי נרות, שרומז ¹²
 על ההמשכה והגילוי דבחינת היחידה בעבודה ¹³
 בכחות פנימיים ועד להמשכה והגילוי בעולם ¹⁴. ¹¹⁰
 ויש לומר, שמאמירת סדר העבודה ביוהכ"פ ¹⁵
 ("אחת בשנה") נמשך על כל השנה כולה [נמרומז ¹⁶
 באמירת הברייתא דפטום הקטורת: "ושלשה מנים ¹⁷
 יתרים שמהם מכניס כהן גדול .. ביום הכיפורים ¹⁸
 ומחזירין למכתשת בערב יום הכיפורים .. כדי ¹⁹
 שתהא דקה מן הדקה"], שגם בכל יום יהי מעין ²⁰
 ודוגמת השלימות דיוהכ"פ שהקטורת היא באמצע ²¹
 הטבת הנרות. ²²

(106) ועפ"ז יומתק שרוב הביאורים בדרושי חסידות
 (שבהערה 12) הם בדעת אבא שאול, אף שהלכה כחכמים
 (כמודגש וכמ"פ באוה"ת שם, ואעפ"כ, לא נתבאר תוכן הענין
 דההפסק בקטורת בין הטבת חמש לשתים בעבודת האדם).
 וראה אוה"ת פרשתנו (ע' א'תשכ"ב - מגוכתי"ק): "ה' נרות
 בחי' אירוסין .. אח"כ קטורת פנימי' הלב נשואה, וכמ"כ המשכה
 ב' נרות (שלאח"ז) יחוד יסוד ומל' זהו נישואין" - שענין זה שייך
 (בעיקר) לענין לבוא, "לימות המשיח יהיו נישואין" (שמו"ר
 ספ"ט).

(107) אבל בחי' היחידה (קטורת) כפי שהיא בפ"ע, שהו"ע
 המס"נ - מודגש בזמן הגלות יתור מאשר בזמן הבית. ויש לומר,
 שענין זה מרומז בסדר דאביי אליבא דאבא שאול (בזמן הגלות)
 - שהקטורת אינה הקדמה להטבת שתי נרות (המשכת היחידה
 בדרגת הגילויים), אלא היא עבודה בפ"ע, מס"נ בטהרתה.
 (108) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתרי" ס"ט. סתרי"ט ס"ט.
 (109) שלכן אומר כאו"א מישאל כל סדר עבודת הכה"ג,
 כולל גם תפלתו של הכה"ג, ומסיים: "כמו ששמעת תפלת כה"ג
 .. כמו כן מפינו תשמע".

(110) להעיר שהחילוק בין כל יום ליוהכ"פ מרומז גם
 בהחילוק בסתם משנה - שבמסכת תמ"ד (הסדר התמידי בכל יום)
 נקט כאבא שאול ("מי שזוכה בדישון המנורה נכנס ומצא שתי
 נרות כו'" (ואח"כ) "מי שזוכה בקטורת כו'" (פ"ו מ"א"ג. וראה
 פיהמ"ש להרמב"ם שם), ובמסכת יומא (הסדר דיוהכ"פ) נקט
 כחכמים ("מקטיר את הקטורת ומטיב את הנרות" (פ"א מ"ב),
 נכנס להקטיר את הקטורת ולהטיב את הנרות" (פ"ג מ"ד)).

(111) ובשנת העיבור - באדר ראשון, "ראשון" גם במעלה
 וחשיבות, ומצינו בהלכה שבכמה ענינים נקרא אדר ראשון אדר
 סתם (ראה טווא"ח סתכ"ח. רמ"א שם סתכ"ז. טושו"ע חו"מ
 סמ"ג סכ"ח).

(112) רמב"ם הל' שקלים פ"א ה"ט.

(113) שם פ"ב ה"ד.

(114) שם רפ"ד.

(115) שם ספ"ד.

(116) וזמה לוקחים כח להחידוש הפרטי שבכל יום יהיו
 חדשים.

(117) ראה לעיל הערה 3.

(118) תענית כט, סע"א.

והמשכחה והתגלותה בכל עניני העבודה על כל
השנה כולה.

ועוד ועיקר - שנוסף על הפעולה בעצמו צריך
לפעול כהנ"ל גם על הזולת, ומה טוב - על עשרה
מישראל, עדה קדושה¹²⁸, שבוה נכללת השלימות
דכל בני" (כמובן מנוסח ברכת הזימון "אחד עשרה
ואחד עשרה ריבוא"¹²⁹).

ולהוסיף, שהפעולה על הזולת מודגשת ביותר
בהדלקת המנורה שבפרשת תצוה - פעולתו של
אהרן הכהן בכל שבועת הסוגים דבנ"י¹³⁰, "להעלות
נר תמיד", "מדליק עד שתהא שלהבת עולה
מאל"י"¹³¹, ש"נר הוי' נשמת אדם" יאיר ב"נר
מצוה ותורה אור", שזוהי גם עבודת כאו"א
מישראל, כהוראת המשנה¹³²: "הוי מתלמידיו של
אהרן כו' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה".

ועיקר כל העיקרים - שמהקריאה והלימוד
בתורה¹³³ בענין הדלקת הנרות והקטרת הקטורת
נזכה תיכף ומיד לקיום מצות הדלקת הנרות
והקטרת הקטורת ע"י הכה"ג בביהמ"ק השלישי¹³⁴,
ש"בנוי ומשוכלל יגלה ויבוא מן השמים"¹³⁵ -
בזמן המנחה דיום הש"ק י"א אד"ר, בסמיכות
ולאחרי הקריאה בפרשת תצוה: "להעלות נר
תמיד", "ובהעלות אהרן את הנרות בין הערביים
יקטירנה" - "אין מחנכין מזבח הזהב אלא בקטורת
של בין הערביים"¹³⁶, ו"אין מחנכין את המנורה
אלא בהדלקת שבעה נרות" בין הערביים¹³⁷ -
תיכף ומיד ממש.

1 (מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת"¹¹⁹) ביום יו"ד
2 אדר:

3 יום השבת קשור עם בחי' היחידה שבישראל -
4 כמארו"ל¹²⁰ "אמרה שבת לפני הקב"ה רבש"ע
5 לכולן (ששת ימי השבוע) יש בן זוג, ולי אין בן
6 זוג (יחידה), א"ל הקב"ה כנסת ישראל היא בן
7 זוגך", כיון שגם כנסת ישראל היא "יחידה",
8 כמ"ש¹²¹ "הן עם לבדד ישכון", "כל האותיות
9 מזדווגין חוץ מב' אותיות אלו (ה"ן) .. (ש)אין
10 אלא לעצמן, כך ישראל אין .. אלא לעצמן"¹²²,
11 בחי' היחידה¹²³. ובהדגשה יתירה ביום השבת
12 שחל ביום י"א בחודש¹²⁴ - יום אחד עשר, "אנת
13 הוא חד ולא בחושבן", שקשור עם בחי' היחידה.

14 וערב שבת, שחל ביום העשירי בחודש - מורה
15 על שלימות העבודה דישראל (שדומין ללבנה
16 ומונין ללבנה¹²⁵) בעשר כחות הנפש, כחות
17 פנימיים.

18 וחיבורם יחד - "מי שטרח בערב שבת יאכל
19 בשבת" - מורה על המשכת וגילוי בחי' היחידה
20 (אחד עשר) בכחות פנימיים (עשר).

21 ויש לומר, שכשקורין פרשת תצוה בקביעות זו
22 מודגש יותר תוכן הפרשה - שע"י הנרות¹²⁶ נעשה
23 המשכת וגילוי הקטורת (אחד עשר) בכל עניני
24 העבודה שמצד הכחות הפנימיים (עשר)¹²⁷.

25 יא. ויה"ר שכאו"א מישראל ינצל הנתינת-כח
26 דערב שבת ויום הש"ק פרשת תצוה, יו"ד וי"א
27 אד"ר, לפעול בעצמו החידוש בעבודת הקטורת

(128) ראה ברכות כא, ב. וש"נ.

(129) שם מט, ב - במשנה.

(130) ראה לקו"ת ר"פ בהעלותך. ובכ"מ.

(131) ריש פרשתנו ובפרש"י.

(132) אבות פ"א מ"ב.

(133) ובלשון הכתוב בהפטר דפ' תצוה (יחזקאל מג, י"א):
"הגד את בית ישראל את הבית גו' צורת הבית ותכונתו גו' וכל
תורתיו הודע אותם גו'", וכמבואר במדרש (תנחומא צו יד)
ש"א"ל הקב"ה (ליחזקאל) .. לך אמור להם ויתעסקו לקרות צורת
הבית בתורה, ובשכר קרייתתה אני מעלה עליהם כאילו הם עוסקין
בבנין הבית", ועד שאין בנין ביתי בטל (ראה לקו"ש ח"י"ח ע'
412 ואילך. וש"נ).

(134) כולל גם עבודת הקטורת ע"י הכה"ג בקדש הקדשים -
"בכל שעה שהוא רוצה ליכנס יכנס רק שיכנס בסדר הזה" (ויק"ר
פכ"א, ז. ועוד).

(135) פרש"י ותוס' סוכה מא, סע"א. ועוד.

(136) רמב"ם הל' תמידין ומוספין רפ"ג.

(137) שם הלכה י"א.

(119) ע"ז ג, סע"א.

(120) ב"ר פ' י"א, ח.

(121) בלק כג, ט.

(122) שמו"ר פט"ו, ז.

(123) ראה לקו"ת שה"ש בסופו. וראה ספר הערכים-חב"ד
מערכת אותיות בסופו. וש"נ.

(124) ובפרט בחודש אדר - שישנה כבר השלימות דאחד עשר
חדשי השנה (מניסן עד שבט).

(125) ראה סוכה כט, א. ב"ר פ"ו, ג. אוה"ת בראשית ד, סע"ב
ואילך. ועוד.

(126) להעיר מהשייכות לנרות שבת (ששייכים לנרות המקדש
(ראה יל"ש ר"פ בהעלותך)) שהדלקתן היא כניסת השבת -
החיבור דיום העשירי (ערב שבת) עם יום אחד עשר (שבת).

(127) לשלימות הענין - ראה גם קונטרס משיחות (ליל ויום)
ג', (ליל ויום) ועש"ק וש"ק פ' תצוה, ז, יו"ד וי"א אדר-ראשון
(לעיל ע' 308 ואילך).

לקוטי שיחות פרשת תצוה – ז' אדר* כרך טז

מתורגם ללשון הקודש

בפרשה – בכך ששמה של הפרשה הוא "ואתה" 15
תצוה" 9, כאשר הכוונה 10 היא למשה רבנו 11. וכיוון
ששם הפרשה רומז על תוכנה של הפרשה כולה, יוצא, 17
שבכל הפרשה רמזו הענין של לידת משה. 18

ואפילו לפי הדעות, שהפרשה נקראת "תצוה", ולפי 19
מנהג ישראל (וכמודפס בחומשים) – הרי זה לשון 20
יחיד לנוכח – כהמשך ל"וידבר" 12 ה' אל משה לאמר" 21
אשר בתחילת הענין, ומיד לאחר "תצוה" כתוב "אהרן 22
אחיק". 23

אך צריך להבין כיצד מתיישבים ביניהם שני 24
הרמזים הללו: מצד אחד, אין מוזכר בפרשה כלל שמו 25
של משה (דבר המצביע על כך שבפרשה זו איננו קיים 26
ענינו של משה). ומצד שני, כל מילה של פרשה זו 27
נקראת מילה של פרשת "ואתה תצוה", כאשר הכוונה 28
במילים אלו היא כלפי משה? 29

ג.

הדברים יובנו ע"י הסבר ענין תענית ז' אדר

לכאורה, מתעוררת השאלה מדוע קבעו את ז' אדר 30
רק כיום תענית, בגלל מות משה 13, והלא בגמרא 14 31
ישנה שאלה בקשר לדינו של אדם שאומר "כמשה 32

א.

מדוע יש ב' תצוה רמז רק לפטירת משה, ולא
ללידתו?

1 ידוע שז' באדר, יום פטירת משה רבנו, חל, ברוב
2 השנים, בקירוב לזמן קריאת פרשת תצוה בתורה.
3 בספרים שונים 2 מובא הרמז לכך בעובדה שפרשת
4 תצוה היא הפרשה היחידה בתורה, מלידת משה, לאחר
5 פרשת שמות 3, שאין נזכר בה שמו של משה 4, וכך
6 רמוזה הסתלקותו של משה בז' אדר.

7 זה מתאים לכתוב ב"מגן אברהם" 5, שבשנה
8 מעוברת תענית ז' אדר היא באדר ראשון – כי דוקא ז'
9 אדר ראשון חל בקירוב לפרשת תצוה.
10 וצריך להבין: הרי ז' אדר הוא גם יום לידת משה 6,
11 כדברי הגמרא 7 "הקדוש ברוך הוא יושב וממלא
12 שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחודש לחודש" 8 –
13 ומדוע אין רמז בפרשת תצוה גם ללידת משה?

ב.

ניתן לומר שיש רמז בפרשה גם ללידת משה

14 באופן פשוט ניתן לומר שגם לידת משה רמוזה

פארדו. (ועוד) – אבל כבר כתבו בערוך השלחן, במשנה בוררה, ארחות
חיים החדש (ועוד) דנהגין להתענות בראשון. והרי במדינות אלו היו רוב
מנין דבני בדורם.

(6) מגילה שם. וש"נ.

(7) קידושין לח, א.

(8) ועפ"י מובן שבשנה מעוברת ענינו לידת משה הוא באדר. וראה
סוטה יב, ב דלחד מ"ד נולד בו אדר. וראה שאילת יעב"ץ שם דלמ"ד
זה כע"ל ביום מיתתו שנפטר בו אדר לפי שהקב"ה ממלא שנותיהן של
צדיקים כו'. וראה לקמן הערה 63.

(9) ראה מגילה כט, סע"ב: "חל להיות בואתה תצוה", ושם יש לדחוק
שהכוונה להתחלת קריאת היום. אבל בזו"ג שם מפורש "דלא מדכר
בפרשת ואתה תצוה". וכ"ה בזו"ח שם (ברוב הדפוסים) "ואיהי פרשת ואתה
תצוה". וכ"ה בסדר תפלות להרמב"ם. הל' תפלה פי"ג הכ"ב (אבל ראה
לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 105 שוה"ג להערה 3). ובכ"מ בפרש"י –
תרומה כה, ר"ז, צו ח, ב, ה.

(10) להעיר מחומת אנך להחיד"א ריש פרשתנו "ולכבוד מרע"ה
נאמרה פרשה זו בלשון הזה ואתה תצוה כו". מאור עינים שם. לקו"ש
[המתורגם] ח"ב ע' 356. חכ"א וחכ"י שם.

(11) והרי זוהי הסדרה היחידה שמודגש בשמה ענינו של משה.
משא"כ פ' "כי תשא", "נשא" ועוד – אף שהכוונה למשה אין בזה
ההדגשה (דיתור) התיבה "ואתה תצוה" (ולא "תצוה").

(12) ר"פ תרומה. ראה חומת אנך שבהערה 10.

(13) טושו"ע שם.

(14) נזיר יד, א.

(* שענינו באדר ראשון – ראה בפנים סעיף א' (ממגן אברהם). וראה
לקו"ש חכ"ז ע' 204 בהערה.

(1) מגילה יג, ב. וש"נ. מאמר האחרון במגילת תענית. טושו"ע או"ח
סי' תקפ ס"ב. וראה לקמן בפנים.

(2) מאור עינים פרשתנו (ועוד). וכמוכח אין בזה סתירה להטעם (זח"ג
רמו, א ועוד – ראה לקמן הערה 4) שזהו מפני שאמר משה מחני נא
מספרך – כי עדיין טעמא בעי למה דוקא ב' תצוה (ואדרבה – לכאורה
צ"ל בפרשיות שלאחרי אמירת מחני נא). – וראה לקו"ש חכ"א ע' 173
ואילך.

(3) פ"י הרא"ש הדר זקנים (משנולד משה עד משנה תורה). בעה"ט
ריש פרשתנו ("משעה שנולד משה" – ובחצ"ע"ג הוסיפו ככפי' הרא"ש).
(4) זח"ג רמו, א. מדרש הנעלם בזהר חדש שה"ש קרוב לתחלתו ד"ה
פתח ואמר (הא'). פ"י הרא"ש (הדר זקנים), בעה"ט ופענח רוא ריש
פרשתנו. רבותינו בעה"ת תשא לב, לב. ועוד. וראה לקו"ש [המתורגם]
ח"ב ע' 348 ואילך.

(5) או"ח שם סק"ח. מתשובת מהרי"ל סל"א. וכ"ה בתה"ד סרצ"ד.
וראה שו"ת מהרי"י מינץ ס"ס. רמ"א סתק"ח ס"ז (ובנ"כ שם וש"נ).
ובמהרי"ל שם, דאף שמת באדר הסמוך לניסן מתענין באדר. אבל
במג"א ממשיך "ועיין בילקוט יהושע דף ד' ע"ב דאיכא מ"ד שהיתה
מעוברת ומת באדר" (והוא ביל"ש שם רמז טו. ממכילתא בשלח טז,
לה).

והנה צוין באחרונים דעות אלו שצ"ל באדר שני (הח"צ (בשאלת
יעב"ץ ח"א סק"ז). היעב"ץ בסידורו. פתח עינים (ר"ה, יא). חת"ס
חאו"ח סק"ג. שו"ת ויען יצחק חיו"ד סל"ט. שכיות החמדה לר"ד

שמת בו משה, ולא היה יודע שבשבעה באדר מת 24
ובשבעה באדר נולד". מדברי הגמרא הללו מובן 25
שה"בשבעה באדר נולד" גבר על "בשבעה באדר מת", 26
והיה "ונהפוך הוא", נס פורים, שמחזה. 27
רואים אפוא שיום לידת משה הוא יום שמחה בכל 28
הזמנים, ובמיוחד לפי פירוש רש"י שם 22 "כדאי הוא 29
יום הלידה שיכפר" על המיתה" 24 – אשר מהם 30
משתמע שזהו יום שמחה בלבד. 31

ד.

הקושי על רש"י לגבי השמחה בחודש אדר

בגמרא 25 נאמר "כשם שמשנכנס אב ממעטין 32
בשמחה, כך משנכנס אדר מרבין בשמחה" 26. ויש 33
לברר: האם בשנה מעוברת הענין של "מרבין בשמחה" 34
קיים גם באדר ראשון או רק באדר שני? 35
לכאורה נראה שהסבר הענין לפי פירוש רש"י 28 – 36
המפרש על הגמרא "משנכנס אדר" – "ימי ניסים היו 37
לישראל פורים ופסח" – הוא שהכוונה היא רק לאדר 38
שני. 29. אבל מפירוש רש"י זה אין הוכחה לכך, 39
ואדרבה: ניתן ללמוד ממנו את ההיפך, כפי שיוסבר 40
להלן. 41
– ידועה השאלה: מדוע מוסיף רש"י כאן את 42
"פסח" – כיצד קשור לכאן פסח? 43

בשבעה באדר", אם זוהי קבלת נזירות. ב"תוספות" 15
מוסברת השאלה, ש"ביום הוולדו, דהיינו בז' אדר, 2
שמחו שמחה גדולה, וביום מותו... רבים נדרו בנדר 3
ורבו נזירים בישראל מחמת צער. והוא אמר בסתם 4
אהא, היינו כמו שהיה בדורו של משה בז' אדר ביום 5
מותו, ונזירות קבל עלי', או כיום הוולדו קאמר, 6
ושמחה קבל עלי'? 7
רואים אפוא שז' אדר הוא גם יום שמחה 16, ומדוע 8
הוא נקבע רק כיום תענית? 9
לא ייתכן לומר שהספק בגמרא הוא אם כוונת 10
הנודר היתה לז' באדר כפי שהוא לאחר מות משה – 11
שזוהי קבלת נזירות, או שמא התכוון לז' אדר בחיי 12
משה בעולם זה, שאז היה יום שמחה 17 מפני לידתו, 13
אך כיום זהו יום תענית לכל הדעות, 14
וזאת מפני שבעניני נדרים קיים הכלל "הלך אחר 15
לשון בני אדם" 18, ובלשון בני אדם, כאשר אדם אומר 16
ז' אדר" זמן רב לאחר מות משה, הוא מתכוון בודאי 17
לז' אדר כפי שהוא בזמן האמירה – לאחר מות משה, 18
והנה למרות זאת, קיימת דעה, שהוא מתכוון ליום 19
שמחה 20.
השאלה היא יותר קשה לפי האמור להלן: במסכת 21
מגילה 21 אומרת הגמרא "כיוון שנפל פור בחודש אדר, 22
שמח (המן) שמחה גדולה. אמר: נפל לי פור בירח 23

הדורות מפני שאז אמרו בני' כו' (כמו שלא קבעו יום שמחה ביום דוחק 15
ישראל נגד החר, כשנדרו דים והותר למשכן בב' ימים (במדב"ר פי"ב, 16
טו. וראה רמב"ן וקהל לו, ג). ועוד זאת – עד כ"כ שזה יבטל 17
הצער שמת אז ! בסגנון אחר: הצער שמת קשור בז' אדר. משא"כ אמירת 18
בני' הנ"ל – ה"ז גילוי מעמדם שהם דבקים וחפצים במקום. ופשוט. 19

(21) יג, ב.
(22) ד"ה ובשבעה.
(23) להעיר משייכות פורים לכפרה ע"פ מש"כ בתקו"ז (תכ"א נז),
(ב) ד"כפורים" הוא "כפורים".
(24) כ"ה ברש"י שבע"י. וברש"י שבש"ס – בשינוי לשון קצת.
(25) תענית כט, סע"א.
(26) הובא במג"א סי' תרפ"ו סק"ה. וכבר שק"ט בהטעם שלא כתבו 27
הרמב"ם ולא בטוש"ע (ראה שו"ת חת"ס או"ח סק"ס. ומה שהקשה על 28
דבריו בנמוקי או"ח סי' תרפו). וראה לק"ש חז"א ע' 338 בהערה.
ובארוכה – שיחת פורים וש"פ תשא תשל"א. ואכ"מ.
(27) ראה שאלת יעב"ץ שבהערה 29. ומזה גופא מוכח שאי"ז פשוט 30
כ"כ.
(28) תענית שם ד"ה משנכנס.
(29) ראה שו"ת שאלת יעב"ץ ח"ב ספ"ח "וי"ל עוד כו'".

(15) שם ד"ה אמר כמשה. ועד"ז בפי' הרא"ש.
(16) להעיר שמצינו שמחה ביום הולדת יצחק זמן רב אחר פטירתו 17
(תנחומא ס"פ פקודי). ועד "שחשב הקב"ה לערב שמחת המשכן בשמחת 18
היום שנולד בו יצחק אבינו" (תנחומא שם).
(17) כדמשמע לכאורה מלשון התוס' "דביום הוולדו דהיינו בז' באדר 19
שמחו שמחה גדולה" (ובשטמ"ק בשם הר' עזריאל "ביום שנולד משה 20
דאכלו ושתו וחדו")*. וצע"ק הרי "ותצפנהו ג' ירחים" ומי ידע אז 21
שישמח, לבד עמרם וב"ב. ולכאורה דוחק לומר שלהם כיוון באמרו 22
"כמשה בשבעה באדר" – ואולי ותצפנהו רק מהמצרים.
(18) נדרים ל, ב. וש"נ.
(19) ובפי' הרא"ש (ועד"ז בתוספ' הרא"ש בשטמ"ק) נזיר שם מפורש 23
"שהרי גם בז' באדר נולד וכמו כן הוא יום משתה ושמחה". ועד"ז 24
בשיטה לחכמי איורא נזיר שם "והוה יום משתה ושמחה".
(20) במאירי נזיר שם: "הן שיכוין לומר על משה שמת בו ולא שתה 25
יין בכל אותו היום כלומר שיום מותו ודאי לא נתעסק בצרכי גופו כלל".
ועפ"ז לכאורה י"ל גם לאידך, שכוונתו "כמשה בשבעה באדר" כמו 26
שמצינו "ששמח משה" ביום מותו – ראה פרש"י תבא כט, ג.
אבל – אינו, כי שמחת משה אז הי' מזה שאמרו בני' "אף אנו עמדנו 27
בסיני כו'", ופשיטא שאין מקום לומר שיהי' יום ז' באדר יום שמחה לכל 28

(*) וכמו שמפרש בזה שמת (שאין כוונתו לז' אדר עתה לאחר מיתת משה, כ"א) "ביום מותו בו' באדר מסתמא רבים נדרו בנדר ורבו נזירים בישראל" ועד"ז בפי' הרא"ש "ביום שנפטר כו'". וכ"ה בשטמ"ק בשם הר' עזריאל.

ה.

מדוע השמחה היא מתחילת אדר?

הגמרא אומרת: "משנכנס אדר מרבין בשמחה" – 27
 מיד מתחילת החודש מרבין בשמחה ו"הילכך בר 28
 ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי לישתמט מניה 29
 באב... ולימצי נפשי' באדר (= ולכן יהודי שיש לו 30
 משפט עם גוי, ישתמט ממנו בחודש אב... וידון אתו 31
 באדר (דהיינו, סתם – גם בתחילת החודש) דבריא 32
 מזליא (= שמזלו מצליח) – ולכאורה תמוה: הרי הנס 33
 אירע ב"ג באדר, ומדוע צריכים להיות שרויים 34
 בשמחה כבר מתחילת אדר? 35

ולמרות שביטול גזירת אחשורוש היה זמן רב לפני 36
 י"ג אדר, כנאמר³⁷ "בחודש השלישי הוא חודש סיון 37
 בשלושה ועשרים בו... ויכתב בשם המלך אחשורוש 38
 ויחתם בטבעת המלך... אשר נתן המלך ליהודים... 39
 להקהל ולעמוד על נפשם", בכל זאת נשאר הקושי: 40
 הכתיבה והחתמה היתה עוד בחודש סיון ואילו באשר 41
 לפועל היה זה מחוסר מעשה, עד שהיו צריכים לאחר 42
 מכן עדיין להזדקק למלחמה "להקהל ולעמוד על 43
 נפשם" ו"נקהל היהודים בעריהם... לשלוח יד במבקשי 44
 רעתם"³⁸ – ורק ב"ג אדר התרחש הנס, ובי"ד באדר 45
 נחו מאויביהם³⁹. ובכן, מדוע מרבין בשמחה מיד 46
 "משנכנס אדר", עוד לפני שאירעה ההצלה? 47

כן יש להבין את הכתוב במגילה⁴⁰ "והחודש אשר 48
 נהפך להם מיגון לשמחה", שהחודש כולו נהפך 49
 לשמחה, ועל סמך זאת אומר ה"ירושלמי"⁴¹ שאדם 50

יש מפרשים³⁰ האומרים שרש"י רוצה בדרך זו 1
 לענות על השאלה מדוע "מרבין בשמחה" קיים רק 2
 בחודש אדר, מפני נס פורים, ואיננו קיים בחודש ניסן, 3
 מפני הניסים של פסח? 4

לשם כך מוסיף רש"י: "ופסח" – כדי לציין שאכן, 5
 גם בניסן מרבין בשמחה מפני פסח שבו. 6

אך ברור הוא, שהסבר זה על רש"י הוא קשה, כי 7
 אם רש"י רוצה לומר דבר דבר, ובמיוחד דבר הנוגע 8
 למעשה (שגם בניסן צריך להיות "מרבין בשמחה"), 9
 היה עליו לומר זאת באופן ברור, ולא לסמוך על כך, 10
 שיבינו את הכוונה מתוך רמז של מילה³¹. 11

כמו כן קשה: לפי זה היה עלינו להרבות בשמחה 12
 גם בחודש כסלו, מפני נס חנוכה³². ואדרבה: כיוון 13
 שחנוכה היא רק מדרבנן, ודברי סופרים צריכין חיזוק³³ 14
 – היה עלינו להרבות אז בשמחה יותר מאשר בניסן 15
 (כי פסח הוא מדברי תורה ואין הם צריכין חיזוק³³), 16
 ואפילו יותר מאשר באדר, כי קריאת המגילה של 17
 פורים איננה סתם מצוה דרבנן אלא מדברי קבלה³⁴. 18

אחרים מסבירים³⁵ שבאומרו "פורים ופסח" מתכוון 19
 רש"י להסביר, שכיוון שבחודש אדר התחילו ימי ניסים 20
 רצופים ותכופים זה לזה, לפיכך דווקא "משנכנס אדר 21
 מרבין בשמחה", אך לא כן בכסלו שבו לא היו ניסים 22
 "רצופים ותכופים זה לזה". 23

אך הסבר זה דורש הבהרה: מהו הקשר התוכני בין 24
 פסח לחודש אדר, שבגלל סמיכות זו של אדר לפסח 25
 מרבין בשמחה כבר מתחילת אדר³⁶. 26

ס' תרפ"ז.

שור"ת שאילת יעב"ץ ח"ב שם. וראה שור"ת חת"ס שם. 35
 בשאלת יעב"ץ שם "דאי משום פורים גירא א"כ לימא נמי ניסן 36
 וכסלו אלא ע"כ משום שהתחילו ימי ניסים רצופים ותכופים זל"ז".
 ולכאורה י"ל שמפרש "משנכנס אדר" היינו "משנכנס אדר" ואילך –
 כולל חודש ניסן.
 אבל (נוסף על השאלה שבפנים: מהי השייכות ל"משנכנס אדר" –
 להתחלת אדר – הרי אי"ז דומה ל"משנכנס אב" שפשיטא שקאי רק על
 אב (ולא על החודש שלאח"ז). ואם כוונת רש"י דמרבין בשמחה קאי גם
 על חודש ניסן (דלא כ"משנכנס אב כו") הו"ל לפרש זה בלשון ברור,
 וכנ"ל בפנים.

37) אסתר ח, ט ואילך.

38) ט, ב. וראה מנות הלוי (למגילת אסתר שם) מכמה מפרשים.
 דאגרות השניות לא ה' ביטול הגזירה שבאגרות הראשונות. וראה תו"א
 (קכ, ד) שבני ישראל היו בסכנה מפני גזירת המן "שנמשך הזמן כמעט
 מנשך שנה היו כולם בבחי' מס"ג ממש".

39) שם טז, יז.

40) שם כב.

41) מגילה פ"א ה"א.

30) א"ר או"ח סי' תרפ"ה סק"ח.

31) ולהעיר מהמדובר כמ"פ (ראה לקו"ש ח"ה ע' 281. ח"י ע' 26)
 שהלכה צריך לומר בלשון ברור (ואפילו אם הוא לשון מגונה).
 32) בפשטות י"ל כי אי אפשר שיהא בהמסובב מה שאין בהסיבה,
 כי גם ימי חנוכה עצמם לא קבעום למשתה ושמחה כ"א בהלל והודאה
 (שבת כא, ב). טוש"ע או"ח סי' עת"ר ס"ב, משא"כ פורים שקבעו
 למשתה ושמחה (וידוע דברי הלוש וט"ז שם סק"ג בטעם החילוק).
 אבל להעיר: א) לדעת הרמב"ם (הל' חנוכה פ"ג ה"ג) ונוד – גם
 חנוכה הם ימי שמחה (ראה הוספות לשו"ע אדה"ז חאו"ח סתר"ע –
 במעשה"ס דברי נחמ" (וש"י). וראה בארוכה לקו"ש ח"י ע' 142 ואילך).
 ב) ה"מרבין בשמחה" (המדובר בפנים "משנכנס אדר") הוא לא
 "שמחה ומשתה" (ריבוי סעודות וכיו"ב) כבפורים, כ"א איזו שמחה
 שתהי', גם שמחה בעניי הירשות (ראה לקו"ש [התורגמן] ח"ד ע' 254.
 נמוקי או"ח שם בסופו).

וראה לקמן בפנים מהיעב"ץ.

33) תענית יז, ב. ר"ה יט א (ושם, שלכן הימים הכתובים במגילת

תענית שם לפנייהם ולאחריהם אסורין, משא"כ שבתות ויו"ט).

34) ראה בעל המאור ספ"א דמגילה, דבפורים (לבני ארביסר) לא
 נאסר יום שלפניו בתענית דרבוי קבלה אין צריכין חיזוק. וראה אחרונים
 בשו"ע או"ח סתר"ע, שאסור להתענות לפניו בחנוכה. וראה ב"ח או"ח

את היחוד של חודש אדר אנו מוצאים בגמרא הנ"ל²⁵
במגילה: "כיוון שנפל הפור בחודש אדר שמח שמחה²⁶
גדולה. אמר: נפל לי פור בירח שמת בו משה, ולא היה²⁷
יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד". מכאן²⁸
רואים שהסיבה להתרחשות נס פורים בחודש אדר היא²⁹
יום ז' אדר. כלומר, עצם העובדה שהגורל נפל בחודש³⁰
אדר ביטלה את גזירת המן על החודש הזה, וכתוצאה³¹
מכך אירע נס פורים בחודש הזה.³²

החשיבות של ז' אדר היא, שביום זה נולד "מושיען³³
של ישראל"⁴⁷, שהוציא את בני ישראל מגלות מצרים.³⁴
מכל האמור לעיל יוצא שבחודש אדר קיימים שני³⁵
הענינים הנ"ל: זהו חודש שיש בו יום זכאי – ז' אדר,³⁶
וכן הוכפלו בו הניסים והגאולות – כי יום ז' אדר הוא³⁷
המקור והסיבה לשתי הגאולות: גאולת מצרים וגאולת³⁸
פורים.⁴⁸³⁹

ויש לומר שזוהי כוונת רש"י בהוסיפו "פורים⁴⁰
ופסח". הענין של "משנכנס אדר מרבין בשמחה" איננו⁴¹
מפני שמחת פורים ("ד אדר), אלא מפני שהחודש הזה⁴²
הוא חודש זכאי⁴⁹, שגם ל"ימי ניסים היו לישראל" –⁴³
גם לפסח. (כפי שהוסבר לעיל שלידתה, התחלתה⁴⁴
וסיבתה של ישועת ישראל בפסח היא ז' אדר)⁵⁰, ולכן⁴⁵
מיד לאחר "משנכנס אדר" – "מרבין בשמחה"⁵¹.⁴⁶
כך מובן מדוע אומרים "החודש⁵² אשר נהפך⁴⁷
להם..." ו"כל החודש כשר לקריאת המגילה", כי נס⁴⁸
פורים לא התחיל ביום י"ג באדר, אלא מיד בתחילת⁴⁹
הגזירה היתה ההכנה לנס, מפני הגורל, שנפל בחודש⁵⁰
אדר שבו נמצא ז' אדר.⁵³⁵¹

1 שאיננו יכול לחכות לקריאת המגילה ב"ד, יכול לקרוא
2 אותה מתחילת החודש, כי "כל החודש כשר לקריאת
3 המגילה" (והרמ"א אומר⁴² על כך "והכי נהוג"), והרי
4 לכאורה אירעה ההצלה רק ב"ג?

5 קושי זה מתורץ בלשונו של רש"י "ימי ניסים היו
6 לישראל פורים ופסח", כדלקמן.

ו.

"מרבין בשמחה" באדר הוא כ"ממעטין בשמחה" באב

7 ההסבר לזה⁴³: מדברי הגמרא "כשם שמשנכנס אב
8 ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה"
9 מובן ש"מרבין בשמחה" בחודש אדר הוא מאותו סוג
10 של "ממעטין בשמחה" בחודש אב.

11 בהבדל שבין חודש אב לגבי החודשים האחרים
12 שארעו בהם מאורעות בלתי רצויים, שדווקא עליו
13 נאמר "ממעטין בשמחה", קיימים שני ענינים: (א)
14 "הוכפלו בו צרות"⁴⁴ (ב) הוא "יום חייב", כדברי
15 הגמרא⁴⁵ על כך, שגם בית שני חרב בט' באב כי
16 "מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב". ואשר על
17 כך יש לומר, שהכוונה איננה רק לחורבן הבית הראשון
18 באותו יום, אלא גם לפני כן, כדברי הגמרא⁴⁵ על
19 "ויבכו העם בלילה ההוא"⁴⁶ "תשעה באב היה, אמר
20 להם הקדוש־ברוך־הוא אתם בכיתם בכיה של חנם,
21 ואני קובע לכם בכיה לדורות".

22 לפי האמור לעיל מתקבל שגם מרבין בשמחה של
23 חודש אדר הוא דומה לכך, כלומר, שהוכפלו בו
24 הניסים, והוא יום זכאי.

נלתה המן, ועוד שגם עכשיו "טוב לעשות איזה דבר בסעודה ביום ב'
לזכר זה" (מג"א או"ח רס"ח צ. שו"ע אדה"ז שם ס"ב).
(52) כן להעיר מתרגום שני עה"פ שרק הפלת הפור מחודש לחודש
עלתה בידו ולא ד"מיום ליום" דמפרשו יום בשבוע (ולא כפרש"י). וצע"ק
דעפ"ז – היום בחודש לא נקבע ע"פ הפור.

(53) ע"פ כהנ"ל יומתק המשך הגמרא בתענית שם "אר"פ הלכך בר
ישראל דאית לי דינא בהדי נכרי לשתמיט מיני' באב דריע מזלי' ולימצי
נפשי' באדר דבריא מזלי' ובתוס' שם ד"ה אמר ר"פ "פירוש משום
דאמר לעיל מגלגלין חובה ליום החייב" (ראה שו"ת חת"ס שם "ונדחקו
תוס' דקאי אלעיל דמגלגלין כו' ורמב"ם ס"ל כפשוטו אדרב קאי"),
וע"פ הנ"ל י"ל [נוסף על הפשוט שגם לתוס' קאי "הלכך" אדרב, אלא
שמוסיף בטעם ר"פ "משום דאמר לעיל מגלגלין" לכן כיון שבאב ממעטין
ובאדר מרבין "הלכך" באב לשתמיט כו', אבל זה לבד אינו מספיק כי
דוחק לומר שרק מצד הענין דממעטין או מרבין בשמחה יקרא יום זכאי
יום חייב, וע"פ הנ"ל י"ל] שקאי בהמשך לתוכן הסברא דרב, שזה
שמרבין בשמחה באדר הוא מצד ימים זכאין כו' שנלמד מהפכו באב,
ולא רק מצד הדין ד"מרבין בשמחה". וראה ריטב"א שם.

(42) או"ח סתרפ"ח ס"ז.

(43) להעיר משו"ת חת"ס שם. וראה עיון יעקב לע"י תענית שם.

(44) ר"ה יח, ב. משא"כ בשבעה עשר בתמוז כבתוס' שם ד"ה הואיל.

(45) בתענית שם.

(46) שלח יד, א.

(47) וכבסוטה שם: ראו שמושיען של ישראל במים הוא לוקה עמדו
וגזרו כל הבן כו' כיון דשדיהו למשה כו'.

(48) וי"ל שעפ"ז הרי זה מתאים לפי' הב' בתוס' ר"ה שם דצרה אחת
הוכפלה בו (ראה טו"א שם דפי' ב' עיקר. וראה חי' הריטב"א שם). ועד"ז
בנדר"ד שהיו ב' גאולות (ראה מגילה ו, סע"ב "מסמך גאולה לגאולה").
(49) להעיר שגם יום הולדת האבות פעל על כל החודש, שנק' "ירח
האיתנים" (ר"ה יא, א).

(50) ואין רש"י צריך לפרטו בפירוש כי מאחר שמעתיק תיבת "משנכנס
אדר", "ימי נסים היו לישראל פורים" ויודעים השייכות דפורים (פרשת
הנס דפורים) ל"משנכנס אדר" – לכל ימי חודש אדר, אותה השייכות יש
גם לפסח לה"משנכנס אדר".

(51) להעיר על השייכות דפורים לפסח דביום ב' דפסח בסעודת אסתר

ז.

שני הטעמים לימי התענית, והנובע מכך

1 את הטעם של ימי התענית המנויים בשולחן־
2 ערוך⁵⁴ "אלו הימים שאירעו בהם צרות לאבותינו
3 וראוי להתענות בהם", וביניהם ז' אדר, ניתן להסביר
4 בשני אופנים:

5 (א) כיוון ש"אלו הימים שאירעו בהם צרות
6 לאבותינו", הרי הם היפך השמחה, "יומין חייבין",
7 וכתוצאה מכך "ראוי להתענות בהם" כדי למנוע
8 התהוות ענינים בלתי רצויים. כי למרות ש"אין מזל
9 לישראל"⁵⁵, הכוונה במאמר זה היא ש"ע"י תפילה
10 וזכות משתנה מזלו לטובה", כדברי רש"י⁵⁶, ולכן
11 בימים אלו צריך להתענות כדי להסיר את הענין של
12 "חייב".

13 (ב) כיוון שביום זה אירעו מאורעות שהם היפך
14 השמחה, ובמיוחד הסתלקות צדיקים, צריך להיות
15 "והחי יתן אל לבו"⁵⁷ ולכן מתענים "כדי לעורר
16 הלבבות לפתוח דרכי התשובה"⁵⁸.

17 ההבדל בין שני הסברים אלה בא לידי ביטוי ביום
18 שבו קיימים שני הענינים גם יחד: גם שמחה, וגם
19 היפך השמחה, לפי הטעם הראשון – שהתענית היא
20 מפני שזהו יום חייב – אין צורך להתענות, כי מכיוון
21 שזהו גם יום שמחה (שארעו בו מאורעות טובים) הרי
22 זאת הוכחה לכך שזהו איננו יום חייב. לעומת זאת,
23 לפי הטעם השני – שהתענית היא בגלל ענין התשובה
24 – צריך להתענות, כי צריך לקיים את "והחי יתן אל
25 לבו" – "לפתוח דרכי התשובה" [העובדה שזהו גם יום
26 שמחה איננה מהווה סתירה לענין התשובה – ואדרבה

27 מצאנו שבשמחת בית השואבה ש"מי שלא ראה שמחת
28 בית השואבה לא ראה שמחה מימיו"⁵⁹, עוררו לחזור
29 בתשובה "מי שחטא ישוב וימחול לו"⁶⁰.

30 לפי זה מובן גם ענינו של ז' אדר. הרי רואים שזהו
31 יום שמחה, שזהו יום זכאי כל־כך, שגם לכל הנס של
32 פורים, עד כדי כך שזה מביא לכך שכל החודש נעשה
33 זמן של מרבין בשמחה, ולפיכך מובן שהתענית של ז'
34 באדר, בגלל מות משה רבנו, איננה מפני שזהו יום
35 חייב, אלא "לפתוח בדרכי התשובה". והעובדה שביום
36 זה נולד, אף מסייעת לכך שהתשובה תהיה באופן
37 נעלה יותר וטוב יותר, מתוך שמחה⁶¹ בדיוק כשם שאת
38 כל המצוות יש לקיים מתוך שמחה⁶².

39 וזאת כדברי רש"י בקשר לנס פורים "כדאי הוא יום
40 הלידה שיכפר על המיתה", כלומר, שגם יום המיתה
41 נגם כתוצאה מיום הלידה.

ח.

"מרבין בשמחה" גם בשנה מעוברת

42 לפי זה יובן בנוגע לשנה מעוברת: הרי לפי ה"מגן
43 אברהם" תענית ז' אדר היא באדר ראשון, ומזה מובן
44 שגם ענין השמחה, היות יום זה יום זכאי מפני לידת
45 משה, גם הוא בז' אדר ראשון (כפי שצוין לעיל,
46 שהקדוש־ברוך־הוא יושב וממלא שנותיהם של צדיקים
47 מיום ליום)⁶³.

48 יוצא אפוא מכל זה, שגם משנכנס אדר ראשון צריך
49 להתקיים הענין של "מרבין בשמחה"⁶⁴, לפי ההסבר
50 שהובא לעיל על דברי רש"י, כיוון שבחודש זה⁶⁵ יש
51 יום זכאי, ז' אדר, שהוא גרם לימי ניסים לישראל
52 פורים ופסח⁶⁶, ובמיוחד כאשר "ימי ניסים לישראל"

י"ל שזהו כמו שנעשה לו נס באדר בשנה פשוטה וקבל עליו לעשותו יום שמחה בכל שנה – שיעשה אותו באדר ראשון (י"א במג"א סתרפ"ו סק"ה. וכן פסק בפר"ח אור"ח סו"ס תרצ"ז), ולהעיר מהוכחת התרומת הדשן שם (הובא במג"א סי' תקס"ח סק"כ) בתענית יום שמת בו אביו שהוא באדר א' מדאמרין בגמרא מגילה ז, ב. עיי"ש.

ולפי הנ"ל י"ל דאין שייך בזה הסברה "אקדומי פורענות לא מקדימין" ועושים בשני (ראה שו"ת חת"ס שם סי' קסג), כיון שהוא יום שמחה וגם התענית אינו מחמת צער וכו' כנ"ל.

(64) ולא כמ"ש בשאלת יעב"ץ שם ח"ב.

(65) ולהעיר דאדר ראשון נקרא אדר סתם לענין שטרות ונדרים משא"כ אדר ב' (דעת ר"י בנדרים סג, א). וכ"ה להלכה טור אור"ח סי' תכח. רמ"א שם סתכ"ז. טושו"ע חו"מ סי' מג סכ"ח.

(66) ולהעיר מירושלמי מגילה פ"א ה"ה (הובא בשו"ת חת"ס שם) אותה השנה היתה מעוברת וא"כ הנס ה' באדר"ר. וגם לפי פירוש החת"ס שם שה' מובן שראוי להתעבר ונמלכו ב"ד ולא עברוהו להאי שתא

(54) אור"ח סי' תקפ.

(55) שבת קנו, א.

(56) שם ד"ה אין מזל. וכ"מ מדברי ר"י אמר רב שם "צא מאיצטגנינות שלך וכו' מהדונא ומוקמינא ל' במזרח" דיש מזל. וכן מוכח מהמשך כל הסוגיא שם.

(57) קהלת ז, ב.

(58) לשון הרמב"ם רפ"ה מהל' תעניות.

(59) סוכה נא, א (במשנה).

(60) שם נג, רע"א.

(61) ראה אגה"ת פי"א. ובכ"מ.

(62) ראה רמב"ם סוף הלכות לולב. תניא פכ"ו. ובכ"מ.

(63) וגם: הרי הקב"ה מקדים רפואה למכה (ראה מגילה שם) וכדאי הוא יום הלידה שיכפר על המיתה (כפרש"י מגילה שם) שלכן גם יום זכאי דלידה מובן (שענינו) הוא באדר א'.

וע"פ הנ"ל דיום ז' אדר הוא בעצם יום זכאי כו' (שהביא להניסים),

י.

שלמות לידתם של צדיקים היא ביום הסתלקותם

- הטעם הפנימי, בעמקם של דברים⁷¹, ש"הקדוש-
ברוך-הוא יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום
ליום", שהם מתים ביום שבו נולדו, הוא שאצל צדיקים
השלמות והשיא בענין לידתם והתגלותם היא ביום
ההסתלקות, שאז מתגלה לתלמידים מ"רוח רבם
העצמיות"⁷², באופן רב ונעלה יותר מאשר כשנשמתו
היתה מלוכשת בגוף, ואז מאירה גם הארה נעלית יותר,
המאירה מלמעלה "מעליית רוחו ונשמתו למקור
חוצבו..."⁷³, והארה זו "מאירה על כל תלמידיו שנעשו
עובדי ה'" ו"מכנסת בלבם הרהורי תשובה"⁷⁴ ומעשים
טובים", אלא שהארה זו היא בהעלם והסתר גדול כמו
שמש המאיר לכוכבים מתחת לארץ כדאיתא בתיקונים
על משה רבנו ע"ה, שאחר פטירתו מתפשטת הארתו
בכל דרא ודרא לשישים רבוא נשמות כמו שמש המאיר
מתחת לארץ לשישים רבוא כוכבים⁷⁵.
- אך לא כן בעת הלידה. אז גילוי של הצדיק⁷⁶ הוא
רק בכוח, ולכן שלמות ענין הלידה וההתגלות של
צדיק היא ביום ההסתלקותו⁷⁷.
- לפי זה מובן מדוע אין אנו מוצאים בשולחן-ערוך⁷⁸

- 1 אלו קיימים גם בחודש אדר ראשון – פורים וששון
2 פורים קטן, ש"יומי נס והצלה הם"⁷⁹ [למרות שאין
3 השמחה מגיעה בהם, כמובן, לדרגה של "מרבין
4 בשמחה" שבאדר שחוגגים בו פורים ממש, שאז
5 קיימים "ימי ניסים לישראל" בפועל ממש].

ט.

השמחה על לידת משה נעלית מכדי ביטוי בגלוי

- 6 לפי האמור לעיל לגבי חשיבות יום ז' אדר כיום
7 לידת משה, מתהווה לכאורה חוסר בהירות: מדוע
8 בשו"ע אנו מוצאים רק את העובדה שמתענים בז' אדר,
9 שבו מת משה, ואין אנו מוצאים שום ענין של שמחה
10 כזכר ללידתו בז' אדר?
- 11 ויש לומר, שדווקא משום שהענין של יום זכאי
12 ביום זה הוא ענין נעלה ביותר, דוקא משום כך הוא
13 איננו יכול לרדת למטה ולהתבטא בשמחה גלויה, אלא
14 הוא נשאר ב"העלם", ופועל לחוד, כגורם⁸⁰ בלבד.
- 15 דוגמא לדבר בהלכה: ביום-טוב שהוא רק מקרא
16 קודש, ומבדילים בין קודש שלו לקודש של שבת, יש
17 מצות-עשה מן התורה "ושמחת בחגך"⁸¹, אך לא כן
18 בשבת, שקודש היא (עד לידי הבדלה מקדושת יום-טוב
19 ועד כדי כך שזה בא בהמשך להבדלות אחרות⁸²).

(72) כן הוא בהדפוסים שראיתי – ולכאורה צ"ל "העצמות" וכמוש"כ
תיכף בהמשך הענין.
(73) עפ"ז מובן ביותר ביאור הנ"ל בפנים בתענית ז' אדר.
(74) אדה"ז באגה"ק ביאור לסי' ז"ך. וראה דרוש ל"ג בעומר שם
סידור (דש, ב"ג). ובכ"מ.
(75) אפילו בלידת משה "שנתמלא כל הבית כולה אור" (סוטה יג, א
וראה שם יב, א). וראה אוה"ת עה"פ) אין זה בדומה כלל להגילוי
שלמה"ז, כמובן.
(76) עפ"ז יש לבאר (בפנימיות הענינים) מה שאיתא במגילה שם "ולא
הי' יודע שבו' באדר מת ובשבעה באדר נולד" דלכאורה: (א) הרי שבו'
באדר מת – ידע, והול"ל "ולא הי' יודע שבו' באדר נולד" (ב) באמרו ב'
הענינים הול"ל בסדר הפוך, שהרי הלידה לפני המיתה* –
אלא שהנן לא הי' יודע ענינה של מיתה משה (מיתת צדיקים), שבו'
באדר שמת אז בא לידי שלימות ענין הלידה והגילוי שלו (וזה פעל
שהחודש יהפך כו'). וראה לקו"ש ח"ו ע' 362. וראה יערות דבש ח"א
דרשה ח (מה, סע"ג ובכ"מ שם). חכ"ו ע' 1 ואילך. חת"ס עה"ת פרשתנו
(דרוש לז' אדר א', תקצט ד"ה ותרא אותו ואילך). ובכ"מ.

(וראה עד"ז ביערות דבש ח"ב דרשה ב' (צד, ג) מירושלמי, דגזירת המן
הי' על אדר ראשון כו', ומרדכי צוה כו'), הרי ע"פ הנ"ל ממגילה (יג, ב)
דז' אדר הפך הגזירה תיכף כשהפיל הגורל מיוגן לשמחה, נמצא
שפעולתו היתה באדר א', וראה שו"ת חת"ס שם. ויערות דבש שם.
(67) ב"י סו"ס תרצו. וראה ב"י שם דלכמה דיעות הם ימי משתה
ושמחה. ובדרכי משה שם ממנהגים וממהרי"ל. וראה חמד משה שם
סק"א שאם אמר ועל הנסים ב"ד אדר אין מחזירין אותו שהרי מדינא
הי' ראוי לעשות באדר א' כו' אלא שמסמך גאולה כו' עדיף, א"כ מ"מ
הוא מעין המאורע.
(68) ראה ביאור החילוק דסיבת הסיבות ועילת העילות (מאמרי אדה"ז
– הנחות הר"פ ע' קלא. אוה"ת יתרו ע' תשלח ואילך. ביאורו (להצ"צ)
ע' לט. המשך תער"ב פפ"ב. ובכ"מ).
(69) ראה טז, יד.
(70) להעיר ממגילה (יז, ב) רש"י ד"ה אתחלתא "כיון דשם גאולה עלה
כו".
(71) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 87 (שוה"ג הא' להערה 1) מספר
רסיסי לילה. אלא דשם הוא לענין עליות הצדיק עצמו משא"כ בהמבואר
לקמן בפנים הוא גם לענין השפעתו לצאן מרעיתו.

כתוב שמו של משה היא מפני שמאירה עצמיותו של
משה, הנעלית משם ומגילוי, וזה מתבטא בשמה של
הפרשה "ואתה תצוה": הלשון "ואתה מורה על
עצמיות הנעלית משם ומתואר⁸¹, "תצוה" – מלשון
צוואת וחיבור⁸². כלומר, הצוואת והחיבור של בני־
ישראל (המצווים) עם עצמיותו של משה, המקשר את
בני ישראל עם עצמות אין־סוף של הקדוש־ברוך־הוא
(המדבר אל ה"ואתה")⁸³ –

וזהו התוכן הפנימי של ז' אדר, שאז הוא השיא
בשלימות של לידתו והתגלותו של משה לכל בני
ישראל, באופן הנשגב משם ומגילוי, באופן של "ואתה
תצוה".

(משיחות ש"פ תצוה (ח' אד"ר)

ש"פ תשא (שוען פורים קטן) – תשכ"ז

הצ"צ) לא היו אומרים תחנון בשבעה באדר, כי באתפשטותא דמשה
(נשיא) בכל דרא ודרא (ת"ז תס"ט) – מאיר בחי' משה בלי הסתרים
וא"כ בהם נמצאת בגילוי שלימות הלידה דבחי' משה.
(80) ראה גם בארוכה לקו"ש חכ"ו ע' 204 ואילך. וראה לקו"ש חכ"א
הנ"ל הערה 2.

(81) ראה ד"ה זאת תורת הבית תרפ"ט פ"א (סה"מ קנטרסרס – ח"א
ע' מה). וראה גם כלי יקר ריש פרשתנו "לכך נאמר ואתה תצוה שני
נוכחיות לומר ואתה כו".

(82) תו"א פרשתנו פב, א. מאור עינים פרשתנו.

(83) ד"ה זאת תורת הבית שם. וראה אוה"ת פרשתנו ע' א'תקנא.

1 אודות עשיית שמחה בז' אדר, יום הולדת משה
2 רבינו⁷⁷, כי שלימות הגילוי וההמשכה של יום ההולדת
3 מתהווה ביום ההסתלקות, ואז זוהי המשכה נעלית
4 ביותר, באופן של רוממות⁷⁸ ובגילוי. אך בלבושי עולם
5 הזה נראה ענין המיתה, ומפני כך זהו יום תענית⁷⁹ –
6 "והחי יתן אל לבו".

יא.

השייכות של פ' "ואתה תצוה" לעניני ז' באדר

7 לפי זה יובן הרמז והשייכות של עניני ז' אדר לפ'
8 ואתה תצוה⁸⁰: בגלוי אכן איננו מוזכר שמו של משה
9 בפרשתנו, כי הענין של ז' אדר בגלוי הוא ענין של יום
10 התענית – הסתלקות.

11 מצד שני, בפנימיותם של דברים, העובדה שאין

(77) להעיר שגם כפשוטו – יש ללמוד מתוך הכתובים שבז' אדר מת
(ראה קידושין לח, א), משא"כ לידתו בז' אדר, נלמד רק במדרש חכמים
כו' (חזק"ג מגילה שם), וכן חי' בנוגע ללידתו כפשוטה, שהוצרך להיות
"תצפנהו" (שמות ב, ב. סוטה שם יב, ב), משא"כ מיתתו חי' מפורסמת
"ויבכו בני" (ברכה לד, ח. וראה סוטה יג, סע"ב).

(78) ראה תו"א פט, ד. ד"ה באתי לגני השי"ת פ"א, דגילוי הסוכ"ע
שלמעלה מעולמות נק' בשם אסתלק כי הגילוי הוא בבחי' רוממות.

(79) עפ"י יובן זה שנשיא חב"ד – לאחזיז שקבלו הנשיאות (כידוע
סיפור החסידים בחילוק הנהגת כ"ק אדמו"ר מהר"ש בז' באדר בעברו
לפני התיבה לאחר פטירת אמו, ולאח"כ – בהסתלקות אביו כ"ק אדמו"ר

המשך ביאור למס' מועד קטן ליום רביעי עמ' ב

ומבואר שמנחם האבלים יושב בראש, ולא האבל. מיישבת
הגמרא: אָמַר רַבּ נַחֲמָן בַּר יִצְחָק, 'נַחֲמָן' בְּתִיב, דְּהֵיִינוּ מִתְנַחֵם
מֵאַחֲרֵיהֶם, וְהוּא אַבְלָל עֲצֻמוֹ. מִקּוֹר אַחַר לְהַלְכָּהּ זֶה: מִרְּזוּמָא אָמַר,
לְמַדִּים זֹאת מִקְּבָא, שְׁנֵאמַר (עֲמוּס 1) 'וְסָר מִרְּזוּם סְרוּחִים', וְהֵיִינוּ
שְׁמֵרוּחַ דְּהֵיִינוּ הָאבְלָל שְׁהוּא מֵר זוּחַ, וְהֵיִינוּ שְׁנַפְשׁוֹ מֵרָה וּדְעָתוֹ זוּחָה
מִצַּעַר, נַעֲשֶׂה שׁוֹר לְסְרוּחִים – לְגַדּוּלִים שְׂבָאִים לְנַחֲמוֹ.
הַגְמָרָא מְבִיאָה אֲדָם אַחֵר שְׁמִיִּסב בְּרָאשׁ: אָמַר רַבִּי חֲמָא בַּר חֲנִינָא,
מִנֵּין לְחָתָן שְׁמִיִּסב בְּרָאשׁ, שְׁנֵאמַר (ישעיה ס"א ז) 'בְּחָתָן יִכְהֶן פָּאֵר',
נִמְשַׁל לְחָתָן לְכוֹהֵן, מִזֶּה בְּהֵן מִיִּסב בְּרָאשׁ, אֵיךְ חָתָן מִיִּסב בְּרָאשׁ.
מִבְּאֵרֶת הַגְמָרָא: וְכֵהֵן גּוֹפִיָּה מִנְּקֵל שְׁמִיִּסב בְּרָאשׁ, דְּתֵנָא בְּבִרְיָתָא
דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעֲלֵל, נֵאמַר בְּכוֹן (ויקרא כא ח) 'וְקִדְּשָׁתוּ, לִלְמַד שְׁתַּקְדְּשׁוּ
שִׁיחִיהָ רֵאשׁוֹן לְכָל דְּבָר שֶׁבְּקִדּוּשָׁה, דְּהֵיִינוּ לְפָתוּחַ רֵאשׁוֹן בְּעִלְיָה
לְתוֹרָה, וְלִבְרָךְ רֵאשׁוֹן בְּרַכַּת הַמוֹצֵא אוֹ בְּרַכַּת הַמּוֹזֵן, וְלִמּוּל מִנָּה
יִפֹּה רֵאשׁוֹן כְּשִׁחּוּלֵק יִשְׂרָאֵל עִם הַכּוֹהֵן בְּכָל דְּבַר.
הַגְמָרָא מִבְּאֵרֶת צַעַר הַמִּיתָה: אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, קִשָּׁה יִצִּיאָת הַנְּשָׁקָה
מִן הַגִּיזָּה,

1 שְׁהַתְּנַבָּא חוֹלְדָה (מלכים ב' כב כ), 'לִבָּן הֵנִי אוֹסִיפָךְ עַל אֲבוֹתֶיךָ
2 וְנִאֲסַפְתָּ אֶל קְבָרֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם', וּבְסוּפּוֹ בְּתִיב (דברי הימים ב' לה כג) 'וַיֵּרֶוּ
3 הַיּוֹדִים לְמַלְכָּה יִשְׁשִׁיבּוּ, וְאָמַר רַב יְהוֹדָה אָמַר רַב לְפָרֵשׁ אֶת הַפְּסוּק,
4 'שֶׁעֲשִׂיאוֹתוֹ בְּכִבְרָה [–מִסְנַגְתָּ] בְּחִיצֵיהֶם, וְכִיצַד נִתְקִימָה הַנְּבִואָה
5 שִׁמּוֹת בְּשָׁלוֹם. אָמַר לִיה רַבָּה בַר מְרִי, חֲבִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַנְּבִואָה
6 הַתְקִימָה בְּכָךְ שְׁלֵא חֲרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּיָמָיו, כִּפִּי שְׁנֵאמַר בְּהַמְשָׁךְ
7 הַפְּסוּק (מלכים ב' שם) 'וְלֹא תִרְאֶינָה עֵינֶיךָ בְּכָל הָרָעָה אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא
8 עַל הַמָּקוֹם הַזֶּה, וְהֵיִינוּ חוֹרְבֵן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.
9 הַגְמָרָא חוֹזֶרֶת לְנִיחּוּם אַבְלִים: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין הַמְּנַחֲמִין רֵשָׁאִין
10 לְזִמְרָה לְנַחֵם עַד שִׁיִּפְתַּח הָאבְלָל בְּדַבְרֵיהֶם. שְׁנֵאמַר כְּשִׁבְאוֹ רַעִי
11 אִיּוֹב לְנַחֲמוֹ (איוב ג א) 'אֲחֵרִי בֵן שְׁתַּח אִיּוֹב אֶת פִּיהוּ, וְחָדָר – וּרְק
12 לְאַחֵר שְׁתַּח אִיּוֹב נֵאמַר (שם ד א) 'וַיַּעַן אֱלִיפַז הַתִּימִנִי, שִׁנִּיחֵמו.
13 הַלְכָה נּוֹסַפֶּת: אָמַר רַבִּי אֶבְיָהוּ, מִנֵּין לְאַבְלָל שְׁמִיִּסב בְּרָאשׁ כְּשִׁמְנַחֲמִים
14 אוֹתוֹ, שְׁנֵאמַר (איוב כט כד) 'אֲבַחֵר דְּרָבָם וְאֶשֶׁב רֵאשׁ וְאֶשְׁבֵּן מְלִלָה
15 בְּיָדוֹ בְּאֶשֶׁר אֲבָלִים יִנָּחֵם', וּמִבּוֹאֵר שְׁבִנִּיחּוֹם אַבְלִים יוֹשֵׁב הָאבְלָל
16 כְּמִלֵּךְ בְּרָאשׁ. תְּמוּהָה הַגְמָרָא: הִרִי 'נַחֲמָן' שְׁמִנְחָם אֲחֵרֵינִי מִשְׁמַע,

לקוטי שיחות פרשת תצוה כרך טז שיחה ב

מתורגם ללשון הקודש

ב.

כפתורים כעין תפוחים לנוי

- 20 לכאורה ניתן להסביר: גם במנורה היו גביעים,
21 כפתורים ופרחים¹⁰ לנוי. והכפתורים היו "כמין
22 "תפוחים"¹¹. וכיוון שרמוני המעיל שמשו, לפי רש"י,
23 "לנוי" בלבד, הם היו צריכים להיות "כמין תפוחים",
24 בדומה לנוי שבצורת פרי אצל המנורה.
25 בכל זאת, אינו מובן:
26 (א) עצם הדבר: מדוע קשור "נוי" דוקא
27 "לתפוחים"?

- 28 (ב) לפי רש"י – מהי הסיבה לכך שבמעיל היו
29 רמונים לנוי, ובמנורה – תפוחים?

ג.

תפקיד פעמוני המעיל

- 30 על תפקיד פעמוני המעיל נאמר בתורה¹²: "ונשמע
31 קולו בבואו אל הקודש", וכל כך חשוב היה הדבר, עד
32 שבאמצעות זאת ("ונשמע קולו"¹³) ניצל הכהן הגדול
33 מ"ולא ימות", ש"מכלל¹⁴ לאו אתה שומע הן"¹⁵.
34 וצריך להבין: מדוע יש צורך ב"ונשמע" – צלצול
35 הפעמונים – "בבואו אל הקודש"? לכאורה, להיפך:
36 "לא ברעש ה'", אלא "בקול דממה דקה"¹⁶. ואף רואים

א.

רש"י ורמב"ן על רמוני המעיל

- 1 על המעיל של הכהן הגדול נאמר בתורה¹ "ועשית
2 על שוליו רמוני תכלת... על שוליו סביב ופעמוני זהב
3 בתוכם סביב".
4 רש"י מסביר, שאמנם, הרמונים היו "עגולים
5 וחלולים"², אך משמעות המילים "ופעמוני זהב
6 בתוכם" איננה שהפעמונים היו בתוך חלל הרמונים,
7 אלא "ביניהם"³ סביב, בין שני רמונים פעמון אחד דבוק
8 ותלוי בשולי המעיל".
9 הרמב"ן שואל על כך⁴: לפי פירוש רש"י יוצא
10 ש"לא היו הרמונים משמשין כלום"⁵. ואם הם היו
11 "לנוי" בלבד – "למה היו עשויים כרמונים חלולים,
12 יעשם כמין תפוחי זהב"? והרא"ם עונה⁶: לא ידעתי
13 למה בחר התפוחים יותר מן הרמונים.
14 יש המסבירים⁷, ששאלת הרמב"ן היא לגבי הפרט
15 "חלולים"⁸: אם הפעמונים לא תלו בחלל הרמונים,
16 מדוע היו הרמונים חלולים?
17 אך עדיין לא מובן: אם שאלת הרמב"ן היתה רק
18 לגבי הפרט של "חלולים", מדוע הוא מזכיר ומשנה
19 במקום "רמונים" – "תפוחים"?⁹

בכלל להוסיף התיבות "יעשם כמין תפוחי זהב" ולא הסתפק במש"כ
"למה היו עשויים כרמונים חלולים".

(10) תרומה כה, לא (וברש"י שם ד"ה גביעי').

(11) רש"י שם ד"ה כפתורי'.

(12) לקמן פסוק לה.

(13) הראב"ע (בפי' הקצר) ובחיי כאן מביא פירוש ד"ונשמע קולו"
קאי על קול תפלתו של אהרן. אבל בפשטות קאי על קול הפעמונים (כפי'
הרשב"ם, רמב"ן (פסוק מג) וכו' עה"פ). וגם לפרש"י שהתיבות "ולא
ימות" קאי על הנכנס מחוסר בגדים – מ"מ, התיבות "ונשמע קולו" הם
טעם על הפעמונים, כמ"ש במפרשי רש"י. וראה הערה הבאה.

(14) לשון רש"י עה"פ. – ברש"י שם, ש"ולא ימות" קאי על הנכנס
מחוסר בגדים. וראה רא"ם (וגו"א) שם, שלרש"י "ולא ימות" דבוק עם
מלת לשרת. אבל מזה שנאמרה אזוהרה זו גבי המעיל, ובהמשך
להפעמונים – מובן, שעיקר החידוש בהציווי הוא בנוגע להמעיל
ופעמונים, וכמ"ש בגו"א כאן: ולא תאמר כי אין הפעמונים מעכבים
שאינם רק לנוי כו' ואם נכנס במעיל בלא פעמונים חייב מיתה כו'.

(15) ראה רמב"ן (לקמן פסוק מג). רקאנטי, בחיי, אוה"ח ועוד עה"פ.

(16) מ"א ט, יא.יב.

(1) פרשתנו כח, לג.

(2) לשון רש"י ד"ה רמוני.

(3) רש"י ד"ה בתוכם סביב (ועד"ז בפרש"י פסוק לד). וכ"ה בת"א
כאן*. רשב"ם, ראב"ע (בשם "קדמונינו ז"ל") ועוד.

(4) פסוק לא.

(5) כי לדעת רש"י הפעמונים הם "זגין עם ענבלין שבתוכם" – ולא
כדעת התוס' (סוף קנים) שאע"פ שהרמונים היו תלויין בשולי המעיל אצל
הפעמונים (כדעת רש"י), הקול יצא ע"ז שנוגפים הפעמונים אל הרמונים
(ולא מהפעמונים עצמם). וראה חזקוני ומדרש לקח טוב כאן. רשב"ם
פסוק לה.

(6) בפרש"י כאן.

(7) נמוקי שמואל.

(8) ולהעיר שהרא"ם לא העתיק תיבת "חלולים" שברמב"ן. וראה
הערה הבאה.

(9) ואולי י"ל כי תכשיטים בדמות רמונים בימיהם היו עשויים חלולים
(משא"כ תפוחים). וגם כוונת הרא"ם בקושייתו "למה בחר כו'" היא –
למה בחר תכשיט מלא (תפוחים) יותר מתכשיט חלל (רמונים).

אבל עדיין אינו גלָאטיק (=חלק) כל צרכו, כי למה ל' להרמב"ן

25 מוסבר במספר מקומות בהרחבה²⁷, שעבודת בעלי
26 התשובה, שהיא "ריחוק" – בריחה מן הרע, נעשית
27 ברעש, כמי שבורח מסכנת מוות – בצעקה ובסערה.

28 וכך גם בעבודתו של כל יהודי, גם מי שאין לו כלל
29 עבירות: כאשר הוא מתבונן כמה "רחוק" הוא מאלקות
30 – אם מפני שהנפש הבהמית שלו עדיין בתוקפה²⁸
31 וכתוצאה מכך הוא "יש" ומציאות נפרדת מאלקות,
32 ואם מפני הרגשת המציאות של הטוב שבו, של הנפש
33 האלקית, שהיא אכן קדושה, אך זוהי בכל-זאת הרגשת
34 מציאות נפרדת²⁹ – הרי אז הוא מתעורר בקול רעש
35 גדול³⁰ כדי "לברוח" ממצב זה.

36 [כאשר שאלו את הבעל-שם-טוב על כך
37 שהחסידים נוהגים להתנועע וכו' בעת תפילתם, הוא
38 ענה³¹, שזה כאדם הטובע בים ועושה תנועות שונות
39 כדי להנצל וצועק בכל כוחותיו כדי שיצילוהו, ובודאי
40 אין אף אחד לועג לתנועותיו ולזעקותיו].

41 ואין זה סותר לפסוק "לא ברעש ה'", שהדיוק בו
42 הוא "לא ברעש הוי":³² כדי להיות כלי ראוי לקליטת
43 השפעה אלקית משם "הוי" שלמעלה מן העולמות, יש
44 צורך בעבודה שבבחינת "קול דממה דקה" – התבטלות
45 מוחלטת³³. אבל העבודה שעדיין קשורה בבריחה מן
46 ה"ישות", המציאות העצמית, המגיעה לדרגה הקשורה
47 לשם "אלקים"³⁴, צריכה להיעשות דוקא מתוך רעש
48 וכדומה³⁵.

49 וזוהי הסיבה לכך שבכל השנה היתה עבודת הכהן
50 הגדול נעשית באופן של "ונשמע קולו..."³⁶ – כי הוא
51 צריך "להכניס עמו" את כל ישראל "אל הקודש",

1 אצל הכהן הגדול עצמו, שכניסתו ביום הכפורים לפני
2 ולפנים היתה ללא (בגדי הזהב¹⁷ ובמילא בלי המעיל,
3 ללא) קול הפעמונים¹⁸.

4 הרמב"ן¹⁹ מסביר, ש"הבא בהיכל מלך פתאום חייב
5 מיתה", וצלצול הפעמונים הוא כ"נטילת רשות"²⁰
6 להכנס ולעבוד.

7 (והסיבה לכך שהכהן הגדול אינו זקוק ל"נטילת
8 רשות" בהכנסו ביום-הכפורים לפני ולפנים היא²¹,
9 שביום הכפורים מגלה הקדוש-ברוך-הוא את מעלת
10 ישראל "שלא הצריכן הכתוב לשליח"²² – אין הם
11 זקוקים לפעמונים "להשמיע קול כאדם ששולח שליח
12 להודיע שהוא בא"²³).

13 לפי פירוש זה²⁴ יוצא, ש"ונשמע קולו" של
14 הפעמונים איננו חלק מן העבודה, אלא הקדמה והכנה
15 בלבד.

16 אך כיון שכל פרט הקשור לעבודת הכהן הגדול
17 הוא מדויק לחלוטין, ובודאי פרט הקשור לעונש
18 מיתה, כדלעיל, והפעמונים השמיעו קולם גם בשעת
19 העבודה ממש²⁵, הרי מסתבר, ש"ונשמע קולו" הוא
20 ענין הכרוך בעבודה עצמה²⁶.

ד.

עבודת כל יהודי - ב"רעש"

21 אחד מן ההסברים לכך הוא:
22 הכהן הגדול ביצע עבודתו כשליח של כלל ישראל,
23 ו"בבואו אל הקודש" הוא "מכניס" ביחד אתו את כל
24 ישראל "אל הקודש".

(29 ראה תניא פל"ה (מד, סע"א ואילך). ובארוכה – לקו"ש
(המתורגם) ח"ט ע' 217 ואילך.

(30 להעיר מיל"ש ואתחנן (רמז תתכה): שהמלאכים.. בקול גדול הן
מקלסין.. למה שהן רחוקים מן הקב"ה כו'.

(31 ראה גם כתר שם טוב ס' רטו.
(32 המשך תער"ב פרק שצט.

(33 ראה תקו"ז בהקדמה (ג, ב) – שהו"ע תפלת העמידה, קודש
הקדשים. ולהעיר מיל"ש ואתחנן שם.

(34 ובשם הוי' עצמו – רק באותיות הוי"ה, ולא באות יו"ד דעיקר
שם הוי' הוא הוי"ד (תקו"ז שם. המשך תער"ב שם).

(35 ראה סה"מ תש"ח (ע' 22), דגם ביטולו של היש הוא ברעש דוקא.
(36 אבל אין לומר שה"ונשמע קולו" דהכה"ג הוא ה"רעש" שעליו

איתא "אית רעש דייח" (הוי"ה תמן" (תקו"ז תי"ח (לה, ב). אוה"ת לנ"ך
ע' תא. המשך תער"ב שם) [אלא שעבודת יוהכ"פ בקודש הקדשים היא
למעלה (גם) מרעש זה, ולכן היא בקול דממה דקה (ראה הערה 33)] –
כי רעש זה הוא בחי' קלא פנימא דלא אשתמע (המשך תער"ב
שם), וכאן נאמר "ונשמע קולו", בחי' קלא דאשתמע, כמפורש בזהר (ח"ב
רלא, א).

(17 אחרי טז, ד. תו"כ (ורש"י) עה"פ. ר"ה כו, א. ועוד.

(18 אבל להעיר מרש"י יומא (מד, סע"ב) דביוהכ"פ ה' "טבעת..
שמקשקש ומשמיע קול משום ונשמע קולו בבואו וגו'". וראה ר"ח, תוס'
ותו"י שם.

(19 פרשתנו שם. רקאנטי ובחיי שם. וראה ר"ח ותו"י יומא נב, רע"א.
וראה ויק"ר פכ"א, ח. ועוד.

(20 לשון הרקאנטי ובחיי שם.

(21 בחיי שם. והוא ע"פ (פי' הר"ח ותו"י) יומא שם.

(22 יומא שם.

(23 לשון התו"י (ועד"ז בר"ח) שם.

(24 ועד"ז לטעם הב' שברמב"ן וכו' שם. הטעם שבאברבנאל
פרשתנו. ועוד.

(25 להעיר מגו"ש שם, ד"בבואו אל הקודש גו' ובצאתו פירושו
מביאתו עד צאתו, היינו כל זמן העבודה.

(26 להעיר גם מבעה"ט כאן, ד"ונשמע קולו" קאי על (כללות) ענין
העבודה.

(27 סה"מ תרצ"ט ע' 2 ואילך. סה"מ תש"ב ע' 3 ואילך. סה"מ
ה'ש"ת ע' 4 ואילך.

(28 ראה תניא פי"ג.

ו.

בני ישראל - "רמון" ו"תפוח"

לפי כל האמור לעיל, מובן גם ההבדל בין שיטת הרמב"ן, ש"אם לנוי..." יעשה כמין תפוחי זהב, לבין שיטת רש"י, שבמקרה זה צריכים להיות "רמונים":

ישראל משולים גם ל"תפוח"⁴³ וגם ל"רמון". ההבדל ביניהם הוא: ההשוואה לתפוח מתאימה ליהודים כאשר הם ברום המעלה⁴⁴, ובחינת "רמון" היא לגבי יהודים שבמצב שפל, "כפלה הרמון רקתך – ריקנין שבך"⁴⁵, אבל גם הם מלאים בטוב ובקדושה, כהמשך מאמר חז"ל "אפילו ריקנין שבך מלאים מצוות כרמון".

בפירוש רש"י, פשוטו של מקרא, כפי שהיהודים נראים בחיצוניותם, רואים את היהודים שב"שולי המעיל" בדרגה של "ריקנין". לפיכך היו צריכים להיות דוקא "רמונים"⁴⁶ – כדי להראות, שגם ה"ריקנין", ואפילו הנמוכים יותר – "אפילו פושעי ישראל"⁴⁷ – נכנסים עם הכהן הגדול "אל הקודש", גם הם חלק מכלל ישראל, ויותר מכך – מלאים מצוות כרמון.

בפירוש הרמב"ן, שאינו כולל רק "פשט" אלא גם "דברים נעימים.. ליודעים חז"⁴⁸, מודגשת פנימיות היהודים שמצדה אין ליהודי שום קשר לחטא, ועמך כולם צדיקים⁴⁹ –

[ולפיכך מפרש הרמב"ן ש"ונשמע קולו" היא רק הנחה לעבודת הכהן הגדול⁵⁰, ואיננה חלק מן העבודה ממש, כי כניסתו לקודש, גם כשליח של כלל ישראל, היא בדרגה של עבודת הצדיקים, בקול דממה דקה⁵¹], וזהו הקושי לפי פירושו: "ואם לנוי... יעשה כמין תפוחי זהב" – אם ה"רמונים" אינם לשימוש, אלא כדי להראות את יופיים ומעלתם של בני ישראל, אין צריך

ועבודתם של כל ישראל היא בקול רעש וכו'. דבר זה נרמז בכך שהפעמונים היו בשולי המעיל, כלומר, הענין של "ונשמע קולו" קשור לדרגות הנמוכות³⁷ של ישראל, שעבודתם היא עבודת ריחוק מן הרע והמציאות העצמית.

ולפיכך קיימת האזהרה "ונשמע קולו... ולא ימות", שבכך תלויה החיות הכללית של הכהן הגדול: אם אין אצלו ענין של "ונשמע קולו", אם אין הוא רוצה לכלול בעבודתו את עבודת אותם יהודים³⁸ שהם בבחינת "שולי המעיל" – ואפילו אם זה מפני שברצונו לעבוד בדרגה נעלית יותר של "קול דממה דקה" – הרי מציאותו ועבודתו בטלות. כי שלימות כלל ישראל תלויה בעבודת כל שישים רבוא ישראל³⁹, מ"ראשיכם שבטיכם" ועד "חוטב עציך ושואב מימך".

ה.

בכל השנה - רעש, ביוהכ"פ - בדממה

אך זהו רק בעבודת הכהן הגדול במשך השנה כולה, כאשר עבודתו היא רק ב"קודש" – שם יש מקום להבדלי הדרגות בין ישראל, מ"ראשיכם שבטיכם" ועד "חוטב עציך ושואב מימך" – ולכן "ונשמע" – העבודה נעשית ברעש.

ואילו עבודת הכהן הגדול ביום הכפורים בקודש-הקדשים אינה נעשית ברעש¹⁸, כי אז⁴⁰ ישראל הם כמלאכים⁴¹, ומתגלה ההתקשרות העצמותית שבין כל ישראל לקודש-ברוך-הוא⁴², וכיוון שכל יהודי, ואפילו "שולי המעיל", שרויים אז בשיא הקרבה וההתאחדות עם אלקות – "יחידה ליחדך" – הרי גם כניסתם לקודש-הקדשים, על ידי הכהן הגדול, איננה כרחוק שנעשה קרוב (ברעש), אלא מתוך התבטלות מוחלטת, בקול דממה דקה.

ג (א). זח"ב (רע"מ) קכ, ב. ועוד.

(44) ראה לקו"ת בחוקותי מט, ד. אוה"ת נח (נח, א"ב. וש"נ). ועוד.

(45) שה"ש ד, ג. ברכות נז, א. וש"נ. וראה אוה"ת בראשית (כרך ג)

תפג, ב. במדבר ע' קכב. ועוד.

(46) להעיר מתור"א פ, סע"ג.

(47) כלשון חז"ל – עירובין יט, א. חגיגה בסופה. וצ"ע מ"ש בתור"א

שם ד"ריקנין אין פ"י פושעים ומורדים ח"ו". וראה לקמן ע' 467 הערה

25.

(48) לשון הרמב"ן בה"פתיחה" לפירושו עה"ת בסופה.

(49) ישע"י ס, כא.

(50) וגם ה"ונשמע קולו" שבאמצע העבודה (דהולכת הדם וכיו"ב),

י"ל דכוונתו ההכנה לחלק העבודה שלאח"י (דהולכה ולהזריקה).

(51) או – כנ"ל הערה 36.

(37) להעיר מזהר שם, דאיצטריך קלא דאשתמע וברכאן ישרון על

עלמא. וראה אור החמה לזהר שם.

(38) להעיר מרמ"א (או"ח רסתקפ"א): צריך שיוציא כל אדם בתפלתו

ואם כו' גם כו'.

(39) ראה דבר"ר פ"ז, ח.

(40) טאו"ח סתרי"ו (מפדר"א פמ"ו). שם (ושו"ע אדה"ז) סתרי"ט,

ס"ט (מדבר"ר פ"ב, לו). רמ"א ושו"ע אדה"ז שם סו"ס תרי (וראה דבר"ר

שם – הוצאת ליבערמאן).

(41) וגם במלאכים – האופנים וחיות הקודש ברעש גדול כו' משבחים

כו' (וראה לעיל הערה 30) – לכן גם ביוהכ"פ ישנה עבודה (בחוק, שהיא)

במעיל ונשמע קולו.

(42) ראה בארובה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 133 ואילך.

(43) שבת פח, סע"א (אבל בתוס' שם דיינו אתרוג). שהש"ר פ"ב,

30 "החוצה" ולמצוא את היהודים ה"נידחים", ולהפכם
31 ל"בעלי תשובה" –

32 אבל מדוע יש לעשות עבודה זו בקול רעש גדול?
33 מדוע נחוץ לצאת לרחוב ולזעוק שם בקול רם,
34 שיהודים יניחו תפילין, יקבעו מזוזות בפתחי בתיהם,
35 יתנו צדקה וכדומה – התנהגות שלא נעשתה בסערה
36 כזאת בדורות הקודמים?!

37 התשובה לכך היא: לפי כל הסימנים שבסוף מסכת
38 סוטה, רואים שאנו נמצאים בדרא דעקבתא דמשיחא
39 – בדרגה הנמוכה ביותר – "שולי המעיל". צריך איפוא
40 לדעת, שבשולי המעיל צריכים להיות ה"פעמונים"⁵⁷
41 – שהכניסה של יהודים מן הסוג הזה "אל הקודש",
42 אל תחת כנפי השכינה, מתבצעת באופן של "ונשמע
43 קולו". ואדרבא: דוקא ה"רעש" של עבודת התשובה
44 הוא שיא ההתעלות, כדלעיל.

ט.

לבטל "קול המונה של רומי"

45 ענין נוסף בכך:
46 כאשר רואים שאצל "עוברי רצונו" נשמע "קול"
47 המונה של רומי"⁵⁸ – כל עניני הטומאה אינם נעשים
48 בחדרי חדרים, אלא בפרסום וברעש גדול ביותר –
49 הרי הדרך לבטל את הסערה של סטרא-אחרא היא
50 – "במינה ודוגמתה.. מיניה וביה אבא לשדי ביה
51 נרגא"⁵⁹ (=מן היער עצמו נלקח העץ לידית הגרון כדי
52 לכרות את היער) – כלומר, על ידי שגם עבודת "עושי
53 רצונו" נעשית באופן של "ונשמע קולו" דוקא במקום
54 שנשמע "קול המונה של רומי".

55 זה יביא לידי "מה לעוברי רצונו כך, לעושי רצונו
56 על-אחת-כמה-וכמה"⁵⁴, שאצל ישראל יתקיים "יושבין
57 בטח והשקט"⁵⁴ על אדמתם, ודוקא באמצעות "יתקע
58 בשופר גדול"⁶⁰, באמצעות "קול מבשר מבשר ואומר"
59 – מבשר הגאולה בקרוב ממש.

(משיחת ש"פ תצוה תשל"ה)

1 להדגיש את הדרגה הרמוזה ב"רמון" ("ריקנין שבך
2 מלאים מצוות כרמון"⁵²), אלא את המעלה שמצד
3 פנימיותם של היהודים, שכל יהודי הוא כ"תפוח
4 זהב"⁵³, ולא, ח"ו, "ריקן",
5 בדומה למנורה, ששבעת נרותיה, רומזים לשבעת
6 הדרגות של עובדי ה'⁵⁴, שבה היה בכל נר "כמין
7 תפוחים" (כדלעיל בסעיף ב).

ז.

היתרון שבעבודה של "רעש"

8 אמנם, בפשטות ובחיצוניות, העבודה באופן של
9 "ונשמע קולו" היא פחותה מן העבודה שב"קול דממה
10 דקה", אך בכל זאת יש בעבודה שברעש יתרון על-פני
11 העבודה שבהתבטלות:
12 העבודה ב"קול דממה דקה" היא מוגבלת. אמנם,
13 העובד שרוי בהתבטלות, אבל זאת באופן של "אור
14 וכלי", בישוב הדעת.

15 ואילו בעבודה של "ונשמע קולו" הרי הרעש הגדול
16 עצמו הוא הוכחה, שהעובד יצא ממגבלותיו, מגבלות
17 ה"כלים". אין הוא יכול להגביל ולצמצם את
18 התפעלותו, ולפיכך היא מתבטאת בצעקה וקול⁵⁵.
19 וזוהי אחת הסיבות לכך ש"במקום שבעלי-תשובה
20 עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד בו"⁵⁶, כי
21 דוקא ב"רעש" של עבודת התשובה מתבטא חוסר
22 ההגבלה של הנשמה.

ח.

קירוב רחוקים ב"רעש"

23 מכל האמור לעיל נובעת הוראה מיוחדת לדורנו זה
24 – דרא דעקבתא דמשיחא:
25 יש הטוענים: אמנם, מפני המצב של דורנו
26 מוכרחים להתעסק בהרכצת התורה והפצת היהדות,
27 ואי אפשר להסתפק בישיבה בארבע האמות האישיות,
28 ואפילו ארבע אמות של תורה, ולחכות עד שיבואו
29 לבקש ולהתחנן שיפיץ את תורתו, אלא צריך לצאת

(52) ומכש"כ שאין מקום לעשותם רמונים חזולים – היפך דמלאים מצות כרמון.

(53) עפ"ז תומתק הוספת הרמב"ן ("תפוחי זהב", וגם בזה משנה מ"רמוני) תכלת גו" (ודוחק לומר דנקיט לישנא דקרא משלי (כה, יא)) – להדגיש העילוי וחשיבות דבנ".

(54) לקו"ת ר"פ בהעלותך.

(55) וכמבואר במעלת עבודת האופנים שהיא ברעש גדול לגבי עבודת השרפים, ועד"ז הוא העילוי בהאבה של נה"ב לגבי אהבת נה"א (מצ"ע) – ראה לקו"ת ד"ה האינו (הג') פ"א-ד (ושם פ"ד, שזהו העילוי דעבודת

התשובה). ובכ"מ.

(56) ברכות לד, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד.

(57) וראה סה"מ תש"ב (ריש ע' 7): הנרדמים הצריכים הקיצה והוא

ע"י רעש וקול כו'.

(58) לשון הגמרא – סוף מכות.

(59) תניא רפ"א.

(60) ישע"י כז, יג. וראה לקו"ת ר"ה ד"ה והי' ביום ההוא (נח, א ואילך). עטרת ראש שער ר"ה כב, א ואילך.

שמות ב, י - ויגדל הילד ותבאנה לבת פרעה ויהי לה
לבן ותקרא שמו משה ותאמר כי מן המים משיתוהו

יח

ביאור מאחז"ל (מגילה יג, א) משה רבינו נק' "חבר",
שחיבר את ישראל לאביהם שבשמים

רבי שמעון בן פזי כי הוה פתח בדברי הימים אמר
הכי כל דברין אחד הם ואנו יודעין לדורשן, (ד"ה א-
ד, יח) ואשתו היהודיה ילדה את ירד אבי גדור ואת

(1) רבי שמעון בן פזי, כי הוה פתח, כאשר ה' פותח בדרשת ספר
דברי הימים, אמר הכי ה' אומר כך, כל דברין ספר דברי הימים,
אחד הם, כלומר, פעמים שאתה מכנה אדם אחד בשמות הרבה,
עד שאנו יודעין לדורשן שהכוונה היא לאדם אחד, ומביא דוגמא
מהפסוק ואשתו היהודי' ילדה את ירד אבי גדור ואת חבר אבי שוכו
וגו', והכוונה בשמות אלו למשה רבינו שגידלה בת' כן. ושואל
הגמ' אמאי קרי ל' יהודי' מדוע קורא הכתוב לבתי' יהודי', ומתרץ
על שום שכפרה בעבודה זרה דכתיב ותד בת פרעה וגו' ואמר ר'
יוחנן שהכוונה בזה שירדה לרחוק מגילולי בית פרעה אבי' וכו'.
ירד זה משה, ולמה נק' שמו ירד שירד להם לישראל מן בימיו.
גדור זה משה שגדר את פרצותיהן של ישראל בתורה שניתנה על ידו
(מהרש"א).
חבר זה משה, על שחיבר משה את ישראל לאביהן שבשמים וכו'.

חבר אבי שוכו ואת יקותיאל אבי זנוח, ואלה בני
בתיא בת פרעה אשר לקח מרד, אמאי קרי לה יהודיה
על שום שכפרה בע"ז דכתיב (שמות ב, ה) ותד בת
פרעה לרחוק על היאור ואמר רבי יוחנן שירדה לרחוק
מגילולי בית אביה וכו', ירד זה משה ולמה נקרא שמו
ירד שירד להם לישראל מן בימיו, גדור שגדר פרצותיהן
של ישראל, חבר שחיבר את ישראל לאביהן שבשמים
וכו'.

מגילה יג, א

כל דברין אחד הן, כנגד הספר היה אומר, כל
דברין דברי הימים אחת הן, הרבה שמות אתה מזכיר
פלוגי ופלוגי, וכולן אדם אחד הן.
ואנו יודעין לדורשן, ואע"פ שסתמת אותן אנו
נותנין את לבינו עד שאנו יודעין לדורשן וכו'.
ואשתו היהודיה וגו', והלא בתיא שמה דהא
כתיב בסופיה ואלה בני בתיא.
לרחוק, לטבול לשום גירות.
הכי גרסינן וישא בתיא שמרדה בגילולי בית
אביה, ולכן נשתנה שמה בליקוחין הללו.

רש"י

המשך ביאור למס' מועד קטן ליום ראשון עמ' א

14 הגמרא מביאה מעשה בפטירת רב חסדא בדומה לתחילת
15 המעשה הקודם: בי נח נפשיה דרב חסדא, סבור לאותובי ספר תורה
16 אפורה לומר בשבחו קיים זה מה שכתוב בזה. אמר להו רבי
17 יצחק, וכי מילתא דלרביה רב הונא לא סבירא ליה כמובא לעיל,
18 אמן ניקום ונעביד ליה, הרי דאי אין רצונו בכך.
19 המשך המעשה: לאחר שקרעו תלמידיו, סבור דלא למישלל
20 קרעיהו - חשבו שאסור להם אף לתפור בדרך ארעי את הקרע.
21 אמר להו רבי יצחק בר אמי אין הדין כך, ששינוי בברייתא, חכם
22 שמת וקרעו עליו, כיון שהתירו פניהם אל מאחורי המפה, שולל
23 הקרע.
24 מעשה נוסף בענין פטירת צדיקים: בי נח נפשיהו דרב הונא
25 ורב המנונא, אסקניהו לתתם - העלום לארץ ישראל לקבורה,

1 למערת רבי חייה, ושם היו קבורים רבי חייה ובניו יהודה וחזקיה,
2 ויהוה ג' (שוכב) יהודה מימיניה דאבוקה, וחזקיה משמאליה של
3 אביו. אמר ליה יהודה לחזקיה אחיו, קום מדוכתיך - קום ממקום
4 קבורתך, דלאו אורח ארעא דקאים רב הונא - אין זה דרך ארץ
5 שיקבר רב הונא מבחוץ. ואכן החל חזקיה לקום, ובהרי דקאים -
6 בעוד שהוא קם, קם בהריה עמודא דהונא - התרומם עמוד
7 של אש, חזיה - ראה זאת רב חנא ואיפצית (נבהל), וכדי שלא
8 תפגע בו האש זקפיה לארניה - העמיד את ארונו של רב הונא
9 כנגדה, ונפק אתא - ויצא מן המערה בפחד ומורא והשאיר את
10 ארונו של רב הונא עומד. מסיימת הגמרא: והאי דלא איגנש עגש
11 - מה שלא נענש ונשרף על ידי עמוד האש היה זה רק משום
12 דוקפיה - שהעמידו לארניה דרב הונא שאילולא זאת היתה
13 שורפתו האש.

המשך ביאור למס' מועד קטן ליום שלישי עמ' א

10 בכלי זבוכית לבנה שהיא יקרה יותר, ועניים בכלי זבוכית צבועה
11 הפשוטה יותר. והיו עניים מתבזיזין בכך, ולכן התקינו שיהו הכל
12 משקין בזבוכית צבועה, מפני כבודן של עניים. תקנה נוספת:
13 בראשונה היו מגלין בלוויה פני המתים העשירים להרבות בהספדם,
14 ומכסין פני המתים העניים מפני שהיו מושתרין פניהן מפני הרעב
15 שבשעת הצערה. והיו עניים החיים מתבזיזין בכך, ולכן התקינו
16 חכמים שיהו מכסין את פני הכל בלוויה, מפני כבודן של עניים.
17 תקנה נוספת: בראשונה היו מוציאין לקבורה, את המתים העשירים
18 בדרגש - מיטה של עור, ועניים

גמרא

1 ברייתא המבארת טעם התקנה לא להביא אוכל לאבילים בכלים
2 מהדורים: תנו רבנן, בראשונה היו מוליכין את האוכל בבית האבל
3 לסעודת הבראה, עשירים בקלתות (סלים) של כסף ושל זהב,
4 ועניים בסלי נצרים (ענפים) של ערבה קלופה. והיו העניים
5 מתבזיזים, ולכן התקינו חכמים שיהו הכל מביאין בסלי נצרים של
6 ערבה קלופה, מפני כבודן של עניים שלא יתביישו בכליהם.
7 ברייתא נוספת של תקנות חכמים שלא לבייש את העניים: תנו
8 רבנן, בראשונה היו משקין בבית האבל בסעודת הבראה, עשירים
9

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת תצוה

כח, ד – ואלה הבגדים אשר יעשו חושן ואפוד ומעיל וכתנת תשבץ מצנפת ואבנט ועשו בגדי קודש לאהרן אחיך ולבניו לכהנו לי

א. כתב הרב הקדוש מהר"ש מאסטרופולי זיע"א על מדרש הנעלם וז"ל כד ישראל חייבין אתקיים בהון (ישעי' נ, א) ובפשעכם שולחה אמכם ואשתאר אמהץ דא הוא אמהץ ראש אויביכם וכד אתהדרו ישראל בתיובתא אתהדר אמכם לאתרה בשעתא דא אשתלימו שמונה בגדים דלביש כהנא רבא ביומא דכפורי ע"כ לשון המדרש הנעלם.

ופירש הרב זלה"ה דכמו שיש כהן גדול למטה כן יש בחינת כ"ג למעלה, והנה הבגדים שמשמש בהם כ"ג הם שמונה אבנט מצנפת כתנת מכנסים אפוד מעיל חשן ציצ, אבל כהן הדיוט משמש בד' בגדים דוקא וא"כ כמו שיש שמונה בגדים לכ"ג למטה כמו כן יש בחינת ח' בגדים הנז' ברוחניות ואורות בבחינת הכ"ג שיש למעלה.²

והנה כשישראל חוטאים ח"ו אז יחסרו בחי' ד' בגדים למעלה והם ר"ת אמכ"ם אבנט מצנפת כתנת מכנסים וישאר רק ד' בגדים היתרים שהם ר"ת אמוח"ץ והם אפוד מעיל חשן ציצ והכוונה שע"י החטא עושים גרעון, וכמו שכהן הדיוט גרוע מכ"ג למטה שהכ"ג משמש בשמונה וכהן הדיוט בארבעה כן הבחינה שלמעלה הרמוזה לזה לא ישאר בה כ"א ארבעה.

והגם שאפוד ומעיל וחשן וציץ הנשארים אינם של כהן הדיוט מכל מקום נשתווה הבחינה לכהן הדיוט בענין שלא ישאר כי אם ד'.

והמדרש הנז' הכי פירושו כד ישראל חייבין אתקיים בהון ובפשעכם שולחה אמכם ר"ל מכח פשעכם אנכי שולח ומסיר ד' בגדים הרמוזים במלת אמכ"ם ונשארים ד' בגדים הנרמזים בר"ת אמוח"ץ ומרמז בזה שהקב"ה מוחץ ראש שונאי ישראל מוחץ ראש על ארץ רבה וכד יחזרון בתיובתא אז יתחזר אמכם לאתרה פ"י כאשר יחזרו בתשובה אזי הד' בגדים המרומזים במלת אמכ"ם יחזרו למקומם וארמון על משפטו ישב אז בשעתא דא אשתלימו ח' בגדים דלביש כהנא רבא ביומא דכפורה דבשעה שישאר יהיו זכאים וצדיקים ממילא יחזרו ד' בגדים המרומזים במלת אמוח"ץ ותהי' ויתחברו עם ד' בגדים המרומזים במלת אמוח"ץ ותהי' אז הבחינה בשלימות גמורה ע"כ מהות דברי הרב זלה"ה בקיצור קצת ע"ש.

ר' שמשון אסטרופולי ז"ל – ניצוצי שמשון – אדרת אליהו

ב. ארז"ל³ ש"חשן" אותיות "נחש" – נחש הקדמוני. ולאידך גיסא מבואר בשם ר' אפרים (מבעהתו"ס)⁴, ש"חשן" בגי' "משיח". והנה בזמן הגלות (שבא מפני חטאינו – שסיבתם התגברות המשכא דחויא⁵ על נפה"א) הרי ענין ה"נחש" הוא בגילוי, והחשן (בגימטריא משיח) הוא בהעלם; והיינו שישנו ה"חשן" גם בזמן הגלות אלא שהוא נמצא בהעלם – וזאת היא עבודתנו בזמן הגלות לפענח ולגלות את החשן (בגי' משיח) מהעלמו, עד שיהי' בבחי' "חשן משפט" – שתתגלה פעולתו וענינו בעולם. ועי"ז הנה "חשן" הוא בגי' "משיח" שגילוי החשן (בבחי' "חשן משפט") מביא לידי גילוי המשיח – ובקרוב ממש. לקוטי שיחות חלק י"א תצוה עמוד 138

כט, א – וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אותם לכהן לי לקח פר אחד בן בקר ואילים שנים תמימים

ג. וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אותם לכהן לי. לקדשם בעולם הזה בז' ימי המלוואים, לכהן לי בעוה"ב. שפתי כהן

כט, מב-מג – עולת תמיד לדורותיכם פתח אהל מועד לפני ה' אשר אועד לכם שמה לדבר אליך שם. ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי

ד. עולת תמיד לדורותיכם פתח אהל מועד לפני ה' אשר אועד לכם שמה לדבר אליך שם. ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי. צריך לבאר אלו הב' כתובים הבאים כאחד כפולים ומכופלים גם השינוי שמה שם לא בחנם. ועל דרך רמז ירמוז על המשכן ושלשה מקדשים בית ראשון ובית שני ובית הג' המקווה.

זהו עולת תמיד פתח אהל מועד כנגד משכן שבמדבר שעשה משה שלא הי' אלא לפי שעה, אשר אועד לכם שמה כנגד בית ראשון ולזה כתב אועד שהי' וועד ועליו נאמר (תהלים קלב, יד) זאת מנוחתי עדי עד כמ"ש הרמב"ם ז"ל פ"א הל' בית הבחירה, ולזה כתב שמה על דרך שאמרו בגמרא (יומא כא:;) כתיב (חגי א, ח) ואכבדה רמז לה' דברים שהי' בבית מקדש א' יותר מן הב', וזהו שמה בה"א רמז לה' דברים, לדבר אליך שם כנגד בית שני שחסרו ה' דברים.

ונועדתי שמה כנגד הבית הג' שיבואו החמשה דברים שחסרו וימצאו בו בשלמות, ועל זה נאמר ונקדש בכבודי כי הבית הג' לא יתקדש ע"י בשר ודם רק ע"י הב"ה עתיד לבנותה.

שמע שלמה⁶

(3) שער המצות וטעמי המצות להרח"ו פ' תצוה.

(4) מאורי אור בערכו. חומת אנך בפרשתנו.

(5) תניא פל"א. ובכ"מ.

(6) ר' שלמה אלגאזי ז"ל, נדפס אמסטרדם ת"ע.

(1) עיין סנהדרין לט. אלקים כהן הוא. ועיין לקוטי שיחות חלק ז עמוד 153 ואילך.

(2) עיין זוהר ויקרא עמוד שכא וברקנטי פרשתנו.

כֹּזֵב וְאֵתָהּ תַּצְוֶה׃ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ
שֶׁמֶן זַיִת וְיָד פְּתִית לְמֵאֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד׃

זשׁ וְאַתָּה תִצְוֶה • דָּן • כְּלֵי שְׁמַרִים, כְּמוֹ שֶׁשָּׂאֲנִינוּ
ב'מִנְחֹת': (דף פ) 'מְגֻרְגְרוּ בְּרֹאשׁ הַיּוֹת וְכו'' • כְּתִית •
הַיּוֹתִים הֵיךְ כּוֹתֵשׁ בְּמִכְתָּשֶׁת וְאֵינוֹ טוֹחֵן בְּרִיחִים,
כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה בּוֹ שְׁמַרִים, וְאַחֵר שֶׁהוּצִיא טָפָה
רִאשׁוֹנָה, מְכַסֵּן לְרִיחִים וְטוֹחוֹן, וְהַשְׁמֵן הַשְּׂנִי
פְּסוּל לַמְנוּחָה וְכִשֶּׁר לַמִּנְחֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּתִית
לְמִאוֹר" וְלֹא כְּתִית לַמִּנְחֹת. לְהַעֲלֵת נֵר תָּמִיד •

על־ידי 'כַּתִּית' - הַתְּבָטְלוֹת וּכְתִישָׁה עֲצֻמִּית, מְגִיעִים לְבְּחִינַת 'מְאוּר' שְׁבִתוּרָה.

צווי ("תצווה") הוא צוֹתא וחיבור שֶהוא עֵינן הִתְקַשְׁרוּת, ופירושו "אֵתָּה תִצְוֶה" הוא שְׁמֻשָּׁה מְקַשֵּׁר וּמַחְבֵּר נִשְׁמֹת יִשְׂרָאֵל וְנוֹתֵן לָהֶם כֹּחַ "לְהַעֲלוֹת נֵר תְּמִיד", והינו עַל-יְדֵי־זֶה

(כִּבְיָא) אָמַר הַכְּתוּב בְּכָאן **וְאַתָּה**
תִּצְוֶה בְּעֶבֶר שְׂאֵמֶר בְּמִשְׁכֵּן
 תִּמְיֵד וְעִשִּׂיתָ, וְהוּא בְּצוּרֵי, אָמַר בְּכָאן
וְאַתָּה בְּעֶצְמֶךָ **תִּצְוֶה** "לָהֶם" שְׂקִיחוּ
אֱלֹהִי אֶת "שְׁמֹן הַמָּאֹר", כִּי אֵין לָהֶם
 דְּרֹךְ לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ בְּמִדְבָּר רַק אִם הִיָּה
 אֶצְלָם מִשְׁמֶרֶת. **וְהַנְּשִׂאִים הַכִּיאוּהוּ**
 (וְהֵלֵן לִיהֶן כִּי־בִיחָא). וְטַעַם **אֱלֹהִי**, שְׂקִיאוּהוּ
 "לִפְנֵינוּ" וְהוּא יִרְאֶנּוּ אִם הוּא **יְיָ וְכִתִּיתָ**
 כְּרִאוּרֵי, וְכֵן צוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ
 אֱלֹהִי (וּמִרָא כִיד ב.י.).

וַיִּשְׁמַע מֶלֶךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שִׁיקָחוּ אֶלֶיךָ
הַשִּׁמּוֹן מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת
אֲשֶׁר יִמְצֵא בְּיָדָם, כִּמּוֹ שֶׁאָמַר מֵאֵת
כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְכֶנּוּ לָבוֹ (לעיל ב"ה, ב.).
וְכֵן אָמַר וְאַתָּה הִקְרַב אֵלֶיךָ אֶת אֲחֶיךָ
אֲחִיךָ (להלן ב"ה, א.). כִּי אַתָּה בְּעֶצְמְךָ
תִּקְרָאִים וּתְבַשְׂרִים בַּמַּעֲלָה הַזֹּאת,
וְעֲשִׂיתָ לָהֶם בְּגֵדֵי קִנְיָן (שם ב"ה, פסוק
ב.). בְּצוּרֵי לִחְכִּימִים הָעוֹשִׂים בַּמְּלָאכָה,
כְּדֹרֵךְ כָּל מְלָאכָתָה הַתְּכֵנִית. וְכֵן וְאַתָּה
תִּדְבֹר אֶל כָּל חֲכָמֵי לֵב (להלן ב"ה, ב.).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יא עמ' 127)

בלי שמרים (רש"י כז, ט) יש לשאל, מה מחדש בזה, והרי ידוע ש'צד' פרושה נקי מתערב דבר זר. ויש לומר, שבא למדנו ש'צד' קאי על השמן (שמן צלול, בלי שמרים), לא על הזית (זית נקי ויפה). ונמוקו עמו: צווי זה נאמר לבני ישראל במדבר, שם היה בראשיתם שמן (שהביאו ממצרים), ולא זיתים, שהרי במדבר אין עצי זית.

כא במשפן זמנא מברא לפרכתא דעל סהדיתא יסדר יתה אהרן וכו' וכו' עד צפרא קדם יי קים עלם לדריהון מן בני ישראל:
כא) באהל מועד מחוץ לפרכת אשר עלה העדת יעודו אתו אהרן ובניו מערב עד-בקר לפני יהוה חקת עולם לדרתם מאת בני ישראל: ס

כ"י) מערב עד-בקר. תן לה מדה, שתהא דולקת מערב עד בקר, וישערו חכמים חצי לוג ללילי טבת הארפינ, וכן לכל הלילות, ואם יתמר אין בכך כלום.

כח) ואתה הקרב אליך את-אהרן אחיך ואת בניו אתו מתוך בני ישראל לכהנו לי אהרן נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר בני אהרן:

כ"י) ואתה הקרב אליך. לאחר שתגמר מלאכת המשכן.

כב) ועשית בגדי-קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת:
ב וסעבד לבושי קודשא לאהרן אחיו ליקר וילתשבחן:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

להדליק המזרחי, שאין השני נקרא מערבי עד שיהא זה מזרחי אצלו. אבל לדברי האומר (שם) צפון ודרום היו מנחין, בר מערבי הוא האמצעי שבגופה של מנורה, והוא לבדו מדליק בבקר. ועל הכלל, לפני ה' תמיד בנר מערבי, שהוא דולק תמיד ביום ובלילה. תורה א

(א) וטעם נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר בני אהרן. שלא יחשב כי בהמשח האב לכהנו יהיו הבנים האלה כהונים, אבל להם בעצמם יכהן. והנה יצא פהקס ושאר הנולדים, שלא נתקדשו רק אלה הארבעה הנמשחים עמו ומולדתם אשר יולידו אחרי כן. תורה ב

(ב"ד) לכבוד ולתפארת. שיהיה "נכבד ומפאָר" במלבושים נכבדים ומפאָרים, כמו שאמר הכתוב, כהן יכהן פאר (שעיה ס"א, י). כי אלה הבגדים לבושי מלכות הן, כדמותן ילבושו המלכים בזמן התורה, כמו שמצינו בכתנות ועשה לו כתנת פסים (בראשית ל"ז, ג), שפרשו מרקמת כדמות פסים, והיא כתנת תשבין כמו שפרשנו (לעיל כ"ה, ד), והלבישו כבן מלכי קדם. וכן הדרך במעיל וכתנת, וכתוב ועליה כתנת פסים כי כן תלבשנה בנות המלך הבתולות מעילים (שמואל ב' י"ג, י"ח), ופרוש כי עליה כתנת פסים נראית ונגלית, כי המנהג ללבש בנות המלך הבתולות מעילים שתתעלפנה בהן, ונמצא שכתנת הפסים עליה מלבוש עליון, ולכן אמר וכתנת הפסים אשר עליה קרעה ושם שם י"ט). והמצנפת ידועה גם היום למלכים ולשרים הגדולים, ולכן אמר הכתוב בגנפל המלכות, הסיר המצנפת והרים העטרה (חזקאל כ"א, ל"א), וכן כתוב וצניף מלוכה (שעיה ס"ב, ג), וכך יקרא הכתוב פארי המנבעות (להלן ל"ט, כ"ח), וכתוב, פארי פשתים יהיו על ראשם (חזקאל מ"ד, י"ח), שהם פאר ושבח למכתירים בהם. והאפוד והחשן לבוש מלכות, כענין שכתוב והמניכא די דהבא על צנאך (דניאל ה', ט"ז). והציץ נר המלכים הוא, וכתוב, יציץ נרו (תהלים קל"ב, י"ח), והם זהב וארגמן ותכלת, וכתוב כל כבודו בת מלך פנימה ממשבצות וזהב לבושה (שם מ"ה, י"ד), וכתוב, ארגנא תלבש והמניכא די דהבא על צנאך (דניאל ה', ט"ז). והתכלת גם היום לא ירים איש את ידו ללבש חוץ ממלך גוים, וכתוב ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור ועטרת זהב גדולה ותכריך בוץ וארגמן (אסתר ח', ט"ז). והתכריך הוא המעיל שיעטף בו. ועל דרך האמת, לכבוד ולתפארת, יאמר שיעשו בגדי קדש לאהרן לשרת בהם לכבוד השם השוכן בתוכם ולתפארת עזם, כדכתיב, כי תפארת עזמו אתה (תהלים פ"ט, י"ח). וכתוב בית קדשנו ותפארתנו אשר הללך אבותינו (שעיה ס"ד, י), וקדשנו הוא הכבוד ותפארתנו תפארת ישראל, ועוד נאמר, עו ותפארת במקדש (תהלים צ"ה, ג), וכן לפאר מקום מקדשי ומקום רגלי אכבד (שעיה ס', ג), שיהיה מקום המקדש מפאָר בתפארת, ומקום רגליו, שהוא מקום בית המקדש, מכבד בכבוד השם. וכן ובישראל יתפאר (שם מ"ד, כ"ג), שיהיה

(ג) וְאֵתָהּ תִּדְבֹר אֶל־כָּל־חֲכָמֵי־לֵב אֲשֶׁר מִלֵּאתִיו רוּחַ חֲכָמָה וְעָשׂוּ אֶת־בְּגָדֵי אֶהָרֶן לְקֹדְשׁוֹ לְכַהֲנוֹ־לִי:

כ"ג - לְקֹדְשׁוֹ לְכַהֲנוֹ־לִי. לְקֹדְשׁוֹ, לְהַכְנִיסוֹ בְּכֹהֵן עַל־יְדֵי הַבְּגָדִים, שֶׁיֵּהָא כֹהֵן לִי. וְלִשׁוֹן "כֹּהֵן", שְׂרֹת הוּא, שְׁנִטְרִיא"ה בְּלַע"ז.

(ד) וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאַפֹּדֶם וּמַעֲלִיל וּכְתָנֶת תִּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט וְעָשׂוּ בְּגָדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אֶחָיד וּלְבָנָיו לְכַהֲנוֹ־לִי:

כ"ד - חֹשֶׁן. תְּכָשִׁיט כִּנְגֵד הַלֵּב. וְאַפֹּדֶם. לֹא שִׁמְעַתִּי (שהוא לבוש), וְלֹא מִצְאֹתִי בְּבִרְיָתָא פְּרוּשׁ תְּכִנְיָתוֹ. וְלִבִּי אוֹמֵר לִי שֶׁהוּא חֲגוּר לוֹ מֵאַחֲרָיו, רָחֲבוֹ בְּרָחֵב גִּבִּי אִישׁ, כְּמִין סִנֵּר שְׁקוּרִין פְּרִצִינִי"ט, שְׁחֹגְרוֹת הַשְּׂרֹת כְּשֶׁרוֹכְבוֹת עַל הַסּוּסִים. כֶּף מַעֲשָׂהוּ מְלֻמָּטָה, שְׁנֶאֱמַר: (שְׁמוּאֵל ב' ו) "וְדָוִד חֲגוּר אַפֹּדֶם בְּדֹ". לְמַדְנוּ, שֶׁהָאֶפֶד חֲגוּרָה הִיא. וְאִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא חֲגוּרָה לְבָדָה, שֶׁהִרִי נֶאֱמַר: (ויקרא ח) "וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הָאֶפֶד", וְאַחֲרֵיכֶן "וַיַּחְגֵּר אוֹתוֹ בַּחֹשֶׁב הָאֶפֶד", וְתִרְגָּם אוֹיְנֶקְלוֹס: 'בְּהִמְיָן אֶפֶדָא'. לְמַדְנוּ, שֶׁהַחֹשֶׁב הוּא הַחֲגוּר, וְהָאֶפֶד שֶׁם תְּכָשִׁיט לְבָדוֹ. וְאִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁעַל שֶׁם שְׁתֵּי הַכְּתָפוֹת שָׁבוּ הוּא קְרוֹי אַפֹּדֶם, שֶׁהִרִי נֶאֱמַר שְׁתֵּי כְּתָפוֹת הָאֶפֶד, לְמַדְנוּ שֶׁהָאֶפֶד שֶׁם לְבָד, וְהַכְּתָפוֹת שֶׁם לְבָד, וְהַחֹשֶׁב שֶׁם לְבָד. לְכֶף אֲנִי אוֹמֵר שֶׁעַל שֶׁם הַסִּנֵּר שֶׁל מָטָה קְרוֹי אַפֹּדֶם, עַל שֶׁם שְׁאֹפְדוֹ וּמִקְשָׁטוֹ בּוֹ, כְּמוֹ שְׁנֶאֱמַר: (שם) "וַיֹּאפֶד לוֹ בּוֹ". וְהַחֹשֶׁב הוּא חֲגוּר שְׁלֻמְעֵלָה הִימְנוֹ, וְהַכְּתָפוֹת קְבוּעוֹת בּוֹ. וְעוֹד אוֹמֵר לִי לְבִי,

כ"ה) וְהֵם יִקְחוּ אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־הָאַרְגָּמָן וְאֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשִּׁשׁ: פ

כ"ו - וְהֵם יִקְחוּ. אוֹתָם חֲכָמֵי לֵב שֶׁיַּעֲשׂוּ הַבְּגָדִים, יִקְבְּלוּ מִן הַמִּתְנַדְּבִים אֶת הַזָּהָב וְאֶת הַתְּכֵלֶת, לַעֲשׂוֹת מִהֵן אֶת הַבְּגָדִים.

הַאֲנָשִׁים יִסְבּוּן יָת דִּהֲבָא וְיָת תְּכֵלָא וְיָת אֲרָגָנָא וְיָת צִבְעֵי זְהוּרִי וְיָת בּוּצָא:

כ"ז - וְהֵם יִקְחוּ. אוֹתָם חֲכָמֵי לֵב שֶׁיַּעֲשׂוּ הַבְּגָדִים, יִקְבְּלוּ מִן הַמִּתְנַדְּבִים אֶת הַזָּהָב וְאֶת הַתְּכֵלֶת, לַעֲשׂוֹת מִהֵן אֶת הַבְּגָדִים.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

מִרְאָה וּמִיַּחַד בְּהֵם תִּפְאָרְתוֹ, וְכֵן אִמֵּר וְהֵם יִקְחוּ אֶת הַתְּכֵלֶת וְאֶת הַזָּהָב, שֶׁיִּקְבְּלוּ הַנִּדְבָּה מִן הַצֹּבֵר וְיַעֲשׂוּ בָּהּ אֶת הַבְּגָדִים. וְהַטַּעַם לֹאמַר, שֶׁלֹּא יִשְׁקַל לָהֶם הַנִּדְבָּה וְלֹא יִמְנָה, כִּי נֶאֱמָרִים הֵם, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (מְלָכִים ב' י"ב, ט"ז) וְלֹא יִחֲשְׁבוּ אֶת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יִתְּנוּ אֶת הַכֶּסֶף עַל יָדָם לְתֵת לַעֲשֵׂי הַמִּלָּאכָה כִּי בְּאִמְנָה הֵם עֹשִׂים.

אֵל כָּל חֲכָמֵי לֵב אֲשֶׁר מִלֵּאתִיו רוּחַ חֲכָמָה (פסוק ג'), שֶׁיִּבְיִנוּ מִדָּה שֶׁיַּעֲשׂוּ. וְכִבְּרָ אִמְרוּ (יוֹמָא ט"ט) דְּמוֹת דְּיוֹקְנֵי מִנְצָח לִפְנֵי בְּרִית מְלַחֲמִית. תוֹרָה ה' (ח) וְהֵם יִקְחוּ אֶת הַזָּהָב. הִנֵּה כָּל הַצִּנְאוֹת עַד כָּאן הָיוּ בַּמִּשְׁחָה עֲצָמוֹ, וְעַשִׂיתָ, תַּעֲשֶׂה (לַעֲלֵל ב' א'), וְעַתָּה צִוָּה שֶׁיִּדְבֹר אֵל כָּל חֲכָמֵי לֵב שֶׁיַּעֲשׂוּ

מִרְאָה וּמִיַּחַד בְּהֵם תִּפְאָרְתוֹ, וְכֵן אִמֵּר לְמַשְׁחָה גַם בְּבִגְדֵי הַבָּנִים כָּלֵם לְכַבּוֹד וְלִתְפָאָרֶת (לַחֲלוֹן פְּסוּק מ'), וְאִמֵּר בְּקֶרֶב בְּנוֹת יַעֲלֵו עַל רָצוֹן מִזְבְּחֵי וּבֵית תִּפְאָרְתִּי אֶפְאָר (וַשְׁעֵי ס' ד'), וְהִנֵּה הַמִּנְחָה רָצוֹנוֹ, וְהַכְּבוֹד בֵּית תִּפְאָרְתוֹ. וְהָיוּ הַבְּגָדִים צְרִיכִין עֲשִׂיָּה לְשִׁמּוֹ, וְיִתְכַּן שִׁיְהִיו צְרִיכִין כּוֹנֵה, וְלָכֵן אִמֵּר וְאֵתָהּ תִּדְבֹר

(ו) וַעֲשׂוּ אֶת־הָאֹפֶד זֶהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת וְיַעֲבֹדוּן יָת אֹפֹד דְּהָבָא תְּכֵלָא וְאַרְגָּמָא צִבְעֵה זְהוּרִי וּבוּיץ שְׁזִיר עוֹבֵד אָמֵן:

שְׁנֵי וְשֵׁשׁ מִשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב:

שְׂמָאל. נִמְצָא, הַחֲשֵׁן תְּלוּי בַּמִּשְׁבָּצוֹת הָאֹפֶד עַל לְבוּ מִלְפָּנָיו, וְעוֹד שְׁתֵּי טַבְעוֹת בְּשְׁנֵי קְצוֹת הַחֲשֵׁן בְּתַחֲתִיתוֹ, וּכְנָגְדָם שְׁתֵּי טַבְעוֹת בְּשְׁתֵּי כְּתֻפּוֹת הָאֹפֶד מִלְמַטָּה בְּרָאשׁוֹ הַתַּחֲתוֹן הַמְּחָבֵר בַּחֲשֵׁב, וְטַבְעוֹת הַחֲשֵׁן אֶל מוֹל טַבְעוֹת הָאֹפֶד, שׁוֹכְבִים זֶה עַל זֶה וּמִרְפָּסָן בְּפִתִּיל תְּכֵלֶת תַּחֲבוּ בַּטַּבְעוֹת הָאֹפֶד וְהַחֲשֵׁן, שֶׁיִּהְיֶה תַּחֲתִית הַחֲשֵׁן דְּבוּק לְחֹשֶׁב הָאֹפֶד וְלֹא יִהְיֶה נֶד וְנִבְדֵּל, הוֹלֵךְ וְחוֹזֵר. זֶהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת שְׁנֵי וְשֵׁשׁ מִשְׁזָר • חֲמֶשֶׁת מִיָּנִים הָלְלוּ שְׁזוּרִין בְּכָל חוּט וְחוּט. הֵיוּ מִרְדְּדִין אֶת הַזֶּהָב כְּמִין טָסִים דְּקִים וְקוֹצְצִין פְּתִילִים מֵהֶם, וְטוֹוִין אוֹתָן: חוּט שֶׁל זֶהָב עִם שֵׁשׁ חוּטִין שֶׁל תְּכֵלֶת, וְחוּט שֶׁל זֶהָב עִם שֵׁשׁ חוּטִין שֶׁל אֲרָגְמָן וְכֵן בְּתוֹלַעַת שְׁנֵי, וְכֵן בְּשֵׁשׁ. שְׁכָל הַמִּיָּנִין חוּטָן כְּפוּל שֶׁשֶׁה וְחוּט שֶׁל זֶהָב עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְאַחֲר־כֵּן שׁוֹזֵר אֶת כָּלָם כְּאַחֵד, נִמְצָא חוּטָן כְּפוּל עֲשָׂרִים וּשְׁמוֹנֶה, וְכֵן מִפְּרֵשׁ בְּמִסְכַּת יוֹמָא, וְלִמַּד מִן הַמִּקְרָא הַזֶּה: "וַיִּרְקְעוּ אֶת פַּחֲי הַזֶּהָב, וְקָצְצוּ פְּתִילִים לַעֲשׂוֹת (אֶת פְּתִילֵי הַזֶּהָב) בְּתוֹף הַתְּכֵלֶת וּבְתוֹף הָאַרְגָּמָן וְגו'". לְמַדְנוּ, שֶׁחוּט שֶׁל זֶהָב שְׁזוֹר עִם כָּל מִין וּמִין. מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב • כְּבֹר פִּרְשֵׁתִי שֶׁהִיא אֲרִיגַת שְׁתֵּי קִירוֹת, שְׁאִין צוּרַת שְׁנֵי עֲבָרֶיהָ דּוֹמוֹת זו לְזוֹ.

וַעֲשׂוּ אֶת־הָאֹפֶד • אִם בָּאתִי לְפָרֵשׁ מַעֲשֵׂה הָאֹפֶד וְהַחֲשֵׁן עַל סֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת, הָרִי פְּרוּשָׁן פְּרָקִים, וְיִשְׁגָּה הַקּוֹרֵא בְּצִרוּפָן. לְכָךְ אֲנִי כוֹתֵב מַעֲשֵׂיהֶם כְּמוֹת שֶׁהוּא, לְמַעַן יִרְוֶן הַקּוֹרֵא בּוֹ, וְאַחֲר־כֵּן אֶפְרֹשׁ עַל סֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת. הָאֹפֶד עֲשׂוּי כְּמִין סִינֵר שֶׁל נָשִׁים וְכֻכּוֹת סוּסִים, וְחוּגֵר אוֹתוֹ מֵאַחֲרֵיוֹ, כְּנָגֵד לְבוֹ לְמַטָּה מֵאַצִּילִיו. רָחֲבוּ כְּמֵדַת רַחֵב גִּבּוֹ שֶׁל אָדָם וְיוֹתֵר וּמִגִּיעַ עַד עֶקֶבּוֹ, וְהַחֲשֵׁב מְחָבֵר בְּרָאשׁוֹ עַל פְּגִי רַחֲבוֹ מַעֲשֵׂה אוּרֵג וּמֵאַרְיֵף לְכָאן וּלְכָאן, כְּדִי לְהַקְיֵף וּלְחַגֵּר בּוֹ, וְהַכְּתָפוֹת מְחָבְרוֹת בַּחֲשֵׁב, אַחַת לְיָמִין וְאַחַת לְשְׂמָאל מִרְחָקוֹת זֶה מִזֶּה שְׁעוֹר הַבְּדִלָּת כְּתָפִים, מֵאַחֲרֵי הַכֶּהֶן, לְשְׁנֵי קְצוֹת רַחֲבוֹ שֶׁל סִינֵר. וּבְשׁוֹזוּקָפָן, עוֹמְדוֹת לוֹ עַל שְׁנֵי כְּתָפָיו וְהֵן כְּמִין שְׁתֵּי רְצוּעוֹת עֲשׂוּיֹת מִמִּין הָאֹפֶד, אֲרָכּוֹת כְּדִי שְׁעוֹר לְזַקֵּן אֶצֶל צִנְאוֹרוֹ מִכָּאן וּמִכָּאן, וְנִקְפְּלוֹת לְפָנָיו לְמַטָּה מִכְּתָפָיו מַעַט, וְאַבְגֵי הַשֶּׁהֶם קְבוּעוֹת בָּהֶם, אַחַת עַל כְּתָף יָמִין וְאַחַת עַל כְּתָף שְׂמָאל, וְהַמִּשְׁבָּצוֹת נְתוּנוֹת בְּרָאשֵׁיהֶם לְפָנֵי כְּתָפָיו, וְשְׁתֵּי עֲבוֹתוֹת הַזֶּהָב תַּחֲבוּבוֹת בְּשְׁתֵּי טַבְעוֹת שֶׁבַחֲשֵׁן בְּשְׁנֵי קְצוֹת רַחֲבוֹ הָעֲלִיּוֹן, אַחַת לְיָמִין וְאַחַת לְשְׂמָאל, וְשְׁנֵי רִאשֵׁי הַשֶּׁרָשָׁרוֹת תְּקוּעִים בַּמִּשְׁבָּצוֹת לְיָמִין, וְכֵן שְׁנֵי רִאשֵׁי הַשֶּׁרָשָׁרוֹת הַשְּׂמָאלִיּוֹת תְּקוּעִין בַּמִּשְׁבָּצוֹת שֶׁבְּכַתֵּף

קְצוֹתָיו • יִתְרַמֵּין כְּתָפֵין מִלְפָּנֵן יְהוֹן לֵה עַל תְּרִין סְטוּרֵיהָ וְיִתְקַלֵּף:

(ז) שְׁתֵּי כְּתָפֵי חֲבֵרֹת יִהְיֶה־לּוֹ אֶל־שְׁנֵי וְחֹבֵר:

קְצוֹתָיו • אֶל רַחֲבוֹ שֶׁל אֹפֶד, שֶׁלֹּא הָיָה רַחֲבוֹ אֶלָּא כְּנָגֵד גִּבּוֹ שֶׁל כֶּהֵן, וְגִבְהוֹ עַד כְּנָגֵד הָאֲצִילִים שְׁקוֹרִין קוּדִי"ש, שְׁנִנְאָמֵר (יִחְזָקָאֵל מֵד): "לֹא יִחְגְּרוּ בִּיזַע", אֵין חוּגְרִין בְּמָקוֹם זִיעָה, לֹא לְמַעַלָּה מֵאַצִּילֵיהֶם וְלֹא לְמַטָּה מִמִּתְנֵיהֶם, אֶלָּא כְּנָגֵד אֲצִילֵיהֶם. וְחֹבֵר • הָאֹפֶד עִם אוֹתָן שְׁתֵּי כְּתָפוֹת הָאֹפֶד יִחְבֵּר אוֹתָם בְּמַחַט לְמַטָּה בַּחֲשֵׁב, וְלֹא יֵאָרְגֵם עִמּוֹ, אֶלָּא אוֹרְגֵם לְבַד וְאַחֲר־כֵּן מִתְבָּרֵם.

וַעֲשׂוּ אֶת־הָאֹפֶד • הַסִּינֵר מִלְמַטָּה, וְהַחֲשֵׁב הָאֹפֶד הִיא הַחֲגוּרָה וְצִמּוּדָה לוֹ מִלְמַעְלָה, דְּגַמַּת סִינֵר הַנָּשִׁים, וּמִגִּבּוֹ שֶׁל כֶּהֵן הָיוּ מְחָבְרוֹת בַּחֲשֵׁב שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת כְּמִין שְׁתֵּי רְצוּעוֹת רַחֲבוֹת, אַחַת כְּנָגֵד כָּל כְּתָף וְכַתֵּף, וְזוֹקֵפֵן עַל שְׁתֵּי כְּתָפוֹתָיו עַד שְׁנִקְפְּלוֹת לְפָנָיו כְּנָגֵד הַחֲזָה, וְעַל־יְדֵי חֲבוּרָן לְטַבְעוֹת הַחֲשֵׁן נִאֲחֲזִין מִלְפָּנָיו כְּנָגֵד לְבוֹ, שְׁאִין נּוֹפְלוֹת, כְּמוֹ שֶׁמִּפְּרֵשׁ בְּעִנְיָן, וְהֵיוּ זְקוּפוֹת וְהוֹלְכוֹת כְּנָגֵד כְּתָפָיו, וְשְׁתֵּי אֲבָגֵי שֶׁהֶם קְבוּעוֹת בָּהֶן, אַחַת בְּכָל אַחַת. אֶל־שְׁנֵי

רמב"ן על התורה - מהדורות בלוס, אברמוביץ

מִבְּיָאִים, לֹא שִׁיתְנוּם לְמִשָּׁה וְהוּא יִשְׁקַל עַל יָדָם, אֲכָל הֵם לְאַחֵר שֶׁגִּבּוֹ הִכָּל מִנּוּ וְשִׁקְלוֹ וְאָמְרוּ לְמִשָּׁה כְּדִכְתִּיב וְיִהְיֶה זֶהָב הַתְּנוּפָה וְגו' (שֶׁסֶּלֶח, כִּיד). תוֹרָהוּ

בְּחֻשְׁבוֹן לְקַחוּ הַכָּל מִלְפָּנָיו, וּבִשְׂאֵר הַיָּמִים הִבְיָאוּ אֵלֵיהֶם, וּלְכָךְ כְּתִיב וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר מִרְבִּים הָעָם לְהִבְיָא (לְהֵלֵן לִי, ח,י). כִּי לָהֶם הָיוּ

וְכִאֲשֶׁר נֶאֱמַר בַּבְּגָדִים הוּא הַיָּדִין בְּכָל מִלְאכַת הַמִּשְׁכָּן, כִּי בַיּוֹם הָרִאשׁוֹן בְּלִבָּד כְּתִיב וַיִּקְחוּ מִלְפָּנֵי מֹשֶׁה (לְהֵלֵן לִי, ג,א) וְגַם הוּא שֶׁלֹּא

(ח) וְחָשַׁב אֶפְדָּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו בְּמַעֲשָׁהוּ מִמֶּנּוּ יִהְיֶה זֶהֱב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשּׁוֹר:

כ"י • וְחָשַׁב אֶפְדָּתוֹ • וְחָגוּר שֶׁעַל־דָּו הוּא מֵאֲפָדוֹ וּמִתְקַנְהוּ לִכְהֵן וּמִקְשָׁטוֹ • אֲשֶׁר עָלָיו • לְמַעַלָּה בְּשִׁפְת הַסִּינַי, הִיא הַחֲגוּרָה • בְּמַעֲשָׁהוּ • בְּאַרְיֶגֶת הַסִּינַי, מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב וּמְחַמֶּשֶׁת מִיָּנִים, כִּף אַרְיֶגֶת הַחֹשֵׁב, מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב וּמְחַמֶּשֶׁת הַמִּיָּנִים • מִמֶּנּוּ יִהְיֶה • עֲמֹ יִהְיֶה אֲרוֹג, וְלֹא יֵאָרְגְנוּ לְכַד וַיִּתְּבְּרֶנּוּ.

(ט) וְלִקְחָתָּ אֶת־שְׁתֵּי אַבְנֵי־שֹׁהַם וּפְתַחְתָּ עֲלֵיהֶם שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(י) שֵׁשֶׁה מִשְׁמֹתֶם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת וְאֶת־שְׁמוֹת הַשֵּׁשֶׁה הַנּוֹתָרִים עַל־הָאֶבֶן הַשֵּׁנִית כְּתוּלְדָתָם:

כ"י • כְּתוּלְדָתָם • כְּסֹדֶר שְׁנוּלְדוֹ: רֵאוּבֵן, שִׁמְעוֹן, לֵוִי, יְהוּדָה, דָּן וְנַפְתָּלִי עַל הָאֶחָת. וְעַל הַשֵּׁנִיָּה: גָּד, יוֹסֵף, וְיִמְנָם, וְזָבֻלֹן, יוֹסֵף, וּבִנְיָמִין מְלֹא, שֶׁכֵּן הוּא כְּתוּב בַּמָּקוֹם תוֹלְדוֹתוֹ, כ"ה אוֹתִיּוֹת בְּכָל אַחַת וְאַחַת.

(יא) מַעֲשֵׂה חֲרֹשׁ אֶבֶן פְּתוּחֵי חֹתֶם תִּפְתַּח אֶת־שְׁתֵּי הָאֶבְנִים עַל־שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִסִּבַּת מִשְׁבָּצוֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה אֹתָם:

כ"י • מַעֲשֵׂה חֲרֹשׁ אֶבֶן • מַעֲשֵׂה אֶמֶן שֶׁל אֶבְנִים. 'חֲרֹשׁ' זֶה, דְּבוּק הוּא לַחֲרִיבָה שְׁלֹא־חָרִיב, וּלְפִיכָף הוּא נִקְוֶה פֶּתַח בְּסוּפוֹ, וְכֵן: "יִשְׁעִיה מִדֶּ"ר" חֲרֹשׁ עֲצִים נִטָּה קוֹ", חֲרֹשׁ שֶׁל עֲצִים. וְכֵן: (שם יב) "חֲרֹשׁ בְּרוֹזֶל מַעֲצָד", כָּל אֵלֶּה דְּבוּקִים וּפְתוּחִים. פְּתוּחֵי חֹתֶם • כְּתוּבָתוֹ: כְּתָב מִפְּרֹשׁ כְּגֹלֶף דְּעֻזָּא, חֲרוּצוֹת הָאוֹתִיּוֹת בְּתוֹכָן

(יב) וְשִׁמְתָּ אֶת־שְׁתֵּי הָאֶבְנִים עַל כְּתֹפֶת הָאֶפֶד אֶבְנֵי זָכָרֶן לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִשְׂאֹ אֶהְרֹן אֶת־שְׁמוֹתֶם לִפְנֵי יְהוָה עַל־שְׁתֵּי כִתְפוֹ לְזָכָרֶן: ׀

כ"י • לְזָכָרֶן • שִׁיחָא רוּחָא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא הַשִּׁבְטִים כְּתוּבִים לִפְנֵיו, וַיִּזְכֹּר צְדָקָתָם.

♦ יום שני ו' אדר א' ♦

(יג) וְעָשִׂיתָ מִשְׁבָּצַת זָהָב:

כ"י • וְעָשִׂיתָ מִשְׁבָּצַת • מַעוּט "מִשְׁבָּצוֹת", שְׁתֵּים. וְלֹא פֶרֶשׁ לָךְ עִתָּה בְּפֶרֶשָׁה זֹאת אֲלָא מִקְצַת צֶרֶפֶן, וּבְפֶרֶשׁת הַחֹשֶׁן גּוֹמֵר לָךְ פְּרוּשָׁן.

(יד) וְשְׁתֵּי שְׂרָשְׁרֹת זָהָב טָהוֹר מִגְבֵּלַת תַּעֲשֶׂה אֹתָם מַעֲשֵׂה עֶבֶת וְנִתְתָּה אֶת־שְׂרָשְׁרֹת הָעֶבֶת עַל־הַמִּשְׁבָּצַת: ׀

י' וְתַרְתִּין תִּכְיִן דְּהַב דְּכִי מִתְקַמֵּן תַּעֲבֹד יִתְהוֹן עוֹבֵד גְּדִילוֹ וְתַתֵּן יֵת תִּכְיִא גְדִילְתָּא עַל מִרְמָצָתָא:

צווי, ואין "ונתתה" האמור כאן לשון צווי, אלא לשון עתיד, כי בפרשת החשן חוזר ומצוהו על עשייתו ועל קביעתו, ולא נכתב כאן אלא להודיעך מקצת צרך המשבצות שצוה לעשות עם האפוד. וכתב לך זאת לומר לך, המשבצות הללו יזקקו לך לכשתעשה שרשרות מגבלת על החשן, תתנם על המשבצות הללו.

כ"י שרשרת זהב. שלשלאות. מגבלת. לסוף גבול החשן תעשה אותם. מעשה עבת. מעשה קליעת חוטין ולא מעשה נקבים וכפלים, כאותן שעושין לבורות, אלא כאותן שעושין לערדסקאות, שקורין אינשינשייר"ש (ביצה כב). ונתתה את שרשרת של עבותות, העשויות מעשה עבת, על משבצות הללו, ולא זה הוא מקום צואת עשייתן של שרשרות ולא צואת קביעותן. ואין "תעשה" האמור כאן לשון

טו ותעבד חשן דינא עובד אמן פְּעוּבד אפודא תעבדנה דהבא תכלא וארגנא וצבע זהורי ובוץ שזיר תעבד יתה:

(טו) ועשית חשן משפט מעשה חשב במעשה אפוד תעשנו זהב תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משור תעשה אתו:

ענש מיתה, אם ענש מכות, אם ענש ממוץ. וזה, משמש לשון ברור דברים, שמפרש ומברר דבריו. כמעשה אפוד. מעשה חושב ומחמשת מינין.

כ"י חשן משפט. שמכפר על קלקול הדין. דבר אחר: משפט, שמברר דבריו - והבטחתו אמת, דרישנמ"ט בלע"ז, שהמשפט משמש ג' לשונות: דברי טענות בעלי הדין, וגמר הדין וענש הדין, אם

~ נקודות משיחות קודש ~

בגלוי, כי סבת הגלות היא החטאים, דהיינו התגברות הגוף על הנפש. ולא ידך גיסא, ענין המשיח, אף שהוא קנים - הוא בהעלם. עבודתנו אפוא היא - הגברת הנפש על הגוף. כלומר, להוציא ולגלות מהעלמו את ה'חשן' שבג'מטריא 'משיח'.

במלה 'חשן' שני רמזים מנגדים: (א) בכתבי האר"ל מובא ש'חשן' אותיות 'נחש'. (ב) בספרים נאמר משמו של רבי אפרים מבבלי התוספות, ש'חשן' בגימטריא 'משיח'. הגוף רומז לנחש, כי הוא נקרא 'משכא דחונא' (=עורו של נחש), והנפש רומזת למשיח. בזמן הגלות ענין הנחש הוא

טז מרבע יהי עיף זרתא ארפה וזרתא פתיה:

(טז) רבוע יהיה כפול זרת ארפו וזרת רחבו:

ויורדות לפניו מעט, והחשן תלוי בהן בשרשרות וטבעות, כמו שמפרש בענין.

כ"י זרת ארפו וזרת רחבו. כפול, ומשל לו לפניו כנגד לבו, שנאמר: "יהיו על לב אהרן", תלוי בכתפות האפוד הבאות מאחוריו על כתפיו, ונקפלות

יז ותשלם בה אשלמות אבנא ארבעא סדרין אבן טבא סדרא דמאחא סמון ירמון וברקו סדרא חד:

(יז) ומלאת בו מלאת אבן ארבעה טורים אבן טור אדם פטרה וברקת הטור האחר:

כ"י ומלאת בו. על שם שהאבנים ממלאות גמות המשבצות המתקנות להן, קורא אותן בלשון "מלואים".

יח וסדרא תנגנא אזמרגדין ושכזיז וסבבילום:

(יח) והטור השני נפך ספיר ויהלם:

יט וסדרא תליתאה קנפירי טרקנא ועין עגלא:

(יט) והטור השלישי לשם שבו ואחלמה:

כ וסדרא רביעאה ברום ימא ובורלא ופנטרי מרמצן דדהב יהון באשלמותהון:

(כ) והטור הרביעי תרשיש ושהם וישפה משבצים זהב יהיו במלואתם:

ז"י «מְשַׁבְּצִים זֶהֱבִי. יִהְיוּ הַטּוֹרִים בְּמִלּוֹאֲתָם, מִקְּפִים מְשַׁבְּצוֹת זֶהֱבִי בְּעֶמֶק שְׁעוֹר שִׁיתְּמַלֵּא בְּעֶבִי

(כא) וְהָאֲבָנִים תִּהְיוּן עַל־שְׁמֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שְׁתִּים עֶשְׂרֵה עַל־שְׁמֹתָם פְּתוּחֵי חוֹתָם אִישׁ עַל־שְׁמוֹ תִּהְיוּן לְשָׁנֵי עֶשֶׂר שָׁבֹט:

ז"י «אִישׁ עַל־שְׁמוֹ. כְּסֹדֶר תּוֹלְדוֹתָם, סֹדֶר הָאֲבָנִים: "אָדָם" לְרֵאשִׁיתוֹ, "פֶּטֶדָה" לְשִׁמְעוֹן, וְכֵן כָּלֶם.

(כב) וַעֲשִׂיתָ עַל־הַחֹשֶׁן שְׁרֵשֶׁת גְּבֻלַת מַעֲשֵׂה עֹבֵד זֶהֱבִי טָהוֹר:

כב וַתַּעֲבֹד עַל חוֹשֶׁן תִּפְּנוּ מִתְּחִיל עוֹבֵד גְּדִילוֹ דֶּהֱבִי דְּכִי:

ז"י «עַל הַחֹשֶׁן. בְּשִׁבְלֵי הַחֹשֶׁן, לְקַבֵּץ בְּטַבְּעוֹתָיו, כְּמוֹ שֶׁמֶפְרָשׁ לְמִטָּה בְּעֵנָן. שְׁרֵשֶׁת. לְשׁוֹן שְׁרָשִׁי אֵילָן הַמֵּאֲחִיזִין לְאֵילָן לְהַאֲחִיז וּלְהַתְקַע בְּאַרְץ. אֵף אֵלּוּ יִהְיוּ מֵאֲחִיזִין לַחֹשֶׁן, שְׁבָהֶם יִהְיֶה תְּלוּי בְּאֶפֶס, וְהֵן שְׁתֵּי שְׁרָשׁוֹת הָאֲמִירוֹת לְמַעַלָּה, בְּעֵנָן הַמְּשַׁבְּצוֹת. וְאֵף "שְׁרָשׁוֹת", פֶּתֶר מְנַחֵם בֶּן סֵרוּק

(כג) וַעֲשִׂיתָ עַל־הַחֹשֶׁן שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זֶהֱבִי וְנִתְּתָה אֶת־שְׁתֵּי הַטַּבְּעוֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן:

כג וַתַּעֲבֹד עַל חוֹשֶׁן תִּפְּנוּ מִתְּחִיל עוֹקֵן דֶּהֱבִי וְתַתֵּן יָת תִּפְּנוּ עוֹקֵתָא עַל תִּפְּנוּ סִטְרֵי חוֹשֶׁן:

ז"י «עַל הַחֹשֶׁן. לְצַרֵּף הַחֹשֶׁן, כְּדֵי לְקַבֵּץ בוֹ, וְלֹא יִתְכַּן לִזְמַר שֶׁתִּהְיֶה תַּחֲלֵת עֲשִׂיתָן עָלָיו, שְׁאֵם־בֶּן מַהוּ שְׁחֹזֵר וְאוֹמֵר: "וְנִתְּתָה אֶת שְׁתֵּי הַטַּבְּעוֹת", וְהֵלֵא כְּכֹר נִתְּנִים בוֹ? הִיא לוֹ לְכַתֵּב בְּתַחֲלֵת הַמִּקְרָא: יַעֲשִׂיתָ

(כד) וְנִתְּתָה אֶת־שְׁתֵּי עֲבֹתֵי הַזֶּהָב עַל־שְׁתֵּי הַטַּבְּעוֹת אֶל־קְצוֹת הַחֹשֶׁן:

כד וְתַתֵּן יָת תִּפְּנוּ גְדִילוֹ דֶּהֱבִי עַל תִּפְּנוּ עוֹקֵתָא לְסִטְרֵי חוֹשֶׁן:

ז"י «וְנִתְּתָה אֶת־שְׁתֵּי עֲבֹתֵי הַזֶּהָב. הֵן הֵן "שְׁרֵשֶׁת גְּבֻלַת" הַכְּתוּבוֹת לְמַעַלָּה, וְלֹא פֶּרֶשׁ מִקּוֹם קְבוּעָן בַּחֹשֶׁן. עֲכָשׁוּ, מִפְּרָשׁ לָךְ שִׁיֵּהָא תּוֹחֵב אוֹתָן בְּטַבְּעוֹת,

(כה) וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת תִּתֵּן עַל־שְׁתֵּי הַמְּשַׁבְּצוֹת וְנִתְּתָה עַל־כְּתוּבוֹת הָאֶפֶס אֶל־מֹל פָּנָיו:

כה וְיָת תִּפְּנוּ גְדִילוֹ דְּעַל תִּפְּנוּ סִטְרֵי תַתֵּן עַל תִּפְּנוּ מִמְּצַחָא וְתַתֵּן עַל כְּתִפֵּי אֶפֶסָא לְקַבֵּל אֶפֶסָא:

ז"י «וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת. שְׁל שְׁתֵּי הָעֲבֹתוֹת, שְׁנֵי רִאשֵׁי רִאשֵׁיהֶם שֶׁל כָּל אַחַת וְאַחַת. תִּתֵּן עַל־שְׁתֵּי הַמְּשַׁבְּצוֹת. הֵן הֵן הַכְּתוּבוֹת לְמַעַלָּה, בֵּין פֶּרֶשֶׁת הַחֹשֶׁן וּפֶרֶשֶׁת הָאֶפֶס, וְלֹא פֶּרֶשׁ אֶת צֶרֶף וְאֶת מִקְוֵן. עֲכָשׁוּ, מִפְּרָשׁ שִׁיתְּקַע בֵּהֶן רִאשֵׁי הָעֲבֹתוֹת הַתְּחִיבוֹת בְּטַבְּעוֹת הַחֹשֶׁן, לִימִין וּלְשִׁמְאֵל אֶצֶל הַצֹּנָא, שְׁנֵי רִאשֵׁי שְׁרָשׁוֹת: הִימָנִית תּוֹקַע

בְּמְשַׁבְּצוֹת שֶׁל יָמִין, וְכֵן בְּשֵׁל שְׁמָאֵל, שְׁנֵי רִאשֵׁי שְׁרָשׁוֹת הַשְּׁמָאֵלִית. וְנִתְּתָה. הַמְּשַׁבְּצוֹת. עַל כְּתוּבוֹת הָאֶפֶס. אַחַת בְּזוֹ וְאַחַת בְּזוֹ. נִמְצְאוּ כְּתוּבוֹת הָאֶפֶס מִחֻזְקֵין אֶת הַחֹשֶׁן שְׁלֵא יִפֹּל, וּכְהֵן הוּא תְּלוּי. וְעֵדִין שִׁפְתֵּי הַחֹשֶׁן הַתְּחִיבוֹת הוֹלְכֵת וּכְהֵן וְכְהֵן עַל כְּרִסּוֹ, וְאִינָה דְּבוּקָה לוֹ יִפֹּה, לְכָף הוֹצֵר עוֹד שְׁתֵּי טַבְּעוֹת לְתַתְּתֵיהֶן כְּמוֹ שֶׁמֶפְרָשׁ וְהוֹלֵךְ.

אֶל מוֹל פָּנָיו • שֶׁל אֶפֶס, שֶׁלֹא יִתֵּן הַמִּשְׁבָּצוֹת בְּעֶבֶר
הַכְּתוּבֹת שֶׁלֹּא הִמְעִיל, אֲלֵא בְּעֶבֶר הָעִלְיוֹן שֶׁלֹּא פִּי

(כו) וַעֲשִׂיתָ שְׁתֵּי מַבְעוֹת זָהָב וְשַׁמֶּת אֹתָם עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל־שִׁפְתּוֹ אֲשֶׁר אֶל־עֶבֶר הָאִפּוֹד בֵּיתָהּ:

כִּי עַל שְׁנֵי קְצוֹת הַחֶשֶׁן. הֵן שְׁתֵּי פְּאוֹתֶיךָ הַתְּחוֹנוֹת, לִימִין וְלִשְׂמָאל. עַל שְׁפָתֶיךָ אֲשֶׁר אֵל עֶבֶר הָאֶפֶוד בִּיתָהּ. הִרִי לְךָ שְׁנֵי סִמְנִין: הָאֶחָד שְׂמִינֶם בְּשְׁנֵי קְצוֹת שֵׁל תְּחִיתוֹ, שֶׁהוּא כְּנָגֵד הָאֶפֶוד, שְׁעָלֵינוּ אֵינוֹ כְּנָגֵד הָאֶפֶוד, שֶׁהִרִי סֻמוֹךְ לְצֹאֵר הוּא, וְהָאֶפֶוד נִתּוֹן עַל מִתְּנֵיוֹ. וְעוֹד נִתַּן סִמֵּן שֶׁלֹּא יִקְבְּעִם

(כז) וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבָּעוֹת זָהָב וְנָתַתָּה אֹתָם עַל-שְׁתֵּי כְתָפוֹת הָאֶפֶוד מִלְמָטָה מִמּוֹל פָּנָיו לְעִמָּת מַחֲבֶרְתּוֹ מִמָּעַל לַחֹשֶׁב הָאֶפֶוד:

רמ"י על שתי כתפות האפוד מלמטה •
 שהמשבצות נתונות בראשי כתפות האפוד העליונים
 הבאים על כתפיו כנגד גרונו, ונקפלות ויורדות
 לפניו, והטבעות צוה ליתן בראשן השני שהוא מחבר
 לאפוד, והוא שנאמר: "לעמת מחברתו", סמוך
 למקום חבורן באפוד, למעלה מן החגורה מעט,
 שהמחברת לעמת החגורה, ואלי נתונים מעט בלבה

(כח) וַיִּרְכְּסוּ אֶת־הַחֹשֶׁן כְּתִיב מִמְּבַעְתּוֹ קָרִי מִמְּבַעְתָּיו
אֶל־מִבְּעַת הָאֵפוֹד בְּפִתִּיל תְּכֵלֶת לַהֲיוֹת עַל־חֹשֶׁב
הָאֵפוֹד וְלֹא־יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד:

כַּשֵּׁי וְיִרְכָּסוּ • לְשׁוֹן חֲבוּר, וְכֵן (תהלים לא) "מִרְכָּסִי אִישׁ", חֲבוּרֵי חֲבָלֵי רֶשָׁעִים, וְכֵן (ישעיה מד) "וְהִירְכָסִים לְבִקְעָה", הָרִים הַסְמוּכִים זֶה לָזֶה, שְׂאֵי־אֶפְשָׁר לִירֹד לְגִיא שְׁבִינֵיהֶם אֵלָא בְקָשִׁי גְדוֹל, שְׁמַתוֹךְ סְמִיכְתָּךְ

(משלי ד', יח), וּנְתַתֶּם אֶת מִזְבְּחֹתָם (יִירֵם יִיב, ג'), נָתַסוּ נְתִיבָתִי (איוב ל', יג), וְכֵן וּשְׁמָרְתֶּם אֶת מִשְׁמֶרֶת הַבַּיִת מִן שֹׂמֵר מַלְכֵי-ב' יֵא, רג'), מִהַנֶּחֱץ, יְהִירִם שְׁלֹא יִפְרֹד אֶחָד מֵהֶם וַיִּנְתֵּן אֶת הַמִּשְׁמֶר.

וְאוֹלֵי גַּם כֵּן וְלִמְצוֹחַ תְּמִיד יִחְגְּרָה (תהלים קט, יט), לְהִרֵס וּנְתִיבָה, יֵאמֹר שִׁיחַר הַקֵּלָלָה תְּמִיד עַד שִׁיחַרֵם וַיִּנְתֵּן

(בח) וְלֹא יוֹחַ הַחֶשֶׁן, לשון "נתוק", ולשון ערבי הוא, כְּדַבְּרִי דוֹנֵשׁ בֶּן לִכְרֹאט, לשון רש"י. וְהִקְרֹב אֵלַי כִּי הוּא כְמוֹ "יֵחֵשׁ", מִן בֵּית גָּאִים יֵחֵשׁ ה' (משלי טו, כ"ה), וּבִלְוֵדִים יִסְחוּ מִמֶּנָּה (שם ב', כ"ב), עֲנִין נְתִיחָה וְנִתְקַן, בְּחֻלְף הַסֶּמֶךְ וְהִזְיוֹן, כְּמוֹ יַעֲלֹז חֲסִידִים בְּכַבּוֹד (תהלים קמ"ט, ה'), נִתְעַלְסָה בְּאֵהִים

כט ויטול אהרן ית שמהת בני ישראל בחשן
דינא על לבה במעלה לקודשא לדוכרנא
קדם יי תדירא :

(כט) ונשא אהרן את שמות בני ישראל בחשן
המשפט על לבו בבאו לפני יהוה
תמיד :

ל ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התמים
והיו על לב אהרן בבאו לפני יהוה ונשא אהרן
את משפט בני ישראל על לבו לפני יהוה תמיד :

(ל) ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התמים
והיו על לב אהרן בבאו לפני יהוה ונשא אהרן
את משפט בני ישראל על לבו לפני יהוה תמיד :

ו"שאל לו במשפט האורים". את משפט בני
ישראל. דבר שהם נשפטים ונוכחים על-ידו, אם
לעשות דבר או לא לעשות. ולפי המדרש אנדה
שהחשן מכפר על מעוטי הדין, נקרא משפט על שם
סליחת המשפט.

כ"א את האורים ואת התמים. הוא כתב שם
המפרש שהיה נותנו בתוך כפלי החשן, שעל-ידו
הוא מאיר דבריו, ומתמם את דבריו (יומא עג). ובמקדש
שני היה החשן, שאי אפשר לכהן גדול להיות מחסר
בגדים, אבל אותו השם לא היה בתוכו, ועל שם
אותו הכתב הוא קרוי "משפט", שנאמר (במדבר כז) :

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יא עמ' 133)

החשן ובין נתינת האורים ותומים, משמע שאינם חלק
מהחשן. ועל כרחק, שהחשן עצמו, בתור בגד קהנה - אינו
תלוי בשם, ועל כך מסתיע רש"י מבית שני, ואלו תפקידו
כחשן משפט - כן תלוי בשם.

ובמקדש שני היה החשן. . אבל אותו השם לא היה
בתוכו (רש"י כח, ל) יש לשאל, מדוע מזכיר דבר זה. ויש
לבאר, דהנה השם היה חלק מהחשן, שכן על-ידו מלא
החשן את תפקידו. אמנם, מזה שהכתוב מפריד בין מעשה

רמב"ן על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

היו מעשה שמים, ולכך יזכירם סתם
ובידיעה, כמו וישכן מקדש לגן עדן את
הכרבים (בראשית ג, כ"ד).
והנה משה לקח כתב האורים והתמים
והניחם שם בחשן המשפט
אחרי שהלביש את אהרן האפוד
והחשן, כמו שאמר ויתן עליו את
האפד ויחגר אתו בחשב האפד, וישם
עליו את החשן ויתן אל החשן את
האורים ואת התמים (ויקרא ח, ז"ח). כי
לאחר כן נתנם בין כפלי החשן. והענין
הוא, כי היו שמות קדושים, מכחם
יאירו האותיות מאבני החשן אל עיני
הכהן השואל במשפטם (במדבר כ"ז, כ"א).
והמשל, כי כאשר שאלו מי יעלה לנו
אל הכנעני בתחלה להלחם (שופטים א,
א"א). היה הכהן מכון בשמות שהם
האורים, "והאירור" לעיניו אותיות
ההודיה. ויו"ד מלוי, ועי"ן משמעון,
ולמ"ד מלוי, וה"א מאבדקם הכתוב
שם על דעת רבותינו (יומא ע"ג). או
שהאירה פעם אחרת לגד עיניו ה"א
מיהודה, והנה כאשר האותיות
מאירות אל עיני הכהן עדין לא ידע

כחם היה מאריך בהם יותר מן הכל,
ואם אולי ירצה לקצר בהם לעמקם היה
אומר "ועשית אורים ותמים כאשר
הראה אותך בהר זהב טהור תעשה
אותם או כסף מזקק".
ועוד תשוב תראה כי לא הזכיר בה"א
הידיעה אחד מכל הכלים שלא
נזכרו כבר, אבל אמר ועשו ארון (לעיל
כ"ה, י"א). ועשית שלחן (שם פסוק ג, א). ועשית
מנרת (שם פסוק ל"א), וכן כלם. ובמשכן
אמר ואת המשכן תעשה (שם כ"ז, א"א),
בעבור שכבר הזכירו ועשו לי מקדש
(שם כ"ה, ח). והנה באורים ותמים אמר
(כאן) ונתת אל חשן המשפט את
האורים ואת התמים, לא צוה אותו
בעשייתם, והזכירם הכתוב בה"א
הידיעה, ולא הזכירם הכתוב רק במשה
לבדו, שאמר בצוואה ונתת אל חשן
המשפט, ובמעשה ויתן אל חשן את
האורים ואת התמים (ויקרא ח, ח). כי
לא היו מעשה אמון ולא היה לאמנים
ולא לקהל ישראל בהם מעשה ולא
נדיבה כלל, אבל הם סוד מסור למשה
מפי הגבורה, והוא כתבם בקדשה, או

אל ה' לראות (לעיל י"ט, כ"ד), ובתיב
ממעמדך יהרסך (ישעיה כ"ב, י"ט), וכן
ומזיח אפיקים רפה (איוב י"ב, כ"א), נתיצת
האפיקים, הם הנחלים השוטפים
והורסים ההרים והגאות. ומזח בשקל
מצח, שניהם בעלי הנזין, כי הוא
מלשון נצוח, כי חזק הראש
במצח. תורה כט
(ל) ונתת אל חשן המשפט את
האורים ואת התמים. סבר רבי
אברהם להתחכם בענין האורים
והתמים, ואמר (בפסוק ו') כי הם מעשה
אמן כסף וזהב, והאריך בענינם כי חשב
שהם על הצורות שיעשו בעלי
הכוכבים לדעת מחשבת השואל. ולא
אמר כלום. אבל הם כדברי רש"י, כתב
שם המפרש (הי"ט) נתון בין כפלי החשן,
ולכך הצריך להיות כפול (לעיל פסוק ט"ז).
והראיה, כי לא נזכרו אורים ותמים
כלל במעשה האמנים, ולא הזכירם
להם בצוואה ולא במעשה כלל. ופרט
בבגדים, ויעש את האפד (לעיל י"ט, ב).
ויעש את החשן (שם ח), ולא אמר ויעש
האורים ותמים, ואלו היו מעשה חרש

♦ יום שלישי ז' אדר א' ♦

(לא) וַעֲשִׂיתָ אֶת־מַעֲלֵי הָאִפּוֹד בְּלִיל תְּכֵלֶת:

לא ותעביד ית מעילא דאפודא גמיר תכלא:

כ"י◀ אֶת־מַעֲלֵי הָאִפּוֹד • שֶׁהָאִפּוֹד נָתַן עָלָיו לַחֲגוּרָה • בְּלִיל תְּכֵלֶת • כָּלוּ תְּכֵלֶת, שָׁאִין מִין אַחַר מַעֲרַב בּוֹ.

(לב) וְהָיָה פִּירְאָשׁוֹ בְּתוֹכּוֹ שֶׁפָּהּ יִהְיֶה לְפָיו סָבִיב
מַעֲשֵׂה אִיגָּ בְּפִי תַחְרָא יִהְיֶה לּוֹ לֹא יִקְרַע:

פיהם כפול לתוכן. לא יקרע. כדי שלא יקרע. והקורעו עובר בלאו, שזה ממננן לאוין שבתורה, וכן: "ולא יזח החשן", וכן "לא יסורו ממנו", הנאמר בכדי הארון.

כ"י◀ וְהָיָה פִּירְאָשׁוֹ • פִּי הַמַּעֲלִיל בְּגָבָהּ, הוּא פְּתִיחַת בֵּית הַצֹּנָאָר. בְּתוֹכּוֹ • בְּתַרְגּוּמוֹ: "כְּפִיל לְגוּה", כְּפוּל לְתוֹכּוֹ, לְהִיּוֹת לוֹ לְשֶׁפָּה כְּפִילָתוֹ, וְהָיָה מַעֲשֵׂה אוֹרָג וְלֹא בְּמַחֲט. כְּפִי תַחְרָא • לְמַדְנֹ, שֶׁהַשְּׂרִיזִים שֶׁלֹּהֶם

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

שֶׁלִּפְנֵיהֶּ מַקְמִי שֶׁפָּה וּלְמַטָּה, וְלָכֵן יָבֵא בּוֹ לְשׁוֹן עֲטִידָה לְעוֹלָם (שְׁמוּאֵל א' כ"ח, י"ד.

יִשְׁעִיהָ ס"א, י"י. שֶׁם נִט', י"ז. תְּהִלִּים ק"ט, כ"ט).

ולא ידעתי גם כן למה עשה הרב הפעמונים לעצמם, פעמון בין שני רמונים, כי אם כן לא היו הרמונים משמשים כלום, ואם לנוי, למה היו עשויים ברמונים חלולים, יעשה כמין תפוחי זהב. ועוד, שהיה צריך הכתוב לפרש במה יתלה הפעמונים, ואם יעשה בהם טבעות לתלות בהן.

אבל הם בתוכם ממש, כי הרמונים חלולים ועשויים כמין רמונים קטנים שלא פתחו פיהם (נחבים פ"ח), והפעמונים טמונים בהם ונראים מתוכם. ולא פרש הכתוב מנינם, אבל רבותינו אמרו שהיו שבעים ושנים וגין, ובהם שבעים ושנים ענבלין, ותולה שלשים וששה מצד אחד, ושלשים וששה מצד אחר, כדאיתא בזבחים בפרק המזבח (שם פ"ח), ומכאן תלמוד שאינו כמין חלוק וכתנת, אלא יש לו כנפים.

וכן כתב רש"י (לעיל פסוק ד') שהמצנפת כמין "כובע", שהרי במקום אחר (לחלן בפסוק מ') קורא להם מגפעות, ומתרגמין קובעין. וגם זה אינו, שהרי אמרו (מקומו אינו ידוע) שהמצנפת ארקה שש עשרה אמה, והרי הוא כעין צניף שצונף בו את ראשו, מגלגל ומחזיר ומגלגל ומחזיר סביב ראשו כפל על כפל. ומצנפת של כהן גדול אינה

וידענו כי ר"א לא נתבון אליה. תורה לא

(לאלר) מעיל. כתב רש"י (לעיל בפסוק

ד') הוא כמין "חלוק", וכן

הכתנת, אלא שהכתנת סמוך לבשרו

ומעיל קורא חלוק העליון. ואין הדבר

כן, כי המעיל בגד יתעטף בו, כמו

שאמר והוא עטה מעיל (שמואל א' כ"ח,

י"ד), וכתוב מעיל צדקה יעטני (ישעיה

ס"א, י"ז), ולא תבא עטיה על הכתנת רק

על השלמה אשר יכסה בו, וכתוב

עטה אור בשלמה (תהלים ק"ד, ב'), כי הוא

עטוף, וכן ועל שפם יעטה (ויקרא י"ג, מ"ה),

יתעטף. והוא תרגומו של יונתן בן

עזיאל (שמואל ב' י"ג, י"ח). שהזכיר הרב

(רש"י לעיל בפסוק ד') בפרדטין, כי הוא עטוף

קרוב לצורת האפוד שיתעטף בו חצי

הגוף שכלפי רגליו, כי אם היה חלוק

אינו דומין זה לזה כלל. וראיה עוד

שאמר ויחזק בכנף מעילו ויקרע (שמואל

א' ט"ו, כ"ז), והנה יש לו כנפים ואינו כמין

חלוק. אבל המעיל כסות מקיף את הגוף

כלו מצוארו ולמטה עד רגלי האדם

ואין לו בית יד כלל, ובשאר המעילים

יש לו בית צנאר כנגד כל הצנאר תפור

בו, ואותו בית צנאר נקרא פי מעיל,

וצנה הכתוב שיהא "ארוג עמו".

והמעיל כלו מחלק מלפניו עד למטה,

מכניס ראשו בנקב פיו ונמצא צנארו

הגור בפי המעיל, ומלפניו שתי כנפים

מכסה בו ומגלה כרצונו, כמין גלימא

שאין לה בית ראש, שחלקו התפירה

סדורן, כי מן האותיות אשר סדרו מהן יהודה יעלה היה אפשר להעשות מהם "הויהד עליה", או "היעל יהודה", ותבות אחרות רבות מאד, אבל היו שם שמות הקדש אחרים הנקראים "תמים", מכחם היה לב הכהן "תמים" בידיעת ענין האותיות שהאירו לעיניו. כי כאשר כונן בשמות האורים והאירו, חזר מיד ומכונן בשמות התמים, ועודם האותיות מאירות לעיניו, ויבא בלבו שהבורם יהודה יעלה. וזאת מדרגה ממדרגת רוח הקדש, היא למטה מן הנבואה, ולמעלה מבת קול שמשותמים בה בבית שני לאחר שפסקה הנבואה ופסקו אורים ותמים כמו שהזכירו רבותינו (ויקרא כ"א).

ואפשר שאחרי שנתן משה בחשן השמות הקדושים של האורים והתמים היו נודעים במסכת ממנו לגדולי חכמי ישראל שמסרם להם עם סתרי תורה, ולפיכך היה ביד דוד אפוד (שמואל א' כ"ג, ו'), והיה כדמות אפוד משה, ובו חשן כדמות חשן הקדש, אבל נראה שהיו בד, כאשר נאמר בשמואל נער חגור אפוד בד (שם ב' י"ח), ואמר בנב עיר הכהנים, שמנים וחמשה איש נשא אפוד בד (שם כ"ב, י"ח), וילבישו אותו את הכהן שהוא מבני הכהנים ושואלים בו ונגעין לפעמים, כאשר חשב בזה ר"א (לעיל פסוק ו'). ומה שאמר שאלו ראיה תשובת רבנו האיי לא אמר ככה, כבר ראינוהו וחשבנוהו,

(ג) וְעִשִּׂיתָ עַל־שׁוּלְיֹי רִמּוֹנֵי תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי עַל־שׁוּלְיֹי סָבִיב וּפַעַמָּנִי זָהָב בְּתוֹכָם סָבִיב:

בין שני רמונים פעמון אחד דבוק ותלוי בשולי המעיל. רש"י: רמני. עגלים וחלולים היו כמין רמונים העשויים כביצת תרגלת. ופעמני זהב. זגין עם ענבלים שבתוכם. בתוכם סביב. ביניהם סביב,

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך טז עמ' 336 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

ריקנין שפך כרמונים או כתפוחי זהב

שלוהם של כלל ישראל, ובגדיו נרמזו כל הבחינות בבני ישראל, ובשולי המעיל נרמזה מעלתם של הדרגה הכי תחתונה בבני ישראל "ריקנין שפך". לרש"י - "פשוטו של מקרא" - בשולי המעיל מרמזים מעלת ה"נוי" שלהם ש"אפילו ריקנין שפך מלאים מצות פרמון" ולכן נרמזו ה"ריקנין" בצורת רמונים. אף לרמב"ן, שפרשוש ינשם גם "דברים נעימים" . ליודעי חן" (לשון הרמב"ן ב"פתיחה" לפירושו על התורה) אם תכלית הרמונים היא לגלות היפי וה"נוי" שב"ריקנין", היו צריכים לעשותם בצורת תפוחי זהב, להראות שכל יהודי בפנימיותו אינו "ריקן" (ורק "מלא מצות") אלא כל מציאותו הוא "תפוח זהב", עובד ה'.

וְעִשִּׂיתָ עַל־שׁוּלְיֹי רִמּוֹנֵי תְּכֵלֶת . . עַל־שׁוּלְיֹי סָבִיב וּפַעַמָּנִי זָהָב בְּתוֹכָם סָבִיב: (כח, ג)

ופירש רש"י: "בתוכם סביב – ביניהם סביב, בין שני רמונים פעמון אחד דבוק".

והקשה על-זה הרמב"ן "אם-כן לא היו הרמונים משמשין כלום. ואם לנוי, למה היו עשויים כרמונים חלולים, יעשה כמין תפוחי זהב", ולכן מפרש "והפעמונים טמוני בהם (כרמונים)".

ונמצא, שנחלקו אם הרמונים היו לנוי, מה היה צריך להיות צורתם. לפי רש"י הרמונים חלולים היו, ולפי הרמב"ן אם היו נעשים לנוי, היו צריכים לעשותם כ"תפוחי זהב".

ונראה לבאר בעבודת האדם לקונו, דהנה הפנה גדול היה

(ד) פַּעַמָּן זָהָב וְרִמּוֹן פַּעַמָּן זָהָב וְרִמּוֹן עַל־שׁוּלְיֹי הַמַּעֲיֵל סָבִיב:

יד זגא דדהבא ורמונא זגא דדהבא ורמונא על שיפולי מעילא סחור סחור:

רש"י: פעמן זהב ורמון וגו'. פעמן זהב, ורמון אצל.

(ה) וְהָיָה עַל־אַהֲרֹן לְשֵׁרֶת וְנִשְׁמַע קוֹלֹ בְּבֹאֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לִפְנֵי יְהוָה וּבִצְאָתוֹ וְלֹא יָמוּת: ם

לה ויהי על אהרן לשמשא וישמע קלה במעלה לקודשא קדם יי ובמפקה ולא ימות:

רש"י: ולא ימות. מפלל לאו אתה שומע הן: אם יהיו לו, לא יתחייב מיתה. הא אם יפנס מחסר אחד מן הבגדים הללו, חייב מיתה בידי שמים.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

בשלישה בגדים חשן ואפוד ומעיל קדם שיופיר ציץ וכתנת מצנפת ואבנט ומכנסים. וכן אמר ובצאתו ולא ימות, ואין ביציאה עבודה שיתחייב עליה משום מחסר בגדים. וכן והיו על אהרן ועל בניו כתב רש"י (פסוק מ"ג), והיו כל הבגדים האלה על אהרן ועל בניו הראויים לו והאמורים בהם, ומתו, הא למדת שהמשמש מחסר בגדים חייב מיתה. וכן נראה זה בדרך הפשט. אכל לפי העולה מן הסגיות שבמקרא אין דעת רבותינו כן, אכל אצלם

ובמסכת יומא שנינו (יומא ע"א) כהן גדול משמש בשמנה כלים והקדיוט בארבעה, בכתנת ומכנסים מצנפת ואבנט, מוסף עליו כהן גדול, חשן ואפוד ומעיל וציץ. תורה לה (לה) ולא ימות. מפלל לאו אתה שומע הן, אם יהיו עליו לא יתחייב מיתה, הא אם יפנס מחסר אחד מן הבגדים הללו חייב מיתה. לשון רש"י. ואינו כהן בעיני, שהיה לו לכתב פסוק זה לאחר שיופיר כל שמונה בגדים (אחרי פסוק מ"ב), ולמה הקפיד זה

קרויה "מגבעת" בשום מקום, אכל בכהן הדיוט אמר הכתוב מגבעות (להלן כהן, מ. כ"ט, ט. ל"ט, כהן והקרא ח, י"ג), ואף היא מצנפת היא, אלא שקושר בה כל ראשו ומעלה הכפלים עליו בעין מגבעת שהוא קובע בדברי אנקלוס, כי מגבעת כמו "מקבעת", באשר אמרתי בסדר ויהי מקץ (בראשית מ"א, מ"ז) בחלופי הגימ"ל והקור"ף, אלא שהמגבעת כמו המצנפת, ולכך הוזכרו חקמים תדיר בכהן גדול והקדיוט מצנפת בתורת כהנים (צו ב, א),

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי 'לקוטי שיחות' כרך טו, עמוד 338 - מתוך 'לקראת שבת')

ביום הכפורים אין רעש

לכן עבודתו היא ברעש, וכדגמת הבורח מסכנה, שבורח הוא בזעקה ובקול גדול.

ועל-פי זה יש לבאר, דמה שפניסת הכהן-גדול אל הקדש (בכל השנה) היא באפן ד' ונשמע קולו", הרי זה מפני שהוא נכנס פשוטם של כל ישראל, גם אלו שהם בדרגות נמוכות - ולכן צריך שיהיה "ונשמע קולו בבואו אל הקדש" להראות שגם אלו שעבודתם ברעש גדול - בעלי-תשובה, נכנסים עמו. אף זהו בכל השנה כולה, כשיש מקום לחטאים ועונות, רחמנא-ליצלו, דאזי יש פאלו שעבודתם היא ברעש, בברירה מן הרע. אולם ביום הכפורים, שבו מתגלית בכל אחד מישראל עצם נשמתו, שבה אין פגם דחטאים ועונות כלל וכלל - אזי נכנס הכהן-גדול אל הקדש בלא רעש, כי אז עומדים כל בני ישראל בתכלית הבטול להקב"ה - "בקול דמזמרה דקה".

בכל השנה כולה, כשנכנס הכהן-גדול לקדש, היה לבוש במעיל ששוליו היו פזמונים, כדי שיהיה "ונשמע קולו בבואו אל הקדש" (תרומה כח, לה). מה שאין-כן ביום הכפורים, נכנס הכהן-גדול לקדש הקדשים בבגדי לבן, שלא היו בהם פזמונים.

ויש לענין זה - דכיון שבכל השנה "ונשמע קולו" הוא תנאי עיקרי ומעבב בכניסתו לקדש ("ונשמע קולו בבואו אל הקדש" . . ולא ימות) - מאי טעמא ביום הכפורים אין צריך לזה?

ויש לבאר - בדרך הדרוש:

מבאר בתורת החסידות (ספר המאמרים תרצ"ט עמ' 2 ואילך, ובכ"מ), דאף שדרך כלל, עבודת ה' היא באפן ד' לא ברעש ה" (מלכיסא יט, יא), מכל-מקום עבודת בעלי-תשובה היא ברעש. כי כיון שבורח הוא מן הרע - מקום המנוח והטמאה,

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

ה', כי הוא העובד לפניו ששתשרה שכינתו בעבודתו כי מלאך השם צבאות הוא (מלאכי ב' ד), כי ההדיוטים יכנסו בהיכל להקטיר ולהטיב. וראיתי במדרש ואלה שמות רבה (ל"ח) באבני החשן מה טעם, שיהא הקדוש ברוך הוא מסתכל בהן בבגדי הכהן בכניסתו ביום הכפורים ונוכר לזכות השבטים. רבי יהושע בשם רבי לוי אומר, משל לכן מלכים שהיה פגוג נכנס אצלו מלמד על בנו סגוריא, והיה מתקרא מן העומדים עליו שמא יפגעו בו, מה עשה הלבישו פורפירא שלו שהיה רואין אותו ומתקראין ממנו, כך אהרן היה נכנס בכל עת (ויקרא כ"ב, ו) לבית קדש הקדשים, ואלולי זכיות הרבה שהיו נכנסות עמו ומסיעות אותו לא היה יכול לנכנס למה שהיו מלאכי השרת שם, מה עשה הקדוש ברוך הוא נתן לו מידמות לבושי הקדש, שנאמר וילבש צדקה כשרון (ישעיה נ"ט, י"ד). עד כאן אגדה זו. ואף על פי שלא היה נכנס לפני ולפנים בבגדים אלו, אף באהל מועד הדרך לך ביום הכפורים, שהרי כתיב וכל אדם לא יהיה באהל מועד (ויקרא ט"ז, י"ד). תורה לו

הזכיר למשה (להלן כ"ט, ח"ט) בסדר הלבישה מכנסים כלל, כי בעבור שעגש עליהם בכאן אין צורך לחזור ולהזכירם, כי בידוע שילבשם. ומה שאמר למעלה (כאן) ונשמע קולו בבואו אל הקדש ולא ימות, הוא על דעתי באור למצות הפזמונים, כי מפני שאין בהם צורך בלבישה, ואין דרך הנכבדים לעשות להם כן, לכן אמר כי צוה בהם בעבור שישמע קולו בקדש, ויכנס לפני אדוניו באלו ברשות, כי הבא בהיכל מלך פתאם חיב מיתה בטכסיסי המלכות, כענין אהשורש (אסתר ד' י"א).

וירמזו למה שאמרו במסכת יומא ירושלמי (יומא א' ה') וכל אדם לא יהיה באהל מועד (ויקרא ט"ז, י"ד), אפלו אותן שכתוב בהן ודמות פניהם פני אדם (ויקרא א' י"ג) לא היו באהל מועד, על כן צוה "להשמיע קולו" כמי שיקרא הוציא כל איש מעלי, ויבא לעבד את המלך בחרור, וכן בצאתו, ברשות, ושיודע הדבר כדי שיוכלו משרתי המלך לשוב לפניו. ובפרקי היכלות ידוע זה הענין. והנה הטעם שלא יפגעו בו מלאכי אלהים. והנהיר זה בכהן גדול למעלתו, וזה טעם לפני

המצוה הזאת שנה בכלם, באהרן ובכניו, והיא על המכנסים, והענין גם כן בהם. כי צוה בעשיה ועשה להם מכנסים בר (פסוק מ"ב), וצוה על הלבישה והיו על אהרן ועל בניו (פסוק מ"ג), כי בשאר הבגדים צוה למעלה בעשייתם (מסוק ב' עד פסוק מ"ה) וצוה בלבישה, והלבשת אתם את אהרן אחיו ואת בניו אתו (להלן פסוק מ"א), אם כן הוצאה הוזה (שם פסוק מ"ג) כלה על המכנסים, ועליהן יהיה הענין.

ולמדנו זה ממה שאמרו בסנהדרין ובשחיטת קדשים (סנהדרין פ"ב זבחים י"ז) מחסר בגדים ששמש מנא לן דבמיתה, א"ר אבהו א"ר יוחנן, ומטו בה משמיה דר' אלעזר ברבי שמעון, והנחת אתם אכנט וחבשת להם מנבעת והיתה להם כהנה לחשת עולם (להלן כ"ט, ט"ז). בזמן שבגדיהם עליהם כהנתם עליהם, אין בגדיהם עליהם אין כהנתם עליהם והיו להם זרים, ואמר מר זר ששמש במיתה. ואם היה הכתוב הוזה (פסוק מ"ג) אצלם בכל הבגדים, כמאמר הרב, אבל היא במקנסים בלבד, והכתוב האחר (להלן כ"ט, ט"ז) בשאר הבגדים, ולא הזכירו שם המכנסים. והראיה על דעתם שלא

(לו) וַעֲשִׂיתָ צֵיץ זָהָב טָהוֹר וּפְתִיל תְּכֵלֶת עָלָיו פִּתּוּחִי
חָתָם קָדָשׁ לַיהוָה:

כ"ז ציץ • (סוכה ה) כמין טס של זהב היה, רחב שני אצבעות, מקיף על המצח מאזן לאזן.

(לז) וַשְּׂמַתָּ אֹתוֹ עַל־פִּתְּיֵל תְּכֵלֶת וְהָיָה עַל־הַמִּצְנֶפֶת
אֶל־מֹול פְּנֵי־הַמִּצְנֶפֶת יְהוָה:

כ"ח על פתיל תכלת • ובמקום אחר הוא אומר (שמות ט): "ויתנו עליו פתיל תכלת", ועוד כתיב כאן: "והיה על המצנפת", ולמטה הוא אומר: "והיה על מצח אהרן", וב'שחיטת קדשים' (ובחים ט), שנינו:

כמי שחושש בראשו וחובשו לחזק. ואומר ונתת את נור הקדש על המצנפת (שם כ"ט, ר"ל, כי עליה יקשרנו מאחוריו. וכן אמר ויתנו עליו פתיל תכלת לתת על המצנפת מלמעלה (להלן ל"ט, ל"א), כי שם ינתן בקשר. וכן וישם על המצנפת אל מול פניו את ציץ הזהב (ויקרא ח, ט"ו), ששם בקשירתו על המצנפת, ואל מול פניו ציץ הזהב. והנה "הנתינה" בכל הכתובים על המצנפת, כי היא "הקשירה", אבל הציץ אל מול פני המצנפת במצח. ואין להקפיד בין ויתנו עליו פתיל תכלת (להלן ל"ט, ל"א), ובין ושמת אתו על פתיל תכלת (כאן), כי בשניהם כאלו אומר "ושמת אתו בפתיל תכלת", "ויתנו בו פתיל תכלת", כדרך ונתת אתם על סל אחד (להלן כ"ט, ג'), "בסל", וכמוהו המלט על נפשך (בראשית י"ט, י"ז). או שמש במקום "אל", ונתת אותו אל פתיל תכלת, ויתנו "אליו" פתיל תכלת. כי הפתיל נתן אליו, והוא אל הפתיל, כי בו יסמך. והכלל שאין ענין הכתובים אלא שיכניסו הפתיל בנקבי הציץ, וגם כן הוא שהציץ על הפתיל והפתיל על הציץ, וכן וירכסו את החשן מטבעתו אל מטבעת האפוד בפתיל תכלת (לעיל פסוק כ"ח) שהביא רש"י ראיה ממנו, פתיל אחד הוא, שהיו מכניסין פתיל אחד בטבעות החשן ובטבעות האפוד שכןגדו, וכן בקצה האפוד פתיל אחד, כי שני מקומות הן וכל אחד בפתיל אחד וירכסו אותו. תורה לח

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בארן ושלחן ומנורה. ואם הכתוב צוה שישמינו אותו על פתיל תכלת, היאך נתנו הם עליו פתיל תכלת, ואנה צוה לעשות כן. ומה צרך לחוטין שבאמצע, והוא קשור מאחורי הערף כדרך כל ציץ באנשים ובנשים. אבל אין הדבר כמו שאמר הרב, ולא היה שם אלא פתיל אחד, שהטס מקיף מאזן לאזן, ונקוב בשתי קצותיו, ופתיל תכלת נכנס בשני הנקבים, והציץ נקשר בו כנגד הערף. והנה היה צונף המצנפת סביב הראש, לא על המצח כלל, אלא למעלה במקום שער. ועל דעת רבותינו (ובחים ט) היה מניח גם מקצת שער ראשו כנגד פניו לתפלין. והיתה הצניפה בגבה שבראש כנגד המוח האמצעי, והוא מכסה בה כל הראש כנגד אחוריו. והרי הצניפה בשפוע, ומניח הציץ כנגד מצחו מאזן לאזן, ואין הפסק בין מצחו לציץ. אבל מאזן לאזן מאחוריו כנגד כל הערף תהיה המצנפת, והפתיל שנקשר בו, יבא עליה. וזהו שאמר ושמת אותו על פתיל תכלת, שיכניס הפתיל בנקבי הציץ, והיה הפתיל על המצנפת לאחורי אוניו כנגד הערף, אל מול פני המצנפת יהיה הציץ, והיה על מצח אהרן, והיה על המצח כנגד המצנפת בפניו. וזהו שאמר ושמת המצנפת על ראשו (להלן כ"ט, ר"ל), כלומר למעלה בעליון שבראש, לא כמו המגבעות שנאמר בהן והבשת להם מגבעת (שם כ"ט, ט), שהן חובשות הראש

(לז) על פתיל תכלת. ובמקום אחר הוא אומר ויתנו עליו פתיל תכלת (להלן ל"ט, ל"א). ועוד, כתיב כאן והיה על המצנפת, ולמטה הוא אומר והיה על מצח אהרן (פסוק ל"ח), ובשחיטת קדשים שנינו (ובחים י"ט) שער זה נראה בין ציץ למצנפת ששם היה מניח תפלין, למדנו שהמצנפת למעלה בגבה הראש, ואינה עמקה להכנס בה כל הראש עד המצח, והציץ מלמטה, וג' נקבים היה עושה בו, בשני ראשיו ואמצעיתו, והפתילים היו בנקבים ותלויים בו בשני ראשיו ובאמצעו, ששה בשלשה מקומות הלה, פתיל מלמעלה אחד מבחוץ ואחד מבפנים כנגדו, וקושר ראשי הפתילים מאחורי הערף שלשתם, נמצאו בין ארף הטס ופתילי ראשיו מקיפין את הקדקד, והפתיל האמצעי שבראשו קשור עם ראשי השנים, הולף על פני רחב הראש מלמעלה, ונמצא עשוי כמין בובע, ועל פתיל האמצעי הוא אומר והיה על המצנפת, והיה נותן את הציץ על ראשו, ועל ידי פתיל האמצעי הוא מחזקו שאינו נופל. והטס תלוי כנגד מצחו, הרי נתקינו כל המקראות הלה, פתיל על הציץ (להלן ל"ט, ל"א), וציץ על הפתיל (כאן), ופתיל על המצנפת (כאן ושם) מלמעלה כל זה לשון רש"י. ואני תמה בדרךיו, שהכתוב אינו מצוה רק לעשות פתיל תכלת אחד, והוא עושה ששה. ועוד, שהוא מצרף המקראות של הצנף והעשה, ומרבה פתילים כנגד כלן, וכן תוכל למנות

עשוי כמין כובע, ועל פתיל האמצעי הוא אומר "והיה על המצנפת", והיה נותן הציץ על ראשו כמין כובע על המצנפת, והפתיל האמצעי מחזיקו שאינו נופל, והטס תלוי כנגד מצחו, ונתקומו כל המקראות: פתיל על הציץ, וציץ על הפתיל, ופתיל על המצנפת מלמעלה.

ראשים ובאמצעו. ששה, בשלשה מקומות הללו. פתיל מלמעלה, אחד מבחוץ ואחד מבפנים כנגדו, וקושר ראשי הפתילים מאחורי הערף שלשתן, ונמצאו בין ארץ הטס ופתילי ראשי, מקיפין את הקדקד, ופתיל האמצעי שבראשו קשור עם ראשי השנים והולך על פני רחב הראש מלמעלה. נמצא

לח ויהי על בית עינוהי דאחר ויטול אחרן ית ענית קודשניא די יקדשון בני ישראל לכל מתנת קודשיהון ויהי על בית עינוהי תדירא לרצוא להון קדם יי:

(לח) והיה על-מצח אהרן ונשא אהרן את-עון הקדשים אשר יקדישו בני ישראל לכל-מתנת קדשיהם והיה על-מצחו תמיד לרצון להם לפני יהוה:

המקריבים. הא אינו מרצה, אלא להכשיר הקרבן. והיה על-מצחו תמיד • אי-אפשר לומר שיהא על מצחו תמיד, שהרי אינו עליו אלא בשעת העבודה, אלא 'תמיד', לרצות להם אפלו אינו על מצחו, שלא היה כהן גדול עובד באותה שעה. וידבריו האומר: עושהו על מצחו, מכפר ומרצה, ואם לאו, אינו מרצה, נדרש: "על מצחו תמיד", מלמד שממשמש בו בעודו על מצחו, שלא יסיח דעתו ממנו.

כ"י • ונשא אהרן • לשון סליחה, ואף-על-פי-כן אינו זו ממשמעו: אהרן נושא את המשא של עון. נמצא מסלק העון מן הקדשים. את-עון הקדשים • לרצות על הדם ועל החלב שנקרבו בטמאה, כמו ששנינו (מנחות כה): אי זה עון הוא נושא? אם עון פגול, הרי כבר נאמר: "לא ירצה". ואם עון נותר, הרי נאמר: "לא יחשב". ואין לומר שיכפר על עון הכהן שהקריב טמא, שהרי "עון הקדשים" נאמר, ולא עון

לט ותרמץ פתונא בוצא ותעבד מצנפתא דבוצא והמינא תעבד עובד ציר:

(לט) ושבצת הפתנת שש ועשית מצנפת שש ואבנתי תעשה מעשה רקם:

כ"י • ושבצת • עשה אותם משבצות משבצות, וכלם של שש.

מ ולבני אהרן תעבד פתונין ותעבד להון המינין וכוכעין תעבד להון ליקר ולתשבחין:

(מ) ולבני אהרן תעשה כתנת ועשית להם אבנטים ומגבעות תעשה להם לכבוד ולתפארת:

כ"י • ולבני אהרן תעשה כתנת • ארבעה בגדים הללו ולא יותר: כתנת ואבנט ומגבעות — היא מצנפת, ומכנסים הכתובים למטה בפרשה.

מא ומלכש יתהון ית אהרן אחיה וית בנוהי עמה ותרבי יתהון ותקרב ית קרבתהון ותקדש יתהון וישמשון קדמי:

(מא) והלבשת אתם את-אהרן אחיך ואת-בניו אתו ומשחת אתם ומלאת את-ידם וקדשת אתם וכהנו-לי:

ואבנט וציץ, ומכנסים הכתובים למטה בכלם. ואת-בניו אתו • אותם הכתובים בהם. ומשחת

כ"י • והלבשת אתם את-אהרן • "אותם" האמורים באהרן: חשן ואפוד ומעיל וכתנת-תשבץ, מצנפת

נכנס להיות מחזק בו מאותו היום והלאה. לשון רש"י. ולא הבינותי בדבריו איך יבא לשון מלוי ידים

אחד ילבישם כלם ומשחם. כל ומשחת אתם ומלאת את ידם. כל מלוי ידים לשון חנוך, כשהוא

(מא) והלבשת אתם את אהרן אחיך ואת בניו אתו. אותן הכתובים בהם. לשון רש"י. וטעם אתו, שביום

אתם • את אהרן ואת בניו, בשמן המשחה. ומלאת את-ידם • כל מלוי ידים, לשון חנוף הוא, כשהוא נכנס לדבר להיות מחזק בו מאותו יום והלאה. ובלשון לע"ז, כשממנין אדם על פקידת דבר, נותן

השליט בידו בית יד של עזר, שקורין גוואנט"ו (האנדשו"ה), ועל-ידו הוא מחזיקו בדבר, וקורין לאותה מקסיה ווירסטי"ר והוא מלוי ידים.

(מב) ועשה להם מכנסי-כד לכסות בשר ערוה ממתנים ועד-ירכיים יהיו:

כ"י • ועשה להם • לאהרן ולבניו. מכנסי-כד • הרי שמונה בגדים לכהן גדול, וארבעה לכהן קדיוט.

(מג) והיו על-אהרן ועל-בניו בבאם אל-אהל מועד או בגשתם אל-המזבח לשרת בקדש ולא-ישאו עון ומתו חקת עולם לו ולזרעו אחרייו: ס

כ"י • והיו על-אהרן • כל הבגדים האלה, על אהרן הראיין לו. ועל-בניו • האמורים בהם. בבאם אל-אהל מועד • להיכל, וכן למשכן. ומתו • הא

למדת, שהמשמש מחסר בגדים במיתה. חקת-עולם לו • כל מקום שנאמר: "חקת עולם", הוא גזירה מיד ולדורות, לעצב בו.

♦ יום רביעי ח' אדר א' ♦

כט (א) וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אתם לכתן לי לקח פר אחד בן-בקר ואילם שנים תמימים:

אודין פתגמא די תעבד להון לקדשא יתהון לשמשא קדמי סב תור חד בר תורי ודכרין תרין שלמינ:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לחנכת כל דבר. ומה שאמר הרב כי בלשון לעז כשממנין אדם על פקידת דבר נותן השליט בית יד של עזר שקורין גוונ"ט, ועל אותו בית יד הוא מחזיקו בדבר והוא מלוי ידים, לא ידעתי אם ירצה הרב לומר שעל שם הבית יד יקרא החנוף מלוי ידים, ויביא ראיה מן המנהג, ודע כי הענין ההוא יצא להם מן התורה שהוא אצלם קנין החליפין של בעז, וכך מתרגם להם שלף איש בעלו (רות ד', ט), ששולף הגו"ט שלו, והם אמורים שהגואל נתן לבעז, וזה מנהגם הדבר בספרי חכמיהם. והנה דברנו בדברי הבאי.

והנבון בלשון מלוי ידים בתורה שהוא לשון "שלמות", בלשון כי מלאו ימי (בראשית כ"ט, כ"א), ובמלות המים האלה (אסתר א', ח), עד יום מלאת (ויקרא ח', ל"ג), בהשלימם, וכן בכסף מלא (בראשית כ"ג, ט), מחיר שלם. והשעם, כי

הזר אשר לא תשיג ידו בטוהרתו להקריב קרבן או לעבד עבודת המלכות הנה ידו חסרה בעבודה ההיא, וכאשר יכשר לעשות בן הנה ידו שלמה, ראויה לכל העבודות והמלאכות. וכן **מלאו ידכם היום** (להלן ל"ב, כ"ט), כי עתה "ידיכם מלאה" בכל עבודת השם, כי איש בבנו ובאחיו עבדתם אותו. או שירמז להם כי בזכות זה יהיו נבחרים לעבד עבודת ה' במשכן, כמו שאמר (דברים י', ח), בעת ההוא הבדיל ה' את שבט הלוי, **וידד** המלך אמר לישראל בנדבת הבית ברצונית בבית אלהי יש לי סגלה וזה וכסף נתתי לאלהי, ואמר להם ומי מתנדב למלאות ידו היום לה' (ויהי' כ"ט, ח), כי בהתנדבם לבנין הבית תהיה ידם שלמה בכל הקרבנות ובכל העבודות, כי אין עבודת ישראל להקדוש ברוך הוא

שלמה אלא בבית המקדש. וכן **איל המלאים** בפרשה הזאת (להלן כ"ט, כ"ב), שמלוי הכהנים בו, כי חטאת והעולה לכפר, וזה למלאת ידו בהקרבנה. ומצאתי בתרגום הירושלמי (בספרים שלפנינו ליתא) שתרגם **איל המלואים** "דאשלמוותא", וכן תרגם בכלם לשון שלמות. אבל אנקלוס רדף הענין ולא הקפיד בלשון, כמנהגו במקומות רבים. **ויש** מפרשים (רד"ק בספר השו"ש ש' מלא) **ומלא את ידם**, "ש'מלא ידם" מן הקרבנות, וכן הקפץ ומלא את ידו (מלכים א' י"ג, ל"ג), שיקריב מהן בריצונו מלא ידיו. והנכון מה שפרשתי. ופרוש הקפץ ומלא את ידו ויהי כהני כמות (שם), שיביא מלואים לו בקרבן כאשר בדא מלבו לחנכו, ואחרי כן יהיה כהן לבמות, כי בדומה לדרכי התורה יעשו. תורה מב

כ"י • לקח • כמו 'קח', ושתי גזרות הן: אחת של קיחה ואחת של לקיחה, ולכן פתרון אחד. פר אחד • לכפר על מעשה העגל, שהוא פר.

(ב) ולחם מצות וחלת מצות בלולת בשמן ורקיקי
מצות משחים בשמן סלת חטים תעשה אתם:
בולחם פטיר וגריצין פטירין דפילן במשה
ואספוגין פטירין דמשיחין במשה סלתא
חטין תעבד יתהון:

המינין באים עשר עשר חלות (מנחות עה). בלולת
בשמן • כשהן קמח, יוצק בהן שמן ובוללן (שם עה).
משחים בשמן • אחר אפייתן מושחן כמין כ"ף יוגית,
שהיא עשויה כנו"ן שלנו (שם).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כו עמ' 239)

כ"ף יוגית כ"ף יוגית על הכהנה, שכן המלים 'כהן' ו'כהנה'
מתחילות באות כ"ף; ולכן מדגיש שהמשיחה היא "כמין
כ"ף יוגית" דקא (וראה אברבנאל פסוק ז).

(ג) ונתת אותם על-סל אחד והקרבת אתם בסל
ואת-הפר ואת שני האילים:
ג ונתת יתהון על סלא חד ותקרב יתהון
בסלא וית תורא וית תרין דכרין:

כ"י • והקרבת אתם • אל חצר המשכן, ביום הקמתו.

(ד) ואת-אהרן ואת-בניו ותקריב אל-פתח אהל
מועד ורחצת אתם במים:
ד וית אהרן וית בנוהי תקרב לתרע משכן
זמנא ומסחי יתהון במיא:

כ"י • ורחצת • זו טבילת כל הגוף.

(ה) ולקחת את-הבגדים והלבשת את-אהרן את
הכתנת ואת מעיל האפר ואת-האפר ואת-החשן
ואפרת לו בחשב האפר:
ה ותסב ית לבושיא ותלבש ית אהרן ית
כתונא וית מעיל אפודא וית אפודא וית
חושנא ותתקן לה בהמין אפודא:

כ"י • ואפרת • קשט ותקן החגורה והסינר סביבותיו.

(ו) ושמית המצנפת על-ראשו ונתת את-גזר הקדש
על-המצנפת:
ו ותשוי מצנפתא על רישה ותתן ית כלילא
דקודשא על מצנפתא:

כ"י • גזר הקדש • זה הציץ. על-המצנפת • כמו
שפרשתי למעלה, על-ידי הפתיל האמצעי ושני

(ז) ולקחת את-שמן המשחה ויצקת על-ראשו
ומשחת אתו:
ז ותסב ית משחא דרבוותא ותריק על רישה
ותרבי יתה:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(גיד) והקרבת אתם בסל נמשך לפניו, יאמר כי "הלחם" "בסל" והפר והאילים ואהרן ובניו יקריבו אל פתח אהל מועד. ורחצת אותם במים, "לאהרן ובניו". ויותר נכון כי והקרבת אתם בסל לא יפרש, כי מן הסתם הוא ידוע שיקריבם אל המקום אשר יצוה לבא הפהגים, והכתוב השני ידבר על אהרן ועל בניו, ולכך אמר ורחצת אתם במים. תורה ה

כ"ט • וּמִשְׁחָה אֹתוֹ • (תורת כהנים) אף משיחה זו כמין כ"ף יונית. נותן שמן על ראשו ובין ירכי עיניו ומחברן באצבעו.

ח וְיָת בְּנוֹהֵי תִקְרֵב וְתִלְכְּשׁוּן כְּתוּבִין :

(ח) וְאֶת־בְּנָיו תִּקְרֵב וְהִלְבַּשְׁתָּם כְּתָנֹת:

ט וְתִזְרֹז יִתְהוֹן הַמִּנְיָן אֲהֵרֶן וּבְנוֹהֵי וְתִתְקַן לְהוֹן כּוֹבְעִין וְתִהִי לְהוֹן כְּהִנְמָא לְקִים עֲלֵם וְתִקְרֵב קִרְבָּנָא דְאֲהֵרֶן וְקִרְבָּנָא דְבְנוֹהֵי :

(ט) וְחִגְרַתְּ אֹתָם אֲבִנֹט אֲהֵרֶן וּבְנָיו וְחִבַּשְׁתָּ לָהֶם מִגְבַּעַת וְהִיתָה לָהֶם כְּתָנָה לְחֻקַּת עוֹלָם וּמִלֵּאת יְדֵי־אֲהֵרֶן וְיְדֵי־בְנָיו:

כ"ט • וְהִיתָה לָהֶם • מלוי ידים זה, לכהנת עולם. ומלאת • על ידי הדברים האלה. יד־אֲהֵרֶן וְיְדֵי־בְנָיו • כמלוי ופקדת הכהנה.

י וְתִקְרֵב יָת תּוֹרָא לְקִדְם מִשְׁכָּן זְמָנָא וְיִסְמוּךְ אֲהֵרֶן וּבְנוֹהֵי יָת יְדִיהוֹן עַל רִישׁ תּוֹרָא :

(י) וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְסִמַּךְ אֲהֵרֶן וּבְנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הַפָּר:

יא וְתִכּוּס יָת תּוֹרָא קִדְם יִי לְתִרְע מִשְׁכָּן זְמָנָא :

(יא) וְשַׁחַטְתָּ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

כ"ט • פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד • בַּחֲצַר הַמִּשְׁכָּן שְׁלִפְנֵי הַפֶּתַח.

יב וְתִסְכַּב מִדְּמָא דְתּוֹרָא וְתִתְקַן עַל קִרְנֵת מִדְּבָחָא בְּאֶצְבָּעֵךְ וְיָת כָּל דְּמָא תִישׁוּד לִיסוּדָא דְמִדְּבָחָא :

(יב) וְלִקַּחְתָּ מִדָּם הַפָּר וְנָתַתָּה עַל־קִרְנֵת הַמִּזְבֵּחַ בְּאֶצְבָּעֶךָ וְאֶת־כָּל־הַדָּם תִּשְׁפֹּךְ אֶל־יִסוּד הַמִּזְבֵּחַ:

כ"ט • עַל־קִרְנֵת • (ובחס נג) לַמַּעֲלָה בְּקִרְנֹת מִמֶּשֶׁ. כָּמִין בְּלִיטָת בֵּית קָבוּל עֲשׂוּי לוֹ סָבִיב סָבִיב, לְאַחַר שְׁעָלָה אִמָּה מִן הָאָרֶץ.

וְאֶת־כָּל־הַדָּם • שִׁירֵי הַדָּם. אֶל־יִסוּד הַמִּזְבֵּחַ • (פרק

רמב"ן על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

הזכיר עתה בכלל ולקחת את הכהנים והלבושת (לעיל פסוק ח"ה), ולפיכך הפרישם במצוה ובענש, כמו שהזכרתי למעלה (לעיל ב"ח, ל"ה). תורה י

(י"א) וְהִקְרַבְתָּ אֶת הַפָּר לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד. אָמַר ר"א כִּי טַעַמּוֹ "בְּאֶשֶׁר תִּקְרִיב" אֶת הַפָּר לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד "וְסִמַּךְ" אֲהֵרֶן וּבְנָיו "עַל־יו", כִּי כָּבֵר הַזִּכְרִי זֶה לַמַּעֲלָה (פסוק ג). וְהִנְכוֹן בְּעֵינֵי בְּאֶשֶׁר פִּרְשִׁיתִי (שם), שֶׁשֶׁם יִצְחָק לְהַקְרִיבָם, וְלֹא פִּרַשׁ אֶל אֹהֶל מוֹעֵד, רַק שִׁיקְרִיב אֹתָם, וְהִטַּעַם שִׁיקְרִיבָם אֶל מְקוֹם הַכֹּהֲנִים שִׁיהִיו מְזֻמְנִים, וְדִי שִׁיהִיו לִפְנֵי פֶתַח חֲצַר הַמִּשְׁכָּן, וְעֲבָשׂוּ הַצִּירִיף שִׁיקְרִיבָם לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד אֶל פֶּתַח "הָאֹהֶל" בְּאֶשֶׁר יִפְרַשׁ בְּשִׁוּיָהּ (פסוק י"א), כִּי הַסְמִיכָה תִּהְיֶה שָׁם. תורה יב

(יחמיה כ"ז, ח'), בְּדַבְּרֵי רַבִּי אֲבָרְהָם. וְאִם כֵּן יִחְזֹר וְחִבַּשְׁתָּ לָהֶם מִגְבַּעוֹת לְמַקְצָתָם, כִּי אֲהֵרֶן אֵין לוֹ מִגְבַּעַת, וְהַמִּצְנֶפֶת כָּבֵד הִיא עַל רֹאשׁוֹ. וְיִתְכֵן שִׁיהִיָּה שְׁעוֹר הַכְּתוּב וְחִגְרַת אֹתָם אֲבִנֹט וְאֲהֵרֶן וּבְנָיו, יֹאמַר "תִּתְּנֵה בְּנִי" הַנִּזְכָּרִים אֲבִנֹט, וְאֲהֵרֶן עֲצֻמוֹ עִם בְּנָיו. וְיַעֲבֹר שְׁהֶאֱבִנֹט שְׁוָה בְּכֹלָם (יִמָּא י"ב) לֹא הִזְכֵּר (לְעִיל בְּסוּקִים ח"ג) עִם בְּגָדֵי אֲהֵרֶן לַמַּעֲלָה, וְהַצִּירִף עֲתָה לֹאמַר שִׁיהִיָּה אֲבִנֹט "בְּבָנָיו". וְלֹא הִזְכִּיר הַמִּכְנָסִים, כִּי לֹא הִצָּרָה, בְּאֶשֶׁר פִּרְשִׁיתִי (לְעִיל ב"ח, ל"ה).

וְהַטַּעַם שֶׁהַפְּרִישׁ הַמִּכְנָסִים מִשְׁאָר הַבְּגָדִים, כִּי כָּל הַבְּגָדִים הֵינָה מִשָּׁה מְלָבִישׁ אֹתָם כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר (בְּפִסּוֹק הַקּוֹדֶם) וְהִלְבַּשְׁתָּם, אֲבָל הַמִּכְנָסִים שֶׁהֵם לְכִסּוֹת בֶּשֶׂר הָעֲרֻנָּה (לְעִיל ב"ח, מ"ב) הֵיוּ הֵם לֹבָשִׁים אֹתָם בְּהִנְעֵנָה, וְלִכֵּן לֹא

(ז) וְלִקַּחְתָּ אֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וַיִּצְקֶתָ עַל רֹאשׁוֹ. אָמַר ר"א כִּי זֶה לִפְנֵי שׁוּמוֹ הַמִּצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ, כִּי עַל "רֹאשׁ" עֲצֻמוֹ יִצַּק הַשֶּׁמֶן. וְאִינֶנּוּ נִכּוֹן בְּעֵינָיו, כִּי גַם בְּמַעֲשֵׂה אָמַר וַיִּשָּׂם אֶת הַמִּצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ וְגו' (וְקָרָא ח"ט, ט), וְאַחֲרַי כֵּן אָמַר וַיִּקַּח אֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וַיִּמְשַׁח אֶת הַמִּשְׁכָּן וְגו' (פסוק י"ג), וְאַחֲרַי כֵּן יִצַּק מִשְׁכָּן הַמִּשְׁחָה עַל רֹאשׁ אֲהֵרֶן (פסוק י"ב), אֲבָל הַנִּכּוֹן שֶׁהִיתָה הַצִּנִּיפָה סָבִיב סָבִיב וְאִמְצַע הָרֹאשׁ מְגֻלָּה וְעָלִיו יִצַּק הַשֶּׁמֶן. וְאִם הִיתָה הַמִּשְׁחָה בְּכָל הָרֹאשׁ בְּדַבְּרֵי רַש"י, תִּהְיֶה הַצִּנִּיפָה בְּמִקּוֹם הַנִּתְּחַת תְּפִלִּין שֶׁהִיא מִנִּיחַ מְגֻלָּה, וּמִשָּׁם יִמְשְׁחוּהוּ כְּמִין כ"י. תורה ח

(ט) וְחִגְרַתָּ אֹתָם אֲבִנֹט. יִרְמֹז לְאֲהֵרֶן וּבְנָיו, וְשֶׁב לְפָרֶשׁ אֲהֵרֶן וּבְנָיו, כְּמוֹ וְיִבְאֶה אֶת תְּרוּמַת ה' (לְעִיל ב"ח, ח"ה), אֲשֶׁר לֹא יַעֲבֹדוּ אֹתוֹ אֶת נְבוֹכַדְנֶאצַּר

יג. וְתַסֵּב יָת כָּל תַּרְבָּא דְחֻפִּי יָת גִּזָּא וְיָת חֲצָרָא דְעַל כַּבְדָּא וְיָת תַּרְמִין קָלִין וְיָת תַּרְבָּא דִּי עֲלִיהֶן וְתַסִּיק לְמַדְבָּחָא:

(יג) וְלִקְחֹתָ אֶת־הַחֶלֶב הַמִּכֶּסֶה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכֶּבֶד וְאֵת שְׁתֵּי הַכִּלִּיֹּת וְאֶת־הַחֶלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחַ:

דכבדא, שקורין אובר"ש. על־הכבד. אף מן הכבד יטל עמה (תורת כהנים).

כט"ו. החלב המכסה את־הקרב. הוא הקרום שעל הכבד, שקורין טיל"א. ואת היתרת. הוא טרפשא

יד. וְיָת בִּסְרָא דְתוֹרָא וְיָת מִשְׁפָּה וְיָת אוֹכְלָה תוֹקִיד בְּנוֹרָא מִבְּרָא לְמִשְׁרִיתָא חֲטָאָתָא הוּא:

(יד) וְאֶת־בֶּשֶׂר הַפֶּר וְאֶת־עֲרֹו וְאֶת־פִּרְשׁוֹ תִשְׂרֹף בְּאֵשׁ מִחוּץ לַמִּחָנֶה חֲטָאת הוּא:

כט"ו. תשרף באש. לא מצינו חטאת חיצונה נשרפת, אלא זו.

טו. וְיָת דְּכָרָא חַד תַּסֵּב וְיִסְמְכוּן אֶהֱרֹן וּבְנוֹהֵי יָת יְדִיהוֹן עַל רִישׁ דְּכָרָא:

(טו) וְאֶת־הָאֵיל הָאֶחָד תִּקַּח וְסִמְכוּ אֶהֱרֹן וּבְנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאֵיל:

טז. וְתַכּוּס יָת דְּכָרָא וְתַסֵּב יָת דְּמָה וְתַזְרוֹק עַל מַדְבָּחָא סָחוֹר סָחוֹר:

(טז) וְשַׁחֲטָתָּ אֶת־הָאֵיל וְלִקְחֹתָ אֶת־דָּמֹו וְזָרַקְתָּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

זו. וְזָרוֹק. סָבִיב. כָּךְ מְפָרֵשׁ ב'שחיטת קדשים', שאין 'סביב' אלא שתי מתנות שהן ארבע: האחת, בקרן זוית זו, והאחת, בקרן שפנגדה באלכסון, וכל מתנה נראית בשני צדי הקרן אילך ואילך. נמצא, הדין נתון בארבע רוחות סביב, לכך קרוי 'סביב'.

כט"ז. וְזָרַקְתָּ. (זכחים נב) בכלי, אחז במזרק וזרק כנגד הקרן כדי שיראה לכאן ולכאן, ואין קרן טעון מתנה באצבע אלא חטאת בלבד, אבל שאר זכחים אינן טעונין קרן ולא אצבע, שמתן דמם מחצי המזבח ולמטה, ואינו עולה בפכש, אלא עומד בארץ

יז. וְיָת דְּכָרָא תַּפְלַג לְאַבְרוּהֵי וְתַחֲלִיל גִּזָּה וְכַרְעוּהֵי וְתַתָּן עַל אַבְרוּהֵי וְעַל רִישָׁהּ:

(יז) וְאֶת־הָאֵיל תִּנְתַּחַח לְנִתְחִיו וְרַחֲצֹתָ קִרְבּוֹ וְכַרְעִיו וְנִתַּחַח עַל־נִתְחִיו וְעַל־רֹאשׁוֹ:

כט"ח. על־נתיחיו. עם נתיחיו, מוסף על שאר הנתיחים.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס. אברמוביץ

מַעֲשֵׂה הַעֲגֹל, וְקָרְבָּנוֹ שֶׁל כְּהֹן מְשִׁיחַ הוּא (ויקרא ד' ג'). וְשֵׁם יִצְחָק (שם ד' ה') לְהַבִּיא אֶת דָּמוֹ אֶל מִבֵּית לְפָרֶכֶת, וְלֹא רָצָה עֲתָה לְהַכְנִיסוֹ שָׁם לִפְנֵים, כִּי שֵׁם (שם ד' ו') אָמַר בְּטַעַם אֵת פְּנֵי פִּרְכַּת הַקֶּדֶשׁ, וְכָאן עֲדִין לֹא נִתְקַדֵּשׁ וְלֹא שָׁרְתָה עָלָיו שְׂכִינָה שִׁיקְרָא פִּרְכַּת הַקֶּדֶשׁ, וְהִנֵּה הִתְיַצּוֹן כְּפִנְיָמִי. "וְהִסְמִיכָה בְּבָנָיו", מִפְּנֵי שֶׁהִתְאַנֵּף עַל אֶהֱרֹן לְהַשְׁמִידוֹ (דברים ט' כ'). וְהוּא כְּלוּי בָּנִים (ויקרא א' א'), הִצְרָכּוֹ גַם הֵם לְהִתְכַּפֵּר בּוֹ. וְטַעַם הַשְׂרָפָה כְּטַעַם שְׂרַפַת פְּרָה אֲדָמָה, וְסוּדָה יָדוּעַ מִן הַשְּׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח. תורה טו

גם החלב אשר על הקרב, ושם במעשה הצנאה הזאת אמר, ויקח את כל החלב אשר על הקרב ואת יתרת הכבד (שם ח' טז), כללם בכל החלב אשר על הקרב. ולמטה בפרשה זו אמר וְלִקְחֹתָ מִן הָאֵיל הַחֶלֶב וְהָאֵלֶּיָּהּ וְאֵת הַחֶלֶב הַמִּכֶּסֶה אֶת הַקֶּרֶב (להלן פסוק כ"ב), והראשון המזכיר סתם הוא החלב אשר על הקרב. תורה יד (יד) תשרף באש. לא מצינו חטאת חיצונה נשרפת אלא זו. לשון רש"י. והוראת שעה היתה בדברי רבותינו. והטעם בזה, שהכל גלוי לפניו, והיה פר חטאת זה לכפר על

(יג) החלב המכסה את הקרב. הוא הקרום שעל הכבד שקורין טיל"א. לשון רש"י. ולפי דעתי כי החלב המכסה את הקרב הוא "הקרום", אבל כאשר יאמר כל החלב המכסה את הקרב ירמו לשני חלבים אשר שם, לחלב "הקרום" הנה, ולחלב הגס אשר על הקרב", כמו שנאמר בסדר ויקרא ואת החלב המכסה את הקרב ואת כל החלב אשר על הקרב (ויקרא ג' ג'). והנה על הקרב שני חלבים, פעם יזכיר הכתוב את שניהם, ופעמים יכלול אותם באחד במלת כל. והנה בכאן בכל החלב המכסה את הקרב כלל

(יח) וְהִקְטַרְתָּ אֶת־כֹּל־הָאֵילִם הַמִּזְבֵּחַ עֲלֶיהָ הוּא לַיהוָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשָּׁה לַיהוָה הוּא:

כ"י • ריח ניחוח • נחת רוח לפני, שאמרת ונעשה רצוני. אשה • לשון אש, והיא הקטרת אברים שעל האש.

♦ יום חמישי ט' אדר א' ♦

(יט) וְלִקְחֶתָּ אֶת הָאֵיל הַשֵּׁנִי וְסִמְדָּה אֹהֶרֶן וּבְנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאֵיל:

(כ) וְשַׁחֲטָה אֶת־הָאֵיל וְלִקְחֶתָּ מִדָּמּוֹ וְנָתַתָּה עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן אֹהֶרֶן וְעַל־תְּנוּךְ אֹזֶן בְּנֵי הַיְמָנִית וְעַל־בֶּהֱן יָדָם הַיְמָנִית וְעַל־בֶּהֱן רִגְלָם הַיְמָנִית וּזְרַקְתָּ אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

כ"י • תנוך • (תורת כהנים, פרשת צו) : הוא הסחוס, גדר האמצעי שבתוף האזן, שקורין טנדרו"ס. בֶּהֱן יָדָם • הגודל, ובפרק האמצעי.

(כא) וְלִקְחֶתָּ מִן־הַדָּם אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וּמִשְׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְהוֹיֵתָ עַל־אֹהֶרֶן וְעַל־בְּגָדָיו וְעַל־בְּנֵי וְעַל־בְּגָדֵי בְנָיו אֹתוֹ וּקִדַּשׁ הוּא וּבְגָדָיו וּבְנֵי וּבְגָדֵי בְנָיו אֹתוֹ:

(כב) וְלִקְחֶתָּ מִן־הָאֵיל הַחֹלֵב וְהָאֵלֶּה וְאֶת־הַחֹלֵב הַמִּכֶּסֶה אֶת־הַקָּרֶב וְאֶת יִתְרַת הַכֹּהֵן וְאֶת שְׁתֵּי הַכַּלִּיֹּת וְאֶת־הַחֹלֵב אֲשֶׁר עֲלִיהֶן וְאֶת שֹׁק הַיָּמִין כִּי אֵיל מִלֵּאִים הוּא:

כ"י • החלב • זה חלב הדקים, או הקיבה (חולין מט). והאלה • מן הכליות ולמטה, כמו שמפרש ב'ויקרא' (ט) שנאמר: "לעמת העצה יסרינה", מקום שהכליות יועצות. ובאמורי הפר לא נאמר 'אלה', שאין אליה קרבה אלא בכבש וכבשה ואיל, אבל שור ועז אין טעונים אליה. ואת שוק הימין • לא מצינו הקטרה בשוק הימין עם האמורים, אלא זו בלבד. כי איל

(כג) וּכְבֹר לָחֶם אֶחָת וְחֹלֶת לָחֶם שֶׁמֶן אֶחָת וְרָקִיק אֶחָד מִסַּל הַמִּצּוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה:

כג ופתא דלחם חר וגרצתא דלחם משה חדא ואספוג חר מסלא דפטיירא די קדם יי:

הבא עם זבח נקטרת אלא זו בלבד, שתרומת לחמי תודה ואיל גזיר נתונה לפהנים עם חזה ושוק, ומזה לא היה למשה למנה, אלא חזה בלבד.

כ"י • וכפר להם • מן החלות. וחלת להם שמן • ממין הרבובה (תורת כהנים) • ורקיק • (מנחות עה) מן הרקיקין, אחד מעשר שבכל מין ומין. ולא מצינו תרומת להם

כד ותשיי כלל על ידא דאהרן ועל ידא דבנהי ותרים יתהון ארמותא קדם יי:

(כד) ושמנת הפל על פפי אהרן ועל פפי בניו והנפת אתם תנופה לפני יהוה:

למי שארבע רוחות העולם שלו, ותנופה מעפכת ומבטלת פרעניות ורוחות רעות. 'תרומה', מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו, ומעפכת טללים רעים.

כ"י • על פפי אהרן וגו' והנפת • שניהם עסוקין בתנופה, הבעלים והכהן, הא כיצד? כהן מניח ידו פחת יד הבעלים ומניף, ובזה היו אהרן ובניו בעלים, ומשה כהן. תנופה • (מנחות סב) מוליך ומביא

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ו עמ' 175)

מסתבר לומר שנעשה כהן רק לימי המלואים, שכן לפי זה נמצא, שבתחלה נענש ולא נתנה לו כהנה; לאחר מכן נתנה לו כהנה למשך ימי המלואים; ולאחר מכן שוב נלקחה מכוננו.

אהרן ובניו בעלים, ומשה כהן (רש"י כט, כד) ואלו בפרשת שמות (ד, יד) כתב שמשה נענש בכך שאהרן יהיה כהן "ואתה חלוי". ויש לומר: א. הנהנה פסקה מכוננו לאחר ימי המלואים. ב. לא פסקה הנהנה אלא מורעו. אבל אין

כה ותסב יתהון מידיהון ותסיק למדבחה על עלתא לאתקבלא ברעוא קדם יי קרבנא הוא קדם יי:

(כה) ולקחת אתם מידם והקטרת המזבחה על העלה לריח ניחוח לפני יהוה אשה הוא ליהוה:

כ"י • על העלה • על האיל הראשון שהעלית עולה. לריח ניחוח • לנחת רוח, למי שאמר ונעשה רצונו. אשה • לאש נתן. לה • לשמו של מקום.

כו ותסב ית חדינא מדבר קרבנא די לאהרן ותרים יתה ארמותא קדם יי ויהי לך לחלק:

(כו) ולקחת את החזה מאיל המלאים אשר לאהרן והנפת אותו תנופה לפני יהוה ויהיה לך למנה:

כ"י • תנופה • לשון הולכה והבאה, וינטלי"ר בלע"ז.

כו ותקדש ית חדינא דארמותא ונת שוקא דאפרשיתא די אתרם ודי אפרש מדבר קרבנא מדי לאהרן ומדי לבנהי:

(כו) וקדשת את חזה התנופה ואת שוק התרומה אשר הונף ואשר הורם מאיל המלאים מאשר לאהרן ומאשר לבניו:

להקטרה, אלא: "והיה לאהרן ולבניו" לאכל. הורם • לשון מעלה ומוריד.

כ"י • וקדשת את חזה התנופה ואת שוק התרומה וגו' • קדשם לדורות, להיות נזהגת תרומתם והנפתם כחזה (נ"א כחזה) ושוק של שלמים, אבל לא

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ומאשר לבניו, כלומר באשר לוקח מקרבן כלם החזה ושוק, בן יקחו הם "האב והבנים" מקרבנות המקריבים "על ידם". תורה כח

לאהרן, ואין החזה ראוי לו, כי לא יהיה לבעלים. ואחר שנתן טעם שאינו ראוי שיהיה לאהרן אין צורך לומר שלא יהיה לבניו, כי אחריו יזכו הם. ולמשה אמר (בפסוק כ"ז) מאשר לאהרן

(כו"ב) מאיל המלאים אשר לאהרן. לא הוביר בניו, והאיל הוא מלואים, לכלם, והטעם, כי יצנה הכתוב ולקחת את חזה התנופה מאיל המלואים "בבעבור שהוא"

וְהָיָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו לְחֻק־עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי תְרוּמָה הוּא וְתְרוּמָהּ יְהִי מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי שְׁלֵמִיהֶם תְּרוּמָתָם לַיהוָה:

כח ויהי לאהרן ולבנותי לקנים עלם מן בני ישראל ארי אפרשותא הוא ואפרשותא יהי מן בני ישראל מנכסת קודשהון אפרשותהון קדם יי:

נשי׳ לַחֻק־עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • שֶׁהַשְּׁלָמִים לְבַעֲלִים, וְאֵת הַחֹזֶה וְאֵת הַשּׁוֹק יִתְּנוּ לָכֶּהֱן. כִּי תְרוּמָה הוּא • הַחֹזֶה וְשׁוֹק הָזֶה.

וּבְגָדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן יִהְיוּ לְבָנָיו אַחֲרָיו לְמִשְׁחָה בָּהֶם וּלְמִלֻּאֲכָם אֶת־יָדָם:

כט ולבדשי קודשא די לאהרן יהון לבנותי בתרוהי לדפאָה בהון ולמרכא בהון ית קרננהון:

נשי׳ לְבָנָיו אַחֲרָיו • לְמִי שֶׁבֹא בְּגִדָּהּ אַחֲרָיו. לְמִשְׁחָה • לְהַתְּגַדֵּל בָּהֶם, שְׁיֵשׁ ״מִשְׁיחָה״ שֶׁהִיא לְשׁוֹן שְׂרָרָה, כְּמוֹ (במדבר יח): ״לֶךְ נִתְּתִים לְמִשְׁחָה״, (תהלים קח): ״אַל תִּגְעֻנוּ בְּמִשְׁיחִי״. וּלְמִלֻּאֲכָם אֶת־יָדָם • עַל־יְדֵי הַבְּגָדִים הוּא מִתְּלַבֵּשׁ בְּכֹהֵנָה גְדוּלָּה.

וְשִׁבְעַת יָמִים יִלְבָּשׁ הַכֹּהֵן תַּחֲתָיו מִבְּגָדֵי אֲשֶׁר יָבֹא אֶל־אַהֲלֵ מוֹעֵד לְשֵׁרֵת בְּקֹדֶשׁ:

ל שבעת יומין ילבשגון כהנא תחתותיה מבנותי די יעול למשכן זמנא לשמשא בקודשא:

נשי׳ וְשִׁבְעַת יָמִים • רְצוּפִין. יִלְבָּשׁ הַכֹּהֵן • אֲשֶׁר יָקוּם מִבְּגָדֵי תַּחֲתָיו לְכֹהֵנָה גְדוּלָּה, כְּשִׁימְנוּהוּ לְהִיּוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל. אֲשֶׁר יָבֹא אֶל־אַהֲלֵ מוֹעֵד • (יומא עג) אוֹתוֹ כֹּהֵן הַמוֹכֵן לִכְנֶס לַפָּנִי וּלְפָנִים בַּיּוֹם הַכַּפּוּרִים, וְזֶהוּ כֹהֵן גָּדוֹל, שְׂאִין עֲבֹדַת יוֹם הַכַּפּוּרִים כְּשֶׁרָה אֶלָּא

בו. תחתיו מבגדיו • מלמד, שאם יש לו לכהן גדול בן ממלא את מקומו, ימנוהו כהן גדול תחתיו (תורת כהנים). הכהן תחתיו מבגדיו • מכאן ראיה: כל לשון ״כהן״ לשון פועל, עובד ממש. לפיכך, נגזר ״תביר״ נמשך לפניו.

וְאֵת אֵיל הַמִּלֻּאִים תִּקַּח וּבִשְׁלַתְּ אֶת־בִּשְׂרוֹ בְּמָקוֹם קֹדֶשׁ:

לא וית דבר קרנניא תסב ותבשל ית בסרה באתר קדיש:

נשי׳ בְּמָקוֹם קֹדֶשׁ • בַּחֲצֵר אֹהֶל מוֹעֵד, שֶׁהַשְּׁלָמִים הָלְלוּ קֹדֶשִׁי־קֹדֶשִׁים הָיוּ.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וכו'. והנה בלן משיחות ממש. והכתוב שאמר רוח ה' אלהים עלי יען משח ה' אתי לבשר ענוים (ישעיה ס"א, א'), דרך משל, שימשיל רוח הקדש אשר תחול עליו לשמן הטוב, כענין טוב שם משמן טוב (קהלת ו', א'). תורה ל

(לא) ובשלת את בשרו במקום קדש. לא ידענו אם הוראת שעה היא שיהא בשר המלואים טעון כהן בבשלו, או יהיה ובשלת בצווי, כמו ומשך אשר הכית בו את ה'אזר (לעיל י"ז, ח'). ויכן שלמה את הבית (מלכים א' ו', יד'), כדברי רבי אברהם. והצריך במקום קדוש, שהן כזבחי שלמי צבור שנגאכלין לפניו מן הקלעים ונגאכלין ליום ולילה עד חצות (חזקוניס/ה, ח'). תורה לב

כי הנוגע בהם נוגע במשיחי ה' העתידים לצאת מהם, כמו שאמר ומלכים מחלציו יצאו (בראשית ל"ה, י"א), מלכי עמים ממונה יהיו (שם י"ז, ט"ז).

ויתבן שנאמר עוד כי ומשחת את חזאל למלך על ארם, שישלח לו שמן למשחו למלך להודיעו כי דבר ה' הוא, ועשה כן אלישע במצות רבו באשר הגיד לו שישלח (מלכים ב' ח', י"ג).

ואף על פי שלא נכתב שם, ומשח את אלישע לנביא. ואולי כן עשו בכרש אשר משחוהו במלכי ישראל, בעבור שידע כי נביא בישראל המליך אותו ויקרא את שמו בעבור ה'. ולכך אמר (ישעיה מ"ה, א') למשיחו לכורש. ורבותינו אמרו (מגלה י"ב) וכי פרש משיח הוא

(כט) למשחה בהם. ״להתגדל בהם״, שיש משיחה שהיא לשון שררה, כמו לך נתתים למשחה (במדבר י"ח, ח'). אל תגעו במשיחי (תהלים ק"ה, ט"ו). לשון רש"י. ואולי כן הוא, כי בעבור ששררת ישראל למשוחים היא, למלך ולכהן גדול, ושאילו הלשון לכל שררה. וכן ומשחת את חזאל למלך על ארם, ואת אלישע בן שפט תמשח לנביא תחתיו (מלכים א' י"ט, ט"ז). אכל ככאן הנכון הוא למשחה בהם, למשח בבגדים הכהנים הגדולים מבגדיו, ולמלא כם את ידם להקריב הקרבנות. וכן לך נתתים למשחה (במדבר י"ח, ח'), שנתתים להיות שלך בעבור שמשחתיו לכהן לך, וכן אל תגעו במשיחי (תהלים ק"ה, ט"ו).

(לב) וְאָכַל אֶהָרֶן וּבָנָיו אֶת־בֶּשֶׂר הָאֵיל וְאֶת־הַלֶּחֶם
אֲשֶׁר בַּסֵּל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:
כ"י פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד • כָּל הַחֹצֵר קְרוֹי כֵּן.

(לג) וְאָכְלוּ אַתֶּם אֲשֶׁר בַּפֶּר בָּהֶם לְמִלָּא אֶת־יָדֵם
לְקַדֵּשׁ אֶתֶם וְזֶר לֹא־יֵאָכֵל בִּי־קֹדֶשׁ הֵם:
כ"י וְאָכְלוּ אַתֶּם • אֶהָרֶן וּבָנָיו, לְפִי שֶׁהֵם בְּעֲלֵיהֶם.
אֲשֶׁר בַּפֶּר בָּהֶם • לָהֶם, כָּל זְרוֹת וְתַעֲוִב. לְמִלָּא
אֶת־יָדֵם • בְּאֵיל וְלֶחֶם הִלְלוּ. לְקַדֵּשׁ אֶתֶם • שְׁעַל־יְדֵי
הַמְלוּאִים הִלְלוּ נִתְמַלְאוּ יְדֵיהֶם וְנִתְקַדְּשׁוּ לַכֹּהֲנָה.

כ"י וְאֶת־יֹתֵר מִבֶּשֶׂר הַמְלוּאִים וּמִן־הַלֶּחֶם עַד־
הַבֶּקֶר וְשִׁרְפֹתָ אֶת־הַנּוֹתָר בָּאֵשׁ לֹא יֵאָכֵל בִּי־קֹדֶשׁ
הוא:

(לד) וְעֵשִׂיתָ לְאֶהָרֶן וּלְבָנָיו כָּכָה כָּל אֲשֶׁר־צִוִּיתִי
אֹתְכָה שִׁבְעַת יָמִים תִּמְלֵא יָדֵם:
כ"י וְעֵשִׂיתָ לְאֶהָרֶן וּלְבָנָיו כָּכָה • שְׁנֵה הַכְּתוּב
וְכַפֵּל, לַעֲכָב, שָׁאם חֹסֵר דָּבָר אֶחָד מִכָּל הָאֲמֹר בְּעֵינָיו,
לֹא נִתְמַלְאוּ יְדֵיהֶם לְהִיּוֹת כֹּהֲנִים, וְעַבְדֹתֶם פְּסוּלָה.

(לה) וּפֶר חֲטָאת תַּעֲשֶׂה לַיּוֹם עַל־הַכֹּפָרִים וְחֲטָאת
עַל־הַמִּזְבֵּחַ בַּכֹּפֶר עָלָיו וּמִשְׁחַת אֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ:
כ"י וּפֶר חֲטָאת תַּעֲשֶׂה לַיּוֹם • בְּשָׁבִיל הַכֹּפָרִים, לְכַפֵּר עַל
הַמִּזְבֵּחַ מִכָּל זְרוֹת וְתַעֲוִב, וּלְפִי שְׁנֵאֲמַר: "שִׁבְעַת
יָמִים תִּמְלֵא יָדֵם", אֵין לִי אֵלָּא דָּבָר הַבָּא בְּשָׁבִילָם,
כְּגוֹן הָאֵילִים וְהַלֶּחֶם, אָכַל הַבָּא בְּשָׁבִיל הַמִּזְבֵּחַ, כְּגוֹן
פֶּר שֶׁהוּא לְחֻטֵּי הַמִּזְבֵּחַ - לֹא שְׁמַעֲנוּ, לְכַד הַצֶּרֶךְ

(לו) וְיָהִי הַמִּזְבֵּחַ קָדֹשׁ קָדָשִׁים כָּל־הַנִּגְעַ בַּמִּזְבֵּחַ
יִקְדָּשׁ: ׀
כ"י וְיָהִי הַמִּזְבֵּחַ קָדֹשׁ קָדָשִׁים • בְּשָׁבִיל הַכֹּפָרִים, לְכַפֵּר עַל
הַמִּזְבֵּחַ מִכָּל זְרוֹת וְתַעֲוִב, וּלְפִי שְׁנֵאֲמַר: "שִׁבְעַת
יָמִים תִּמְלֵא יָדֵם", אֵין לִי אֵלָּא דָּבָר הַבָּא בְּשָׁבִילָם,
כְּגוֹן הָאֵילִים וְהַלֶּחֶם, אָכַל הַבָּא בְּשָׁבִיל הַמִּזְבֵּחַ, כְּגוֹן
פֶּר שֶׁהוּא לְחֻטֵּי הַמִּזְבֵּחַ - לֹא שְׁמַעֲנוּ, לְכַד הַצֶּרֶךְ

כ"י וְיָהִי הַמִּזְבֵּחַ קָדֹשׁ קָדָשִׁים • בְּשָׁבִיל הַכֹּפָרִים, לְכַפֵּר עַל
הַמִּזְבֵּחַ מִכָּל זְרוֹת וְתַעֲוִב, וּלְפִי שְׁנֵאֲמַר: "שִׁבְעַת
יָמִים תִּמְלֵא יָדֵם", אֵין לִי אֵלָּא דָּבָר הַבָּא בְּשָׁבִילָם,
כְּגוֹן הָאֵילִים וְהַלֶּחֶם, אָכַל הַבָּא בְּשָׁבִיל הַמִּזְבֵּחַ, כְּגוֹן
פֶּר שֶׁהוּא לְחֻטֵּי הַמִּזְבֵּחַ - לֹא שְׁמַעֲנוּ, לְכַד הַצֶּרֶךְ

כ"י וְיָהִי הַמִּזְבֵּחַ קָדֹשׁ קָדָשִׁים • בְּשָׁבִיל הַכֹּפָרִים, לְכַפֵּר עַל
הַמִּזְבֵּחַ מִכָּל זְרוֹת וְתַעֲוִב, וּלְפִי שְׁנֵאֲמַר: "שִׁבְעַת
יָמִים תִּמְלֵא יָדֵם", אֵין לִי אֵלָּא דָּבָר הַבָּא בְּשָׁבִילָם,
כְּגוֹן הָאֵילִים וְהַלֶּחֶם, אָכַל הַבָּא בְּשָׁבִיל הַמִּזְבֵּחַ, כְּגוֹן
פֶּר שֶׁהוּא לְחֻטֵּי הַמִּזְבֵּחַ - לֹא שְׁמַעֲנוּ, לְכַד הַצֶּרֶךְ

כ"י וְיָהִי הַמִּזְבֵּחַ קָדֹשׁ קָדָשִׁים • בְּשָׁבִיל הַכֹּפָרִים, לְכַפֵּר עַל
הַמִּזְבֵּחַ מִכָּל זְרוֹת וְתַעֲוִב, וּלְפִי שְׁנֵאֲמַר: "שִׁבְעַת
יָמִים תִּמְלֵא יָדֵם", אֵין לִי אֵלָּא דָּבָר הַבָּא בְּשָׁבִילָם,
כְּגוֹן הָאֵילִים וְהַלֶּחֶם, אָכַל הַבָּא בְּשָׁבִיל הַמִּזְבֵּחַ, כְּגוֹן
פֶּר שֶׁהוּא לְחֻטֵּי הַמִּזְבֵּחַ - לֹא שְׁמַעֲנוּ, לְכַד הַצֶּרֶךְ

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כ"י וְיָהִי הַמִּזְבֵּחַ קָדֹשׁ קָדָשִׁים • בְּשָׁבִיל הַכֹּפָרִים, לְכַפֵּר עַל
הַמִּזְבֵּחַ מִכָּל זְרוֹת וְתַעֲוִב, וּלְפִי שְׁנֵאֲמַר: "שִׁבְעַת
יָמִים תִּמְלֵא יָדֵם", אֵין לִי אֵלָּא דָּבָר הַבָּא בְּשָׁבִילָם,
כְּגוֹן הָאֵילִים וְהַלֶּחֶם, אָכַל הַבָּא בְּשָׁבִיל הַמִּזְבֵּחַ, כְּגוֹן
פֶּר שֶׁהוּא לְחֻטֵּי הַמִּזְבֵּחַ - לֹא שְׁמַעֲנוּ, לְכַד הַצֶּרֶךְ

והטִרְפָּה וְכִיּוּצָא בְּהֵן? תַּלְמוּד-לוֹמַר: "וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה" הַסְמוּךְ אַחֲרָיו (תורת כהנים פרשת צו), מִה עוֹלָה רְאוּיָה, אֵף כָּל רְאוּיָה, שְׁנִרְאָה לוֹ כְּבֵר וְנִפְסֵל מִשְׁבָּא לְעוֹזְרָה, כְּגוֹן: הֵלֶן וְהִיּוּצָא וְהַטְמָא וְשִׁנְשִׁחַט בְּמַחֲשֶׁבֶת חוּץ לְזִמְנוֹ וְחוּץ לְמִקְוָמוֹ וְכִיּוּצָא בְּהֵן

♦ (ובחים נז)

כ"י◀ וְהִיָּה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ • וּמָה הִיא קֹדְשָׁתוֹ? "כָּל הַנוֹגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ", אֶפְלוּ קֶרֶבֶן פְּסוּל שְׁעָלָה עָלָיו, קֹדֶשׁוֹ הַמִּזְבֵּחַ לְהַכְשִׁירוֹ שְׁלֵא יִרְדּוּ. מִתּוֹךְ שְׁנֵאמַר: "כָּל הַנוֹגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ", שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּין רְאוּיָה בֵּין שְׁאִינוֹ רְאוּיָה, כְּגוֹן דְּבַר שְׁלֵא הִיָּה פְסוּלוֹ בִּקְדָשׁ, כְּגוֹן: הָרוֹבֵעַ וְהַנֶּרְבֵּעַ, וּמִקְצָה וְנִעְבֵּד

♦ יום שישי י' אדר א' ♦

לח ודין די תעבד על מדבחא אמרין בני
שנא תרין ליומא תדירא:

(לח) וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל-הַמִּזְבֵּחַ בְּכֹשִׁים בְּגִי'־שָׁנָה
שָׁנִים לְיוֹם תָּמִיד:

לט זת אמרא חד תעבד בצפרא זית אמרא
תננא תעבד בין שמשיא:

(לט) אֶת-הַכֹּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בִּבְקָר וְאֵת הַכֹּבֶשׂ
הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבִים:

מ ועסרונא סלתא דפילא במשח כתישא
רבעות הינא ונסכא רבעות הינא חמרא
לאמרא חד:

(מ) וְעֹשְׂרֹן סֵלֶת בָּלוּל בְּשֶׁמֶן כְּתִית רִבְעֵה הֵהִין וְנִסְךְ
רְבִיעֵת הֵהִין יַיִן לַכֹּבֶשׂ הָאֶחָד:

לוגין • וְנִסְךְ • לְסַפְּלִים, כְּמוֹ שְׁשִׁנְיָנוּ בְּמִסְכַּת סָכָה:
שְׁנֵי סַפְּלִים שֶׁל כֶּסֶף הָיוּ בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ וּמִנְקָבִים
כְּמִין שְׁנֵי חֲטָטִין דְּקִים. נוֹתֵן הֵיִין לְתוֹכוֹ, וְהוּא מְקַלַּח
וְיוּצֵא דֶרֶךְ הַחֲטָט וְנוֹפֵל עַל גַּג הַמִּזְבֵּחַ וּמִשָּׁם יוֹרֵד
לְשִׁיתֵין בְּמִזְבֵּחַ בֵּית עוֹלָמִים, וּבְמִזְבֵּחַ הַנְּחֻשֶׁת יוֹרֵד
מִן הַמִּזְבֵּחַ לָאָרֶץ.

כ"י◀ וְעֹשְׂרֹן סֵלֶת • עֲשִׂירִית הָאִיפָה, מ"ג בִּיצִים
וְחִמֵּשׁ בִּיצָה. בְּשֶׁמֶן כְּתִית • לֹא לְחֻבָּה נֵאמַר
"כְּתִית", אֲלֵא לְהַכְשִׁיר, לְפִי שְׁנֵאמַר "כְּתִית לְמֹאזֹר",
וּמִשְׁמַע לְמֹאזֹר וְלֹא לְמִנְחוֹת, יָכוֹל לְפַסְּלוֹ לְמִנְחוֹת?
תַּלְמוּד-לוֹמַר כָּאֵן "כְּתִית", וְלֹא נֵאמַר "כְּתִית לְמֹאזֹר"
אֲלֵא לְמַעַט מִנְחוֹת שְׁאִין צָרִיךְ "כְּתִית", שְׁאֵף הַטְּחוֹן
בְּרִיחִים כְּשֶׁר בְּהֵן (מנחות פז) • רִבְעֵה הֵהִין • שְׁלֹשָׁה

מא זית אמרא תננא תעבד בין שמשיא
כמנחת צפרא וכןספה תעבד לה לאתקבלא
ברענא קרבנא קדם יי:

(מא) וְאֵת הַכֹּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבִים כְּמִנְחָה
הַבֶּקֶר וְכִנְסָפָה תַעֲשֶׂה-לָּהּ לְרִיחַ נִיחֹחַ אִשָּׁה לַיהוָה:

כ"י◀ לְרִיחַ נִיחֹחַ • עַל הַמִּנְחָה נֵאמַר, שְׁמִנְחַת נִסְכִּים כְּלָה כְּלִיל, וְסֹדֶר הַקִּרְבָּתִים: הָאֲבָרִים בְּתַחֲלָה, וְאַחֲרֵיכֶן
הַמִּנְחָה, שְׁנֵאמַר (ויקרא כג): "עוֹלָה וּמִנְחָה".

מב עלתא תדירא לדריכוז בתרע משפן זמנא
קדם יי דאזמן מימרי לבון תמן למללא
עמך תמן:

(מב) עֹלֶת תָּמִיד לְדִרְתִּיכֶם פֶּתַח אֹהֶל-מוֹעֵד לִפְנֵי
יְהוָה אֲשֶׁר אוֹעֵד לָכֶם שְׁמָה לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם:

משהוקם המשכן ויש אומרים: "מעל הפפרת", כמו
שנאמר (שמות כח): "וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַפִּפְרֶת", וְ"אֲשֶׁר
אוֹעֵד לָכֶם" הָאֵמֹר כָּאֵן אֵינוֹ אֵמֹר עַל הַמִּזְבֵּחַ, אֲלֵא
עַל אֹהֶל-מוֹעֵד הַנִּזְכָּר בַּמִּקְרָא.

כ"י◀ תָּמִיד • מִיּוֹם אֶל יוֹם, וְלֹא יִפְסִיק יוֹם בְּנִתִּים.
אֲשֶׁר אוֹעֵד לָכֶם • כְּשֶׁאֲקַבֵּעַ מוֹעֵד לְדַבֵּר אֵלֶיךָ, שָׁם
אֲקַבֵּעֲנִי לְבָא. וְיֵשׁ מִרְבוֹתֵינוּ לְמַדִּים מִכָּאֵן, שְׁמַעַל
מִזְבֵּחַ הַנְּחֻשֶׁת הִיָּה הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְדַבֵּר עִם מִשָּׁה

מג ואזמן מימרי תמן לבני ישראל ויתקדש
ביקרי:

(מג) וְנִעַדְתִּי שְׁמָה לְבִנֵּי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדָּשׁ בַּכִּבְדִּי:

שלי. כאן רמז לו מיתת בני אהרן ביום הקמתו, וזהו שאמר משה (ויקרא ט'): "הוא אשר דבר ה' לאמר בקרובי אקדש", והיכן דבר? "ונקדש בכבדי".

כ"י ונועדתי שמה • אתוועד עמם בדבור, כמלך הקובע מקום מועד לדבר עם עבדיו שם. ונקדש • המשפן. ככבדי • שתשרה שכנתי בו. ומדרש אגדה: אל תקרי בכבדי, אלא במכבדי, במכבדים

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך לא עמ' 166 – מתוך 'לקראת שבת')

"ונועדתי" – דרך משה

יש לומר דהא גופא משמיענו רש"י, דכמו ש"בית עולמים" נקרא בכתוב גם "ביתי בית תפלה" שהיה המקום הקבוע לתפלת ישראל אל הקב"ה, כמו כן האהל מועד היה המקום הקבוע לא רק לדבור הקב"ה אל בני ישראל אלא גם לתפלה ולדבור של בני ישראל להקב"ה (וראה פירוש הקצר לאבן-עזרא על הפסוק).

ונועדתי שמה לבני ישראל

"אתוועד עמם בדבור כמלך הקובע מקום מועד לדבר עם עבדיו שם" (כט, מז. ובפירוש רש"י) ויש לדיק בלשון רש"י דלכאורה אהל מועד היה המקום ששם דבר הקב"ה אל בני ישראל, ולמה נקט רש"י "אתוועד עמם בדבור... לדבר עם עבדיו" דמשמע ששם דברו גם בני ישראל אל הקב"ה?

מד ואקדש ית משפן זמן זמן וית מדבחה וית אהרן וית בנוהי אקדש לשמשא קדמי:

(מד) וקדשתי את-אהל מועד ואת-המזבח ואת-אהרן ואת-בני אקדש לכהן לי:

מה ואשרי שכנתי בגו בני ישראל ואהיו להון לאלה:

(מה) ושכנתי בתוך בני ישראל והייתי להם לאלהים:

מו וידעון ארי אנא יי אלהיון די אפקית יתהון מארעא דמצרים לאשראה שכנתי ביניהון אנא יי אלהיון:

(מו) וידעו כי אני יהוה אלהיהם אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לשכני בתוכם אני יהוה אלהיהם: פ

כ"י לשכני בתוכם • על-מנת לשפן אני בתוכם.

♦ שבת קודש י"א אדר א' ♦

א ותעבד מדבחה לאקטרא עלוהי קטרת בוסמיתא דאעי שטין מעבד יתה:

ל (א) ועשית מזבח מקטר קטרת עצי שטים תעשה אותו:

כ"י מקטר קטרת • להעלות עליו קיטור עשן סמים.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(שם י"ד), וכתוב והארץ אפר (ויקרא כ"ז מד). תורה א
(א) ועשית מזבח מקטר קטרת. הנה מזבח הקטרת מן הכלים הפנימיים היה ראוי שיוקירונו עם השלחן והמנורה שהוא מנח עמם, וכן הזכרים במעשה בפרשת ויקהל (להלן ל"ז, כ"ה), אבל הטעם להזכירו כאן אחר המשפן וכל כליו והקרבנות, בעבור שאמר בתשלום הכל ונקדש בכבדי (לעיל כ"ט, מ"ג), ושכנתי בתוך בני ישראל (שם פסוק מ"ה), אמר כי עוד

אותם מארץ מצרים רק בעבור "כי אשפן" בתוכם, וזהו תעבדון את האלהים על הקור הנה (לעיל ג', י"ב). ויפה פרש.
ואם בן יש בענין סוד גדול, כי כפי פשט הדבר השכינה בישראל צרף הדיוט ולא צרף גבוה, אבל הוא בענין שאמר הכתוב ישראל אשר בך אתפאר (ישעיה מ"ט, ג), ואמר יהושע ומה תעשה לשמך הגדול (יהושע ז', ט"ז), ופסוקים רבים באו בן, אנה למושב לו (תהלים קל"ב, ג'), פה אשב כי איתיה

(מו) לשכני בתוכם. על מנת "לשפן" בתוכם. לשון רש"י. ושמעו הל"מ דבתנאי כזה איננו נמצא. ויתכן שיאמר וידעו "בשכני" בתוכם כי אני ה' אלהיהם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים, כי ידעו כבודי ונאמינו שאני הוצאתי אותם מארץ מצרים. והוא דברך ויהי דוד לכל דרכו משפיל (שמואל"א י"ח, י"ד), כי בחר אתה לכן ושי (שם כ', ל"ז). על אשר מריתם את פי למי מריבה (במדבר כ', כ"ד), והדומים להם. אבל רבי אברהם אמר כי לא הוצאתי

עבודת ה' בהצנע לכת

ש"אפילו אותן שפתיב בהן ודמוות פניהם פני אדם, לא יהיו באהל מועד", שאפילו המלאכים לא היו באהל מועד בשעת הקטרת הקטרת.

ולכן הבדל מזבח הזהב משאר הפלים, כי עבודת מזבח הזהב היתה תכלית ועיקר העבודות שהיו באהל מועד. דהעבודה הכי נעלית היא בשעה שבמקום בו עובדים את הקב"ה, אין נמצאים אנשים אחרים אלא רק הפתח העובד והקב"ה.

זה משמיענו הכתוב, שהשלמות בעבודת ה' אינה פשוטת לפני אנשים אחרים, כי אז יש חשש שהעבודה היא רק בשביל כבוד או פרסום וכיוצא בזה, אלא פשוטת בצנעה ובסתור ורק לשם ה' בעצמו.

בסוף פרשתנו כתוב "ועשית מזבח מקטר קטרת" (ל, א), ומפרט סדר עשיתו.

והקשו המפרשים (רמב"ן, ספוננו, ש"ך, 'אור החיים' כאן. ועוד) מדוע הזכיר מזבח הקטרת רק בסוף פרשת תצוה, ולא בפרשת תרומה בחד עם שאר הפלים?

יש לומר בדרך הדרוש, דהנה מצינו חלוק בין עבודות שאר הפלים לעבודת מזבח הזהב. דבשאר הפלים פשעבד הפתח עבודתו בהם, לא היה לבד באהל מועד. מה שאין כן בעבודת מזבח הזהב, שהיא הקטרת הקטרת, אסור לאדם שיקנס עם הפתח העובד, וקמו שכתוב בנוגע להקטרת הקטרת באהל מועד, שבזמן הזה "וכל אדם לא יהיה באהל מועד וגו'" (אחרי טז, יז).

וב'ירושלמי' (יומא פרק ה סוף הלכה ב) איתא יתירה מזו

באמתא ארבה ואמתא פתיה מרבע יהי ומרתין אמין רומה מנה קרנהי:

(ב) אמה ארבו ואמה רחבו רבוע יהיה ואמתים קמתו ממנו קרנתיו:

ג ומחפי תה דהב דכי ית אגרה וית פתלוי סחור סחור וית קרנהי ומעבד לה דיר דדהב סחור סחור:

(ג) וצפית אתו זהב טהור את גגו ואת קירותיו סביב ואת קרנתיו ועשית לו זר זהב סביב:

ד"א את גגו • זה היה לו גג, אבל מזבח העולה לא היה לו גג, אלא ממלאים חללו אדמה בכל חגיתם. זר זהב • סימן הוא לקטר כהנה.

ד ומרתין עזמן דדהב מעבד לה מלרע לדירה על תרתין וזיתה מעבד על תרין סטרוהי ויהי לאתרא לאריחא למשל תה בהון:

(ד) ושתי מצלעת זהב תעשה לו • מתחת לזרו על שתי צלעותיו תעשה על שני צדיו והיה לבתים לבדים לשאת אתו בהמה:

צדיו. והיה • מעשה הטבעות האלה. לבתים לבדים • לכל בית תהיה הטבעת לכר.

ד"א צלעותיו • כאן היא לשון זווית, כתרומה, לפי שנאמר: "על שני צדיו", על שתי זוויותיו שבשני

ה ומעבד ית אריחא דאעי שטין ומחפי יתהון דהבא:

(ה) ועשית את הברדים עצי שטים וצפית אתם זהב:

אוער לה שמה (להלן פסוק ו, כ) כי מה צריך להאריך בכל אלה ולא אמר "ונתת אתו לפני ארון העדת באהל מועד", באשר אמר בפרשת (ויקהל) [פקודי] (להלן מ, ה) אבל הוא להורות על ענינו. תורה ב

שאמר בקטרת זרה ועל פני כל העם אכבד (ויקרא י, ג), שידעו כבודי כי לא ישא לפשעכם (לעיל כ"ג, כ"א) ויזהרו בקבודי. ולכך אמר כאן ונתת אתו לפני הפרכת אשר על ארון העדת לפני הכפרת אשר על העדת אשר

יתחייב להם שיגשו מזבח מקטר קטרת להקטיר לכבוד השם. וזהו רז שנמסר למשה רבנו שהקטרת עוצרת המגפה (שבת פ"ט), כי הקטרת במדת הדין (וה"ק ויקרא י"ח), שנאמר ושימו קטורה באפר (דברים ל"ג, י"א) מן וקרה אפי (שם ל"א, י"ז), והוא מה

וַיִּתֶּן יְהוָה קֶדֶם פְּרִכְתָּא דִּי עַל אַרְוֵנָא
דְּסִהְדוּתָא לְקִדְּם פְּפִרְתָּא דִּי עַל סִהְדוּתָא דִּי
אַזְמֵן מִימְרֵי לָךְ תִּמְן:

(ו) וַיִּתֶּן יְהוָה אֶת־לִפְנֵי הַפְּרִכָּת אֲשֶׁר עַל־אֶרֶן הָעֵדוּת
לְפָנֵי הַכִּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדוּת אֲשֶׁר אוֹעֵד לָךְ
שְׁמָה:

כ"י – לִפְנֵי הַפְּרִכָּת • שְׁמָה תֹאמַר: מִשּׁוּף מְכַנְגֵּד הָאֶרֶן לְצִפּוֹן אוֹ לְדָרוֹם? תִּלְמוּד לומר: "לִפְנֵי הַכִּפֹּרֶת",
מְכוּן כְּנָגֵד הָאֶרֶן מִבְּחוּץ.

ז וַיִּקְטֹר עֲלֵיו אֶהָרֵן קִטְרֶת בּוֹסְמִין בְּצִפּוֹר
בְּצִפּוֹר בְּאַתְקֻנָּתָהּ יֵת בּוֹצִינָא יִסְקָנָה:

(ז) וַיִּקְטֹר עֲלֵיו אֶהָרֵן קִטְרֶת סַמִּים בְּבִקָּר בְּבִקָּר
בְּהִיטִיבוֹ אֶת־הַנֶּזֶר יִקְטִירָנָה:

הָאֻמוֹרוֹת בְּמִנְזָרָה, חוּץ מִמָּקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר שֵׁם הַעֲלָאָה,
שֶׁהוּא לְשׁוֹן הַדִּלְקָה.

כ"י – בְּהִיטִיבוֹ • לְשׁוֹן נְקוּי הַבְּזִיכִין שֶׁל הַמִּנְזָרָה
מִדְּשָׁן הַפְּתִילוֹת שֶׁנִּשְׂרָפוּ בְּלִילָה, וְהָיָה מְטִיבֵן בְּכָל
בִּקָּר וּבִקָּר. הַנֶּזֶר • לוצי"ש בְּלַע"ז, וְכֵן כָּל "נִזְרוֹת"

ח וַיִּבְאֲדִלְקוּת אֶהָרֵן יֵת בּוֹצִינָא בֵּין שְׁמִשָּׁא
יִסְקָנָה קִטְרֶת בּוֹסְמִיָּא תְּדִירָא קֶדֶם יְיָ
לְדִרְכּוֹ:

(ח) וַיְבַהֲעֵלֶת אֶהָרֵן אֶת־הַנֶּזֶר בֵּין הָעֶרְבִים יִקְטִירָנָה
קִטְרֶת תְּמִיד לְפָנֵי יְהוָה לְדִרְתִּיכֶם:

כ"י – וַיְבַהֲעֵלֶת • כְּשִׂיד לִיקָם לְהַעֲלוֹת לְהַבְתֵּן. יִקְטִירָנָה • בְּכָל יוֹם, פָּרַס מִקְטִיר שְׁחֵרִית וּפָרַס מִקְטִיר בֵּין הָעֶרְבִים.

ט לֹא תִסְקֹן עֲלֵיהִי קִטְרֶת בּוֹסְמִין נוֹכְרִאִין
וְעֵלְתָּ וּמִנְחָתָא וְנִסְכָּא לֹא תִנְסְכוּן עֲלֵיהִי:

(ט) לֹא־תַעֲלֹ עֲלֵיו קִטְרֶת זָרָה וְעֵלְתָּ וּמִנְחָה וְנִסֵּךְ
לֹא תִסְכוּ עֲלָיו:

י ומִנְחָה • וְלֹא עוֹלָה וּמִנְחָה. עוֹלָה שֶׁל בְּהֵמָה וְעוֹף,
וּמִנְחָה הִיא שֶׁל לֶחֶם.

כ"י – לֹא־תַעֲלֹ עֲלָיו • עַל מִזְבֵּחַ זֶה. קִטְרֶת זָרָה •
שׁוּם קִטְרֶת שֶׁל נִדְבָה, בְּלֵן זָרוֹת לוֹ חוּץ מִזֶּה. וְעֵלְתָּ

~ נְקוּדוֹת מִשְׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (ע"פ 'לקו"ש כרך טז עמ' 458 ואילך – מנחם 'לקראת שבת')

הַעֲסֵק בַּעֲנִינֵי עוֹלָם־הַזֶּה רַק עִם חִיצוֹנוּת הַלֵּב

לְקַדְּשׁוֹ יִתְבָּרַךְ, שֶׁהוּא עַל־דֶּרֶךְ הַקְּרִבָּנוֹת שְׁלֹקֻחִים בְּהֵמָה
גְּשָׁמִית, וּמַעֲלִים אוֹתָהּ לְהִיּוֹת "רִיחַ נִיחּוּחַ לַה".
וְעֵבֻדַּת הַקִּטְרֶת הִיא כְּלִשׁוֹן הַזֶּהר הַקְּדוֹשׁ (חֶלֶק ג' רפח, א)
בְּחֵד קִטְרָא אֶתְקִטְרָנָא, הַהִתְקַשְּׁרוֹת עִם הַקֶּבֶה, הֵינּוּ
הַעֲבֻדָּה בְּהָ הָאֵדָם קָשׁוּר עִם הַקֶּבֶה לְבָדוּ, וְאִין לוֹ שִׁיכּוֹת
עִם עֲנִינֵי עוֹלָם־הַזֶּה (כְּגוֹן לְמוֹד הַתּוֹרָה).
וְהֵנָּה עֲבֻדַּת הַקְּרִבָּנוֹת הִיא עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן בְּלִבָּד,
מִה־שְׁאִין־כֵּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי "לֹא תַעֲלֹ עֲלָיו גו'" עוֹלָה וּמִנְחָה"

לֹא־תַעֲלֹ עֲלָיו . . וְעֵלְתָּ וּמִנְחָה (ל, ט)

יְדוּעַ מַה שֶּׁכָּתוּב בְּסִפְרֵים הַקְּדוּשִׁים (רֹאה רֹאשִׁית חֲכָמָה שֶׁעַר
הָאֹהֲבָה פ"ו. ש"ה ש' הַאֲתוּיוֹת אוֹת ל. וְעוֹד) שֶׁכָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל
צָרִיף לַעֲשׂוֹת בְּלִבּוֹ מִשְׁכָּן וּמִכּוֹן לְשִׁבְתּוֹ יִתְבָּרַךְ. וְנִמְצָא שֶׁכָּל
הַעֲבֻדוֹת שֶׁהָיוּ בְּמִשְׁכָּן יִשְׁנֹן גַּם כֵּן בַּעֲבֻדַּת ה'.

וּמִבְּאֵר בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת (רֹאה תוֹרַת חַיִּים לֵאדָמוֹר הָאֻמְצָעִי, שְׁמוֹת
תַּמָּג, א וְאִילָךְ. וְעוֹד) שֶׁעֲבֻדַּת הַקְּרִבָּנוֹת בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד הִיא
הַהִתְעַסְקוּת עִם עֲנִינֵי עוֹלָם־הַזֶּה לְשֵׁם שְׁמִימִים, לְהַעֲלוֹתָם

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

(ט) קִטְרֶת זָרָה. שׁוּם קִטְרֶת שֶׁל
"נִדְבָה", שֶׁכֵּלֵן זָרוֹת לוֹ חוּץ מִזֶּה.
לְשׁוֹן רַש"י. אֲבָל אֲנִקְלוּס אָמַר קִטְרֶת
בּוֹסְמִין "נוֹכְרִאִין", וְלֹא תִרְגֵּם
"נוֹכְרִיָּתָא", רַצָּה לְפָרֵשׁ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה
קִטְרֶת מִסַּמִּים אֲחֵרִים וְזִלְתִּי הַקִּטְרֶת
אֲשֶׁר יִצְנָה אוֹתָם, וְכֵן אִם הוֹסִיף בְּהָ
סַמִּים אֲחֵרִים יַעֲבֹר בְּלֹא הִזָּה. תוֹרָה י

"הַכֶּהֱן", וְאִילֵּי מִפְּנֵי שֵׁשֶׁת הַכְּתוּב לְמִשְׁה
וּבְּסִפְרֵי אֶהָרֵן עַל כְּרִנְתִּיו (לְהֵלֵן פְּסוּק י.)
שֶׁהוּא בְּאֶהָרֵן בְּלִבָּד. אוֹ שִׁירְמֹ שְׁאֶהָרֵן
יִתְחִיל בְּקִטְרֶת וּבִנְרוֹת. וְכֵן אָמַר בְּסוּף
אָמַר אֶל הַכֹּהֲנִים (וַיִּקְרָא ב"ד ג.) יַעֲרֹף אוֹתוֹ
אֶהָרֵן וְלֹא הוֹכִיר בְּנִי, בְּעִבּוֹר שֶׁהוּא
יִתְחִיל בְּהָ. וְהוֹכִיר שֶׁם חֶקֶת עוֹלָם
בְּמִצְוָה. תוֹרָה ח

(ז) וַיִּקְטֹר עֲלֵיו אֶהָרֵן. אִין הַמִּצְוָה
הַזֶּה בְּכֶהֱן גְּדוֹל בְּלִבָּד, אֲלֵא הִיא אַף
בְּכֹהֲנִים הַדְּיוּטִים כְּדִין הַדִּלְקָת הַנִּירוֹת
שֶׁבְּצִדָּהּ, שֶׁאָמַר גַּם כֵּן וַיְבַהֲעֵלֶת אֶהָרֵן
אֶת הַנֶּזֶר (לְהֵלֵן פְּסוּק ח.). וְאִינָּה בְּכֶהֱן גְּדוֹל
בְּלִבָּד, כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְמַעַלָּה יַעֲרֹף אוֹתוֹ
אֶהָרֵן וּבְנָיו (לְעֵלֵי כ"ד כ"א). וְלֹא יִדְעַתִּי
לְמַה הוֹכִיר אֶהָרֵן בְּשִׁנְיָהּ וְלֹא אָמַר

והוא רק בשביל הקטרת. ומזה יש ללמוד הוראה נפלאה בעבודת האדם לקונו, דהמזבח הפנימי שבכל אחד מישראל, שהוא רגש האדם ופנימיות לבו, צריך להיות רק להקב"ה לבדו, בלי התערבות עניני

עולם הזה. והעבודה דהעלאת הדברים הגשמיים, צריכה להיות רק עם "מזבח החיצון", שהוא חיצוניות לבו, כי פנימיות לבו ורגשותיו הם אף ורק להקב"ה בלבד.

(י) וכפר אהרן על־קרנותיו אחת בשנה מִדֵּם חַטָּאת הַכֹּהֲנִים אחת בשנה יִכָּפֵּר עָלָיו לְדֹרֹתֵיכֶם קֹדֶשׁ־קֹדָשִׁים הוא לַיהוָה: פפפ

י וכפר אהרן על קרנותיו תָּדָא בְּשֵׁמָא מְדָמָא חֲטָאת כַּפֹּרִיָא תָּדָא בְּשֵׁמָא יִכָּפֵּר עַל־וְהִי לְדִרְיִכֹּן קֹדֶשׁ קֹדֶשִׁין הוּא קָדָם יי:פפפ

הַכֹּהֲנִים • הם פר ושעיר של יום הכּוֹפְרִים הַמְכַּפְּרִים על טִמְאַת מִקְדָּשׁ וְקֹדֶשִׁיו. קֹדֶשׁ קֹדָשִׁים • הַמְזַבֵּחַ מִקְדָּשׁ לְדָבָרִים הִלְלוּ בְּלִבָּד וְלֹא לַעֲבֹדָה אַחֶרֶת:

י"א • וכפר אהרן • מתן דמים. אחת בשנה • ביום הכּוֹפְרִים, הוא שְׁנָאֵמֶר בְּ"אַחֲרֵי מוֹת" (ויקרא יז): "וַיֵּצֵא אֶל הַמְזַבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי ה' וְכָפַר עָלָיו". חֲטָאת

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך 1 עמ' 179)

בלי התלהבות יתרה. ואלו עבודה רוחנית, כגון תפלה למוד התורה וקיים המצות, יש לעשות על המזבח הפנימי, עם 'פנימיות' הלב, היינו בלהט ובהתלהבות.

הַמְזַבֵּחַ מִקְדָּשׁ לְדָבָרִים הִלְלוּ בְּלִבָּד, וְלֹא לַעֲבֹדָה אַחֶרֶת (רש"י ל, י) הקרבת קרבן מסמלת את השמוש בדבר גשמי, כגון אכילה ושתיה, לשם שמים, לצורך עבודת ה'. ועבודה זו צריכה להעשות על מזבח הַחִיצוֹן, היינו ב'חיצוניות' הלב,

ק"א פסוקים, מיכאל"ל סימן. חסלת פרשת תצוה

ההפמרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רלד - רלו

אגרות קודש

ב"ה, ט' שבט, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו מיי"ב כסלו, וגם נהניתי לקבל פ"ש ממנו ע"י חתנו שי' ובפרט הסיב לי ענג שכותב במכתבו ע"ד זכרונות מימי קדם מכ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע ששמע מאביו, ובטח משתמש בהשפעתו בסביבתו בכדי להכירם בחסידות בכלל וחסידות חב"ד בפרט.

וזה שכותב במכתבו שאין עם מי לדבר א לעבעדיקן ווארט, הנה שמענו כמה פעמים מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע בשם רבותינו נשיאינו, שכשמדברים עם יהודי הנה הנשמה שומעת תיכף וגם המדבר כשלא פוסק און ווערט ניט פארמאטערט לדבר, הנה סוף סוף חודר (נעמט עם דורך) בתוכו, וחזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקס, והאדם צריך לעשות במה שתלוי בו והשי"ת יצליח אז כמו שהוא ית' יכול, וזה ישמש לצנור וכלי להמשכת ברכה והצלחה בהענינים שזקוק הוא בעצמו,

השי"ת יתן לו בריאות הנכונה שלאריכות ימים ושנים טובות יוכל להיות הצנור שעל ידו יתוסף אור חסידות במקום שנמצא.

מצו"פ קונטרס שהו"ל זה לא כבר, שבטח יביא לו תועלת בהני"ל.

בברכה.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראווי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ה' אדר א' מפרק כט עד סוף פרק לד	יום רביעי - ח' אדר א' מפרק מד עד סוף פרק מח
יום שני - ו' אדר א' מפרק לה עד סוף פרק לח	יום חמישי - ט' אדר א' מפרק מט עד סוף פרק נד
יום שלישי - ז' אדר א' פרק לט עד סוף פרק מג	יום שישי - י' אדר א' מפרק נה עד סוף פרק נט
שבת קודש - י"א אדר א' פרק כ מפרק ס עד סוף פרק סה	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה....

יום ראשון ה' אדר א'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' לד, ושני מיני נחת... עד עמ' 68, דקב"ה לעילא.

ליקוטי אמרים

המבקשת שבעבודתם יגרמו ל"מטעמים" – נחת רוח. וכמו
שבמטעמים נשמעים, דרך-משל, יש שני מיני מעדנים:
אחד ממאכלים ערכים ומתקנים, והשני מדברים חריפים
או חמוצים, – שלפני שעורכים אותם למאכל ערב, אין הם
טובים למאכל מפאת
חריפותם או חמיצותם,
רק שהם מתקנים
ומתקנים היטב עד
שנעשו מעדנים להשיב
הנפש. – כך ישנם גם
למעלה שני סוגי נחת רוח:
(א) "נחת רוח" הנגרם
מדברים "טובים"
ו"מתוקים" – עבודת
הצדיקים, שאינם צריכים
יותר להילחם עם ה"סטרא
אחרא", וכל עבודתם היא
ל"המשיך" מהקדושה
יותר אור; (ב) "נחת רוח"
הנגרם למעלה, מעבודתם
של ה"בינונים", שעדיין יש
להם "עסק" עם הדברים
ה"מרים", הלא-טובים, להיאבק עם ה"רע" שבנפשם הבהמית
ולדחות את המחשבות וההרהורים הרעים. וזהו שאמר
הכתוב: "כל פעל ה' למענהו, וגם רשע ליום רעה"; –
הכל עשה הקב"ה למענו, וכן גם את הרשע "ליום רעה". כיצד,
לכאורה, נברא גם הרשע למען הקב"ה? – אלא, פרוש, שיש
מרשעו ויעשה הרע שלו יום ואור למעלה, – כדי שיהפוך
ל"יום" את ה"רעה", שזו משמעות "וגם רשע, ליום-רעה". וזאת
על-ידי, כד איתכפא סטרא-אחרא – כשיכוף את ה"סטרא
אחרא", ואסתלק יקרא דקדשא-ברייהו לעילא. –
ויתעלה כבודו של הקב"ה למעלה. זהו פירוש הכתוב "וגם רשע
ליום רעה" – שגם הרשע יהפוך את ה"רעה" ל"יום", כלומר –
לאור. למדנו עד כאן, שעל-ידי שנופלות מחשבות רעות במדור
של יהודי, והוא משתלט עליהן – הוא כופה בכך את ה"סטרא
אחרא" וגורם נחת רוח למעלה.

ושני מיני נחת רוח – בעבודתם של בני ישראל, לפניו ויתברך
למעלה: אחד – מביטול הסטרא-אחרא לגמרי, ואתהפכא
ממיריו למתקא – ומהפיכת המריר למתוק, ומחשוכא
לנהורא, – ומחושך לאור, וזה נעשה על-ידי הצדיקים; –
המבטלים את ה"סטרא
אחרא" לגמרי, ואת
ה"מריר", ה"רע" של
המדות שמנפשם
הבהמית, הם הופכים
ל"טוב", ואת "חושך"
המוחין וה"שכל" של
נפשם הבהמית, הם
הופכים ל"אור" ולקדושה
– כל זה גורם למעלה
אופן אחד של נחת רוח;
והשני – האופן השני
של נחת רוח, הוא: כד
אתכפא סטרא-אחרא
– כשכופים את ה"סטרא
אחרא", בעודה בתקפה
ונוברתה – כשה"סטרא
אחרא" היא עדיין בכל
תוקפה וגבורתה, ומנביה עצמה בנשר, ומשם – ממקום
הגבהתה, מורידה ה' באתערותא דלתתא – ע"י התעוררותו
של יהודי למטה, לשבור את ה"סטרא אחרא". אופן זה של נחת
רוח למעלה, נגרם על-ידי ה"בינונים". – על-ידי עבודת
ה"בינונים", הלוחמים להכניע את הקליפה בנפש הבהמית. הרי,
שקיים "נחת רוח" למעלה מעבודת הבינונים, במאבקם
במחשבות ובהרהורים הרעים. לכך רומזים שני הסוגים: "בראת
צדיקים ו"בראת רשעים" – כאלה שעומדים במלחמה תמידית.
וזהו שאמר הכתוב: "ועשה לי מטעמים באשר אהבתי"
– "מטעמים" לשון רבים, – שמשמעותה ברוחניות, בעבודת
ה' היא: שני מיני נחת רוח, – למעלה, מעבודתם של בני
ישראל, והוא – "ועשה לי מטעמים וגו'", מאמר השכינה
לבניה כללית וישראל בפרש בתקונים, כמו שמפרש
ב"תיקוני זוהר", שמלים אלו אומרת השכינה לבני ישראל,

יום שני ו' אדר א'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 68, ולא עוד אלא... עד עמ' 68, לעילא הרבה.

שמים – מקבלים דברים אלה וכן לבושי הנפש הקשורים בהם,
את חיותם מה"סטרא אחרא", כי "צד הקדושה" הוא רק
כשעושים את הדבר לשם שמים (למשל: לאכול – כדי לאגור
כוח ללמוד ולהתפלל או לקיים מצות עונג שבת; להשמיע

להלן יסביר רבנו הזקן, שמדובר לא רק ביחס למחשבות רעות –
שאינן אלא היה דוחה אותן היה עובר על חטא – אלא גם ביחס
לדיבורים ומעשים של היתר, שאין בהם איסור כלל: שכן, מאחר
שאם מדברים או עושים ענינים גשמיים אלה שלא בכוונה לשם

מכל-מקום עצם העובדה שהוא מאחר את סעודתו – יש בה
 משום כפיית ה"סטרא אחרא", דבר הגורם נחת רוח למעלה.
 בְּדִאיָתָא – כמו שאנו מוצאים, בְּמִקְרָא: "שְׁעָה רְבִיעִית –
 משעות הבוקר, מֵאֵכֶל כָּל אָדָם, שְׁעָה שְׁשִׁית מֵאֵכֶל תַּלְמִידֵי
 חֲכָמִים", – מדוע, באמת,
 אחרו תלמידי החכמים
 את סעודתם בשעתיים?
 והיו – תלמידי החכמים,
 מְרַעִיבִים עַצְמָם שְׁתֵּי
 שָׁעוֹת לְכֻנָּה זוּ, – כדי
 לכפות את ה"סטרא
 אחרא", אף שָׁנִים אַחֵר
 הַפְּעוּדָה הָיוּ לֹמְדִים כָּל
 הַיּוֹם, – הרי הם לא עשו
 זאת כדי להרוויח זמן
 ללימוד, אלא אך ורק כדי
 לכפות את ה"סטרא
 אחרא". וכך גם בשאר
 לבושי הנפש: דיבור
 ומחשבה, וְכֵן אִם בּוֹלָם
 פִּיּוּ מְלָדֵבֵר דְּבָרִים שְׁלֹבּוֹ מִתְּאוּהָ מֵאֵד לְדַבֵּר מַעֲנִינֵי
 הָעוֹלָם, – גם אם בדיבור עצמו אין משום איסור כלל – רק
 מחמת שהוא מתאוה כל כך לומר דיבורים אלה – הוא
 מתאפק, כדי לשבור את יצרו הרע. וְכֵן בְּהִרְהוּרֵי מַחֲשַׁבְתּוֹ, –
 שהוא מתאוה להרהר בענין גשמי, ונמנע מכך, אִפְּלוּ בְּמַעַט
 מוֹעִיר דַּאֲתַכְפִּיָּא סְטְרָא־אֲחֵרָא לְתַתָּא – גם בכפייה מועטה
 של ה"סטרא אחרא" למטה, אִסְתַּלַּק יִקְרָא דְּקִנְיָא־בְּרִידָה
 הוּא וְקִדְשָׁתוֹ לְעִילָא תְּרַבָּה. – מתעלה בהרבה כבודו של
 הקב"ה וקדושתו למעלה.

מילתא דבדיחותא (דברי בדיחה) כדי ללמוד מתוך שמחה,
 ובדומה) – ולכן, כשיהודי נמנע מלעשות דברים מותרים אלה,
 כשאִינֵם לשם שמים, וכוונתו לכפות בכך את ה"סטרא אחרא"
 – הוא גורם על-ידיה נחת רוח למעלה – וכדלהלן: וְלֹא עוֹד,
 – לא זו בלבד שעלידי
 ההשתלטות על
 המחשבות הרעות,
 גורמים לנחת רוח
 למעלה, כי על-ידיה
 כופים את ה"סטרא
 אחרא" אִלָּא אִפְּלוּ
 בְּדַבְרִים הַמְּתָרִים
 לְגַמְרֵי, כָּל מָה שֶׁהָאָדָם
 זֹכֵר יִצְרוֹ – "מקריב"
 ושולט ביצרו הרע, אִפְּלוּ
 שְׁעָה קְלָה, – מדובר כאן
 בדבר שמותר לעשותו,
 והוא יצטרך לעשותו,
 אלא שהוא דוחה אותו
 לזמן מאוחר יותר,
 וּמִתְכַּוֵּן לְאֲכִיפָא לְסְטְרָא־אֲחֵרָא שְׁבַחֲלָל הַשְּׂמָאֲלִי, –
 שבלב, כְּגוֹן שֶׁחָפֵץ לֵאכֹל, וּמֵאַחֵר סְעוּדָתוֹ עַד לְאַחֵר שְׁעָה
 או פָּחוֹת, וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, – שכן, אם באותה
 שעה, הוא עוסק בענינים גשמיים אחרים שהנפש הבהמית רוצה
 בהם, אין בכך משום "אתכפיא" (כפייה). כי הרי בין כך הוא נוהג
 לפי רצון הנפש הבהמית. רק, אם באותה שעה, הוא עוסק
 בתורה – ואף שאין הוא מרוויח בכך זמן של לימוד תורה, כי גם
 אחרי האכילה ימשיך ללמוד. זאת ועוד, גם את האכילה עצמה
 אין הוא דוחה לגמרי, כי אחרי אותה "שעה" – אכן יאכל,

יום שלישי ז' אדר א'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 68, ומקדושה זו נמשכת... עד עמ' לה, מעט מעט:

שגם בדברים המותרים, ימנע יהודי מלעשותם לשם תאוותו
 הגופנית, אלא אך ורק לשם שמים. מצוה זו של "והתקדשתם"
 הרי לא נאמרה לצדיקים בלבד, שאין להם שום שייכות ל"רע",
 אלא דוקא לאותם אנשים
 שיש להם עסק עם ה"רע",
 כפי שיוסבר להלן: וּפְרוּשׁ
 "והתקדשתם" – שְׁתַּעֲשׂוּ
 עַצְמָכֶם קְדוּשִׁים;
 בְּלִיזֵר, אף שְׂפִיָּאֲמַת
 אִינוּ קְדוּשׁ וּמִבְּדִל
 מִסְטְרָא־אֲחֵרָא,
 "קדושה" משמעה –

וּמִקְדָּשָׁה זוּ – שלמעלה, נִמְשָׁכֶת קִדְשָׁה עֲלִיזָה עַל הָאָדָם
 לְמִטָּה, לְסִיעוּ סִיעוּ רַב וְעֲצוּם לְעִבּוּדָתוֹ וְתַבְרָדָה. – בעבודת
 ה' שלו. וְהוּא שְׂאֵמְרוּ רַו"ל: "אָדָם מִקְדָּשׁ עֲצָמוֹ מַעַט לְמִטָּה
 – מִקְדָּשִׁין אוֹתוֹ תְּרַבָּה
 מִלְּמַעְלָה", לְבַד מָה
 שְׂמִקְנִים – בכך, מִצִּוֵּת¹³
 עֲשֵׂה שֶׁל תוֹרָה¹⁴:
 "והתקדשתם וכו'", –
 שהוא מקיים, כְּשֶׁמִּקְדָּשׁ
 עֲצָמוֹ בְּמִתָּר לֹא. –
 בדברים המותרים לו.
 מצות "והתקדשתם" היא,

ליקוטי אמרים

ומקדושה זו נמשכת קדושה

עליונה על האדם למטה לסייעו סיוע רב ועצום לעבודתו
 אדם מקדש עצמו מעט למטה מקדשין
 אותו הרבה מלמעלה לבד מזה שמקיים מצות עשה
 של תורה והתקדשתם וכו' כשמקדש עצמו במותר לו
 ופי' והתקדשתם שתעשו עצמכם קדושים כלומר אף
 שבאמת אינו קדוש ומובדל מ"א כי היא בתקפה

8. שבת י, א. 9. יומא לט, ב. 10. כ"ק אדמו"ר שליט"א העיר כאן: "ע"כ (עד כאן) נתבאר שלא ירע לבבו כו' מפני שיש בעבודתו נח"ר (נחת רוח) מה שאין בצדיקים, אבל הרי היתרון צ"ל (צריך להיות) גם בקו דועש"ט (ד'עושה טוב) ולזה מוסיף שהנ"ל הוא – לבד מה שמקיים מ"ע (מצות עשה) וכו'".

16 שתהיו קדושים, אפשר גם לפרש "והייתם קדושים" בלשון של
17 הבטחה, על-ידי "והתקדשתם" פעילות כפויה של התקדשות,
18 ישנה הבטחה שאכן "תהיו קדושים", כְּלוּמָר, סוּפוּ לְהִיּוֹת
19 קְדוֹשׁ וּמִכַּדְל כְּאֵמֶת מִהֶסְטֶרֶא-אַחֲרָא, עַל-יְדֵי שְׁמִקְדָּשִׁים
20 אוֹתוֹ הִרְבָּה מְלַמְעָלָה,
21 – כפי שלמדנו, שעל-ידי
22 שאדם מקדש עצמו מעט
23 למטה – מקדשים אותו
24 הרבה מלמעלה,
25 וּמְסִיעִים אוֹתוֹ לְגִרְשָׁה
26 – את ה"סטרא אחרא"
27 מְלָבוּ מְעַט מְעַט: –
28 שגם מלבו, יהיה בידו, לגרש את ה"סטרא אחרא", שגם בלבו
29 לא תהיה שום תאוה לענינים ש"חיותם" היא מה"סטרא
30 אחרא".

ליקוטי אמרים

ובגבורתה כתולדתה בחלל השמאלי רק שכוּבֵשׁ יִצְרוּ
ומקדש עצמו. והייתם קדושים כלומר סופו להיות
קדוש ומוכדל באמת מהס"א ע"י שמקדשים אותו
הרבה מלמעלה ומסייעים אותו לגרשה מלבו
מעט מעט:

1 פרישה והתבדלות מזה"קליפה" ומה"רע". הרי, אף שמבחינת
2 מדרגתו, עליו עדיין לקדש עצמו ולהתרחק מזה"סטרא אחרא",
3 כלומר: אין הוא בדרגה שאין בלבו שום תאוה לדברים המקבלים
4 חיותם מזה"סטרא אחרא", כִּי הֵיא – ה"סטרא אחרא" שמנפשו
5 הבהמית, בְּתַקְפָּהּ
6 וּבְגִבּוּרָתָהּ כְּתוּלִידָתָהּ
7 בְּחָלָל הַשְּׁמָאִלִי, –
8 שבלב, שבו מיקומה של
9 הנפש הבהמית והיצר
10 הרע, רַק שְׂכֻבֵּשׁ יִצְרוֹ
11 וּמְקַדֵּשׁ עֲצָמוֹ. – ומנתק
12 את עצמו מזה"סטרא
13 אחרא", הרי אם הוא עושה כן ומקיים בכך את "והתקדשתם"
14 הוא מגיע לקיום האמור אחרי "והתקדשתם", ככתוב בהמשך:
15 "וְהִיִּיתֶם קְדוֹשִׁים" – נוסף על הפירוש הפשוט, בלשון ציווי,

יום רביעי ח' אדר א'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' לה, פרק כח. ואפילו... עד עמ' 70, במש עמו:

59 הסיבה לאותה מחשבה זרה, ובכך יעלה את המחשבה הזרה.
60 למשל: אם המחשבה הזרה נובעת מתאוה – יגביר בנפשו את
61 האהבה להקב"ה, דבר המשפיע על תאות הנפש הבהמית,
62 וכדומה – רבנו חזקן אומר כאן שלא יהיה ה"בינוני" – אודותו
63 מדובר כאן – שוטה,
64 להתעסק בעבודה זו, כִּי
65 לֹא נֶאֱמַר וְדָבָרִים הֵהֱם –
66 להעלות את המחשבות
67 הזרות, אֲלֹא לְצַדִּיקִים,
68 שְׂאִין נִפְלִים לָהֶם
69 מִחֲשָׁבוֹת זֵרוֹת שְׁלָהֶם –
70 מחשבות זרות הנובעות
71 ממדותיהם הם, כִּיֵּאָם
72 מִשָּׁל אַחֲרִים, – שכן,
73 לצדיק אין מחשבות זרות
74 עצמיות, מאחר שמדות נפשו הבהמית כבר נהפכו לקדושה.
75 המחשבות הזרות, העלולות לעלות, אי פעם, במוחו, מקורן
76 מהזולת, שנשמתו שייכת לאותו צדיק. ומחמת שלא כל אחד
77 יכול ליעץ לעצמו ולמצוא בתוכו כוחות להתגבר על המדה
78 הרעה – עליו להזדקק לעזרתו של הצדיק, אליו הוא מקושר.
79 מתעוררות אז מחשבות זרות במחשבתו של הצדיק, שאצלו אלו
80 הן רק אותיות של מחשבה, בלי כל זיקה למדה רעה מוחשית.
81 ועל-ידי שהצדיק מכיר את המדה ממנה נובעת אותה מחשבה,
82 ומגביר בתוכו אותה מדה כפי שהיא ב"קדושה" – הוא משפיע
83 בכך על אותו יהודי, שיוכל להתגבר על המדה הרעה שלו,
84 ואותה מדה שמן הנפש הבהמית – של הזולת – מתעלה, על-ידי
85 הצדיק, ל"קדושה". הרי כל זה שייך לצדיק בלבד שאין בו מדות
86 רעות כלל. אֲבָל מִי שְׁנוֹפֵל לוֹ – מחשבות זרות, מִשָּׁלוֹ, –

31 פָּרָק כח. בפרק הקודם הסביר רבנו חזקן, שאם נופלים במחשבתו של
32 אדם הרהורי עבירה ותאוות – בשעה שהוא עסוק בעניני הגשמיים – אל
33 יפול רוחו מכך; אדרבה – עליו לשמוח, שהרי על-ידי השתלטותו על
34 אותן מחשבות והסחת דעתו מהן, הוא מקיים מצות "ולא תתורו אחרי
35 לבבכם ואחרי עיניכם", כופה
36 את ה"סטרא אחרא" תחת
37 שלטון ה"קדושה", וגורם נחת
38 רוח רב למעלה.
39 וְאִפְלוּ אִם נִפְלִים לוֹ
40 הִרְהוּרֵי תַּאוֹת וְשֹׁאֵר
41 מִחֲשָׁבוֹת זֵרוֹת בְּשִׁעַת
42 הַעֲבוּדָה – בשעה שהוא
43 עסוק בעבודת ה' בְּתוֹכָהּ
44 או בְּתַפְלָה כְּכֻנָּה – וכאן
45 הרי אין מקום ל"חשבון"
46 שבפרק הקודם, שעליו להיות שמח על שהוא מקיים מצות
47 לֹא-תַעֲשֶׂה וּכּוּפָה את ה"סטרא אחרא" – שהרי ההרהורים
48 והמחשבות הרעות מפריעות לו, בשעה זו, לעבודת ה', אֲלִיּוֹת
49 לֵב אֲלִיהֶן, – למחשבות ולהרהורים הרעים, אֲלֹא יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ
50 מִזֶּה כְּרַעַע, – מיד, וְגַם אִלּוּ יִהְיֶה שׁוֹמֵט לְעֵסֶק בְּהַעֲלָאת הַמִּדּוֹת
51 שֶׁל ה' מִחֲשָׁבָה זֵרָה, כְּנִדְעִי, – קיימת צורת עבודה של
52 "העלאת המדה" מהמחשבה הזרה. שכן, כל מחשבה זרה מקורה
53 במדה מסוימת בנפש הבהמית. למשל: מדת החסד מתבטאת
54 במחשבה של תאוה; מדת היראה מעוררת יראה זרה שאין
55 ליהודי להיות נזקק לה, וכדומה – וישנו סוג "עבודה" שבשעה
56 שנופלת לו מחשבה זרה, יברר מאיזו מדה רעה נובעת אותה
57 מחשבה, ויגביר בנפשו אותה מדה כפי שהיא בנפש האלקית,
58 שעל-ידיה יעלה את המדה הרעה של הנפש הבהמית שהיא

- 1 מה"רע" שלו, מִבְּחִינַת הָרַע שֶׁבִּלְבוֹ בְּחֻלָּל הַשְּׁמָאֵלִי –
 2 ממדותיו הרעות שמנפשו הבהמית – אִיךְ יַעֲלֶהוּ – את ה"רע",
 3 לַמַּעֲלָה, וְהוּא עֲצָמוֹ מְקַשֵּׁר לְמִטָּה: – לכן שטות היא
 4 ל"בינוני" להתעסק ב"עבודה" שאין לו כל שייכות אליה. אִיךְ
 5 אֶפְ"כּ אֶל־פִּיכּוֹ, אֵל יֵל
 6 לְבוּ בְּקִרְבּוֹ לְהִיּוֹת מוֹה
 7 עֲצָב נִבְּוָה בְּשַׁעַת
 8 הָעֲבוּדָה, שְׁצִירָה לְהִיּוֹת
 9 בְּשִׁמְחָה רַבָּה, – בשעה
 10 שהוא עובד את ה', אֵלָא
 11 אִדְרָבָה יִתְחַזֵּק יוֹתֵר
 12 וְיוֹסִיף אִמְּוִן בְּכָל כּחוֹ
 13 בְּכֻנַּת הַתַּפְּלָה בְּחִדּוֹ
 14 וְשִׁמְחָה יִתְרָה, בְּשׁוּמוֹ
 15 אֵל לְבוֹ, כִּי נִפְּילָת
 16 ה' מִחֲשָׁבָה זָרָה הִיא
 17 מִתְּפִלָּה שֶׁבְּחֻלָּל
 18 הַשְּׁמָאֵלִי, – מהנפש
 19 הבהמית שמן הקליפה,
 20 שמיקומה בחלל השמאלי
 21 שבלב, וממנה נובעות
 22 המחשבות הזרות, הַעֲוִשָׁה
 23 – המנהלה, מִלְחָמָה
 24 ב'בינוני' עִם נֶפֶשׁ
 25 אֱלֹהִית שָׁבוּ, וְנוֹדַע דְּרָךְ
 26 הַנְּלָחִמִים – שמטרתו של
 27 כל לוחם, לנצח ואפילו
 28 להרוג את הנלחם נגדו,
 29 וְכֵן הַנְּאֻכִּים יָחַד, –
 30 שכל אחד מתכוון להפיל את השני – הרי הנוהג הוא: בְּשִׂאָתָּךְ
 31 מִתְּנַפֵּר, – ומראה את גבורתו, אִנִּי הַשְּׁנִי מִתְּאֻמִּין לְהַתְּנַפֵּר
 32 גַּם־כֵּן בְּכָל מַאֲמָצֵי כּחוֹ, וְלָכֵן – כך גם במלחמה שבין הנפש
 33 האלקית לבין הנפש הבהמית, בְּשִׁנְפֶּשׁ הָאֱלֹהִית מִתְּאֻמַּצָּה
 34 וּמִתְּנַפֵּר לְהַתְּפַלֵּל, – שעלי-ידי התפילה בכוונה, ברצונו
 35 להחליש ולנצח את הנפש הבהמית, אִנִּי גַם הַקְּלָפָה – של
 36 הנפש הבהמית, מִתְּנַפֵּר בְּנִגְדָה, – כנגד הנפש האלקית,
 37 לְבַלְבֵּלָהּ וּלְהַפְּלִיָּהּ מִחֲשָׁבָה זָרָה שְׁלָהּ. – בראות הנפש
 38 הבהמית את הנפש האלקית, מתגברת להתפלל בכוונה, היא
 39 משתדלת להפריע לנפש האלקית עלי-ידי מחשבות זרות, בכך
 40 היא רוצה לבלבל את כוונת המתפלל בתפילה. לפי זה,
 41 המחשבה הזרה מוכיחה, שהוא אכן מתפלל בכוונה; סימן יש
 42 בכך שהנפש הבהמית חשה שבתפילתו יש משום סכנה
 43 למעמדה, ולכן היא משתדלת להפר כוונה זו. – הרי, אדרבה
 44 – עובדה זו צריכה להוסיף בו אומץ בתפילתו בכוונה. וְלֹא
- בְּטַעוֹת הָעוֹלָם, שְׂטוּעִים לְהוֹכִיחַ מִנְּפִילַת ה' מִחֲשָׁבָה זָרָה'
 - מְכַלֵּל שְׂאִין תַּפְּלָתָם כְּלוּם, – החושבים בטעות שנפילת
 המחשבה מוכיחה שאין תפילתם שווה כלום, משום שְׂאֵלוֹ
 הַתַּפְּלָל כְּרָאוֹי וְנִכּוֹן - לֹא הָיוּ נוֹפְלִים לוֹ מִחֲשָׁבוֹת זָרוֹת.
 - ומאחר שאכן נופלות
 במוחו מחשבות זרות, הם
 מסיקים מכך, שתפילתם
 איננה מתוך כוונה, וְהָאִמָּת הִיא כְּדִבְרֵיהֶם,
 אִם הִיתָה נֶפֶשׁ אַחַת
 לְבָדָה, הִיא הַמִּתְפַּלֵּלָה
 וְהִיא הַמִּחְשָׁבֶת
 וּמִהֲרָהֶת ה' מִחֲשָׁבוֹת
 זָרוֹת'. – הדבר היה נכון,
 אילו היתה זו נפש אחת
 שעושה את כל האמור,
 אז היה במחשבות הזרות
 משום הוכחה,
 שה"מתפלל" אינו כפי
 שצריך להיות. שכן, אם
 הנפש היחידה הזו שקועה
 כל כולה בתפילה – אין
 מקום אז לשום מחשבות
 זרות, אֲבָל בְּאִמָּת
 לְאִמָּתוֹ הֵן שְׁתֵּי נֶפֶשׁוֹת,
 הַנְּלָחִמֹת זו עִם זו
 בְּמָחוּ שֶׁל אֶדָם, – הרי
 האמת היא שקיימות שתי
 נפשות שונות והן נלחמות
 ביניהן על השליטה במוחו של האדם, שיהיה ממולא בעניינה
 היא בלבד, כֵּל אַחַת חֲפָצָה וּרְצוֹנָה לְמַשֵּׁל בּוֹ – במוח,
 וְלִהְיוֹת חֹמֶת מְמַלָּא מִמֶּנָּה לְבָדָה, וְכֵל הַרְהוּרֵי תוֹרָה
 וִירָאת שָׁמַיִם – נובעים, מִנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית, – ומאידך וְכֵל מַלְי
 דְּעֻלָּמָא – כל המחשבות וההרהורים בעניני עולם נובעים
 מִנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, – הרי, שכונת התפילה היא מהנפש
 האלקית, ואילו המחשבות הזרות הן מהנפש הבהמית, מכאן –
 שאין במחשבות הזרות משום הוכחה שאין התפילה כמו
 שצריכה להיות. ברם, אם כך, שהנפש האלקית היא היא
 העסוקה בכוונת התפילה – מה מפריע לה, מה שהנפש
 הבהמית מהרהרת במחשבות זרות! – אומר על כך רבנו הוקן:
 רַק שֶׁהָאֱלֹהִית מְלַבֶּשֶׁת בָּהּ. – הנפש האלקית מלובשת בנפש
 הבהמית, ולכן מבלבלות המחשבות הזרות של הנפש הבהמית,
 לנפש האלקית בכוונת התפילה. וְהוּא כְּמִשְׁלֵל אֶדָם
 הַמִּתְפַּלֵּל בְּכֻנָּה, וְעוֹמֵד לְנִגְדּוֹ עָרֵל – גוי, רָשָׁע, וּמִשִּׁיחַ

2. אלא, אף על פי כן, כתוב, שכל זה מדובר בהכנה ובהתחלת ההתבוננות העמוקה בענין האלקי שבתפילה – אז אין במחשבה הזרה משום הוכחה שאין ה"מתפלל" כמו שצריך להיות. אך בעיצומה של ההתבוננות, כשהוא נתון בעומק הענין – יש בכך משום הוכחה על אי-הצלחה המלאה של ההתבוננות; שכן, אכן פועלות כאן שתי נפשות, אך המוח הוא הרי אותו אחד. לו היה המוח כולו שקוע באותה התבוננות שבתפילה – אין כל מקום אז במוח שתעלה בו מחשבה זרה.

26 לו לְהִסְרִים – את המחשבות הזרות, מִדַּעְתּוֹ, מִפְּנֵי שְׂטוּרִים
27 דַּעְתּוֹ מֵאֵד בְּחֻקָּה – אֲנִי יִשְׁפִּיל נַפְשׁוֹ לֹה' וְיִתְחַנֵּן לוֹ
28 יִתְבַּרְךְ בְּמַחְשְׁבָתוֹ, – אם הוא עוסק אז בקטעי התפילה
29 שאסור להפסיק בהם בדיבור, אלא יתפלל במחשבתו להשי"ת,
30 לְרַחֵם עָלָיו בְּרַחֲמָיו
31 הַמְרַבִּים, בְּרַחֵם אֲבִי עַל
32 בָּנִים הַנִּמְשָׁכִים מִמּוֹחַ,
33 וְכִכָּה יִרְחֵם ה' עַל נַפְשׁוֹ
34 הַנִּמְשָׁכֶת מֵאֵתוֹ יִתְבַּרְךְ,
35 לְהַצִּילָה מִ"מֵיִם
36 הַדּוֹנִים", – מהמחשבות
37 הזרות שֶׁמֶן הַנֶּפֶשׁ
38 הַבְּהִמִּית, וְלִמְעַנּוֹ יַעֲשֶׂה,
39 – הַקִּבְ"ה יַעֲשֶׂה לִמְעַן
40 עֲצֻמוֹ כְּבִיכּוֹל, כִּי חֶלֶק
41 ה' מִמֶּשׁ עָמוֹ: – שֶׁכֵּן,
42 אִם יִתְפַּלֵּל שִׁירָחֲמוּ עָלָיו
43 – הוּא עֵלּוּל, לִפְעָמִים,
44 לַעֲרֹר עַל עֲצֻמוֹ דִּינִים,
45 חֲלִילָה: יִשְׁפֹּטוּ אוֹתוֹ אִם
46 הוּא זֹכָאי שִׁירָחֲמוּ עָלָיו, וְאִילוֹ אִם בִּקְשָׁתוֹ הִיא "לִמְעַנּוֹ", לִמְעַן
47 הַקִּבְ"ה – מוֹבֵן הַדָּבָר, שֶׁאֵין אִזּוֹ מְקוֹם לִשְׁפּוֹט אֶת ה' מִתְפַּלֵּל אִם
48 הוּא זֹכָאי לְרַחֲמָנוֹת. פִּירוּשׁ נוֹסֵף יֵשׁ בְּכֶ: רַבְּנוּ הֲזֵקִין מִבִּטְחָה,
49 שֶׁהַקִּבְ"ה אֲכֵן יַעֲשֶׂה זֹאת לִמְעַנּוֹ, וִירַחֵם עָלָיו, שֶׁהִרִי הַנִּשְׁמָה
50 הִיא חֶלֶק מִדָּה'.

1 וּמִדָּבָר עָמוּ כְּדִי לְבַלְבֹּל, – וְלִהְפֹּרֵעַ לוֹ בְּתִפִּילָתוֹ. לֹלֵא הִיחַ
2 בְּדַעְתּוֹ שֶׁל הַגִּי לְבַלְבֹּל אֶת הַיְּהוּדִי, אֲלֵא רַק לִשְׁאוֹל אוֹתוֹ
3 שְׁאֵלָה מִסּוּיָמָת – קִיַּיִמָת אִזּוֹ הַעֲצָה, לַעֲנוֹת לוֹ עַל שְׁאֵלָתוֹ, וְהוּא
4 יִפְסִיק מִלְּבַלְבֹּל בְּתִפִּילָתוֹ. אֵךְ, מֵאַחַר שְׁכוּנוֹתוֹ שֶׁל הָרָשָׁע הִיא
5 לְבַלְבֹּל אֶת תִּפִּילָתוֹ, לֹא
6 תוֹעִיל הַהִתְדַּיִינוּת אִתּוֹ,
7 שְׁאֵלָה עֲצָתוֹ בְּדַעֲי, –
8 הַעֲצָה הַטּוֹבָה לִמְתַּפַּלֵּל,
9 הִיא, שְׁלֹא לְהִשָּׁב לוֹ
10 מִטּוֹב וְעַד רָע, – שְׁלֹא
11 לַעֲנוֹת לְרָשָׁע מִטּוֹב עַד
12 רָע, וְלַעֲשׂוֹת עֲצָמוֹ
13 בְּחֶרֶשׁ לֹא יִשְׁמַע, וְלִקְרֹם
14 מִה שֶׁכְּתוּב: "אֵל תַּעֲזֹר
15 בְּסִיל בְּאֵלָתוֹ, פֶּן
16 תִּשְׁוֶה לוֹ גַּם אֶתָּה". כִּךְ
17 – כִּשְׁנוֹפּוֹת בְּמוֹחוֹ
18 מִחֲשַׁבּוֹת זָרוֹת, אֵל יִשָּׁב
19 מֵאוֹמָה וְשׁוֹם טַעֲנָה
20 וּמַעֲנָה נִגְדֵי הַמַּחֲשָׁכָה
21 זָרָה, – אֵל יִכְנֹס לְשׁוֹם וִיכּוּחַ וּלְמַחֲשַׁבּוֹת הַזָּרוֹת כִּיכֵד לְנִצָּח
22 אֶת הַמַּחֲשָׁבָה הַזֹּרָה, כִּי הַמַּתְאֲבֵק עִם מַגָּל – מִתְּנִיל גַּם־כֵּן;
23 – וּלְכֵן, אֵל יִתְעַסֵּק כָּלל עִם הַמַּחֲשָׁבָה הַזֹּרָה, רַק יַעֲשֶׂה עֲצָמוֹ
24 כִּלֵּא יוֹדֵעַ וְלֹא שׁוֹמֵעַ הַהִרְהוּרִים שֶׁנִּפְּלוּ לוֹ, וְיִסְרִים
25 מִדַּעְתּוֹ, וְיִסְרִיף אִמָּן בְּכֶחַ כְּוִנָּתוֹ. – בְּתִפִּילָתוֹ. וְאִם יִקְשֶׁה

יום חמישי ט' אדר א'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 70, פרק כט אך עוד... עד עמ' לו, חומריותן וגסותן.

68 – הִיַּיִנו: שְׁמָה שֶׁהָאֵדָם מִבֵּין בְּמוֹחוֹ, יֵאִיר בִּלְבוֹ; וּמִגְמָתָה שֶׁל
69 עֲבוּדָה זוֹ הִיא, לְהַשְׁפִּיעַ עַל הַלֵּב לִשְׁנוֹת אֶת רִגְשׁוֹתָיו לְטוֹבָה,
70 שֶׁבְּמִקּוֹם תֵּאוֹת הַלֵּב לְדַבְרִים גּוֹפְנִיִּים – תִּהְיֶינָה לוֹ אֲהָבָה ה'
71 וִירָאָת ה'. בְּרַם, לַעֲבוּדָה זוֹ, זָקֹק הָאֵדָם לִפְתִּיחַת הַלֵּב שֶׁלּוֹ
72 יִהְיֶה פִּתּוּחַ לְקִלוֹט מֵה'
73 שֶׁהִמוּחַ מִבֵּין וּמוֹשְׁפַע
74 מִמֶּנּוּ. כִּשְׁהַלֵּב סָתוּם וְאִינוֹ
75 מִסּוּגֵל לְקִלוֹט – יֵשׁ בְּכֶ
76 מִשׁוּם הַפְּרָעָה לַעֲבוּדָת
77 הַלֵּב שֶׁבְּתִפִּילָה. וְגַם
78 לְפַעֲמִים לֹא יוֹכֵל
79 לְהִלָּחֵם עִם הַיִּצָּר,
80 לְקַדֵּשׁ עֲצָמוֹ בְּמִתָּר לוֹ, מִפְּנֵי כְּבִדּוֹת שֶׁבִּלְבּוֹ. – כִּפִּי שֶׁלִּמְנוֹ
81 בְּפֶרֶק כ"ו, חֶלֶק מִעֲבוּדָתוֹ שֶׁל ה' בִּיְנוֹנִי, הוּא לְקַדֵּשׁ אֶת עֲצָמוֹ
82 בְּדַבְרִים הַמוֹתְרִים: לֹא לַעֲשׂוֹת אֶת מֵה שֶׁהוּא מִתְּאוּוָה לַעֲשׂוֹת,
83 כְּמוֹ: לְהִימָנַע מִלֵּאכּוֹל – כִּשְׁהוּא רּוֹצֵה לֵאכּוֹל, וְכִדּוּמָה. דָּבָר זֶה
84 בֵּא בְּדֶרֶךְ שֶׁל מִלְחָמָה – עַל הָאֵדָם לְהִלָּחֵם עִם הַיִּצָּר הָרַע

51 פֶּרֶק כַּט. בְּפֶרֶקִים הַקּוֹדֵמִים, הֵעֵלָה רַבְּנוּ הֲזֵקִין שׁוּרָה שֶׁל עֲצוֹת, כִּיכֵד
52 לְהַשְׁתַּחֲרֵר מִעֲצָבוֹת, שִׁישׁ בַּה מִשׁוּם הַפְּרָעָה לַעֲבוּדָת ה'. בְּפֶרֶק שֶׁאִנוֹ
53 עוֹמְדִים לְלִמּוּד, מוֹרָה רַבְּנוּ הֲזֵקִין כִּיכֵד לְהַשְׁתַּחֲרֵר מִהַפְּרָעָה אַחֲרָת
54 עֲבוּדָת ה', וְהִיא – טַמְטוּם הַלֵּב, שֶׁלַּעֲתִים קוֹרֶה שֶׁלּוֹ אֵדָם סָתוּם
55 וְאִינוֹ בְּרִיָּה רִגְשָׁה, וּלְכֵן אֵין
56 הוּא מִסּוּגֵל לְקִלוֹט אֶת אוֹר
57 ה' שֶׁכֵּל' הַפּוֹעֵל לְהַשְׁפִּיעַ עַל
58 הַלֵּב, שִׁיגִיעַ בְּתִפִּילָתוֹ לֵאחָבָת
59 ה' וְלִירָאָת ה'.
60 אֵךְ עוֹד אֲחֵת צָרִיד
61 לְשִׁית עֲצוֹת – לַחֲפֹשׁ
62 עֲצוֹת, בְּנִפְשׁוֹת
63 ה' בִּיְנוֹנִים, – בְּנִפְשׁוֹת אֵלֶּה שֶׁהֵם בְּמִדְרִיגַת ה' בִּיְנוֹנִי אֲשֶׁר
64 לְפַעֲמִים וְעֵתִים רַבִּים יֵשׁ לָהֶם טַמְטוּם חֵלֶב שֶׁנִּעֲשֶׂה – הַלֵּב,
65 כִּבְּכֵן, וְלֹא כִּיכֵד לְפִתּוּחַ לְבוֹ בְּשׁוּם אִפֵּן לַעֲבוּדָה שֶׁבִּלְבּוֹ זֶה
66 תִּפְלָה, – כִּפִּי שֶׁמִּפְרָשִׁים בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת, הַכּוּוֹנָה הִיא,
67 שֶׁהַתִּפִּילָה הִיא עֲבוּדָה בְּתוֹךְ הַלֵּב וְעִם הַלֵּב; הַעֲבוּדָה בְּתוֹךְ הַלֵּב

- 1 שרוצה שהאדם יספק את תאוותיו בכל דבר. וכשהלב נמצא
2 במצב של טמטום וכבדות – אין הוא מסוגל לנהל מלחמה זו עם
3 היצר הרע. וזאת היא עצה היעוצה בזהר הקדוש, דאמר
4 רב מתיבתא בגין עדן: – שאמר ראש הישיבה בגן עדן, אעא
5 דלא סליק ביה נהורא – מבטשין ליה כו', – בול
6 עץ שאין האש אוחות בו
7 – מבטשים אותו, מכים בו
8 ומפרידים אותו לחתיכות.
9 כדי להדליק בול עץ שאין
10 האש נאחות בו – אין מן
11 הצורך להוסיף אש חזקה
12 יותר, אלא אפשר להכין
13 את העץ שהאש תשלוט
14 בו, וזאת – עלידי
15 שמפרידים אותו לחתיכות קטנות ודקות. כך גם – ממשיך
16 ב"זוהר": גופא דלא סליק ביה נהורא דנשמתא – מבטשין
17 ליה כו'". – גוף שלא נקלט בו האש והאור של הנשמה –
- מבטשים אותו. אז – מסיים ה"זוהר" נעשה הגוף ראוי לקליטת
"נהורא דנשמתא" (אור הנשמה). פרוש "נהורא דנשמתא", –
משמעות "נהורא דנשמתא" – אור הנשמה – (שאינו מאיר
בגוף), שאור הנשמה והשכל אינו מאיר בלבד למשל על
חמוריות שפגוף. – שכן,
על ה"שכל" של הנשמה,
לשלוט בחומריות הגוף
ולזככה. ואילו בנידון דידן
(בענינו) אין אור הנשמה
והשכל משפיעים על
החומריות. ואף שפגין
ומתבונן בשכלו בגדלת
ה' – כלומר: ב"התבוננות"
לא חסר לו כלום, ובכל
זאת, אינו נתפס ונדבק
במחו בלבד – הבנה זו אינה נתפסת ונדבכת כל כך במוחו,
שיוכל למשל על חמוריות הלב, – וזאת, מחמת חמוריותו
ונפשותו. – של המוח והלב.

ליקוטי אמרים

במותר לו מפני כבדות שבלבו וזאת היא עצה היעוצה
בזהר הקדוש דאמר רב מתיבתא בגן עדן אעא דלא
סליק ביה נהורא מבטשין ליה כו'. גופא דלא סליק
ביה נהורא דנשמתא מבטשין ליה כו' פי' נהורא
דנשמתא שאור הנשמה והשכל אינו מאיר כל כך
למשול על חומריות שפגוף. ואף שמבין ומתבונן
בשכלו בגדולת ה' אינו נתפס ונדבק במוחו כל כך
שיוכל למשול על חומריו הלב מחמת חומריותו וגסותו

יום שישי י' אדר א'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' לו, והסיבה היא... עד עמ' לו, בשר אדם.

- 37 והסבה – לכך, היא גסות הקליפה, שמגביה עצמה על אור
38 קדושת נפש האלהית, – הנפש הבהמית, שהיא נפש של
39 קליפה, מגביהה את עצמה בחומריותה, כנגד אור הקדושה של
40 הנפש האלקית, ומסתרת ומחשיכה אורה. – את אור
41 הקדושה של הנפש
42 האלקית. כשם שבמשל,
43 כשאין האש נאחות בבויל
44 העץ, לא נדרש דוקא
45 להוסיף יותר אש, אלא
46 מפרידים את בול העץ
47 לחתיכות קטנות,
48 שתהיינה מסוגלות
49 להידלק – כך גם בנמשל.
50 לא נדרשת התבוננות
51 גדולה ועמוקה יותר
52 בגדולת ה', אלא יש לשבור את חומריות הקליפה, כדי שהאדם
53 יהיה ראוי לקלוט בתוכו את אור הקדושה של הנפש האלקית.
- ולזאת – ולכן, צריך לבטשה ולהשפילה לעפר, דהיינו
לבקע עתים להשפיל עצמו, – לעשות "חשבונות" שישפיעו
על השפלתו, להיות "נבזה בעיניו נמאס" בכתוב, ו"לב
נשבר" – "רוח נשברה", היא הסטרא אחרא, – עלידי
ההשפלה נשברת רוח
ה"סטרא אחרא", שהיא
היא האדם עצמו
ב"בינונים", – הנפש
הבהמית של הקליפה,
היא האדם עצמו באלה
שמדריגתם היא מדריגת
ה"בינוני", שנפש
החיונית המתיחה הגוף,
היא בתקפה כתולדתה
בלב, – של ה"בינוני",
נמצא היא היא – הנפש שמן הקליפה, האדם עצמו. –
ב"בינוני". וכשהוא שובר את עצמו, הוא שובר בכך את

ליקוטי אמרים

והסיבה היא גסות הקליפה שמגביה עצמה על אור
קדושת נפש האלהית ומסתרת ומחשיכה אורה. ולזאת
צריך לבטשה ולהשפילה לעפר דהיינו לקבוע עתים
להשפיל עצמו להיות נבזה בעיניו נמאס ככתוב ולב
נשבר רוח נשברה היא הס"א שהיא היא האדם עצמו
בבינונים שנפש החיונית המחיה הגוף היא בתקפה
כתולדתה בלבו נמצא היא היא האדם עצמו. ועל

2. חלק ג קסח, א. 3. מפי זקני החסידים שמענו: אף שמתחילת הפרק אמר רבנו הזקן, שהטמטום הוא בלב בלבד, ואילו כאן הוא
מסיים, מחמת חומריותו וגסותו, שזה מזיק לחומריות ולגסות של שניהם, של הלב והמוח? אלא ממה שהלב אינו כמו שצריך להיות,
הוכחה שגם במוח לא נתקבלה ההתבוננות כראוי. אם המוח מקבל את ההתבוננות כראוי – מן ההכרח שזה ישפיע על הלב. כפי הכלל
הידוע, ששכל ומדות הם "עילה ועלול", סיבה ומסובב, וכשהסיבה קיימת בא המסובב בדרך ממילא. ולכן – אם אין ביכולת השכל
להשפיע על הלב, מן ההכרח לומר, שהשכל אינו מאיר כראוי במוח עצמו, וזה נובע מחומריות וגסות המוח. על דברים אלה – העיר
כ"ק אדמו"ר שליט"א: "א"כ למה לא אמר גם כ"פ ע"ד המוח? – אולי התירוץ על הנ"ל כ"פ קאי בבינונים, ובינוני תמיד מוחו
ברשותו כו' (עין פי"ז). משא"כ כאן מפרש זוהר, ובזהר פשיטא דמדבר גם ברשעים (אף – שגם בבינונים קאי, שלכן הביאו בנר"ז)".
4. תהלים טו, ד. 5. תהלים נא, יט: רוח נשברה לב נשבר.

- 1 ה'סטרא אחרא". וְעַל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שָׁבוּ, נֹאמְרֵי: "נִשְׁמָה
2 שְׁנֵתָת בִּי טְהוֹרָה הִיא", "שְׁנֵתָתָּ בִּי" דִּיקָא, - בִּי, דּוּקָא,
3 מְכַלְל - מִכָּאן, שְׁהָאֲדָם
4 עֲצָמוּ אֵינְנוּ הַנִּשְׁמָה
5 הַטְּהוֹרָה, - שְׁהָרִי, אִזּוּ
6 לֹא הִיָּה אֹמֵר "שְׁנֵתָת"
7 בִּי". בִּשְׁעָה שֶׁהָאֲדָם אֹמֵר
8 "שְׁנֵתָת בִּי", אֹמְרִים זֹאת
9 נִפְשׁוּ וְגוֹפוֹ, כִּי הִגּוּף
10 בִּשְׁלַעֲצָמוּ אֵינְנוּ אָדָם
11 שִׁיכּוּל לֹמֵר. מִשְׁמַעוֹת הַדְּבָרִים הֵיאָ שֶׁהָאֲדָם עֲצָמוּ הוּא הַנֶּפֶשׁ
- 12 הַבְּהִמִית הַמַּחֲיָה אֶת הַגּוּף, וְהִיא אֹמֶרֶת עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית
13 "שְׁנֵתָת בִּי". כִּי־אִם בְּצַדִּיקִים, - בָּהֶם, אֵין הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית
14 - הָאָדָם עֲצָמוּ; שְׁבָהֶם
15 הוּא לְהַפְךָ, שֶׁנִּשְׁמָה
16 הַטְּהוֹרָה" שְׁהִיא נֶפֶשׁ
17 הָאֱלֹהִית - הוּא הָאָדָם,
18 - שָׁכַן, כָּל חַיּוֹתָם בָּאָה
19 מִהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית בְּלִבָּהּ,
20 גַּם הַגּוּף חֵי מִהַנֶּפֶשׁ
21 הָאֱלֹקִית, וְגוֹפָם נִקְרָא
22 "בְּשָׂר אָדָם", - טַפַּל לָאָדָם עֲצָמוּ.

יום שבת קודש י"א אדר א'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' לו, וכמאמר הלל הזקן... עד עמ' לו, האדם עצמו.

- 23 וְכִמְאֹמֶר הֵלֵל זִקְוֹן לְתַלְמִידֵיוֹ, בְּשִׁתִּיה הוֹלֵךְ לְאַבְלָה, נִתְהַפֵּךְ לְטוֹב, וְנִכְלָל בְּקִדְשָׁת נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית מִמֶּשׁ,
24 הִיָּה אֹמֵר שְׁהוּא הוֹלֵךְ
25 לְגַמֹּל חֶסֶד עִם הַעֲלֻכָּה
26 וְעֵנִיָּה - הוּא גּוֹפּוֹ, כִּי
27 - הַגּוּף, כְּמוֹ זֶר נִחָשׁ
28 אֲצִלוֹ, וְלִכֵּן אָמַר שְׁהוּא
29 גּוֹמֵל חֶסֶד עִמּוֹ כְּמָה
30 שְׁמַאכִילוֹ, - כְּמוֹ
31 שְׁעוּשִׁים חֶסֶד כְּשִׁנּוּתִים
32 לֹאכּוֹל לְזוּלָתוֹ. כִּי הוּא
33 עֲצָמוּ אֵינוֹ רַק נֶפֶשׁ
34 הָאֱלֹהִית לְבָד, כִּי הִיא
35 לְבָדָה - הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית,
36 מַחֲיָה גּוֹפּוֹ וְכִשְׁרוֹ,
37 שְׁהָרִיעַ שְׁתִּיה בְּנֶפֶשׁ הַחַיּוֹנִית הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּדָמוֹ וְכִשְׁרוֹ -
- 23 וְכִמְאֹמֶר הֵלֵל זִקְוֹן לְתַלְמִידֵיוֹ, נִתְהַפֵּךְ לְטוֹב, וְנִכְלָל בְּקִדְשָׁת נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית מִמֶּשׁ,
24 הִיָּה אֹמֵר שְׁהוּא הוֹלֵךְ
25 לְגַמֹּל חֶסֶד עִם הַעֲלֻכָּה
26 וְעֵנִיָּה - הוּא גּוֹפּוֹ, כִּי
27 - הַגּוּף, כְּמוֹ זֶר נִחָשׁ
28 אֲצִלוֹ, וְלִכֵּן אָמַר שְׁהוּא
29 גּוֹמֵל חֶסֶד עִמּוֹ כְּמָה
30 שְׁמַאכִילוֹ, - כְּמוֹ
31 שְׁעוּשִׁים חֶסֶד כְּשִׁנּוּתִים
32 לֹאכּוֹל לְזוּלָתוֹ. כִּי הוּא
33 עֲצָמוּ אֵינוֹ רַק נֶפֶשׁ
34 הָאֱלֹהִית לְבָד, כִּי הִיא
35 לְבָדָה - הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית,
36 מַחֲיָה גּוֹפּוֹ וְכִשְׁרוֹ,
37 שְׁהָרִיעַ שְׁתִּיה בְּנֶפֶשׁ הַחַיּוֹנִית הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּדָמוֹ וְכִשְׁרוֹ -
- 38 בְּצַדִּיקִים. - וּמִמִּילָא,
39 הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית הִיא
40 הָאָדָם עֲצָמוּ בְּצַדִּיקִים.
41 אָכַל בְּכִינוּיָהּ, מֵאַחֵר
42 שְׁמִהוּתָהּ וְעֲצָמוּתָהּ שֶׁל
43 נֶפֶשׁ הַחַיּוֹנִית הַבְּהִמִית
44 שְׁמִסְטָרָא אַחֲרָא,
45 הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּדָמוֹ וְכִשְׁרוֹ,
46 לֹא נִתְהַפֵּךְ לְטוֹב - הָרִי
47 הִיא הִיא - הַנֶּפֶשׁ
48 הַבְּהִמִית שֶׁמֶן הַקְּלִיפָה,
49 הָאָדָם עֲצָמוּ. - וְכִשְׁאֲדָם
50 שׁוֹבֵר אֶת עֲצָמוֹ, הוּא
51 שׁוֹבֵר בְּכָךְ אֶת ה'סטרא אחרא".
52

6. ברכות השחר: ברכות ס, ב. 7. שמות ל, לב. 8. ויקרא רבה לד, ג.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה שבט, תשי"ב

ברוקלין.

שלום וברכה!

נתקבל הפ"נ שלו בעדו ובעד ב"ג מרת... שיחיו וכשאהי' על הציון של כ"ק מו"ח אדמו"ר
זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע אקראהו, ובטח יעורר ר"ר להשפיע להם בכל המצטרך, ובפרט במ"ש בשולי
הפ"נ שלו בנוגע לב"ג תחי' שיהי' אצלם א חסידישע הויז וכו' הנה בטח גם מצדו משתדל בזה להשפיע
עלי' ברוח הני"ל. ומה שנוגע ביותר צום שטעל פון דער גאנצער הויז, כיון שזהו ענין שבגלוי, ובפרט
במחננו, שכפי השמועה התחילו להרגיש איזה חלישות בזה, היינו בענין לבישת השייטל, ובמילא צריך
בזה תקיפות אשר אי אפשר בלאו הכי כ"א שתלבש ותשא שייטל דוקא, ובלי ספק אשר הרצון שלו
ימציא אצלו אותיות המתאימות שיבוא לפועל ויצליח.

בברכה המחכה לבשו"ט בהני"ל.

יום ראשון

יום רביעי

ה אדר א

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תרומה, רביעי עם פירש"י.
תהלים: כט-לד.

תניא: ושני . . . 68 דקב"ה לעילא.

בלי שום צל ספק וספק ספקא, הנה בכל מקום מדרך כף רגלינו, הכל הוא לזכות ולטהר את הארץ באותיות התורה והתפלה, ואנחנו כל ישראל שלוחי דרחמנא אנו, איש איש כאשר גזרה עליו השגחה העליונה, אין חפשי מעבודת הקדש, אשר העמסה על שכמנו.

יום שני

יום חמישי

ו אדר א

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תרומה, חמישי עם פירש"י.
תהלים: לה-לח.

תניא: ולא עוד . . . 68 לעילא הרבה.

משיחות אאמו"ר: עס איז א מעלה נפלאה, וואס דער אויבערשטער ב"ה איז מזכה און מען קריגט א חוש מיט א געשמאק א אידען א טובה טאן, ביז אז יענער ווערט בא אים טייערער ווי ער בא זיך, ווארום אויף זיך קען ער געפינען כמה טעמים פאר וואס עס קומט איהם זאל, ח"ו, זיין ניט גוט, אבער אויף דעם אנדערען איז דאס ניט שייך כלל.

משיחות אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: זו מעלה נפלאה, שהקדוש-ברוך-הוא מזכה, ומשיגים חוש וענג בעשית טובה ליהודי, עד שהזולת בעיניו יקר יותר משהוא בעיני עצמו. שכן על עצמו יכול הוא למצא כמה נמוקים מדוע מגיע שיהיה לו, חסד-שלום, לא טוב, אך על הזולת זה כלל לא שייך.

יום שלישי

יום ששי

ז אדר א

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תרומה, ששי עם פירש"י.
תהלים: לט-מג.

תניא: ומקדושה זו . . . מעט מעט.

כל איש בישראל עליו לדעת, כי הוא שליח אדון כל, למען הביא לפעל - בכל מקום שהוא - רצונו יתברך וכונתו בבריאת העולם, שהם להאיר את העולם באור תורה ועבודה, והוא על ידי קיום מצות מעשיות והשרשת מדות טובות.

יום רביעי

שבת

ח אדר א

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תרומה, שביעי עם פירש"י.
תהלים: מד-מח.

תניא: פרק כח. ואפילו . . . ממש עמו.

דער אלטער רבי האט אמאל אריינגערופען א יונגערמאן פון דעם מגיד'ס תלמידים, און האט איהם געזאגט - מיט א ניגון, כדרכו - : "איך האב א מצוה פון ולמדתם אותם את בניכם, דו האסט א מצוה פון זון ומפרנס בני ביתו, לאמיר זיך בייטען: איך וועל דיר געבען דו זאלסט קענען מקיים זיין דיין מצוה, און דו לערען מיט מיין זון - דאס איז געווען דער מיטעלער רבי - און האט איהם מבאר געווען סדר הלימוד:

דאָס ערשטע לערענט מען אותיות א. ב . . . וואָס איז אן אלף - א פינטעלע פון אויבען, א פינטעלע פון אונטען, א קו באמצע - דאָס איז אן אלף. א קינד מוז וויסען, אז דער אלף פון תורה איז דער יוד פון אויבען דער יוד פון אונטען מיט דעם קו פון אמונה וואָס באהעפט זיי. גאָך א נוסחא איז דאָ: "א יוד למעלה דאָס איז די נשמה, א איד למטה דאָס איז דער גוף און א קו של יראת שמים באמצע".

רבנו הזקן זמן אליו פעם אברך מתלמידי המגיד, ואמר לו - בנגון, כדרך - "עלי יש מצות ו'למדתם אתם את בניכם", עליך יש מצות לזון ולפרנס בני ביתו, הבה נתחלף: אני אתן לך כדי שתוכל לקיים את המצוה שלך, ואתה למד עם בני - היה זה אדמו"ר האמצעי, - ובאר לו סדר הלמוד: ראשית לומדים אותיות א-ב... מהי "אלף"? - נקודה ממעל, נקודה מתחת, קו באמצע - זוהי "אלף". ילד חייב לדעת, שה"אלף" של תורה הוא ה"יוד" שממעל, ה"יוד" שמתחת, עם קו האמונה שמחברים.

ישנה גרסה נוספת: "יוד" למעלה זוהי הנשמה, "יהודי" למטה - זהו הגוף, וקו של יראת שמים באמצע".

יום ראשון	ט אדר א	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: תצוה, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: מט-נד. תניא: פרק כט. אך . . . לו וגסותן.		

אז מען געהט אין גאס און מען טראכט משניות תניא, און מ'זיצט אין קראָם (סטאָר) מיט א חומש, א תהלים, איז איצט איז דאָס טייערער, ווי אין דער צייט, ווען אין גאס (סטריט) איז געווען ליכטיג באור תורה. מ'טאָר ניט געהן אין גאס אליבא רקניא, מען דארף האָבען תורה, מיט וואָס צו געהן אין גאס.

כשהולכים ברחוב וחושבים משניות, תניא, ויושבים בחנות עם חמש, תהלים הרי עתה זה יקר יותר מכפי שהיה בזמן שהרחוב היה מואר באור תורה. אסור להלך ברחוב "על לב ריקן". יש להצטייד בתורה, עמה יתהלכו ברחוב.

יום שני	י אדר א	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: תצוה, שני עם פירש"י. תהלים: נה-נט. תניא: והסיבה . . . לו בשר אדם.		

בברכת המזון קדם מים אחרונים ואמרים על נהרות בבל, למנצח בנגינות, אברכה, זה חלק. ביום שאין אמרים בו תחנון: שיר המעלות בשוב, לבני קרת, אברכה, זה חלק. אחר מים אחרונים וידבר אלי.

יום שלישי	יא אדר א	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: תצוה, שלישי עם פירש"י. תהלים: ס-סה. תניא: וכמאמר הלל . . . לו האדם עצמו.		

ידוע ומקבל בענין הכונות שבתפלה, אשר אלו שאין דעתם יפה לכוון, מפני העדר הידיעה או מפני שאין בכחם לזכר כונות הפרטיות בעת התפלה, מספיק שיכוונו כונה כללית: להיות תפלתו נשמעת לפניו יתברך עם כל הכונות המבארות בספרי קבלה.

יום
חמישי

יום
שישי

שבת
קודש

יום ראשון ה' אדר א' ה'תשפ"ב

כלים שאינם 'משמשי אדם'

מלשון הרמב"ם "שנותנין בה כלי זכוכית" משמע שיש למיטה בית קיבול ולכן היא מקבלת טומאה (אף שאינה ממשמשי אדם), ואינה דומה לתרבוסין שאין להם בית קיבול והם 'פשוטי כלי עור' שאם אינם ממשמשי האדם אינם מקבלים טומאה.

וה'תוספות חדשים' (כלים שם) תירץ:

תרבוס של עור ששוחטים עליו זיתים אינו מקבל טומאה כיון שהוא מתלכלך ומאוס ואינו ראוי לתשמיש אחר, מה שאין כן מיטה, אף שנותנים בתוכה כלי זכוכית הרי היא ראויה לכל תשמיש אחר ולכן מקבלת טומאה.

הלכות כלים פרק כז, הלכה ז: שֶׁלֹּשׁ מִטּוֹת הֵנָּה: הַעֲשֻׂיָּה לְשִׁכְבָּהּ, מִמָּאָה מְדֻרָּה; וְשֶׁלֹּשׁ וְנִגְזְרִין שְׁנוֹתֵינִין בָּהּ כְּלֵי זְכוּכִית, מִמָּאָה מִמָּאָה מֵת.

הקשה ה'כסף משנה':

בהלכה קודמת (ה"ה) כתב הרמב"ם: "תרבוסין של עור (יריעות עור העשויות לטטוח עליהן זיתים קודם כבישתם כדי שיתרככו)... ושטוחין עליו את הזיתים – טהור מכלום לפי שאינו ממשמשי אדם" (וכל כלי שאינו ממשמשי אדם אינו מקבל טומאה). ומדוע אם כן 'מיטה של זגגין' טמאה, הרי אינה ממשמשי אדם? וביאר ה'משנה אחרונה' (כלים פכ"ד מ"ח. וכ"כ המרכבת המשנה):

יום שני ו' אדר א' ה'תשפ"ב

מים ספק שאובים

אין וודאות שהיו ארבעים סאה מים כשרים קודם שנתערבו, פסול מספק.

וכתב ה'תוספות יום טוב' (מקואות פ"ב מ"ה) שהרא"ש (ב"ק שם) הביא ראייה מהלכה זו לשיטתו שמקוה שכולו שאוב פסול מדאורייתא, ולכן אם אין ידוע אם היו ארבעים סאה מים כשרים קודם שנתערבו שלושה לוגים מים שאובים, המקוה פסול, ככל ספק דאורייתא שהוא להחמיר. ואם כן, לדעת הרמב"ם שמקוה שאוב כשר מן התורה ופסול רק מדרבנן, מדוע נפסל המקוה מספק?

וביאר ה'תוספות אנשי שם' (מקואות שם):

גם לדעת הרמב"ם ששם המקוה שאוב פסול מדרבנן, יש לפסול מקוה זה (שספק אם נפלו לתוכו ארבעים סאה מים כשרים קודם שיגיעו לגומא השלישית) כי ספק קרוב לוודאי שהמים הגיעו לגומא השלישית לפני שהיו בו ארבעים סאה, ואם כן מעורבים בהם שלושה לוגים שאובים. ורק אם ידוע בוודאות שארבעים סאה מים כשרים נפלו למקוה קודם שהגיעו לגומא השלישית – המקוה כשר.

הלכות מקואות פרק ד, הלכות א - ב: דִּין תּוֹרָה, שֶׁכָּל מִים מְבַטְּלִין בְּהוֹ... בֵּין שְׁאֻבִּין בֵּין שְׁאִינָן שְׁאֻבִּין. מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים, שֶׁהַמִּים הַשְּׁאֻבִּין פְּסוּלִין לְמִכְיָלָהּ.

לדעת ראשונים (רש"י ב"ק סז, א ד"ה שאיבה, רא"ש ב"ק שם ועוד) מים שאובים בידי אדם פסולים למקוה מדין תורה, אך אם רוב המים במקוה אינם שאובים, המקוה כשר מן התורה (כי המים השאובים בטלים ברוב), אבל לדעת הרמב"ם מן התורה מותר לטבול במקוה שכולו מים שאובים, וכן דעת כמה ראשונים (ראה כס"מ). ולכל הדעות מקוה של ארבעים סאה שהיו חסרים בו שלושה לוגים ומילאוהו במים שאובים, פסול מדרבנן.

והנה, להלן (פ"ה ה"ד) כתב הרמב"ם: "מקוה שיש בו שלוש גומות ממים שאובים, לוג בכל גומא, ונפלו לתוכו מים כשרים, אם ידוע שנפל לתוכו ארבעים סאה מים כשרים עד שלא יגיעו לגומא השלישית – כשר" – כי יש ארבעים סאה מים כשרים קודם שנתערב בהם שלושה לוגים שאובים). וביאר ה'כסף משנה' (שם) שדוקא אם ידוע בוודאות שנפלו ארבעים סאה מים כשרים קודם שנתערבו בהם שלושה לוגים שאובים כשר, אבל אם

יום שלישי ז' אדר א' ה'תשפ"ב

שלושה לוגים או שלושה כלים

אולם כשנפלו מארבעה כלים ויותר, כיון שמכל כלי נפל פחות מלוג, אין המקוה נפסל.

ולפי פירוש זה, גם בשלושה כלים אין המקוה נפסל אלא כשנפלו לתוכו שלוש יחידות של לוג שלם, אך אם יפלו שני לוגים מכלי אחד ועוד חצי לוג מכל אחד מהשניים האחרים, לא יפסלו את המקוה, שהרי שני חצאי הלוג אינם חשובים ואינם מצטרפים לשיעור שלושה לוגים (בית יוסף יו"ד סי' רא, טו).

אולם מלשון הרמב"ם יש שדייקו שהדבר תלוי במספר הכלים ולא בכמות המים, ולכן כשנפלו "מכלי אחד או משנים ושלושה כלים" מצטרפים לפסול את המקוה בכל אופן, גם אם מכלי אחד או שניים נפל פחות מלוג (חידושי

הגרי"ז תמורה יב, ב).

ולפי זה יש לפרש כי ארבעה כלים ויותר אינם מצטרפים

הלכות מקואות פרק ה, הלכה א: מִקְוֵה שֶׁנִּפְּלוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה לֹגִין מִים שְׁאֻבִּין מִכְּלֵי אֶחָד, או מִשְׁנַיִם או מִשְׁלֹשָׁה כְּלִים - מִצְטָרְפִּין; וְהוּא, שֶׁיִּתְחַיֵּל הַשֵּׁנִי עַד שֶׁלֹּא פָּסַק הָרִאשׁוֹן.

לעיל (פ"ד ה"ב) מבואר ששלושה לוגים של מים שאובים שנפלו למקוה פוסלים את כולו. ובהמשך לכך מבואר בהלכה זו שהפסול הוא רק כשהמים השאובים נפלו משלושה כלים או פחות, אך אם נפלו מארבעה כלים ויותר, אין המקוה נפסל.

ובטעם הדבר נחלקו ראשונים:

יש אומרים שהמים השאובים בכוחם לפסול רק בכמות שיש בה איזו חשיבות, היינו מלוג (כ"כ 350 סמ"ק) ומעלה, אך בפחות מכך אינם פוסלים, וכשנפלו המים משלושה כלים (או פחות) נמצא שבכל נפילה יש לוג שלם ולכן המקוה נפסל,

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ פט

לא משום שנפילת פחות מלוג אינה מצטרפת (שהרי בשלושה כלים מצטרפת גם נפילה של פחות מלוג), אלא משום שנפילת שלושה לוגים פוסלת רק כשיש צירוף בין כל הנפילות (וכמבואר בהמשך ההלכה שאם הנפילה מהשני התחילה לאחר שפסק הראשון, אינם פוסלים כי אין

צירוף בין הנפילות), ודווקא בשלושה כלים יש צירוף בין כולם על ידי הכלי השני המקשר בין הראשון והשלישי, אולם בין הכלי הראשון והרביעי אין כלי המצרפם ולכן אינם מצטרפים (מורשת משה מקוואות עמ' נז).

טבל במקוה ונמצא חסר יום רביעי ח' אדר א' ה'תשפ"ב

ויש לתמוה: מדוע אם כן במקוה שנמצא חסר – טהרות שנעשו על סמך טבילה במקוה זה טמאות בוודאי?
ותירץ ה'משנה למלך' (ה"ו):

בתחילה הגמרא (נדה ב, ב) אכן השוותה את דין החבית והמקוה, ואמרה כי במקוה שנמצא חסר, הטהרות שנעשו על ידו לדעת חכמים טמאות בוודאי (גם ברשות הרבים), כי יש כאן 'תרתי לריעותא'. (א. המקוה נחסר. ב. הכלים היו בחזקת טומאה). וגם היין שהופרש עליו מחבית יין שהחמיץ הוא טבל וודאי כי גם כאן יש 'תרתי לריעותא' (א. היין החמיץ. ב. היין שהופרש עליו הוא בחזקת טבל). אבל למסקנת הגמרא הטומאה במקוה שנמצא חסר אינה משום 'תרתי לריעותא' אלא משום ש'ספק טומאה ברשות הרבים טהור רק ב'תחילת טומאה', כשהאדם בחזקת טהרה וספק אם נגע בטומאה (כמו בסוטה שספק אם נטמאה כלל) אבל ב'סוף טומאה', כשהאדם בחזקת טומאה והספק הוא אם היתה טבילה כשרה – אף ברשות הרבים טמא. ואילו בחבית יין שהחמיץ יש רק ספק אם החמיץ קודם ההפרשה, ולכן הוא ספק טבל ולא וודאי.

הלכות מקוואות פרק י, הלכה ו: מקוה שנממד ונמצא חסר, בין שהיה ברשות הרבים בין ברשות היחיד – כל הטהרות שנעשו על נפיו למפרע טמאות, עד שיודע וזמן שנממד בו והיה שלם.

טמא שטבל במקוה וכעבור זמן נמצא המקוה חסר משיעור ארבעים סאה וספק אם טבל כדין – הטהרות שנעשו על ידו טמאות בוודאי ולא מספק. ולכן, גם אם נעשו ברשות הרבים (ספק טומאה בר"ה טהור) – טמאות (רש"י קידושין עט, א ד"ה בין שנעשו).

והקשה הריטב"א (קידושין שם):
בהלכות תרומות (פ"ה הכ"ד) פסק הרמב"ם שחבית יין שהפריש ממנה תרומה על יין טבל אחר ולאחר זמן מצא שהיין החמיץ (ואי אפשר להפריש תרומה מחמיץ על יין), שלושה ימים לאחר שבודאי היה עדיין יין – הרי הוא בחזקתו שלא החמיץ, אך לאחר שלושה ימים – היין שהפריש עליו הוא טמא טבל שמה החמיץ היין שבחבית והתרומה שהפריש אינה תרומה.

טהרת נפש האדם יום חמישי ט' אדר א' ה'תשפ"ב

אולם לאחר התבוננות נראה "שאין צורך לדחוק ולומר שנפלה טעות בכל ההענקות והדפוסים הדרמב"ם" כי אם הרמב"ם בא לפרש את הסוג של 'מי הדעת' – היה לו לנקוט בלשון המתניחסת ל'מי הדעת' עצמם, היינו 'מי הדעת הטהורים' (המתניחסת למים), או 'מי הדעת הטהורה' (המתניחסת לדעת). וכיון שכתב 'טהור' מוכן שמתניחסת לאדם ש'הביא נפשו במי הדעת' שהוא הוא ה'טהור'.

והרמב"ם אינו מפרש שכוונתו ל'מי הדעת' הטהורים משום ש'דעת' סתם, הדעה האמיתית, אינה אלא דעת תורה ואילו ה'דעות הרעות' לא נחשבות 'דעת'. בדוגמת דברי הרמב"ם לגבי טהרה מטומאה על ידי הזאה באזוב (הל' פרה ארומה פ"א ה"ה), "כל אזוב שיש לו שם לווי, פסול; והאזוב שקורין אותו אזוב ב'יוח' [ללא שם לווי] הוא הכשר". ועל דרך זה כאן, 'דעת' סתם, ללא שם לווי – היא הדעה האמיתית, דעת התורה. ולכן, כאשר האדם "הביא נפשו במי הדעת (ללא שם לווי) – טהור" (תורת מנחם, יין מלכות, טהרה סי' לו).

הלכות מקוואות פרק יא הלכה יב: המבילה מן הטמאות... גזרת הכתוב היא, והדבר תלוי בכונת הלב... כשם שהמבין לבו לטהר, כיון שטבל – טהר, ואף על פי שלא נתחדש בגופו דבר, כך המבין לבו לטהר נפשו מטמאות הנפשות, שהן מחשבות האון ורעות הרעות – כיון שהסכים בלבו ל'פרש מאותן העצות, והביא נפשו במי הדעות – טהר. לכאורה, לשון הרמב"ם כאן צריכה תיקון. שכן, כדי שהאדם יטהר עצמו מ'טומאת הנפשות, שהן מחשבות האון ורעות הרעות' לא די שיביא עצמו ב'מי הדעת' סתם, שהרי אין זה שולל לגמרי את ה'דעות הרעות' אלא עליו להביא עצמו דווקא ב'מי הדעת הטהור', כי דווקא המים הטהורים הם ניגוד גמור ל'דעות הרעות'. ולפי זה צריך להוסיף את תיבת 'טהור' פעם נוספת: "הביא נפשו במי הדעת הטהור – טהור". ותיבה זו נשמטה מהדפוס מפני שהמעתיק ראה את המילה 'טהור' כפולה, והשמיט אחת מדעותו (לקוטי שיחות: ד עמ' 1146 הע' 16; יב עמ' 188; יד עמ' 26 הע' 5).

ערכה של שמשת חלון יום שישי י' אדר א' ה'תשפ"ב

במה היה שונה, וכמה הוא שונה עתה אחר שנפסקה בו הסאה, ומשלם השאר.
האם השובר שמשת חלון בבית חברו חייב לשלם?

הלכות נזקי ממון פרק ד, הלכה יג: בהמה שהיזקה פרות מחברין, משעריין מה שהיזקה בששים, ומשלם... כיצד? הרי שאכלה בית סאה, שמיין ששים בית סאה באותה השדה

פירות בודדים למחיר לסיטונאי הרוכש כמות גדולה, ולכן הקילה התורה על המזיק שלא ישלם את מחיר הדבר הניזק כפי שהוא נמכר בפני עצמו אלא כמחיר של סיטונאי, אך דבר שאינו עומד כלל למכירה, כגון שמשות חלון וכדומה, על המזיק לשלם את מחירו המלא.

וסמך לזה מדברי הרמב"ם בהלכה הבאה: "הלוקט פירות דקל חברו ואכל, אם היה דקל רומי שאין התמרים שלו יפות – משערים אותו בששים". ופירש רש"י (ב"ק נה, ב) שהלכה זו אמורה כשקצץ את הדקל עצמו, אך הרמב"ם מפרש שקצץ את פירות הדקל. ונראה כי לדעת הרמב"ם אם קצץ את האילן עצמו, מאחר ואינו עומד למכירה, על המזיק לשלם את מחירו המלא ודין שיעור בשישים הוא רק בפירות העומדים למכירה (אור לציון א, חר"מ סי' ד).

הנה, בהלכה זו מבואר שהמזיק ערוגה בשדה חברו, אינו משלם את שוויה כיחידה עצמאית, אלא לפי שוויה היחסי בשטח גדול ממנה פי ששים, היינו מעריכים את שוויה של שדה עם ששים ערוגות והמזיק צריך לשלם את מה שירד מערכה כאשר חסרה ממנה ערוגה אחת.

ולפי זה יש סוברים שהשובר שמשות חלון בבית חברו אינו צריך לשלם, כי חישוב הנזק אינו נעשה על פי ערכו של החלון בפני עצמו אלא לפי שוויו ביחס לערך כל הבית, והרי חסרונה של שמשות אחת בבית אינה מפחיתה מערכו של הבית (ראה חידושי הגר"ח השלם על ב"ק סי' נט).

אך יש שכתבו כי חישוב זה נעשה רק בדבר העומד למכירה, כגון פירות ערוגה שמחירים אינו קבוע אלא משתנה בהתאם לכמות הרכישה, ואינו דומה המחיר לצרכן הרוכש

דין שור תם שהזיק – לפני העמדה בדין שבת קודש י"א אדר א' ה'תשפ"ב

איכא) איך יתכן שהוחלט השור לניזק לפני העמדה לדין, הרי תשלום חצי נזק של שור תם הוא 'קנס' ואם קדם המזיק והודה נפטר לגמרי כדין 'מודה בקנס'? וביארו: אמנם אם המזיק יודה, ייפטר מתשלום, אבל כאשר אינו מודה ומחייבים אותו בבית דין, מתברר למפרע שהניזק זכה בשור משעת הנזק.

ולגבי הניזק, האם הוא יכול למכור את השור לפני שעמד בדין וזכה בו, כתב ה'מנחת חינוך' (מצוה נא) כי לשיטת הרמב"ם שרק לאחר העמדה בדין זכה הניזק בגוף השור ולא משעת הנזק (אלא שהמזיק נעשה כ'בעל חוב' לניזק) – מכירתו לפני שזכה בדין לא חלה כלל. אך לשיטת רש"י והתוספות, השור נחלט ושייך לניזק משעת הנזק ואף קודם העמדה בדין יכול הניזק למכרו.

ולפי זה העיר על הרמ"א (חר"מ סי' תו ס"א) שב'שלחן ערוך' נפסקה הלכה כהרמב"ם – שאם המזיק מכר לפני שעמד בדין מכירתו חלה (כי הניזק עדיין לא זכה בגוף השור), ועל זה הוסיף הרמ"א: "מכרו ניזק – מכור". ותמוה, הרי לדעת הרמב"ם קודם העמדה בדין השור שייך למזיק, והניזק לא זכה בו עדיין, ואיך יכול למכרו? ונראה שהרמ"א הביא הלכה זו לשיטת רש"י ותוספות, ואם כן צריך היה לכתוב זאת בשם 'יש אומרים'.

הלכות נזקי ממון פרק ח, הלכה ו: שור תם שֶהִזִּיק – אִם מָכְרוּ הַמִּזִּיק עַד שֶׁלֹּא עָמַד בְּדִין, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא מְכֹר, הָרִי חֲנוּק גֻּבָּה מִמֶּנּוּ... שְׂכִינָן שְׁנֵנָה, קוֹל יֵשׁ לוֹ, וְלֹא הָיָה לוֹ לָקֹחַ עַד שֶׁיִּגְבֶּה הַנִּזְק.

מבאר ה'קצות החושן' (סי' תו סק"א. וכ"כ המאירי ב"ק לג, ב) לדעת הרמב"ם:

הלכה כרבי עקיבא (בבא קמא שם) שאם שור תם נגח שור, שור המזיק נחלט לניזק. ואף שהוחלט השור משעת הנגיחה, לא זכה בו הניזק עד לאחר העמדה בדין, כי אם המזיק יודה ששורו נגח, הרי הוא פטור מלשלם כדין 'מודה בקנס', וכיון שהניזק לא זכה בו יכול המזיק למכור את השור.

אך הניזק חוזר וגובה מן הקונה (לאחר העמדה בדין) "שכיון שנגח, קול יש לו ולא היה לו ליקח עד שיגבה הניזק". והועילה פעולת המכירה לגבי הקונה, שיכול לחרוש בו (עד שיזכה בו הניזק) ואינו צריך לשלם לניזק דמי החרישה, וכן אינם יכולים (הקונה והמוכר) לחזור בהם מהמכירה כל זמן שהניזק לא גבה (מגיד משנה).

ושיטת רש"י ותוספות (ב"ק שם ד"ה הקדושה) היא שלדעת רבי עקיבא, השור נחלט לניזק משעת הנזק אף לפני העמדה בדין, ואם המזיק ימכור את השור המכירה אינה חלה, ואם ישתמש בו הקונה ישלם דמי שימוש לניזק. ואכן, הקשו התוספות (ד"ה

עניין השבת, שביחוד עם היותה בבחינת מקבל, שמקבלת מששת ימי השבוע, בחינת נוקבא – שבת מלכתא, הרי היא גם בבחינת משפיע, שהרי "מינייה מתברכין כולהו יומין"

משיחת י"ז שבט ה'תשד"מ

כאשר ניגשים לאינו-יהודי ומסבירים לו – בדרכי נועם – שהקדוש-ברוך-הוא דואג לטובתו האישית, ולכן שולח אותו למסור את הציציו שציווה למשה רבינו בהר סיני שאומות העולם יקיימו שבע מצוות בני נוח, ומסבירים לו את התועלת שבדבר בנוגע ליישוב העולם – הרי בוודאי שדברים אלו יפעלו פעולתן.

משיחת י"ז שבט ה'תשד"מ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ה' אדר-א' - ספר טהרה - הלכות כלים צא
מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - ה'י"א אדר-א' ה'תשפ"ב

עשויה לצורה²⁰ בלבד ואינה ממשמשי אדם, וכל¹³
כלי שאינו ממשמשי אדם - אינו מקבל טמאה כל¹⁴
עקר.¹⁵

(15) מגינים של לוחמים. (16) בתבנית מרוב והוא מקיף את הגוף משלושה צדדים ומגן מפני חיצו האויב. (17) מפני שהחייילים שוכבים בו בשדה הקרב. (18) בשדה משחקי הקרב והוא ישר וקטן מתרים של לוחמים ואין משתמשים בו לשכיבה וישיבה. (19) תרים קטן שמשמש רק לשחוק ילדים. (20) להתגדר בה.

ה. שלשה תרבוטין של עור²¹ הן: של ספרים²² - טמא מדרס; ושאוכלין עליו - טמא טמא מת²³; ושוטחים עליו את הזיתים - טהור מקלום, לפי שאינו ממשמשי אדם²⁴.

(21) כלי עור פשוט שלא ניטלו שערותיו. (22) שמושיבים עליו את המסתפרים. (23) אבל לא מדרס מפני שאומרים ליושב עליו: עמוד ונעשה מלאכתנו, היינו לאכול עליו. (24) והוא משמש משמשי אדם בלבד.

ו. שלשה בסיסאות²⁵ הן: שלפני המטה²⁶ ושלפני הסופרים²⁸ - טמא מדרס; של שלחן²⁹ - טמא טמא מת; ושל מגדל³⁰ - טהור מקלום, לפי שהוא מקצת מגדל³¹ וצורתו מוכחת עליו.

(25) כלים המשמשים להעמיד עליהם מה שהוא. (26) שהיורד מן המיטה מעמיד רגליו עליו, כדי שלא לעמוד על הקרקע או הריצפה הקרה. (27) המשמש לו הדום לרגליו. (28) לא נתברר לי למה קרא לשני אלה "בסיס". (29) במשנתנו כתוב "של דולפקי" ובמשנה כלים פרק כ"ב, א מפרש רבינו שדולפקי "הוא שולחן מוכן לשתייה והוא ארוך ובו מקומות לכלי היין ולכלי הפירות". ונראה שגם כאן התכוון לשולחן כזה. [בירושלמי שבת פרק י"ז הלכה ב אמר רבי לעזר: "דולפקי למה היא טמאה? מפני שהשמש אוכל עליה, בסיס ידיה (שלו) למה טמאה? מפני שהשמש עומד עליה". משמע, שהמסובים אינם יושבים ליד הדולפקי והוא משמש להעמיד עליו הכלים והאוכלין ומשקין שהשמש מגישם למסובים, ולפיכך שאל רבי לעזר למה הוא מקבל טמאה הלא הוא משמש כלים בלבד? והשיב מפני שהשמש אוכל עליו. ולמה אין הבסיס מקבל טומאת מדרס, הלא השמש עומד עליו? מפני שהבסיס לא נעשה לשם דריסת האדם עליו, ואף על פי כן הוא מקבל שאר טומאות כחלק מן הדולפקי. (30) שמעמידים עליו ארון גדול עשוי כמגדל, והוא מקבל ארבעים סאה. (31) הוא חלק מן המגדל שאינו מקבל טומאה.

ז. שלש מטות הן: העשויה לשכיבה - טמאה מדרס²⁴; ושל זגגים שנותנין בה כלי זכויות - טמאה מדרס²⁵

יום ראשון ה' אדר-א' ה'תשפ"ב

הלכות כלים

פרק שבעה ועשרים

(1) יבאר ששלוש דרכים הן בשלוש תיבות ובשלוש עריבות. וג' עגלות וג' תריסים וג' תרבוטים וג' בסיסים וג' מיטות וג' מטפחות וג' סככות וג' סנדלים וג' קופות וג' פנקסות.

א. שלש תבות הן³: תבה שנופתתה מצדה - טמאה מדרס⁴; מלמעלה⁵ - טמאה טמא מת⁶; והבאה במדה⁷ - טהורה מקלום⁸.

(2) כלים פרק כ"ד משנה ד. (3) רובי ההלכות שבפרק זה הם סיכום דינים שנכתבו בפרקים הקודמים. (4) וכן בשאר טומאות. (5) נפחתה מלמעלה. (6) אבל לא טומאת מדרס. [כלל הוא בדינו: כל מקום שאמרו טמא מדרס - מיטמא גם בשאר טומאות (ראה למעלה פרק כ"ג הלכה א) ובמקום שאמרו "טמא מת" הכוונה לכל הטומאות חוץ למדרס]. (7) שהיא מחזיקה ארבעים סאה. (8) המדובר בתיבה שאינה מיוחדת למדרס, אלא שלפעמים יושבים עליה, ולפיכך, כל זמן שהיא ראוייה לעיקר מלאכתה - לקבלת חפצים - היא מיטמאה גם במדרס, וכשבטלה מתורת כלי קיבול אינה מיטמאה מדרס מפני שבטל העיקר בטלה הטפילה, כמו שנתבאר בפרק כ"א הלכה ו. אבל דבר המיוחד לשכיבה או ישיבה מיטמא מדרס מן התורה אפילו אם הוא בא במידה, ומתוך כך מיטמא גם בשאר טומאות מדברי סופרים, בהתאם להכלל האמור בנדה מט, א: "כל המטמא מדרס מטמא מת".

ב. שלש עריבות הן: עריבה משני לגין ועד תשעה קבין שנסדקה - טמאה מדרס; שלמה - טמאה טמא מת⁹; והבאה במדה - טהורה מקלום.

(9) וכן שאר טומאות חוץ לטומאת מדרס.

ג. שלש עגלות הן: העשויה כקתדרה¹⁰ - טמאה מדרס¹¹; כמטה¹² - טמאה טמא מת; ושל אבנים¹³ - טהורה מקלום¹⁴.

(10) בתבנית כיסא שארכו כרחבו ומוקף משלושה צדדים. (11) עשויה לשבת עליה. (12) ארוכה וצרה. עגלה שכזו תשמישה להוביל בה משאות ואם יושב עליה אדם אומרים לו: עמוד ונעשה מלאכתנו. (13) העשויה להוליך בה אבנים גדולות. (14) שוליה הם עצים מונחים לאורך העגלה ולרחבה וביניהם ריווח גדול ואי אפשר לשבת עליה.

ד. שלשה תריסין¹⁵ הן: תרים הפפוף¹⁶ - טמא מדרס¹⁷; ושמשיקין בו בקמפון¹⁸ - טמא טמא מת; וריצת הערביים¹⁹ - טהורה מקלום; לפי שהיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 טמאת מת; ושל סרגין שמסרגין עליה את הסככות
2 - טהורה מקלום, לפי שאינה ממשמשי אדם.
- 3 ח. שלש משפלות³² הן: של זבל - טמאה מדרס³³;
4 של תבן³⁴ - טמאה טמא מת; והפחלץ של גמלים³⁵
5 - טהור מקלום; לפי שהתבן של קשים ביותר³⁶
6 ועבים ואינו ראוי לקבל תבן וכיוצא בו³⁷, ונמצא
7 שאין עליו תורת כלי אלא חבלי בלבד.
- 8 (32) סלים גדולים שמולכים בהם זבל או תבן. (33) מפני
שיש לה כסוי חלקי מלמעלה והנהג יושב עליו.
9 (34) פתוחה מלמעלה והנהג יושב על התבן. (35) רשת
עשויה מחבלים עבים וניקבי הסריגה רחבים יותר ממכוציא
רימון. (36) ואי אפשר לשבת עליו. (37) והדומה לו, ולכן
אינו מקבל שאר טומאות שהרי אינו ראוי לקבלה.
- 8 ט. שלשה מפצין³⁸ הן: העשוי לשיבה - טמא
9 מדרס³⁹; ושל צבעים שמניחין בו את הפלים⁴⁰ -
10 טמא טמא מת⁴¹; ושל גתות שנותנין עליו ענבים
11 ומחפין בו - טהור מקלום, לפי שאינו ממשמשי
12 אדם⁴².
- 13 (38) מחצלאות. (39) בשבת פד, ב למדו מן הכתוב (ויקרא
טו, ד): "כל המשכב אשר ישכב עליו הזב יטמא", שמפץ
מיטמא מידרס אף על פי שהוא מפשרי כלי עץ. ומתוך
שמיטמא מידרס - מיטמא גם בשאר טומאות, מן הכלל:
שכל המטמא מידרס מיטמא טמא מת. (40) וכורכים אותם
בו. (41) מפני שהוא עשוי לקבלה אינו נידון כפשרי כלי
עץ, ומפני שלא נעשה לשיבה אינו מיטמא מידרס.
14 (42) וכבר נתבאר, שפשרי כלי עץ, שאינם משמשים את
האדם עצמו אלא כליו או חפציו ורק בשעת מלאכה בלבד
- אינם מקבלים טומאה.
- 13 י. שלש חמתות⁴³ הן ושלשה תורמלין⁴⁴ הן:
14 המקבלין פשעור - טמאין מדרס. וכמה שעורין?
15 החמת - ארבעה קבין, והתורמיל - חמשה. ושאין
16 מקבלין פשעור - טמאים טמא מת; ושל עורות הדג
17 - טהור מקלום⁴⁵.
- 18 (43) נודות. (44) ילקוט הרועים. (45) נתבאר למעלה
בפרק א הלכה ג, שעור בעלי חיים שבים אינו מיטמא כלל.
- 18 יא. שלשה עורות הן: העשוי לשיטה⁴⁶ - טמא
19 מדרס; והעשוי לתכריך פלים⁴⁷ - טמא טמא מת;
20 ושל רצועות⁴⁸ ושל סנדלין - טהור מקלום, לפי
21 שאין עליו צורת כלי.
- 22 (46) שפורסים אותו על הקרקע ויושבים עליו. (47) לכרוך
בו כלים. (48) פירוש, עור שייחדו לרצועות ולא חתכו
עדיין, ואם כן לא נגמרה מלאכתו ונתבאר כבר כמה פעמים,
שדבר שלא נגמרה מלאכתו אינו מקבל טומאה, אבל
רצועות חתוכות מקבלות טומאה (רבינו בהלכות טומאת
צרעת פרק י"ג הלכה ו).
- 22 יב. שלשה סדינין הן: העשוי לשיבה - טמא
23 מדרס; והעשוי לפרכת - טמא טמא מת⁴⁹; ושל
24 צורות, שעושין אותו כדי שיתלמד ממנו הרוקם⁵⁰
25 - טהור מקלום, לפי שאינו ממשמשי אדם.
- 26 (49) מפני שהשמש מתעטף בשוליו ומתחמם בו יש עליו
תורת בגד (ביצה יד, ב). (50) עשו צורות שונות על הסדין
כדי שהרוקם ירוקם כמותן.
- 26 יג. שלש מטפחות הן: של ידיים⁵¹ - טמאה מדרס⁵²;
27 ושל ספרים - טמאה טמא מת⁵³; ושל תכריכי המט
28 ושל נבלי בני לוי⁵⁴ - טהורה מקלום, לפי שאין
29 ממשמשי אדם.
- 30 (51) שמנגבים בה את הידיים. (52) בירושלמי כלאיים פרק
ט הלכה ב מפרש: מפני שנותנה על הכסת וישן עליה.
31 (53) בירושלמי שם אמרו: "מפני שעושה אותה כמין תוך
ונותנה בחיקו ומתחמם בה". (54) שהלוויים המנגנים
בבית המקדש מכסים בהן נבליהם וכלי ניגון אחרים.
- 30 יד. עור העשוי כמו יד, שמכניסין בו היד
31 והאצבעות מפני הצנה וכיוצא בהן, הוא הנקרא
32 פרקלינין. ושלשה פרקלינין הן: של צידי חיה
33 ועוף⁵⁵ - טמא מדרס, שהרי נשען עליו⁵⁶; ושל
34 חגבים⁵⁷ - טמא טמא מת, שנותנין בו החגבים;
35 ושל קנצים⁵⁸, שבו מקנצין פרות - טהור מקלום,
36 לפי שאינו ממשמשי אדם⁵⁹.
- 37 (55) הציידים משתמשים בעופות גדולים וחזקים מלומדים
לצוד עופות וחיות קטנות, וכשהם יוצאים לצייד לובשים
פרקלין על היד ומעמידים עליו את העוף הנשמע לפקודתו
ורודף אחר בעלי חיים כשבעלי נותן לו את האות. הפרקלין
הוא חזק ורחב ומגן על ידו של הצייד מפני שריטות ציפורני
העוף. (56) כשהצייד רוצה לנוח הוא מוריד את העוף מעל
ידו, פושט את הפרקלין ומשעין גבו על עץ, וכדי שלא
ילכלך את בגדיו הוא משים את הפרקלין ביניהם ובין העץ.
38 (57) שתופסים בהם חגבים. (58) מלקטי פירות לחים.
39 (59) תשמישם הוא להגן מפני הלכלוך בלבד ואין זה צורך
גוף האדם עצמו (ראה למעלה פרק ז הלכה ב).
- 37 טו. שלש סככות הן: של ילדה⁶⁰ - טמאה מדרס⁶¹;
38 ושל זקנה⁶² - טמאה טמא מת⁶³; ושל עשין לשחק
39 בה לשותי שכר⁶⁴ - טהורה מקלום, לפי שאינה
40 ממשמשי אדם.
- 41 (60) סבכה שאשה צעירה מכסה בה את ראשה.
42 (61) לפעמים היא מסירתה ויושבת עליה. (62) אין דרכן
להוריד הסככות. (63) ככל תכשיטי אדם ובגדיו. (64) נשים
בלתי צנועות באות למסבאות ומשחקות לפני האורחים.
נשים אלו לובשות סככות מיוחדות שנקביהן רחבות מאוד
והשערות בולטות דרכן, ולפיכך אין עליהן תורת כלי.
- 41 טז. שלשה סנדלין הן: של אדם - טמא מדרס; של
42 מתכות של בהמה⁶⁵ - טמא טמא מת⁶⁶; של שנים⁶⁷

81) ככל כלי קיבול. (82) כלומר, הלוח הוא שטוח ואין בו בית קיבול. (83) והוא קרש פשוט. (84) המדובר בקטן שאין בו כדי ישיבה.

פרק שמונה ועשרים

1) יבאר הכלים שיש להם אחוריים ותוך, ושאין להם וכו'. ודין כיס שבתוך כיס, שנטמא אחד מהן במשקין.

- א. כל הכלים² שיש להן בית קבול שנטמאו אחוריהן במשקין³ - לא נטמא תוכם לתרומה⁴, ולא אגניהן⁵ ולא אוניהן ולא מקום אצבע השוקע בשפת הפלי⁶. נטמא תוך הפלי - נטמאו כלן⁷. נפלו משקין טמאין על פני הכלים⁸ או על אגניהן או על אוניהן או על ידות הכלים⁹ המקבלין - הרי זה מנגנך¹⁰ והן טהורין¹¹. ונפלו אחורי הפלי פלו לא נטמאו.

2) כלים פכ"ה מ"ו. (3) משקין טמאים נגעו באחורי הכלי. אבל לקודש גם תוכן טמא (שם מ"ט). [בפסחים יז, ב אמר ר' יהודה: "במה דברים אמורים? שנטמאו מחמת משקין (שמטמאים כלים מגזירת חכמים), אבל נטמאו מחמת שרץ (שמטמא מן התורה) נטמא תוכו - נטמא גבו, נטמא גבו - נטמא תוכו"] (5) שפחות הכלים. (6) רגילים היו לעשות שקיעה בשפת הכלי, מקום להניח בו אצבע אגודל כשהאדם נושא את הקדירה. (7) כל אלו שנימנו למעלה. (8) בסיסי הכלים המחוברים להם. (9) כגון יד של מחבת. (10) כדי שלא יגעו המשקין שעליהם במקום המקבל טומאה. (11) לא גזרו טומאת משקין אלא בנוגעים בגוף הכלי, אבל לא בנגעו בחלקים הטפלים להם, והם נידונים כמובדלים מן הכלי, ואפילו אם יש להם בית קיבול אינם מיטמאים (רבינו בפירושו).

- ב. אחר¹² פלי השק¹³, כגון השקין והמרוצפין¹⁴, או פלי העור, כגון הכרים והפסותות, ואחד פלי עין, אפלו קפות ומשפלות, אם נטמאו אחוריהן במשקין - לא נטמא תוכם¹⁵.

12) בין. (13) שם. (14) שקים גדולים לאריות סחורות. (15) כלים אלה אפשר להפוך, ונמצא התוך נעשה גב, והגב תוך. ומלמדנו רבינו, שלא תטעה לומר שבהם אין לחלק בין גב ותוך, ולכן אם נטמא גבם נטמא תוכם.

- ג. פשוטי¹⁶ פלי שטף¹⁷ שאין ראויין למדרס¹⁸, כגון השלחן וטבלא¹⁹ שאין לה דפן²⁰, הואיל ואין מקבלין טמא מן התורה²¹, אם נטמאו אחוריהן במשקין - לא נטמא תוכם²². אבל פשוטי פלי שטף הראויים למדרס, כגון המטה והעור שישנים עליו והפסא וכיוצא בהן - אין להם אחורים ותוך²³, אלא בין שנגעו משקין בהן מתוך או מאחוריהן - נטמא הפלי פלו²⁴. וכן מדות²⁵ זין ושמן²⁶, וזומא ליסטרות²⁷, ומסננת של חרדל, ומשמרת של זין - אין להן אחורים ותוך²⁸, אלא אם נפל משקין על מקצתן²⁹ - נטמאו כלן³⁰, כמו הפגדים.

- 1 ושל צפירה⁶⁸ - טהור מכלום⁶⁹. פללו של דבר: כל כלי שאינו ראוי למשקב או למרכב, או שהוא ראוי ולא נעשה [לכך] אלא למלאכה אחרת - הרי הוא טהור מן המדרס; נעשה למלאכה אחרת ומשמש עמה את הישיבה, כגון השלית והרדיר - מתטמא במדרס. וכל המתטמא במדרס - מתטמא במת; ויש מתטמא במת ואינו מתטמא במדרס, כמו שבארנו. וכל המתטמא במת - מתטמא בשאר אבות הטמאות, בין אבות של תורה בין של דבריהם, ומתטמאין במשקין⁷⁰.

65) היוצאים למלחמה מנעילים סנדלי ברזל על פרסות סוסיהם. (66) בשבת נט, א נאמרו שלושה טעמים בדבר: א. במלחמה, כשאין כלים מצויים, שותים החיילים בהם מים; ב. כשהאדם בורח הוא שם את הסנדלים על רגליו ורץ על הקוצים והברקנים; ג. החיילים נותנים בו שמן לסוך את גופם. (67) מין עץ רך. (68) מין גמי. ויש מפרשים לולבי דקל. (69) המדובר בסנדלים של בהמה, וכלי בהמה - אינם מקבלים טומאה. וסנדלים אלה אינם ראויים לתשישים האמורים למעלה. (70) אף על פי שהם ראשון לטומאה (ראה פרק ז מהלכות אבות הטומאות הלכה ב).

- 11 יז. שלש קפות הן: מהוה⁷¹ שטלאה על הבריאה⁷² - הולכין אחר הבריאה⁷³; קטנה על הגדולה⁷⁴ - הולכין אחר הגדולה; היו שוות⁷⁵ - הולכין אחר הפנימית. פיצד הולכין אחריה? שאם נקבה⁷⁶ במוציא רמון - שתייהן טהורות⁷⁷.

71) בלוייה. (72) בבריאה היה נקב קטן וחיבר לה את המהוה וסגר את הנקב, ואחר כך ניקבה הגדולה כמוציא רימון ונקב זה לא תוקן. (73) ואם נגעה טומאה במהוה לא נטמאה, אף על פי שהיא שלימה (כסף משנה). (74) ושתייהן בריאות או מהוהות. (75) ושתייהן בריאות או מהוהות. (76) אחר שטלא את הנקב הקטן הראשון. (77) אינן מקבלות טומאה. מפני שהמהוה היא טפילה לבריאה וכן הקטנה לגדולה והחיצונה לפנימית.

- 16 יח. שלשה פנקסות הן: האפיפירין⁷⁸. שמיניחין עליו הספרים - טמא מדרס⁷⁹; ושיש בו בית קבול שעורה⁸⁰ - טמא טמא מת⁸¹; חלקה⁸² - טהורה מכלום, לפי שאין עליו צורת פלי⁸³ ואינו ראוי למדרס⁸⁴.

78) שני לוחות עץ מחוברים בצירים וביניהם מונחים הניירות או הקלף. על גבי הלוחות מניחים ספרים וכשהסופר רוצה לכתוב הוא פותח את הקיפול ויושב על שני הלוחות וכותב על הקלף המונח ביניהם. (79) משום שהוא עשוי גם לישיבה. (80) המדובר כאן בלוחות קטנים שאינם ראויים לישיבה. ואם יש בהם בית קיבול להניח בו שעווה למרוח על הלוח ולכתוב עליו בחרט (בתקופה העתיקה רגילים היו לכתוב בחרט על גבי שעווה ואפשר היה להחליק את החרוט על השעווה ולכתוב עליה שנית).

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהחרחור זקוק לשיעור כזה לצורך מלאכתו. (35) חלקי העץ משני צידי מקום נגיעת הטמאה המרוחקים יותר משבעה טפחים מן החרחור וארבעה מן הדרבן.

- ה. פיס³⁶ שפתוף פיס שנטמא אחד מהן במשקין - לא נטמא חבירו³⁷. במה דברים אמורים? פשהו שפתותיהן שוין; אבל אם היה החיצון עורף³⁹ ונטמא הפנימי - נטמא החיצון⁴⁰, נטמא החיצון - לא נטמא הפנימי⁴¹. ובשרץ, בין כף ובין כף, אם נטמא אחד מהם - לא⁴² נטמא חבירו.

(36) שם פרק כו מ"ב. (37) אפילו הם מחוברים. והטעם, מפני שתוכו של כיס זה נידון כגבו של השני. (38) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"ד ה"א. (39) בולט למעלה משפת הפנימי. במקרה זה נידון הפנימי כתוף, והחיצון כאחוריים. (40) כדין נטמא תוכו - נטמא גבו. (41) שבטומאת משקין, נטמא גבו - לא נטמא תוכו. (42) למחוק את התיבה: "לא" (משנה-למלך). בתוספתא כתוב: "אבל בשרץ שניהם שווים", פירוש, אם נטמא אחד מהם - נטמא גם השני. והטעם, מפני שטומאת שרץ היא מן התורה לא חילקו בין תוף ואחוריים, כמו שנתבאר למעלה בהלכה א.

- ו. החוקק⁴³ רבע⁴⁴ וחצי רבע פצען אחד⁴⁵ ונטמא אחד מהן במשקין - לא נטמא השני⁴⁶, אף על פי שהן עץ אחד. פיצד? נגעו משקין טמאין בתוף הרבע - הרבע ואחוריו טמאין, וחצי הרבע ואחוריו טהורין; נגעו בחצי הרבע מתוכו - חצי הרבע ואחוריו טמאים, הרבע ואחוריו טהורין. וכשהוא מטביל - מטביל את הכל⁴⁷. נטמא אחורי הרבע או אחורי חצי הרבע במשקין - הרי אחורי הכלי⁴⁸ טמא, שאין חולקין את האחורים⁴⁹.

(43) שם פרק כה מ"ד. (44) רביעית הקב = לוג. (45) רובע בראשו האחד, וחצי רובע בשני. (46) מפני שהם כשני כלים, ולכל אחד מהם תשמיש מיוחד לו, ואין השני משמש עמו. (47) אפילו אותו החלק שלא נטמא, לפי שהוא "עצם גוף אחד" (רבינו בפירושו. ראה השלמות להלכה ג). (48) פירוש, אחורי כל הכלי. (49) לענין טומאה הבאה להם מחמת עצמם, אבל כשנטמאו על ידי התוף - אין טומאתם מתפשטת יותר מטומאת התוף עצמו.

- ז. קמקומוס⁵⁰ שהיו אחוריו טמאין והיה מרתית - אין חוששין שטמא יצאו משקין מתוכו ונגעו באחוריו וחרזו לתוכו, אלא הרי המשקין שבתוכו טהורין לתרומה⁵¹.

(50) שם מ"ח. (51) אבל לא לקודש, שאין אחוריים ותוף לקודש, כמו שביארנו למעלה בהלכה א.

ברייך רחמנא דסייען

(16) שם מ"א. (17) כלים שיש להם טהרה במקווה נקראים "כלי שטף", מלשון הכתוב (ויקרא ו, כא): "ושטף במים" (פשוטי כלי שטף = כלי שטף שאין להם בית קיבול). המדובר בכלי עץ, אבל בכלי מתכת אין הבדל בין ראוי למדרס לבין לא ראוי. [נתם כלי שטף בלשון רבינו אינו כולל כלי מתכות]. (18) לשבת או לשכב עליהם. (19) מעץ או עור ששוחטים אותה על הקרקע ואוכלים עליה. [במשנה אמרו "והדלפקי" (ראה למעלה פכ"ז ה"ו)]. (20) מסגרת. כשיש לה מסגרת אינה כלי פשוט, שהרי ראוייה לקבלה. (21) ראה למעלה פ"א ה"י. (22) הצד העליון שהוחלק במעצד כדי שיהיה נוח לאכול עליו - נקרא "תוף", ו"אחוריו" היינו מהצד השני. (23) אין הבדל בין אחוריהם לתוכם. (24) בכורות לח, א. (25) שם מ"ג. (26) כלים שמודדים בהם יין ושמן, ושואבים בהן את המשקין מן החבית, והמשקה הסמיך נדבק בהם משני הצדדים אגב שאיבה. (27) במשנה: וזומא ליסטרא. בכלים פ"ג מ"ב, מפרש רבינו: כלי שראשו האחד עשוי כעין כף גדולה מנוקבת, ומניחים עליו בשר לצלותו על האש, וראשו השני עשוי כמזלג בעל שלוש שיניים, ותוחבים אותו בבשר הנצלה. (28) המידות מתלכלכים שני צדיהם בשוה אגב מלאכתם, ולפיכך אין לחלק ביניהם לענין טומאה (הרא"ש בפירושו למשנתנו). וזומא ליסטרא, אפשר להשתמש בה משני ראשיה ומשני צידיה, ומסננת וכן משמרת יש להן בית קיבול קטן מאחוריהן, ולפעמים משתמש בו (ר"ש שם). [בתפארת ישראל, מבאר, ששוליהן כפופים קצת כלפי מעלה, כדי שלא יסתתמו נקביהם כשמניחים את המסננת בכלי שאינו מנוקב]. (29) בכל מקום שהוא. (30) מפני ששני הצדדים תשמישם שוה, אין אנו אומרים זה עיקר וזה טפל, והטפל יהיה דינו כאחוריים, אלא דנים הכל כגוף אחד. [במשנה-למלך הקשה מתוספתא כלים, בבא בתרא פ"ג, האומרת שאם נטמא המזלג לא נטמא הכף, אולם מלשון התוספתא משמע, שנאמרה לפי דעת ר' מאיר במשנתנו, שזומא ליסטרא יש לה אחוריים ותוף. ראה שם].

- ד. המרדע³¹ והמלמד³² - יש להן אחורים ותוף. פיצד? נפלו משקין על החרחור³³ - לא נטמא מן העץ הסמוך לחרחור אלא שבעה טפחים³⁴ בלבד, ושאר העץ טהור. וכן אם נפלו משקין על הדרבן - לא נטמא אלא ארבעה טפחים הסמוכים לדרבן. נפלו חוץ לשבעה וחזין לארבעה - הרי זה ככלי קבול שנגעו משקין באחוריו, ולא נטמאו אלא מקומם מגעו ולחוץ³⁵.

(31) שם מ"ב. (32) שנותנים על צואר הבהמה לכוון הילוכה [למעלה בפרק יג הלכה כב, כתב רבינו שמרדע הוא מלמד, וצ"ע]. (33) המרדע הוא עץ ארוך, שלראשו האחד מחובר ברזל רחב לנער בו את העפר שנרבק במחירשה, ולחתוך בו שרשים המעכבים את החרישה. ברזל זה נקרא חרחור (ראה למעלה פ"א הכ"ב), ולראשו השני מחובר ברזל יותר קטן, ונקרא "דרבן". (34) שיערו חכמים

הלכות מקואות

מַצוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהָיָא. שְׂטֵבֶל כָּל טָמֵא בְּמֵי
מִקְוֶה וְאַחַר כֵּף יִטְהַר.
וּבְאוּר מִצְוָה זוֹ בְּפָרְקִים אֵלֶּי:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

(1) יבאר שכל הטמאים, בין אדם בין כלים, אין להם טהרה אלא במקווה. הכלים שאין להם טהרה במקווה. זמן חייבי טבילות אימתי, ואם טבלו בבגדיהם. אם צריך כוונה לטבילה ואם צריכים ראוי לביאת מים. דבר החוצץ באדם וכלים.

א. כָּל הַטָּמְאִין, בֵּין אָדָם בֵּין כְּלִים², בֵּין שְׁנֵטְמָאוּ טָמֵא חֲמוּרָה שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שְׁנֵטְמָאוּ בְּטָמֵא שֶׁל דְּבָרֵיהֶן³ - אֵין לָהֶן טְהָרָה אֲלָא בְּטַבִּילָה בְּמֵים הַנִּקְוִין בְּקִרְקָע⁴.

(2) להוציא אוכלין שאין להם טהרה כלל. (3) דברי חכמים. (4) 'תורת כהנים' פרשת שמני, פרשת ט, ה"א. ויתבאר בהלכות הבאות.

ב. כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה רַחֲצֵת בְּשׁוֹר וּבְכֹס בְּגָדִים מִן הַטָּמֵא - אֵינוֹ אֲלָא טַבִּילַת כָּל הַגּוֹף בְּמִקְוֶה. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר בָּבֹב: וַיְדִי לוֹ שֵׁטֶף בְּמֵים⁵ - כְּלוּמַר, שְׂטֵבֶל כָּל גּוֹפֹ⁶. וְהוּא הַדִּין לְשֹׁאֵר הַטָּמְאִין, שֶׁאֵם טָבֵל כְּלוֹ חוּץ מִרֹאשׁ אֶצְבָּע הַקְּטָנָה - עֲדִין הוּא בְּטָמֵא. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן מִפִּי הַשְּׁמוּעָה⁷, הֲרִי נֶאֱמַר: בְּמֵים יוֹבֵא וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב וְטָהַר - בְּנֵינ אֵב⁸ לְכָל הַטָּמְאִים שְׂטֵבֹאוּ⁹ בְּמֵים¹⁰.

(5) ומשמע לכאורה ששטיפת ידיים מטהרת. (6) חלקי הגוף הנראים לעיניים (ראה לקמן ה"י). (7) ששמע תלמיד מפי רבו, ורבו מרבו עד משה רבינו. (8) אחת משלוש-עשרה המידות שהתורה נדרשת בהן, ופירושה: אם נאמרו בתורה פרטי דינים בענין אחד, יש ללמוד מזה לכל הענינים הדומים שיהיה דיניהם כך. (9) כל גופם. (10) הסמיכו חכמים דין זה על הכתוב.

ג. כָּל הַכְּלִים שֶׁנֶּשְׁטְמָאוּ - יֵשׁ לָהֶן טְהָרָה בְּמִקְוֶה, חוּץ מִכְּלֵי חֶרֶס¹¹ וְכֵלִי זְכוּכִית¹² וְכֵן הַמִּפְּץ¹³. כְּלֵי חֶרֶס - נֶאֱמַר בּוֹ: וְאִתּוֹ תִּשְׁבְּרוּ, וְאֵין לוֹ טְהָרָה אֲלָא שְׂבִירָה. אֲפֹלוּ חֲבָרוּ בְּקִרְקָע¹⁴, וְאֲפֹלוּ קָבָעוּ בְּמִסְמָר, וְאֲפֹלוּ מְלֻאָהוּ סִיד אוֹ גִּפְסִים - הֲרִי הוּא כְּמוֹ שֶׁהִיא עַד שְׂשִׁבְרָה. וְכֵלִי זְכוּכִית - כְּכֵלִי חֶרֶס עֲשָׂאוּם¹⁵ בְּדָבָר זֶה¹⁶.

(11) שבת פד, א. (12) שם יד, ב: יוסי בן יועזר איש צרידה יוסי בן יוחנן איש ירושלים גזרו טומאה . . . ועל כלי זכוּכִית. ובדף טו, ב שם אמרו שאין להם טהרה במקווה - כמו כלי חרס. (13) מחצלת. שם פד, ב. (14) תוספתא, כלים בבא-קמא פ"ו ה"ט. (15) שבת טו, ב: "הואיל

ותחילת ברייתם (של כלי זכוּכִית) מן החול, שווינהו רבנן (עשו אותם חכמינו) ככלי חרס". (16) וכן לענין טהרה במקווה, ומה שאמר "בדבר זה" התכוון להוציא קבלת טומאה מגביהם, שכלי חרס אינו מטמא אלא כשנגעה טומאה באווירו, וכלי זכוּכִית מיטמא רק מגבו (ציוד החיצון). ראה ה' כלים פט"ו ה"ה. ובגמרא שם (טז, א) נימקו: מפני שכשנשתברו יש להם תקנה על ידי היתוך כמו כלי מתכת, השוו חכמים דינם לכלי מתכת בענין זה.

ד. הַמִּפְּץ¹⁷ אֵינוֹ בְּכֵלֶל הַכְּלִים הַמִּקְבְּלִים שֶׁאֵין לוֹ טָמֵא¹⁸. לְפִי שֶׁאֵינוֹ כְּלֵי קַבּוּל, אֵינוֹ מִכְּלֵי כְּלֵי עֵץ הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה¹⁹. וְהוּאֵל וְהוּאֵל רָאוּי לְמִשְׁכָּב, נִתְרַבָּה לְטָמֵא מִדֶּרֶס בְּכָבֵד²⁰ דִּין תּוֹרָה²¹. וְכֵין שֶׁאֵין לוֹ טָמֵא וְטָהַר בְּפִרוּשׁ וְנִתְרַבָּה²² לְטָמֵא, לֹא יִתְרַבָּה לְטָהַר בְּמִקְוֶה; שֶׁאֵין מִתְטָהַר בְּמִקְוֶה אֲלָא הַכְּלִים הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה. וְאֵין לְמִפְּץ טְהָרָה אֲלָא קְרִיעָתוֹ, עַד שֶׁיִּשְׁאָר פְּחוֹת מְשֻׁשָׁה עַל שִׁשָּׁה טִפְחִים²³.

(17) שם פד, ב. (18) חוץ מטומאת מידרס, כמבואר לקמן. (19) ויקרא יא, לב. ובמדבר לא, כ. מפני שהוקשו (הושוּו) כלי עץ לשק האמורים שם שיש לו בית קיבול. (20) שנאמר (ויקרא טו, כד): "וכל המשכב אשר ישכב עליו יטמא" לרבות פשוטי כלי עץ המיוחדים למשכב ומושב. (21) אבל מקבל טומאה מגזירת חכמים, כפי הכלל המקובל בדינינו: כל המטמא מידרס מטמא טמא מת (ראה ה' כלים פכ"ג ה"א). (22) מהדרשה שהבאנו למעלה. בשבת פד, א - למדו מן הכתוב, שכל דבר שאין לו טהרה במקווה אינו מקבל טומאת מידרס, וביארו שם שלא מיעט הכתוב אלא דבר שאין במינו דבר שיש לו טהרה, כגון כלי חרס, שכל דבר העשוי מחרס אינו נִיטְהַר במקווה, אבל מפץ שיש במינו דבר המתטהר במקווה, כגון סלים, נתרבה לטומאת מידרס מ"וכל המשכב". [מלשוננו של רבינו כאן יוצא ברור, שכל פשוטי כלי עץ אין להם טהרה במקווה, מפני שלא נכללו בכתוב "וכל כלי עץ", ונתרבו לטומאת מידרס מן הכתוב "וכל המשכב" מפני שיש במינם כלים המיטהרים במקווה. והראב"ד חולק, ומחלק בין פשוטי כלי עץ ובין מפץ העשוי מגמי ועשבים אחרים, שאינם כלי כלל, ודעתו שפשוטי כלי עץ כלולים באמור "וכל כלי עץ", ומכיוון שנתרבו לטומאה נתרבו גם לטהרה הכתובה באותו ענין, אבל מפץ של גמי שאינו כלי כלל לא נכלל באמור לענין טומאה, ולפיכך אין לו טהרה במקווה (ראה 'תוספות' שבת שם ד"ה מפץ, שכתבו כהראב"ד)]. (23) כשיעורו לטומאה. משנה, כלים פ"ו מ"ז.

ה. הַזָּבֵב²⁴ אֵין לוֹ טְהָרָה אֲלָא בְּמַעֲוִין²⁵, שֶׁהֲרִי נֶאֱמַר בּוֹ: בְּמֵים חַיִּים. אֲכָל הַזָּבֵב וְשֹׁאֵר הַטָּמְאִין, בֵּין אָדָם בֵּין כְּלִים - טוֹבֵלִין אֵף בְּמִקְוֶה.

(24) מקוואות פ"א מ"ח. (25) של מים מתוקים ראויים לשתיה, אבל מלוחים או מרים וכן מעיינות חמים - פסולים כמבואר בה' פרה אדומה פ"ו ה"ב גבי מי חטאת, שהתורה אמרה בהם גם כן "מים חיים".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

זעום כל כך ומה היא החשיבות הגדולה לכאורה, כי נתינת צדקה היא מצות ה' וכשמדובר על ציווי ה' אין חילוק בין גדול לקטן ובכל מקרה מקיימים ציווי ה'. ובנוסף, כשיקיים מצוה זו הרי "מצוה גוררת מצוה" יעורר הדבר אצלו את ה'תיאבון' לקיים עוד ועוד מצוות, עד שיהיה שלם בכל ענייני התורה ומצוותיה.

(על פי 'זין מלכות' ספר טהרה סימן לב)

(33 עירובין ד, ב. 34 ביצה יח, א. 35) הבגדים סופגים ומעבירים את המים לגוף. (36) שם.

ח. **כָּל הַטּוֹבֵל³⁷ צָרִיךְ לְהִתְפֹּן לְטַבִּילָה, וְאִם לֹא נִתְפָּן - עָלָתָה לוֹ טַבִּילָה לְחִלּוּן³⁸. אֲפִלּוּ נָדָה שֶׁטָּבַל בְּלֹא פִנְיָה, כְּגוֹן שֶׁנִּפְלָה לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ יָרְדָה לְהִקְרֵי³⁹ - הָרִי זוֹ מִתְרַת לְבַעֲלָה⁴⁰; אֲבָל לְתַרומָה וּלְקַדְשִׁים אֵינָה טְהוֹרָה עַד שֶׁתָּטַבֵּל בְּכַנְפָּה⁴¹.**

(37) חולין לא, א. (38) שם. (39) ולא התכוונה להיטהר מטומאתה. (40) כרב שם, נגד דעת רבי יוחנן. ואף-על-פי שכלל בדינו: רב ורבי יוחנן, הלכה כרבי יוחנן, פסק כאן כרב, מכיוון שמסקנת הגמרא שם גבי גל שנתלש היא לפי דעת רב (כסף-משנה). (41) שם. ובמשנה חגיגה יח, ב אמרו: לתרומה – צריכה כוונה לטהרת תרומה, ולקודש – צריכה כוונה לטהרת קודש.

ט. **הַכּוֹפֵת⁴² יָדָיו וְרַגְלָיו וְיָשָׁב לוֹ בְּאַמַּת הַמַּיִם⁴³, אִם נִכְנָסוּ מַיִם דֶּרֶךְ כָּל - טְהוֹר⁴⁴. הַקּוֹפֵץ⁴⁵ לְתוֹךְ הַמַּקְוֶה - הָרִי זֶה מְגַנָּה. וְהַטּוֹבֵל פְּעָמִים⁴⁶ בְּמַקְוֶה - הָרִי זֶה מְגַנָּה. וְהַאֲמִיר⁴⁷ לְחִבְרוֹ: כִּבֵּשׁ יָדָךְ⁴⁸ עָלֶי בְּמַקְוֶה - הָרִי זֶה מְגַנָּה.**

(42) הקושר (תוספתא, מקואות פ"ח ה"א). (43) בחפירה שמכונסים בה ארבעים סאה מים. (44) כשאדם נכנס למים כדרכו בעמידה על רגליו מתקבל על הדעת שנכנס המים דרך כולו, אבל אדם כפות שישב במים צריך לבדוק אם נכנסו או לא. (45) שם פ"ה ה"י. (46) שם. (47) שם. (48) ללחוץ על ראשו, כדי שייכנס כולו למים. בתשובות הריב"ש סי' רצג (מובאה בכסף-משנה כאן) מפרש טעם הגיוני, מפני שבכל שלושת המקרים הללו נראה כאילו כוונתו להקר או – באומר כבוש ידך – לשם שחוק, וטבילה צריכה כוונה לתרומה ולקודש (למעלה ה"ח), ואם יגע הטובל הזה בתרומה וקדשים, יאמרו הרואים שטבילה אינה צריכה כוונה ויבואו לידי מכשול. [במסכת כלה רבתי פ"י, אמרו: "והטובל שני פעמים הרי זה מגונה, דילמא דייב על אינשי ולא חזי ליה" פירוש שמא יתיז מים על אנשים העומדים שם בין טבילה לטבילה והוא לא יראה אותם (לפני טבילה ראשונה הוא מסתכל ורואה). ושם אמרו שקופץ לתוך האמבטי "הוא דרך המיתה" (סכנה יש בדבר) ומובן שהוא הדבר בקופץ לתוך המקוה. וגדולה הפליאה שהריב"ש לא הביא ברייתא זו].

י. **בֵּית הַסֵּתְרִים⁴⁹ וּבֵית הַקֶּמֶטִים אֵינָן צָרִיכִין שְׂיִבּוֹאוּ**

ו. **כָּל חֵיכִי טַבִּילוֹת²⁶ טַבִּילָתָן בְּיוֹם²⁷, חוּץ מִנְדָּה וְיוֹלָדָת שֶׁטַבִּילָתָן בְּלִילָה²⁸, כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנֹנָה²⁹ פְּעֻנָן נָדָה. וּבַעֲלֵ קְרִי טוֹבֵל וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כָּלוּ, מִתְחַלֵּת הַלִּילָה³⁰; שְׁנֵאמַר: וְהָיָה לַפְּנוֹת עֶרְבִי³¹ יִרְחֵץ בְּמַיִם - מְלִמָּד, שֶׁטּוֹבֵל וְהוֹלֵךְ מִתְחַלֵּת הַלִּילָה עַד הָעֶרֶב שְׁמֻשׁ³².**

(26) שבת קכא, ב. (27) ביום האחרון לטומאתם, ואינם רשאים לבילה שלפניו אע"פ שהלילה שייך ליום שלאחריו. ומלמדנו עוד, שאינם צריכים לחכות עד גמר יום הטומאה, היינו עד שקיעת החמה. במגילה כ, א למדו מהכתוב (במדבר יט, ט): "והזה הטהור על הטמא . . . ביום השביעי", שהזזה פסולה לבילה, וטבילה לומדים בהיקש מהזזה. [ואע"פ שלמדו טבילה מהזזה, נראה שיש הבדל גדול בין שתייהן: טבילה לבילה שאחרי ימי הטומאה, כשירה והזזה פסולה, שהרי במשנה (פרה פ"ב מ"א) אמרו סתם "פסול", וכן גם לשונו של רבינו בהל' פרה אדומה פ"א ה"א. ונשאר לברר למה לא אמרו בזה: אין היקש למחצה. ראה 'תוספות' נדה סז, ב ד"ה משום סרך]. (28) בליל שמיני לתחילת ראייתה. בנדה כתבה תורה (ויקרא טו, יט): "שבעת ימים תהיה בנדתה" – תהא בנדתה כל שבעת הימים, ויולדת איתקש (השוותה) לנדה (פסחים צ, ב). (29) בספר קדושה, בהל' איסורי ביאה פ"ד ה"ו. (30) אם ראה קרי לבילה, רשאי לטבול לפני הנץ החמה (ראה השלמות). (31) רבינו מפרש כשהגיע הערב, ולא כפירוש רש"י (ראה רש"י ו'תוספות' נזיר סו, א בענין קושיית שמואל). (32) למחרת היום.

ז. **כָּל הַטּוֹבֵל³³ צָרִיךְ שֶׁיִּטְבֹּל כָּל גּוּפוֹ כְּשֶׁהוּא עוֹרָם בְּבֵת אַחַת. וְאִם הָיָה בַּעַל שְׁעָר - יִטְבִּיל כָּל שְׁעָר רִאשׁוֹ, וְהָרִי הוּא כְּגוּפוֹ דִּין תּוֹרָה. וְכָל הַטְּמֵאִין שֶׁנִּטְבְּלוּ בְּכַנְדִּיָּהֶן - עָלָתָה לָהֶן טַבִּילָה³⁴, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם בָּאִין בָּהֶן³⁵ וְאֵינָן חוֹצְצִין. וְכֵן הַנְּדָה³⁶ שֶׁטָּבַלָה בְּכַנְדִּיָּה - מִתְרַת לְבַעֲלָה.**

~ נקודות משיחות קודש ~

חוץ מראש אצבע קטנה...

בפ"א ה"ב כתב "אם טבל כולו חוץ מראש אצבע הקטנה עדיין הוא בטומאתו", ומוסיף כאן אודות הצורך להטביל כל ראשו שהוא כגופו דין תורה.

מכאן יש ללמוד הוראה בעבודת ה' עד כמה נוגע גם דבר פעוט ופעולה קטנה של יהודי, שהרי השיער הוא טפל לגוף וזה שנמצא באדם בשעת הטבילה הוא באקראי, שכן יכול היה לגלח ראשו ולטבול, ובכל זאת גם עניין פעוט זה יש לו ערך גדול עד שחייב להטביל כולו.

כך גם פעולות הנראות קטנות כמו נתינת פרוטה לעני חשובות הן וצריכות להיעשות בפרסום כי לעולם לא ידע מי רואהו ועד כמה השפיעה פעולתו על אדם אחר שראה את נתינת הצדקה. ואין מקום לטעון שהרי מדובר בסכום

פְּחָרְדָּל, וְהוּא מְקַפֵּיד עָלָיו - לֹא עֲלֹתָהּ לוֹ טְבִילָה; 31
וְאִם אֵינוֹ מְקַפֵּיד עָלָיו - עֲלֹתָהּ לוֹ טְבִילָה, אֲלֵא אִם 32
כֵּן הָיָה חוּפָּה רַב הַכֵּלִי אוֹ רַב הָאֲדָם, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. 33

~ נקודות משיחות קודש ~

אינו חוצץ...

עיכוב החציצה הוא תנאי צדדי בטבילה ולא פגם במהותה ולכן אם דבר חופה רק את מיעוטו או אפילו את רובו ואינו מקפיד עליו עלתה לו טבילה מן התורה. אבל העיכוב ב"טובל ושרץ בידו" הוא פגם במהות הטבילה כי עניינו של שרץ הוא היפך הטהרה. וראיה לדבר שמהתורה אם טבל כולו חוץ מראש אצבע קטנה הרי הוא בטומאתו, אבל אם טבל בחציצה שאינו מקפיד עליה בכל זאת נקרא טובל כולו, ומכאן שהוא תנאי צדדי.

(על פי לקו"ש ח"ח ע' 19 הנ' 19)

~ נקודות משיחות קודש ~

דבר החוצץ...

שני דינים בטבילה וכל אחד בעל גדר שונה; הדין שצריך לטבול כל גופו במקוה הוא דין במעשה הטבילה של האדם שאפילו אם השאיר ראש אבר קטן בחוץ אין כאן מעשה טבילה (מן התורה), והדין שלא תהיה חציצה בינו ובין המים אינו חיסרון במעשה הטבילה אלא עניין צדדי - דבר החוצץ שבתנאים מסוימים אינו מעכב כי אין כאן פגם במעשה הטבילה.

בכך יובן מדוע בחר האדמו"ר הזקן באגרת התשובה (פרק ה') לתאר את הקשר שבין ישראל לקב"ה (על פי הפסוק כי חלק ה' עמו כו') במילים: "אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ לפניו יתברך", כי הוא חידוש לגבי מה שביאר (בחלק א' פרק מ"ח) ש"הארץ הלזו הגשמית... מלא כל הארץ כבודו" היינו אור-אין-סוף ברוך-הוא כמו שנאמר "את השמים ואת הארץ אני מלא, נאום ה'" כי שני הדינים בטבילה הם בדוגמת שני האופנים המתוארים בפרק מ"ח ובאגרת התשובה.

בפרק מ"ח מדבר על כך שהקב"ה נמצא בכל מקום בשווה אצל כל הנבראים כי הוא מצד גדולתו של הקב"ה שאין לו סוף, והוא בדוגמת הטבילה המקיפה את כל האדם בשווה. אבל באגרת התשובה מדבר על דבר מעלתם של ישראל מצד עצמם שהם "חלק הוי' עמו" ו"חלק משם הוי' ב"ה" והיה מקום לחשוב שאי אפשר שהוי' עצמו "יגיע" אל נשמות ישראל כפי שירדה "ממדרגה למדרגה על ידי השתלשלות העולמות" והתלבשה בגוף הגשמי עד שיש לה שייכות לגשמיות. לכך בחר אדמו"ר הזקן במילים "אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ כו'" כי נשמות ישראל בטלים

בְּהֵן הַמַּיִם; שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֵּדִיו לֹא שָׁטַף בְּמַיִם - אֵיבָרִים 1
הַנִּרְאִים בְּלִבָּד⁵⁰. וְאָף עַל פִּי כֵן צָרִיכִין לְהִיטֵי 2
רְאוּיָיִן⁵¹ שֶׁיָּבֹאוּ בְּהֵן הַמַּיִם וְלֹא יִהְיֶה דָּבָר חוֹצֵץ⁵². 3
לְפִיכָף אֲמָרוּ חֻקִּים⁵³: לְעוֹלָם יִלְמַד אָדָם בְּתוֹךְ 4
בֵּיתוֹ, שֶׁתִּהְיֶה אִשָּׁה מְדִיחָה בֵּין קִמְטִיָּה בְּמַיִם וְאַחֵר 5
כֵּף תִּטְבֵּל. וְהָאִשָּׁה טוֹבֶלֶת בְּדֶרֶךְ גְּדִילָתָהּ⁵⁴, כְּאוֹרֶגֶת 6
וְכַמְנִיקָה אֶת בִּנָּהּ. 7

(49) המקומות בגוף שאינם מגולים כשהאדם נמצא במצב טבעי. (50) ב'תורת כהנים' פרשת מצורע, פ"ד ה"ה דרשו: "מה ידינו בנראה אף כל בנראה, פרט לבית הסתרים". (51) קידושין כה, א. (52) בין אותם המקומות לבין המים אם יגיעו לשם. בפרק הבא יבואר מה הם הדברים החוצצים (ראה הלכה יב). (53) מימרא של רבא, נדה סו, ב. (54) כדרך עמידתה הטבעית בשעה שהיא אורגת או מיניקה את בנה, שהיא מתכופפת קצת (שם פז, א).

י.א. אִשָּׁה⁵⁵ אֵינָה טוֹבֶלֶת בְּנִמְלָה⁵⁶, מִפְּנֵי שֶׁמִּתְבַּיֶּשֶׁת 8
מִבְּנֵי הָעִיר⁵⁷ וְאֵינָה טוֹבֶלֶת בַּהֶגְזָה⁵⁸. וְאִם הִקִּיף לָהּ 9
מִפֶּץ וְכִיּוּצָא בּוֹ פֶּדִי לְהַצְנִיעָהּ⁵⁹ - טוֹבֶלֶת בְּנִמְלָה. וְלֹא 10
תִּטְבֵּל עַל גְּבִי כְּלִי חֶרֶס⁶⁰ אוֹ סֵל וְכִיּוּצָא בְּהֵן, מִפְּנֵי 11
שֶׁמִּפְחָדָת וְלֹא תַעֲלֶה לָּהּ טְבִילָה. 12

(55) שם. (56) מקום שהספינות עוגנות. (57) הבאים שמה לרגל עסקיהם. (58) כך פירש רבינו חננאל (ראה 'תוספות' שם טו, ב ד"ה אשה), אולם רש"י מפרש מפני הטיט המצוי שם, והוא נדבק על רגליה - וחוצץ. והוא יפרש שאביו של שמואל הניח מפצים על קרקע הנהר לעמוד עליהם. (59) שלא יראוה המסתובבים בנמל. רבינו מפרש כך מה שאמרו שם: אבוא דשמואל עביד לבנתיה (עשה לבנותיו) ... ומפצי ביומי תשרי. וכן פירש בערוך. (60) שם.

יב. אֶחָד הָאֲדָם אוֹ הַכֵּלִים⁶¹ לֹא יִהְיֶה דָּבָר חוֹצֵץ 13
בֵּינָם וּבֵינֵן הַמַּיִם. וְאִם הָיָה דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינָם וּבֵינֵן 14
הַמַּיִם, כְּגוֹן שֶׁהָיָה בָצֵק אוֹ טִיט מְדַבֵּק עַל בֶּשֶׂר 15
הָאָדָם אוֹ עַל גּוּף הַכֵּלִי - הֲרִי זֶה טָמֵא כְּשֶׁהָיָה, וְלֹא 16
עֲלֹתָהּ לָהֶן טְבִילָה. דָּבָר תוֹרָה⁶²: אִם הָיָה דָּבָר 17
הַחוֹצֵץ חוּפָּה אֶת רַב הָאֲדָם אוֹ רַב הַכֵּלִי - לֹא עֲלֹתָהּ 18
לָהֶן טְבִילָה. וְהוּא⁶³ שֶׁיִּקְפִּיד עָלָיו וְרוּצָה לְהַעֲבִירוֹ; 19
אֲבָל אִם אֵינוֹ מְקַפֵּיד עָלָיו וְלֹא שָׁם אוֹתוֹ עַל לֵב בֵּין 20
עֵבֶר בֵּין לֹא עֵבֶר - אֵינוֹ חוֹצֵץ וְאָף עַל פִּי שֶׁחוּפָּה 21
אֶת רִבּוֹ. וְכֵן אִם הָיָה חוּפָּה מְעוּטוֹ - אֵינוֹ חוֹצֵץ, אָף 22
עַל פִּי שֶׁהוּא מְקַפֵּיד עָלָיו. מְדַבְּרֵי סוּפְרִים⁶⁴: שֶׁכָּל 23
דָּבָר הַחוֹצֵץ, אִם הָיָה מְקַפֵּיד עָלָיו - לֹא עֲלֹתָהּ לוֹ 24
טְבִילָה, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא עַל מְעוּטוֹ, גְּזֵרָה מִשּׁוּם 25
רִבּוֹ; וְכָל דָּבָר הַחוֹצֵץ, אִם הָיָה חוּפָּה אֶת רִבּוֹ - לֹא 26
עֲלֹתָהּ לוֹ טְבִילָה, אָף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְקַפֵּיד עָלָיו, 27
גְּזֵרָה מִשּׁוּם רִבּוֹ הַמְקַפֵּיד עָלָיו. נִמְצְאָתָה אוֹמֵר: שֶׁאִם 28
הָיָה עַל בֶּשֶׂר הָאָדָם אוֹ עַל גּוּף הַכֵּלִי דָּבָר מְדַבְּרִים 29
הַחוֹצֵצִין, כְּגוֹן בָּצֵק וְזֹפֶת וְכִיּוּצָא בְּהֵן, אֲפִלּוּ טִפָּה 30

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם פירש, שהתחיל להתייבש וכשנוגעים בו נמשכים ממנו חוטי דם. ואולי שני השיעורים דומים]. (18) שנתלשו מן הגוף ולא נפרדו ממנו לגמרי. (19) אם יש עליהם דבר החוצץ ואינם נידונים כתלושים לגמרי (כסף משנה).

- ג. בית הסתרים באשה - חוצץ עד שתדיח תחלה²⁰,
שהזעה שם תמיד והאבק מתקבץ וחוצץ. במה
דברים אמונים? בנשואה²¹; אבל בפנויה, הואיל
ואינה מקפדת - אינו חוצץ²².

(20) אינה רשאית לטבול בלי הדחה תחילה. (21) שמקפידה כדי שלא תתגנה על בעלה. (22) אפילו אם יש שם לכלוך (תוספתא שם הלכה ד).

- ד. האגד²³ שעל גבי המכה, והקשקשין שעל גבי
השכר²⁴, והשירים²⁵ והנזמים²⁶ והקטליות²⁷
והטבעות: בזמן שהן חזקים²⁸ ודבוקים בפשר -
חוצצים; רפים²⁹ - אינם חוצצים.

(23) תחבושת. (24) החובש קושר קשקשי מתכת על השבר אחרי שקיורב שני חלקיו זה לזה. קשקשים אלה שומרים שלא יתרחקו חלקי השבר זה מזה. (25) שרשראות לקישוט. (26) נזמי האף. (27) מחרוזות של גרגירי זהב שהנשים עונדות סביב צוואריהן. (28) מהודקים בחזקה. (29) אינם לחוצים לבשר והמים ייכנסו ביניהם ובין הגוף.

- ה. חוטי צמר וחוטי פשתן והרצועות שקושרות
הנשים בראשיהן לגוי - חוצצים, מפני שמבדילין
בין הגוף ובין המים. אבל חוטי שער - אין חוצצים,
מפני שהמים באין בהן אף על פי שאינן רפין.

- ו. חוטי שפצצואר³⁰ - אין חוצצים, אפלו של
פשתן³¹, לפי שאין אשה חונקת עצמה בהן³². אבל
חבקים³³ שפצצואר, פגון קטליות וענקים - חוצצים,
לפי שהאשה חונקת עצמה בהן כדי שתראה בעלת
פשר.

(30) שהאשה קושרת בצווארה. (31) שאפילו רבי יהודה מודה שחוצצים כשהם קשורים בראש. (32) אין הנשים מהדקות אותם יותר מדאי. (33) תכשיטים של מתכת שחובקים את הצוואר.

- ז. שער שעל הלב שנתקשר ונעשה קלקלי³⁴, וכן
קלקלי הזקן - חוצצים.

(34) סבך כעין שרשרת. נסתבכו השערות ונידבקו על ידי זיעה ואבק. במשנה: קילקי. מלשונו כאן משמע שהמדובר בין באיש ובין באשה, שבמקום זה גם האיש מקפיד, ותתפרש המלה "והזקן" כפשוטה - זקן האיש.

- ח. חץ התחוב באדם: בזמן שהוא נראה³⁵ - חוצץ³⁶,
ובזמן שאינו נראה³⁷ - טובל³⁸ ואוכל בתרומתו
לעריב³⁹, אף על פי שהוא חץ טמא. וכן מי שפלע
טבעת טמאה וטבל - הרי זה טהור; ואם הקיאה

לקב"ה משום שהם חלק אלוה ממעל מצד מעלת עצמם, ולכן אין בין ישראל לקב"ה גם לא דבר החוצץ כי גם הציור הגשמי שבו התלבשה הנשמה אינו חוצץ בין ישראל לקב"ה.

(על פי לקו"ש חז"ט ע' 75)

- (61) לקמן בפ"ב נימנו הדברים החוצצים באדם, ובפ"ג - החוצצים בכלים. (62) מכאן ועד סוף הפרק, היא מימרא של רבי יצחק, עירובין ד, ב. (63) וזה נאמר (בתנאי). (64) מגזירת חכמים.

יום שני ו' אדר-א' ה'תשפ"ב

פרק שני

(1) יבאר דברים החוצצים באדם ושאינן חוצצים. ותקנת עזרא שתהיה אשה חופפת את שערה. אשה שנתנה תבשיל לבנה וטבלה או שרטה בבשרה והוציאה דם וטבלה. ודין מי שטבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ.

- א. אלו חוצצים² באדם: לפלוף³ שחוץ לעין,
וגלד⁴ שחוץ למכה, והדם יבש שעל גבי המכה,
והרטיה שעליה, וגלדי צואה⁵ שעל פשרו, ובצק
או טיט שמתחת הצפרן, והמלמולין⁶ שעל הגוף,
וטיט הין⁷, וטיט היוצרים⁸, וטיט של דרכים
הנמצא שם תמיד אפלו בימות החמה⁹ - כל אלו
חוצצים. ושאר כל הטיט: פשהוא לח - אינו
חוצץ, שהרי נמחה במים¹⁰; וכשהוא יבש -
חוצץ.

(2) מקוואות פרק ט. (3) ליחה שהעין פולטת והיא נדבקת בעור שמחוץ לעין. [רבינו אינו מחלק כאן בין לח לבין יבש, ומזה משמע שגם לח חוצץ]. (4) ליחה שנפלטת מן המכה והגלידה על שפתה. (5) צואה שנדבקה בגופו ונתייבשה. (6) כשהאדם לש בצק או טיט ורוצה להעביר את שייריהם שנדבקו בידי, הוא מחכך זו בזו ומתוך כך מתקבצים על הידיים גרגירי בצק או טיט. גרגירים אלו נקראים "מילמולים". (7) במשנה מפורש: זה טיט הבורות. (8) עושי כלי חרס. (9) טיט זה נתייבש יפה ואינו נמחה במים. (10) במי המקווה והם מגיעים לעור.

- ב. הדבש והדין והחלב והדם, ושרף התות¹¹
והתאנה והשקמה¹² והחרוב - יבשין חוצצים¹³, לחין
אין חוצצים¹⁴. ושאר כל השרפין - בין לחין בין
יבשין חוצצים¹⁵. ודם שנסרף¹⁶ בפשר, אפלו לח -
חוצץ¹⁷. האיבר והבשר המדלדלים¹⁸ - חוצצים¹⁹.

(11) שרף הנוסף מעץ התות. (12) דקל. (13) מפני שאינם נימוחים במים. (14) אינם מעכבים על המים מלהגיע לגוף. (15) בתוספתא שם מבואר הטעם: "מפני שהם לכלוכי הפירות", פירוש ודרכם של בני אדם להקפיד עליהם ומיעוט שאדם מקפיד עליו חוצץ (ראה פרק י"א הלכה י"ב). (16) שנדבק יפה וקשה להעבירו. (17) מנחות כא, א. [רש"י

שְׁקָרָהּ⁵⁰ בְּשִׁפְתוֹתֶיהָ אוֹ שְׁנִמְצָא עֲצָם בֵּין שְׁנֵיהֶם⁵¹ -
כָּאלוֹ לֹא טָבְלָה. וְכֵן שָׁאֵר כָּל הַטְּמֵאִים. נִתְּנָה מַעוֹת
בְּפִיהָ וַיִּרְדָּה וְטָבְלָה - טָהְרָה מִטְּמֵאת הַנֶּהֱדָה⁵², וַהֲרִי
הִיא טְמֵאָה עַל גִּבּ רִקְחָה⁵³, וְנִמְצְאתָ רֹאשׁוֹן לְטְמֵאָה⁵⁴
כְּמִי שֶׁנִּגְעָה בְּרֵק הַנֶּהֱדָה. וְכֵן הִדִּין בָּזָב.⁵⁵

(49) סגרה והידקה. (50) הדביקה השפתיים זו לזו בחזק.
(51) נידה סו, ב: מעשה בשפחתו של רבי שטבלה ועלתה
ונמצא לה עצם חוצץ בין שיניה והצריכה רבי טבילה אחרת.
(52) שהיא אב הטומאה וטהורה לבעלה וגם אינה מטמאה
אדם וכלים כנידה. (53) על ידי נגיעתה ברוק שלה. הרוק
הנמצא בפיה באופן טבעי אינו מטמא אותה, אבל כשנתלש
ונדבק למעות הוא מטמא. פירוש אחר: המעות שבפיה
מגרות את בלוטי הפה והם מוציאים רוק. ותוספת רוק זה
תורת משקה עליו, אף על פי שלא יצא חוץ לפה (שני
הפירושים כתבם הר"ש שם). (54) ומטמאה אוכלין ומשקין
ולא אדם וכלים.

יד. וְאֵלּוֹ שְׁאִין חוֹצֵצִין בְּאֶדָם: קִלְקִלִי הָרֹאשׁ וּבֵית
הַשָּׁחִי וּבֵית הַסְּתֵרִים שְׂבָאִישׁ, וְלִפְלוֹף שְׂבָעִין, וְגִלְד
שֶׁהֶעֱלָתָה הַמִּכָּה, לְכָלוּכִי צוּאָה שְׁעַל בְּשָׂרוֹ, וְצוּאָה
שֶׁתַּחַת הַצַּפְרָן⁵⁵, וְצַפְרָן הַמְּדַלְדֶּלֶת, וּכְשׁוֹת הַקָּטָן,
וְהוּא הַשָּׁעַר הַדֵּק שְׁעַל בְּשָׂרוֹ - כָּל אֵלּוֹ אֵינָן חוֹצֵצִין.
(55) שלא כנגד בשר האצבע. אבל שכנגד הבשר חוצצת.

טו. שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת אוֹ יֶתֶר שְׁתֵּי קְשׁוּרִין כְּאַחַת קָשָׁר
אַחַד - אֵינָן חוֹצֵצִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמִּים בָּאִין בֵּהֶן.
וְשְׁעֵרָה אַחַת שֶׁנִּקְשְׂרָה - חוֹצֵצָה. וְהוּא שִׁיחִיהָ
מִקְפִּיד עָלֶיהָ; אֲבָל אִם אֵינוֹ מִקְפִּיד עָלֶיהָ - עֲלֵתָה
לוֹ טְבִילָה, עַד שִׁיחִיהָ רַב שְׁעֵרוֹ⁵⁶ קָשׁוּר נִימָא נִימָא
בְּפָנֶי עֲצָמָה. כִּזָּה הוֹרֵו הַגְּאוּנִים. וַיִּרְאָה לִי, שֶׁשְּׁעֵרוֹ
שֶׁל אָדָם כְּגוֹפוֹ הוּא חָשׁוּב לְעִנְיָן טְבִילָה, וְאֵינוֹ
כְּגוֹף בְּפָנֶי עֲצָמוֹ כְּדִי שְׁנֹאמַר רַב הַשְּׁעֵר⁵⁷, אֲלֹא אֵף
עַל פִּי שֶׁכָּל שְׁעַר רֹאשׁוֹ קָשׁוּר נִימָא נִימָא, אִם אֵינוֹ
מִקְפִּיד עָלָיו - עֲלֵתָה לוֹ טְבִילָה; אֲלֹא אִם כֵּן נִצְטָרֵף
לְחוֹצֵץ אַחֵר עַל גּוֹפוֹ⁵⁸ וְנִמְצָא הַכֹּל רַב גּוֹפוֹ, כְּמוֹ
שְׂבָאֲרָנוֹ. וְאַחַד הַנֶּהֱדָה וְאַחַד שָׁאֵר הַטְּמֵאִין שְׁנֵי
בְּרֹאשָׁן שְׁעָר.

(56) נתבאר למעלה בפרק א הלכה י"ב, שבאינו מקפיד אין
חציצה בפחות מרוב. (57) אין אנו אומרים שרוב השיער
מספיק כדי לדונו כרובו שאינו מקפיד. (58) כאן משמענו
רבינו ששני מיני חציצות מצטרפים לרוב.

טז. תִּקְנַת עֲזוּרָה הִיא, שֶׁתְּהִיָּה אִשָּׁה חוֹפֶפֶת⁵⁹ אֶת
שְׁעֵרָה וְאַחֵר כֶּף תִּטְבֹּל. וְאִם אֶפְשָׁר לָהּ לַחֹף בְּלִילָה
וְלִטְבֹּל מִיָּד תִּכְף לַחֲפִיפָה - הִרִי זֶה מִשְׁבָּח. וּבִשְׁעַת
הַדִּחָק⁶⁰ אוֹ מִפְּנֵי הַחֲלִי חוֹפֶפֶת אֶפְלוֹ בְּעָרֵב שֶׁבַת
וְטוֹבְלָתָ לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת⁶¹.

(59) סורקת, כדי להפריד את השערות. (60) כגון שלא

אֲחֵר שְׁטָבַל - נִטְמָא בְּמַגְעָה⁴⁰. שְׂפָכָר בְּאַרְנוֹ, שְׂפָל
הַבְּלוּעִים בְּגוֹף הַחֵי לֹא מִטְּמֵאִין וְלֹא מִתְּטֵמֵאִין.
נִכְנָסוּ צְרוּרוֹת וְקִיסְמִין בְּסִדְקֵי רִגְלָיו מִלְמַטָּה -
חוֹצֵצִין⁴¹.

(35) לא נכנס כולו לתוך הבשר. (36) מפני שנדבק קצת
בעור הגלוי, ואם החץ מכוסה בקרום דק ושקוף והוא נראה
לעין - אינו חוצץ (תוספתא שם הלכה ה). (37) שאינו
מגולה. (38) והחץ אינו חוצץ. (39) ככל חייבי טבילות
שטבלו שאסורים בתרומה עד אחר הערב שמש.
(40) בשעת ההקאה. (41) בתוספתא שם פרק ח הלכה ד
אמר רבי עקיבא: "אין חוצצים מפני שהוא כבית הסתרים".
ואף על פי שבתוספתא אין חולק עליו, לא פסק רבינו כמותו
מפני שכבר נפסקה הלכה, שבית הסתרים אינו צריך ביאת
מים, אבל צריך להיות ראוי לביאת מים.

ט. אֶסְפְּלָנִית, מְלוּגְמָא וְרִטְיָה⁴² שְׁעַל בֵּית הַסְּתֵרִים
- חוֹצֵצִין; אֵף עַל פִּי שְׁאֵינוֹ צָרִיף שְׂיִפְנָסוּ בֵּהֶן
הַמִּים, צָרִיכִין שִׁיחִיָּו רֹאוּיָן וְלֹא יִהְיֶה בֵּהֶן דְּבָר
חוֹצֵץ, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוֹ. הִיתָה בּוֹ שְׁעֵרָה אַחַת אוֹ
שְׁתֵּים⁴³ חוּץ לַמִּכָּה וְרֹאשָׁה מְדָבֵק לַמִּכָּה, אוֹ שְׁחִי
שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת רֹאשָׁם מְדָבֵק בְּטִיט אוֹ בְּצוּאָה, אוֹ
שְׁחִי שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת בְּרִיסֵי עֵינָיו מִלְמַטָּה וְנִקְבָּן
וְהוֹצִיאָן בְּרִיסֵי עֵינָיו מִלְמַעְלָה - הִרִי אֵלּוֹ חוֹצֵצִין.

(42) מיני רטיות שונים שמשמים על גבי מכה. (43) מפני
ששתי שערות קשורות אינן חוצצות ואחת קשורה חוצצת
(ראה הלכה טו), משמענו רבינו שבנדבוקו למכה - גם
שתיים חוצצות.

י. לֹא יִטְבֹּל אָדָם בְּעָפָר שְׁעַל רִגְלָיו⁴⁴. וְאִם טָבַל -
אֵינוֹ חוֹצֵץ.

(44) האבק העולה על רגליו של ההולך יחף.

יא. הָאוֹחִזוּ בְּאֶדָם וּבְכָלִים וְהַטְבִּילָן - הִרִי הֵן
בְּטְמֵאָתָן, וְאֵף עַל פִּי שְׂרָפָה יִדְיוֹ⁴⁵ עַד שְׂבָאוּ בֵּהֶן
הַמִּים, גְּזֹרָה שְׂמָא לֹא יִרְפָּה. וְאִם הִדִּיחַ יָדָיו בְּמִים
- עֲלֵתָה לָהֶן טְבִילָה⁴⁶.

(45) רבינו למד זה מדברי רבי שמעון שם שאמר: "ירפה"
משמע שלדעת תנא קמא זה לא מועיל. (46) שהמים שעל
ידיו מתחברים עם מי המקווה וכאילו נכנסו שם מי המקווה.

יב. הַמִּפְשִׁלָת בְּנָה לְאַחֲרָה⁴⁷ וְטָבְלָה - לֹא עֲלֵתָה
לָהּ טְבִילָה; שְׂמָא הִיָּה טִיט בְּרִגְלֵי הַתִּינוּק אוֹ בְּיָדָיו
וְנִדְבַק בָּאָמוֹ בְּשַׁעַת טְבִילָה וְחָצָץ, וְאַחֵר שֶׁעֲלֵתָה
נִפְלָה⁴⁸.

(47) הרכיבה את תינוקה על גבה כשהיא ערומה.
(48) ולפיכך הטבילה פסולה אפילו אם בדקה סמוך
לטיבילתה ולא נמצא עליה דבר החוצץ.

יג. נִדָּה שֶׁנִּתְּנָה שְׁעֵרָה בְּפִיהָ אוֹ שְׂקָפָה⁴⁹ יִדָּה אוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חוצץ. ואם היו עיניה פורחות⁷⁴ - אף על גבי העין¹⁸
אינו חוצץ.⁷⁵¹⁹

(73) צבע כחול שהנשים נותנות בעיניהן (נדה שם).
(74) עוצמת ופוחתת תדיר. (75) מפני שתנועת העפעפיים מורידה את הכוחל ונשארה רק שיכבה דקה מאוד שאין בה ממש (רש"י שם).

כב. פתחה עיניה ביותר או עצמתן ביותר - לא²⁰
עלתה לה טבילה. במה דברים אמורים? לענין²¹
טהרות⁷⁶; אבל להתיירה לבעלה - הרי זו מתרת. אף²²
על פי שנתנה תכשיל לבנה, או שהיה בה שרט יטון,²³
או שהיה על גב עינה פחל, ובין פתחה עיניה או²⁴
עצמתן - הרי זו מתרת לבעלה⁷⁷. שכל הדברים²⁵
האלו וכיוצא בהן אינן חוצצין אלא מדבריהן,²⁶
ולענין טהרות גזרו, לענין ביאה לא גזרו⁷⁸. וכל²⁷
החוצץ בנדה לטהרות - חוצץ בשאר הטמאין לענין²⁸
טהרות, וחוצץ בגר בשעת טבילה⁷⁹.²⁹

(76) שאם נגעה בטהרות נטמאו. (77) רבינו חזון ומונה בקיצור נמרץ את כל ההלכות ודילג על ליפלוף שבעין, מפני שהשווהו במקומו לשרטה בבשרה ושניהם מדין יבוש נגעו בהם, לפיכך לא ראה צורך בכך למנות שניהם. (78) הרי"ף גורס בניה שם: "ולית הילכתא ככל הני שמעתתא, אלא כי איתמר הכי לענין טהרות איתמר, אבל לבעלה שפיר דמי". פירוש, אין הלכה ככל השמועות האלה, ומה שנאמר שחוצצים - לענין טהרות נאמר, אבל לבעלה מותרת. (79) כשהוא טובל לגירותו. גוי המתגייר צריך מילה וטבילה.

כג. מי שטבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ, אף על³⁰
פי שנתעסק באותו המין⁸⁰ כל היום כלו - הרי הוא³¹
בטמאתו, עד שיאמר: יודע אני בודאי שלא היה זה³²
עלי קדם הטבילה. הואיל והחזק טמא⁸¹ - העמד³³
טמא על טמאתו עד שתדע בודאי שטהרה⁸².³⁴

(80) שנמצא על גופו אחר שנתעסק בו. (81) לפני הטבילה.
(82) וכאן ספק, שמא היה הדבר החוצץ על בשרו בשעת טבילה ונשאר בטומאתו.

פרק שלישי

(1) יבאר דברים החוצצים בכלים. ואם כל הכלים שווים בדבר זה. וכל סדר טבילת כלים. ואם מטבילים כלים בתוך כלים טהורים.

א. ואלו חוצצין² בכלים: הזפת והחמר וכיוצא³⁵
בהן. הזפת שבכוס ושבעלוהית³ - מתוכן חוצצין⁴,
מאחוריה⁵ אינן חוצצין. במה דברים אמורים?³⁶
מבית האמן⁶; אבל מבצל הבית - בין מתוכן בין³⁷
מאחוריהן חוצצין⁷. הזפת שבתמחוי⁸ ושבעורה,³⁸
בין מתוכן בין מאחוריהן, בין מבצל הבית בין מבית³⁹
האמן - חוצצין⁹.⁴¹

תמצא מים חמים סמוך לטבילתה. (61) שהרי אי אפשר לה לחוף בשבת ויהא הדין לחוף ביום ראשון בערב ולטבול בליל שלישי בשעת הדחק. ורבינו נקט ערב שבת ומוצאי שבת לדוגמא. ונראה מלשונו, שאין להרחיק יותר מיום אחד בין חפיפה לטבילה (כסף משה).

יז. טבילה ועלתה ונמצא עליה דבר חוצץ: אם¹
באותו היום שחפפה טבילה - אינה צריכה לחוף פעם²
שניה, אלא חוזרת וטובלת מיד בלבד; ואם לאו -³
צריכה לחוף פעם שניה⁶² ולטבול.⁴

(62) אם עבר יום שלם וגם נמצאה חציצה, חוששין שמא ישנן עוד חציצות ולא הרגישה בהן.

יח. לא תחוף אשה בנתר⁶³, מפני שמקטף⁶⁴ את⁵
השער; ולא באהלה⁶⁵, מפני שמסיר⁶⁶ את השער;⁶
אלא בחמין, ואפלו בחמין חמה, מפני שהחמין⁷
משירין⁶⁷ את השער ומסלסלין אותו; אבל הצונגין⁸
מקלקלין ומקבצין את השער ומתקשר.⁹

(63) רבינו בכלים פרק ב משנה א מפרש אבן רכה מאוד שמשמשים בה לרחיצת השיער והבגדים. בערבית נקראת טפל. (64) מנתק, והשערות המנותקות חוצצות. (65) בערוך פירש: אלון. (בגמרא שלפנינו כתוב "בחול"). (66) מסבך. (67) בגמרות שבידינו כתוב: "דקירי ומשרו מזיא" פירוש מים קרים "משרו" את השער, ופירש רש"י מקשה את השיער ואין הלכלוך עובר. ונראה שרבינו גורס "חמימי משרו". ומפרש גם כן שמקשים את השיער אולם לדעתו זה עוזר להעברת הלכלוך.

יט. נדה שנתנה תכשיל לבנה וטבילה⁶⁸ - לא עלתה¹⁰
לה טבילה, מפני השמנונית שעל ידיה.¹¹

(68) בלי רחיצת ידיים.

כ. שריטה בבשרה והוציא דם וטבילה: בתוך שלשה¹²
ימים - אין מקום השריטות חוצץ⁶⁹; לאחר שלשה¹³
ימים - חוצץ, מפני שהדם נקפה שם כגלד שעל¹⁴
גבי המפה⁷⁰. וכן לפלוף שבעין⁷¹, אם היה יבש,¹⁵
והוא שהתחיל להזיק⁷² - חוצץ בנדה.¹⁶

(69) השלושה ימים הראשונים הדם שעל מקום זה עודנו רך והוא כחלק מן הבשר (רש"י). (70) פירוש, שחוף למכה, אבל גלד שעל המכה עצמה אינו חוצץ, כמו ששינוי במקוואות פרק ט משנה ד (ראה ראב"ד וכסף משה). (71) למעלה בהלכה א למדנו שליפלוף מחוץ לעין חוצץ בין לח ובין יבש, וכאן המדובר בליפלוף שבתוך העין. בתוספות שם דיבור המתחיל לפלוף פירשו, מפני שהדמעה שבתוך העין מרטיבה את הפלוף ומעכבת את ההתייבשות, אבל הפלוף שמבחוץ הוא סמיך וממהר להתייבש. (72) לפלוף יבש צבעו ירוק ומה שכתב רבינו "וכן" מפרש הכסף משה: כמו שבשריטה חוצץ הדם כשנתייבש כך גם הפלוף שנתייבש חוצץ. ראה שם פירושי הרא"ש והטורן.

כא. פחל⁷³ שבעין - אינו חוצץ; שעל גב העין -¹⁷

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני ו' אדר-א' - ספר טהרה - הלכות מקואות קא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- (2) מקואות פ"ט מ"ה. (3) תוספתא שם פ"ז ה"ב.
- (4) זפת הדבוק בתוך הכוס, והצלוחית חוצץ, מפני שהאדם מקפיד עליו. (5) אינו מקפיד. למדנו בפרק א הלכה יב, שבחציצה קובעת ההקפדה. (6) המשתמש בזפת ואינו מקפיד על קצת זפת בצד החיצון של הכלי. (7) בעל הבית מקפיד שכליו יהיו נקיים גם מבחוץ. (8) קערה גדולה. (9) בכלים אלה משתמשים בחמים, והזפת שעל גביהם בחוץ נמס ומלכלך, לפיכך גם האומן מקפיד.
- 1 ב. המר והקומוס¹⁰, בין בכוס בין בצלוחית בין בתמחוי וקערה, בין מפעל הבית בין מבית האמן, בין מתוכן בין מאחוריהן - חוצצין¹¹. הנה זפת או חמר¹² וכיצא בהן על הטבלא¹³ ועל השלחן ועל הדרגש¹⁴: אם היו נקיים - חוצצין, מפני שמקפיד עליהן; ועל הפלוסין¹⁵ - אינן חוצצין, מפני שאינו מקפיד עליהן.
- (10) תוספתא מקואות פ"ז ה"ב [במשנה מקואות פ"ט ה, כתוב: "המור בכלי זכוכית", אולם רבינו מוחק כנראה את המלים "בכלי זכוכית" (וגם בתוספתא אינו) בהתאם לשיטתו (בהלכות כלים פרק א הלכה ה), שכלי זכוכית אין להם טהרה במקוה]. בספר עבודה, הלכות כלי המקדש פרק א הלכה ג, כותב רבינו: "המור הוא הדם הצרור בחיה שבהדו הידוע לכל, שמתבשמים בה בני אדם" (ראה אבן-עזרא ורמב"ן בפירושיהם לתורה (שמות ל, כג) שדחו פירושו של רבינו). והקומוס הוא מין עפר שצבעו שחור, ונותנים אותו לתוך הדיו (רבינו בפירושו למשנה שבת קד, ב). (11) על מור וקומוס מקפידים גם האומנים. (12) משנה שם. (13) לוח שאוכלים עליו. (14) רבינו במשנתנו מפרש: כסא קטן שעולים ממנו על כסא גדול. אולם בגמרא סנהדרין כ, א פירשו שדרגש הוא מין מיטה, וכן פירש רבינו שם. (15) מלוכלכים (ראה שבת עו, ב "עיסה בלוסה" פירוש לא נקיים).
- 8 ג. היו על מטות¹⁶ בעל הבית - חוצצין; על מטות של עני - אינן חוצצין¹⁷. על אָפֶה בעל הבית - חוצצין; ועל זָקָיִן¹⁸ - אינו חוצצין. על המרדעת¹⁹ משני צדדין²⁰ - חוצצין²¹.
- (16) שם. (17) אין דרכם להקפיד כל-כך על הניקיון. (18) נודות של עור, שמניחים על החמור. (19) כר שנותנים על גב החמור ורוכבים עליו. [במשניות שנספחו לגמרא נדה, לא נזכר כלל "מרדעת". אולם במשניות ישנה, וכן בגמרא שבת קיד, א]. (20) אם הרבב הוא מעבר לעבר. (21) שבת שם.
- 12 ד. היו זפת או חמר²² וכיצא בהן על בגדי תלמידי חכמים²³, אָפֶלו מצד אָהֶד - חוצצין²⁴, מפני שמקפידין על מלבושן להיות נקי. על בגדי עמי הארץ: משני צדדין - חוצצין, מצד אָהֶד - אינו חוצצין.
- (22) שם משנה ו. (23) במשנה: "של בנאים", ובגמרא שבת

- שם פירשו שהכוונה לתלמידי חכמים, שעוסקים בבנינו של עולם. (24) מפני שתלמידי חכמים מחוייבים להקפיד שמלבושיהם יהיו נקיים.
- ה. היו על המטפחות²⁵ של זפתים²⁶ ושל יוצרים²⁷ ושל מפסלי אילנות²⁸ - אינן חוצצין²⁹.
- (25) שם משנה ז. (26) מוכרי זפת. (27) עושי כלי חרס. (28) כורתים את הענפים הדקים, כדי שיתעבה האילן. (29) מטפחותיהם תמיד מלוכלכים ואינם מקפידים.
- ו. טבח³⁰ שהיה דם על בגדיו - אינו חוצצין, מפני שאינו מקפיד.
- (30) זבחים צח, ב.
- ז. מוכר³¹ רבב³² שהיה רבב על בגדו - אינו חוצצין. וכן כל פיוצא בזה. היה הטבח מוכר רבב והיה על בגדו דם ורבב - הרי זה ספק אם חוצצין, מפני שהן שנים ומקפיד, או אינו חוצצין, שהרי מלאכתו היא ואינו מקפיד³³.
- (31) שם. (32) כל דבר הניתך ונבלע בבגד, נקרא רבב (רש"י שם). (33) שם בעיא שלא נפשטה [לא נתבאר לי למה כתב רבינו כאן שהוא ספק, הרי דרכו לפסוק לקולא כל בעיא בענין דרבנן שלא נפשטה? ואולי מפני שיש כאן חזקת טומאה].
- ח. היה הזפת³⁴ או החמר וכיצא בהן על הסנדל מתוכו - מלמעלה חוצצין³⁵, מלמטה אינו חוצצין³⁶. על הספסל - מלמעלה או מן הצדדין חוצצין³⁷, מלמטה³⁸ אינו חוצצין.
- (34) תוספתא מקואות פרק ז הלכה ב. (35) האדם מקפיד שלא יתלכלך השטח העליון של רגלו. (36) אינו מקפיד על לכלוך השטח התחתון של רגלו, שאינו נראה. (37) מקפיד, כדי שלא יתלכלכו בגדי היושב עליו. (38) השטח שכלפי האדמה.
- ט. לכלוי³⁹ צואה שפכסא ושפכתדרה המקפשיין⁴⁰, בין מתוכן בין מאחוריהן, בין מלמטה בין מן הצדדין - אינן חוצצין, מפני שהמים מעבירין אותן. אבל לכלויי שמרים שפכוס ושפצלוחית, והמור שפשיורי⁴¹ ושפזוג⁴², והטיט והפצק שעל יד הקרדום ושעל יד המגרפה [אינן חוצצין; הגלידין⁴³]
- חוצצין⁴⁴.
- (39) שם. (40) בתוספתא הגירסא "והמכובשין", ומפרש ב'מנחת ביכורים': לחלוח שחור שנתייבש (הגר"א גורס "המכובסין", ואיני יודע לפרש). (41) שיר הוא תכשיט חלול, ורגילים למלאותו מוך. (42) פעמון. נותנים בתוכו מוך, כדי שלא יקשקש. (43) נתייבשו. נראה שזה נמשך לטיט ובצק בלבד, אבל לא ללכלוכי שמרים, שהרי הפסיק באמצע וכתב דין מוך שבשיר ושבוזג שלא שייך בהם הגלדה [ובכלל קשה להבין, מה ענין מוך בשיר וזוג לכאן,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 יד. צְלוּחִית⁵⁶ שְׁפִיָּה שׁוֹקֵעַ⁵⁷ - אֵינָה טְהוֹרָה עַד
18 שְׁיִטְנָה עַל צִדָּה⁵⁸.

56 שם. 57 בדומה לדיונות שמשמשים בהן תלמידי
בתי ספר, ודיונות כזו שומרת על הדיו שלא יישפך.
58 במשניות שלפנינו: "עד שינקבה". ולפי אותה גירסא,
אין הבדל בין צלוחית לקלמרין שבבבא הבאה. ונראה
בדעת רבינו, שצלוחית פיה שוקע קצת וגם אינו צר כל-כך
כמו פי דיונות, ולפיכך מספיקה הטייה על צידה.

19 טו. קְלָמְרִין⁵⁹ אֵינָה טְהוֹרָה עַד שְׁיִקְבְּנָה מִצִּדָּה⁶⁰,
20 כְּדֵי שְׁיִכְנְסוּ הַמַּיִם לְעִקְמוּמִיּוֹת שָׁבָה.

59 דיונות שפיה שוקע הרבה, והמים אינם נכנסים לשטח
שבין הכפיה ובין דפנות הקלמרין, מפני שאין מוצא
לאויר הנמצא באותו שטח. 60 ויטבילנה כשהנקב
למעלה.

21 טז. בְּהִמָּה⁶¹ שֶׁהִיא הַשִּׁיר⁶² שְׁעָלֶיהָ רְפוּיָה⁶³ וְנִטְמָא -
22 מְטַבְּלִין אוֹתָהּ בְּמִקְוָמוֹ⁶⁴.

61 משנת שבת נא, ב. וגמרא נב, ב. 62 שתולים על
צווארי בהמות קטנות לנוי. 63 בלתי מהודק לצוואר,
והמים יכולים להיכנס. 64 בצוואר הבהמה.

23 יז. לֹא יִטְבִּיל⁶⁵ אָדָם אֶת הַקְּמָקוֹם בַּפֶּחְמִין שְׁבוּ⁶⁶,
24 אֲלֵא אִם כֵּן שִׁפְשֵׁף⁶⁷.

65 שם פרק ט משנה ב. 66 כשיש בו פחמים.
67 הכניס ידו לתוך הקומקום, ולקח את הפחמים ואחז
אותם בידו. [כך פירש רבינו במשנה. ומפרשים אחרים
פירשו, שהכוונה לפיח שעלה על הקומקום, וצריך לשפשף
ולהסירן].

25 יח. כְּלִי⁶⁸ שֶׁהוּא מְלֵא מִשְׁקִין⁶⁹ וְהִטְבִּילוֹ - כְּאֵלּוֹ לֹא
26 טָבֵל⁷⁰. הִיא מְלֵא מַיִם וְהִטְבִּילוֹ - הֲרֵי הַמַּיִם⁷¹ וְהַכְּלִי
27 טְהוֹרִין כְּאַחַת⁷², מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם יֵשׁ לָהֶן טְהוֹרָה
28 בְּמִקְוָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֹה בְּטָמְאָת אֲכָלִין וּמִשְׁקִין⁷³. הִיא
29 הַכְּלִי מְלֵא מִי רְגָלִים - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאֵלּוֹ הוּא מַיִם⁷⁴.
30 הִיא בּוֹ מִי חֲטָאֵת⁷⁵; אִם הִיא רַב הַכְּלִי פְּנוּי⁷⁶ כְּדֵי
31 שְׁיִרְבּוּ מִי מְקוֹה עַל מִי חֲטָאֵת שִׁבְתוֹכוֹ - הֲרֵי זֶה
32 טְהוֹר; וְאִם לֹא - עֲדִין הוּא בְּטָמְאָתוֹ⁷⁷, וְכֵאלּוֹ הֵן
33 שָׁאֵר מִשְׁקִין שֶׁחֻצְצִין⁷⁸ בֵּין גּוֹף הַכְּלִי וּבֵין מִי
34 הַמְּקוֹה.

68 שם משנה ו. 69 חוץ למים. 70 שהמשקין חוצצים
בין מי המקוה והכלי. 71 שנטמאו בנגיעתם בכלי.
72 הטבילה מטהרת שניהם. 73 בהלכות טומאת אוכלין
פרק ב הלכה כא. שם כתב רבינו: "שאם הטביל מים טמאים
במקווה, כיון שצפו מי מקווה עליהן - טהרו". 74 שם
פ"ה ה"ב למדנו, שמי רגליים דינם כמים לענין הכשר, וה"ה
להשקה. 75 מים שנתנו עליהם אפר פרה אדומה כדי
להזות על טמאי מת. 76 ונתמלא במי מקווה. 77 מפני
קדושתם הם חשובים, ואינם בטלים לגבי מי המקווה עד

הרי בדיני לכולים? ואולי הכוונה למוך
שנתלכלך. (זה דוחק). 44 מלשון "אבל" שבתחילת בבא
זו, יש ללמוד שלכלוכי צואה בכסא וקתדרה, אפילו הגלילו
אינם חוצצים, מפני שהמים מעבירים גם את היבשים.
[למעלה בפ"ב ה"א מחלק רבינו בין מיני טיט שונים, וכאן
לא חילק. ונראה שיש לחלק בין טיט שעל עור ושעל כלים].

1 י. דָּבָר בְּרוּר הוּא, שְׁכָל מְקוֹם שֶׁאֲמַרְנוּ בְּזָפֶת וּבְחֶמֶר
2 וְכִיּוֹצָא בָּהֶן שְׁאִין חֻצְצִין בְּכָלִים - מִפְּנֵי שְׁאִינוֹ
3 מְקַפֵּיד הוּא. לְפִיכָּךְ, אִם הִיא רַב הַכְּלִי חֲפוּי בְּזָפֶת
4 אוּ בְּחֶמֶר וְכִיּוֹצָא בָּהֶן - לֹא עֲלָתָה לוֹ טְבִילָה, כְּמוֹ
5 שֶׁבְּאַרְנֹה⁴⁵, אֶף עַל פִּי שְׁאִינוֹ מְקַפֵּיד. אֵין⁴⁶ בְּדָבָר זֶה
6 הַפֶּרֶשׁ בְּכָלִי מִן הַכָּלִים, אֲלֵא כָּל הַכָּלִים שְׁוִין בְּדָבָר
7 זֶה.

45 למעלה בפרק א הלכה יב, שרובו חוצץ אפילו אינו
מקפיד. 46 נראה שצ"ל "ואין".

8 יא. כָּל יְדוֹת הַכָּלִים⁴⁷ שֶׁהֵן חֲלוּלִין שֶׁהַכְּנִיסָן שְׁלֹא
9 בְּדִרְכָּן⁴⁸, אוּ שֶׁהַכְּנִיסָן בְּדִרְכָּן וְלֹא מִרְקָן⁴⁹, אוּ שֶׁהֵיוּ
10 שָׁל מִתְּחַת וְנִשְׁבְּרוּ⁵⁰ - לֹא עֲלָתָה לָהֶן טְבִילָה.

47 מקוואות פרק י משנה א. 48 באופן שאין המים
נכנסים לתוך חלל הידות. 49 לא הכניסם באופן שהמים
ישטפו אותן לכל אורכן ורוחבן (מלשון הכתוב ויקרא ו
ימורק ושוטף במים). 50 לא נשברו לגמרי אלא נקמטו,
ומתוך כך נסתם החלול ואין המים נכנסים לכולו. [פירוש
זה מסתמך על פירוש רבינו למשנתנו. אולם הכסף-משנה,
הברטנורא, ה'תוספות יום טוב' ו'תפארת ישראל', מפרשים
שהמדובר במשנה ביד שאינו מחובר לכלי אלא מכניסים
אותה לכלי ולפעמים מסיירים אותה, ומלמדת המשנה, שאם
הכניס את יד הכלי בצורה בלתי נכונה - אינה חיבור לכלי,
ולפיכך היר חוצצת בטבילת הכלי, שהרי המים אינם נכנסים
למקום שהיא יושבת, "ולא מירקן" מתפרש: שלא גמר את
הכנסתו, כמו: "ומירק אחר שיחטה על ידו" (יומא לב, ב)
ואם נשברו אינן ראויות למלאכתן ולכן חוצצות. ולשון
המשנה: "הרי אלו חוצצין", סיוע לפירושה. ורבינו כאן
שינה לשון המשנה, וכתב: לא עלתה להן טבילה.

11 יב. כְּלִי⁵¹ שֶׁהִפֵּךְ פָּיו לְמַטָּה וְהִטְבִּילוֹ - כְּאֵלּוֹ לֹא
12 טָבֵל, מִפְּנֵי שְׁאִין הַמַּיִם נִכְנָסִין בְּכָלֹ⁵². הִיא בּוֹ
13 מְקוֹם שְׁאִין הַמַּיִם נִכְנָסִין בּוֹ⁵³ עַד שְׁיִטְנּוּ עַל צִדּוֹ -
14 לֹא עֲלָתָה לוֹ טְבִילָה עַד שְׁיִטְנּוּ עַל צִדּוֹ.

51 שם. 52 האוויר שבכלי שאין לו מקום לצאת, מעכב
על המים מלהכנס, אבל כשמכניסים את הכלי ושוליו
למטה, או כשהוא מוטה על צידו - דוחפים המים את
האוויר לחוץ ותופסים את מקומו. 53 במשנה: "זבורית",
ופירש שם רבינו: זוויות ותוספות שהמים אינם נכנסים
לתוכם, כשהוא מטביל את הכלי דרך שוליו.

15 יג. כְּלִי⁵⁴ שֶׁהוּא צָר מְכָאֵן וּמְכָאֵן וְרָחֵב בְּאִמְצָעֵ⁵⁵ -
16 אֵינוֹ טְהוֹר עַד שְׁיִטְנּוּ עַל צִדּוֹ.

54 שם. 55 לא מצאתי פירוש לזה במפרשי המשנה.

צורה שהיא, שאינו רוצה להשאיר את הקשר. (96) אם לא גילו דעתם כלל. (97) דרכם להקפיד ולתפור. (98) החוטאים שבשפת הבגד שאינם ארוגים, שמשאירים אותם לנוי. (99) במשנתנו כתוב סתם "והנימין", אולם בתוספתא שם פרק ח הלכה א מחלק בין קשרן ובין נקשרו מאליהן (ראה ההלכה הבאה). וטעמו של דבר נראה, מפני שנימין שנתקשרו מאליהן קשה מאוד להתירן ויש להניח שישאירן כך, אבל אם קשרן אדם הוא קושר בסדר מתאים לפי תכנית שקבע לעצמו, ואפשר שלפעמים יתירן לשם שינוי תבנית הבגד. [ב'מנחת ביכורים' מפרש, כשנקשרו מאליהן אין הקשר מהודק כל-כך והמים נכנסים, ולכן אינן חוצצין. מה-שאין-כן כשקשרן האדם. וקשה מאוד לקבל פירושו, שהרי כל ההלכה עוסקת בדין קשרים שאין דרכו להתירם, ואינם צריכים ביאת מים]. (100) הלולאה הקשורה בסנדל שמכניסים בה הרצועה. (101) תפילין מקבלות טומאה, מפני שיש להן בית קיבול (ראה הלכות כלים פרק ז הלכה יב). (102) כל התפילה בלי רצועותיה נקראת קציצה. (103) מהודקת מאוד ואינה זזה ממקומה. (104) כשהאדם קושר את התפילה ומזיזה, אין הרצועה זזה ממקומה שבתוך התפילה. (105) נוד. (106) ילקוט הרועים.

כב. ואלו¹⁰⁷ שצריכין שייבואו בהן המים: הקשרים²¹ שפפתחי החלוק¹⁰⁸ שהן עשויות לולאות. וכן קשרי לולאות שפפתה¹⁰⁹. ושה של סדין צריך למתח¹¹⁰. ותפלה של ראש בזמן שאינה קבועה ברצועה. ושל זרוע בזמן שהיא עולה ויורדת. ושנצעים¹¹¹ של סנדל. וקשרי נימי הבגדים שקשרין¹¹². וכן כל פיוצא באלו המקומות שהוא עתיד לגלותן ולמתחן¹¹³. הפליין¹¹⁴ של גת¹¹⁵ ושל בד¹¹⁶: אם היו חזקים¹¹⁷ - צריך לחטט, ואם היו רפים - צריך לנער¹¹⁸. הפרי¹¹⁹ והפסת¹²⁰ של עור - צריכים שייבואו בהן¹²¹ המים¹²².

(107) שם משנה ד. (108) בצד החזה. (109) חלוקים שלובשים אותם על-ידי הכנסת ראש במקום הפתוח למעלה. בחלוקים אלה תופרים לולאות במקום שכנגד הכתף, וקושרים אותם אחר לבישת החלוק. (110) הסדין רחב, ולפיכך שפתיו נקמטות כשמטבילים אותו במקווה וצריך למתוח אותן. (111) הרצועות. (112) האדם. ראה הלכה כא. (113) כשישתמש בהם, ומשום זה צריך לגלותם ולמתחם לפני הטבילה. (114) תוספתא מקוואות פרק ח הלכה א. (115) שדורכים בו ענבים. (116) שסוחטים בו זיתים להוציא שמנם. (117) הסלים עשויים מענפים דקים ארוגים. ואומר רבינו, שאם הענפים מהודקים בחווק, צריך לחטט את הפסולת הדבוקה בהם. (118) מנענע אותם והפסולת נופלת. (119) משנה שם. (120) סוף פרק ד מפרש רבינו ששניהם משימים תחת הראש, אלא שכר הוא קטן וכסת יותר גדולה, ושניהם ממולאים צמר וכדומה (ראה ברטנורא ו'תוספות יום טוב' כאן). (121) בפנים. (122) מפני שלפעמים מוציאים מה שבתוכם.

כג. פסת¹²³ עגלה¹²⁴ והפדור¹²⁵ והאמם¹²⁶

שירבו על מי החטאת (ר"ש במשנתנו). (78) כמבואר בהלכות טומאת אוכלין שם.

יט. פלי⁷⁹ שתוכו טהור וגבו טמא⁸⁰, והיה מלא זין לכן או חלב⁸¹, והטבילו - הולכין אחר הרב: אם היה רב הפלי פנוי פדי שירפו המים בתוכו - טהור, מפני שטמאתו מדבריהן⁸². אבל אם היה בו זין אדם או שאר משקין⁸³ - לא עלתה לו טבילה⁸⁴.

(79) זבחים עח, ב רעט, א. (80) כגון שנגעו משקין טמאים בגב הכלי, ולמדנו בהלכות טומאת אוכלין פרק ז הלכה ב, שגזרו חכמים על משקין טמאים שיטמאו כלים, ואם נגעו בגב הכלי - נטמא הגב בלבד ולא התוך. (81) זין לבן וחלב, אין צבעם מתבלט כל-כך במים. (82) בהלכה הקודמת, המדובר בכלי שיש עליו טומאה מן התורה, ולא חילקנו שם בין רוב למיעוט, ואפילו מיעוט משקין חוצצים, אבל בטומאה דרבנן מועיל רוב מי מקווה לבטל את המשקין שבכלי. [ומה שכתב שם "מלא משקין", הכוונה שהכלי אינו ריק]. (83) שצבעם אדום. (84) אם לא דיהה מראה היין. ואם דיהה, הכל מודים שהטבילה כשירה. כר' יהודה בזבחים שם.

כ. לגין⁸⁵ שהוא מלא מים טמאין, והיה על פיו טיט טופח⁸⁶, והיה הטיט שוקע במים⁸⁷, והטבילו - טהור⁸⁸. ואם היה טיט היין⁸⁹ וכיוצא בו - פאלו לא טבילו⁹⁰. וכן טפעת⁹¹ שנתנה בלכנה של טיט טופח והטבילה - טהורה⁹². ואם היה טיט יין - פאלו לא טבילה.

(85) כד, בקבוק (תוספתא מקוואות, פרק ז הלכה א). (86) לח ורך. (87) בתוספתא הגירסא: המים שוקעין בטיט. פירוש, הטיט היה סופג את המים. ונראה שגם רבינו התכוון לכך. (88) טיט זה אינו חוצץ, מפני שמי המקווה חודרים לתוכו ומגיעים ללגין. (89) טיט עבה חפור מבורות. (90) דין טיט היוון, נאמר כבר למעלה בפרק ב הלכה א. ומסרנו מקורו במשנה, ונכפל כאן אגב שאר הדינים שנאמרו בתוספתא זו. (91) שם. (92) משמיענו, שאפילו כל הכלי שקוע בטיט רך כזה - מועילה הטבילה.

כא. אלו⁹³ שאין צריכין שייבואו המים בהן: סתם קשרי בגדי עניים⁹⁴; ואם הקפיד עליהן⁹⁵ - חוצצין. וקשרי בגדי בעלי בתים - סתמן⁹⁶ חוצצין⁹⁷; ואם אינו מקפיד עליהן - אינן חוצצין. וקשרי נימי הבגדים⁹⁸ שנקשרו מאליהן⁹⁹. וכתב הסנדל¹⁰⁰. ותפלה של ראש¹⁰¹ בזמן שהקציצה¹⁰² דבוקה¹⁰³ עם הרצועה שבה וחזקה. ותפלה של זרוע בזמן שאינה עולה ויורדת¹⁰⁴. ואזני החמת¹⁰⁵ והתורמיל¹⁰⁶. וכל פיוצא באלו מקשרים ותפרים שאינו עתיד להתירם.

(93) משנה מקוואות פרק י, ב-ג. (94) שנקרעו וקשר מקום הקרע. אין דרכם של עניים להקפיד על זה, ואנו מניחים שאין דעתם להתיר את הקשר ולתפור את הקרעים. כל דבר המחובר באופן קבוע, אינו חוצץ. (95) גילה דעתו באיזו

137) שם פרק ו' משנה ב, כפי שנתפרשה בחגיגה כב, א. (138) ואף-על-פי שכלים אלו אינם מונחים במקווה עצמו, אלא במים המחוברים לו, כמו ששינו (שם פרק ו' משנה א): "כל המעורב למקווה - כמקווה". (139) ונתבאר שם, שעירוב מקוואות כשר לטבילה רק אם אמת המים המחוברת אותם רחבה כשפופרת הנוד (כרוחב חלול השפופרת שנותנים בפי הנוד, היינו מקום שאפשר לגלגל בתוכו שתי אצבעות סביב). (140) לכל הכלי הגדול ומטהרים אותו. (141) אע"פ שלא נטבלו במי המקווה, ולא במים המחוברים להם ברוחב שפופרת הנוד. (142) ולא מילאו המים את הכלי הגדול ונשאר בטומאתו. אם מניחים במים כלי שפיו צר ובטנו רחב, כשהוא מוטה על צידו, הם נכנסים וממלאים את הכלי עד כנגד פיו, וכשמגיעים למקום זה הם סותמים את פיו וסוגרים על האוויר שלמעלה ממנו, ומתוך כך הוא מעכב על המים מלהכנס, כמו כלי שהפכו בהלכה יב. נראה 'בית יוסף' יורה-דעה סימן רטו, ובש"ך שם סעיף-קטן כח. ביאורינו זה נותן הסבר מלא לשיטת רבינו. (143) אפילו אם המים שבתוך הכלי הגדול, כיסו אותם מכל צד. (144) בפחות מזה אין עירוב מקוואות מועיל, כמו שביארנו. (145) שהרי המים לא עשו שום פעולת טהרה שתגורר אחריה טהרת הכלים הקטנים. (146) משנה חגיגה כב, ב. שם נימנו אחת-עשרה מעלות שעשו חכמים בקודש על התרומה. ראה הלכות אבות הטומאות פ"ב. (147) שפיהם רחב יותר משפופרת הנוד. (148) בהלכות שאר אבות הטומאות פרק יב הלכה א.

פרק רביעי

(1) יבאר שמים שאובין פוסלים את המקווה. ואם צריך שיהיה כולו בידי שמים. המניח כלי תחת הצינור בכל עת ובכל זמן. כיצד פוסלין שלושה לוגים מים שאובים את המקווה. שאובה שהמשיכה ואמבטיה ומרחצאות שלנו. מי גשמים ומים שאובים שהיו מתערבים בחצר ויורדים למערה.

- א. דין תורה², שכל מים מְכַסִּין³ טבילין בהן⁴; שְׁנֵאֵמַר: מְקוֹה מֵיִם⁴ - מִכָּל מְקוֹם. וְהוּא שִׁיְהִיָּה בְּהֵן⁵ כְּדִי לְהַעֲלוֹת בְּהֵן כְּדִי טְבִילָה לְכָל גּוֹף הָאָדָם בְּכַת אֶחָת. שְׁעָרוֹ חֲכָמִים: אָמְהָ עַל אָמְהָ⁶ בְּרוּם שְׁלֹשׁ אַמּוֹת⁶. וְשִׁעוֹר זֶה הוּא מְחִזִּיק אֲרֻבַּעִים סָאָה⁷ מֵיִם. בֵּין שְׁאוּבִין⁸ בֵּין שְׁאִינֵן שְׁאוּבִין.

(2) עירובין ד, ב - ובכמה מקומות. (3) אפילו שאובים בכלי. (4) כל מים נקווים שהם. [בכל המקומות שבגמרא, למדו מן הכתוב (ויקרא טו, ה) "ורחץ במים". דרכו של רבינו, כשהוא מוצא לימוד יותר פשוט מזה שאמרו בגמרא, הוא מסתמך עליו ('יד מלאכי' כללי הרמב"ם אות ד)]. (5) נחלקו האחרונים בקביעת שיעור האמה שבתקופת התלמוד. יש מקטינים עד חצי מטר אירופאי, ויש מגדילים עד למעלה מששים סנטימטר, ויש קובעים שיעורים ממוצעים בין שני אלה. וקביעת הלכה למעשה בשיעור מקוה, מסורה בידי גדולי התורה. (6) אמנם לדעת מקטיני האמה - קומתו של האדם הבינוני היא יותר משלוש אמות, אבל חכמים שיערו שאפשר לו לטבול על ידי הרכנת הראש

1 ¹²⁷ וְהִקְמִיעַ¹²⁷ וְהִתְפַּלֶּה - אֵינֶן צָרִיכִין שִׁיבּוֹאוּ הַמֵּיִם
2 לַחֲלָלָן. זֶה הַפֶּלֶל: כָּל שְׁאֵין דְּרָכּוֹ לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס
3 - טוֹבֵל סָתוּם.

(123) שם משנה ב. (124) שמניחים על גבי הבהמה לרכב עליה, כסת זו עשויה מעור וממלאים אותה מוכין ותופרים אותה, ואין דרכם לפרוס את התפר ולהוציא את המוכין. (125) שמשחקים בו. (126) דפוס של מנעל עשוי מעור ממולא מוכין. (127) לשמירה. את הקמיע נותנים בתוך קטן של עור או בד, ותופרים אותו.

4 כִּד. הַמְטְבִּיל¹²⁸ בְּגָדִים הַמְכַסִּין¹²⁹ - צָרִיכִין שִׁיכְנֹסוּ
5 בְּהֵן הַמֵּיִם עַד שִׁיבְעָבָעוֹ¹³⁰. הַטְבִּילֵן נְגוּבִין - עַד
6 שִׁיבְעָבָעוֹ וְנִוְחוּ מִבְּעָבֻעֵין¹³¹.

(128) שם משנה ד. (129) בעודם לחים. (130) כשנותנים בגד במים עולים כעין אבעבועות. ומוכן, שמי המקווה לא הגיעו למקומות אלה הגבוהים קימצא, ואף-על-פי-כן מועילה הטבילה, מפני שהמים הנמצאים בבגד מתחברים עם המקווה ומתטהרים בהשקה ונעשו כמי המקווה. הבעבוע מוכיח, שמי המקווה כבר נספגו לתוך הבגד. (131) ויתפשט כל הבגד על פני מי המקווה, כי לפני כן לא הגיעו מי המקווה לראש הברועה שהוא גבוה משטח מי המקווה.

7 כֹּה. כָּל יְדוֹת הַבָּלִים¹³² שֶׁהֵן אֲרָכִים יוֹתֵר מִכְּדִי צָרִיפֵן
8 וְעַתִּיד לְקַצֵּץ - מְטְבִילֵן עַד מְקוֹם הַמֶּדָּה¹³³. בִּיצֵד?
9 שְׁלֹשֶׁת דְּלִי גָדוֹל - אֲרַבְעָה טַפָּחִים¹³⁴, וְקָטָן -
10 עֶשְׂרֶה. מְטְבִיל מִן הַשְּׁלֹשֶׁת עַד מֶדָּה זֹאת בְּלִבְדִּי¹³⁵,
11 וְהַשְּׂאֵר טָהוֹר¹³⁶.

(132) שם משנה ה. (133) מידת היד שהכלי צריך לה, להיות ראוי לתשמישו. (134) ראה הלכות כלים פרק ט הלכה טו. (135) ואפילו אם נגמרה המידה באמצע טבעת, אינו צריך לטבול את כל הטבעת, ורואים אותה כאילו נחתכה. [ולמה אין מקום חיבור שני חלקי הטבעת חוצץ? מפני שבית הסתרים בכלים אינו צריך להיות ראוי לביאת מים (ר"ש וברטנורא)]. (136) המדובר כשנגעה טומאה בדלי, ונטמא חלק השלשלת שהכלי צריך לו, והשאר - למעלה מארבעה טפחים בדלי גדול ומעשרה בקטן לא נטמא כלל, כמו שנתבאר בהלכות כלים שם.

12 כו. כָּלִי טָמֵא¹³⁷ שֶׁנָּתַן בְּתוֹכוֹ פְּלִים אַחֲרִים וְהַטְבִּיל
13 הַפֶּל - עָלָתָה לָהֶן טְבִילָה¹³⁸, אֵף עַל פִּי שְׁפִי הַכָּלִי
14 צָר בְּיוֹתֵר¹³⁹; שְׁהִי הַמֵּיִם נִכְנָסִין לִּו¹⁴⁰, וּמִתּוֹךְ
15 שֶׁעָלָתָה טְבִילָה לְכָלִי הַגָּדוֹל - עָלָתָה טְבִילָה לְכָלִים
16 שֶׁבְּתוֹכָו¹⁴¹. וְאִם הָטָהוּ עַל צִדּוֹ וְהַטְבִּיל¹⁴² - לֹא
17 עָלָתָה לָהֶן טְבִילָה¹⁴³ עַד שִׁיְהִיָּה פִּי רָחֵב כְּשִׁפּוּפֶרֶת
18 הַנּוֹד¹⁴⁴. וְכֵן אִם הָיָה הַכָּלִי טָהוֹר וְנָתַן לְתוֹכוֹ פְּלִים
19 טָמֵאִים וְהַטְבִּילֵן - לֹא עָלָתָה לָהֶן טְבִילָה¹⁴⁵ עַד
20 שִׁיְהִיָּה פִּי רָחֵב כְּשִׁפּוּפֶרֶת הַנּוֹד. בְּמָה דְּבָרִים
21 אֲמוּרִים¹⁴⁶? לְתַרּוּמָה; אֲבָל לְקֹדֶשׁ - אֵין מְטְבִילִין
22 פְּלִים לְתוֹךְ פְּלִים טָהוֹרִין כָּלִל, וְאִפְלוּ הָיָה בָּסֵל או
23 בְּקֶפֶה¹⁴⁷, כְּמוֹ שֶׁבִּיאָרְנוּ לְמַעַלָּה בְּמִקּוֹמוֹ¹⁴⁸.

מקורו ב'תורת כהנים' פרשת שמייני, פ"ט ה"א. כללו של דבר: כולו בידי אדם, כגון ששאב מים ונתן לתוך הבור – פסול; מקצתו מפעל שמים ומקצתו מפעל אדם – כשר.

(ראה תוספתא, חגיגה יא, א - ד"ה ברום). (7) שהם 960 לוגים. (8) בכלים. ואפילו כל המים הם שאובים טובלים בהם (וכן ב'תוספות' פסחים יז, ב ד"ה אלא).

ג. פיצד? המניח¹⁶ קנקנים בראש הגג לנגבם וירדו להם גשמים ונתמלאו, אף על פי שהיא עונת הגשמים¹⁷ - הרי זה ישבר את הקנקנים או יכפם¹⁸ והמים הנקנים מהם¹⁹ פשרים לטבל, ואף על פי שכל המים האלו היו בכלים, שהרי לא מלאן בידיו²⁰. לפיכך, אם הגביה את הקנקנים והערים²¹ - הרי כל המים שבהם שאובין.

(16) משנה, מקואות פ"ב, מ"ז. (17) והיה לו לחשוב על האפשרות שיפלו מים לתוכם. (18) יהפכם על פיהם במקום שהם עומדים. (19) בקרקע. (20) וגם לא העמידם לשם קבלת מי גשמים, ומידי שמים באו. שבירת הקנקנים או הפיכתם, העמידם לשם קבלת מי גשמים ומידי שמים באו. שבירת הקנקנים או הפיכתם אינו מילוי בידי אדם. כרבי יהושע שם. (21) הרי עשה האדם בידים כל פעולת מילוי המקוה.

ד. המניח²² פלים תחת הצנור²³ תמיד בכל עת ובכל זמן²⁴, אחד פלים קטנים ואחד פלים גדולים, אפלו פלי אבנים וכיוצא בהן מפלים שאינן מקבלין טמאה, ונתמלאו מי גשמים - הרי אלו פסולי²⁵. ואם כפאן על פיהן או שברן - המים הנקנים מהן פשאובין לכל דבר, שהרי לדעתו נתמלאו; שחזקת הצנור לקלח מים. ואפלו שכת הפלים תחת הצנור²⁶ - פסולי²⁷, גזרו על השוכח מפני המניח. וכן המניח²⁷ את הפלים בחדר²⁸ בעת קשור העצים²⁹ ונתמלאו - המים שבהן פסולי³⁰, שהרי לדעתו נתמלאו. וכן גזרו³⁰ על השוכח בחדר בשעת קשור עצים משום מניח. הניח בחדר בעת פזור עצים³¹ וכאז עצים ונתמלאו - הרי אלו פשרין, כמו שמניח בראש הגג לנגבם³². וכן אם הניח בעת קשור העצים ונתפזרו ונתקשרו ונתמלאו - הרי אלו פשרין³³. ואם שברן³⁴ או כפאן - המים הנקנים מהן פשרין.

(22) משנה, מקואות פ"ד מ"א, כפי שנתבאר בגמרא שבת טז, ב. (23) מדובר בצנור שאינו פוסל המים העוברים בו (ראה לקמן פ"ו ה"ו בהשלמות). (24) פירוש בכל זמן שהוא, בין כשהשמים מעוננים ובין כשאינם מעוננים. (25) אם הניחם תחת הצנור, אפילו בשעה שאין עננים, גילה דעתו שהוא רוצה שיפלו לתוכם מי גשמים. (26) הניחם שם מתוך כוונה לסלקם מיד, ושכח ולא סילקם. (27) במשנתנו נחלקו בית-שמאי ובית-הלל בדין שוכח. ופסק כבית-שמאי, כדברי רבי מאיר, שנמנו ורבו בית-שמאי על בית-הלל, ונקבעה הלכה כמרובים. (28) לא תחת הצנור. (29) מניחים אנו שהתכוון שיפלו גשמים לתוך הכלים. (30) דעת רבינו, שבכל מקום גזרו שוכח משום

ב. מדברי סופרים⁹, שהמים השאובין פסולי¹⁰ לטבילה. ולא עוד, אלא מקנה מים שאינן שאובין שנפל לתוכן שלשה לגין מים שאובין - פסול הכל¹⁰. אף על פי שפסול מים שאובין מדברי סופרים, למדוהו בהקש¹¹. שהרי הוא אומר: אף מעין ובור מקנה מים יהיה טהור. המעין אין בו תפיסת יד אדם כלל¹², והבור פלו בידי אדם, שהרי פלו מים שאובין. אמרו חכמים: המקנה לא יהיה פלו שאוב כבור, ואין צריך להיות פלו בידי שמים כמעין, אלא אם יש בו¹³ תפיסת יד אדם¹⁴ - פשר¹⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

אלא אם יש בו תפיסת יד אדם כשר

"דין תורה שכל מים מכוונסין טובלין בהם, שנאמר מקוה מים.. כו" אבל "מד"ס שהמים השאובין פסולי¹⁰ לטבילה". ובעבודת האדם עניין הטבילה הוא להביא נפשו במי הדעת, ובזה יש חילוק בין מעיין "בידי שמים" שהם העניינים המפורשים בתורה, ובור ש"בידי אדם" הם העניינים שלא התפרשו בתורה, ופונה לגדול ממנו שיורה לו דרך תשובה ומורה לו ע"פ מה שמתקבל על דעתו איך שצריך לנהוג.

מדיון תורה "כל מים מכוונסין טובלין בהם" וגם בבור שכולו בידי אדם, ובענייני האדם הוא כשפונה לגדול ממנו לקבל דרך תשובה ומשיב לו כפי שמתקבל על דעתו ואפשר לסמוך על דבריו שהם בבחינת "מי הדעת". אבל מד"ס גזרו שהמים השאובין (בידי אדם) פסולי¹⁰ לטבילה כי אחרי ירידת הדורות הוצרכו לגזירות וסייגים שלא כולם מתקבלים על דעתו של אדם - ידי אדם - ואמרו חכמים שאין לסמוך כלל על דעתו של אדם כדי שיחשב כמי הדעת.

ולאידך גם מד"ס אין צריך להיות כולו בידי שמים "אלא אם יש בו תפיסת יד אדם כשר" כי ההוראות בענייני תורה ומצוות, צריכות להיות באופן של התלבשות ובמדידה והגבלה, ובזה יכול וצריך להיות "תפיסת יד אדם" מצד המעלה שבעבודת המטה.

(על פי יין מלכות ספר טהרה סימן ג)

(9) גזירת חכמים. (10) מדובר כשהיו במקוה 40 סאה פחות שלושה לוגים, ונתן לתוכו שלושה לוגים שאובים והשלים את השיעור, אבל מקוה שיש בו 40 סאה מים שאינם שאובים אינו נפסל על ידי הוספת מים שאובים (ראה לקמן ה"ו). (11) הסמיכוהו על ההיקש. (12) ידו של אדם אינה משתתפת בעשייתו. (13) אפילו אם יש בו. (14) הבור עשוי בידי אדם. בהלכות הבאות יתבאר. (15) היקש זה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(43) ראה למעלה ה"ב. (44) מים כשרים. (45) שם פ"ג מ"א. (46) שם פ"ו מ"ח. (47) אפילו לא היו בו כלל מים כשרים אחרים. והטעם, מפני שהמים שאובים שנפלו לעלין שיש בו 40 סאה הפכו לכשרים.

ז. מקוה⁴⁸ שיש בו ארבעים סאה מכוננת ונתן לתוכו סאה מים שאובין ונטל אחר כך ממנו סאה - הרי זה פשר. וכן נתן סאה ונטל סאה והוא פשר, עד רבו⁴⁹.

(48) שם פ"ז מ"ב. (49) כרב יהודה בר שילא ביבמות פב, ב, שפירש: עד רובו, היינו שלא יוציא מן המקוה יותר מעשרים סאה מים כשרים. [רבים תמזה שמכשיר כאן רק עד רובו, ובהלכה הקודמת הכשיר אפילו ביותר מרובו, ומשנה מפורשת היא, ולכן נטו מדעתו ופירשו, שבנתן סאה ונטל סאה - מדובר במי פירות ולא במים שאובים. וב'כסף משנה' מיישב את הסתירה ומבאר שבנתן סאה ונטל סאה פסלו משום מראית העין שלא יאמרו שאובים כשרים, אבל בשפך לעלין ונפלו לתחתון אין הדבר ניכר כל-כך שניטלו ביד].

ח. אין המים השאובין⁵⁰ פוסלין את המקוה בשלשה לגין עד שיפלו לתוך המקוה מן הכלי⁵¹. אבל אם נגררו⁵² המים השאובין חוץ למקוה ונמשכו וירדו למקוה - אינן פוסלין את המקוה עד שהיה מחצה למחצה; אבל אם היה רב מן הכשרים - הרי המקוה פשר⁵³. כיצד? מקוה שיש בו עשרים סאה ומשהו מים פשרין, והיה ממלא ושואב חוץ למקוה והמים נמשכין וירדו למקוה, בין שהיה נמשכין על הקרקע או בתוך הסילון⁵⁴ וכיוצא בו מדברים שאינן פוסלין את המקוה - הרי הוא פשר ואפילו השלימו לאלף סאה; שהשואבה שהמשיכוה - פשרה, אם היה שם רב ארבעים סאה מן הכשרים⁵⁵. וכן גג⁵⁶ שהיה בראשו עשרים סאה ומשהו מי גשמים ומלא בכתפו ונתן לתוכו⁵⁷ פחות מעשרים, שנמצא הכל פסול, ופתח הצנור ונמשכו הכל למקום אחד - הרי זה מקוה פשר; שהשואבה שהמשיכוה פלה - פשרה, הואיל והיה שם רב מן הכשרים⁵⁸.

(50) תמורה יב, א ו-ב. (51) ישר מן הכלי אל המקוה. (52) על הקרקע או על דבר שאינו פוסל את המים. (53) בגמרא שם מסיימם: "שהשאיבה מטהרת ברכייה". (54) לקמן בפרק שישי יבואר איזה סילון אינו עושה שאיבה. (55) פירוש, רוב משיעור מקוה, היינו 20 סאה ומשהו, כמו שיתבאר לקמן. (56) תוספתא, מקואות פ"ד ה"ב. (57) ישר מן הדלי. (58) ואף-על-פי שנפסלו תחילה ע"י השאיבה שנפלה לתוכם - מועילה ההמשכה, אבל מקוה שאובה שלא היו בה מעולם 20 סאה ומשהו כשרים - אין המשכה מועלת.

ט. הורו⁵⁹ מקצת חכמי מערב ואמרו: הואיל ואמרו חכמים: שאובה שהמשיכוה פלה - טהרה, אין אנו

מניח, בין תחת צינור בין בחצר. (31) לא התכוון למי גשמים, כרב משרשיא שם. (32) שבהלכה הקודמת. (33) כשנתפזרו העבים, בטלה מחשבתו הראשונה לקבל לתוכן מי גשמים, וכשחזרו ונתקשרו באו גשמים שלא חשב עליהם (ראה השלמות). (34) ראה למעלה ה"ג ובהשלמות שם.

ה. הסייד³⁵ ששכח עציו³⁶ במקוה ונתמלא³⁷ מים, אף על פי שלא נשאר במקוה אלא מעט והרי העציו יש בו רב המקוה - הרי זה ישבר את העציו במקומו³⁸ ונמצא המקוה פלו פשר. וכן³⁹ המסיד את הקנקנים בתוך המקוה כדי לחסמן⁴⁰ ונתמלא מים⁴¹, אף על פי שבלע המקוה את מימיו ולא נשאר שם מים פלל אלא מים שבתוך הקנקנים - הרי זה ישבר את הקנקנים⁴² והמים הנקווין מהן מקוה פשר.

(35) מקוואות פ"ב מ"ח. (36) הסד את הבור בסיד, והשאיר את העציו בבור ושקע, ובו היו מים כשרים. (37) צ"ל ונתמלא. (38) אבל לא יהפוך אותו על פיו. במניח קנקנים על הגג ככוונה ברורה לנגבם, אמרנו בה"ג שמותר גם להפכם, מה שאין-כן בנידון כאן ('בית יוסף' יו"ד סי' רא בשם הרא"ש). (39) שם מ"ט. (40) שיבלעו מים ולא יבלעו אחר-כך את המשקין שיתנו לתוכם. (41) נכנסו מי המקוה גם לתוכם. (42) אבל לא יכפם. [ב'בית יוסף' שם קובע הברלי הידנים שבין שלושת המקרים שנאמרו במשניות ז"ט, ומבאר נימוקיהם. והרי תוכן דבריו הנוגעים לדעת רבינו כאן: א. המניח כלים בראש הגג כדי לנגבם (הלכה ג) ולא התכוון כלל שישאבו לחלוחית, יכול לשוברים ואפילו לכפותם והמים כשרים לטבילה אפילו כשאין במקוה מים אחרים כלל; ב. עציו של סיד (הלכה ה): כאן התכוון לקצת שאובה, שהרי יש טיט בעציו ויש להניח שהוא רוצה שייבלעו קצת מים, ולפיכך מטילים כאן שתי חומרות: אחת, שצריך שיישארו בבור מעט מים, ושנייה שאסור לכפות אלא לשבור; ג. המסיד קנקנים בתוך המקוה: כאן יש צד אחד להקל יותר מבעציו, היינו שלא התכוון להכניס מים לתוך הקנקנים אלא לדפנותיהם, אולם אינו דומה למניח כלים בראש הגג, שאינו רוצה כלל בשאיבת מים, וכאן רוצה שאיבה בדפנות, ולפיכך הקילו מצד אחד, שאפילו לא נשארו מים במקוה - ישבור, והשאירו חומרא שאסור לכפות אלא ישבור. ביאור זה מניח ביותר את הדעת].

ו. כיצד פוסלין המים השאובין את המקוה בשלשה לגין⁴³? שאם היה במקוה פחות מארבעים סאה⁴⁴, ונפלו לתוכו שלשה לגין והשלימום לארבעים סאה⁴⁵ - הכל פסול⁴⁶. אבל מקוה שיש בו ארבעים סאה מים שאינן שאובין, ושאב בכד ושפף לתוכו פל היום פלו - פשר. ולא עוד⁴⁶, אלא מקוה עליון שיש בו ארבעים סאה מים פשרין, והיה ממלא בכלי ונותן לתוכו עד שירבו המים וירדו למקוה התחתון ארבעים סאה - הרי התחתון פשר⁴⁷.

רוב המים הכשרים לפסולים ואף-על-פי-כן מועילה ההמשכה מפני שגם הפסולים לא קדמו. ולבסוף מלמדנו, שני תנאים הכרחיים להכשרת שאיבה: רוב כשרים, והמשכת פסולים שלא קדמו לכשרים.

יום שלישי ז' אדר-א' ה'תשפ"ב

פרק חמישי

(1) יבאר מקווה שנפלו אליו שלושה לוגים מים מכלי אחד או משנים ושלושה כלים אם מצטרפים. ודין שניים שהטילו זה לוג ומחצה וזה לוג ומחצה. ודין המטביל כר או כסת במקווה שיש בו ארבעים סאה מכוונות. ודין שני מקוואות ואין בכל אחד ארבעים סאה ונפל לכל אחד לוג ומחצה ונתערבו. ודין בור שהוא מלא מים שאובים והאמה נכנסת לו ויוצאת ממנו. וכל דיני פיסול למקווה במים שאובים.

- א. מקוה² שנפלו אליו שלשה לגין מים שאובין³
- מכלי אחד או משנים ושלושה כלים - מצטרפין;⁴
- והוא שיתחיל השני עד שלא פסק הראשון.
- מארבעה כלים - אין מצטרפין.⁴ במה דברים
- אמורים?⁵ בזמן שלא נתפנו לרבות⁶; אבל אם נתפנו
- לרבות את מי המקוה⁷, אפלו נפל משקל דינר בכל
- שנה - מצטרף לשלושה לגין. בין שקדמו השאובים
- את הכשרים בין שקדמו הכשרים את השאובים או
- שנפלו שניהם כאחת, בין שנפלו שלשה לגין
- שאובין לתוך ארבעים סאה [קדם שנפלו בו
- ארבעים סאה או לפחות מארבעים] נפסל הכל
- ונעשה שאוב.

(2) מקוואות פרק ג משנה ד. (3) המדובר במקווה שאין בו ארבעים סאה מים כשרים, שאם יש בו שיעור זה אין השאובים הנופלים לתוכו פסולים אותו. (4) בברייתא תמורה יב, ב נחלקו תנא קמא ורבי יוסף בן חוני בזה, תנא קמא אומר - מצטרפים, ורבי יוסף בן חוני אומר - אין מצטרפים. ובפירושו שם כתב רבינו שאין הלכה כרבי יוסף בן חוני, וכאן חזר בו ופסק כמותו, מפני ששיטתו נשנית בסתם משנה, וכל מחלוקת בברייתא וסתם משנה הלכה כסתם. ורבינו גרשום בתמורה שם מפרש נימוקו של רבי יוסף בן חוני, מפני שלוג היא כמות חשובה ומצטרפת לפסול את המקווה, ומה שאמר בשלושה כלים מצטרפים המדובר כשכל כלי מכיל לכל הפחות לוג, ומשום כך ארבעה אין מצטרפים, שהרי אין לוג שלם בכל כלי וכלי, וכן פירש גם רש"י שם (ראה בית יוסף יורה דעה סימן רא). [ויוצא מזה, שאם אין לוג שלם בכל כלי וכלי - גם שלושה או אפילו שניים אינם מצטרפים. ורבינו לא גילה דעתו בזה]. (5) שארבעה אין מצטרפים. (6) כשהוסיף את השאובים לא התכוון להרבות את מי המקווה, כדי שיוכלו לטבול בו הרבה אנשים (כסף משנה). (7) במשנתנו כתוב סתם: "נתכוון לרבות" ופירשה רבינו כמו שכתבנו, אולם הטור ביורה דעה סימן רא מפרש שבשעה ששפך מן הכלי הראשון הייתה כוונתו לשפוך גם את המים שבכלים

צריכין שיהיו שם רב מים פשרין. וזה שהצריך רב והמשכה - דברי יחיד הן, וכבר נדחו, שהרי אמרו בסוף: שאובה שהמשיכה בלה - טהורה. לפי דברי זה, אם היה ממלא בכלי ושופך, והמים נזחלין והולכין למקום אחד - הרי זה מקוה פשר. וכן כל אמבטי שבמרחצאות שלנו מקוואות פשרין, שהרי כל המים שבהן שאוב ושנמשך הוא. ומעולם לא ראינו מי שעשה מעשה בענין זה.

(59) שיטת רבינו בזה מבוארת יפה בהלכה הקודמת.

- י. מי גשמים⁶⁰ ומים שאובין שהיו מתערבין בחדר
- ונמשכין⁶¹ ויורדין לעיקה⁶² שפחצר, או שמתערבין
- על מעלות המערה ויורדין למערה: אם רב מן
- הכשר⁶³ - פשר⁶⁴; ואם רב מן הפסול - פסול;
- מחצה למחצה - פסול. אימתי? בזמן שמתערבין
- עד שלא יגיעו למקוה ונמשכין ויורדין⁶⁵; אבל אם
- היו הכשרים והפסולים מקלחין⁶⁶ לתוך המקוה: אם
- ידוע שנפלו לתוכו ארבעים סאה מים פשרין עד
- שלא ירדו לתוכו שלשה לגין מים שאובין - פשר,
- ואם לאו - פסול.⁶⁷

(60) מקוואות פ"ד מ"ד. (61) כשהם מעורבים. (62) לגומא, לבור. (63) פירוש, אם יש רוב שיעור מקוה, היינו 20 סאה ומשהו. (64) המים המעורבים שבעוקה או שבמערה, הם מקוה כשר. (65) כשהם מעורבים. מפני שהפסולים לא נפלו בפני עצמם אלא כשהם מעורבים עם הכשרים, מועילה ההמשכה כשיש רוב כשרים, ואף-על-פי שגם הכשרים אינם בפני עצמם. ואם אינם מעורבים אלא יורדים למקוה, אלה בפני עצמם ואלה בפני עצמם - המקוה פסול, משום שפסולים עומדים בפני עצמם - פסולים כשרים עומדים בפני עצמם. (66) ישר לתוך המקוה שלא בהמשכה. (67) המקוה הזה פסול. יש בזה שני דינים: אם נפלו למקוה יותר מעשרים סאה מי גשמים לפני שנפלו שלושה לוגין שאובים, אפשר להכשיר את המים המעורבים על ידי המשכה למקום אחר, ואם קדמו שלושה לוגין שאובים - נפסלו המים ואין להם תקנה לדעת רבינו החולק על חכמי מערב למעלה בה"ט (על-פי ה'כסף משנה'). [רבינו מונה כאן כמה חילוקי דינים בהמשכה בסדר של "זה ואף זה", הדין הראשון (תחילת הלכה ח): המים הכשרים שיש בהם רוב מקוה, עומדים בפני עצמם לפני שהמשיכו להם את השאובים שהשלימו את המקוה. בזה מועילה ההמשכה ללא כל פקפוקים, מפני שיש כאן שני נימוקים להכשיר: א. הכשרים באו תחילה ועומדים בפני עצמם; ב. הפסולים באו בהמשכה. הדין השני ("וכן ג") מוסיף, שאפילו נפלו השאובים שלא בהמשכה לעשרים ומשהו כשרים, ונפסלו כולם, אפשר להכשיר את המים הללו על ידי המשכה למקום אחר. בדין זה יש צד לפסול מפני שהשאובה באה שלא בהמשכה, ואעפ"כ מועילה ההמשכה השניה כשהיו רוב כשרים. הדין השלישי (הלכה י): כשרים ושאובים מעורבים שהמשיכו אותם למקוה. כאן לא קדמו

המקואות - הרי אלו פשרין, מפני שלא נקרא על
אחד מהן שם פסול²¹. אבל מקנה שאין בו ארבעים
סאה שנפל לתוכו שלשה לגין מים שאובין ואחר
כך נחלק לשנים, ורבה מים פשרים על כל אחד
מהן²² - הרי אלו פסולים; שפל המקנה פלו שנפסל
במים שאובין הוא חשוב²³, וכאלו כל מימיו נשאבו
בכלי.

(20) ובשניהם יחד יש ארבעים סאה. (21) פחות משלושה
לוגים שאובים אינם פסולים כלל אפילו מים מועטים,
וכשנתערבו ויש בהם שלושה לוגים הרי יש כאן ארבעים
סאה כשרים ואמרנו כבר שארבעים סאה אינם נפסלים על
ידי שאובים. [מקוה, שאין בו 40 סאה אינו פסול אלא
חסר]. (22) עד ארבעים סאה. (23) ואינם חוזרים להיות
כשרים כשנשארו בהם פחות משלושת הלוגים שפסלו
אותם, כי הם פסולים מצד עצמם, מובן, שאפשר להכשירם
על ידי המשכה למקום אחר, מפני שיש בהם רוב כשרים.

ו. בור שהוא מלא מים שאובים והאמה²⁴ נכנסת לו
ויוצאת ממנו - לעולם הוא בפסולו עד שתחשב
שלא נשארו מן השאובין שהיו בבור שלשה לגין²⁵.
מקנה שנפל לתוכו²⁶ מים שאובין ונפסל, ואחר כך
רבה עליו מים פשרים עד שנמצאו הכשרים
ארבעים סאה - הרי הוא בפסולו עד שיצאו כל
המים שהיו בתוכו²⁷ ויפחתו השאובין משלושה
לגין. כיצד? מקנה שיש בו פשרים סאה מי גשמים
ונפל לתוכו סאה מים שאובים ואחר כך הרבה עליו
מים פשרים - הרי זה בפסולו עד שידע שיצאו
ממנו פשרים סאה שהיו בו והמשה קבין ויותר
מרכיע הקב²⁸, ולא נשאר מן הפל שנפסל²⁹ חוץ
מפחות משלושה לגין. וכן אם עשה מקנה שיש בו
ארבעים סאה מים פשרים ועברו עם המקנה הזה
הפסול - טהרו אלו את אלו³⁰.

(24) שטף של מי גשמים. ואם הם מי מעיין מספיק כל שהוא
לטהר את כל השאובים (בית יוסף יורה דעה סימן רא).
(25) החשבון הוא כזה: קובעים כמה מים שאובים היו בבור
וכמה נכנסו לו מן האמה של מי גשמים ותולים שהמים
שיצאו מכילים תערובת של הכשרים והפסולים לפי יחס
כמותם שנכנסו לבור (בית יוסף בשם הראב"ד. וראה ש"ך
שם סעיף קטן נו). לדוגמא: בבור 40 סאה ואמת המים
הכניסה 120 סאה (היינו פי שלושה) ויצאו 80 אנו אומרים:
3 חלקים היינו 60 יצאו ממי האמה ושליש מזה היינו
עשרים - ממי הבור. [הראב"ד כתב פירוש שני לחשבון
האמור במשנה, היינו מחצה על מחצה, כלומר אנו מניחים
שחצי המים היוצאים הם מהשאובים וחציים השני מן
האמה. ראה בית יוסף שם]. (26) כאן המדובר במקוה
שיש בו מים כשרים אלא שאין בהם 40 סאה ולא כמו בדין
הקודם שקדמו שאובים לכשרים, ולפיכך הקילו יותר בדין
זה. (27) פירוש עד שיצאו מים כשיעור המים שהיו
במקוה לפני נפילת השאובים. (28) הסאה היא שישה

האחרים. [וגם מרן בשולחן ערוך יורה דעה סימן רא סעיף
טו קיבל להלכה דעת הטור].

ב. שנים שהטילו זה לג ומחצה וזה לג ומחצה,
והסוחט פסותו⁸ והגביה⁹ והמים שבה נופלין
ממקומות הרבה, וכן המערה מן הצרצור¹⁰ שמתיל
ממקומות הרבה - הרי אלו פסולים¹¹.

(8) שטבל אותה במקוה שהיו בו מ' סאה מצומצמות.
(9) ואינה נוגעת במי המקוה [שאם היא נוגעת, שנינו בפרק
ז ממקואות משנה ז שהמים הבלועים בתוכה כמחברים
למקוה]. (10) כלי ששפתו עשויה כעין מסרק.
(11) כחכמים במשנה. ונימוקם, מפני שכל הקילוחים באים
מכלי אחד.

ג. המטביל פר או פסת של עור במקנה שיש בו
ארבעים סאה מכוונות, פיון שהגביה שפתותיהן מן
המים נמצאו המים שבתוכן שאובין¹². כיצד יעשה?
מטבילן ומעלן דרך שוליהן¹³. אבל הקפה¹⁴ והשק
- מטבילן ומעלן בדרךן ואינו חושש¹⁵.

(12) שהרי מים אלה נותקו ממי המקוה אף על פי שהכר
והכסת עודם בו. ואין זה דומה לכסות שבהלכה ב שסופגת
מים ולפיכך כל זמן שהיא נוגעת במי המקוה - כל המים
שספגה מחברים למקוה, ולאו דוקא מכוונות כי גם
במקוה גדול נעשו שאובים, אלא שבמקוה גדול לא
איכפת לנו אם יעשו שאובים, אבל במקוה קטן אפשר
שיפלו לתוכו בחזרה המים שנפסלו ויפסלוהו. ואפילו ייזהר
ולא יפלו, גם כן יפסל המקוה מפני שאין בו ארבעים סאה.
(13) יהפוך אותם על פיהם ויעלם מן המקוה ויישארו המים
שבהם מחברים למקוה. (14) סל קלוע מענפים דקים.
(15) מפני שנבדיהם גסים והמים נשפכים דרכם מהר - אינם
נעשים שאובים.

ד. מקנה שיש בו שלש גמות¹⁶ ממים שאובין, לג
בכל גמא, ונפלו לתוכו¹⁷ מים פשרים: אם ידוע
שנפל לתוכו ארבעים סאה מים פשרים עד שלא
יגיעו לגמא השלישית¹⁸ - פשר, ואם לאו - פסול¹⁹.

(16) המדובר בבור שכתליו משופעים ובהם שלוש גומות זו
למעלה מזו, ועיקר המקוה נמצא למטה מכולן. (17) לתוך
המקוה עצמו מבלי לנגוע בגומות. (18) ואם כן היו
במקוה ארבעים סאה מים כשרים לפני שנתערבו בהם
שלושה לוגים שאובים. (19) משמע שאם אינו יודע -
פסול. [בתוספות יום טוב מבאר, שלדעת רבינו שאפילו
כולו שאוב כשר מן התורה אין טעם לפסול מפני הספק
אפילו כשיש אפשרות שמי המקוה נגעו בגומא העליונה
לפני שהיו בו שלושה לוגים מים כשרים. ולפיכך הוא
מפרש שספיקו כשר, ומה ששנינו "ואם לאו פסול" הכוונה
אם ידוע שלא היו ארבעים סאה לפני שהגיעו לגומא
השלישית].

ה. שני מקואות, אין בכל אחד מהן ארבעים סאה²⁰,
ונפל לזה לג ומחצה ולזה לג ומחצה, ונתערבו שני

מְשַׁלְשָׁה לַגֵּיז. וְכֵן מְקַוֶּה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סָאָה חֹסֶר
 דִּינָר.⁴⁶ וְנִפְּלוּ לְתוֹכוֹ שְׁלֹשָׁה לַגֵּיז מִיָּם שְׁאוּבִין טְמֵאִין
 - הָרִי זֶה פְּסוּל לְחֵלָה וּלְתִירוּמָה וְלִטְל מִמֶּנּוּ לִיָּדִים,
 וּפְסוּלִין לְהַקְוֹת עֲלֵיהֶן. נָפַל לְתוֹכוֹ פְּחוֹת מְשַׁלְשָׁה
 לַגֵּיז מִיָּם, אֶפְלוּ פֶלֶן טְמֵאִין, וְאַחֵר כֶּף נִפְּלוּ לְתוֹכוֹ
 מְשַׁקֵּל דִּינָר מִי גִשְׁמִים שֶׁהִשְׁלִימוּ - פֶּשֶׁר;⁴⁷ כֶּשֶׁם
 שֶׁטְהוֹר לְטְבִילָה, כֶּף טְהוֹר לְכָל דְּבָר.⁴⁸

(38) נפלו שלא לרצון בעלים. (39) טמאין ממש.
 (40) מפני שהשואבים בטלו בכשרים הטהורים וגם לא
 נטמאו בנגיעת הטמאים. כי משקין הנקווים בקרקע (לא
 בכלים) אינם מיטמאים אלא לרצון. (41) אפילו אם יוסיפו
 על תערובת זו מים כשרים עד ארבעים סאה יישאר המקווה
 בפסולו. ומה שאמרנו שפחות משלושה לוגים שאובים
 אינם פוסלים היינו במים טהורים, אבל טמאים פוסלים
 (כסף משנה). (42) על מי התערובת. (43) כשאין במקווה
 40 סאה ביחד עם מי הגשמים שרבו, אבל אם מי הגשמים
 השלימו לארבעים סאה אינו צריך להקוות. (44) לא נתבאר
 טעמו של הבדל זה בין שלושה לוגים לבין פחות מזה.
 [ואולי נימוק, מפני ששלושת הלוגים הועילו לעשות את
 המים שבמקווה כשואבין, הועילו גם לטמאים]. (45) מפני
 שמי הגשמים המרובים שבאו באחרונה טיהרו אותם כבית
 הילל במקוואות פרק א משנה ה (ראה פרק ב מהלכות
 טומאת אוכלין הלכה כו). (46) כמות מועטת שמשקלה
 כמשקל דינר. (47) קשה להבין מה בין דין זה לדין
 הראשון שבהלכה זו שפסק רבינו, שפוסלים להקוות עליהם
 וצריך ריבוי מי גשמים. בכסף משנה מיישב בדוחק, שמכאן
 שהמקווה הגיע קרוב לארבעים סאה ונקרא עליו כבר שם
 ארבעים סאה, אין פחות משלושה לוגים פוסלים אותו
 ואפילו הם טמאים. (48) גם סיום זה בלתי מובן כלל,
 שהרי אפילו לפני השלמת המקווה היו המים כשרים לכל
 דבר. סוף דבר: כל הלכה זו צריכה עיון רב ולא עלתה
 בדינו לרדת לתוך עומק דעת רבינו (ראה ראב"ד).

פֶּרֶק שְׁשִׁי

(1) יבאר המים הנקראים שאובים לפסול את המקווה. ודין
 גיסטרא טמאה שהיא בתוך המקווה ושפתה למעלה מהמים
 וכו'. ודין חבית מלאה מים שנפלה לים וטבל שם. ודין שתי
 בריכות זו למעלה מזו ובתחתונה מים שאובים וכותל ביניהן
 ונקב בכותל.

א. פֶּל הַפְּלִים² הַמְּקַבְּלִין שֶׁהִלְכוּ הַמֵּיִם עֲלֵיהֶן אוֹ
 שֶׁנִּפְּלוּ מִתּוֹכָן³ - הָרִי אֵלּוּ שְׁאוּבִין וּפְסוּלִין אֶת
 הַמְּקוּהָ. וְהוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה לְקַבְּלָהּ⁴. אֶפְלוּ הָיוּ פְּלִים
 שְׁאִין מְקַבְּלִין טְמֵאָה, כְּגוֹן פְּלֵי אֲבָנִים וְכֻלֵּי אֲדָמָה
 - הָרִי אֵלּוּ פְּסוּלִין.

(2) מקוואות פרק ד משנה א. (3) צ"ל "לתוכן". (4) ראה
 הלכה הבאה.

ב. פֶּל פְּלִי⁵ שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה לְקַבְּלָהּ⁶, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא
 מְקַבֵּל - אֵינוּ פּוֹסֵל אֶת הַמְּקוּהָ. כְּגוֹן הַסִּילּוֹנוֹת⁷
 שֶׁהֵמִים נִמְשְׁכִין מִהֶן, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן רִחְבִּים⁸

קבים והקב ארבעה לוגים ולכן אם יצאו מהסאה חמישה
 קבים ורובע הקב נשארו שלושה לוגים וכשיצא עוד משהו
 נשארו פחות משלושה לוגים. בנידון זה, שבמקווה נמצאו
 מים כשרים עומדים בפני עצמם, הקילו חכמים ואמרו: אנו
 תולים שהמים האחרונים דחפו את הראשונים ותפסו
 מקומם. (29) הכשרים הראשונים והשואבים שנפלו
 לתוכם. [ההבדל בין דין זה לבין הדין הקודם בולט. שם
 אין אנו תולים שהראשונים הם גם ראשונים ליציאה אלא
 משערים לפי חשבון, כמו שנתבאר למעלה, אבל בנידון אנו
 מקבלים הנחה זו. והנימוק: שם קדמו השואבים והם
 פוסלים את הכשרים הנופלים לתוכם ובנידון המדובר
 כשקדמו הכשרים]. (30) המקווה הכשר מכשיר את
 הפסול. זה נקרא "השקה".

ז. הַמְּסַלֵּק אֶת הַטֵּיט³¹ לְצַדִּים³² וְנִמְשְׁכוּ מִמֶּנּוּ
 שְׁלֹשָׁה לַגֵּיז לְמַקְוֶה - הָרִי זֶה פֶּשֶׁר.³³ הִיָּה תוֹלֵשׁ
 הַטֵּיט וּמַגְבִּיהוּ בִּידוֹ וְהַבְדִּילוּ מִן הַמְּקוּהָ לְצַדָּה
 וְנִמְשְׁכוּ מִמֶּנּוּ שְׁלֹשָׁה לַגֵּיז - הָרִי אֵלּוּ פְּסוּלִין.³⁴

(31) שבקרקעית המקווה. (32) וחלק ממנו מתבלט מעל פני
 המים. (33) מפני שהמים שבתוך הטיט היו מחוברים למי
 המקווה לא נעשו שאובים. (34) כשלא נשארו במקווה 40
 סאה בלי המים שבטיט, ברגע שנבדל הטיט מן המקווה
 נעשו המים שבו שאובים.

ח. גִּיס³⁵ הַעוֹבֵר מִמְּקוֹם לְמְקוֹם, וְכֵן בְּהִמָּה³⁶
 הַעוֹבֶרֶת מִמְּקוֹם לְמְקוֹם, וְזִלְפוֹ בִּידֵיהֶם וּבְרַגְלֵיהֶם
 שְׁלֹשָׁה לַגֵּיז לְמַקְוֶה - הָרִי זֶה פֶּשֶׁר. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא
 אֶפְלוּ עָשׂוּ מַקְוֶה בְּתַחֲלָה³⁷ - הָרִי זֶה פֶּשֶׁר.

(35) צבא. מובן שלא דוקא צבא אלא גם בשכונות מרובות
 אוכלוסים הדין כך. (36) בתוספתא כתוב: "לגיון וכן
 בהמה וכו'", ופירש הרא"ש (מובא בטור יורה דעה סימן
 רא), שלגיון היינו פרשים והסוסים העבירו ברגליהם את
 המים והוא מחלק בין רגלי אדם לרגלי בהמה, רגלי אדם
 או ידיו פוסלים, ורגלי בהמה אינם פוסלים. (37) פירוש,
 שלא היו שם מים ניקויים כלל והלגיון הביא ברגליו כל
 ארבעים הסאה. [בתוספתא שם הלכה ב מחלק רבי יוסי בין
 זילף בידי וברגליו ובין הולכים על הקרקע. ומפרש רבינו
 כוונת רבי יוסי שנטל בידי ורגליו ממש את המים ונתנם
 למקווה, ורבינו מתכוון כשהולכים עם הקרקע (כסף משנה).

ט. מְקוּהָ שְׁאִין בּוֹ אַרְבָּעִים סָאָה וְנִפְּלוּ לְתוֹכוֹ³⁸ פְּחוֹת
 מְשַׁלְשָׁה לַגֵּיז מִיָּם טְמֵאִין³⁹ שְׁאוּבִין - הָרִי זֶה פֶּשֶׁר
 לְחֵלָה וּלְתִירוּמָה וְלִטְל מִמֶּנּוּ לִיָּדִים⁴⁰, וּפְסוּלִין
 לְהַקְוֹת עֲלֵיהֶן⁴¹. יָרְדוּ עֲלֵיהֶן גִּשְׁמִים וְרִבּוֹ עֲלֵיהֶן⁴²
 - הָרִי אֵלּוּ פֶּשֶׁרִים לְהַקְוֹת עֲלֵיהֶם⁴³. נָפַל לְתוֹכוֹ
 שְׁלֹשָׁה לַגֵּיז מִיָּם שְׁאוּבִין טְמֵאִים - הָרִי זֶה פְּסוּל
 לְחֵלָה וּלְתִירוּמָה וְלִטְל מִמֶּנּוּ לִיָּדִים⁴⁴, וּפְסוּלִין
 לְהַקְוֹת עֲלֵיו. יָרְדוּ גִשְׁמִים וְרִבּוֹ עֲלֵיהֶן - הָרִי הֵן
 פֶּשֶׁרִין לְחֵלָה וּלְתִירוּמָה וְלִטְל מִמֶּנּוּ לִיָּדִים⁴⁵, וּפְסוּלִין
 לְהַקְוֹת עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיַּצְאוּ פֶּל הַמֵּיִם הָרִאשׁוֹנִים
 שֶׁנַּעֲשׂוּ פֶלֶן כְּשְׁאוּבִין וְלֹא יִשְׁאָר מִהֶן אֶלָּא פְּחוֹת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בכלי שלם שחיברו לקרקע ואינו יוצא מידי שלימותו אלא בנקב כדול, אבל כאן המדובר בכלי שניקב לפני חיבורו, ולפיכך מספיק שיעור המטהרין. מקור הלכה זו בתוספתא שם: "קסטלין המחליק מים לכרכים, אם היה נקוב כשפופרת הנוד אינו פוסל את המקווה, ואם לאו פוסל..." אמר ר' אליעזר בר' יוסי הלכה זו הוריתי ברומי לטהרה, וכשבאתי אצל חבירי אמרו לי יפה הורית". ומפרש רבינו ש"קסטלין" הוא כלי גדול מאוד של חרס, שבני כרכים מניחים במקום מוצא המים, והם מתקבצים באותו הכלי וממנו מעבירים את המים לכרך. וסובר רבינו שהלכה כר' אליעזר בר' יוסי שהודו לו חביריו, ומפרש מה שאמר "הוריתי ברומי לטהרה" הכוונה שהורה להכשירו לטבול בו אם ניקב כשיעור המטהר מטומאה (כסף-משנה. ראה לקמן הלכה ח דין שידה תיבה ומגדל). (23) בתוספתא: הושיבו. (24) פירוש, או ע"ג הסייד. (25) לטבול בו. משמיענו שאפילו לא השקיעו בקרקע, וגם לא בנה סביבו אלא מירח מן הצדדים - דינו כמחומר לקרקע. [בתוספתא שבידינו כתוב: "או שמירחו", ורבינו גורס כדבריו כאן (כסף-משנה)].

ה. המניח²⁶ טבלא תחת הצנור והרי המים נמשכין על הטבלא ויוֹרְדִין לַמָּקוֹה: אם הָיָה לַטַּבְּלָא דִּפְּנֵי²⁷ - הָיָה זֶה פּוֹסֵלֶת אֶת הַמָּקוֹה, וְאִם לֹא - אֵינָה פּוֹסֵלֶת. וְקָפְהָ²⁸ תַּחַת הַצִּנּוֹר כְּדִי לְהִדְיָהּ, אָף עַל פִּי שֵׁשׁ לֶה דִּפְּנֵי - אֵינָה פּוֹסֵלֶת, שֶׁהָיָה לֹא עֲשָׂאָה לְקַבֵּל²⁹.

(26) משנה מקוואות פרק ד, ב. (27) כל ארבעה צדדים (ר"ש). (28) על צידה. (29) לא העמידה באופן שתוכל לקבל. [הרא"ש בפירושו למשנתנו אומר, שאם המים אינם יכולים להגיע למקווה בלי הטבלא - נפסלו, ולא מפני שאובה, אלא מפני שמקווה צריכה הווייה בטהרה. פירוש, צריכה להתהוות שלא באמצעות כלים המקבלים טומאה].

ו. החוטט³⁰ בַּצִּנּוֹר³¹ מְקוֹם לְקַבֵּל בּוֹ הַצִּנּוֹרוֹת הַמִּתְגַּלְגְּלִין בְּמֵים כְּדִי שֶׁלֹא יִרְדּוּ עִם הַמֵּים: אִם הָיָה הַצִּנּוֹר שֶׁל עֵץ וְחָפֵר בּוֹ כֹּל שֶׁהוּא - פּוֹסֵל, שֶׁהָיָה כֹּל הַמֵּים שִׁיּוֹרְדִין בָּאֵין מִתּוֹךְ כְּלִי שֶׁנַּעֲשָׂה לְקַבֵּלָהּ³². וְאִפְּלוּ שֶׁקִּבְּעוּ אַחֵר שֶׁחָקַק בּוֹ³³, הוֹאִיל וְהָיָה עָלָיו תּוֹרֵת כְּלִי כְּשֶׁהָיָה תְלוּשׁ. אָבֵל אִם קִבְּעוּ בְּקִרְקַע וְאַחֵר כֹּף חָקַק בּוֹ בֵּית קָבוּל - אֵינּוּ פּוֹסְלִים³⁴. וְאִם הָיָה צִנּוֹר שֶׁל חֶרֶס - אֵינּוּ פּוֹסְלִים עַד שֶׁהָיָה בְּחָקַק כְּדִי לְקַבֵּל רְבִיעִית³⁵. אָף עַל פִּי שֶׁנִּתְמַלֵּא הַמָּקוֹם הַחֲקוּק שֶׁבַּצִּנּוֹר צִנּוֹרוֹת הַמִּתְגַּלְגְּלִין בְּתוֹכָם³⁶ - הָיָה הוּא בְּפִסּוּלוֹ וְאֵינּוּ כִּסְתוּם. יִרֵד לְתוֹךְ הַמָּקוֹם שֶׁחָקַק עֶפֶר אוֹ צִנּוֹרוֹת וְסִתְמוּ וְנִקְבְּשׁ³⁷ - הָיָה זֶה כְּשֶׁר.

(30) שם משנה ג. (31) לפני שקבע אותו (בתרגום העתיק לפירוש רבינו במשנה, נפלה טעות. ותרגומו של דיהרנבורג: "וחקק בו קודם שיקבעהו" הוא הנכון). (32) החטיטה הקטנה הזו, עושה את כל הצנור כלי עשוי לקבל (תפארת

1 בְּאֶמְצָעֶהּ⁸ וּמִקְבָּלִין - אֵין פּוֹסְלִין אֶת הַמָּקוֹה, בֵּין שֶׁהָיָה שֶׁל מִתְכָּת אוֹ שֶׁל חֶרֶס.

(5) שם. (6) תשמישו של הכלי אינו לקבל. (7) צינורות, רבינו כותב "סילונות" סתם, ומשמע אפילו אינם פתוחים מלמעלה והם כקנה חלול - אינם פוסלים (וכן כתב גם ה'תפארת ישראל'). (8) ומים מתעכבים במקום זה. והטעם, שגם מקום זה לא נעשה לקבלה אלא לחזק את הזרם היוצא.

ג. הַשִּׁקָּה⁹ שֶׁפִּסְלָע¹⁰ - אֵינָה פּוֹסֵלֶת אֶת הַמָּקוֹה, לְפִי שֶׁאֵינָה כְּלִי¹¹. אָבֵל כְּלִי שֶׁחִבְּרוּ בְּסָלַע - פּוֹסֵל אֶת הַמָּקוֹה, אָף עַל פִּי שֶׁחִבְּרוּ בְּסִיד¹². נִקְבָּה מִלְמַשָּׁה¹³ אוֹ מִן הַצֵּד כְּשֶׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד¹⁴ - כְּשֶׁרָה, וְאֵינָה פּוֹסֵלֶת אֶת הַמָּקוֹה¹⁵.

(9) שם משנה ה. (10) שחקקה בסלע. (11) מפני שהיא מחוברת לקרקע, הרי היא כקרקע. [כתב בתפארת ישראל, שאפילו סלע שנעקר ממקומו הטבעי והשקיעו אותו באדמה ואחר-כך חקקו בו את השוקת - אינו פוסל, כמו שאמרו בבבא בתרא סו, א שקבעו ולבסוף חקקו כשר. "קבעו", משמע שהאדם קבע אותו. (12) מכיוון שהיה כלי לפני החיבור - אין החיבור מועיל לבטלו מתורת כלי. (13) אפילו כל שהיא. (14) נתבאר למעלה פרק ג הלכה כו. (15) המים שבשוקת הנקובה, אינם נחשבים כשאובים מפני שהם נשפכים מאליהם. [הר"ש מפרש כך ה"במה דברים אמורים", שבתוספתא פרק ד הלכה ד, שמן הצד צריך שפופרת הנוד, אבל למטה - כמלוא מחט, והתוספתא אינה חולקת על המשנה אלא מבארת אותה. ונראה שזו היא גם דעת רבינו].

ד. הַלּוֹקֵחַ כְּלִי גְדוֹל, כְּגוֹן חֲבִית גְּדוֹלָה אוֹ עֲרֵבָה גְּדוֹלָה, נִקְבּוּ נִקְבַּ הַמִּטְהָר¹⁶ וְקִבְּעוּ בְּאֶרֶץ וְעֲשָׂאָהּ מְקוֹה¹⁷ - הָיָה זֶה כְּשֶׁר¹⁸. וְכֵן אִם פָּקַק¹⁹ אֶת הַנִּקְבַּ בְּסִיד וּבִבְנִין²⁰ - אֵינּוּ פּוֹסְלִים²¹, וְהַמֵּים הַנִּקְוִין בְּתוֹכוֹ מְקוֹה כְּשֶׁר. סִתְמוּ בְּסִיד אוֹ בְּגַפְסִיס - עֲדִין הוּא פּוֹסֵל אֶת הַמָּקוֹה²² עַד שֶׁיִּקְבְּעוּ בְּאֶרֶץ אוֹ יִבְנֶה. וְאִם הוֹלִיכּוּ²³ עַל גִּב הָאֶרֶץ וְעַל גִּב הַסִּיד²⁴ וּמִרַח בְּטִיט מִן הַצִּדִּדִין - הָיָה זֶה כְּשֶׁר²⁵.

(16) נקב כזה בכלי שנטמא, מטהר אותו מפני שיצא מתורת כלי (ראה בפרק יט מהלכות כלים, שיעורי הנקב בכלי חרס). (17) נתן לתוכה 40 סאה. (18) לטבול בו. כשם שיצא מתורת כלי לענין טומאה, כך גם לענין שאובה, שאין מימיו שאובים. (19) סתם. (20) בצורות שמשמשות בהם לבנין (ר"ש). (21) סתימת סיד וגפיסס אינה יעילה. (22) פירוש, לא רק שפסול לטבול בו, אלא מימיו פוסלים את המים הכשרים שבמקווה (כסף-משנה). [לכאורה דין זה סותר לדין שחיברו בסלע שבהלכה הקודמת, שהצריך נקב כשפופרת הנוד, ומסתימת לשונו שם משמע, שגם בכלי חרס הדין כך, וכאן כתב "נקב המטהר", והרי שיעור הנקב לטהר כלי חרס הוא כמוציא זיתים (פרק יט מהלכות כלים) שהוא פחות משפופרת הנוד. בכסף-משנה עמד על סתירה זו, וביאר את ההבדל שבין שני דינים אלה. שם המדובר

על המשקין שיטמאו את הכלים. והרויח בטבילתם שיצאו מטומאה יותר חמורה שצריכה הערב שמש, וקיבלו טומאת משקין דרבנן שאינה צריכה הערב שמש. (54) שם. (55) תנורים שבתקופתם, של חרס היו, כעין קדירה גדולה שאין לה שוליים, והיו מעמידים אותם על הקרקע ומחברים בטיט. (56) אדם טמא. (57) ואפילו כשהתנור אינו מלא מים, שאדם אינו מתטמא מאוויר כלי חרס. (58) גזרו חכמים שידיים מתטמאות מאוויר כלי חרס. ראה הלכות אבות הטומאות פרק ח הלכה א. גזירה זו היא משמונה עשר דברים שגזרו כשרבו בית-שמאי על בית-הלל (שבת יג, ב). (59) וכשיוציא ידיו מן המים המטהרים, יימצאו למעלה מאוויר התנור הטמא. (60) ולפיכך נשאר התנור בטומאתו, אף-על-פי שהמים שבו מטהרים את הנטבל בהם. (61) בפרק א מהלכות כלים הלכה ג. נולמה הצריך כאן שיהיו מים כרום ידיו למעלה מן התנור, ולמעלה בדיון גיסטרא אין הכלים מתטמאים אלא כשהמים אינם מגיעים לשפת הגיסטרא, שהרי אמר: "עד שהם באוויר הגיסטרא מתטמאים המים שעל גבן", ומשמע שאם אינם באוויר אינם מתטמאים? הרא"ש בפירושו למשנתנו מבאר את ההבדל, שם המדובר בכלים, וכלים אינם מתטמאים מאוויר כלי חרס, ואם-כן טומאתם באה על-ידי המים שעליהם שנטמאו באוויר הגיסטרא, ומשקין מטמאים כלים מגזירת חכמים, אולם כל זמן שהכלי בתוך המים, הרי המים שעל גבו מחוברים למקווה ומתטהרים בהשקה, אלא כשהגביה את הכלי ונפרדו המים שעל גבו מהמקווה, ובאותה שעה הם באוויר הגיסטרא - נטמאו. מה-שאין-כן בידים שהן עצמן - בלי תיווך המים - מתטמאים מאוויר התנור, צריך שלא יימצא כל שהוא מהם באוויר זה ללא טבילה, וכשחלק מידיהו הוא למעלה מן המים, הרי החלק התחתון של היד נמצא באוויר הכלי הטמא ללא טבילה, אף-על-פי שהוא במים, שאין טבילה לחצאין].

- י. חבית⁶² מלאה מים⁶³ ששפלה לים, אפלו לים⁶⁴
- הגדול - הטובל שם⁶⁵ לא עלתה לו טבילה; אי
- אפשר לשלשה לגין שלא יהיו במקום אחד⁶⁶. וכבר
- של תרומה ששפלה לשם⁶⁷ - נטמא במים השאובין⁶⁸,
- שהרי המים עומדין שם. אבל הנהרות וכיוצא בהן,
- הואיל והם נמשכין - הרי זה טובל שם.

(62) מכות ד, א. (63) שאובים. (64) נראה שרבינו מפרש שטבל בתוך החבית (ראה ההערה הבאה). [מלשונו של רש"י שם, שמחק הגירסא "אי אפשר" לא משמע כן]. (65) ברור אמנם שנתערבו שם גם מי הים, אבל בוודאי נשארו שלושה לוגים במקום אחד. ומה שאמרנו למעלה (פרק ד הלכה ו), שאפילו שפך כל היום מים שאובים למקווה כשר לא פסלוהו, היינו דוקא כששפך ונתערבו המים במי המקווה, אבל כאן השאובים עומדים במקומם (כסף-משנה). [רש"י שם גורס: "חיישינן" (חוששים אנו) במקום "אי אפשר", ומכאן שהוא מפרש שנשפכו המים במקום אחד, כגון שנשברה החבית בתוך הים. אבל רבינו גורס "אי אפשר", ולפיכך יש להניח שהמדובר בטבל בתוך החבית]. (66) אחר טבילת הטמא. (67) שנטמאו מנגיעת

ישראל שם). (33) בבא בתרא סה, ב. מכיוון שנעשה כלי לפני קביעתו בקרקע, אין הקביעה מועילה לבטלו מתורת כלי. (34) שם. (35) כפי השיעור של שברי כלי חרס המחזיקים עד סאה (ראה הלכות כלים פ"ח ה"ג). (36) פירוש, לא סתמו לגמרי את החטיטה מפני שאינם מהודקים, והמים נכנסים ביניהם. (37) נתהדקו ונסתמה הגומא לגמרי, ואין מים מחלחלים לתוכה.

- ז. הספוג³⁸ והדלי³⁹ שהיו בהן שלשת לגין מים
- ונפלו למקוה - לא פסלוהו; שלא אמרו אלא
- שלשת לגין ששפלו, לא פלי ששפלו בו⁴⁰ מים
- שאובין.

(38) שם פרק ו משנה ד. (39) המדובר בדלי שפיו צר מאוד, ולא נתערבו מימיו במי המקווה אלא נוגעים בהם. וכן ספוג מלא מים אין מימיו נשפכים למקווה (ראה לקמן פ"ח ה"ב דין סגוס). (40) נראה שצ"ל "שנפל ובו".

- ח. השדה⁴¹ והתבה שבים⁴² - אין מטבילין בהן אלא
- אם בן היו נקובים כשפופרת הנוד⁴³. ואם היה שק
- או קפה - מטבילין בהן⁴⁴. וכן המניח שק או קפה
- תחת הצנור - אין המים הנמשכין מהן פוסלין את
- המקוה⁴⁵.

(41) שם משנה ה. (42) המדובר בכלים גדולים מאוד. (43) למעלה בהלכה ד גבי כלי חרס, קבע רבינו השיעור המטהר כלי טמא שהוא פחות משפופרת הנוד. אבל בכלי עץ, הואיל והשיעור המטהר הוא גדול מאוד - כמוציא רימון (הלכות כלים פרק ו הלכה ב), מספיק שיעור כשפופרת הנוד לענין טבילה (כסף-משנה למעלה הלכה ד). (44) מפני שהם מלאים נקבים גסים, נחשבים המים שבהם כמחברים למקווה, אע"פ שאין בכל נקב כשפופרת הנוד. (45) מאותו נימוק (ראה למעלה פרק ה הלכה ג).

- ט. גסטרא⁴⁶ טמאה שהיא בתוך המקוה ושפפתה
- למעלה מן המים⁴⁷ והטביל בה הפלים⁴⁸ - טהור⁴⁹
- מטמאתן⁵⁰; אבל כשיגביהם מן המים עד שהן
- באוויר⁵¹ הגסטרא⁵² מתטמא המים שעל גבן מאויר
- הגסטרא וחוזר ומטמא אותן⁵³. וכן מעין⁵⁴ היוצא
- מתחת התנור⁵⁵ הטמא ויורד⁵⁶ וטבל בתוכו - הוא
- טהור⁵⁷ וידי טמאות מאויר התנור⁵⁸; אלא אם בן
- היו המים למעלה מן התנור פרום ידי⁵⁹, ששפץ
- כשטבל - ידי למעלה מן התנור. שאין פלי חרס
- מתטהרין במקוה⁶⁰, כמו שבארנו⁶¹.

(46) כלי חרס שבור. (47) אבל חלק מהפגימות (כלי חרס שנשבר, אין מקום השבר שזה אלא יש בו כמה פגימות) נמצא תחת שטח מי המקווה שנכנסים לתוך הגיסטרא דרך הפגימות. (48) כלים טמאים. (49) מפני שהמים שבגיסטרא מחוברים למי המקווה. (50) מהטומאה שהיתה עליהם לפני הטבילה. (51) בחלק הבולט מן המים. (52) שכלי חרס מטמא מאווירו. מים שעל גבי הכלים אינם נחשבים כמחברים למקווה. (53) את הכלים, שהרי גזרו

14 סָאָה - צָרִיף שֶׁיְהִיָּה הַנֶּקֶב אֶחָד מִשְׁלֹשׁ מְאוֹת
15 וְעֶשְׂרִים לְבִרְכָּהּ; הֵיחָה עֲשָׂרִים סָאָה - צָרִיף לְהִיּוֹת
16 הַנֶּקֶב אֶחָד מִמֶּאָה וְשָׁשִׁים לְבִרְכָּהּ. וַיֵּצֵא וַחֲשֹׁב⁷⁸ לְפִי
17 חֶשְׁבוֹן זֶה, שֶׁהַסָּאָה שֶׁשָּׁה קִבִּין, וְהַקֵּב אֲרָבָעָה לָגִין,
18 וְהַלֵּג שֶׁשׁ בִּיצִים⁷⁹.

(77 שם. (78 החשבון הוא פשוט: בסאה = 24 לוגים, וארבעים סאה = 960 לוג, נמצא ששלושה לוגים הם אחד מן 320 בארבעים סאה, או אחד מן 160 בעשרים סאה. (79 דרך-אגב מוסר רבינו שיעור הלוג, ואין לזה כל ענין מיוחד לדין שאנו עוסקים בו.

19 יד. שְׁלֹשָׁה מִקְוֹאוֹת⁸⁰ זֶה בְּצֵד זֶה, בְּכָל אֶחָד מֵהֶן
20 עֲשָׂרִים סָאָה מְכֻנּוֹת, וְאֶחָד מֵהֶן שְׁאוּב מִן הַצֵּד,
21 וַיִּרְדּוּ שְׁלֹשָׁה וְטָבְלוּ⁸¹ שְׁלֹשָׁתָן, וַיַּעֲרְמוּ הַמַּיִם⁸²
22 מִפְּלֹן וַיִּתְּעָרְבוּ מִלְּמַעְלָה - הַמִּקְוֹאוֹת כְּשֶׁרִים⁸³
23 וְהַטּוֹבְלִים טְהוֹרִים; שֶׁהָרִי נַעֲשֶׂה הַפֶּל שְׁשִׁים
24 סָאָה, מֵהֶן אֲרָבָעִים כְּשֶׁרִים זֶה בְּצֵד זֶה, וְאֵין
25 הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִים פּוֹסְלִין מִקְוָה שֵׁשׁ בּוֹ אֲרָבָעִים
26 סָאָה⁸⁴, כִּמּוֹ שֶׁבְּאֲרָנּוּ. הִיָּה הַשְּׁאוּב בְּאֲמָצֵעַ וַיִּרְדּוּ
27 וְטָבְלוּ בָּהֶן, וַיַּעֲרְמוּ הַמַּיִם וַיִּתְּעָרְבוּ הַמִּקְוֹאוֹת -
28 הָרִי הַמִּקְוֹאוֹת כְּשֶׁהָרִי⁸⁵ וְהַטּוֹבְלִין טְמֵאִין כְּשֶׁהָרִי;
29 שֶׁהָרִי לֹא נִתְּעָרְבוּ אֲרָבָעִים סָאָה הַכְּשֶׁרִים⁸⁶, לְפִי
30 שְׁאִינֶן זֶה בְּצֵד זֶה, שֶׁהַשְּׁאוּב מְבָדִיל בִּיגִיָּה.

(80 שם משנה ג. (81 בבת אחת, כל אחד ואחד במקווה אחר. (82 עלו למעלה משפתם. (83 שלשתם כשרים (רבינו בפירושו למשנתנו). (84 שני המקוואות הסמוכים זה לזה הצטרפו לארבעים סאה מים כשרים, ואין מי השאוב פוסלם, יתר על כן: גם השאוב הוכשר מפני שמימיו נתערבו במי מקווה כשר. [ואף-על-פי שנגעו מי האמצעי במי השאוב שבצידו לפני שנתערבו במי הכשר - אין בכך כלום, שהרי נתחברו עם הכשרים לפני שנפלו לתוכם השאובים (ר"ש ורא"ש). ובתפארת ישראל' מנמק: מפני שבאו בהמשכה וברוב כשרים. ראה הערה פה]. (85 נשארו במצבם שלפני טבילת הטמאים, הכשרים - כשרים, והשאוב פסול. (86 פירוש, לא נתערבו הכשרים באופן ישר אלא דרך הפסולים. ואף-על-פי-כן לא נפסלו הכשרים מפני שהפסולים באו אליהם דרך המשכה (לא בנפילה), והכשרים מרובים (ראה למעלה פ"ד ה"ח).

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1 יבאר שאין המקווה נפסל בשינוי טעם וריח אלא בשינוי מראה. ודין יש מעלים את המקווה ולא פוסלים או בהיפך או לא מעלים ולא פוסלים. מקווה שנפל לתוכו דבר ששינה את מראיו כיצד תקנתו. שלושה לוגים מים שנשתנה מראהם שנפלו למקווה.

31 א. אֵין הַמִּקְוָה² נִפְסָל לֹא בְּשֵׁנוֹי הַטַּעַם וְלֹא בְּשֵׁנוֹי
32 הָרִיחַ, אֶלָּא בְּשֵׁנוֹי מִרְאֶה³ בְּלִבְד. וְכָל דָּבָר שֶׁאֵין
33 עוֹשִׂין בּוֹ מִקְוָה לְכַתְּחִלָּה - פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוָה בְּשֵׁנוֹי
34 מִרְאֶה⁴. בִּיצֵד? הֵינֵן אוֹ הַחֵלֶב וְהַדָּם וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן מִמֵּי

האדם הטמא (ראה השלמות). בכיכר של תרומה משמיענו רבותא, לא רק האדם שחזקת טומאה עליו נשאר בטומאתו, אלא גם התרומה שהיא בחזקת טהרה - נטמאה (גמרא שם).

1 יא. מִיָּם שְׁאוּבִין⁶⁸ שֶׁהָיוּ בְּצֵד הַמִּקְוָה, אֵף עַל פִּי
2 שֶׁהַמַּיִם נִוְגְעִין⁶⁹ בְּמֵי הַמִּקְוָה - לֹא פּוֹסְלוֹהוּ⁷⁰, מִפְּנֵי
3 שֶׁהֵן כְּמִקְוָה סָמוּךְ לְמִקְוָה. הֵיוּ הַשְּׁאוּבִין בְּאֲמָצֵעַ⁷¹
4 - פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוָה.

(68 מקוואות פרק ו משנה י. (69 אבל אינם מתערבים במי המקווה. (70 אף-על-פי שנגעו לפני שהיו 40 סאה במקווה. (71 והמים המגיעים למקווה נמשכים על גביהם. בכסף-משנה מבאר, שזהו דין אביק שבמשנתנו. שנינו שם: "האביק שבמרחץ, באמצע פוסל, מן הצד אינו פוסל". בתפארת ישראל' מפרש את המשנה, שאביק הוא כעין קערה של מתכת שקועה בקרקעית המקווה והיא נקובה, וסותמים את הנקב במגופה וכשרוצים להחליף את המים שבמקווה מסירים את המגופה והמים יוצאים, ואחר-כך סותמים וממשיכים מים כשרים אחרים. מובן שהמים הנכנסים למקווה נופלים לתוך האביק לפני שהיו במקווה ארבעים סאה ונעשו שאובים, וכל המים המגיעים למקווה אחר שנתמלא האביק - ונפסלו, ואע"פ שמים שאובים אינם פוסלים מקווה שיש בו ארבעים סאה - בנידון שלנו פוסלים מפני שבאו לפני הכשרים (ראה למעלה פ"ה סוף הלכה ה). אבל כשהאביק מן הצד הרי זה כמקווה כשר בצד מקווה פסול. ואין זה דומה לגיסטרא שבהלכה ט, מפני שבגיסטרא הגיעו לתוכה מי המקווה כשהם מחוברים למקווה, ולא נעשו מעולם שאובים. ולמה לא הוכשרו המים שבאביק על-ידי השקה? מפני שמים הנמצאים בכלים מועילה בהם השקה רק לטהרם מטומאתם בלבד, אבל לא להכשירם לטבילה (וכן כתב התפארת ישראל' בפ"ה, יכין אות ב). מפירוש זה יוצא, שרבינו פסק כר' מאיר באביק מן הצד נגד דעת חכמים. ולא נתבאר למה העדיף דעת יחיד בניגוד למקובל בכל מקום. ובפירושו למשנה כתב בפירוש "והלכה כחכמים". [בכסף-משנה מבאר, שפסק כתנא-קמא. והדברים מפליאים, שהרי במשנה כתוב בפירוש "דברי ר' מאיר"].

5 יב. שְׁתֵּי⁷² בִּרְכּוֹת⁷³ זֹו לְמַעְלָה מְזֹו וְכַתָּל
6 בִּיגִיָּה⁷⁴, וְהָעֲלִינָה מְלֵאָה מִיָּם כְּשֶׁרִים
7 וְהַתְּחַתּוּנָה מְלֵאָה מִיָּם שְׁאוּבִין, וְנֶקֶב בְּכַתָּל שְׁבִין
8 הָעֲלִינָה לְתַחְתּוּנָה, אִם יֵשׁ כִּנְגַד הַנֶּקֶב⁷⁵ שְׁלֹשָׁה
9 לָגִין מִיָּם שְׁאוּבִין - נִפְסָלָה הָעֲלִינָה; מִפְּנֵי
10 שֶׁהַנֶּקֶב בָּאֵלוֹ הוּא בְּאֲמָצֵעַ הָעֲלִינָה, לֹא
11 בְּצִדָּהּ⁷⁶.

(72 שם מ"א. (73 אבמטיות מחוברות לקרקע, וכשירות לטבול בהן. (74 הבריכות עומדות זו בצד זו, והאחת במקום יותר גבוה. (75 פירוש, שבחלול הנקב (רבינו בפירושו למשנה). (76 ראה ההלכה הקודמת. וכל-שכן אם בעליונה שאובים ובתחתונה כשרים.

12 יג. כְּמִהָ⁷⁷ יְהִיָּה בְּנֶקֶב וְיְהִיָּה בּוֹ שְׁלֹשָׁה לָגִין? הַפֶּל
13 לְפִי הַבִּרְכָּה: אִם הֵיחָה הַבִּרְכָּה הַתְּחַתּוּנָה אֲרָבָעִים

ד. ואלו²⁰ פוסלין²¹ ולא מעלין: מים שאובין, בין
טהורין בין טמאים, ומי כבשים²², ומי שלקות²³,
והתמך²⁴ עד שלא החמיץ²⁵, והשכר²⁶. כיצד? מקנה
שיש בו ארבעים סאה חסר משקל דינר, ונפל מאחד
מאלו משקל דינר לתוכן - אינו עולה למדת המקנה
ולא השלימו. ואם נפל מאחד מהן שלשה לגין מהן
- פוסלין את המקנה.

(20) שם מ"ב. (21) אם נפלו שלושה לוגים מהם למקנה
שאינו בו 40 סאה. (22) מים שכבשו בהם פירות או ירקות.
(23) ששלקו בהם כל דבר מאכל שהוא. (24) משקה עשוי
ממים שנתנו בהם שמרי יין או חרצנים וזגים של ענבים.
(25) דרכו להחמיץ כשהוא שוהה זמן רב, וכל זמן שלא
החמיץ - דינו כמים. (26) מימרא של שמואל, בעירובין
כט, ב.

ה. ואלו²⁷ לא פוסלין ולא מעלין: שאר המשקין,
ומי פרות, והציר²⁸, והמורס²⁹, והתמך משהחמיץ.
כיצד? מקנה שיש בו ארבעים סאה חסר אחת ונפל
מאחד מאלו סאה לתוכן - לא העלהו, והרי המים
כשרים כשהיו; שאין אלו פוסלין אלא בשנוי
מראה, כמו שבארנו³⁰.

(27) שם. (28) מים המתמצים מדגים מלוחים. (29) שומן
מדגים מלוחים. (30) למעלה ה"א.

ו. ופעמים³¹ שאלו מעלין את המקנה. כיצד? מקנה
שיש בו ארבעים סאה ונפל לתוכו סאה מאחד
מאלו, וחזר ולקח סאה ממנו - הרי הארבעים
שנשארו מקנה כשר³².

(31) שם. (32) ביבמות פב, ב - אמר רבי יוחנן "עד רובו".
כלומר, שלא יטול יותר מתשע-עשרה פעמים כדי שישארו
רוב מים (פירוש אחר: שלא יתן רוב מי פירות. ראה שם).
[רש"י שם שואל למה מעלים כשנטל סאה, הרי בסאה זו
שנטל יש הרבה מים, ולא נשארו 40 סאה מים? ומתרץ
שהסאה מי פירות בטלה ברוב מים, וכל 41 סאה הוכשרין.
וכל זה כשנתן תחילה סאה מי פירות ואחר-כך נטל סאה,
אבל להיפך - פסול, שהרי כשנטל סאה מים כשרים נשארו
39 סאים, ומי הפירות שהוסיף אחר-כך אינם משלימים (ראה
למעלה פ"ד ה"ז בדיון נתן סאה מים שאובים ונטל סאה).

ז. מקנה³³ שהדיח בו סלי זיתים וענבים³⁴ ושנו את
מראיו - כשר³⁵.

(33) שם מ"ג. (34) סלים ריקים שנדבק בהם לכלוך הפירות
שהיו בהם. (35) הלכלוך אין בו ממש, ואינו נידון כמי
פירות.

ח. מי הצבע³⁶ פוסלין את המקנה בשלשה לגין³⁷,
ואין פוסלין אותו בשנוי מראיו.

(36) שם. (37) במכות ג, ב - אמרו: "מיא דציבעא מקרי"
(מי צבע' שמם). פירוש, נשאר עליהם שם מים, ולפיכך
דינם כמים - פוסלים בשאובים ואין פוסלים בשינוי מראה.

כל הפרות - אינן פוסלין את המקנה בשלשה לגין⁵,
שלא אמרו אלא מים שאובין, ופוסלין בשנוי מראה.
אפילו מקנה שיש בו מאה סאה ונפל לו לג יין או
מי פרות ושנה את מראיו - פסול⁶. וכן מקנה שיש
בו עשרים סאה מים כשרים או פחות מזה ונפל
לתוכו סאה יין או מי פרות ולא שנו את מראיו -
הרי אלו כשרים כשהיו. ואין הסאה שנפלה עולה
למדת המקנה⁷. ואם נוסף על העשרים עשרים
אחרים מים כשרים - הרי זה מקנה כשר.

(2) חולין קו, א: "מים שנפסלו משתיית בהמה - בקרקע
כשרים". ובשבת יד, ב - אמרו, שהיו טובלים במי מערות
מכונסים וסרוחים. (3) מקוואות פ"ז מ"ג. (4) מימרא של
רב פפא, בשבת קמד, ב. (5) שנינו בחולין כה, ב: התמד
משהחמיץ אינו פוסל את המקנה (ראה לקמן ה"א).
(6) מקוואות שם. (7) שם מ"ב: "מקנה שיש בו ארבעים
סאה חסר אחת, נפל לתוכו סאה מהם - לא העלהו".
[גירסת הגר"א: "לא פסלו ולא העלהו". נראה שלענין
ה'כסף משנה' היתה גירסא אחרת במשנתנו, ולפיכך מצא
מקורו במשנה מקוואות פ"ז למה אינה עולה, והרי במשנתנו
כתוב בפירוש: "לא העלוהו".]

ב. יש⁸ מעלין את המקנה ולא פוסלין, פוסלין ולא
מעלין, לא מעלין ולא פוסלין.

(8) שם מ"א. (9) משלימים לארבעים סאה.
ג. ואלו¹⁰ מעלין ולא פוסלין: השלג, והברד,
והכפור¹¹, והגליד¹², והמלח, וטיט הנרוק¹³. כיצד?
מקנה שיש בו ארבעים סאה חסר אחת ונפל לתוכו
סאה מאחד מאלו - הרי זה עולה למדתו¹⁴ והרי
המקנה כשר ושלם¹⁵. נמצאו¹⁶ מעלין ולא פוסלין.
אפילו הביא ארבעים סאה שלג בתחלה והניחן
בעוקה¹⁷ ורסקן¹⁸ שם - הרי זה מקנה שלם וכשר¹⁹.

(10) שם. (11) רבינו במשנה מפרש: "הוא שיקפא לפעמים.
ואחרים פירשו: הטל הנקפא והוא כשיכבת שלג דקה מאוד.
(12) קרח. (13) טיט רך כליכך עד שאפשר להוריקו מכלי
אל כלי. (14) משלים את המידה לארבעים סאה.
(15) אף-על-פי שהיו מונחים בכלי לפני נפילתם למקנה -
לא נעשו שאובים, בתנאי שלא נימוחו בכלי. (16) מזה
יוצא, שהם מעלים ולא פוסלים. (17) בגומא. (18) ב'בית
יוסף' י"ד סי' רא מפרש מיעך את השלג ואע"פ שלא נמס.
(19) במשנה שם, אמר רבי עקיבא: "והעידו אנשי מידבא
משמו (של רבי ישמעאל) שאמר להם צאו והביאו שלג
ועשו מקנה בתחילה", ופסק רבינו כרבי ישמעאל, מפני
שעשה מעשה. ונראה שהתירו לעשות מקנה בתחילה רק
משלג בלבד, אבל שאר הדברים שנמנו בין המעלים לעשות
מקנה בתחילה רק משלג בלבד, אבל שאר הדברים שנמנו
בין המעלים ולא פוסלים הם רק משלימים את המקנה
החסר, אבל מקנה שכולה מהם - פסולה. [בטיט הנרוק,
נאמר בפירוש (בסוכה יט, ב) שכולו טיט - פסול] ויש
להניח שצריך רוב מים, היינו 20 סאה ומשהו.

54) דין זה למד רבינו מדין הדיח בו סלי זיתים וענבים למעלה ה"ז (כסף-משנה).

יום רביעי ח' אדר-א' ה'תשפ"ב

פרק שמיני

1) יבאר המעורב למקוה אם הוא כמקוה. עוקה שבתוך המקוה אם מטבילין בה. כותל שבין שני מקוואות שנסדק או לשתי או לערב אם מצטרפים. אם מטהרים המקוואות העליין מהתחתון והרחוק מהקרוב. מקוה שמימי מרודים.

א. כל המערב² למקוה³ - הרי הוא במקוה⁴ ומטבילין בו. גמות הסמוכות לפי המקוה⁵ ומקום רגלי פסות בהמה שהיו בהן מים מערבין עם מי המקוה כשפופרת הנוד⁶ - מטבילין בהן.

2) מקוואות פרק ו משנה א. (3) מים שאין בהם 40 סאה הנמצאים בצד מקוה כשר. (4) ומטבילים בהם. אולם יש הבדלי דינים בזה, ורבינו מבאר ומתחיל בדין גומות. (5) מחוץ למקוה. (6) מכיוון שמקומות אלה נמצאים מחוץ לכתלי המקוה אינם מצטרפים למקוה בפחות משיעור זה.

ב. חורי המערה⁷ וסדקי המערה - מטבילין בהן אף על פי שאין המים שבהן מערבין עם מי המקוה אלא בכל שהוא⁸.

7) המקוה שבמערה. בתקופת המשנה היו רוב המקוואות במערות משום צניעות, ולפיכך כתבה המשנה "מערה", ורבינו נקט לשון המשנה. (8) מפני שהם בתוך חלל המקוה מספיק חיבור קטן ביותר.

ג. מחט שהיתה נתונה על מעלות המקוה⁹, והיה מוליד ומביא במים¹⁰ - פיון שעבר עליה הגל טהרה.

9) מחוץ למים. (10) הניע את מי המקוה בידו או ברגלו ונערמו גלים.

ד. עוקה שבתוך מקוה¹¹: אם היתה הקרקע המבדלת בין העוקה והמקוה בריאה ויכולה להעמיד את עצמה¹² - אין מטבילין במים שבעוקה עד שהיו מערבין¹³ עם המקוה כשפופרת הנוד; ואם אינה יכולה להעמיד את עצמה - אפילו אינן מערבין אלא בכל שהוא מטבילין בהן¹⁴.

11) חפירה בתוך המקוה עצמה תחת שטח המים עשויה ככיפה. (12) חזקה ובת קיימא. (13) כלומר, בפחות משיעור זה אין מטבילים בה. (14) מחיצה רעועה כזו שסופה ליפול מאליה דינה כסדק.

ה. כותל שבין שני מקוואות שנסדק לשנים¹⁵ - מצטרפין¹⁶, ואם היה בשיהין ארבעים סאה - מטבילין בכל אחד מהן. ואם נסדק לערב¹⁷ - אין

ט. מקוה³⁸ שנפל יין או מהל³⁹ או שאר מי פרות ושנו את מראיו ונפסל - ביצד תקנתו? ימתין עד שירדו גשמים⁴⁰ ויחזרו מראיו למראה מים. ואם היה במקוה ארבעים סאה מים כשרים - ממלא ושואב לתוכן⁴¹ עד שיהזרו מראיו למראה מים. נפל לתוכו⁴² יין או מהל וכיוצא בה ונשתנה מראה מקצתו⁴³, אם אין בה מראה מים שלא נשתנה כדי ארבעים סאה - הרי זה לא יטבל בו⁴⁴. והטובל במקום שנשתנה⁴⁵ - לא עלתה לו טבילה. אפילו חבית של יין שנשתנה בים הגדול⁴⁶ ומראה אותו מקום כמראה של יין, הטובל באותו מקום - לא עלתה לו טבילה.

(38) שם. (39) זיעת הזיתים המונחים בכלי (יש גורסים "מוהל"). (40) וירבו מימיו ויבטלו את מראה מי הפירות. מדובר במקוה שאין בו 40 סאה, ואם ימלא מים בכלים ויתן לתוכו יפסלוהו מדין שאובים. (41) נתבאר כבר כמה פעמים שמקוה שיש בו 40 סאה, אין השאובים פוסלים אותו. (42) שם מ"ד. (43) במקום אחד נשתנה מראה המים, ובמקומות אחרים לא נשתנה. (44) לא יטבול אפילו בצד שלא נשתנה, מפני שאין במקוה 40 סאה מים כשרים. (45) כאן מדובר, אפילו אם נשאר 40 סאה שלא נשתנו ויש כאן מקוה כשר, אף-על-פי-כן הטבילה במקום שנשתנה - פסולה. ואי-אפשר לפרש בכאן זה כשלא נשאר ארבעים סאה, שהרי במקרה זה גם הטבילה במקום שלא נשתנה - פסולה, כמו ששינוי בתוספת מקוואות פ"ה ה"ח: "הטובל בין במקום היין בין במקום המים, כאילו לא טבל". (46) תוספתא, שם ה"ט.

י. שלשה לגין⁴⁷ מים שאובין שנפל לתוכן אפילו משקל דינר יין ושנה מראיהן, והרי מראה הפל מראה יין, ונפלו למקוה - לא פסלוהו⁴⁸, אלא אם שנו את מראיו⁴⁹.

(47) משנה, שם פ"ז, ה. (48) משום שנידונים לעניין זה כיין, שאינו פוסל בשאובים אלא בשינוי מראה. (49) מראה מי המקוה.

יא. שלשה לגין⁵⁰ חסר דינר מים שאובין שנפל לתוכן דינר חלב⁵¹ או מי פרות, והרי מראה הפל מים⁵², ונפלו למקוה - לא פסלוהו⁵³; עד שיפלו שלשה לגין מים שאובין שאין בהן תערובת משקה אחר ולא מי פרות.

(50) שם. (51) שאינו פוסל בשלושה לוגים. (52) ואם כן, יש כאן שלושה לוגים שאובים שכולם מראה מים. (53) כתנא-קמא שם נגד דעת רבי יוחנן בן נורי.

יב. מקוה⁵⁴ שנשתנה מראה מימיו מחמת עצמו ולא נפל לו דבר - הרי זה פשר. לא אמרו אלא שנשתנה מחמת משקה אחר.

16 או שֶׁל אֶבְרָם³⁰ וְכִיּוּצָא בְּהוֹן, שְׁאִין הַסִּילוֹנוֹת פּוֹסְלִין
17 אֶת הַמְקוּהָ, וּמִנִּית אֶת יָדָיו תַּחְתּוּיָו³¹ עַד שִׁיתְמַלֵּא
18 מִיָּם³², וּמִוִּשְׁכּוֹ³³ וּמִשְׁקִיוֹ³⁴ עַד שִׁיתַּעְרַב הַמִּים
19 שֶׁבְּסִילוֹן עִם מִי הַמְקוּהָ בְּאֶחָד, אֲפִלּוּ כִּשְׁעָרָה דִּי, וְ
20 וְהָרִי שְׁנֵי הַמְקוּאוֹת שֶׁהַסִּילוֹן בִּינֵיהֶן בְּמְקוּהָ אֶחָד.

27) המדובר במקוואות שבשיפוע הר והאחד במקום גבוה
באותו שיפוע והשני במקום נמוך ממנו. (28) כשבעליון
מים שאובים ובתחתון מים כשרים. וכל שכן שמטהרים
התחתון מן העליון. (29) נתבאר למעלה פרק ו' הלכה ב'
שסילונות אפילו של מתכת שהם מקבלים טומאה אינם
פוסלים את המים העוברים בהם משום שאובים. מפני
ששאובה אינה פוסלת מן התורה (לדעת רבינו - אפילו כל
המקוה שאובה) הקילו בה חכמים. (30) עופרת.
[בתוספתא שם פרק ה' הלכה ד' כתוב: "מביא סילון של עץ
ושל עצם או של זכוכית". ורבינו מונה את הסילונות שהיו
משתמשים בהם בזמנו או בתקופת המשנה]. (31) פירוש,
סותם בידי או את פיו התחתון של הסילון. (32) לא התכוון
לומר שיתמלא כל גובה חללו אלא שיתמלא לכל ארכו
גובהו כל שהוא ללא הפסק כל שהוא, שאם נפסק במקום
אחד אין כאן השקה. (33) נראה כוונתו שמושך למקוה
התחתון את פיו התחתון של הסילון. (34) מסיר את ידו
ומתוך כך נוגעים מי הסילון בתחתון ומחברים את שני
המקוואות והשקה מועילה בכל שהוא.

21 ח. שֶׁלֹּשׁ גְּמוֹת שֶׁבְּנַחַל, הַתַּחְתּוֹנָה וְהָעֲלִיּוֹנָה שֶׁל
22 עֲשָׂרִים סָאָה וְהָאֲמֻצָּעִית שֶׁל אַרְבָּעִים, וְשִׁטָּף שֶׁל
23 גִּשְׁמִים עוֹבֵר בְּתוֹךְ הַנַּחַל, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא נִכְנָס
24 לְתוֹךְ וְיוֹצֵא מִתּוֹךְ³⁵ - אֵין זֶה עֲרוּב³⁶, וְאֵין
25 מְטַבִּילִין אֵלָּא בְּאֲמֻצָּעִית³⁷; שְׁאִין הַמִּים הַנּוֹחֲלִין
26 מְעַרְבִין³⁸ אֵלָּא אִם כֵּן עָמְדוּ.

(35) ואם כן השטף מחבר למעשה את שלשתן. (36) אין
עירוב זה מצרף את החסרות עם המליאה למקוה אחד.
(37) שיש בה לבדה 40 סאה בלי השטף. (38) בתוספתא שם
שנינו: "רבי יהודה אומר, מאיר היה אומר מטבילין בעליונה
ואני אומר מטבילין בתחתונה וחכמים אומרים בין זו ובין זו
אין מטבילין אלא באמצעית שיש בה מ' סאה". ופסק רבינו
כחכמים. [הריב"ש בתשובותיו סימן רצב מנמק מפני
שקטפרס אינו חיבור, ומשמיענו שם חידוש נפלא, שקטפרס
אינו חיבור מפני שמקוה אינו מטהר בווחלים אלא באשבורן
(מים נקוים ועומדים)].

27 ט. טֵיט רַךְ שֶׁהִפְרָה שׁוֹחָה וְשׁוֹתָה מִמֶּנּוּ - הִרִי זֶה
28 נִמְדָּד עִם הַמְקוּהָ³⁹. הִיָּה עֶכָּה עַד שְׁאִין הִפְרָה שׁוֹחָה
29 וְשׁוֹתָה - אֵינוֹ נִמְדָּד עִמּוֹ.

(39) משלים לארבעים סאה.

30 י. מְקוּהָ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סָאָה מִיָּם וְטֵיט⁴⁰ -
31 מְטַבִּילִין בְּטֵיט וּבְמִים⁴¹. בְּאֵי זֶה טֵיט מְטַבִּילִין?
32 בְּטֵיט הָרֶךְ, שֶׁהַמִּים צָפִין עַל גִּבּוֹ. הֵיּוּ הַמִּים מִצַּד

1 מְצַטְרְפִין עַד שִׁיְהִיָּה בְּמִקּוֹם אֶחָד כְּשִׁפּוּפְרַת הַנּוֹד¹⁸.
2 נִפְרֵץ הַכֶּתֵּל מִלְּמַעְלָה, אִם נִתְעַרְבוּ הַמִּים לְמַעְלָה מִן
3 הַכֶּתֵּל¹⁹ כִּקְלַפַּת הַשּׁוֹם²⁰ עַל רֹחַב שְׁפּוּפְרַת הַנּוֹד -
4 מְצַטְרְפִין.

(15) צריך להיות: לשתי. פירוש, מלמעלה למטה (רבינו
בפירושו למשנתנו). (16) אם בזה פחות מארבעים ובשני
גם כן פחות משיעור זה מצטרפים שני המקוואות אפילו
בסדק שרחבו כל שהוא. ומה שאמרו עירוב מקוואות
כשפופרת הנוד, היינו בנקב, אבל סדק לכל אורך הכותל
מחבר בכל שהוא. (17) מימין לשמאל. יש מפרשים
להיפך, שתי הוא מימין לשמאל, וערב - מלמעלה למטה.
והראב"ד פירש כרבינו. (18) פסק כחכמים. ונימוקם הוא:
כשהסדק מלמעלה למטה לא ייסתם מאליו, אבל סדק
לרוחב עלול להיסתם, מפני שהחלק העליון של הכותל
מכביד ויורד ולפיכך צריך שיעור גדול. [שיעור זה נאמר
במקוה חסר, שצריך להשלימו, אבל כשמקוה אחד כשר
ובשני 40 סאה שאובים מספיק סדק כל שהוא, אפילו
בנסדק לערב, להכשיר את המקוה השאוב על ידי השקה,
שהרי אפילו ייסתם הסדק יישארו השאובים בכשרותם.
(19) כגון שנפגמה שפת הכותל והמים עוברים דרך הפגימה
ממקוה זה לזה. (20) גובה המים המחברים שני
המקוואות.

5 ו. כִּמָּה הוּא שְׁעוֹר הַנֶּקֶב שֶׁהוּא כְּשִׁפּוּפְרַת הַנּוֹד?
6 כִּרְחֹב שְׁתֵּי אֲצָבָעוֹת בִּינּוֹנוּיֹת שֶׁל כָּל אָדָם וְחוֹדְרוֹת
7 בּוֹ²¹. וְאֵין בְּגוֹדֵל, אֵלָּא שְׁתֵּי אֲצָבָעוֹת רִאשׁוֹנוֹת מִן
8 הָאֲרָבַע שֶׁבִּפְסֵי הַיָּד²², כֹּל שֶׁיַּעֲמֹד בְּשִׁפּוּפְרַת הַנּוֹד²³
9 - מִמַּעַט²⁴, וְאֲפִלּוּ בְּדַרְבֵּיִם שֶׁהֵן מִבְּרִיתוֹ שֶׁל מִים.
10 סִפֵּק יֵשׁ בְּנֶקֶב כְּשִׁפּוּפְרַת הַנּוֹד סִפֵּק אֵין בּוֹ - אֵין
11 מְצַטְרְפִין; מִפְּנֵי שֶׁעָקַר הַטְּבִילָה מִן הַתּוֹרָה²⁵, וְכֹל
12 שֶׁעָקְרוּ מִן הַתּוֹרָה, אֵף עַל פִּי שֶׁשְׁעוֹרוֹ הִלָּכָה - סִפֵּק
13 שְׁעוֹרוֹ לְהַחֲמִיר²⁶.

(21) אפשר לסבב אותן בריווח כחור הנקב, היינו נקב עגול
שקוטרו כרוחב שתי אצבעות. (22) אצבע ואמה. תוספתא
שם פרק ה' הלכה ב': "ב' אצבעות שאמרו - בבינוניות של
כל אדם ולא מארבע בטפח". [הטפח הוא ארבעה אגודלים
(מנחות מא, ב)]. (23) כל דבר הנמצא בחלל זה ואפילו
דברים הבאים עם המים כגון עפר מקרקע המקוה או
תולעים החיים במים. (24) מוריד משיעורו וצריך להרחיב
את הנקב עד שיעבור דרכו זרם מים ללא כל תערובת
בעובי שפופרת הנוד. (25) במשנתנו - "מפני שהוא מן
התורה" ורבינו הוסיף וכתב: "מפני שעיקר הטבילה מן
התורה... אף על פי ששיעורו הלכה". פירוש, השיעורים לא
נכתבו בתורה אלא נאמרו הלכה למשה מסיני מפי הגבורה
(עירובין ד, א). (26) פירוש, מחמירים בשיעורו. מלשונו
משמע שספק הלכה למשה מסיני בדבר שאין עיקרו מן
התורה - להקל.

14 ז. מְטַהֲרִין אֶת הַמְקוּאוֹת הָעֲלִיּוֹן²⁷ מִן הַתַּחְתּוֹן²⁸
15 וְהַרְחוֹק מִן הַקְּרוֹב. בִּיָּצֵד? מִבִּיאִין סִילוֹן²⁹ שֶׁל חֶרֶס

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על צידה, אפשר שיישאר חלק מהמים בתוכה מנותק ממי המקוה - כשיגביהנה קצת כלפי מעלה - ויהיו שאובים, ויחזרו לתוך המקוה ויפסלוהו.

יג. מקוה שמימיו מרדדין⁵⁷ - פובש⁵⁸ אפלו חבילי²²
קש וחבילי קנים בתוך המים ומן הצדדין עד²³
שיערמו המים למעלה ויורד וטובל לתוכן.²⁴

(57) שטוחים, לא עמוקים ואי אפשר להכניס את כל הגוף לתוך המים. (58) מניח אבן או דברים אחרים על החבילות, אם לא יכבוש אותם יצופו על פני המים מפני שהם קלים.

פרק תשיעי

(1) יבאר שש מעלות שיש במקוה זו למעלה מזו, ומאי ביניהם. ודין מעיין שמימיו יוצאים ונמשכים לשוקת ואחר כך יוצאים וזוחלים. מעיין שמימיו נמשכים על גבי כלים שאין להם בית קיבול וכל דיני מי מעיין. ודין אם מטבילין מן הגל כשהוא באור.

א. שש² מעלות³ במקואות⁴ זו למעלה מזו.²⁵
הראשון: מי גבאים⁵ ומי בורות⁶ שחיין⁷ ומעורות⁸
וכיוצא בהן ממים המכנסין בקרקע. אף על פי שהן²⁷
שואבין⁹ ואף על פי שאין בהן ארבעים סאה, הואיל²⁸
ואינן מתטמאין אלא לרצון¹⁰, כמו שבארנו¹¹ - הרי²⁹
הן בחזקת טהורין¹², וכשרין לעשות מהן עסה³⁰
הטבולה לחלה¹³ ולטל מהן לידים. והוא שישל מהן³¹
בכלי¹⁴, כמו שבארנו¹⁵.³²

(2) מקואות פ"א, מ"א. (3) דרגות טהרה. (4) במים מכונסים בקרקע, וביניהם גם כאלה שאין עליהם תורת מקוה כלל. (5) מים שנקו בחפירה לא עמוקה שבקרקע (מלשון "ולחשוף מים מגבא" - ישעיה ל, יד). (6) חפירה עגולה ועמוקה. (7) חפירות מרובעות ארוכות וצרות. (8) בורות מכוסים מלמעלה, מקורים. (9) מילא מים בכלים ושפך לתוכן. [רבינו הוסיף מדעתו את הפסקא: "אע"פ שהן שואבין". במשנה איננה]. (10) כשהטומאה נגעה בהם מרצון האדם. (11) בהלכות טומאת אוכלין פט"ו ה"א. (12) יש להניח שלא נגעה בהם טומאה מרצון. (13) מותר ללוש בהם עיסה החייבת להרים ממנה חלה שהיא קדושה כתרומה. האיסור לגרום טומאה לחולין הטבולים לתרומה או לחלה (ראה הלכות טומאת אוכלין פט"ז ה"ט) נאמר רק בטומאה ודאית, אבל כאן, בחשש רחוק - לא גזרו. (14) וישפוך על הידיים, אבל טבילת ידיים במקוה שאין בו ארבעים סאה אינה מטהרת אפילו כשהמים אינם שואבים. (15) בספר אהבה, פ"ו מהלכות ברכות, ה"ה. [הראב"ד משיג ופוסק שטבילת ידיים מועילה אפילו במקוה שאין בו ארבעים סאה, אם מימיו אינם שואבים (ראה כסף-משנה)].

ב. למעלה מהן¹⁶: מי תמצית¹⁷ שלא פסקו, אלא³³
עדין הגשמים יורדין וההרים בוצצין¹⁸ והן נמשכין³⁴
ונקוין, ואינן שואבין אכל אין בהן ארבעים סאה -³⁵
הרי הן פשרין לתרומה¹⁹ ולטל מהן לידים, ומטביל³⁶

1 אחד והטיט הרף מצד אחר - מטבילין במים ולא
2 בטיט⁴².

(40) בשניהם יחד יש ארבעים סאה. והמדובר בטיט הנרוק שמשלים את השיעור. (41) אם הגוף הוא במים עלתה לו טבילה אף על פי שהמים לבדם אינם מכסים את כל הגוף והרגליים שוקעות בטיט. הרע"ב ותוספות יום טוב מנמקים, מפני שהרגליים נטבלו במים לפני ששקעו בטיט. (42) ואף על פי כן משלים לארבעים סאה.

3 יא. כל שתחלת ברייתו מן המים, כגון יבחושיין⁴³
4 אדםין - מטבילין בו. ומטבילין בעינו של דג⁴⁴.

(43) מין תולעים השורצים במים. (44) כריש גדול שבים שנמחה עינו.

5 יב. מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות ויורדו
6 שנים וטבילו זה אחר זה, אף על פי שרגליו של
7 ראשון נוגעות במים - הראשון טהור והשני
8 בטמא⁴⁵, שהרי חסרו המים מארבעים סאה.
9 הטביל בו⁴⁶ תחלה סגוס עבה⁴⁷ וכיוצא בו והגביהו,
10 אם היתה מקצת הסגוס נוגעת במים - הרי הטובל
11 באחרונה⁴⁸ טהור, שהרי המים כלן מערבין⁴⁹.
12 הטביל בו⁵⁰ את המטה וכיוצא בה, אף על פי
13 שדחק רגלי המטה בטיט עבה שבקרקע המקוה עד
14 שצפפו המים עליה למעלה - הרי זו טהורה, שהרי
15 לא נטבעו בטיט עד שטבילו במים תחלה⁵¹. הטביל
16 בו יורה גדולה⁵² - הרי זו טמאה כשהיתה, מפני
17 שהמים נתזין⁵³ ויוצאין חוץ למקוה ונמצא חסר
18 מארבעים⁵⁴. פיצד יעשה? מורידה דרך פיה⁵⁵
19 והופכה במקוה⁵⁶ ומטבילה. ומעלה אותה דרך
20 שוליה, כדי שלא יהיו המים שבתוכה שואבים
21 ויחזרו למקוה ויפסלוהו.

(45) מפני שחלק ממי המקוה נשאר על גופו של הראשון ואם כן טבל השני במקוה חסר. במשנתנו חולק רבי יהודה ומטהר את השני כשרגלי הראשון נוגעות במים, ונימוקו: מפני שהמים שעל גופו מצטרפים למקוה. ותנא קמא סובר שרטיבות דקה כזו (משקה טופח) אינה מחברת, או מפני שזה כקטפרס. [בכסף משנה מוסיף נימוק, שמא נשארו מקומות נגובים בגופו והם מפסיקים]. (46) במקוה של 40 סאה מכוונות. (47) בגד צמר שסופג הרבה מים. (48) אחר טבילת הסגוס. (49) אין זה דומה לשניים שטבלו, כי בסגוס יש הרבה מים מכונסים וכל זמן שלא הוציאו לגמרי מן המקוה הרי מים אלה מחוברים למקוה וזה דומה למקוה חסר המחובר למקוה כשר. (50) במקוה שיש בו 40 סאה מכוונות. (51) במשנה: "מפני שהמים מקדמים".

(52) ושוליה למטה. (53) נערמים ועוברים על שפת המקוה. (54) לפני שנטבלה כולה במים. (55) לא התכוון לומר שהופך פיה למטה, שאם כן לא ייכנסו מים לתוכה ויערמו לפני שיהפך אותה, אלא הכוונה שיטה אותה על צידה כדי שייכנסו המים לתוכה. (56) שאם יעלה אותה כשהיא מטה

מארבעים סאה. [בפסחים יז, ב אמרו שרביעית (רבע הלוג) כשירה לטהר בה כלים קטנים שכל גופם מכוסה במים בבת אחת, ובנזיר לח, א אמרו שחכמים ביטלו טהרת רביעית, אבל כל שהוא של מעיין לא ביטלו]. ב. מעיין מטהר בזוחלים (פירוש מותר לטבול במים הזוחלים מן המעיין אפילו בזמן שהם בתנועה, ואין טובלים בזוחלים מן המקווה אלא-אם-כן נקו בחפירה. (בלשון המשנה: "באשבורן". 'תורת כהנים' פרשת שמני פרשתא ט). בהלכה זו מלמדנו רבינו דין מעיין שמימי מועטים, ושפך לתוכו מים שאובים מרובים ממי המעיין. (34) מלשונו של רבינו משמע שמעיין מטהר בכל שהוא, בין כלים ובין אדם (כגון ילד שכל גופו עולה בבת אחת בפחות מארבעים סאה). אולם הר"י והרא"ש (הובאו ב'טור' יורה-דעה סימן רא) סוברים שמעיין כל שהוא מטהר כלים בלבד ולא אדם.

ז. לְמַעַלָּה מִזֶּה³⁵: הַמַּעֲיָן שֶׁלֹּא נִתְעַרַּב בּוֹ מֵיִם²¹ שְׁאוּבִין אֲבָל מִימֵי מַיִם, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ מִימֵי מָרִים²² אוּ מְלוּחִים³⁶, שֶׁהָרִי³⁷ הוּא מְטַהֵר בְּזוּחָלִים, וְהֵן הַמֵּיִם הַנִּגְרָרִים וְנִמְשְׁכִין מִן הַמַּעֲיָן.²⁴

(35) שם מ"ח. (36) בפרה פ"ח מ"ט שנינו: "אלו הן המוכים, המלוחין והפושרין". ותמוה הדבר למה השמיט כאן פושרין, והוסיף מרים? (37) "שהרי" זה אינו מתפרש כמו במקומות אחרים כנתינת טעם, אלא משמעותו ביאור, היינו האמור מטה היא המעלה שאינה במי מעיין שרבו עליהם שאובים.

ח. לְמַעַלָּה מִזֶּה³⁸: הַמַּעֲיָן שֶׁמִּימֵי מֵיִם חִיִּים, שֶׁבֶּהֶן בְּלִבָּד טוֹבִלִים בּוֹ הַזְּבִים הַזְּכָרִים, וְלוֹקְחִין מִהֶן לְטָהֳרַת הַמַּצְרֶעֶת³⁹ וְלִקְדָּשׁ מִי חֲטָאת⁴⁰. מִה בֵּין מַעֲיָן לְמַקְוָה? הַמַּקְוָה אֵינוֹ מְטַהֵר אֶלָּא בְּאַרְבָּעִים סָאָה; וְהַמַּעֲיָן מְטַהֵר בְּכָל שְׁהוּא. הַמַּקְוָה אֵינוֹ מְטַהֵר אֶלָּא בְּאַשְׁבֵּרֵן⁴¹, וְהַמֵּיִם הַנִּזְחָלִים מִמֶּנּוּ⁴² אֵינָן מְטַהֲרִין; וְהַמַּעֲיָן מְטַהֵר בְּזוּחָלִים. הַמַּקְוָה - לֹא תַעֲלֶה בּוֹ טְבִילָה לְזָבִים⁴³; וְהַמַּעֲיָן, אִם הָיוּ מִימֵי מֵיִם חִיִּים - הַזָּב טוֹבֵל בִּיהֶן.³³

(38) שם. (39) להזיית המים המעורבים בדם הציפור, אבל לטבילת גופו אינו צריך מים חיים. (40) מים שנותנים עליהם אפר פרה אדומה, ומזים מהם על טמאי מת. (41) ראה ה"ו. (42) הנמשכים ממנו מחוץ לכתלי המקווה. (43) בכסף-משנה מעיר: "והוא-הדין למצורעים". מובן שלא התכוון לטבילת גופו, שהרי מצורע אינו טעון מים חיים, וכוננתו להזייתו, כמו שכתבנו בתחילת הלכה זו. [ותמוה: למה הוצרך לכתוב זאת, הלא רבינו עצמו כתב: ולוקחין וכו'].

ט. מַעֲיָן⁴⁴ שֶׁמִּימֵי יוֹצֵאִין וְנִמְשְׁכִין לְתוֹךְ הַשֶּׁקֶת⁴⁵ וְאַחֵר כֶּף יוֹצֵאִין מִן הַשֶּׁקֶת וְנִזְחָלִין - הָרִי כָּל הַמֵּיִם שֶׁבִּשְׁקֵת וְשֹׁחוּץ לּוֹ פְּסוּלִין⁴⁶. הָיוּ מְקַצְצִין נִמְשְׁכִין עַל שְׂפַת הַשֶּׁקֶת⁴⁷, אֶפְלוּ כָּל שְׁהוּא - הָרִי הַמֵּיִם שֹׁחוּץ לְשֶׁקֶת כְּשֶׁרִים⁴⁸, שֶׁהַמַּעֲיָן מְטַהֵר בְּכָל

1 בֶּהֶן אֶת הַמֵּיִם שֶׁנִּשְׁמָאוּ²⁰. פֶּסְקוֹ הַגָּשָׁמִים וְלֹא פֶּסְקוֹ הַהָרִים מִלְּהִזְחִיל - עֲדִין הֵן מִי תַמְצִית. פֶּסְקוֹ הַהָרִים וְאֵינָן בּוֹצְצִין - הָרִי אֵלּוּ כְּמִי גְבָאִין²¹.

(16) דרגה שניה. (17) יש גורסים - תמציות. מי גשמים השוטפים ממקום גבוה למקום נמוך. (18) מבעבעים ומתמצים מהם מי גשמים. (19) מפני שמי הגשמים השוטפים מעבירים את המים הקודמים שיש עליהם חשש טומאה. (20) לא התכוון לומר שהמים הטמאים, אף-על-פי שהם נמצאים בעינים וניכרים - נטהרו. אלא הכוונה, תולים אנו שנשטפו על ידי מי הגשמים (תפארת ישראל. מלשונו של הר"ש משמע שנטהרו ממש. וכן כתב ב'מעשה רוקח'). (21) המכונסים בחפירה. מי תמציות אינם מכונסים אלא שוטפים על פני הקרקע.

ג. הַחוּפְּרִי²² בְּצַד הַיָּם וּבְצַד הַנָּהָר וּבְמִקְוֵם הַבְּצִיץ²³ - הָרִי הֵן כְּמִי תַמְצִית שֶׁלֹּא פֶּסְקוֹ²⁴.

(22) תוספתא מקואות פ"א ה"ז. (23) ומימיהם עוברים לחפירה. (24) המדובר כשמימי הים והנהר והביצות עוברים תדיר, ומעבירים את המים הקודמים.

ד. הַחוּפְּרִי²⁵ בְּצַד הַמַּעֲיָן: כָּל זֶמַן שֶׁהָיוּ בָּאִין מִחֲמַת הַמַּעֲיָן, אֵף עַל פִּי שֶׁפּוֹסְקִין²⁶ וְחוֹזְרִין וּמוֹשְׁכִין - הָרִי הֵן כְּמִי מַעֲיָן²⁷; פֶּסְקוֹ מִלְּהִיזוֹת מוֹשְׁכִין - הָרִי הֵן כְּמִי גְבָאִים²⁸.

(25) שם. (26) לפעמים נפסקים. (27) מטהרים בכל שהוא (ראה ה"ח). (28) בתוספתא שבידנינו הגירסא: כמי תמציות (ראה השלמות).

ה. לְמַעַלָּה מִהֶן²⁹: מְקוּהָ³⁰ שִׁישׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סָאָה מֵיִם שְׁאֵינָם שְׁאוּבִין, שָׁבוּ טוֹבֵל כָּל אָדָם טָמֵא חוּץ מִן הַזָּב הַזָּכָר³¹, וּבּוֹ מְטַבִּילִין אֶת כָּל הַכֹּלִים הַטָּמֵאִים וְאֶת הַיָּדִים שֶׁמְטַבִּילִין לְקָדָשׁ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ³².

(29) שם מ"ו. (30) מים מכונסים בקרקע שאינם מעיין. (31) שנאמר בו (ויקרא טו, יג): "ורחץ בשרו במים חיים", פירוש במי מעיין. ובזבה כתבה תורה (שם, כח): "ואחר טהרה" סתם, ולא כתבה "מים חיים", וסתם טהרה היא במקווה שיש בו ארבעים סאה. (32) בהלכות אבות הטומאות פ"ב ה"ב. ששפיכה מכלי אינה מטהרת לקודש אלא טבילה במקווה שיש בו ארבעים סאה.

ו. לְמַעַלָּה מִזֶּה³³: הַמַּעֲיָן שֶׁמִּימֵי מוֹעֲטִין וְהִרְבּוּ עָלָיו מֵיִם שְׁאוּבִין. שָׁוָה לְמַקְוָה - שְׁאֵין מְטַהֲרִין בְּמֵיִם הַנִּמְשְׁכִין מִמֶּנּוּ אֶלָּא בְּמֵיִם הַנִּזְחָלִין וְעוֹמְדִין בְּאַשְׁבֵּרֵן, וְשָׁוָה לְמַעֲיָן - שֶׁהוּא מְטַהֵר בְּכָל שְׁהוּא; שֶׁהַמַּעֲיָן אֵין לְמִימֵי שְׁעוֹר, אֶפְלוּ כָּל שֶׁהֵן מְטַהֲרִין³⁴.

(33) שם. בשני דינים מחולק מעיין ממקווה. א. מעיין מטהר בכל שהוא, ומקווה (מים מכונסים) אינו מטהר בפחות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 **וְהָיָה מִיָּמָיו נִמְשָׁכִין לְתוֹף בְּרִכָּה שְׁהִיא**
 2 **מֵלֶאָה מִיָּמִים**⁵⁰ וְנִקְוִין שָׁם⁵¹ - הָרִי אֹתָהּ הַבְּרִכָּה
 3 **בְּמִקְוָה**⁵². הִיא יוֹצֵא חוּץ לְבְּרִכָּה⁵³ - הָרִי זֶה פְּסוּל⁵⁴
 4 **לְזָבִים**⁵⁵ וְלִמְצָרְעִים⁵⁶ וְלִקְדָּשׁ מִי חֲטָאֵת⁵⁷ עַד שְׂדֵדֶה
 5 **שְׂעִיאוֹ כָּל מִי הַמִּקְוָה**⁵⁸ שְׁהִי בְּתוֹף הַבְּרִכָּה⁵⁹.

(44) שם פ"ה מ"א. (45) המדובר, בשוקת שהיא כלי (ראה למעלה פ"ו ה"ג). (46) דינם כשואבים, מפני שנכנסו לכלי. ואע"פ שהם מחוברים, אין המעיין מטהר אותם מפני שהם בכלי. וגם הזחילה שלאחר מכן אינה מועילה להחזיר להם תורת מעיין, מפני שחיבורם למעיין הוא דרך השואבים. (47) למעלה משפתה, ולא נכנסו לתוכה. (48) רבינו מדייק וכותב: "המים שחוץ לשוקת כשרים" ומשמע שעל שפת השוקת אסור לטבול. וכן גם דעת מהר"ם מרוטנבורג. ובשוקת ממש אסור לטבול לכל הדיעות. ואין זה דומה למעיין שהרבו עליו שאובים שבהלכה ו, כי שם נשאר המעיין במקומו וטובלים בו, וכאן התערובת נמצאת מחוץ למקום המעיין. וגם אין לדמות זה למה ששנינו (מקואות פ"ו מ"ה) השידה והתיבה שבים, טובלים בהם אם הם נקובים כשפופרת הנוד, והרי גם כאן מי השוקת מחוברים למעיין, מפני שבשידה ותיבה המים מקיפים אותם מכל צד, אבל בדין שלפנינו הם רק מחוברים (הרא"ש בפירושו למשנתנו). [לשון המשנה: העבירה על גבי שפה כל שהוא, כשר חוצה לה. ופירש הרע"ב: "כשר להטביל במים שעל שפת השוקת או חוצה לה". וכן מפרש הר"ש. אולם רבינו בפירושו כותב: "הנה המים היוצאים מן השוקת כשרים". משמע שעל שפת השוקת פסולים. וכן משמע מלשונו כאן. וכן פירוש גם מהר"ם מרוטנבורג, והוא מנמק: "דכתוב (שכתוב) מעין ובור מקוה מים יהיה טהור (ויקרא יא, לו), דהיינו בקרקע דלא חזי לקבולי טומאה (שאינו ראוי לקבל טומאה), אבל על גבי כלים לא". (49) מה-שאיין-כן במקואות שצריך חיבור כשפופרת הנוד, ודין המים האלה כמעין (רבינו בפירושו למשנה). [ונראה שאינם ראויים לטבילת זב והזיית מצורע ומי חטאת כמו ביוצא חוץ לבריכה שבסוף הלכה זו]. ואין זה דומה למעיין שהרבו עליו מים שאובים שאינו מטהר אלא באשבורן (למעלה ה"ו), מפני שבנידון כאן מי המעיין המטהרים עומדים בפני עצמם על שפת השוקת ואינם מעורבים עם השואבים, מה-שאיין-כן בהלכה ו, שכולם מעורבים (תפארת ישראל). (50) מי מקוה. (51) ואינם יוצאים חוץ לבריכה, וממשיכים לדת לבריכה (כסף-משנה). (52) לכל דבר, צריך ארבעים סאה ואינו מטהר בזוחלים. ואין דין מי הבריכה, כמעין שמימיו מועטים והרבה עליהם שאובים, שבהלכה ו. (53) עוברים על פני המים שבבריכה ויוצאים חוצה לה, והחיבור עם המעיין לא נפסק. (54) פירוש, נשארו בפסולם לעניינים האמורים מטה, אבל דינם כמעין לטהר בזוחלים ובכל שהוא. (55) זכרים. (56) להזייה. (57) מפני שהם מעורבים עם מים שבבריכה אינם מים חיים. (58) גם מי המעיין שנכנסו לבריכה לפני שיצאו מחוץ לבריכה. (59) נתבאר למעלה פ"ה ה"ו, בדין בור מלא מים שאובים.

9 **יֵא. מַעְיָן**⁶³ שְׁהִי אֲמוֹת⁶⁴ קְטַנּוֹת נִמְשָׁכֹת מִמָּנֹה, וְרִכָּה עָלָיו מִיָּם שְׁאֹבִין⁶⁵ לְתוֹף הַמַּעְיָן עַד שְׁגָבְרוּ הַמִּיָּם שְׁבָאֲמוֹת וְשָׁטְפוּ - הָרִי הֵן⁶⁶ פְּמַעְיָן לְכָל דָּבָר⁶⁷. הִי מִיָּמִי הַמַּעְיָן עוֹמְדִים⁶⁸ וְאֵינָן נִמְשָׁכִין, וְרִכָּה עָלָיו מִיָּם עַד שְׁמָשְׁכוּ מִמָּנֹה אֲמוֹת הַמִּיָּם - הָרִי הַמִּיָּם שְׁמָשְׁכוּ בְּשׁוֹן לְמִקְוָה לְטַהֵר בְּאֶשְׁבָּרָן בְּלִבְדָּר⁶⁹, וְשׁוֹן לְמַעְיָן לְטַהֵר כָּל שְׁהִיא⁷⁰.

(63) שם מ"ג. (64) שטפי מים צרים. (65) במשנה: "ריבה עליו והמשיכו". ופירש רבינו, שריבה מים שאובים. וכן פירש הרא"ש (והר"ש פירש שהרחיב והוסיף בריכות). (66) אותן האמות. (67) מטהרות בכל שהן ובזוחלים, אבל אמות חדשות שנתווספו על ידי ריבוי השואבים אינם כמעין לטהר בזוחלים אלא לטהר בכל שהוא (ראה למעלה ה"ו). והר"ן בנדרים מא, א כותב, שלדעת הרמב"ם כאן רק המקומות שהיו המים הולכים לפני שהוסיף, דינם כמעין. אבל במקום שנתרחבו על ידי הריבוי, אינם כמעין, כמפורש בתוספתא מקואות פ"ד ה"ו: "ואין מטהר בזוחלים אלא עד מקום שהיה יכול להלך בתחילתו". ונראה שגם הראב"ד הבין כך את דעת רבינו, ומשום כך לא השיג בחריפות, אלא הביא את התוספתא ככתבה ללא כל הערה משלו (ראה כסף-משנה). [לא נתבאר דין מקום המעיין עצמו. למעלה בהלכה ו למדנו שאם ריבה שאובים על מי מעין, דינם כמקוה שאינו מטהר בזוחלים וכמעין שמטהר בכל שהוא, אולם אין הדבר מתקבל על הדעת שעיקר המעיין יהיה גרוע מהאמות הנמשכות ממנו, שדינם כמעין לכל דבר. ונראה לפרש, שבה"ו המדובר במעיין שמימיו עומדים, וזה הוא הדין שבבבא האחרונה כאן. ואפשר גם לפרש שבה"ו המדובר שכרבו השואבים על מי המעיין, וכאן בלא רבו. וסיוע לפירוש זה אנו מוצאים בשינוי לשון רבינו כאן מלשונו בה"ו. שם כתב: "המעין שמימיו מועטים", וכאן כתב סתם "מעין"]. (68) ולא נמשכו ממנו אמות. (69) ולא בזוחלים, מפני שנעשו ע"י שפיכת השואבים. (70) גם כאן לא ביאר רבינו דין המעיין עצמו. ונראה שדינו כדין האמות].

16 **יב. כָּל הַיָּמִים**⁷¹ מְטַהְרִין בְּזוֹחֲלִין⁷², וּפְסוּלִין לְזָבִים
 17 **וְלִמְצָרְעִים וְלִקְדָּשׁ מִי חֲטָאֵת**.

(71) שם מ"ד. (72) כר' יוסי שם. [בכסף-משנה מקשה שדבריו סותרים למה שכתב בפירושו למשנה פרה פ"ח מ"ח, שר' יוסי מודה בים הגדול שאינו מטהר בזוחלים, וכן פסק בהלכות פרה אדומה פ"ח ה"ו. ומתקבל על הדעת שנקט כאן לשונו של ר' יוסי שאמר: "כל הימים מטהרין בזוחלים", והכוונה חוץ לים הגדול. וגם כוונת רבינו חוץ לים הגדול, וסמך על דבריו בהלכות פרה הנ"ל (חזון איש).

6 **י. מַעְיָן**⁶⁰ שְׁמִימִיו נִמְשָׁכִין עַל גְּבִי פָלִים שְׁאִין לָהֶן

טו. זוחלין⁸⁵ שקלחין⁸⁶ בעלי אגוז⁸⁷ - פשרים¹⁶
כשהיו; שאין עלי האגוז הלח שהוא צובע⁸⁸ חשוב¹⁷
בכלים.¹⁸

(85) עדיות פ"ז מ"ד: "העיד ר' צדוק על זוחלין שקילחן בעלי אגוז שהן כשרים". (86) שפך אותם. (87) בעדיות שם פירש רבינו, שהכוונה לקליפה החיצונה הירוקה של אגוז, ונתן לתוכה את המים והזחלים. (88) ומלכלך את כל הנוגע בו, ומשום כך אינו ככלי ואינו מקבל טומאה. אבל כלים, אפילו קטנים מאוד, העשויים מקליפות או עלים שאינם מלכלכים - מקבלים טומאה (הלכות כלים פ"א) ואין מזחלים בהם.

טז. מי גשמים⁸⁹ הבאין מן המדרון⁹⁰ והנם נזחלין¹⁹ ויורדין, אף על פי שהיו מתחלתן ועד סופן ארבעים²⁰ סאה - אין מטבילין בהן כשהן נזחלין⁹¹, עד שייקוו²¹ וינוחו באשפרן ארבעים סאה⁹². הרי שהקיף כלים²² ועשה מהן מחיצות עד שנתקבץ ביניהן ארבעים סאה²³ ממים הנזחלין מן הגשמים - הרי זה טובל²⁴ בהן⁹³. וכלים שעשה מהן הגדר - לא עלתה להן²⁵ טבילה⁹⁴.²⁶

(89) מקוואות פ"ה מ"ו. (90) במשנה: "חרדלית", ומבאר רבינו שנתחלפה ה"א ב"חית", וכאילו נאמר "הרדלית", פירוש, הר חלוש (ע"פ תרגום דיהניבורג) פירוש, לא גבוה. [בתוספתא פ"ד ה"ו כתוב בפירוש: "אזיהו חרדלית? מי גשמים הבאים במידרון"]. (91) ואין אנו אומרים כל העומד להיעשות נידון כעשוי, מפני שזה נאמר רק במחוסר מעשה בלבד בלי שינוי בגוף הדבר, וכאן צריך לשנות הזחלים לאשבורן, ולכן אין להכשיר מפני שעומדים להיקוות ולא יהיו זוחלים (תפארת ישראל). (92) במשנה שם חולקים בית-שמאי ובית-הלל. בית-שמאי מקילים, ובית הלל מחמירים - ופסק כבית-הלל. (93) באותם המים. במשנה שם: "ומודים בית-הלל שהוא גודר כלים וטובל בהם". (94) מפני שהצד החיצון של הכלים לא הוטבלו במים הנקווים אלא בזחלים שמחוץ לכלים.

יז. גל שנתלש⁹⁵ מן הים ונפל על האדם או על הכלים: אם יש בו ארבעים סאה - הרי אלו טהורין⁹⁶ לחלין⁹⁷; שאין הטובל לחלין צריך פונת⁹⁸, כמו שבארנו בהלכות שאר אבות הטמאות⁹⁹. ואם נתפזן¹⁰⁰ והיה יושב וקצפה עד שיפיל עליו הגל - עלתה לו טבילה לדבר שנתפזן¹⁰¹.^{101א}

(95) שם. (96) ראה לקמן ה"ח. (97) ואינו טהור למעשר שני, ולדברים שדרגת קדושתם יותר גבוהה. (98) אבל למעשר ולמעלה ממנו צריך כוונה להיטהר, וכאן לא התכוון לטבול. (99) פ"ג ה"ב. (100) חגיגה יט, א. (101) ולכל הדברים שקדושתם למטה ממנו. אם נתכוון לחולין - מטהרת הטבילה לחולין בלבד, ואם נתכוון למעשר מועילה לחולין ולמעשר, אבל לא לתרומה וקודש, וכן הלאה.

ידועה דרכו של רבינו להעתיק לשון המשנה ככתבה. והכסף-משנה מעיר על סתירה שנייה מכאן לדבריו בהלכות פרה שם. כאן פסק פסולים לזבים ומצורעים, ושם כתב: "ושאר הימים כמעין", והמדובר לענין זבים ומצורעים וכו'. ותירץ בפלפול עמוק ומסובך. תמצית מסקנתו היא: שמי הימים פסולים לזבים כשהם זוחלים משום שזוחלים דומים לנהרות, אבל באשבורן כשרים. וכאן התכוון לזוחלים. וכן כתב גם ב'בית יוסף' יורה-דעה סימן ר"א.

יג. המים⁷³ הזוחלין מן המעין⁷⁴ - הרי הם כמעין לכל דבר⁷⁵. והמנטפין מן המעין⁷⁶, אף על פי שהן טורדין⁷⁷ - הרי הם כמקנה, ואין מטבילין אלא בארבעים סאה עומדין, ופסולין לזבים ולמצרעים ולקדש בהן מי חטאת. היו הזוחלין מן המעין מתערבין עם הנוטפין [ממנו, אם רבו הזוחלין על הנוטפין] - הרי הכל כמעין לכל דבר⁷⁸; ואם רבו הנוטפים על הזוחלין, וכן אם רבו מי גשמים על מי הנהר - אינן מטבילין בזוחלין אלא באשפרן⁷⁹. לפיכך צריך להקיף מפין⁸⁰ וכיצא בו באותו הנהר המערב עד שייקוו המים ויטבל בהן⁸¹.

(73) שם מ"ה. (74) נהרות המושכים מימיהם מן המעיינות (רבינו בפירושו למשנה). (75) לטהר בזוחלים ובכל שהוא, אבל פסולים לזבים, למצורעים ולמי חטאת (בהלכות פרה שם) כתב רבינו: וכל הנהרות פסולים למי חטאת. ראה הערות שם. (76) שנופלים טיפות ממים ממקום גבוה ונקווים למטה (רבינו בפירושו). (77) נופלים במהירות בהפסק זעיר בין טיפה לטיפה. (78) במשנה שם: "העיד ר' צדוק וכו'". (79) ובמחצה על מחצה דינם כמקוה מספק. (80) להקיף במפץ מקום מסויים מכל צדדיו. (81) בשבת סה, ב מסופר שאביו של שמואל העמיד מפצים בנהר פרת לצורך טבילת בנותיו בימי תשרי, שאז מתרבים מי הפרת ממי הגשמים, שחשש שמא ירבו ממי הגשמים על הזוחלים. [רש"י שם, וכן הר"ן בנדרים מ, ב מפרשים שנתן המפצים על קרקע הנהר, כדי שלא תתלכנה בטיט החוצץ. אולם רבינו, כנראה מפרש כדבריו כאן].

יד. נוטפין⁸² שעשאן זוחלין⁸³, כגון שסמך למקנה המנטף טבילת של חרס⁸⁴ חלקה והרי המים נזחלין ויורדין עליה - הרי הן פשרין. וכל דבר שמקבל טמאה, ואפלו מדברי סופרים - אין מזחילין בו.

(82) שם. (83) רבינו מפרש במשנתנו, שהמדובר בנוטפים מן המעין, שבדינם עוסקת המשנה. [הר"ש והברטנורא מפרשים שהכוונה למקוה שנפרצה שפתו, והמים יוצאים דרך הפירצה וזוחלין. ודעת רבינו, שדין זה נאמר רק בטיפות הנופלות ממעין בלבד, אבל לא במי מקוה (ראה יורה-דעה סימן ר"א סעיף לג). ומה שכתב כאן "מקוה", הכוונה למקום שנקוות בו הטיפות. ובפירושו למשנה כתב מפורש: "כשישים בה במקום אשר יפלו אלו הטיפות". (84) שאינה מקבלת טומאה לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים (הלכות כלים פ"א ה"ה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

6 מפני שמן התורה, מים שאובים כשרים לטבילה, וחכמים גזרו שיפסלו, וספק דרבנן לקולא. [בהל' אבות הטומאות פ"ד, כתב רבינו: "ואין מורין לו לטבול במקוה זה . . . ואם טבל ועשה – טהרותיו טהורות", וכאן כתב סתם "הרי"ז כשר". ראה הערות בה"ן].

12 ב. שְׁנֵי מְקוֹאוֹת⁷, אֶחָד יֵשׁ בוֹ אַרְבָּעִים סָאָה וְאֶחָד
13 אֵין בוֹ, נִפְלוּ שְׁלֹשֶׁת לִגְיָן מֵיָם שְׁאוּבִין לְאֶחָד מֵהֶן
14 וְאֵין יָדוּעַ לְאִיזָה מֵהֶן נִפְלוּ - סָפְקוֹ טָהוֹר, מִפְּנֵי
15 שֵׁשׁ לוֹ בְּמָה יִתְּלָה⁸. הָיוּ שְׁנֵיהֶן פְּחוּתִין מֵאַרְבָּעִים
16 סָאָה וְנִפְלוּ לְאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ לְאִיזָה מֵהֶן - פֶּל
17 אֶחָד מִשְׁנֵיהֶן פְּסוּל, שְׁאֵין לוֹ בְּמָה יִתְּלָה⁹; אִם לְזָה
18 נִפְלוּ - נִפְסַל, וְאִם לְזָה נִפְלוּ - נִפְסַל¹⁰.

7 שם. 8) אנו אומרים שנפלו למקוה שיש בו ארבעים סאה. 9) כדי להכשיר. 10) מפני שאי אפשר להכשיר שניהם, אנו מוכרחים לפסול שניהם, שהרי אין הגיון בדבר לבחור אחד מהם ולהכשירו, ולפסול את השני.

19 ג. מְקוֹהָ¹¹ שֶׁהֵנִיחוּ רִיקָן וּבָא וּמָצְאוּ מָלָא - פֶּשֶׁר, מִפְּנֵי שֶׁזָּה סָפֵק מֵיָם שְׁאוּבִין¹² לְמְקוֹהָ זֶה.
20

11) תוספתא, מקוואות פ"ב ה"א. 12) ראה ה"ד.

21 ד. צְנוּרָה¹³ שֶׁמְקַלַּח¹⁴ לְמְקוֹהָ וְהַמְכַתְּשֶׁת¹⁵ נְתוּנָה
22 בְּצִדּוֹ, סָפֵק מִן הַצְנוּר לְמְקוֹהָ סָפֵק מִן הַמְכַתְּשֶׁת
23 לְמְקוֹהָ¹⁶ - הָרִי זֶה פְּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהַפְּסוּל מוּכָח¹⁷.
24 וְאִם יֵשׁ בְּמְקוֹהָ רַבּוֹ מֵיָם פְּשָׁרִים - הָרִי זֶה פֶּשֶׁר;
25 שֶׁזָּה סָפֵק מֵיָם שְׁאוּבִים הוּא, שֶׁהָרִי יֵשׁ שֵׁם מְקוֹהָ
26 פֶּשֶׁר קְבוּעַ¹⁸.

13 שם. 14) מי גשמים שהם כשרים. 15) שהיא כלי, והמים שבתוכה הם שאובים. 16) מים מקלחים מן המכתשת, ואפשר שמים אלה נפלו למקוה. 17) פירוש, הפסול נמצא במקום ונראה לעינינו, ולפיכך פסלוהו חכמים. ובמקוה ריקן (בהלכה הקודמת) טיהרו רק כשאין שם דבר שנותן מקום להניח שמים פסולים באו למקוה. 18) ה'כסף משנה' גורס: רוב מקוה כשר קבוע. [רבים תמהו: א. מה בכך שהפסול מוכח? הלא סוף-סוף ספק דרבנן הוא? ב. אם הפסול המוכח מכריע לצד פסול עד שאין כאן ספק השקול, מה מוסיף רוב המים הכשרים, הלא לשיטת רבינו גם רוב שאוב אינו פסול מן התורה, ואם המכתשת שבצד המקוה מחזקת את ההנחה שממנה באו המים כשאין רוב כשרים ודאי, הרי עלינו לפסול את המקוה גם כשיש בו רוב כשרים לפני נפילת המים שניתוספו? והש"ך ביו"ד סי' רא ס"ק קמד, מתרץ את הקושיא הראשונה ואומר, שמדובר כשיש סיבה לתלות יותר במכתשת, כגון שהיא קרובה יותר למקוה. אולם תירוץ זה לקושיא אחת מחזקת את הקושיא השנייה, שהרי במקרה זה אין כאן ספק השקול, ולמה מכשירים ברוב מים כשרים? ונראה ליישב את כל הדיוקים באמצעות מזיגה של שני התירוצים שנאמרו ב'כסף משנה' כאן לשאלה החמורה, למה פוסלת המכתשת בספק דרבנן. רבינו למד מלשון

1 יח. אֵין מְטַבִּילִין¹⁰² בְּגֵל בְּשֶׁהוּא בְּאוּרִי קֶדֶם שֵׁיפֵל
2 עַל הָאָרֶץ, וְאָף עַל פִּי שֵׁשׁ בוֹ אַרְבָּעִים סָאָה; לְפִי
3 שְׁאֵין מְטַבִּילִין בְּזוּחָלִים, קֵל וְחֶמֶר בְּאוּרִי¹⁰³. הָיוּ שְׁנֵי
4 רְאִשֵׁי הַגֵּל נִוגְעִין בְּאָרֶץ - מְטַבִּילִין בוֹ; וְאֵין
5 מְטַבִּילִין בְּכִפָּה שְׁלֹו¹⁰⁴, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּאוּרִי¹⁰⁵.

102) חגיגה יט, א. 103) אם זוחלים אינם כלולים במה שאמרה תורה (ויקרא יא, לו): "ובור מקוה מים יהיה טהור" אף-על-פי שהם על הקרקע, מים שבאוור לא כל-שכן שאינם בכלל מקווה מים שהרי לא ניקוו. [בכסף-משנה מקשה, הלא ימים מטהרים בזוחלים. ולפי מה שביארנו למעלה בהי"ב דעת רבינו שים הגדול דינו כמקווה אין כאן קושיא, שאפשר לומר שכאן המדובר בים הגדול (הים התיכון). כמו שהעיר הכסף-משנה עצמו, אלא שלא קיבל תירוץ זה, מפני שלדעתו בשיטת רבינו, גם ים הגדול דינו כמעין. ונראה להוסיף על מה שכתבנו בהי"ב, שרבינו למד ממשנתו שים הגדול כמקווה, שאם דינו כמעין למה אין מטבילים בגל? ועוד קשה: למה צריכים לארבעים סאה בגל, הלא מעין מטהר בכל שהוא. ודוחק גדול לומר שתלישתו מורידה ממנו תורת מעין (בכסף-משנה כאן כתב בפירוש שגל זה נידון כזוחלים). ואם נקבל את הסברה שהתלישה מבטלת תורת מעין גם כן מתורצת קושייתו של הכסף-משנה כמובן. ולשיטת הכסף-משנה נשארה במקומה תמיהתנו, למה צריך שיהיה בגל ארבעים סאה. וקושיא זו אינה מתיישבת בתירוץ של הכסף-משנה כאן. ואין להקשות מן המשנה על הרא"ש והטור שסוברים שגם הים הגדול כמעין, משום שלדעתם רק כלים מיטהרים במעין בכל שהוא ולא אדם, ובמשנתנו כתוב על האדם. אולם הכסף-משנה כאן מפרש דברי רבינו, ולדעתו גם אדם מיטהר במעין כל שהוא. וצע"ג]. 104) בגג של הגל שאינו נוגע בארץ. 105) צ"ל: באוויר (דפוס רומא-ר"מ וכת" תימן).

פֶּרֶק עֶשְׂרִי

1) יבאר ספק מים שאובים שטיהרו חכמים כיצד. מקוואות הנמצאות בארץ ישראל לפני מהמפתח או חוץ למפתח. מקווה שנמדד ונמצא חסר. ודין שני מקוואות אחד כשר ואחד פסול וטבל באחד מהם ועשה טהרות וכו'.

6 א. סָפֵק² מֵיָם שְׁאוּבִין שֶׁטְהָרוּ חֲכָמִים³ פִּיצֵד? מְקוֹהָ
7 שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם נִפְלוּ לְתוֹכוֹ מֵיָם שְׁאוּבִים⁴ אוֹ לֹא;
8 וְאִפְלוּ יָדַע בּוֹדָאי שֶׁנִּפְלוּ, סָפֵק יֵשׁ בְּהֶן שְׁלֹשֶׁת לִגְיָן
9 סָפֵק אֵין בְּהֶן; וְאִפְלוּ יָדַע בּוֹדָאי שֵׁשׁ בְּהֶן שְׁלֹשֶׁת
10 לִגְיָן, סָפֵק שֶׁהֵיָה בְּמְקוֹהָ שֶׁנִּפְלוּ בוֹ אַרְבָּעִים סָאָה⁵
11 סָפֵק לֹא הֵיָה - הָרִי זֶה פֶּשֶׁר⁶.

2) מקוואות פ"ב מ"ג. 3) ראה ה' אבות הטומאות פט"ו ה"א. 4) נתבאר כבר ששלושה לוגים מים שאובים שנפלו למקוה שאין בו ארבעים סאה – פסלוהו, ואפילו אם יוסיף אחר-כך מים כשרים להשלים לארבעים סאה כשרים – לא הוכשר. 5) אמרנו למעלה בפ"ד ה"ו, שאפילו שפך כל היום מים שאובים למקוה שיש בו כשיעור הזה – לא נפסל.

(וחזקתו שהוא טמא), וספק טבילה אינה מוציאה אותו מחזקתו טומאתו. (26) שאין בו ארבעים סאה. (27) למדנו בפ"ד מהל' אבות הטומאות ה"א, שספק טומאה ברשות הרבים – טהור. (28) על סמך טבילה במקוה זה. (29) לפני שנמדד ונמצא חסר. (30) והטהרות שנעשו לפני מדידה זו – טהורות. (31) שם. זה כתוב במ"ב אחר דין מקוה שנמדד ונמצא חסר, אבל נמשך גם לדינים שבמשנה א', היינו כל הדינים שנימנו בהלכה שאנו עומדים בה. (32) אדם שנטמא באב הטומאה, בין אב הטומאה דאורייתא ובין דרבנן (טהרות פ"ד מ"א). (33) בפ"א מהל' אבות הטומאות, למדנו שהאוכל או שותה דברים טמאים נטמא. טומאה זו היא אחת משמונה-עשרה גזירות שנגזרו ביום שרבו בית-שמיאי על בית-הלל (שבת יד, ב.). (34) למדנו בהל' אבות הטומאות פ"ט ה"א, שהוא כשני לטומאה מגזירת חכמים. (35) מדברי חכמים, אבל בטומאה הבאה מאב הטומאה אע"פ שהיא מדבריהם – ספיקה לחומרא (משנה, טהרות פ"ד, יא). בה"א לא חילק רבינו בין טומאה חמורה לטומאה קלה, ומשמע שאפילו לטומאה חמורה המקוה כשר. והטעם, מפני שמדובר בפסולי מקוה מדברי חכמים, אולם כאן אנו עוסקים בפסולי מקוה מן התורה. [ה"ר והרא"ש במשנתנו מפרשים "טומאה חמורה" היינו טומאה דאורייתא וספק תורה לחומרא, אבל באב הטומאה דרבנן ספיקות אלו טהורים. ותמה עליהם ה'תוספות יום טוב', שהיי זה מנוגד למשנה טהרות הנ"ל. ולא מצא יישוב לתמיהתו].

ז. שְׁנֵי מְקוֹאוֹחַ³⁶, אֶחָד כֶּשֶׁר וְאֶחָד פְּסוּל³⁷, וְטָבֵל
בְּאֶחָד מֵהֶן מִשְׁמָאָה חֲמוּרָה³⁸ וְעֵשָׂה טְהוֹרוֹת - הָרִי אֱלוֹ
תְּלוּיוֹת³⁹. טָבֵל בְּשְׁנֵי וְעֵשָׂה טְהוֹרוֹת - הָרִאשׁוֹנוֹת
תְּלוּיוֹת כְּשֶׁהָיָה⁴⁰, וְהַשְּׁנִיּוֹת טְהוֹרוֹת⁴¹. וְאִם נִגְעוּ אֱלוֹ
בְּאֵל⁴² - רִאשׁוֹנוֹת תְּלוּיוֹת, וְשְׁנִיּוֹת יִשְׁרָפוּ⁴³. וְכֵן אִם
נִטְמָא בְּאִמְצַע טְמָאָה קֵלָה שְׂבָאֲרָנוּ⁴⁴ וְטָבֵל בְּשְׁנֵי
וְעֵשָׂה טְהוֹרוֹת. אָבֵל אִם טָבֵל בְּאֶחָד מֵהֶן מִשְׁמָאָה
קֵלָה וְעֵשָׂה טְהוֹרוֹת, וְנִטְמָא טְמָאָה חֲמוּרָה וְטָבֵל
בְּשְׁנֵי וְעֵשָׂה טְהוֹרוֹת - הָרִאשׁוֹנוֹת טְהוֹרוֹת⁴⁵,
וְהַשְּׁנִיּוֹת תְּלוּיוֹת⁴⁶. וְאִם נִגְעוּ אֱלוֹ בְּאֵל - רִאשׁוֹנוֹת
יִשְׁרָפוּ, וְהַשְּׁנִיּוֹת תְּלוּיוֹת⁴⁷ כְּשֶׁהָיָה. הִיָּה בְּאֶחָד מֵהֶן
אֲרָבַעִים סָאָה וְאֶחָד פָּלוֹ שְׂאוּבָה⁴⁸, וְטָבְלוּ בָּהֶן שְׁנַיִם,
אֶחָד מִשְׁמָאָה חֲמוּרָה וְאֶחָד מִשְׁמָאָה קֵלָה, וְעֵשׂוּ
טְהוֹרוֹת - הַטּוֹבֵל מִשְׁמָאָה חֲמוּרָה טְהוֹרֹתָיו תְּלוּיוֹת,
וְהַטּוֹבֵל מִשְׁמָאָה קֵלָה טְהוֹרֹתָיו טְהוֹרוֹת. הִיָּה אֶחָד
טְמָא⁴⁹ וְיֵרֵד לְטָבֵל וְהַשְּׁנֵי יֵרֵד לְהִקָּר - זֶה שְׂעִיר
לְטָבֵל בְּאֶחָד מֵהֶן טְהוֹרֹתָיו תְּלוּיוֹת, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ,
וְזֶה שְׂעִיר לְהִקָּר טְהוֹר כְּשֶׁהָיָה; שְׁזֶה סֶפֶק מִיָּם
שְׂאוּבִין הוּא, שְׂמָא בְּשָׂאוּב טָבֵל כְּשֶׁהִקָּר וְנִטְמָא.

(36) תוספתא, שם פ"ב ה"ה. (37) שאין בו ארבעים סאה. [ה'חזון איש' נדחק לפרש שהכוונה לשאוב. וקשה לקבל פירוש זה, שהרי בהלכה זו עצמה בדין טבלו שניים, שינה וכתב רבינו "ואחד כולו שאוב", משמע שלמעלה מדובר בפסול אחד]. (38) נתבאר בהלכה הקודמת. (39) טמאות

המשנה (טהרות פ"ד מ"ז): "ספק מים שאובים למקוה – שלא טיהרו חכמים ספק מים שאובים אלא כשנפלו לחפירה שיש בה מקוה מים, אבל אם נפלו לחפירה ריקה לא טיהרו, ומה שאמרו בתוספתא שם: "הניחו ריקן ומצאו מלא – כשר" נימקו שם: "וחזקת המקוואות כשרות", פירוש, חזקה שאין אדם טורח למלאות חפירה ריקה ארבעים סאה מים שאובים (סברת ה'כסף משנה' כאן). ונראה להוסיף שגם חפירה שיש בה פחות מרוב מקוה כשר, היינו פחות מ'כ' סאה ומשהו - אינו מקוה. ואחר ביאור זה, מובנים דיני מכתשת שבהלכה זו: כשאין רוב מים כשרים לא טיהרו חכמים כשהמכתשת בצידו מפני שהפסול הוא במקום ולענינו, וה'פסול המוכח' מבטל או מחליש את כוחה של החזקה שנאמרה בדין הניחו ריקן, והרי כאן ספק השקול שלא טיהרוהו חכמים אלא במקוה, ובנידון - אין מקוה. וכל זה כשאין רוב מים כשרים, אבל אם יש רוב כזה הרי שם מקוה על החפירה, וזה הוא הספק ששינוי בטהרות (שם) שטיהרו חכמים. ובה מתיישבות כל התמיהות, ואולי ה'כסף משנה' עצמו התכוון לביאור זה.

- ה. כָּל הַמְּקוֹאוֹת¹⁹ הַנִּמְצָאִים בְּאֶרֶץ הָעַמִּים -
פְּסוּלִין, שְׁחֻקָּתָן שְׁאוּבִין. וְכָל הַמְּקוֹאוֹת הַנִּמְצָאִים
בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּמַדִּינֹת²⁰ לַפְּנִים מִן הַמִּפְתָּח²¹ -
בְּחֻקָּת פְּסוּלִין, שְׁאֲנָשֵׁי הַמְּדִינָה מְכַבְּסִים בָּהֶן
וּמְטַלִּין לְתוֹכָן מֵיִם שְׁאוּבִים תְּמִיד. וְכָל הַמְּקוֹאוֹת
הַנִּמְצָאִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל חוּץ לַמִּפְתָּח - בְּחֻקָּת
טָהֳרָה, שְׁחֻקָּתָן²² מִן הַגִּשְׁמִים.

19) משנה, שם פ"ח, א. 20) בכרכים. 21) משער העיר.
יש גורסים במשנה "הפתח". 22) הנחה מתקבלת על
הדעת, שהמים מי גשמים.

- ו. הַטָּמֵא ²³ שִׁירָד לְטָבֵל, סָפֵק טָבֵל סָפֵק לֹא טָבֵל;
וְאִפְלוּ טָבֵל, סָפֵק יֵשׁ בּוֹ ²⁴ אֲרָבַעִים סָאָה סָפֵק אֵין
בוֹ; שְׁנֵי מִקְוֹת, אֶחָד יֵשׁ בּוֹ אֲרָבַעִים סָאָה וְאֶחָד
אֵין בּוֹ, וְטָבֵל בְּאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יְדוּעַ בְּאַיִזָּה מֵהֶן טָבֵל
- סָפֵקוּ טָמֵא, לְפִי שֶׁהַטָּמֵא בְּחִזְקָתוֹ עַד שִׁיְדוּעַ
שֶׁטָּבֵל בְּרֹאיוֹ ²⁵. וְכֵן מִקְוֵה שֶׁנִּמְדַּד וְנִמְצָא חֶסֶר ²⁶,
בֵּין שֶׁהָיָה הַמִּקְוֵה בְּרֵשׁוֹת הָרִבִּים ²⁷ בֵּין שֶׁהָיָה בְּרֵשׁוֹת
הַיָּחִיד - כָּל הַטְּהוֹרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גְּבִיּוֹ ²⁸ לְמַפְרֵעַ ²⁹
טָמְאוֹת, עַד שִׁיְדוּעַ זְמַן שֶׁנִּמְדַּד בּוֹ וְהָיָה שְׁלֵם ³⁰.
בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? ³¹ כְּשֶׁהָיְתָה הַטְּבִילָה מִטְּמֵאָה
חֲמוּדָה ³²; אָבֵל אִם טָבֵל מִטְּמֵאָה קִלְהָ, כְּגוֹן שֶׁאָבֵל
אָבְלִין טָמְאִין ³³ אוֹ שֶׁתָּה מִשְׁקִין טָמְאִין אוֹ בָּא רֹאשׁוֹ
וְרִבּוֹ בְּמִים שְׂאוֹבִין ³⁴ אוֹ שֶׁנִּפְּלוּ עַל רֹאשׁוֹ וְעַל רִבּוֹ
שְׁלֹשֶׁת לָגִין מִים שְׂאוֹבִין, הוּאִיל וְעַקֵּר דְּבָרִים אֱלוֹ
מִדְּבָרֵיהֶן ³⁵ - הֲרִי סָפֵקוּ טְהוֹר, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. וְאַף
עַל פִּי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם טָבֵל אוֹ לֹא טָבֵל, אוֹ שֶׁנִּמְצָא
הַמִּקְוֵה חֶסֶר לְאַחַר זְמַן וְכִיּוּצָא בְּסִפְקוֹת אֱלוֹ - הֲרִי
זֶה טְהוֹר.

(23) שם פ"ב מ"א. (24) במקוה. (25) טומאתו היא ודאית

10 שְׁאֵין צְרִיכוֹת אֲלָא נְטִילָה בְּלִבָּד, אִם הִטְבִּילִין בְּמֵי
11 מְקָה - טְהוּרִין.⁶ וְאִם הִטְבִּילִין בְּמֵים שְׂאוּבִין, בֵּין
12 בְּכֵלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת - לֹא טְהוּרֵי יָדָיו,⁷ עַד שֶׁיַּפְּלוּ
13 הַמֵּים הַשְּׂאוּבִים מִן הַכֵּל עַל יָדָיו; שְׁאֵין נוֹטְלִין
14 לְיָדֵים אֲלָא מִן הַכֵּלִים וּמִפֶּתַח נוֹתֵן,⁸ כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ
15 בְּהִלְכוֹת בְּרִכּוֹת.

2) בהלכות אבות הטומאות פרק ח הלכה ח ופרק יב הלכה י"ב. (3) שפיכת מים מכלי על הידיים מטהרת לחולין ולתרומה. (4) לקודש. (5) תוספתא מקואות פרק א הלכה ו. והתוספתא מסיימת: אין אדם טובל - אין ידיים וכלים טובלין. (6) בחולין קו, ב אמרו: כל גופו טובל - ידיו לא כל שכן. (7) אפילו יש בהם ארבעים סאה. כן כתב בפירוש בהלכות ברכות פרק ו הלכה ה. (8) מכוחו של אדם השופך. בחולין קו, א "האי אריאת דדלאי (סילון - רש"י שם) אין נוטלין ממנו לידיים, דלא אתו מכוח גברא (שלא הגיעו מכוח בן אדם)".

ב. פֶּל הַחוּצִין בְּטָבִילָה - חוּצֵין בִּידֵים, בֵּין בְּטָבִילָתָן
16 בֵּין בְּנְטִילָתָן. וְכָל הַעוֹלָה לְמִדַּת הַמְּקָה, כְּטֵיט הַנְּרוֹק?⁹
17 - עוֹלָה לְשִׁעוֹר הַרְבִּיעִית שֶׁנוֹטְלִין בִּהֶן הַיָּדִים. וְכָל
18 הַנוֹטֵל יָדָיו צָרִיף לְשִׁפְשָׁף.¹⁰

9) טיט רך שאפשר להוריקו מכלי לכלי. (10) לשפשף ידיו זו בזו.

ג. הַנוֹטֵל שְׁתֵּי יָדָיו לְתְרוּמָה¹¹ - צָרִיף לְחֹזֵר וְלִטֹּל
20 פַּעַם שְׁנֵיהֶם בְּמֵים שְׁנֵימִים, כְּדִי לְהִסִּיר הַמֵּים שֶׁעַל גִּב
21 יָדָיו; שֶׁהָרִי הַמֵּים שֶׁנִּטֵּל בִּהֶן תַּחֲלָה, וְהֵן הַנִּקְרָאִין
22 מֵים רִאשׁוֹנִים, נִטְמָאוּ בִּידָיו.¹² לְפִיכָף, אִם נָפַל
23 כֶּפֶר שֶׁל תְּרוּמָה לְתוֹךְ הַמֵּים שֶׁנִּטֵּל בִּהֶן יָדָיו תַּחֲלָה
24 - נִטְמָא¹³; וְאִם נָפַל לְתוֹךְ הַמֵּים הַשְּׁנֵימִים - לֹא
25 נִטְמָא.¹⁴ וְאִם נִטֵּל רִאשׁוֹנִים וּשְׁנֵימִים לְמָקוֹם אֶחָד
26 וְנָפַל שָׁם כֶּפֶר שֶׁל תְּרוּמָה - נִטְמָא.¹⁵ נִטֵּל אֶת
27 הָרִאשׁוֹנִים וְנִמְצָא עַל יָדָיו דְּבַר חוּצִין¹⁶ וְהִסִּירוֹ
28 וְנִטֵּל אֶת הַשְּׁנֵימִים - הָרִי יָדָיו טְמֵאוֹת כְּשֶׁהָיוּ; שְׁאֵין
29 הַמֵּים הַשְּׁנֵימִים מְטַהְרִין אֲלָא הַנִּשְׁאָר מִן הַמֵּים
30 הָרִאשׁוֹנִים עַל גִּבֵּי יָדָיו.¹⁷

11) דעת רבינו שלחולין מספיקה שפיכה אחת ולא אמרו מים שניים אלא לתרומה בלבד. (12) גזור חכמים שסתם ידיים דינן כשני לטומאה ומיטהרות בנטילה או בטבילה. (13) גזור חכמים שכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה (ראשון לטומאה) ולפיכך נטמאה התרומה שנגעה במים שנגעו בידיים. (14) ולמה לא נטמאו השניים מן הראשונים ויטמאו את התרומה? ומתקבל על הדעת תירוצו של בעל התוספות יום טוב, שכך הייתה תקנת חכמים, שהמים הראשונים שנשארו על היד לא יטמאו לא את הידיים ולא את השניים, שאם לא כן לא יטהרנה ידיים לעולם, כי השניים מתטמאים מן הראשונים ויחזרו ויטמאו את הידיים. (15) ואפילו אם רבו השניים על הראשונים, משום שהראשונים מטמאים אותם. (16) ולא נטהרו

מספק, אסורות באכילה ואין שורפים אותן, שמה הן טהורות ואסור לשרוף תרומה וקדשים טהורים. (40) לא חל כל שינוי שישפיע עליהן לטומאה או לטהרה. (41) משמיענו, שלא נטמא מפני שבא ראשו ורובו במים שאובים. והטעם, משום שאנו תולים שהטבילה השניה היתה במקוה כשר, ואפ"כ נשארו הראשונות תלויות ולא טמאות ודאי. (42) הטהרות הראשונות והשניות. (43) בוודאי נטמאו, אם טבילה ראשונה היתה במקוה כשר ונטהר, הרי נטמא האדם בטבילה שנייה משום שבא ראשו ורובו במים שאובים, ויטמא את הטהרות השניות. ואם טבילה ראשונה היתה במקוה פסול, נטמאו הטהרות הראשונות ויטמאו את השניות בנגיעתן. והראשונות נשארו כשהיו, משום שהשניות שנגעו באדם שבא במים שאובים נפסלו אבל אינן מטמאות אחרות (הר"ש במשנתנו, וה"כסף משנה' קיבל פירוש זה בדברי רבינו). (44) בהלכה הקודמת. (45) ככל ספק טומאה קלה. (46) שהן ספק טומאה חמורה. (47) מאותם הנימוקים. ראשונים יישרפו, כי בין שטבילה ראשונה היתה כשירה ובין שהשנייה היתה כשירה – נטמאו. במקרה הראשון נטמאו בנגיעה בשניות הטמאות, ובמקרה השני נטמאו בנגיעת הטמא שטבל במקוה פסול. (48) בתוספתא שם ה"ה כתוב "אחד שאוב", ורבינו הוסיף וכתב "כולו שאוב". [למעלה בה"ו הוכחנו שספק שאובים גם בטומאה חמורה – טהור. ולפי זה קשה למה פסק כאן בטומאה חמורה טהרותיו תלויות? הלא אפילו כולו שאוב כשר מן התורה לשיטת רבינו? ונראה, שבכולו שאוב החמירו חכמים בספיקו מה שאין כן בשלושה לוגים שבה"א (ראה מה שכתבנו למעלה בה"ד בשם ה'חזון איש' בדין מכתשת), ומשום כך הוסיף רבינו כאן את המילה "כולו". ויש להניח, שגם ברובו שאובים הדין כך]. (49) טומאה חמורה.

ח. שְׁנֵי מְקוֹאוֹת⁵⁰ שֶׁל עֲשָׂרִים עֲשָׂרִים סָאָה, אֶחָד
1 שְׂאוּב וְאֶחָד כָּשֵׁר: הַקָּרִי⁵¹ בְּאֶחָד מֵהֶן וְעָשָׂה טְהוֹרוֹת
2 - הָרִי אֵלָיו טְהוֹרוֹת; הַקָּרִי בְּשֵׁנֵי וְעָשָׂה טְהוֹרוֹת - הָרִי
3 אֵלָיו יִשְׁרְפוּ, שֶׁהָרִי וְדָאִי בָּא רִאשׁוֹ וְרִבּוֹ בְּמֵים
4 שְׂאוּבִין, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.
5

50) שם. (51) אדם טהור. שביארנו למעלה, שטהרות שנגעו בבא ראשו ורובו במים שאובים – יישרפו, אף-על-פי שטומאה זו היא מדרבנן ואין לה עיקר בתורה.

יום חמישי ט' אדר-א' ה'תשפ"ב

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

(1) יבאר שידיים הצריכות טבילה אין מטבילים אותם אלא במקוה כשר. החוצץ בטבילה חוצץ בנטילה. וכל דיני נטילה לחולין ולתרומה. דין הנוטל שתי ידיי משטיפה אחת. כל ספק ידיים לחולין ולתרומה טהור.

א. כֶּכֶר בְּאֲרָנוּ², שֶׁנִּטְלָה יָדֵים³ וְטָבִילָתָן⁴ מִדְּבַרֵי
7 סוּפְרִים. וְיָדֵים שֶׁצְרִיכוֹת טְבִילָה - אֵין מְטַבִּילִין אוֹתָן
8 אֲלָא בְּמְקָה כָּשֵׁר שֶׁיֵּשׁ בוֹ אַרְבָּעִים סָאָה; שֶׁבְּמָקוֹם
9 שֶׁהָאָדָם טוֹבֵל - בוֹ פְּלִים וְיָדֵים טוֹבִלִין.⁵ אֲבָל יָדֵים

נשפכו, כדי לטהרה, אבל מטמאים הם את היד השנייה שנגעה בהם. (26) זו נטל אותה שנית. (27) מי הנטילה אמנם אינם מתטמאים מטומאת היד שטיהרו אותה, אבל מתטמאים מן היד השנייה וחוזרים ומטמאים את היד שעליה נשפכו. (28) מפני שמשקין טמאים אינם מטמאים בנגיעתם חלקי הגוף האחרים אלא ידיים בלבד. וכותל אינו מקבל טומאה מפני שהוא מחובר לקרקע.

- ו. נטל שתי ידיו משטיפה אחת²⁹ - הרי אלו טהורות, ואין אומרים: הרי זה פנוטל ידו אחת במים שירדו מעל ידו השנייה³⁰. אפלו ארבעה או חמשה זה בצד זה³¹ או זה על גב זה. ובלבד שירפו³² שובאו בהן המים³³.

(29) אפילו כשידיו זו על גבי זו. (30) כשנטל שתי ידיו בבת אחת הן נידונות כיד אחת. [במשנתנו אמר תנא קמא: "נטל לידו אחת על שתי ידיו", אבל בבבא שנייה שם שנינו: "לשני ידיו משטיפה אחת - רבי מאיר מטמא", ולמד רבינו מזה שתנא קמא מטהר ופסק כמותו. (31) קירבו את הידיים אלו לאלו ושפך עליהן מכלי רחב וכולן שוטפו בבת אחת. (32) שלא ילחץ את הידיים זו לזו. (33) שאם יהדקן זו לזו לא יבואו מים במקום חיבור הידיים.

- ז. נטל מקצת ידו³⁴ וחזר והוסיף ונטל הנשאר מן ידו - הרי ידו טמאה כשהיתה. ואם עדין יש על מקצת שנטל בתחלה טופח על מנת להטפיה³⁵ - הרי זו טהורה³⁶. במה דברים אמורים? במים ראשונים; אבל בשניים - נטל מקצת ידיו וחזר ומוסיף על מקצתו.

(34) שם פרק א משנה א: "מוסיפין על השניים ואין מוסיפין על הראשונים". (35) האצבע הנוגעת בתלחלה ותורטיב את הנוגע בה. (36) מפני שטופח על מנת להטפיה מחבר והרי זה כנטילה אחת.

- ח. שיעור המים שנטלין בהן תחלה³⁷: רביעית לכל אדם ואדם לשתי הידיים, אין פחות משעור זה, כמו שפארנו בנטילת ידיים לפת. אבל מים שניים - יש לשנים לטל ידיהן מרביעית³⁸, ומחצי לג נותנין לשלשה ולארבעה³⁹, ומלג נותנין אפלו למאה⁴⁰; שאין המים השניים לטהר, אלא להעביר המים הראשונים.

(37) מים ראשונים. (38) במקוואות פרק א, א שנינו: "מי רביעית נותנים לידיים, לאחד אף לשניים". ורבינו מפרש שם, שהמדובר במים שניים, אבל ראשונים אינם מטהרים בפחות מרביעית לכל אדם, ומסתמך על מה שאמרו בחולין קז, א בביאור משנה זו: "דקאתו (שהם באים) משיורי טהרה". לדעתו "שיורי טהרה" היינו מים שניים הבאים אחרי שנטהרה היד במים הראשונים. [רש"י ותוספות שם מפרשים "שיורי טהרה" היינו שמתחילה היה שיעור רביעית ונטל האחד ידיו ולא שפך כל המים, ומותר לאדם אחר ליטול ידיו משארית זו. ורוב הפוסקים - וביניהם גם

הידים. [במשנה כתוב: "ונמצא על ידיו קיסם או צרור" ופירש הר"ש: אף על פי שהם רפויים ואינם חוצצים ואף על פי כן ידיו טמאות, מפני שנשמאו במים שעל הצרור. ובהתאם לפירושו זה הוא מבאר את הנימוק שנאמר במשנה. אולם מלשון רבינו ששינה וכתב "דבר חוצץ", משמע שידי נשארו טמאות מפני החציצה (בהלכה ב למדנו, שכל החוצץ בטבילה חוצץ בידיים). ומזה יוצא, שאם אין חציצה - נטהרו ידיו. והרא"ש והרע"ב קיבלו פירושו של הר"ש. (17) ואין מטהרים את הידיים עצמן. בפירושו למשנה מבאר רבינו מפני שלא התכוון אלא להעביר את המים הראשונים ולא לטהר את הידיים, ומזה יוצא, שאם התכוון לטהר ידיו - נטהרו. אולם כאן כתב סתם "ידיו טמאות כשהיו" ולא תלה הדבר בכוונתו.

- ד. הידיים מתטמאות ומתטהרות עד הפרק¹⁸. ביצד? נטל את הראשונים עד הפרק ונטל המים השניים חוץ לפרק¹⁹ וחזרו מחוץ לפרק לידיו - הרי ידיו טהורות, שהמים השניים טהורין הן²⁰. נטל את הראשונים והשניים חוץ לפרק²¹ וחזרו לידו - נטמא ידו; שהמים הראשונים שחוץ לפרק נטמאו מחמת ידיו²², ואין המים השניים מטהרים מים שחוץ לפרק²³, ולפי שחזרו המים שחוץ לפרק לידו טמאה.

(18) המקום שמתחברים בו איברי הגוף או חלקי איברים נקרא "פרק", וכאן הכוונה למקום חיבור חלקי יד האדם. רבינו לא ביאר לאיזה פרק התכוון וגם בפירושו למשנתנו לא גילה כוונתו. [רש"י בחולין קו, ב מפרש: הפרק השני היינו אמצע האצבעות]. ובאורח חיים סימן קסב נפסק להלכה שנטילת ידיים עד מקום חיבור האצבעות לכף היד. טומאת ידיים לא גזרו אלא עד מקום הפרק אבל למעלה מן הפרק לא גזרו ואין מקום זה מתטמא, אלא כשנטמא כל הגוף. (19) כלומר, גם חוץ לפרק. (20) לא נגעו במקום טמא וגם לא במים טמאים. (21) גם בבבא זו המדובר כששפך בתוך הפרק וגם מחוץ לפרק. (22) המים שנשארו על הידיים בתוך הפרק לא נטמאו, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת, אבל המים הנמצאים מחוץ לפרק נטמאו מנגיעתם בידי בתוך הפרק. (23) כמו שאמרנו: ומתטהרות עד הפרק.

- ה. נטל²⁴ את הראשונים לידו אחת, ונמלך ונטל את השניים לשתי ידיו - טמאות; שהשניים מתטמאין מחמת היד שלא נטלה במים ראשונים, וחוזרין ומטמאין את היד השנייה²⁵. נטל את הראשונים לשתי ידיו ונטל את השניים לידו אחת - האחת²⁶ טהורה. נטל ידו אחת ושפשה בחברתה - נטמאו המים שעליה מחמת חברתה שלא נטלה וחוזרין ומטמאין את היד שנטלה²⁷. שפשה בראשו או בכתל - הרי זו טהורה²⁸.

(24) קירב את ידיו זו לזו ושפך שנית על שתיהן. (25) למעלה בהלכה ג נתבאר, שהמים הראשונים שנשארו על היד אינם מטמאים, אבל זה נאמר באותה היד שעליה

בְּדִבְרֵי: בְּשֵׁם שֶׁהַמִּכְנֹן לְבוֹ לְטָהָר - בֵּינוֹן שֶׁטָּבֵל טָהוֹר
וְאֵף עַל פִּי שְׁלֹא נִתְחַדֵּשׁ בְּגִיפּוֹ דְּבָר; כִּף הַמִּכְנֹן לְבוֹ
לְטָהָר נִפְשׁוּ מִטְּמְאֹת הַנִּפְשׁוֹת, שֶׁהֵן מִחֻשְׁבוֹת הָאֹזֶן
וְדַעוֹת הָרְעוֹת - בֵּינוֹן שֶׁהַסִּפִּים בְּלָבוֹ לְפָרֵשׁ מֵאוֹתָן
הַעֲצוֹת וְהָבִיא נִפְשׁוּ בְּמִי הַדַּעַת, טָהוֹר. הָרִי הוּא
אוֹמֵר: וְזָרְקָתִי עֲלֵיכֶם מֵי טָהוֹרִים וְטָהַרְתֶּם, מִכָּל
טְמֵאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גְּלוּלֵיכֶם אֲטָהָר אֶתְכֶם. הַשֵּׁם
בְּרַחֲמָיו הַרְבִּים מִכָּל חֲטָא עֲזוֹן וְאַשְׁמָה יִטְהַרְנוּ,
אֲמֵן.

~ נקודות משיחות קודש ~

"והדבר תלוי בכוונת הלב.."

יש הסוברים (מנחת חינוך, מצוה שסד) שלדעת הרמב"ם התשובה אינה מצוה מהתורה אלא שאם ירצה לעשות תשובה מצוה להתוודות בדברים, ועזיבת החטא היא פרט מקדים לווידוי. אבל אדמו"ר הזקן למד ששיטת הרמב"ם שעזיבת החטא היא מצוה התשובה ולא רק ווידוי דברים, וראה לכך כותרתו בתחילת הלכות תשובה: "מצות-עשה אחת והוא שישוב החוטא מחטאו".

על פי זה יובן מדוע בהלכות תשובה (פ"ב ה"ג) המשיל את המתוודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב, לטובל ושרץ בידו כי אחיזתו בשרץ היא אחיזה בטומאה שהיא היפך עניין הטבילה והטהרה. כי אזיל לשיטתו שעיקר מצות התשובה היא עזיבת החטא - "ומה היא התשובה שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשה עוד כו" ולכן הביא הדוגמא מטובל ושרץ בידו שעניינו היפך הטהרה כמו זה שלא גמר בלבו לעזוב החטא שהוא היפך התשובה, כי לשיטתו עיקרה של מצות התשובה היא גמירת הלב לעזוב החטא.

(על פי לקו"ש חלק ל"ט ע' 167)

~ נקודות משיחות קודש ~

"טהור.."

פעולת לימוד החסידות על האדם היא על-דרך טבילה במקווה שהטובל חייב להיות מכוסה כולו במים, כי על ידי לימוד החסידות - מעיינות שבתורה - הוא מכוסה ומוקף באלוקות על-דרך שיהי' לעתיד-לבוא "ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים". מה-שאינ-כן בלימוד נגלה דתורה, שבו (כמאמר הגמ') עלול להיות "לא ברכו בתורה תחילה" היינו ששוכח מ"נותן התורה", אבל בלימוד החסידות כאמור, מקיף האדם את עצמו באופן של "אתכסיא" שאי אפשר לו לשכוח מנותן התורה.

(על פי לקו"ש ח"כ ע' 176 והערה 39)

הראב"ד - קיבלו פירושם]. ודווקא לשני בני אדם מספיקה רביעית למים שניים, אבל לא משלושה ולמעלה. (39) ארבע רביעיות בלוג וכשאתה מחלק חצי לוג, שהוא שתי רביעיות - לארבעה, מגיע חצי רביעית לאחד. ואף על פי שמספיק חצי רביעית לאדם - צריך שיהיה בכלי רביעית בתחילה. (40) בתוספת מים, שהרי אין כל אפשרות ליטול מאתיים ידים בלוג אחד מים (כסף משנה).

ט. כְּלִי שֶׁהִיָּה בּוֹ רְבִיעִית מַיִם בְּשָׂרִים לְנִטְיִלַת יָדַיִם
וְנִתֵּן לְתוֹכּוֹ מַעֲט מַיִם פְּסוּלִין לְנִטְיִלַת יָדַיִם - הָרִי
אֵלּוּ בְּשָׂרֵינוּ⁴¹. נִטֵּל מִן הַכִּלִּי פֶּשַׁעוֹר שֶׁנִּתֵּן וְנִשְׁאַרָּה
רְבִיעִית בְּלִבָּד בְּשִׁהֲיָתָהּ - הָרִי זֶה פְּסוּלָה⁴², מִפְּנֵי
שֶׁהַמַּיִם הַפְּסוּלִין הַשְּׂלִימוֹ שֶׁעוֹר הָרְבִיעִית⁴³.

(41) כמו מקווה שיש בו ארבעים סאה ונתן לתוכו שאובים (למעלה פרק ד הלכה ו). (42) בזבחים שם: "כל המשלים למי מקווה משלים לכיור, לרביעית (לנטילת ידיים) - אינו משלים". ומפרש רב פפא שהכוונה לנתן סאה (שאובים למקווה) ונטל סאה: במקווה כשר (כלמעלה פרק ד הלכה ז) ולרביעית פסול, אם הייתה רביעית מכוונת והוסיף פסולים ואחר כך נטל מן התערובת. (43) שהרי לא נשארה רביעית מים מן הכשרים לבדם.

י. כָּל הַמַּיִם הַפְּסוּלִין לְנִטְיִלָה בְּמַיִם רְאשׁוֹנִים, כִּף
הֵן פְּסוּלִין בְּמַיִם שְׁנִיִּים⁴⁴; וְכָל כְּלִי שֶׁאֵין נוֹטֵלִין
מִמֶּנּוּ בְּמַיִם רְאשׁוֹנִים, כִּף אֵין נוֹטֵלִין מִמֶּנּוּ מַיִם
שְׁנִיִּים; וּכְשֶׁם שֶׁצָּרִיךְ לְהִיּוֹת הַמַּיִם הָרְאשׁוֹנִים מִכֹּחַ
אָדָם, כִּף הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים.

(44) נתבאר למעלה בהלכה ג שלא הצריכו חכמים מים שניים אלא לתרומה בלבד אבל לא לחולין. ובדיני נטילת ידיים (בהלכות ברכות פרק ו) לא הזכיר רבינו כלל מים שניים.

יא. כְּבֵר בְּאַרְנוֹ בְּפֶרֶק שִׁשִּׁי מִהִלְכוֹת בְּרִכּוֹת כָּל מִינֵי
הַמַּיִם הַפְּסוּלִין לְנִטְיִלַת יָדַיִם וְהַפְּשָׂרִין, וְכָל הַכִּלִּים
שֶׁנוֹטְלִין בִּהֵן לִידֵים וְשֶׁאֵין נוֹטְלִין, וְאִי זֶה נִתְּיָנָה
הִיא מִכֹּחַ נִתֵּן וּכְשֶׁרָּה וְאִי זֶה נִתְּיָנָה אֵינָה מִכֹּחַ נִתֵּן
וּפְסוּלָה; וְכָל אוֹתֵן הַדְּבָרִים שֶׁבְּאַרְנוֹ שֵׁם בְּנִטְיִלַת
יָדַיִם לִפְתַּח חֲלִין, כִּף הֵן לְתַרּוּמָה⁴⁵. וּכְשֶׁם שֶׁכָּל סִפֵּק
יָדַיִם טָהוֹר לְחֲלִין, כִּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ שֵׁם, כִּף הֵן
לְתַרּוּמָה כָּל סִפֵּק יָדַיִם טָהוֹר.

(45) פירוש, כל-שכן לתרומה.

יב. דְּבַר בְּרוּר וְגִלּוּי, שֶׁהַטְּמֵאוֹת וְהַטְּהָרוֹת גְּזֻרוֹת
הַקְּתוּב הֵן, וְאֵינֶן מִדְּבָרִים שֶׁדַּעַתּוֹ שֶׁל אָדָם מִכְרַעְתּוֹ,
וְהָרִי הֵן מִכָּלל הַחֲקִים. וְכֵן הַטְּבִילָה מִן הַטְּמֵאוֹת
מִכָּלל הַחֲקִים הוּא; שֶׁאֵין הַטְּמֵאָה טֵיט אוֹ צוּאָה
שֶׁמִּעֲבַר בְּמַיִם, אֲלֹא גְזֵרַת הַקְּתוּב הִיא. וְהַדְּבָר תְּלִי
בְּכֻנַּת הַלֵּב, וּלְפִיקָה אֲמָרוֹ חֲכָמִים: טָבֵל וְלֹא
הַחֲזֹק⁴⁶ - בְּאֵלּוֹ לֹא טָבֵל. וְאֵף עַל פִּי כֵן⁴⁷ רָמַז יֵשׁ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ט' אדר"א - ספר נזיקין - הלכות נזקי ממון קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

"והביא נפשו במי הדעת טהור".

"... כך המכוון לבו לטהר נפשו מטומאות הנפשות שהן מחשבות האון ודעות הרעות, כיון שהסכים בלבו לפרוש מאותן העצות והביא נפשו במי הדעת טהור". ובזה רבו הגירסאות, ויש שגרסו "והביא נפשו במי הדעת הטהור כו" או "הביא נפשו במי הדעת הטהור, טהור" וכו'.

ויש לומר שהגירסא הנכונה היא כנ"ל: "והביא נפשו במי הדעת - טהור". כי כידוע דקדק הרמב"ם מאוד בלשונו גם בדקדוק זכר ונקבה וגם בלשון יחיד ורבים. ולכן, אילו רצה לייחס את המילה טהור למים, היה צריך לכתוב בלשון רבים - מי הדעת הטהורים, בדיוק כפי שכתב בהלכה זו עצמה "מים טהורים". ואילו התכוון ליחס את המילה טהור ל"דעת", היה לו לכתוב בלשון נקבה - מי הדעת הטהורה בדיוק כפי שכתב על ה"דעות הרעות" - לשון נקבה. אלא שברור שהמילה טהור מתייחסת לאדם שהביא נפשו במי הדעת שהוא טהור, ולכן יש לקיים גירסא זו: "...והביא נפשו במי הדעת, טהור".

ומה שלא כתב גם על הדעת שהיא טהורה - היפך הדעות הרעות, כי דעת סתם, מתייחסת בפשטות לדעת האמיתית שהיא התורה, ולכן כתב בפשטות "והביא נפשו במי הדעת" ואין צורך לפרש ולכתוב מה היא הדעת הטהורה. ובנוסף, אילו היה כותב הלשון "מי הדעת הטהורה" שהוא ביחס הפוך ל"דעות הרעות" היה עלול להשתמע שגם הדעות הרעות הן "דעות", אבל משכתב כך, רצה לדייק שאין שום דעת אחרת מלבד דעת התורה, וה"דעות הרעות" אינן בכלל דעות כלל. על-דרך שכתב (הל' פרה אדומה פ"א ה"ה ועוד) בנוגע להזאת אפר פרה אדומה באזוב "כל אזוב שיש לו שם לווי פסול, והאזוב שקורין אותו אזוב ביחוד (כלומר ללא תוספת שם לווי) הוא הכשר", על-דרך-זה יש לומר בעניינינו שדעת סתם ללא שם לווי היא הדעת האמיתית, היינו דעת של תורה.

(על פי שיחת ליל ד' דסוכות תשמ"ח ולקו"ש ח"כ עמוד 20 הע' 42)

(46) לא התכוון להיטהר. (47) אף על פי שכולם גזירות הכתוב שלא נתגלה טעמן.

1 סִלְקוּ לָהֶוּ הַלְכוֹת מִקְּנָאוֹת בְּסִיעֶתָא דְּשִׁמְיָא

2 נִגְמַר סִפְּרָא עֲשִׂירִי, וְהוּא סִפְּרָא טְהֵרָה.

3 הַלְכוֹתָיו שְׁמוֹנָה, וּפְרָקָיו מֵאַה וְאַרְבָּעִים וְאַרְבָּעָה,

4 וְאֵלוּ הֵן: הַלְכוֹת טְמֵאָת מֵת - חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים

5 פְּרָקִים. הַלְכוֹת פְּרָה אֲדָמָה - חֲמִשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים.

6 הַלְכוֹת טְמֵאָת צְרֵעַת - שְׁשָׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הַלְכוֹת

7 מִטְּמְאֵי מִשְׁפָּח וּמוֹשָׁב - שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פְּרָקִים.

8 הַלְכוֹת שְׁאָר אַבֹּת הַטְּמֵאוֹת - עֶשְׂרִים פְּרָקִים.

9 הַלְכוֹת טְמֵאָת אֶכְלִין - שְׁשָׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הַלְכוֹת

10 בָּלִים - שְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים פְּרָקִים. הַלְכוֹת מִקְּנָאוֹת -

11 אֶחָד עָשָׂר פְּרָקִים.

12 הֵט לְפִי אֶל עֵדוּתֶיךָ וְאֶל אֶל בְּצַע

סִפְּרָא אֶחָד עָשָׂר וְהוּא סִפְּרָא נִזְיָקִין

15 הַלְכוֹתָיו חֲמִשָּׁה. וְזֶהוּ סִדּוּרָן: א. הַלְכוֹת נִזְקֵי מִמּוֹן.

16 ב. הַלְכוֹת גִּנְבָּה. ג. הַלְכוֹת גְּזֵלָה וְאַבְדָּה. ד. הַלְכוֹת

17 חֻבֵּל וּמִזִּיק. ה. הַלְכוֹת רוֹצֵחַ וְשֹׁמֵרֵית נַפֶּשׁ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וזהו סידורן..."

בסדר ההלכות, הקדים הרמב"ם הלכות גניבה לגזילה (ואבידה) וכן הוא בשו"ע שהקדים הלכות גניבה להלכות גזילה. אבל בשו"ע אדמו"ר הזקן הקדים גזילה לגניבה. וההסבר בזה הוא, כיון שהרמב"ם קרא לספרו "משנה תורה" מהטעם שכתב בהקדמתו "...לפי שאדם קורא בתורה שבכתב תחלה ואח"כ קורא בזה" הלך גם בסידור ההלכות כסדר שבתורה, כי דיני גניבה הובאו בפרשת משפטים (כא, לז. ואילך) ודיני גזילה בפרשת ויקרא (ה, כא. ואילך).

אבל האדמו"ר הזקן שהשו"ע שלו הוא "הלכות הצריכות מלוקטות" הקדים גזילה לגניבה, כי תיקון הגזילה קודם לתיקון מעשה הגניבה, שבגזילה הנעשית בגלוי ובפני רבים הדבר ידוע לכל ואין צורך להמתין לחקירה ודרישה בבית-דין כמו בגניבה תהליך שלוקח משך זמן. והוא על-דרך מה שמצינו בענין בתשובה ש"ספק עבירה צריכה יותר תשובה מעבירה ודאית שעליהם מתחרט האדם בכל לבו משא"כ בספק עבירה שאינו בטוח אם עשאה. ולכן קרבן אשם הבא על הספק יקר יותר מקרבן חטאת הבא על הוודאי.

ומה שחיבר הלכות גזילה ואבידה (אף שאבידה שייכת יותר לגניבה שהרי באה לידו בהיתר ולפי הציווי - "השב תשיב" ומעתה יכול לגנבה אבל לא לגזלה) יובן על פי פנימיות העניין: גזילה מורה על כללות החטאים שבכולם גוזל החוטא (בפני הבעלים - הקב"ה) מרשות הקדושה לרשות ה'לעומת זה'. והסיבה לכך היא "אבידה" כי אמרו חז"ל "אין אדם חוטא אא"כ נכנס בו רוח שטות" וסיבת כניסת ה'רוח שטות' היא כמארז"ל: "איזהו שוטה המאבד מה שנותנים לו" כי בכל אחד מישראל יש בחינת מ"ה שנותנים לו - הנפש האלקית שהיא "חלק אלקה ממעל ממש" וכשמאבד בחינת מ"ה מגיע למצב של גזילה שיונקים ממנו החיצונים.

קבו שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום חמישי ט' אדר-א' – ספר נזיקין – הלכות נזקי ממון

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שבטורה הוא דוגמה בלבד להקוחה מן המציאות, וראה בבא קמא נד:

ב. וְכִמְהָ מְשֻׁלָּם? אִם הִזִּיקָה בְּדִבְרִים שֶׁדִּרְכָּהּ
לְעֲשׂוֹתָם תִּמְיד כְּמִנְהַג בְּרִיתָהּ⁶, כְּגֹן בְּהֵמָה שֶׁאֵכָלָה
תֶּבֶן אוֹ עֲמִיר⁷, אוֹ שֶׁהִזִּיקָה בְּרִגְלָהּ בְּדֶרֶךְ הַלּוֹכָה⁸ -
חֵיב לְשַׁלֵּם נֹזֵק שְׁלֵם מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסִיו⁹, שֶׁנֶּאֱמַר:
מִיִּטֵּב שִׁדְּהוּ וּמִיִּטֵּב כְּרִמּוֹ יִשְׁלֹם¹⁰; וְאִם שֶׁנִּתְּהָ¹¹
וְעָשְׂתָה מַעֲשִׂים שְׂאִין דִּרְכָּהּ לְעֲשׂוֹתָם תִּמְיד וְהִזִּיקָה
בָּהֶן, כְּגֹן שׂוֹר שֶׁנִּגְחַ אוֹ נֶשֶׁךְ - חֵיב לְשַׁלֵּם חֲצִי
נֹזֵק¹² מִגּוּף הַמְזִיק עֲצָמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וּמָכְרוּ אֶת הַשׂוֹר
הַחִי וְחָצִיו אֶת כִּסְפוֹ וְגו'.

6) בהתאם לטבעה. (7) ערימת שבילים שנקצרו.
8) שדרכה על החפץ בלא כוונה להזיק, וזוהי "רגל" להלן
הלכה ה. ואם עשתה כן בכוונה להזיק - אין זה "רגל" אלא
"קרן", להלן שם. (9) בלשון התלמוד: עידית, וראה להלן
פרק ח הלכה י. (10) פסוק זה מדבר על נזקי שן, שהזיקה
הבהמה על ידי שאכלה. ועל נזקי רגל, שהזיקה ברגלה דרך
הילוכה. ומכיון שדרכה בכך, על הבעלים לשלם נזק שלם,
כי עליהם מוטלת שמירת בהמתם, והם אחראים לה (שמות
כא, לו), ומכיון שלא שמרו, מן הדין שישלמו את כל הנזק.
ומטעם זה אפשר גם לגבות את דמי הנזק מנכסי הבעלים
ומן העידיות שבהם, כי הבעלים הם הנאשמים. ראה בבא
קמא ב: ג. וטז: (11) ממנהג ברייתא. (12) כיון שאין
דרכה בכך. וראה להלן פרק ב הלכה ז, שמטעם זה הם
פטורים מן הדין אלא שחייבתם התורה מטעם קנס, אך
מגוף המזיק עצמו.

ג. פִּיצֵד? שׂוֹר שֶׁהָ מְנָה¹³ שֶׁנִּגְחַ לְשׂוֹר שֶׁהָ עֲשָׂרִים
וְהַמִּיתוֹ, וְהָרִי הַנִּבְלָה שֶׁהָ אֲרֻכָּה - בְּעַל הַשׂוֹר חֵיב
לְשַׁלֵּם שְׁמוֹנֶה, שֶׁהוא חֲצִי הַנֹּזֵק; וְאִינוּ חֵיב לְשַׁלֵּם
אֶלָּא מִגּוּף הַשׂוֹר¹⁴ שֶׁהִזִּיק, שֶׁנֶּאֱמַר: וּמָכְרוּ אֶת
הַשׂוֹר הַחִי¹⁵. לְפִיכָךְ, אִם הִמִּית שׂוֹר שֶׁהָ עֲשָׂרִים
לְשׂוֹר שֶׁהָ מְאֻתִּים, וְנִבְלָה שֶׁהָ מְנָה - אֵין בְּעַל
הַנִּבְלָה יָכוֹל לִזְמֹר לְבַעַל הַחִי יָתֵן לִי חֲמִשִּׁים¹⁶; אֶלָּא
אוֹמֵר לוֹ הָרִי שׂוֹר שֶׁהִזִּיק לְפָנָי, קָחָהוּ וְלֵךְ, אֶפְלוּ
אִינוּ שֶׁהָ אֶלָּא דִּינָר¹⁶. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

13) מאה דינרי כסף. (14) ולא מנכסים אחרים של בעל
השור. (15) בניגוד ל"מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם"
הנאמר בשן ורגל, ראה שם לד. (16) דינר כסף = זוז.

ד. הַעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה שֶׁדִּרְכּוֹ לְעֲשׂוֹתוֹ תִּמְיד כְּמִנְהַג
בְּרִיתוֹ - הוּא הַנִּקְרָא מוֹעֵד; וְהַמְשַׁנֶּה¹⁷ וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה
שְׂאִין דֶּרֶךְ כָּל מֵינוּ לְעֲשׂוֹת בֵּין תִּמְיד, כְּגֹן שׂוֹר
שֶׁנִּגְחַ אוֹ נֶשֶׁךְ - הוּא הַנִּקְרָא תָם. וְזֶה הַמְשַׁנֶּה, אִם
הִרְגִּיל בְּשִׁנּוּי פְּעָמִים רַבּוֹת¹⁸ - נַעֲשֶׂה מוֹעֵד לְאוֹתוֹ
דְּכָר שֶׁהִרְגִּיל בוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ נֹדַע כִּי שׂוֹר נִגְחַ
הוּא¹⁹.

17) ממנהג ברייתא. (18) שלש פעמים בשלשה ימים, ראה

ובכדי להשיב את הגזילה עליו לחפש את ה"אבידה" שזוהי
עבודת התשובה, כמו שכתוב "ובקשתם משם" ואחרי
שמוצא את האבידה נעשה בדרגה גבוהה יותר מלפני
החטא כי בחינת מ"ה שלו נעשה מושל ושולט יחידי ב"עיר
קטנה זה הגוף" שצד ה'לעומת-זה' מתהפך לטוב.

גם בסדר פרטי הלכות גזילה, מודגש הסדר הנ"ל שפתח
"כל הגזול... עובר בלא-תעשה שנאמר לא תגזול" וממשיך
בה"ב "ואסור לגזול כל שהוא דין תורה" ומבאר אדמו"ר
הזקן בשו"ע שלו שהגם שפחות משווה פרוטה אינו נקרא
ממון, מ"מ "חצי שיעור אסור מן התורה לכתחילה" כי בכל
פרט ופרט שבעולם גם הקטן ביותר ישנו ניצוץ אלוקי ויש
לשומרו שלא יפול לרשות ה'לעומת זה'. וממשיך "אין
לוקין על לאו זה שהרי הכתוב נתקו לעשה, שנאמר והשיב
את הגזילה אשר גזל, זו מצות-עשה". וההוראה היא שגם
כאשר גזל דבר מסוים מרשות הקדושה אין לאדם ליפול
ברוחו כי יודע שיכול להשיב את הגזילה, ולא עוד אלא
שעל ידי זה מקיים מצוה שלא היה יכול לקיימה לולי
הגזילה. ופשיטא שלכתחילה אסור לאדם להביא את עצמו
לידי גזילה אלא שאם ח"ו אירע עניין זה, עליו לדעת
שיכול להשיבה ועל ידי זה לבוא לידי עילוי גדול יותר
מכפי שהיה קודם הגזילה.

(על פי לקו"ש חלק כ"ה ע' 454)

הלכות נזקי ממון

יֵשׁ בְּכֻלָּן אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְזֶה הוּא פֶּרֶטְן: (א)
דִּין הַשׂוֹר. (ב) דִּין הַהֶבְעֵר. (ג) דִּין הַבּוֹר. (ד) דִּין
הַבִּעֵרָה.

וּבְאֹר מִצְוֹת אֵלוּ בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

(1) ענינו ביאור נזקי בעלי חיים: אי אלו בעלי חיים הם, ולאי
זה פועל הם מועדים מתחלתם. ולאי זה תמים עד שיועדו,
ובאי זה רשות שהזיקו הם חייבים, ובאיזה פטורים. וכמה
הבעלים משלמים, אם כל הנזק או חציו, וממה הם חייבים
לשלם, אם מגוף המזיק בלבד או מנכסיהם. ונתבאר בו
השלשה אבות – שהן הקרן והשן והרגל. ושהקרן אינה
מועדת מתחלתה. ושיש לכל האבות תולדות שהן כמותן.

א. כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה² שֶׁהִיא בְּרִשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁהִזִּיקָהּ
- הַבְּעָלִים חֵיבִין לְשַׁלֵּם, שֶׁהִיא מְמוּנָה הַזִּיקָה;
שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִגַּף שׂוֹר אִישׁ אֶת שׂוֹר רֵעֵהוּ. אֶחָד
הַשׂוֹר וְאֶחָד⁴ שָׁאָר בְּהֵמָה וְחִתָּה וְעוֹף, לֹא דִבֵּר
הַכֶּתוּב בְּשׂוֹר אֶלָּא בַּהֲמָה⁵.

(2) בין בהמה, בין חיה ובין עוף, ראה בבא קמא טו: וכא:
(3) והבעלים חייבים לשמור על ממונם שלא יזיק, ראה שם
ב: וג: (4) בין... בין. (5) תוספתא בבא קמא פ"ו הלכה
ז, ומכילתא דר' שמעון בן יוחאי משפטים כא, לה. "שור"

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום חמישי ט' אדר-א' – ספר נזיקין – הלכות נזקי ממון קכו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

וראה גם כא: (35) בשדה של איש אחר, כלומר בשדה הניזק. זוהי הוכחה מן התורה, נוספת על הנימוק ההגיוני הקודם. [בהלכה זו משמיענו רבינו הדינים השונים בכל נזקי שור, בין שן ורגל ובין קרן, היינו - ברשות הניזק חייב וברשות המזיק פטור, ומנמק את הפטור בסברה הגיונית, שכוחה יפה בכל נזקי שור, ואחר-כך הוא מוסיף ומביא את הלימוד מהמקרא המדבר רק בשן ורגל, וכולל כל פטורי שן ורגל, בין האמור בהלכה זו - רשות המזיק - ובין האמורים בהלכות ח-ט העוסקות בדיני שן ורגל בלבד. וצריכים אנו לשני הנימוקים. הנימוק הראשון אינו מסביר טעם כל הפטורים משן ורגל, כגון חצר של שניהם או אינה של שניהם, והנימוק השני מן המקרא אין לו ענין כלל לנזקי קרן, רק לרגל ושן. ובזה מסולקת תמיהתו של הרמ"א בחושן-משפט סימן שפ"ט סעיף י' על דברי רבינו כאן, וראה 'מאירת עינים' שם]. (36) לא למזיק ולא לניזק - אלא של אחר, ראה בבא קמא יד.

להלן פרק ו הלכה א. (19) ומסיים שם: שלם ישלם שור תחת השור, היינו נזק שלם. א"כ קיימים שני מיני "מועד": א. מעשה "כמנהג ברייתו", כגון בהמה שאכלה תבן או קש; ב. מעשה שאינו "כמנהג ברייתו", אבל נשנה פעמים רבות, כגון שור שנגח פעמים רבות.

ה. חמשה מעשים תמים²⁰ יש בבהמה, ואם הועדה לאחד מהן²¹ - נעשת מועדת לאותו מעשה. ואילו הן: הבהמה אינה מועדת מתחלתה לא לגח²², ולא לגח²³, ולא לשוף, ולא לרפץ על פלים גדולים, ולא לבעט; ואם הועדה לאחד מהן - הרי זו מועדת ל²⁴. אבל השן מועדת מתחלתה לאכל את הראוי לה²⁵, והרגל מועדת מתחלתה לשבר בדרך הלוקה, והבהמה מועדת מתחלתה לרפץ על פלין קטנים²⁶ וכיוצא בהם ולמען אותן.

(20) בבא קמא טו: (21) שחזרה על אותו מעשה פעמים רבות. (22) בקרן. (23) באחד משאר אברי הגוף. (24) לאותו מעשה ולא למעשה אחר. שהרי אפילו המועד ליגח בקרן ימין, אינו מועד ליגח בקרן שמאל (שם מה: ועיין רש"י שם - הגר"א שפ"ט, סעיף-קטן יב). וראה גם בבבא קמא טז. (מגיד-משנה). (25) כגון פירות וירקות לבהמה (להלן פרק ג הלכה א), אבל אכלה דבר שאינו ראוי לה כגון כלים, אין זה "שן" אלא "קרן" ומשלמת רק חצי הנזק (שם הלכה ג). (26) שם טז. לדעת רבי אלעזר.

ו. חמשה מיני בהמה מועדין מתחלת ברייתן להזיק²⁷, ואפילו הן בגי תרבות²⁸. לפיכך, אם הזיקו או המיתו בנגיחה או בנשיכה ודריסה²⁹ וכיוצא בהן - חייב נזק שלם. ואילו הן: הזאב, והארי, והדב והנמר, והפרדלס. וכן הנחש שנסף - הרי זה מועד, ואפילו היה בן תרבות³⁰.

(27) בכל דרך שהיא, ואפילו בכוונה. (28) שגידלם אדם בביתו ואין דרכם בכך. ולא כר' אליעזר הסובר, שבני תרבות אינם מועדים (שם טו:). (29) מכה בצפרני כפות רגליה הקדמיות של חיה טורפת. (30) לדעת הכל, ואפילו לרבי אליעזר (שם).

ז. כל מועד³¹ משלם נזק שלם מן היפה³² שבנכסיו, וכל תם משלם חצי נזק מגופו³³. במה דברים אמורים? ³⁴ שבנכסיה הבהמה לרשות הנזק והזיקתה; אבל אם נכנס הנזק לרשות המזיק, והזיקתה בהמתו של בעל הבית - הרי זה פטור על הפל, שהרי הוא אומר לו: אילו לא נכנסת לרשותי³⁵, לא הגיע לך הזק. והרי מפרש בתורה: ושלח את בעירה ובער בשדה אחר³⁶.

(31) בין מועד מתחילת ברייתו ובין מועד על-ידי הרגל. (32) מן הטוב. (33) של המזיק, אחרי שמוכרים אותו (שם), וראה למעלה הלכה ב. (34) שבעל השור חייב בכל נזקי שורו. ובלשון התלמוד: "תורך ברשותי מאי בעי" (שם יג:).

ח. הזיקה ברשות הרבים או בחצר שאינה של שניהם³⁷, לא למזיק ולא לנזק, או בחצר שהיא של שניהם והרי היא מיחדת להניח בה פרות ולהכניס לה בהמה, כגון בהקעה³⁸ וכיוצא בה: אם פשן ורגל הזיקה בדרך - הרי זה פטור, מפני שיש לה רשות להלך [כאן] וכאן, ודרך הבהמה להלך ולאכל בדרך⁴⁰ ולשבר בדרך הלוקה; ואם נגחה או נגפה או רבצה או בעטה או נשכה: אם תמה היא - משלם חצי נזק, ואם מועדת - נזק שלם⁴¹.

(37) שמעון בן אלעזר, בברייתא שם. (38) אבל אם בהמת אחרים (לא של אחד השותפים) הזיקה שם, בשן או ברגל, דינה כהזיקה בחצר הניזק, כי לה אין רשות להלך שם, וראה שם מ: (39) וזאת ידע בעל הפירות, ועליו לשמור עליהם. (40) שם יד. (41) כיון שאין לו רשות להכניס שם בהמה, אין זה דומה לרשות הרבים, ודינו כאילו נכנס לרשות היחיד של הניזק. אלו דברי ר' יוסף לפי פירוש הגמרא, שם.

ט. היתה החצר של שניהם מיחדת לפרות ולא להכניס בה בהמה, והכניס שם אחד מן השתפין בהמתו והזיקה - חייב אפילו על השן ועל הרגל⁴². וכן אם היתה מיחדת לבהמה לשניהם, והיה רשות לאחד מהן בלבד להכניס לה פרות, והזיקה⁴³ פרוחיו - חייב על השן ועל הרגל⁴⁴.

(42) בהמתו של השני. (43) מכיון שרק לשותף שלו היתה רשות להכניס פירות, על כן דינו לגבי שן כדון חצר הניזק (ראה שם). (44) עיקרים הנאמרים בתורה (בבא קמא ב:).

י. שלשה אבות⁴⁵ נזיקין בשור: הקרן⁴⁶, והשן, והרגל⁴⁷. תולדות הקרן⁴⁸: נגיפה⁴⁹, נשיכה⁵⁰, רביצה, בעיטה⁵¹. תולדות השן⁵²: אם נתחפכה פכתל להנאתה והזיקה בחפוכה, וכן אם טנפה פרות⁵³ להנאתה. תולדות הרגל⁵⁴: הזיקה בגופה

קכח שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום חמישי ט' אדר-א' – ספר נזיקין – הלכות נזקי ממון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

נזק שלם מן העידית שבנכסיו. (5) כגון קרן. (6) ומשלם חצי נזק מגופו. בבא קמא ב: ג. (7) כל סוג של נזק, טעון העדאה מיוחדת. אם הועדה הבהמה לנגיחה בקרן שהוא אב, לא הועדה לתולדות קרן. וכן אם הועדה לתולדה אחת, אינה מועדת לשאר תולדות (ראה מגיד-משנה). (8) למעלה פרק א הלכה ב' וד'.

ב. כל תולדה - פאב שלה, חוץ מצוררות המנתזין¹⁹ מתחת רגלי הבהמה בשעת הלוכה; שאף על פי שתולדת הרגל הם¹⁰, ופטור עליהן ברשות הרבים כרגל¹¹, ואם הניקו ברשות הנזק - משלם מן היפה שבנכסיו, כרגל¹² שהוא אב, אף על פי כן אינו משלם אלא חצי נזק¹³.

(9) שהזיקו. (10) מכיון שהזיקה בשעת הלוכה וללא כוונה להזיק, בבא קמא ג: (11) דעת רבא שם (12) דעת רב פפא שם. (13) משנה שם, יז. ואין זה קנס כמו קרן, ועל כן גובים אותו אפילו בחוץ לארץ, שאין גובים שם קנס. ואם הודה בעל השור אין פוטריין אותו כמודה בקנס בהלכה ח.

ג. כיצד? בהמה שנכנסה לחצר הנזק, והלכה, והיו צוררות מנתזין מתחת רגליה ושברו את הפלים - משלם חצי נזק מן היפה שבנכסיו. ודבר זה הלכה מפי הקבלה היא¹⁴.

(14) קבלה איש מפי איש עד משה רבינו, ואין לה רמז בתורת משה, ע' רש"י בבא קמא יז: [ובהקדמתו לסדר זרעים, כותב רבינו שבהלכות למשה מסיני לא תיתכן מחלוקת כלל. ומכאן סתירה לדבריו, שהרי בסוגיא שלנו שם חולק סומכוס ואומר שצוררות משלם נזק שלם, וראה שו"ת חוות יאיר סימן קצב].

ד. וכן אם היתה מהלכת ברשות הרבים, ונתזו צוררות מתחת רגליה לרשות הנזק¹⁵ ושברו את הפלים - משלם חצי נזק. דרסה על הפלים¹⁶ ברשות הנזק ושברתו, ונפל על פלי אחר¹⁷ ושברו - על הראשון משלם נזק שלם¹⁸, ועל האחרון משלם חצי נזק¹⁹.

(15) בבא קמא יט. אף-על-פי שהעקירה היתה ברשות הרבים, ושם פטורים על צוררות, כמבואר למעלה בהלכה ב, בכל זאת במקרה זה חייבים, כי ההנחה היתה ברשות הניזק. (16) שם יז. (17) שהתזו שבר מכלי השבור על כלי אחר ושברו. (18) כנזקי רגל. (19) כדין צוררות.

ה. היתה מהלכת ברשות הרבים, ובעטה²⁰ והתיזה צוררות, והזיקו ברשות הרבים - פטור; ואם תפש הנזק רביע נזק - אין מוציאין מידו; שהדבר ספק הוא שמא שנוי הוא ואינו תולדת רגל, שהרי בעטה.

(20) בעיית ר' אשי שעלתה בתיקו, בבא קמא יט. אם התיזה צוררות על ידי בעיטה בכוונה ולא אגב הליכה כדרכה, מה

1 דרף הלוכה⁵⁵, או שהזיקה בשערה⁵⁶ דרף הלוכה, או כשכשה בזנבה⁵⁷, או באף שעליה, כפרמפיא⁵⁸ שבפייה, בזוג שבצוארה⁵⁹; וכן חמור שהזיק במשאו בשעת הלוכה⁶⁰, ועגלה המושכת בקרון שהזיקה בשעת משיכתה. כל אלו תולדות הרגל הן, וברשות הרבים פטורין, וברשות הנזק משלמין נזק שלם.

(45) נגיחה. (46) ראה למעלה הלכה ה. (47) מעשי נזק הנעשים לא על-ידי קרן ובכל זאת דינם כקרן, מכיון שהם דומים לה. (48) באחד מאברי הגוף. (49) בשן. (50) ברגל. כולן נמנות עם תולדות הקרן, כי הן דומות לה באופיין. (51) כל נזק שיש בו הנאה לבהמה המזיקה (ראה בבא קמא ג.). (52) על-ידי-זה שנתגלגלה עליהם להנאתה (ראה רש"י שם ד"ה נתחככה, ויח: ד"ה דדחיק). או על-ידי גללים (=צואה) המחוברים לגופה. אבל הטילה גללים על הפירות הרי זה "צוררות" ולא שן (ר"י מיגש ב'שיטה מקובצת' לבבא קמא יט. ורבינו חננאל שם ג.). (53) כל דבר שהזיקו מצוי, ואין בו לבהמה כוונה להזיק. (54) ולא בכוונה. (55) שנדבקו כלים בשערה, וגררה אותם ושברתם, בבא קמא ג. ויז: (56) כדרכה, שם יט: (57) רסן. (58) פעמון. (59) בגמרא (שם יז: חסרות המלים "בשעת הלוכה", אבל רבינו תפס את לשון התוספתא. ראה תוספתא (שם פרק א, צוקרמנדל ע' 347). (60) וראה ב"משנה למלך".

7 יא. כשכשה בזנבה כשפוש רב שאין דרפה
8 לעשותה תמיד והזיקה ברשות הרבים, או כשכשה
9 בגיד⁶¹ שלה ברשות הרבים והזיקה - פטור; ואם
10 תפש הנזק - גובה חצי נזק⁶² ממה שתפש; שזה
11 הדבר ספק הוא⁶³ אם אלו תולדות הקרן⁶⁴ שחייב
12 עליה ברשות הרבים או תולדות הרגל⁶⁵ שפטור
13 עליה ברשות הרבים, כמו שבארנו⁶⁶.

(61) באבר המין של זכר. (62) אבל נזק שלם אינו יכול לתפוש. ממה-נפשו: אם זהו "קרן" - אינו משלם אלא חצי נזק, ואם זהו "רגל" - הרי הוא פטור לגמרי ברשות הרבים. (63) בעיה שלא נפתרה (בבא קמא יט:), ומן הספק אין מוציאין ממון. ואם תפס הניזק, אין מוציאין מידו. (64) שאין דרכה בכך. (65) מכיון שאין כוונתה להזיק. (66) למעלה הלכה ח.

פרק שני

(1) ענינו לבאר, שיש לרגל תולדה, שהיא חלוקה ממנו – והוא הצוררות. ונתבאר בו משפטי תולדה זו מה הם וכל עניניה בשלימות.

14 א. אחד אבות נזיקין ואחד² התולדות. אם היה האב מועד³ - תולדותיו מועדות⁴, ואם היה תם⁵ - תולדותיו פמוהו⁶. וכל אבות נזיקין וכל תולדותיהן מועדין הן מתחלתן, חוץ מקרן ותולדותיו שהן תמים בתחלה עד שיעדו⁷, כמו שבארנו⁸.

(2) בין . . . בין. (3) מתחילתו, כגון שן ורגל. (4) ומשלם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום חמישי ט' אדר-א' – ספר נזיקין – הלכות נזקי ממון קבט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אדם מזיק ממון חברו ומתחייב בדיני אדם ובדיני שמים, הרי שעל הניזק כבר נגזר שיאבד ממנו וא"כ ממה נפשך, אם נגזר עליו שיקבל חצי נזק, איך יתכן שתשלום זה יתבטל על ידי הודאת המזיק, ואם נגזר עליו שיפסיד לגמרי הרי לא יתכן שיזכה בתשלום חצי הנזק שלא על פי רצון ה'.

ואינו דומה לחיוב בקשת מחילה שצריך "לפייסו ולפגוע בו עד שימחול לו כו" הגם שכבר נגזר עליו משמים בושח, כי שם מקטין את הבושה שגם לו כשהלה רואה שמוותר על כבודו וטורח לפייסו. וממילא, אם אינו מפייסו גורם לו נזק נוסף. אלא שבנוגע למזיק אין שייך כל זה מכיון שבהודאתו הוא מזיק את חברו עוד יותר, ובגללה מפסיד גם את חצי הנזק.

והביאור הוא שהודאתו של המזיק היא בירור והוכחה על מה שנגזר על הניזק מן השמים, להפסיד הכל או מחצה בלבד. על-דרך ביאור הרמב"ן בדין עדים זוממין ש"הרגו אין נהרגין" שביאר שעצם מעשה ב"ד הוא בירור והוכחה שכן נגזר עליו משמים.

ויש לבאר בפנימיות העניינים: תם ומועד בעבודת האדם מדבר על נפש הבהמית של יהודי שאינה בגדר מועד, כי נפש יהודי והנהגתה היא באופן של "יעקב איש תם" ומה שאירע הוא מפני שתקפו יצרו.

ובהמה שהועדה וחזרה בה אפילו מפרט קטן (כגון שהפסיקה לנגוח בשבת) מדבר שהועדה בו חזרה לתמותה לאותו עניין, ובעבודת התשובה פירשו שגם לאחר שנעשה מועד לעניין בלתי רצוי, יכול בקלות לחזור לתמותו על ידי הרהור תשובה אחד ולהעשות צדיק גמור, ולא עוד אלא שהוא למעלה מצדיק גמור, שהרי נעשה בעל-תשובה שהנהגה עמו היא באופן ש"והיה טרם יקראו ואני אענה" שהקב"ה נענה לתפילתם עוד לפני שמתפלל וקורא!

(על פי "יון מלכות" ספר נזיקין סימן א)

(28) שם טו: (29) של גנב. (30) שם סד: למדו זה מהכתוב "אשר ירשיעון אלקים ישלם שנים לרעהו" (שמות כב, ח) ולא המרשיע את עצמו.

ט. תרגול שהושיט ראשו לאויר פלי זכוכית ותקע בו ושבחו: אם היו בתוכו תבלין וכיוצא בהן³², שהושיט ראשו כדי לאכלן - על התבלין משלם נזק שלם³³, ועל הפלי משלם חצי נזק פחצי נזק צרורות³⁴, שפך הוא דרפוי³⁵; ואם היה הפלי ריקן - הרי זה משנה³⁶, ומשלם חצי נזק ככל הקנסות³⁷.

(31) שנבקע הכלי מחמת הקול. (32) ממאכלי תרגול. (33) כדין שן, הואיל ודרכו בכך. (34) כי הנזק בא לא על-ידי התרגול גופו, אלא מכוחו. (35) להכניס ראשו לתוך כלי, שיש בו גרעינים, ולהשמיע קול בשעת האכילה,

הדין? האם דינו כדין קרן, וכשם שקרן ברשות הרבים משלם חצי ממה שמשלם בכדרכה, כך ישלם כאן חצי ממה שמשלם בכדרכה, דהיינו חצי מן החצי, כלומר רביע הנזק, או אין דנים דין שינוי בצרורות, ועל כן דין מקרה זה כדין צרורות כדרכה היינו תולדה ברגל, שברשות הרבים פטור. בעיא זו לא נפתרה, ומשום כך אין מוציאים ממון מספק, והמזיק פטור. ומאותו הטעם, אם תפס הניזק רביע נזק, אין מוציאים מידו. השווה פרק א, הלכה יא.

1 ו. בעטה בארץ ברשות הנזק, והתירה צרורות מחמת
2 הפעיסה, והזיקו שם - חיב לשלם רביע נזק²¹, שזה
3 שנוי הוא בהתנות הצרורות; ואם תפס הנזק חצי נזק
4 - אין מוציאים מידו. ואפילו היה מהלכת במקום
5 שאי אפשר לה שלא תפיש²², ובעטה והתירה -
6 משלם רביע נזק; ואם תפס הנזק חצי נזק - אין
7 מוציאים מידו.

(21) דין זה נובע מאותה הבעיה, שהיא יסוד להלכה הקודמת. אם יש שינוי לצרורות, הריהו משלם רבע נזק בלבד, אפילו ברשות הניזק. ואם אין שינוי לצרורות, וגם צרורות על ידי בעיטה נחשבים כמו כדרכם, הרי ברשות הניזק ישלם חצי נזק. על כן, מספק ישלם הניזק רק רבע הנזק. (22) צרורות, גם ללא בעיטה. ויש יסוד לדון מקרה זה כצורורות כדרכם, ולחייב חצי נזק, שזוהי בעיית ר' אבא בר ממל שלא נפתרה, שם יט.

8 ז. כל המשלם נזק שלם - הרי התשלומין ממון
9 שהוא חיב לשלמו, כמי שגלה מחברו²³ שהוא חיב
10 לשלם; וכל המשלם חצי נזק²⁴ - הרי התשלומין
11 קנס²⁵, חוץ מחצי נזק של צרורות שהוא הלכה²⁶,
12 כמו שבארנו²⁷.

(23) משלם לניזק מה שהפסידו. (24) תם בקרן ובתולדותיה. (25) כי בעל הבהמה אינו אשם, ובדין צריך להיות פטור, והתורה הטילה עליו תשלום חצי נזק, כדי שישמור את בהמתו בעתיד, שם טו: (26) שהוא תשלום "ממון" ולא "קנס". (27) לעיל הלכה ב' וג'.

13 ח. זה הפלל²⁸: כל המשלם מה שהזיק - הרי זה
14 ממון; וכל המשלם יתר או פחות, כגון תשלומי
15 כפל²⁹ או חצי נזק - הרי היתר על הקרן או הפחות
16 קנס. ואין חיבין קנס אלא על פי עדים, אכל המודה
17 בכל קנס מן הקנסות - פטור³⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

מודה בקנס פטור

תשלומי חצי נזק של שור תם, הם קנס שחל עליהם הדין "מודה בקנס פטור". וצריך להבין: בשלמא מצד המזיק, הודאתו היא עשיית תשובה וחרטה, וכיון שתשלום הקנס אינו חוב ממוני לניזק לכן פטור. אבל בנוגע לניזק קשה, מדוע צריך הוא להפסיד תשלום המגיע לו בגלל שהמזיק עשה תשובה. ובפרט לפי המבואר באגה"ק שגם כאשר

ברשות הניזק, ומדין צוררות נגדו בהם. כבר נתבאר כמה פעמים שצוררות חייב רק ברשות הניזק, אבל בדין זה דנים על נזקי בור, ואין חייבים על נזקי כלים בבור (הקדמה ד). ובעל כרחנו, עלינו להעמיד פיסקה זו במקרה שהזקק אדם. וכן פירש רש"י שם. או בעל חי אחר שנהרג או הוזק, ואפילו ברשות הרבים. ואף-על-פי שדרשו "שור" ולא "אדם" ואם נפל אדם לבור ונהרג, בעל הבור פטור, זה רק כשמת, אבל אם הוזק חייב בעל הבור בנזקיו (להלן פרק יג הלכה ג), וכל זה אמור, כשהנזק קרה אחרי שהחוט נח (ראב"ד), כי כל זמן שהמכשול בתנועה אין לו דין בור. וגם דין זה מדבר כשקשרו בעל התרנגול, כבדינים שלפניו, ולכן בעל החוט חייב רק חצי נזק, ובעל התרנגול גם כן חצי נזק משום בור, שגם הוא פשע על ידי קשירת החוט, ושנים שפשעו כל אחד משלם חצי נזק (הקדמה ואו). ראה מגדל עוז כאן. ולא על פעולת התרנגול מחייבים את בעליו, כי "איש בור, ולא שור בור", אלא על קשירת החוט. וראה פסקי הרא"ש ב"ק בתחילת פרק א. ושיטתו שונה לגמרי משיטת רבינו כאן].

שם יח: ויט. (36) שהכנים ראשו לתוך כלי ריק. (37) כדין קרן ולא כדין צוררות, וכן פסק הרי"ף בהלכותיו. ואף-על-פי שאם בעטה והתזת צוררות אינו משלם אלא רביע נזק (למעלה הלכה ה), שם גוף המעשה המזיק, היינו התזת צוררות נעשה על-ידי שינוי. אבל כאן, גוף מעשה ההיזק, היינו קריאת התרנגול הוא כדרכה, אלא שהכנסת הראש לכלי ריק הוא שינוי, ולפיכך אין זה צוררות על-ידי שינוי אלא תולדה של קרן (מגיד-משנה, וראה בראב"ד).

1 י. וכן סוס שצנף³⁸ וחמור שצנף ושבר את הכלים
2 - משלם חצי נזק. התרנגולין מועדין³⁹ להלך בדרך
3 ולשבר. היה חוט או רצועה קשור בגליהן,
4 ונסתפק עלי פאותו החוט ונתגלגל ונשבר - משלם
5 חצי נזק⁴⁰. במה דברים אמורים? פשקשו אדם⁴¹;
6 אבל אם נקשר על רגליהם מאליו - בעל התרנגולין
7 פטור⁴². ואם היה לחוט בעלים ולא היה החוט
8 הפקר - בעל החוט חייב חצי נזק, שהרי הוא פבור
9 המתגלגל⁴³.

(38) השמיע קול. משלם חצי נזק כדין צוררות, שדרכו של סוס לצנוף ושל חמור לנעור. (39) בבא קמא יז. [הפירוש להלכות אלו טעון בירור מוקדם, כי דבריהן בחלקם סתומים, ובחלקם מוקשים. הראב"ד מרבה בהשגות והמגיד-משנה מצדיקן, והרמ"א בשולחן ערוך חושן משפט סימן שצ סעיף א, מגדיר דברי רבינו אלה במילים: "זה סתום". הפירוש שלפנינו מבהיר את עומק כוונת רבינו בדינים אלה, ומתוך כך תסתלקנה השגותיו של הראב"ד. ונקדים שש הקדמות קצרות לביאור הענין: א. נתחיל מן המקרא. כתוב בתורה, וכי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור ולא יכסנו ונפל שמה שור או חמור, בעל הבור ישלם (שמות כא, לג-לד). ודרשו חכמים (בבא קמא יט:): איש בור ולא שור בור. פירוש: אם בהמה חופרת בור או הניחה מכשול וכדומה, בעל הבהמה פטור. ב. בעל חי שדרס על כלי ולא נשבר על המקום ונתגלגל למקום אחר ונשבר, מסופק רבא (שם יז:): אם חייב נזק שלם כדין רגל או חצי נזק צוררות. נתבאר כבר כמה פעמים שבבעיא שלא נפתרה פוסק רבינו המוציא מחבירו עליו הראיה. ג. כל דבר המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה והזיק אחרי שנת, נקרא "בור המתגלגל", ודינו כדין בור (שם ו.ו). ד. אין חייבים על נזקי כלים בבור (להלן פרק יג הלכה א). ה. על בור חייבים ברשות הרבים או ברשות הניזק, אבל על צוררות חייבים רק ברשות הניזק (למעלה הלכה ב). ו. שני בני אדם שפשעו וגרמו לנזקי בור, כל אחד משלם חצי נזק (לקמן פרק יב הלכה יז ובכמה מקומות). אחרי הקדמות אלו נתחיל לפרש. (40) כדין צוררות ולא כרגל. ראה הקדמה ב. (41) בעל התרנגול (ראב"ד). ואם קשרו אחר לא גרע מנקשר מאליו, שלדעת רבינו בעל התרנגול פטור. (42) אנוס הוא, אינו צריך להעלות על דעתו שייקשר חוט מאליו ברגלי תרנגוליו. ואין זה דומה להתזת צוררות ברגלי הבהמה או למשא שעליה, כי נקשר שלא מדעתו ושלא מרצונו של הבעלים. (43) דין זה עוסק במקרה אחד שונה בכמה בחינות מנושאי הדינים שלפניו. שם דנים בכלים שנשברו

10 יא. הצניע בעל החוט את החוט, והתרנגולים דרסו
11 עליו והוציאוהו, ונקשר ברגליהן ושברו בו את
12 הכלים - אף בעל החוט פטור, שהרי אנוס הוא⁴⁴.

(44) שם יט: בעל התרנגול פטור משום "איש בור, ולא שור בור". [היינו אם הוזק האדם או בעל-חי אחרי שהחוט נח, אבל כשהזיק דרך הילוכו חייב בעל התרנגול חצי נזק משום "צוררות"].

13 יב. תרנגולין שהיו מפריחין⁴⁵ ממקום למקום
14 ושברו את הכלים: אם בכנפיהם שברו - משלם נזק
15 שלם⁴⁶, ואם פרוח שפכנפיהם - משלם חצי נזק⁴⁷.

(45) שם יז: (46) כדין רגל. (47) כדין צוררות, כי הנזק נעשה לא על ידי התרנגול גופו, אלא באמצעות הרוח, שהם גרמו לנשיבתו.

16 יג. היו מהדסין⁴⁸ על גבי עסה או על גבי פרות
17 וטנפו או נקרו - משלמין נזק שלם⁴⁹. הזיקו בעפר
18 או צרורות שהעלו בכנפיהן או ברגליהן - משלמין
19 חצי נזק⁵⁰.

(48) חופרים ברגלים, ראה פירוש המשניות לרבינו בבא קמא פרק ב, משנה א. (49) כי דרכם בכך. (50) כדין צוררות, שם יז:

20 יד. היו מחטטין בחבל⁵¹, ונפסק החבל⁵² ונשבר
21 הדלי - משלמין נזק שלם⁵³. והוא, שנתגלגל הדלי
22 מחמתו⁵⁴ עד שנפל ונשבר. ואם היה על החבל
23 אכל⁵⁵ ובעת אכילתו פסקוהו⁵⁶ - משלם גם על
24 החבל נזק שלם⁵⁷.

(51) שם (בדפוס קושטא רס"ט - היו מחטטין בדליו). (52) נחלש החבל, ונפסק מכובד הדלי. (53) כדין רגל, כי דרכו לחטט ואין כוונתו להזיק. דין זה עוסק בחבל בלוי,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי י' אדר-א' - ספר נזיקין - הלכות נזקי ממון קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 אֲשׁוּ וְסַתֵּם הַדֶּלֶת, וּבֹא הַכֶּלֶב וְחָתַר וְנָטַל אֶת הַחֲרָרָה
20 מֵעַל הָאֵשׁ; אֲכָל אִם לֹא שָׁמַר אֲשׁוּ, בְּעַל הָאֵשׁ -
21 חֵיב עַל שְׂרֵפַת הַגָּדִישׁ⁷¹, וּבְעַל הַכֶּלֶב חֵיב עַל אֲכִילַת
22 הַחֲרָרָה וְעַל מְקוּמָהּ.

71) כך משמע מלשון הגמרא בבא קמא כג. "מאן חייב?
בעל הכלב. וליחייב נמי גחלת?" ומפרש רבינו, שהוא שואל
למה אין מחייבים את בעל הגחלת לשלם בעד הגדיש, ובעל
הכלב ישלם בעד החררה ומקומה. ומתוך כשימור בעל
הגחלת על גחלתו. ומכאן למד רבינו שאם לא שימר גחלתו
הוא חייב.

23 יט. הַמְשֵׁשָׁה כְּלָבּוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ בְּחִבְרוֹ - פֶּטוּר מִדִּינִי
24 אָדָם וְחֵיב בְּדִינֵי שְׂמִימִים⁷², וּבְעַל הַכֶּלֶב חֵיב חֲצִי
25 נֶזֶק⁷³; שֶׁכֵּיוֹן שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאִם שָׁסָה אֶת כְּלָבּוֹ
26 לְהִזִּיק נוֹשֵׂף, לֹא הִיָּה לוֹ לְהַנִּיחוֹ. וְאִם שָׁסָהּ
27 בְּעֶצְמוֹ⁷⁴ - בְּעַל הַכֶּלֶב פֶּטוּר; שֶׁכָּל הַמְשֵׁשָׁה⁷⁵ וּבֹא
28 אַחֵר וְשָׁנָה בִּזְמַן - פֶּטוּר.

72) פטור מדיני אדם, כי לא עשה מעשה. אבל מבחינה
מוסרית מוטלת האחריות עליו וחייב לשלם, אלא שאין
בית-דין יכול להכריח אותו לשלם, בבא קמא כד:
73) פסק כה"אם תמצוי לומר" של רבא (שם), שבעל הכלב
חייב, וכדעת הרי"ף שם. ומשלם רק חצי נזק, כי אין דרכו
של כלב לנשוף. [וראה כסף-משנה פרק ב דנזירות הלכה ה,
שכתב: "ופסק כ"אם תמצוי לומר", וכבר נודע שזוהי שיטתו
ושיטת הגאונים", וכן גם ברא"ש מסכת קידושין פרק א
סימן ד]. 74) והכלב נשך את המשסה. 75) המשסה
שינה, כי אינו רשאי לשסות. 76) הכלב שנשך.

29 כ. שְׁתֵּי פְרוֹת בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים, אַחַת רְבוּעָה וְאַחַת
30 מִהֶלֶקֶת, וּבְעֵטָה מִהֶלֶקֶת רְבוּעָה - חֵיב חֲצִי נֶזֶק⁷⁷; וְ
31 שְׂאֵף עַל פִּי שְׂדֵרְכָהּ לְהִלֵּךְ עָלֶיהָ, אֵין דִּרְכָּהּ לְבַעֵט
32 בָּהּ⁷⁸.

77) כדין תולדה דקור, בבא קמא כד: 78) נימוקו של
רבא, שם. סיכום: בפרק זה דובר בעיקר על תשלומי חצי
נזק: א. בתור שינוי, כתולדה דקור. ב. בתור צרורות.

יום שישי י' אדר-א' ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׂלִישִׁי

1) נתבארו בו עניני השן שהוא האכילה וכל דבר שהבהמה
נהנית ממנה. וכן נתבארו בו משפטי המכניס בהמתו ברשות
שאינה שלו אם הזיקה בשן ורגל או הווקה, וחילוקיהם בין
נכנסה ברשות לשלא ברשות.

33 א. הַבְּהֵמָה מוּעֲדָתָ לְאָכַל פְּרוֹת אוֹ יִרְקוֹת וְכִיּוּצָא
34 בָּהֶן². לְפִיכָךְ, אִם נִכְנְסָה לְרִשּׁוֹת הַנֶּזֶק וְאָכְלָה דְּבָרִים
35 שְׂדֵרְכָהּ לְאָכֻלָם - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלָם; שְׂנֵאמַר: וּבְעַר
36 בְּשָׂדֶה אַחֵר מִיֵּטֵב שְׂדֵהוּ וְגו'. וְאִם אָכְלָתָם בְּרִשּׁוֹת
37 הַרְבִּים - פֶּטוּר³; וְאִם נִהְנֵית - מְשַׁלֵּם מִה שְׁנֵהֲנִית⁴,
38 לֹא מִה שֶׁהִזִּיקָהּ.

שבחיטוט קל הוא נפסק, ולכן אין זה משונה, ועל החבל
אינו חייב כלום, כי הוא חסר ערך. 54) שהם דחפוהו עד
שנשבר. על כן משלם נזק שלם, כי הזיקו בגופם, שם יח.
אם נתגלגל הדלי מאליו ונשבר, אינו משלם אלא חצי נזק
מספק, כי קיימת בעיא של רבא (שם) שלא נפתרה, אם זה
נחשב כהזיק בגופו או כנזק של צרורות, וראה רי"ף שם.
55) גמרא שם. 56) קרעוהו. 57) כדין שן, כי דרכו בכך
לנקר בחזקה את החבל שיש עליו אוכל.

1 טו. הַכֶּלֶב וְהַגָּדִישׁ⁵⁸ שֶׁקָּפְצוּ מֵרֹאשׁ הַגֶּג מִלְּמַעְלָה
2 לְמַטָּה וְשִׁבְרוּ אֶת הַכָּלִים - מְשַׁלְמִין נֶזֶק שְׁלָם⁵⁹,
3 מִפְּנֵי שְׂמוּעָדִים הֵן לְדָבָר זֶה. וְכֵן אִם נָפְלוּ וְהִזִּיקוּ,
4 שְׁעֲלִיתָן לְרֹאשׁ הַגֶּג פְּשִׁיעָה⁶⁰; וְאִף עַל פִּי שְׂנִפְלִיתָן
5 אֲנִס⁶¹, כֹּל שֶׁתְּחַלְתוּ בְּפִשְׁעָה וְסוּפוּ בְּאֲנָס - חֵיב⁶².
58) בבא קמא כא: 59) כדין רגל. 60) כי הבעלים ידעו
דרכם של הכלב והגדי לטפס לראש הגג. 61) והבעלים
לא היו צריכים להעלות על הדעת, שהכלב או הגדי יפלו.
62) כי לולא הפשיעה לא היו נופלים, בבא מציעא מב.

6 טז. קָפְצוּ מִמַּטָּה לְמַעְלָה - מְשַׁלְמִין חֲצִי נֶזֶק. וְהוּא,
7 שֶׁנִּתְלַשׁ הַגָּדִי וְנִסְרָף⁶³ וְקָפַץ הַכֶּלֶב; אֲכָל נִסְרָף הַכֶּלֶב
8 וְדָלַג הַגָּדִי, בֵּין מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה בֵּין מִמַּטָּה לְמַעְלָה -
9 חֵיבִין נֶזֶק שְׁלָם⁶⁴. וְכֵן תְּרִנְגוּל⁶⁵ שְׂדֵלָג, בֵּין מִלְּמַעְלָה
10 לְמַטָּה בֵּין מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלָם.

63) שנעץ צפרניו בכותל. אין זה דרכו של הגדי, ומשום כך
משלם חצי נזק כדין קרן, בבא קמא כב. 64) זוהי גירסת
רבינו, וגם גירסת הרי"ף ורבינו חננאל שם (בגמרא שלנו,
הגירסא: פטורין). 65) דרכו לדלג אפילו מלמטה למעלה,
שם כא:

11 יז. כֶּלֶב שֶׁנָּטַל אֶת הַחֲרָרָה⁶⁶ וְהִלֵּךְ לוֹ לְגָדִישׁ: אִם
12 הַנִּיחָה בַּגָּדִישׁ וְאָכַל אֶת הַחֲרָרָה וְהִדְלִיק אֶת הַגָּדִישׁ
13 - עַל הַחֲרָרָה וְעַל מְקוֹם הַחֲרָרָה מְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלָם⁶⁷,
14 וְעַל שְׂאֵר הַגָּדִישׁ חֲצִי נֶזֶק⁶⁸; וְאִם הִיָּה מְגֵרֵר אֶת
15 הַחֲרָרָה עַל הַגָּדִישׁ וְהוֹלֵךְ וְשׂוֹרֵף - מְשַׁלֵּם עַל
16 הַחֲרָרָה נֶזֶק שְׁלָם, וְעַל מְקוֹם הַגָּחִלִים חֲצִי נֶזֶק⁶⁹,
17 וְעַל שְׂאֵר הַגָּדִישׁ פֶּטוּר⁷⁰.

66) עוגה אפויה על גחלים ולפעמים גחלת נדבכת בה.
67) גם על מקום החררה, מכיון שדרכו להניחה על-מנת
לאכלה וגם עשה מעשה. 68) כדין צרורות, וראה פירוש
המשניות לרבינו, ורבינו חננאל בבא קמא כב. 69) מכיון
שזה משונה. 70) [כי זהו כוח כוחו, ובבבא קמא יט. בעיא
של רב אשי, אם כוח כוחו כדמי או לא, ולא נפשטה,
ולכן פסק רבינו כשיטתו שאין מוציאים ממון מספק. ראה
'בית יוסף' חושן-משפט סימן שצב. וראה גם רבינו חננאל
בסוגיא שלפנינו (וקשה מאוד להבין דבריו על בוריים). ומה
בין זה למניח? משום שאילו לא גרר אפשר שהגדיש לא
היה נשרף].

18 יח. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁשְׁמֵר בְּעַל הַגָּחִלָת אֶת

- (2) משנה, בבא קמא יט: (3) כי כתוב "בשדה אחר", ופירושו חכמים: ברשות הניזק. הטעם שהוא פטור, מכיוון שיש לבהמה רשות ללכת ברשות הרבים, ודרכה ללכת ולאכול. (4) הדמים שבעל הבהמה חסך לו על ידי האכילה.
- ב. פיצוד? נכנסה לרשות הנזק ואכלה שמשמין או לט וכיצא בהם בשוה דינר - משלם דינר. ואם אכלתן ברשות הרבים ונהנת - רואין אותן כאלו הם שעורים⁶ או עמיר, ומשלם דמי עמיר או דמי שעורים בדול⁸.
- (5) דינר של כסף = זוז. אף על פי שאין רגילים להאכיל שומשמין לבהמה משלם דינר, כי שן ברשות הניזק משלם נזק שלם והנזק הוא דינר. (6) ברשות הרבים פטורים מלשלם את דמי הנזק של האכילה. החיוב הוא רק משום שבעל הבהמה נהנה, כי לולא אכלה היה צריך לתת לה אוכל. משום כך ישלם לא דמי שומשמין, אלא דמי שעורים או עמיר, שרגילים להאכיל את הבהמה. (7) שעורים בשיבולים שרגילים להאכיל את הבהמה בזמן הקציר (ראה מגיד משנה וכסף משנה). (8) דהיינו שני שלישי המחיר. בבא בתרא קמו: גם במקרה שדרכו להאכילה שעורים הוא משלם בזול, מכיוון שזה היה בעל כורחו (דברי הרמ"ה המובאים בנימוקי יוסף שם, כ.).
- ג. אכלה אכלים הרעים לה, כגון שאכלה חטין - הואיל ולא נהנית, פטור. אכלה אכלין שאין דרכה לאכלן, כגון שאכלה פסות או בליים, בין ברשות הנזק בין ברשות הרבים - משלם חצי נזק; שזה שנוי הוא⁹, ודרך בני אדם להניח עליהם¹⁰ וכסותן ברשות הרבים עד שינוחו מעט.
- (9) ודינו כתולדה דקרן. (10) על כן אין לפטור מטעם "כל המשנה ובא אחר ושנה בו פטור", ראה למעלה פרק ב, הלכה יט.
- ד. בהמה שהיתה עומדת ברשות הנזק ותלשה פרות מרשות הרבים ואכלתן ברשות הנזק - הרי הדבר ספק¹¹, לפיכך אינה משלמת אלא מה שנהנית¹²; ואם תפשו הנזק במה שהזיקה - אין מוציאין מידו, שהרי ברשותו אכלה.
- (11) אם להתחשב במקום העקירה, ואינו משלם אלא מה שנהנית, או במקום הנזק ומשלם מה שהזיקה. זוהי בעיית רבי זירא שלא נפתרה, בבא קמא כ. (12) כי אין מוציאין מספק. גירסת רבינו בגמרא שם כגירסת רבינו חננאל: "דקאי ברשות היחיד וקא מתגלגל ואתי מרשות הרבים לרשות היחיד", ולא כגירסתנו שם.
- ה. כלב שנכנס לחצר ונטל פת או פשר והוציאן לרשות הרבים או לחצר אחרת¹³ ואכלם שם - מה שנהנה משלם¹⁴; אכלם בשדה של בעל החצר - משלם נזק שלם כאלו אכלן בתוך החצר¹⁵, שהרי ברשות הנזק אכל. וכן כל פיוצא בזה.
- (13) של בעלים אחרים. (14) כי הולכים אחרי מקום האכילה, והיא הייתה ברשות הרבים וראה הלכה ד. (15) במשנה שם כא: "הכלב שנטל חררה והלך לגדיש - של בעל החררה - אכל החררה ... על החררה משלם נזק שלם". מכאן אתה למד שאם אכל ברשות הניזק, אפילו לא באותו מקום ששם נטל את האוכל, משלם נזק שלם.
- ו. בהמה שאכלה אכלין שאין דרכה לאכלן אכל אוכלתן על ידי הדחק, כגון פרה שאכלה שעורים¹⁶, וחמור שאכל פרשינים¹⁷ או דגים, וחזיר שאכל חתיכת פשר, וכלב שלקק את השמן, וחתול שאכל תמרים, וכן כל פיוצא כאלו: אם אכלה ברשות הנזק - משלם נזק שלם¹⁸, וברשות הרבים - פטור; ואם נהנית - משלם מה שנהנית.
- (16) שהם מאכל חמור. (17) שהם מאכל פרה. שם יט: כל הדוגמאות לקוחות מדברי הברייטא ומדברי רב פפא, שם. (18) כדן שן, אף על פי שאכלתם על ידי הדחק.
- ז. חיה שנכנסה לרשות הנזק וטרפה ואכלה בהמה או פשר - משלם נזק שלם, שזהו דרכה¹⁹; אכל כלב שאכל פכשים קטנים²⁰, או חתול שאכל תרנגולים גדולים - הרי זה שנוי²¹, ומשלם חצי נזק²².
- (19) לשון הברייטא שם טז: (20) אפילו קטנים. (21) כי אין זה דרכו. בגמרא כתוב סתם: כלב שאכל כבשים וחתול שאכל תרנגולים, הרי זה משונה. אחר כך בא שם פירוש, שזה נאמר רק בגדולים, אבל בקטנים - דרכו הוא. רבינו מפרש כנראה, ש"גדולים" מוסב רק על תרנגולים שאכלם חתול, אבל בכלב שאכל כבשים אין הבדל, ואף קטנים אין דרכו לאכלם. משום כך זה שינוי ומשלם חצי נזק. (22) אף על פי שהוא נהנה, אין זה תולדה דשן, אלא תולדה דקרן, שם טו:
- ח. סל שיש בו לחם, ונכנס חמור²³ ושרר הסל ואכל הלחם - משלם על הסל ועל הלחם נזק שלם, שזה הוא דרכו²⁴. וכן שעיר עזים²⁵ שרצה לפת וכיצא בו על פי החכית, ונסתפף בחכית ואכל את הלפת ושרר את החכית - משלם על שניהם נזק שלם²⁶; פשם שדרכו לאכל, כך דרכו להתלות בכלים ולעלות פדי לאכל. וכן כל פיוצא בזה. אכל אם נכנס החמור ואכל את הלחם ואחר כך שרר את הסל - על הלחם משלם נזק שלם, ועל הסל חצי נזק²⁷. וכן כל פיוצא בזה.
- (23) לרשות הניזק. (24) לשבר את הסל בשעת אכילת הלחם. (25) עד כן שנה, שם כ. (26) על הלפת מדין שן, ועל החכית מדין רגל. (27) כי זה משונה.
- ט. בהמה שאכלה מתוך הרחבה²⁸, בין דרך הליכתה בין שעמדה²⁹ ואכלה - משלם מה שנהנית. ואפילו חזרה על צדי הרחבה³⁰ ואכלה מהן. אכל אם

(43) מן הגינה. (44) כגון שנעל בפניה שלא כראוי.
(45) שמירה מעולה.

יג. הקדר שהקנים קדרותיו לחצר בעל הבית שלא
ברשות, ושביתו בהמתו של בעל הבית - פטור.
ואם הזקה בהן - בעל הקדרות חייב. ואם הקנים
ברשות - פטור.⁴⁶ ואם קבל עליו בעל הבית לשמור
את הקדרות - בעל הבית חייב.

(46) בעל הקדרות פטור, אם הבהמה הזקה, בעל הבית
חייב לשמור על בהמתו שלא תיזק, ואם הבהמה שברה
את הקדרות, בעל הבית פטור, כי לא קיבל על עצמו
שמירה על הכלים. זוהי דעת רבי שם, ושמואל פוסק כרבי,
שם מח: והלכה כשמואל בדיני.

יד. וכן אם הקנים פרוותיו לחצר בעל הבית שלא
ברשות, ואכלתם בהמתו של בעל הבית - פטור.⁴⁷
ואם החלקה בהן והזקה - בעל הפרות חייב. ואם
הקנים ברשות - פטור. ואם קבל עליו בעל הבית
לשמור את הפרות - בעל הבית חייב.⁴⁸ הכניסן שלא
ברשות ואכלתם בהמתו של בעל הבית והזקה
באכילתן - בעל הפרות פטור, מפני שהיה לה שלא
תאכל. ואם הכניסן ברשות, והניחו בעלי החצר את
זה שהרשהו בחצר לשמור, ואכלתם בהמתו של
בעל הבית והזקה באכילתן - בעל הפרות חייב;⁴⁹
שפיון שראה בהמה אוכלת דברים המזיקין לה
והניחה - חייב, שהרי אין בעלי החצר מצויין שם
להעביר בהמה מהן. ומעשה באשה שנכנסה
לאפות בתנור בבית שכנותיה, והניחה ונתעלמו
כדי שלא יביטו בה⁵⁰ בעת לישתה ואפיתה, וכא עז
של בעל הבית ואכל הפצק ומת, והיבנה חקמים
לשלם דמיו. וכן כל פיוצא בזה.

(47) מלשלם מה שהזיקה, אבל משלם מה שנהנית.
(48) על הפירות שאכלה בהמתו. (49) כי השמירה מוטלת
עליו. (50) כשהיא מגלה זרועותיה מטעמי צניעות.

טו. המגדיש⁵¹ בתוך שדה חברו שלא ברשות,
ואכלתם בהמתו של בעל השדה - פטור.⁵² ואם
החלקה והזקה - בעל הפרות חייב. אכלתם והזקה
באכילתן - פטור.⁵³ ואם הגדיש ברשות - בעל
השדה חייב,⁵⁴ אף על פי שלא קבל עליו לשמור;
שהשומר בגרנות, פיון שאמר לו 'הגדיש בכאן' -
כמי שאמר לו 'הגדיש ואני אשמור לך' הוא חשוב.

(51) העושה גדיש (של התבואה שנקצרה). שם נט:
(52) מלשלם בעד הנזק, אבל משלם לפי שנהנית. (53) כי
היה לה שלא תאכל, כלמעלה הלכה יד. (54) מדובר
כשבעל השדה הוא שומר הגדישים של כל בני הבקעה.

פרק רביעי

(1) נתבאר בו איכות השמירה, שהבעלים פטורים בנזקי שן

הניחה את הרחבה והלכה ועמדה בצדי הרחבה³¹
ואכלה - משלם מה שהזיקה.³² אכלה מפתח
החנות³³ - משלם מה שנהנית³⁴; מתוך החנות -
משלם מה שהזיקה.

(28) שוק, משנה שם יט: (29) דרכה של בהמה לאכול,
ועל כן ברשות הרבים פטור, ומשלם מה שנהנית בלבד,
שם כ. (30) קרן זוית. (31) שדינם כדין רשות היחיד
של בעל הפירות, אין בעל הבהמה משלם מה שהזיקה,
כי דרכה בלכתה ברחבה, להחזיר ראשה לצדי הרחבה,
דעת שמואל שם כא. (32) כדין בהמה שאכלה ברשות
הניזק, שם. (33) הפתוחה לרשות הרבים. (34) כדין שן
ברשות הרבים, שם יט:

י. היתה מהלכת ברשות הרבים ופשטה צוארה
ואכלה מעל גבי חברתה, ואכלו עמדה³⁵ - משלם
מה שנהנית; שכן דרך הבהמות³⁶ לאכל זו מעל גבי
זו. ואם קפצה ואכלה³⁷ על גבי חברתה - משלם מה
שהזיקה; שגבי חברתה בחצר הנזק הוא חשוב.³⁸

(35) שם כ. ואף על פי שגם הבהמה רשות הניזק היא.
וטעמו של דבר, משום שהבהמה המזיקה עומדת ברשות
הרבים הרי זה דומה לחזרה על צידי הרחבה שבהלכה ט,
ואינו דומה לאכלה מפתח החנות שהוא חצר הניזק ממש
(ראה בכסף משנה). (36) ודינה כדין שן ברשות הרבים.
(37) כשהיא עומדת על הבהמה (נימוקי יוסף שם).
(38) ומשלם מה שהזיקה.

יא. בהמה שהחלקה באבן או במימי רגליה ונפלה
לגנה³⁹ ונחבטה על גבי פרות וירקות או שאכלה -
משלם מה שנהנית. אכלו הלכה מערוגה לערוגה,
ואכלו נשארה שם כל היום בל⁴⁰ - אינו משלם
אלא מה שנהנית⁴¹. ומה הנאה יש לה בחביטה?
שהרי מצאה מקום רך ולא נתרסקו איבריה. אבל
אם ירדה בדרך ואכלה - משלם מה שהזיקה.
ואכלו טנפה פרות במי לדה⁴² - משלם מה
שהזיקה, מפני שתחלתו בפשיעה. וכן אם דחפה
חברתה ונפלה - משלם מה שהזיקה, מפני שהיה
לו להעביר אחת אחת, כדי שלא ידחפו זו את זו.

(39) משנה בבא קמא נה: ופירושם של רב כהנא ורבא, שם
נח. (40) ואפשר היה להוציאה. (41) ואינו משלם נזק
שלם, מכיוון שהכניסה לגינה הייתה באונס. דעת רבי יוחנן
שם. (42) דוגמא של רבי ירמיה שם נח. אף על פי שזה
אונס, שלא ידע שתלה, משלם נזק שלם, כי תחילתו
בפשיעה, שלא שמר עליה ונתן לה להיכנס לגינה, וכל
תחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב.

יב. החלקה ונפלה, ויצאת⁴³ וחזרה לגנה, אף על
פי שהחזרה שלא לדעת הבעלים⁴⁴ - משלם מה
שהזיקה, מפני שהיה לו לשמרה⁴⁵ שלא תחזור;
שהדבר ידוע, שפיון שידעה דרך הגנה, הרי היא
חוזרת מאליה.

ידע שדרכה לאכול תבואה, שם נו: (23) כי המעמיד, דינו כמזיק בידים. (24) אף-על-פי שלא הכניסה בידים לקמה, דינו כמעמיד, שם.

- ד. המוסר בהמתו לשומר חנם או לנושא שכר²⁵ או לשוכר²⁶ או לשואל²⁷ - נכנסו תחת הפעלים²⁸, ואם הזיקה - חייב השומר. במה דברים אמורים?²⁹ בזמן שלא שמרה כלל; אבל אם שמרה שמירה מעלה³⁰ פראוי, ויצאת והזיקה - השומרים פטורים³¹ והבעלים חייבים. אפלו המיתה את האדם³². שמירה שמירה פחותה³³: אם שומר חנם הוא - פטור³⁴, ואם שומר שכר או שוכר או שואל הוא - חייבין³⁵.

(25) מקבל שכר שמירה. (26) מקבל בהמה לשימוש תמורת תשלום. (27) מקבל בהמה לשימוש ללא תשלום. (28) וכשם שהבעלים חייבים בנוזקי בהמתם, כך חייב השומר בתקופת שמירתו, שם מה. (29) שכולם חייבים, ואף שומר חנם. (30) דלת שיכולה לעמוד ברוח שאינה מצויה. (31) שם מה. (32) מקומו של משפט זה, אחרי המשפט הבא "שמירה שמירה פחותה אם שומר חנם הוא פטור", ראה תשובות הרמב"ם הוצאת פריימן, סי' שמ. (33) דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה. (34) כי די לו בשמירה זו, ואין זו פשיעה. והבעלים חייבים אפילו המיתה אדם והשור נסקל, והשומר חנם פטור מלהחזיר דמי שור לבעליו, והבעלים חייבים בכופר. (35) בכל הנזקים, כי חובתם לשמור שמירה מעולה. ואם השור המית אדם ונסקל, חייבים להחזיר דמי שור לבעליו, ואם מועד הוא משלמים כופר, שם מה.

- ה. הנזקה בחמה, אפלו חתרה³⁶ ויצאת והזיקה - חייב³⁷ זה שהניחה שם; שפיין שהניחה בחמה הרי היא מצטערת, ובורחת ועושה כל שאפשר לה לעשות³⁸.

(36) ופרצה כותל בריא, שכרגיל אונס הוא. (37) שפשיעה היא שהניחה בחמה, שהיה עליו לדעת שהבהמה תעשה גם דברים שאינה רגילה בהם, כדי לצאת מן החמה. (38) שם נו.

- ו. מסר בהמתו³⁹ לחרש⁴⁰ שוטה וקטן, אף על פי שהיה השור קשור⁴¹ - הבעלים חייבין; שדרף השור וכיוצא בו להתיר הקשר⁴² ולצאת ולהזיק. אפלו שמירה שמירה מעלה, וחתרה⁴³ ויצאה והזיקה - הבעלים חייבים⁴⁴.

(39) משנה שם נה: (40) מלידה, שאינו שומע ואינו מדבר, ודינו כשוטה וקטן, שאינם בני דעת, ואינם בני שמירה. (41) שם ט: (42) נימוק הגמרא שם. (43) שזה אונס. (44) כי תחילתו בפשיעה, שמסרה לחרש שוטה וקטן. ואע"פ שהשור קשור כראוי, כי דרכם של חרש שוטה וקטן לשחק בחבל, ומתוך כך מתרופף הקשר ויוכל השור להתירו, שם נו.

- ז. מסר שורו לחמשה⁴⁵, ופשע בו אחד מהן, ויצא⁴⁶

ורגל אם עשאוה, וכן אם מסרו בהמתם לאחרים והזיקה, ומהו דין המפקיד, ומהו דין הנפקד בשלימות. ונסתים הפרק בביאור כיצד שמין הנזק שהזיקה הבהמה בשן ורגל לפי שיש חילוק בשומא כמבואר שם.

- א. הכונס צאן לדיר⁴⁷ ונעל בפניהן בדלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה⁴⁸, ויצאה והזיקה - פטור⁴⁹. ואם אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה, או שהיו פתלי הדיר רעועין⁵⁰ - הרי לא נעל בפניהם פראוי, ואם יצאת והזיקה - חייב. ואפלו חתרה⁵¹ ויצאת. ואפלו נפרצה מחיצה בלילה⁵² או פרצה לסטים⁵³ - בעל הצאן חייב⁵⁴. היתה מחיצה בריאה, ונפרצה בלילה או שפרצה לסטים, ויצאת והזיקה - פטור. הוציאה לסטים והזיקה - לסטים חייבים⁵⁵.

(2) מקום מוקף גדר. (3) כך מפרשת הברייא את דברי המשנה "ונעל בפניה כראוי", בבא קמא נה: (4) מכיון ששמר כראוי. (5) שם. (6) והצאן יכולים להרים אותם, הרי לא נעל בפניהם כראוי, ופשיעה היא, שם נו. (7) ונפלה המחיצה, שזהו מקרה אונס. (8) אונס הוא, אבל ביום אין זה אונס, כי בוודאי ידע על כך והיה לו לתקן. (9) ג"כ אונס. (10) בכל שלושת מקרי אונס אלה חייב בעל הצאן, כי תחילתו בפשיעה (לא נעל כראוי) וסופו באונס חייב. שם נו. (11) לשון המשנה שם נה: הליסטים חייבים בעד נזקי הבהמה משעה שהוציאה מרשות הבעלים, בין אם הוציאה בידים, ובין אם הכישוה במקל ויצאה, שם נו:

- ב. הפורץ גדר לפני בהמת חברו⁵⁶ ויצאת והזיקה: אם היה גדר חזק ובריא - חייב⁵⁷, ואם היה פתל רעוע⁵⁸ - פטור בדיני אדם⁵⁹ וחייב בדיני שמים⁶⁰. וכן הנותן סם המות⁶¹ לפני בהמת חברו - פטור מדיני אדם⁶² וחייב בדיני שמים⁶³.

(12) מתוך כוונה שתצא הבהמה ותזיק. (13) על הנזקים שהזיקה הבהמה, כדין כל מזיק, שם נה: מה שאין-כן בפרצוה לסטים בהלכה הקודמת שכוונתם לגנוב, ולכן אינם חייבים אם לא הוציאוה בידים או הכישוה. (14) והבהמה אינה משתמרת. (15) על הנזק שהזיקה הבהמה, כדין כל גורם בנזקים. (16) על שגרם לבעלים שישלמו, מכיון שפשעו ולא שמרו כראוי (ראה הלכה א), ויתכן שלולא פרץ לא היתה יוצאת ולא היתה מזיקה, שם נו (בדבר ההבדל בין פרצוה ליסטים ובין הפורץ גדר לפני בהמת חברו - ראה תשובות הרמב"ם, הוצאת פריימן, סי' שלט). (17) שם מז: (18) שלא היה לה לאכול, ולכן זה גרם נזק בלבד. (19) שגרם נזק מתוך כוונה.

- ג. המעמיד בהמת חברו⁶⁴ על גבי קמת חברו⁶⁵ - המעמיד חייב⁶⁶ לשלם מה שהזיקה⁶⁷. וכן אם הפישה⁶⁸ עד שהלכה לקמת חברו והזיקה - זה שהפישה חייב⁶⁹.

(20) וכל-שכן בהמתו. (21) תבואת חברו שטרם נקצרה. (22) על-ידי מעשה המשיכה נעשה אחראי לכל נזקה, והרי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי י' אדר-א' - ספר נזיקין - הלכות נזקי ממון קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שלם אלא אם כן התרו בהם שלוש פעמים. המאירי סבר שזהו עניין שבטבעו של השור, וכאשר עובר לרשות בעלים חדשים משתנה התנהגותו על פי הסדרים החדשים.

אבל רש"י דיבר מצד העדת הבעלים שכיון שגזירת הכתוב שאי אפשר לחייב את הבעלים בלי העדה חדשה בפניהם ובפני בית-דין, לכן בטלה ההעדה של השואל.

ויש לומר שהרמב"ם סבר שדין "רשות משנה" כולל את שני האופנים אלא שסובר כמו המאירי גבי מכירה ומתנה שבזה כתב "...חוזר לתמותו הואיל והרשות שנשתנית משנה דינו" כי שינוי הנהגת הבעלים החדשים גורם שינוי התנהגות השור משא"כ גבי שואל כשאין שינוי רשות ממש, לא מסתבר לומר שהשור ישנה את התנהגותו כשהוא עדיין של הבעלים הראשונים וגם השואל לא ישנה כל כך ממנהג הבעלים כלפי השור. לעומת זאת, בעניין שואל סובר כרש"י ולכן כתב ש"בטלה ההעדה" והכוונה לביטול ההעדת הבעלים מכיון שההתראה שהיתה לשואל אינה מחייבת את המשאיל כשחוזר השור לרשותו ומעתה הוא צריך להתראה בפני עצמו. ולכן הוסיף הרמב"ם בסיבת הפטור דשואל "שהרי החזירו" כי היה מקום לומר שמכיון שהשואל הוא שעשהו לשור נגחן, נחייב את השואל לשלם את חצי הנזק השני שאי אפשר לחייב את הבעלים. קא משמע לן הרמב"ם שכיון שהחזירו בטלה כל העדה שהיתה לשואל ואין לחייבו שום ממון.

עפ"ז ידוויק גם לשון הרמב"ם בהמשך ההלכה שם (פ"ו ה"ו) "אבל אם השאילו או מסרו לשומר הרי הוא בחזקתו" הכוונה בחזקת נגחן אלא שאין העדת בעלים, והוא הניגוד לתחילת ההלכה במכר או מתנה שחזקת השור השתנית הואיל ונשתנו הבעלים.

(על פי דקו"ש חז"ר עמוד 102)

(53) שהזיק בתוך ימי שאילתו שלוש פעמים. שם מ. (54) ואחר-כך הזיק. (55) מרשות השואל לרשות המשאיל. (56) כרב פפא שם מ: שרשות משנה. (57) ופסקה אחריתו.

י. שומר שקבל עליו שמירת גוף הבקמה⁵⁸ בלבד
אבל לא שמירת נזקי⁵⁹, והזיקה - פטור מלשלם,
והבעלים חייבים. קבל שמירת נזקי⁶⁰, והזיקה -
חייב השומר; ואם הזיקה - פטור⁶¹, והבעלים עושים
דין עם המזיק.

(58) שלא תזק. (59) שלא תזיק. (60) אבל לא שמירת גופה. (61) כי קיבל שמירת נזקיה בלבד. שם יג: יד. לא פירש רבינו מה הדין כשקיבל עליו שמירה סתם, ולא פירש אם שמירת גופה או נזקיה או שתיהן, עיין שם מח:

יא. מסר השומר לשומר אחר⁶² - השומר הראשון
חייב לשלם לנזק. שהשומר שמסר לשומר⁶³ - חייב⁶⁴.
והרי הנזק אומר לו: למה לא שמרת אתה בעצמך

1 והזיק: אם אינו משתמר אלא בחמשותף - זה שפשע
2 בשמירתו חייב⁴⁶, ואם משתמר בשארן - אף אלו
3 הנשארין חייבין⁴⁷.

(45) שם י. (46) בכל, כי פשיעתו גרמה לנזק. (47) כי גם הם פשעו, ואין להטיל את כל האשמה על זה שפשע בלבד, ועל כן כולם חייבים.

4 ח. שאלו בחזקת תם⁴⁸ ונמצא מועד: אם ידע
5 השואל שהוא נגחן⁴⁹ - הבעלים משלמים חצי
6 נזק, שכל מקום שהוא הולך הרי שם בעליו
7 עליו⁵⁰, והשואל משלם⁵¹ חצי נזק, שאפלו היה
8 תם (פושע בדעתו) חצי נזק היה משלם, שהרי
9 ידע שהוא נגחן; ואם לא ידע שהוא נגחן - אין
10 השואל חייב כלום⁵², והבעלים משלמין נזק שלם.

(48) שם מ. (49) אולם לא ידע שהוא מועד. (50) על השור, ואין כאן שינוי רשות ממשאיל לשואל, ולכן לא בטלה ההעדה (ראה הלכה ט), שם מ: (51) מכיון שידע שהוא נגחן וקיבל עליו שמירתו. (52) כי לא קיבל על עצמו שמירת נגחן.

11 ט. שאלו פשהוא תם, והועד בבית השואל⁵³,
12 והחזירו לבעליו⁵⁴ - חוזר לתמותו; והאיל ונשתנית
13 רשותו⁵⁵ - בטלה ההעדה⁵⁶. והבעלים משלמין חצי
14 נזק, והשואל פטור שהרי החזירו⁵⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"והועד בבית השואל"

שור שואל שהועד אצל השואל והוחזר לבעליו, חוזר לתמותו. ובסיבת הדין כתב הרמב"ם "הואיל ונשתנית רשותו בטלה ההעדה". אבל בשור שנמכר או ניתן במתנה כתב (פ"ו ה"ו) "...חוזר לתמותו הואיל והרשות שנשתנית משנה דינו".

וצריך להבין מדוע שינה הרמב"ם לשונו בין שור השאול לשור הנמכר. שבשואל כתב בטלה ההעדה, ובמכור כתב שהרשות שנשתנית משנה דינו. וגם, מדוע הוסיף בשור השאול "והשואל פטור שהרי החזירו" והלא סיבת הפטור היא שחזר לתמותו הואיל ובטלה ההעדה.

דין "רשות משנה" קשה לכאורה להבנה, שהרי שור מועד הוא זה "העושה מעשה שדרכו לעשותו תמיד, ותם נעשה מועד כאשר הרגיל בשינויו פעמים רבות" ואינו תלוי ברשות בה נמצא אלא בהרגלו של השור.

והסביר זאת המאירי "שיציאת השור מרשות לרשות משנה מזלו וטבעו". אבל רש"י הסביר (בבא קמא לט, א. במשנה) ש"הרשות משנה את דין העדתו". ומדויק בלשונותיהם מצינו שאת דין "רשות משנה" אפשר להסביר בשני אופנים. א: לגבי השור שאם נגח שלוש פעמים נעשה מועד. ב: לגבי הבעלים שאין לחייבם נזק

(77) ולא חישוב אגב השדה. (78) משנה שם נה: (79) לענין החישוב האמור, אין הבדל אם בהמתו הזיקה או הוא עצמו הזיק. (80) שבה צומח הדקל. (81) לפני הנזק. (82) לאחר הנזק. הפרש זה ישלם בעל הבהמה שהזיקה או האדם המזיק. ראה שם נח: נט.

פרק חמישי

(1) מבאר, ששוחטין את הבהמה המזקת בשן ורגל אחר התראה לבעלים כדי שלא תזיק. ונמשך לזה שאסור לגדל בהמה דקה בארץ ישראל כדי שלא תזיק בשן ורגל. ונמשך לזה ביאור התנאי שהתנה יהושע ברעיית הבהמות ביערות, ונמשכו לזה כל התנאים שהתנה בארץ והם עשר, ורוב ענינם הכניסה ברשות חבירו ולקחת משם אי זה דבר והם דומים לשן ורגל באי זה יחס דמיון. ונמשך לזה לבאר מה שתיקן שלמה וכיוצא בזה. ונסתיים הפרק בביאור דיני הרעיה בארץ ישראל וגידול הדברים המזיקים בכל מקום.

- 25 א. בהמה שהיתה רועה, ופרשה² ונקנסה בפשדות
- 26 ובקרים³, אף על פי שעדיין לא הזיקה - מתרין
- 27 בבבליה⁴ שלש פעמים; אם לא שמר בהמתו ולא
- 28 מנעה מלרעות - יש רשות לבעל השדה לשחטה⁵
- 29 שחיטה פשרה⁶, ואומר לבעליה: בואו ומכרו פשר
- 30 שלכם. מפני שאסור לאדם להזיק ולשלם מה
- 31 שהזיק. אפילו לגרם הנזק⁷ אסור.

(2) מקום המרעה. (3) ועלולה להזיק בשדותיהם של אחרים. (4) ולא כמו בשור הנגח שההתראה באה אחרי שהזיק. (5) כדי למנוע היזק משדהו. (6) כדי לא לגרום הפסד רב לבעל הבהמה. (7) על-ידי חוסר שמירה על בהמתו. מקור ההלכה הזאת בבבא-קמא כג: "הני עזי דשוקא מתרין במריהו". בגמרא שלנו הגירסא "דמפסדי", כלומר ההתראה היא רק לאחר שהזיקו. אולם בכתב-יד ה, בהלכות גדולות, בספר המקח והממכר לרב האי גאון וברי"ף - אין גירסא זו. לפי זה, יכול רבינו לפרש, שמתרים בבעליה "אף-על-פי שעדיין לא הזיקה". זוהי תשובה לתמיהת הכסף-משנה שכתב: "ומ"ש אע"פ שלא הזיקה, איני יודע מנין לו". רש"י, בעלי התוספות, הראב"ד ועוד מפרשים "עזי דשוקא" - העומדות לשחיטה. רק אלה מותר לבעל השדה לשחוט. אולם רבינו מפרש כפשוטו, עזים שרועות בשוק (ראה מגיד-משנה), ולא דוקא בעומדות לשחיטה. וכן גם דעת רב האי גאון בספר המקח והממכר שער ז'.

- 32 ב. לפיכך אסרו חכמים⁸ לגדל בהמה דקה וחיה
- 33 דקה בארץ ישראל¹⁰ במקום השדות והפרימים, אלא
- 34 ביערים ובמדברות שבארץ ישראל¹¹. ומגדלין
- 35 בסוריא¹² בכל מקום.

(8) בבא-קמא עט: במשנה. (9) כגון עזים, מפני שבהמה דקה דרכה להכנס לשדות וכרמים ולהזיק, ואסור לאדם להזיק או לגרום נזק, אפילו אם דעתו לשלם. (10) משום ישוב ארץ ישראל. (11) כי כאן אין נזק. (12) שהיא מחוץ לגבולות ארץ ישראל שנקבעו בתורה, ודוד כבשה, וכיבוש

- 1 ומסרת לאחר? שלם לי אתה, ולך ועשה דין עם
- 2 השומר שמסרת לו אתה. מסר השומר לבנו או לבן
- 3 ביתו או למסעדו⁶⁵ - נקנסו תחת השומר וחבבים⁶⁶.

(62) והזיקה הבהמה בזמן שמירתו של השומר השני. (63) בלי דעת בעלים. (64) בכל, אפילו באונסין. שם נו: (65) לעזורו. (66) והשומר פטור, אפילו אי-אפשר לגבות מהם. הטעם הוא, שדרכו של שומר למסור לבנו וכו', ועל דעת כן הפקידו אצלו הבעלים. שם: בבא מציעא לו.

- 4 יב. כל שומר שנתחייב לשלם ואין לו, והיה המזיק
- 5 תם שהוא משלם חצי נזק מגופו⁶⁷ - הרי הנזק
- 6 משתלם מן הבהמה שהזיקה, וישאר דמי מה שגבה
- 7 הנזק⁶⁸ חוב על השומר לבעל הבהמה⁶⁹.

(67) למעלה פרק א הלכה ז. (68) חצי נזק או פחות מזה, אם הבהמה המזיקה אינה שוה שיעור דמי חצי הנזק. (69) בבא-קמא סוף דף מ.

- 8 יג. כל בהמה שהזיקה פרות מחברין⁷⁰ - משערין
- 9 מה שהזיקה בששים, ומשלם זה שנתחייב לשלם,
- 10 בין הבעלים בין השומרים. כיצד?⁷¹ הרי שאכלה
- 11 בית סאה⁷² - שמין ששים בית סאה באותה
- 12 השדה⁷³, פמה היה שוה וכמה הוא שוה עתה אחר
- 13 שנפסד בו הבית סאה, ומשלם השאר. וכן אם
- 14 אכלה קב או רבע, אפילו קלח⁷⁴ אחד - שמין אותו
- 15 בששים.

(70) לקרקע. (71) שם משנה נה: (72) שטח זריעה של סאה תבואה. סאה = ששה קבים (קב בערך שני ליטר). (73) חישוב זה בא שלא לקפח לא את המזיק ולא את הניזק. בית סאה בודד מחירו גדול מדי, והיה בזה קיפוח המזיק, וחישוב המחיר לפי השדה כולו - גם כשהוא מכיל מאות סאין - כמה שוה כולו וכמה הוא שוה פחות בית סאה אחד, ההפרש יהיה נמוך מדי, ויש בזה קיפוח הניזק. כדרך ביניים, בא חישוב בית סאה אחד לפי חלקת קרקע בת ששים סאין באותו השדה, שמים כמה שוה חלקה זו של ששים בית סאה בשדה זה, וכמה שוה חלקה זו לאחר שאכלו בית סאה. את ההפרש בין שני המחירים, משלם בעל הבהמה או השומר. שם נח: כרבי יוסי בר חנינא. (74) גבעול עבה של צמח.

- 16 יד. אכלה פרות גמורין⁷⁵ שאין צריכים לקרקע⁷⁶ -
- 17 משלם דמי פרות גמורין בשויה⁷⁷: אם סאה⁷⁸ -
- 18 דמי סאה, ואם סאתים - דמי סאתים. הרי שאכלה
- 19 פרות דקל אחד, וכן הלוקט⁷⁹ פרות דקל חבירו
- 20 ואכל: אם היה דקל רומי וכיוצא בו, שאין התמרים
- 21 שלו יפות - משערין אותו בששים על גב הקרקע⁸⁰;
- 22 ואם דקל פרסי וכיוצא בו הוא, שהתמרים שלו
- 23 יפות ביותר - משערין הדקל בפני עצמו, פמה היה
- 24 שורה⁸¹ וכמה הוא שוה עתה⁸².

(75) שכבר בישלו כל צרכם. (76) אבל עדיין לא נתלשו.

יחיד אינו כיבוש לקדש בקדושת הארץ, ודינה כדין חוצה לארץ שמותר שם לגדל, ואם יזיקו ישלמו.

ג. עֲשֶׂה תְּנָאִים¹³ הַתְּנָה יְהוֹשֻׁעַ¹⁴ וּבֵית דִּינּוֹ בְּשִׁעָה שְׂחָלַק אֶת הָאֶרֶץ, וְאֵלוֹ הֵן:

א) הַתְּנָה, שְׁמַרְעִין בְּהֶמָּה דָּקָה בַּיָּעֲרִים¹⁵ שְׂאִילָנֶיהֶן גִּסְיָן¹⁶, אֲבָל אֵין מַרְעִין שָׁם בְּהֶמָּה גִּסָּה. וּבִיעָר שְׂאִילָנֶיָּו דְּקִים¹⁷ - אֵין מַרְעִין בּוֹ לֹא גִסָּה וְלֹא דָּקָה אֲלֹא מִדַּעַת בְּעָלָיו.

ב) וְכֵן הַתְּנָה, שְׂיִהְיֶה כָּל אָדָם מִתֵּר לְלַקֵּט עֲצִים מִשְׂדֵּה חִבְרוֹ. וְהוּא, שְׂיִהְיֶה עֲצִים פְּחוּתִים¹⁸ וְקִרְוִבִים לְהִיּוֹת קוֹצִים, כְּגוֹן הַזִּמִּי וְהַיְגִי¹⁹. וְהוּא, שְׂיִהְיֶה לְחִים²⁰ וּמִחְבְּרִין²¹. וּבִלְבָד שְׁלֹא יִשְׂרַשׁ²². אֲבָל שְׂאֵר עֲצִים - אֲסוּר.

ג) וְכֵן הַתְּנָה, שְׂיִהְיֶה כָּל אָדָם מִתֵּר לְלַקֵּט²³ עֲשָׂבִים הַעוֹלִין מֵאֲלֵיהֶן כָּל מְקוֹם²⁴, חוּץ מִשְׂדֵּה תִלְתָּן²⁵ שְׂזַרְעָה לְבִהְמָה²⁶.

ד) וְכֵן הַתְּנָה, שְׂיִהְיֶה אָדָם קוֹטֵם נְטִיעָה²⁷ כָּל מְקוֹם²⁸, חוּץ מִגְּרוּפּוֹת שֶׁל זֵית²⁹. וְאֵינוֹ קוֹטֵם מִן הָאֵילָנוֹת אֲלֹא בְּזֵית - כְּבִיעָה³⁰, וּבְקָנִים וּבְגִנָּים - מִן הַפֶּקֶק וּלְמַעַלָּה³¹, וּבִשְׂאֵר הָאֵילָן - מִתּוֹכוֹ שֶׁל אֵילָן³², לֹא מִחֲדוּ³³. וּבִשְׂהִתִּיר לְקוֹטֵם, לֹא הִתִּיר אֲלֹא מִחֲדָשׁ³⁴ שְׂאֵינוֹ עוֹשֶׂה פְּרוֹת, אֲבָל לֹא מִיֶּשֶׁן שְׂעוֹשֶׂה פְּרוֹת. וְאֵינוֹ קוֹטֵם אֲלֹא מִמְּקוֹם שְׂאֵינוֹ רוֹאֶה פְּנֵי חֲמָה³⁵.

ה) וְכֵן הַתְּנָה, שְׂהַמְעִין הַיּוֹצֵא בַּתְּחֵלָה³⁶ - בְּנֵי אוֹתָהּ הַעִיר שְׂשִׂיבָא בְּגוֹבֵל מִסְּתַפְקִין מִמֶּנּוּ³⁷, אֵף עַל פִּי שְׂאֵין עָקְרוּ בַּתְּחֵלָה³⁸, וְאֵין לְאַחֲרִים לְהַסְתַּפֵּק עִמָּהֶם מִמֶּנּוּ.

ו) וְכֵן הַתְּנָה, שְׂיִהְיֶה כָּל אָדָם מִתֵּר לְצוּד דְּגִים מִיָּם טְבִירָה³⁹. וְהוּא, שְׂיִצוּד בַּתְּחֵלָה בְּלִבְדָּה⁴⁰. אֲבָל לֹא יִפְרֹשׁ קָלָעוֹ⁴¹ וַיַּעֲמִיד סִפִּינָה⁴² שָׁם אֲלֹא בְּנֵי הַשֶּׁבֶט⁴³ שְׂהַגִּיעַ אוֹתוֹ הַיָּם בַּתְּחֵלָה.

ז) וְכֵן הַתְּנָה, שְׂכָל אָדָם שְׂצָרִיף לְנִקְבִּי - מִסְּתַלַּק מִן הַדֶּרֶךְ וְנִכְנֵס אַחֲרֵי הַגֶּדֶר שְׂפָגַע בּוֹ⁴⁴ וְנִפְגָּה שָׁם. וְאִפְלוּ בְּשִׂדֵּה מְלֵאָה כְּרֶכֶם⁴⁵. וְנוֹטֵל מִשָּׁם צָרוּר⁴⁶ וּמִקְנָה.

ח) וְכֵן הַתְּנָה, שְׂכָל הַתּוֹעֵה בֵּין הַכְּרָמִים וּבִיּוֹצֵא בֵּין - מִפְּסָג⁴⁷ וְעוֹלָה מִפְּסָג וְיוֹרֵד, עַד שְׂשִׂיבָא לְדַרְכּוֹ.

ט) וְכֵן הַתְּנָה, שְׂבִזְמָן שְׂיִרְבֶּה הַטִּיט בְּדִרְכֵי הָרִבִּים אוֹ נִקְיֵעֵי מַיִם - יִשְׁ⁴⁸ לְעוֹבְרֵי דְרָכִים לְהַסְתַּלַּק לְצַדִּי הַדְּרָכִים וּמִהַלְכִין שָׁם, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן מִהַלְכִין בְּדֶרֶךְ שִׁישׁ לָהּ בְּעָלִים⁴⁹.

ד. שְׂלֵמָה תִּקְוָן⁵⁶, שְׂיִהְיֶה עוֹבְרֵי דְרָכִים מִתְּרִין בִּימּוֹת הַחֲמָה⁵⁷ לְהֵלֶךְ בְּשִׁבְלִין שְׂבִשְׂדוֹת⁵⁸ שִׁישׁ לָהֶן בְּעָלִים עַד שְׂתִרְדַּב רִבְיָעָה שְׂנִיָּה⁵⁹.

(56) שם פא: (57) לאחר שכלו פירותיו מן השדה. (58) כדי לקצר את הדרך. (59) הגשם שזמנו כרגיל בעשרים ושלושה במרחשון. לפני גשם זה אין דריסת הרגל מזיקה

יחיד אינו כיבוש לקדש בקדושת הארץ, ודינה כדין חוצה לארץ שמותר שם לגדל, ואם יזיקו ישלמו.

ג. עֲשֶׂה תְּנָאִים¹³ הַתְּנָה יְהוֹשֻׁעַ¹⁴ וּבֵית דִּינּוֹ בְּשִׁעָה שְׂחָלַק אֶת הָאֶרֶץ, וְאֵלוֹ הֵן:

א) הַתְּנָה, שְׁמַרְעִין בְּהֶמָּה דָּקָה בַּיָּעֲרִים¹⁵ שְׂאִילָנֶיהֶן גִּסְיָן¹⁶, אֲבָל אֵין מַרְעִין שָׁם בְּהֶמָּה גִּסָּה. וּבִיעָר שְׂאִילָנֶיָּו דְּקִים¹⁷ - אֵין מַרְעִין בּוֹ לֹא גִסָּה וְלֹא דָּקָה אֲלֹא מִדַּעַת בְּעָלָיו.

ב) וְכֵן הַתְּנָה, שְׂיִהְיֶה כָּל אָדָם מִתֵּר לְלַקֵּט עֲצִים מִשְׂדֵּה חִבְרוֹ. וְהוּא, שְׂיִהְיֶה עֲצִים פְּחוּתִים¹⁸ וְקִרְוִבִים לְהִיּוֹת קוֹצִים, כְּגוֹן הַזִּמִּי וְהַיְגִי¹⁹. וְהוּא, שְׂיִהְיֶה לְחִים²⁰ וּמִחְבְּרִין²¹. וּבִלְבָד שְׁלֹא יִשְׂרַשׁ²². אֲבָל שְׂאֵר עֲצִים - אֲסוּר.

ג) וְכֵן הַתְּנָה, שְׂיִהְיֶה כָּל אָדָם מִתֵּר לְלַקֵּט²³ עֲשָׂבִים הַעוֹלִין מֵאֲלֵיהֶן כָּל מְקוֹם²⁴, חוּץ מִשְׂדֵּה תִלְתָּן²⁵ שְׂזַרְעָה לְבִהְמָה²⁶.

ד) וְכֵן הַתְּנָה, שְׂיִהְיֶה אָדָם קוֹטֵם נְטִיעָה²⁷ כָּל מְקוֹם²⁸, חוּץ מִגְּרוּפּוֹת שֶׁל זֵית²⁹. וְאֵינוֹ קוֹטֵם מִן הָאֵילָנוֹת אֲלֹא בְּזֵית - כְּבִיעָה³⁰, וּבְקָנִים וּבְגִנָּים - מִן הַפֶּקֶק וּלְמַעַלָּה³¹, וּבִשְׂאֵר הָאֵילָן - מִתּוֹכוֹ שֶׁל אֵילָן³², לֹא מִחֲדוּ³³. וּבִשְׂהִתִּיר לְקוֹטֵם, לֹא הִתִּיר אֲלֹא מִחֲדָשׁ³⁴ שְׂאֵינוֹ עוֹשֶׂה פְּרוֹת, אֲבָל לֹא מִיֶּשֶׁן שְׂעוֹשֶׂה פְּרוֹת. וְאֵינוֹ קוֹטֵם אֲלֹא מִמְּקוֹם שְׂאֵינוֹ רוֹאֶה פְּנֵי חֲמָה³⁵.

ה) וְכֵן הַתְּנָה, שְׂהַמְעִין הַיּוֹצֵא בַּתְּחֵלָה³⁶ - בְּנֵי אוֹתָהּ הַעִיר שְׂשִׂיבָא בְּגוֹבֵל מִסְּתַפְקִין מִמֶּנּוּ³⁷, אֵף עַל פִּי שְׂאֵין עָקְרוּ בַּתְּחֵלָה³⁸, וְאֵין לְאַחֲרִים לְהַסְתַּפֵּק עִמָּהֶם מִמֶּנּוּ.

ו) וְכֵן הַתְּנָה, שְׂיִהְיֶה כָּל אָדָם מִתֵּר לְצוּד דְּגִים מִיָּם טְבִירָה³⁹. וְהוּא, שְׂיִצוּד בַּתְּחֵלָה בְּלִבְדָּה⁴⁰. אֲבָל לֹא יִפְרֹשׁ קָלָעוֹ⁴¹ וַיַּעֲמִיד סִפִּינָה⁴² שָׁם אֲלֹא בְּנֵי הַשֶּׁבֶט⁴³ שְׂהַגִּיעַ אוֹתוֹ הַיָּם בַּתְּחֵלָה.

ז) וְכֵן הַתְּנָה, שְׂכָל אָדָם שְׂצָרִיף לְנִקְבִּי - מִסְּתַלַּק מִן הַדֶּרֶךְ וְנִכְנֵס אַחֲרֵי הַגֶּדֶר שְׂפָגַע בּוֹ⁴⁴ וְנִפְגָּה שָׁם. וְאִפְלוּ בְּשִׂדֵּה מְלֵאָה כְּרֶכֶם⁴⁵. וְנוֹטֵל מִשָּׁם צָרוּר⁴⁶ וּמִקְנָה.

ח) וְכֵן הַתְּנָה, שְׂכָל הַתּוֹעֵה בֵּין הַכְּרָמִים וּבִיּוֹצֵא בֵּין - מִפְּסָג⁴⁷ וְעוֹלָה מִפְּסָג וְיוֹרֵד, עַד שְׂשִׂיבָא לְדַרְכּוֹ.

ט) וְכֵן הַתְּנָה, שְׂבִזְמָן שְׂיִרְבֶּה הַטִּיט בְּדִרְכֵי הָרִבִּים אוֹ נִקְיֵעֵי מַיִם - יִשְׁ⁴⁸ לְעוֹבְרֵי דְרָכִים לְהַסְתַּלַּק לְצַדִּי הַדְּרָכִים וּמִהַלְכִין שָׁם, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן מִהַלְכִין בְּדֶרֶךְ שִׁישׁ לָהּ בְּעָלִים⁴⁹.

י) וְכֵן הַתְּנָה, שְׂמֵת מִצּוּה⁵⁰ קוֹנֶה מְקוֹמוֹ⁵¹ וְנִקְבֵּר בְּמְקוֹם שְׂיִמָּצָא בּוֹ⁵². שְׁלֹא יֵהָא מְטָל עַל הַמְצָר⁵³ וְלֹא בַּתּוֹךְ תַּחֲסוּם הַמְדִּינָה⁵⁴; אֲבָל אִם נִמָּצָא עַל הַמְצָר⁵⁵ אוֹ שְׂהִיָּה בַּתּוֹךְ תַּחֲסוּם - מְבִיאוּ לְבֵית הַקְּבָרוֹת.

קלח שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק י"א אדר"א - ספר נזיקין - הלכות נזקי ממון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

או נגף אפלו מאה פעמים - אין זה מועד. העידו
בו שלש פתי עדים ביום אחד⁴ - הרי זה ספק⁵ אם
הועד או לא הועד.

(2) בבא קמא כג: (3) התרו בבעל השור שלושה ימים על
שלוש נגחות, כגון שנגח השור ביום ראשון והתרו בו
שישמרהו, וחזר ונגח ביום שני והתרו בו, וחזר ונגח
בשלישי והתרו בו. אבל אם נגח ביום אחד, אפילו הודיעהו
על כל אחת בשעתה והתירוהו, אין זה מועד, כי ייתכן שהיה
זה מקרה, מכיוון שכל זה קרה ביום אחד. (4) על שלוש
נגחות של שלושה ימים. (5) בעיני שלא נפתרה, שם כד.
אם שלושה ימים שאמרו, הם כדי שהשור יהיה מועד
להזיק, ואם כן כאן, כשנגח שלוש פעמים בשלושה ימים
נעשה מועד אף על פי שכל שלוש ההתראות היו ביום אחד,
או צריכים שלושה ימים להתרות בבעל השור שישמור על
שורו, וכאן התרו ביום אחד בלבד ואם כן לא הועד.

ב. אין העדה אלא בפני הבעלים ובפני בית דין;
שנאמר: והועד בבעליו, ואין העדה אלא בבית
דין.

(6) מסירת עדות אינה אלא בפני בית-דין.

ג. שור של חרש שוטה וקטן⁷ ומי שהוא במדינת
הים שנגחו - פטורין; אבל בית דין מעמידין להם
אפוטרופוסין⁸ ומעידין בהן בפני האפוטרופוסין⁹.

(7) שאינם בני-דעת, שם לט. (8) במקום הבעלים.
(9) ומתרים בו שישמור על השור.

ד. הזיקו אחר שהועדו בפני אפוטרופוסין: אם
עדין הוא תם - משלם חצי נזק¹⁰ מגופו; ואם הועד
בו שלשה ימים ואחר כך הזיק - משלם נזק שלם
מן היפה¹¹ שפנכסי אפוטרופוסין¹², ולכשיגדלו
היתומים¹³ יעשו דין עם האפוטרופוסין וישלמו
להן¹⁴.

(10) כדעת החכמים "מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות
מגופו", שם. (11) מן המעולה. (12) מפני שלא שמרו
אותו כראוי. זוהי דעת רבי יוסי בר חנינא, שם. (13) כוונתו
לשור של קטן. (14) כי אחרת, איש לא יסכים להיות
אפוטרופוס.

ה. שורים שמשחקין בהן¹⁵ ומלמדין אותן לגח¹⁶ זה
את זה - אינם מועדים זה לזה. ואפלו המיתו את
האדם - אינן חייבין מיתה; שנאמר: כי יגח¹⁷ - לא
שגיחוהו¹⁸.

(15) לפני קהל. (16) "וזה אינו מטבע השור אלא ברצון
בעליהם" (פירוש המשנה לרבינו), משום כך אינם מועדים
ומשלמים חצי נזק כתם. (17) מעצמו. (18) נגד טבעו
העצמי, שם לט, מא.

ו. שור שהועד¹⁹ ונמכר או נתן במתנה - חזר
לתמותו²⁰; שהרשות שנסתנת²¹ משנה דינו²². אבל

לשדות. מכאן ואילך הזרעים יוצאים וצומחים, ונפסדים
כשדורסים עליהם.

ה. ותקנות אלו בלז⁶⁰ נזהגות בכל מקום, אפלו
בחוצה לארץ⁶¹.

(60) עשר התקנות של יהושע, ותקנת שלמה. (61) כדעת
שמואל (שם).

ו. ומשירד הטל בבבל⁶² אסור⁶³ להלך בשבילין
שיש להן בעלים.

(62) דברי רב פפא, שם. (63) כי דריסת הרגל מזיקה לקרקע
שבבבל אחרי ירידת הטל.

ז. אף על פי שאין מגדלין בהמה דקה בארץ
ישראל, מתר להשהותה קדם לרגל שלשים יום⁶⁴
וקדם למשטה בנו שלשים יום. והטבח⁶⁵ לוקח⁶⁶
ושוחרט, לוקח ומשהה עד שישחט מעט מעט.
ובלבד שלא תצא ותרעה בעדר⁶⁷; אלא כל המשהה
משהה בתוך ביתו, כדי שלא תזיק.

(64) לצרכי סעודת החג, שם עט: (65) הקונה ומוכר
לאחרים. (66) קונה. (67) כרבן גמליאל שם פ.

ח. וכבר עשו בכל בארץ ישראל⁶⁸ לאסור בה גדול
בהמה דקה וחיה דקה, מפני שהיו רב השדות
והנרמים שם באותם הימים של ישראל.

(68) שם.

ט. וכן אסרו חכמים לגדל חזירים בכל מקום⁶⁹.
ולא את הכלב, אלא אם כן היה קשור בשלשלת.
אבל מגדל הוא כלבים בעיר הסמוכה לספר⁷⁰, ביום
קושרו ובלילה מתירו. ואמרו חכמים: ארור מגדל
כלבים וחזירים, מפני שהזקן מרבה ומצוי.

(69) שם פב. (70) לגבול לשם שמירה, שם פג.

י. רועה שעשה תשובה⁷¹ - אין מחיבין אותו למכור
מיד⁷², אלא מוכר על יד על יד⁷³. וכן מי שנפלו לו
כלבים וחזירים בירשה⁷⁴ - אין מחיבין אותו למכור
מיד, אלא מוכר מעט מעט.

(71) שלא לגדל עוד בהמה דקה, שם פ. (72) מכיון
שמפסיד הרבה וימנע מתשובה. (73) קמעא, קמעא.
(74) כגון גר שירש את אביו גוי.

יום ש"ק י"א אדר"א ה'תשפ"ב

פרק ששי

(1) מבאר דין הקרן שהיא תמה מתחלתה, כיצד תהיה
מועדת, אם למין אחד או לכל המינים, אם לימים ידועים
או לכל הימים, אם לסיבה ידועה או שלא בסיבה.

א. אי זהו מועד²? כל שהעידו בו שלשה ימים³.
אבל אם נגח ביום אחד או נשח או רבץ או בעט

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק י"א אדר-א' - ספר זוזיקין - הלכות נזקי ממון קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 אִם הָשְׁאִילוֹ אוֹ מָסְרוֹ לְשׁוֹמֵר - הֲרִי הוּא בְּחֻקְתָּ²³.
- 2 וְכֵן שׁוֹר שֶׁהוּעֵד בְּפָנָיו אֶפְסוֹרָפְסִין, וְנִתְפַקַח הַחֶרֶשׁ
- 3 וְנִשְׁתַּפֵּה²⁴ הַשּׁוֹטָה וְהַגְדִּיל הַקָּטָן, אָף עַל פִּי שֶׁבָּטְלוּ
- 4 הָאֶפְסוֹרָפְסִין²⁵ - הֲרִי הֵן מוֹעֲדֵין בְּחֻקְתָּ²⁶, שֶׁהֲרִי
- 5 בְּרִשׁוֹת בְּעָלִים הֵן²⁷.

(38) כלומר, לכל שלושת המינים האלה (מגיד משנה). מכיוון שנתקיימה העדוה על ידי שלושת המינים, ואין צורך בשלוש נגיחות לכל מין ומין. שם לו. "ואם תמצא לומר ... ורבינו דרכו לפסוק כאם תמצא לומר. ראה למעלה פרק שני הלכה יט הערה סט. (39) אם יגח ביום השביעי ישלם נזק שלם ועל נגיחה ביום השמיני לא ישלם אלא חצי נזק. (40) כגון דילוג של שני ימים ויותר.

י. רָאָה שׁוֹר הַיּוֹם וְנִגְחָה, וְלִמְחָר רָאָה חֲמוֹר וְלֹא נִגְחָה, וּבְשָׁלִישִׁי רָאָה סוֹס וְנִגְחָה, וּבְרִבְעִי רָאָה גָּמָל וְלֹא נִגְחָה, וּבְחֲמִישִׁי רָאָה פֶּרֶד וְנִגְחָה, וּבְשָׁשִׁי רָאָה עֶרּוּד⁴¹ וְלֹא נִגְחָה - נַעֲשֶׂה מוֹעֵד לְסִירוּגִין לְפָלִיל⁴²; וְאִם נִגְחָה בַּיּוֹם שֶׁהוּא מוֹעֵד לוֹ⁴³ אֶחָד מִשְׁלֹשֶׁת הַמִּינִין שֶׁנִּגְחָה בְּסִירוּגִין - הֲרִי זֶה מוֹעֵד.

(41) חמור הבר. (42) זה צירוף של שתי הדוגמאות שבהלכה הקודמת. "לכל" לא דוקא, כי אינו מועד אלא למינים שנגח כדברי רבינו בסוף הלכה זו. (43) שביעי, תשיעי וכו'.

יא. נִגְחָה בְּחֲמִשָּׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ זֶה, וּבְשָׁשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁנִי, וּבְשִׁבְעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁלִישִׁי - אֵינוֹ מוֹעֵד, עַד שֶׁיִּשְׁלַשׁ בְּדִלּוּג⁴⁴. שָׁמַע קוֹל שׁוֹפָר וְנִגְחָה, קוֹל שׁוֹפָר וְנִגְחָה, קוֹל שׁוֹפָר וְנִגְחָה - נַעֲשֶׂה מוֹעֵד לְשׁוֹפְרוֹת⁴⁵. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

(44) שיהיו שלושה דילוגים, כי הנגיחה הראשונה שלא הייתה בדילוג אינה מן החשבון ולכן הועד רק בנגיחה רביעית וחייב נזק שלם על החמישית (כך פירש רש"י אליבא דשמואל) ואין זה דומה לסירוגין שבהלכה ט, ראה תוספות שם, ב דיבור המתחיל יום, שאין להשוות סירוגין של מינים לסירוגין של ימים, שם. (45) ואין אומרים שהנגיחה הראשונה באה רק מרוב כהלה מקול השופר. אם יגח פעם רביעית לקול השופר, ישלם נזק שלם מן העלייה, שם.

יב. נִגְחָה שְׁלֹשָׁה שָׁנִים בְּשָׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחֵר זֶה, וּבְרִבְעִי נִגְחָה חֲמוֹר, וּבְחֲמִישִׁי נִגְחָה גָּמָל; אוֹ שֶׁנִּגְחָה חֲמוֹר וְגָמָל בְּתַחֲלָה בְּשְׁנֵי יָמִים זֶה אַחֵר זֶה, וְאַחֵר כֵּן נִגְחָה שְׁלֹשָׁה שָׁנִים זֶה אַחֵר זֶה - הֲרִי זֶה סֶפֶק⁴⁶ אִם הוּא מוֹעֵד לְשׁוֹרִים בְּלֶבֶד אוֹ לְשִׁלְשֶׁת הַמִּינִין הוּא מוֹעֵד. וְכֵן אִם נִגְחָה בְּשָׁלֹשׁ שָׁבָתוֹת זֶה אַחֵר זֶה וּבְאַחַד בְּשָׁבָת וּבְשְׁנֵי בְּשָׁבָת; אוֹ שֶׁנִּגְחָה בְּחֲמִישִׁי בְּשָׁבָת וּבְעֶרֶב שָׁבָת וּבִיּוֹם הַשָּׁבָת וּבְשְׁנֵי שָׁבָתוֹת הַבָּאוֹת אַחֲרֶיהָ - הֲרִי זֶה סֶפֶק אִם הוּא מוֹעֵד לְשָׁבָתוֹת בְּלֶבֶד אוֹ לְשִׁלְשֶׁת הַיָּמִים שֶׁשָּׁנִים מִהֵן חוּל.

(46) אם שור שלישי - ובבעיא ב', שור ראשון - אנו מצרפים עם השוורים, ואז הוא מועד לשוורים בלבד, או דנים אותו אחר חמור וגמל, ומועד הוא לשלושת המינים. בעיניי שלא

(19) שנעשה מועד. (20) דינו כתם, ואם יגח ברשות הקונה או ברשות מקבל המתנה ישלם חצי נזק מגופו. (21) שיצא מרשות המוכר ונכנס לרשות הקונה. (22) והכל מתחיל מחדש. דעת רב פפא שם מ: (23) אין כאן שינוי רשות "משום שכל מקום שהולך שם בעליו עליו", שם. (24) נעשה שפוי בדעתו. (25) וחובת השמירה עברה לבעלים. (26) אם נעשו מועדים אצל האפסורופוס, נשאר להם דין מועד גם לאחר שבוטלה האפסורופוס. (27) גם בהיותם אצל האפסורופוס, ואין כאן שינוי רשות. דעת רבי יוסי במשנה שם לט.

ז. בְּהֵמָה שֶׁהוּעֵדָה וְחֻזְרָה בָּהּ מִדְּבַר שֶׁהוּעֵדָה לוֹ - חֻזְרָה לְתַמּוּמָתָהּ. מִיֵּצֵד? שׁוֹר שֶׁהוּעֵד לְגַח, וְחֻזְרָה שֶׁלֹּא יִגַּח, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא נִוָּגֵף²⁸ - הֲרִי זֶה תָּם לְנִגְיָחָה. וּמֵאִמָּתִי הוּא חֻזְרָתוֹ? עַד שֶׁיִּהְיוּ הַתֵּינִיקוֹת מְמַשְׁמָשִׁין בּוֹ²⁹ וְאֵינוֹ נִוָּגֵחַ. וְכֵן בְּשָׂאֵר הַדְּבָרִים³⁰ שֶׁהוּעֵד לָהֶן - עַד שֶׁיִּמְשָׁמְשׁוּ בּוֹ וְלֹא יִהְיֶה עוֹשֶׂה אוֹתָן.

(28) בגופו (לא בקרניו). (29) "שמושכין אותו ומשחקים בו ואינו מנגחם" (פירוש המשניות לרבינו). דעת רבי מאיר במשנה שם כג: כד. (30) כגון נגיפה, נשיכה ובעיטה, השווה למעלה פרק א, הלכה ה.

ח. שׁוֹר שֶׁהוּא מוֹעֵד לְמִינוֹ³¹ - הֲרִי זֶה אֵינוֹ מוֹעֵד לְשִׁאֲנוֹ מִינוֹ³². הוּעֵד לְאָדָם - אֵינוֹ מוֹעֵד לְכֹהֵמָה³³. הוּעֵד לְקִטְנִים³⁴ - אֵינוֹ מוֹעֵד לְגִדּוּלִים³⁵. לְפִיכָף, אִם הִזִּיק אֶת מִין שֶׁהוּא מוֹעֵד לוֹ - מְשַׁלֵּם נֹזֶק שָׁלֵם, וְאִם הִזִּיק לְשָׂאֵר הַמִּינִין - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֹזֶק. הִיָּה מוֹעֵד לְשָׁבָתוֹת - אֵינוֹ מוֹעֵד לַיָּמוֹת הַחֹל³⁶; וְאִם הִזִּיק בְּשָׁבָתוֹת - מְשַׁלֵּם נֹזֶק שָׁלֵם, וּבַיָּמוֹת הַחֹל - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֹזֶק. וּמֵאִמָּתִי הִיא חֻזְרָתוֹ? מְשַׁמְשָׁמְשׁוּ הַתֵּינִיקוֹת בּוֹ בַּיּוֹם³⁷ שֶׁהוּא מוֹעֵד לוֹ וְלֹא יִהְיֶה מִזִּיק נֹזֶק שֶׁהוּעֵד לוֹ.

(31) לשוורים. (32) כגון סוסים וגמלים וכל שכן אדם, כדעת רב פפא בפירוש דברי המשנה בבא קמא לו. שסתמו אינו מועד. (33) וכל שכן הועד לבהמה שאינו מועד לאדם. (34) כגון עגלים. (35) אפילו באותו מין. (36) בשבת מפני שהוא בטל ממלאכתו, דעתו זחה עליו ונוגח (רש"י). (37) בדוגמא שלפנינו - בשבת.

ט. נִגְחָה שׁוֹר הַיּוֹם, וְחֲמוֹר לְמָחָר, וְגָמָל בַּיּוֹם שְׁלִישִׁי - נַעֲשֶׂה מוֹעֵד לְכָל³⁸. רָאָה שׁוֹר הַיּוֹם וְנִגְחָה, וְלִמְחָר רָאָה שׁוֹר וְלֹא נִגְחָה, וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי רָאָה שׁוֹר וְנִגְחָה, וּבְרִבְעִי רָאָה שׁוֹר וְלֹא נִגְחָה, וּבְחֲמִישִׁי רָאָה שׁוֹר

הרי זה כמי שהזיקה ממונו שאינו חייב אלא חצי
נזק בלבד. לפיכך, שורו שבש"ש - פטור¹⁶, ואם פיש
הוא בעצמו - חייב, כמו שיתבאר¹⁷. ושורו שהחבל
באביו או באמו¹⁸, או שהדליק גדיש חברו בשבת -
חייב בנזקין; ואילו היה הוא בעצמו העושה זה -
פטור מלשלם¹⁹, כמו שיתבאר²⁰.

(12) כדעת החכמים, האומרים "כמשפט הזה יעשה לו"
(שמות כא, לא) "כמשפט שור בשור, כך משפט שור באדם.
מה שור בשור - תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם, אף
שור באדם - תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם", בבא
קמא לג. (13) מה שהפסיד בזמן המחלה. אם נשברה ידו,
אין מעריכים לפי העבודה שעשה לפני שנשברה ידו, כי זה
נכלל כבר בנזק, אלא רואים אותו כשומר קישואים, עבודה
שיוכל לעשות גם ביד שבורה לאחר שיבריא. ומשלם את
ההפסד של שכר עבודה זו בימי מחלתו. (14) אפילו שילם
בעד היד, מעריכים כמה היה אדם נותן שיורידו לו את היד
בסם ללא כאב, במקום שישברו לו את היד. הפרש זה הוא
חשבון הצער. (15) שם פז. והטעם - "ואיש כי יתן מום
בעמיתו" (ויקרא כד, יט), איש בעמיתו ולא שור בעמיתו,
שם כו. דין נתינת מומים שחייבה תורה בארבעה דברים,
הוא רק באדם שחבל ולא בשור בעמיתו של בעליו.
(16) כגון לכלך את האדם, משנה שם לד: (17) בהלכות
חובל ומזיק, פרק א. (18) של בעל השור. (19) מפני
שהוא חייב מיתה על מעשה זה, ואין אדם מת ומשלם על
מעשה אחד. (20) הלכות חובל ומזיק, פרק ד.

ד. המכניס שורו לחצר פעל הפית שלא ברשות,
ונגנחו שורו של פעל הפית או נשכו פלבו - פטור²¹.
ואם נגח הוא שור של פעל הפית: אם היה תם -
משלם חצי נזק²², ואם היה מועד - משלם נזק
שלם, כדין הנגח ברשות הרבים.

(21) בעל הבית יכול לומר לבעל השור: מי הרשה לך
להכניס שורך לחצרי, בבא-קמא מז: (22) כדעת החכמים
במשנה, שם כד:

ה. נפל לבור שפחצר זו והבאיש את מימיו²³: אם
הבאיש את מימיו מיד²⁴ בפשעת נפילה - חייב²⁵ בנזקי
המים, ואם אחר זמן - פטור; שהרי נעשה השור
תקלה²⁶ כבור, והמים הרי הן ככלים, ולא מצינו בור
שחייב בו את הכלים²⁷. ואם הכניס ברשות - פעל
השור פטור²⁸. ואם קבל עליו פעל הפית לשמור -
הרי הוא²⁹ חייב בנזק השור³⁰ שנפל לבור.

(23) המכונסים בו, שם מז: (24) כגון שהיה מלוכלך
בצואה. (25) כדין מזיק ממש. (26) ודינו כבור, שם מח:
(27) דין זה לומדים מן הפסוק "ונפל שמה שור או חמור"
(שמות כא, לג) שור ולא אדם, חמור ולא כלים. שם כח:
(28) כי בעל החצר חייב לשמור על בורו, אבל גם בעל החצר
פטור על הנזק שהזיק השור. (29) בעל החצר. (30) דעת
רבי במשנה שם מז: , ושמואל פסק כמותו שם מח: ,
והלכה כשמואל בדינים.

נפתרה, שם. וכן אם נגח בשלושה שבתות, אם שבת
שלישית - ובבעיא ב', שבת ראשונה - מצרפים לשבתות,
ומועד לשבתות בלבד, או לשני ימי החול שלאחריה -
ובבעיא ב', שלפניה - ומועד הוא לשלושת הימים, ששניים
מהם חול.

יג. וכל אלו הספקות וכיוצא בהן, אין מתייבין בהן
את המזיק אלא חצי נזק⁴⁷; ואם תפיש הנזק נזק
שלם - אין מוציאין מידו⁴⁸.

(47) כדין תם. (48) מחמת ספק.

פרק שביעי

(1) נתבאר בו חיוב קרן התמה אחר השמירה. וכן נתבאר שם
התם והמועד שהזיקו גוף האדם ולא המיתוהו. וכן נתבאר
משפטי המכניס בהמתו לרשות שאינה שלו ושם הזיקה
בקרן או הוזקה מה דינו, וכן נתבאר שם משפטי תשלומי
הנזק כיצד הוא וממה הוא, וכל פרטי תשלומי נזקי הקרן.

א. שור שקשרו בעליו במוסרה² ונעל בפניו פראוי³,
ויצא והזיק⁴: אם תם הוא - משלם חצי נזק⁵, ואם
היה מועד - פטור; שנאמר: ולא ישמרנו⁶, הא אם
שמרו⁷ - פטור⁸, ושמור הוא זה. וכן אם הזיק בדרך
שהוא מועד לו מתחלתו, כגון שאכל דברים
הראויים לו או שפר ברגליו בדרך הלוכו - פטור
מלשלם⁹.

(2) בחבל. (3) דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה. (4) כגון
שנגח. (5) כי זוהי שמירה פחותה, שכל אדם נזהר בה,
ולכן מחייבת אותו התורה בחצי נזק, כדי שישמור שמירה
מעולה. (6) חיובו תלוי בחוסר שמירה. (7) שמירה כל
שהיא. (8) דעת ר' יהודה, בבא-קמא מה: (9) בשן וברגל
מספקת שמירה פחותה לדעת הכל, שם נה:

ב. היה מועד לקרן ימין¹⁰ ואינו מועד לקרן שמאל,
ויצא אחר ששמרו פראוי ונגח, בין בקרן ימין בין
בשמאל - משלם חצי נזק¹¹.

(10) שם. (11) אף-על-פי שהוא מועד לקרן ימין, ומועד אם
שמרו כראוי פטור, הוא פטור על החצי הנוסף של מועד
בלבד, אבל החצי שהיה חייב בו בעודו תם אפילו אם שמרו
כראוי, ממשיך הוא להיות חייב בו גם לאחר שהועד. בלשון
הגמרא - "צד תמות במקומה עומדת". כדעת רב אדא בר
אהבה, המפרש כך דברי ר' יהודה במשנה. בהלכה הקודמת
הביא רבינו את דברי ר' יהודה במשנה כלשונם, ובהלכה ב
- את פירוש הגמרא לדעת ר' יהודה. בזה מיושבת תמיהת
ה"שליט גבורים" בסוגיא זו.

ג. בהמה שחבלה באדם, בין בכונה בין שלא
בכונה: אם תמה היא - משלם חצי נזק מגופה¹²,
ואם מועדת היא - משלם נזק שלם. ופטור מן
השבת¹³ ומן הפשת ומן הצער¹⁴ ומן הרפוי;
שארבעה דברים אלו לא חובה בהן תורה אלא
באדם¹⁵ שחבל בחברו, אבל בהמה שחבלה באדם -

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק י"א אדר-א' - ספר נזיקין - הלכות נזקי ממון קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

46) מחלקין את השבח בין המזיק והניזק, וכאילו הנבילה שזה מאה ועשר. א"כ הנזק הוא תשעים.

יא. שור שָׁוה מאתים⁴⁷ שָׁנַח שור שָׁוה מאתים²⁹ והפחיתו חמשים, ובשעת העמדה בדין השפית הנזק והרי הוא שָׁוה ארבע מאות וזו, ואולולא³¹ הנגיחה שהפחיתו הִיָּה שָׁוה שמונה מאות⁴⁸ - בין שפִּטְמוּ בין שִׁשְׁבַּח מֵאֲלִיו - אין נותן אלא פִּשְׁעַת הנזק⁴⁹. פִּחַשׁ מִחֲמַת הַמִּכָּה⁵⁰ פִּשְׁעַת העמדה בדין, והרי הפחת שָׁוה מֵאָה⁵¹ - נותן לוֹ פִּשְׁעַת העמדה בדין³⁶.

47) ברייתא שם לד. 48) והנזק הוא ארבע מאות וזו, והניזק תובע מאתים בתם או ארבע מאות במועד. 49) מועד חמשים, ותם עשרים וחמש. 50) אבל אם הפחת בא מחמת מלאכה, נותן כבשעת הנזק, כי אין המזיק אשם בזה. 51) במקום חמשים בשעת הנזק, שם, ואין זה דומה לפחת נבילה משעת מיתה עד שעת העמדה בדין, שהפחת של ניזק, כי שם הפחת בא מאליו בגלל קלקול הנבילה, והיה לו לניזק למכרה מיד, אבל במקרה שלנו סבור הניזק לפעמים שהבהמה תתרפא והיא נכששת, ומכיון שזה בא מחמת המכה, חייב המזיק.

יב. השפית המזיק⁵² פִּשְׁעַת העמדה בדין: אם מחמת שפִּטְמוּ⁵³ שִׁבַּח - אינו משתלם מִמֶּנּוּ אֵלָּא מִה שֶׁהִיָּה שָׁוה פִּשְׁעַת שהזיק; ואם מחמת עצמו³⁹ השפית⁵⁴ - משתלם חצי נזק מִמֶּנּוּ כֻּלּוֹ פִּשְׁעַת העמדה בדין⁴¹.

52) כגון שור תם שזה 50 ש"ח נגח שור, והנזק הוא בשיעור 200 ש"ח. חצי נזק - 100 ש"ח, אולם בתם גובים מגופו, והריהו שזה 50 ש"ח בלבד. בשעת העמדה בדין, עלה מחירו של המזיק למאה ש"ח. הניזק תובע כעת את כל חצי הנזק בסך מאה ש"ח מן המזיק. 53) בעל המזיק לשורו. 54) כלומר 50 ש"ח בלבד. בעל המזיק יכול לטעון: אני הוצאתי כסף ופטמתי את שורי, ואתה תקח! (שם).

יג. על המזיק לטַרְחֵם⁵⁵ בַּנְבִּלָה עד שִׁמְמָצִיא אותה לנזק. פִּיצַד? כְּגֹן שֶׁנִּפְלַל הַשּׁוֹר לְבוֹר וְמַת - מַעֲלָה הַנְּבִלָה מִן הַבוֹר וְנוֹתְנָה לְנִזְק, וְאַחֵר כֶּף שִׁמְיָן לוֹ פַּחַת נְבִלָה. שְׁנַאֲמַר: כֶּסֶף יוֹשִׁיב לְבַעֲלִיו וְהֵמַת⁵⁶ יְהִיָּה לוֹ - מִלְמַד, שֶׁהוּא חֵיב לְהַשִּׁיב אֶת הַנְּבִלָה וְאֵת הפִּחַת שִׁפְחָתָה מִן הַחֵי לְנִזְק⁵⁷; ואם הִיָּה תָם - חֲצִי הפִּחַת, כִּמּוֹ שְׁבָאֲרֵנוּ.

55) גובה הניזק כל חצי הנזק, כי השור שייך לניזק, כדעת ר' עקיבא שם לג. "הוחלט השור" לניזק. 56) דעת אבא-שאל ואחרים, שם יא. 57) משמע, שאף את המת ישיב לבעליו. 58) זהו פירוש ל"כסף ישיב לבעליו". 59) למעלה הלכה ח.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

1) נכתבארו בו מהות הבעלים שבעלי החיים המזיקים הם

1. הַכְּנִיס שוור³¹ לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת, וְהִזִּיק אֶת בַּעַל הַבַּיִת או שֶׁהִזִּק בּוֹ בַּעַל הַבַּיִת³², או שֶׁחָפַר בַּחֲצַר בּוֹרֹת שִׁחִין³³ וּמַעֲרוֹת - בַּעַל הַשּׁוֹר חֵיב בְּנִזְקֵי חֲצַר, וּבַעַל חֲצַר חֵיב בְּנִזְקֵי הַבוֹר³⁴, שֶׁהָרִי עָלָיו לְסַתְּמוֹ³⁵.

31) מימרת רבא שם, מח. 32) כגון שנתקל בו. 33) חפירות ארוכות. 34) אם הפקיר רשותו, אף-על-פי שנעשה על-ידי שור, ונתבאר בהלכה הקודמת, ששור שעשה בור אין בעליו חייבים בנזקיו. 35) לפני שהפקירו, שהרי בורו הוא, וכאשר מפקירו הריהו נותן תקלה ברשות הרבים, ועל כן הרי הוא כאילו עשאו בעצמו.

2. הִזִּיק בַּעַל הַבַּיִת אֶת הַשּׁוֹר³⁶: אם הִזִּיקוּ שְׁלֹא לְדַעַת - פִּטּוֹר, שֶׁהָרִי אוֹמְרִין לוֹ³⁷: לָמָּה נִכְנַסְתָּ שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת, שְׁלֹא יָדַעְתִּי עַד שֶׁשִּׁגְגַּתִּי בָּךְ; וְאִם הִזִּיקוּ לְדַעַת - חֵיב³⁸ נֹזֵק שְׁלֹם, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ רִשּׁוֹת לְהוֹצִיאָו מִרִּשּׁוֹת, אֲבָל לְהִזִּיק אֵין לוֹ רִשּׁוֹת.

36) גם זה מדברי רבא שם. 37) בעל החצר לבעל השור. 38) דעת רב פפא שם.

ח. שְׁמִין³⁹ לְנִזְקִין. פִּיצַד? הָרִי שֶׁשִּׁבַּר כְּלִי שֶׁל חֲבֵירוֹ - בֵּין הוּא בֵּין בְּהֵמָתוֹ - אֵין אוֹמְרִים לְמִזִּיק: קַח אֹתָהּ הַכְּלִי הַשִּׁבּוֹר וְשְׁלֹם לְזֵה הָדָמִי הַכְּלִי, אֵלָּא אוֹמְדִין כְּמָה פַּחַת הַכְּלִי מִדְּמִיו, וְנוֹתֵן לוֹ כָּל הַפִּחַת⁴⁰ - אם הַמִּזִּיק מוֹעֵד, או חֲצִי הַפִּחַת - אם הִיָּה תָם. שְׁנַאֲמַר: וְהֵמַת יְהִיָּה לוֹ - לְנִזְק, פַּחַת הַנְּבִלָה⁴¹ שֶׁל נֹזֵק⁴². וְשִׁבַּח הַנְּבִלָה⁴³ - חוֹלְקִין אוֹתוֹ⁴⁴ הַנֹּזֵק וְהַמִּזִּיק.

39) מעריכים. 40) אם הכלי היה שזה 10 ש"ח, ולאחר שנשבר שווה 2 ש"ח, הרי הפחת 8 ש"ח, והכלי השבור שייך לניזק. 41) אם פחתו דמיה משעת המיתה עד שעת המשפט. 42) והמזיק ישלם חצי נזק או נזק שלם, לפי מחיר הנבילה בשעת המיתה. 43) אם מחירה עלה משעת המיתה עד שעת המשפט. 44) כדעת ר' יהודה, ולפי תשובת ר' יוחנן, שם לד:

ט. פִּיצַד? שוֹר שָׁוה מאתים שְׁנַגְחוּהוּ וְמַת, וְהָרִי הַנְּבִלָה שָׁוה פִּשְׁעַת מִיתָה מֵאָה, וּבִשְׁעַת הַעֲמָדָה בְּדִין פַּחַתָּה וְהָרִי שָׁוה שְׁמוֹנִים - אֵין הַמִּזִּיק מְשַׁלֵּם אֵלָּא מֵאָה, אם הִיָּה מוֹעֵד; ואם הִיָּה תָם - מְשַׁלֵּם לוֹ חֲמִשִּׁים מִגּוּפּוֹ⁴⁵.

45) והנבילה לניזק.

י. הַשְּׁפִיחָה הַנְּבִלָה וְהָרִי הִיא שָׁוה בִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בְּדִין מֵאָה וְעֶשְׂרִים - הָרִי הַמִּזִּיק מְשַׁלֵּם לוֹ תִּשְׁעִים⁴⁶, אם הִיָּה מוֹעֵד; ואם הִיָּה תָם - מְשַׁלֵּם אַרְבָּעִים וְחֲמִשָּׁה מִגּוּפּוֹ. וְזֶהוּ שְׁנַאֲמַר: וְגַם אֶת הַמַּת יַחֲצִיזוּ - [שִׁבַּח הַמַּת יַחֲצִיזוּ].

21 בַּא אַחֵר וְזָכָה בּוֹ - הָרִי זֶה פְּטוּר²². וְלֹא עוֹד, אֵלָּא
22 שׁוֹר הַמֵּיחֵד לְבַעֲלִים שֶׁהֵזִיק, וְאַחֵר שֶׁהֵזִיק הַקֹּדֵשׁ
23 אוּ הַפְּקִירוֹ - הָרִי זֶה פְּטוּר; עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ בַּעֲלִים
24 בַּשָּׁעַת הַזֶּקֶוּ וּבַשָּׁעַת הַעֲמֵדָה בְּדִין²³.

25 (20) בלי בעלים, שם יג: (21) משנה שם ט: (22) כי
בשעת הנגיחה לא היו לו בעלים. (23) שנאמר: "והועד
בבעליו... והמית איש" (שמות כא, כט) עד שתהא מיתה
והעמדה בדין שוין כאחד, כלומר בבעל אחד, שם.

25 ה. שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל²⁴ שֶׁנִּגְחַ שׁוֹר שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְבִּים,
26 בֵּין תָּם בֵּין מוֹעֵד - פְּטוּר; לְפִי שְׁאִין הָעוֹבְדֵי
27 פּוֹכְבִּים מַחֲיִבִּין²⁵ אֶת הָאָדָם עַל בְּהֻמָּתוֹ שֶׁהֵזִיקָה,
28 וְהָרִי אָנוּ דִּנִּין לָהֶם בְּדִינֵיהֶם²⁶. וְשׁוֹר שֶׁל עוֹבֵד
29 פּוֹכְבִּים שֶׁנִּגְחַ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, בֵּין תָּם בֵּין מוֹעֵד -
30 מְשַׁלֵּם נֹזֶק שָׁלֵם; קִנְס זֶה הוּא לְעוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים, לְפִי
31 שְׁאִינָן זֵהִירִין בַּמַּצּוֹת וְאִינָן מְסַלְּקִין הַנֶּזֶק²⁷, וְאִם לֹא
32 תַּחֲבִיב אוֹתָן עַל נֹזְקֵי בְּהֻמָּתָן - אֵין מְשַׁמְרִין אוֹתָהּ,
33 וּמִפְסִידִין מִמּוֹן הַבְּרִיּוֹת.

24 (משנה שם לו: (25) בית-הדין שלהם אינו מטיל על
בעל הבהמה חובת תשלום בעד נזקי בהמתו, ואינו רואה
בוה נושא לטיפול בית המשפט. (26) ירושלמי בבא-קמא
פרק ד הלכה ג, "ר' אבהו בשם ר' יוחנן אמר: כדיניהם."
(27) מתוך שאין חסים על ממון זולתם. לפי הגמרא (שם
לח.). ודין זה נאמר רק בעמים שלא קיבלו עליהם שבע
מצוות בני נח.

34 ו. שׁוֹר תָּם שֶׁהֵזִיק²⁸, אִם מְכָרוֹ הַמֵּזִיק עַד שֶׁלֹּא עָמַד
35 בְּדִין²⁹, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא מְכֹוֹר³⁰ - הָרִי הַנֶּזֶק גּוֹבֶה
36 הַיִּמְנָו³¹, וְחֹזֵר הַלֹּקֶחַ וְגוֹבֶה מִן הַמֵּזִיק שֶׁמְכָר לוֹ;
37 שֶׁפִּינָן שֶׁנִּגְחַ קוֹל יֵשׁ לוֹ³², וְלֹא הִיָּה לוֹ לַלֹּקֶחַ לִקַּח
38 עַד שֶׁיִּגְבֶּה הַנֶּזֶק.

28 ברייתא, שם לג: (29) עם הניזק. (30) והקונה רשאי
לעבוד בשור. (31) כי שור תם גובים מגופו, וכאילו עשו
אותו אפותיקי לניזק. (32) ואינו דומה לשאר אפותיקי של
מטלטלין, שאין גובים מן הקונה. ברייתא זו, לפי דעת
רבינו, נאמרה לדעת ר' עקיבא, שאמר "הוחלט השור",
אולם זה דוקא לאחר שעמד בדין, ולא לפני שעמד בדין
(עי' מאירי לבבא-קמא עמוד 102, ועי' מגיד-משנה).

39 ז. הַקֹּדֵשׁ הַמֵּזִיק - הָרִי זֶה מְקַדֵּשׁ³³, כְּדִי שֶׁלֹּא
40 יֵאמָרוּ: ³⁴הַקֹּדֵשׁ יוֹצֵא בְּלֹא פְּדִיוֹן. שְׁחָטוּ - גּוֹבֶה
41 מִבְּשָׂרוֹ. נִתְּנוּ בְּמִתְּנָה - מֶה שֶׁעָשָׂה עֲשׂוֹי³⁵, וְיִגְבֶּה
42 הַנֶּזֶק מִמֶּנּוּ.

33 אפילו לדעת רבי עקיבא. (34) הידוע שזה שורו של
פלוני ואינו יודע שנגח, וראה שהקדישו ויצא לחולין,
יאמר: הקדש יוצא בלא פדיון, שם. (35) ורשאי המקבל
לעבוד בו, כמו בדין מזיק שמכר.

43 ח. הֵזִיק וְעָמַד בְּדִין³⁶ וְאַחֵר כֶּף מְכָרוֹ - אֵינוּ מְכֹוֹר³⁷.
44 הַקֹּדֵשׁ - אֵינוּ מְקַדֵּשׁ. נִתְּנוּ בְּמִתְּנָה - לֹא עָשָׂה וְלֹא

שלהם, או שהזיקו ובשעת הנזק לא היו להם בעלים, או
שהזיקו דבר שאינו של הדיט. וכן אם היו להם בעלים
ואחר הנזק יצאו לרשות אדון אחר, וכן נתבאר שם האין
בית דין גובים נזקין אלו, ואי זו ראייה צריך הניזק כדי
שיגבו לו נזקו.

1 א. שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּגְחַ שׁוֹר שֶׁל הַקֹּדֵשׁ, או שׁוֹר
2 שֶׁל הַקֹּדֵשׁ שֶׁנִּגְחַ שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל - פְּטוּר; שְׁנֵאמַר:
3 שׁוֹר רִעֵהוּ³. וְכָל הַקֹּדֵשִׁים³ שֶׁחֲיִבִּין בֵּהֶן מַעֲלִיָּה⁴ -
4 אֵין בֵּהֶן דִּין נִזְקִין⁵. וּפְסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין⁶ - יֵשׁ בֵּהֶן
5 דִּין נִזְקִין⁷, בֵּין שֶׁהֵזִיקוּ בֵּין שֶׁהֵזִיקוּ, שֶׁהָרִי יֵצְאוּ
6 לְפִדְיוֹן וְלִהְיוֹתָם חֲלִין.

(2) "וכי יגוף שור איש את שור רעהו", ולא שור של הקדש,
משנה בבא-קמא לו: (3) בין קדשי מזבח, כגון בהמת
עולה או בהמת חטאת משהוקדשה עד אחר זריקת הדם,
ובין קדשי בדק הבית. (4) אם נהנה מהם בשוגג, משלם
חומש נוסף על הקרן, ומביא קרבן אשם מעילות. (5) כי
נקראים "קדשי ה'". (6) כגון שנפל בהם מום ונפדו.
(7) כי "שור רעהו" נקרא, שם נג: ואף-על-פי שיש בהם קצת
קדושה, שאסורים בגיזה ועבודה.

7 ב. שְׁלָמִים⁸ שֶׁהֵזִיקוּ - גּוֹבֶה⁹ מִבְּשָׂרָם¹⁰, וְאִינוּ גּוֹבֶה
8 מִן הַבְּשָׂר כִּנְגַד אֲמוּרֵיהֶן¹¹; שֶׁהָאֲמוּרִים שֶׁל קֹדֶשִׁים
9 קְלִים¹² מוֹעֲלִין בֵּהֶן, כְּמוֹ שֶׁבָּאֵרְנוּ בְּהַלְכוֹת מַעֲלִיָּה¹³.
10 וְכֵן תּוֹדָה שֶׁהֵזִיקָה¹⁴ - גּוֹבֶה מִבְּשָׂרָהּ, וְאִינוּ גּוֹבֶה מִן
11 הַלֶּחֶם¹⁵ הַבָּא עִמָּה; שְׁאִין הַלֶּחֶם מְכַלל בְּשָׂרָהּ¹⁶.

(8) הנמנים עם קדשים קלים, וממון בעלים הם, שם יג.
(9) חצי נזק. (10) כי תם גובה מגופו, והבשר ממון בעלים
הוא. (11) החלקים שמקריבים על גבי המזבח, כגון החלב
המכסה את הקרב, שתי הכליות ועוד (ויקרא ג, ג-ד). ביאור
לדין זה בהלכה הבאה. (12) כגון שלמים, תודה, בכור,
מעשר בהמה ועוד, שהבשר נאכל ואת האימורים מקריבים
על המזבח. (13) פרק ב. (14) שם יג: (15) ויקרא ז, יב.
(16) ותם גובה מגופו של המזיק בלבד.

12 ג. וְכִיצַד גּוֹבֶה? שֶׁיֵּאָכַל הַנֶּזֶק וְחִבְרֹתוֹ מִן הַבְּשָׂר
13 בְּקֹדֶשׁ¹⁷ כִּנְגַד חֲצֵי נֹזֶק שְׁלֹו. וְכִיצַד אֵינוּ גּוֹבֶה כִּנְגַד
14 הָאֲמוּרִין? שְׁאֵם הִיָּה לוֹ לְגִבּוֹת בְּחֲצֵי נֹזְקוֹ שֶׁהוּא דִּינָר,
15 וְהִיָּה כָּל הַבְּשָׂר עִם הָאֲמוּרִין שֶׁהוּא שְׁנֵי דִּינָרִים,
16 וְהַבְּשָׂר בְּלֹא אֲמוּרִין שֶׁהוּא דִּינָר וְחֲצֵי - אֵינוּ גּוֹבֶה שְׁנֵי
17 שְׁלִישֵׁי הַבְּשָׂר¹⁸, אֵלָּא חֲצֵי הַבְּשָׂר בְּלִבְד¹⁹.

(17) כדין קדשים קלים. (18) כלומר, חצי נזק כולו מן
הבשר. (19) כלומר, שלושת רבעי דינר. ורבע הדינר, כנגד
החלק המגיע לו מן האימורים, מפסיד הניזק. המזיק יכול
לטעון: הבשר שלי והאימורים של הקדש. אני משלם מן
הבשר שלי בהתאם לחלקי המוטל עלי, ואין אני אחראי
לחלק האימורים, שהם קדשי ה'.

18 ד. וְכֵן שׁוֹר הַפְּקִיר²⁰ שֶׁהֵזִיק - פְּטוּר; שְׁנֵאמַר: שׁוֹר
19 רִעֵהוּ - עַד שֶׁיִּהְיֶה הַנֶּכְסִים מִיָּהֳדִים לְבַעֲלִים²¹.
20 כִּיצַד? שׁוֹר הַפְּקִיר שֶׁנִּגְחַ, וְקֹדֶם שֶׁיִּתְפַּשׂ אוֹתוֹ הַנֶּזֶק

ג' ט"ז מ"ח: (54) התובע חוב מן היתומים. (55) כי זכה בהם בתפסתו, דברי רבא בבא-קמא יד:
יב. כפר תקנו הגאונים⁵⁶ לגבות בעל חוב מן המטלטלין⁵⁷, ופשטה תקנה זו בכל בתי דינין.
לפיכך מגבין הנזקין⁵⁸ מן המטלטלין של יתומים.
ואם לא הניח מטלטלין⁵⁹ - גובין לו מן הזבורית⁶⁰; שפל הבא לפרע מנכסי יתומים - לא יפרע אלא מן הזבורית, כמו שבארנו⁶¹.

(56) ר"ף בבא-קמא (הוצאת וילנא ו. 57) מכיון שהרבה בני אדם אין להם קרקע, והמלוה סומך על המטלטלין (מאירי). (58) ודינם כבעל-חוב, דעת הר"ף שם. (59) הסדר כמו במזיק: קודם מטלטלין, ואם אין מטלטלין גובה קרקע. (60) ולא עידיה כמו ממזיק עצמו. (61) בהלכה יא.

יג. אין הנזקין⁶² משתלמין, ואין חיבין בכפר⁶³, ואין הבהמה נהרגת⁶⁴, אלא בראיה ברורה⁶⁵ ובעדים הפשרים⁶⁶ להעיד. שלא תאמר: הואיל ואין מצויין בארזות הסוסים ובכרפת הבקר וגדרות צאן אלא העבדים והרועים⁶⁷ וכיוצא בהן, אם העידו שבהמה זו הזיקה את זו - שומעין להם, ואם העידו קטנים או נשים שאדם זה חבל את זה או העידו בשאר נזקין - סומכין עליהן⁶⁸. אין הדבר כן, אלא אין מחיבים לעולם קמון על פי עדים עד שיהיו עדים הפשרים להעיד שאר עדיות⁶⁹, ויעידו⁷⁰, ויחייבו בית דין המזיק לשלם.

(62) משנה בבא-קמא יד: (63) מועד שהמית את האדם משלם כופר ליורשים. (64) כשהמיתה אדם. (65) ולא על יסוד אומדנא. (66) ולא בעבדים, בנשים ובגויים. (67) הרועים פסולים לעדות, כי דינם כגזלנים, מפני שמרעים בהמתם בשדות אחרים, סנהדרין כה: (68) מכיון שאין עדים אחרים שראו, ואין לדמות למקרים שאפשר להזמין מראש עדים כשרים, כגון בהלואה ועוד. (69) כגון הלואה. (70) על הנזק וכו'.

יד. שור שהיה רועה⁷¹ על גבי הנהר⁷² ונמצא שור הרוג בצדו, אף על פי שזה מנגח וזה מועד לגח, זה מנשף וזה מועד לשף - אין אומרים⁷³: בידוע שזה נשכו וזה נגחו. ואפילו גמל האוחר⁷⁴ בין הגמלים ונמצא [גמל] הרוג בצדו - אין אומרים⁷⁵: בידוע שזה הרגו, עד שראוהו עדים פשרים.

(71) בבא-בבא זג. (72) רשב"ם בגמרא שם אומר: לא גרסינן "על גב הנהר". לעיני רבינו כן היתה הגירסא "ע"ג נהר". (73) לשון הגמרא שם. והטעם הוא, מכיון שיש שם עוד שוורים, אין דנים לפי אומדנא בלי ראיה ברורה. (74) נושך ובוטט. (75) פלוגתא של תנאים שם, ופסק כתנא-קמא.

פ'לום. קדמו³⁸ בעלי חובות של מזיק³⁹ ותפסוהו, בין שחב עד שלא הזיק⁴⁰ בין הזיק עד שלא חב - לא זכו, אלא הנזק גובה ממנו⁴¹; שאפילו היה של בעלי חובות מתחלה⁴² והזיק - הרי זה גובה מגופו.

(36) המשך הברייתא הקודמת. (37) כי השור הוחלט, וגופו שייך כבר לניזק. (38) לפני שבא הניזק. (39) שלהם חייב המזיק כסף. (40) אפילו אם החוב שלהם קדם לנזק, והם הראשונים בתור לפני הניזק. (41) משור המזיק. (42) לפני שהזיק, שם לד.

ט. מועד⁴³ שהזיק, בין עמד בדין בין שלא עמד בדין, והקדישו או מכרו או נתנו במתנה או שחטו - מה שפשה עשויה⁴⁴. קדמו בעלי חובות והנהיגוהו⁴⁵, בין חב עד שלא הזיק בין הזיק עד שלא חב - זכו בו; לפי שאין משתלם הנזק⁴⁶ אלא מן המעלה שבנכסי המזיק⁴⁷, והרי כל נכסיו משעבדין⁴⁸ לנזק זה.

(43) המשך הברייתא הקודמת. (44) והשור כולו קניינו של החקדש, של הקונה, או של מקבל המתנה. (45) לרשותם. (46) מגופו. (47) ודינו כבעל-חוב, ובמטלטלין אין דין קדימה, ובעל-חוב מאוחר שקדם וגבה מהם, זכה. (48) ואין שעבודו על גוף השור במיוחד, כמו בתם.

י. פשפית דין נזקין לגבות לנזק מנכסי המזיק - גובין מן המטלטלין תחלה⁴⁹; ואם לא היו לו מטלטלין כלל או שלא היו לו מטלטלין כנגד כל הנזק - גובין השאר מן הקרקע המעלה שבנכסי המזיק⁵⁰. וכל זמן שימצאו מטלטלין, ואפילו סבין⁵¹ - אין נזקין לקרקע.

(49) "כסף ישיב לבעליו" (שמות כא, לד) לרבות שוה כסף, ואפילו סובין, שם ז. וכדעת רב פפא (שם עמוד ב), שכל מטלטלין הם בחינת "מיטב", כי אם אי-אפשר למכור במקום זה, יימכרו במקום אחר. (50) "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם" (שם כב, ד), וכדעת ר' עקיבא, שהכוונה למיטב שדהו של מזיק (שם ז). בקרקע דרוש "מיטב", כדי שישגי בנקל קונה. (51) קליפות גרגרי התבואה הנשארות בנפה אחרי שהוציאה את הקמח.

יא. מת המזיק קדם שישלם - אין בית דין נזקין למטלטלין של יתומים⁵², אלא לקרקע. וגובין לנזק מן הזבורית⁵³. מפני שהנזק נעשה בבעל חוב⁵⁴, והמטלטלין אינן משעבדין לבעל חוב. ואם תפס הנזק המטלטלין בתי המזיק - גובין לו מהם לאחר מותו⁵⁵.

(52) כי מטלטלין של יתומים אינם משועבדים לא לבעל-חוב ולא לניזק (שם יד:). משמע, שאפילו מטלטלין של יתומים גדולים אין גובים. (53) הקרקע הגרועה ביותר, משנה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ה'י"א אדר"א ה'תשפ"ב

של הממיר קטן מאוד, אבל העבירה היא לגמרי שלו. והוא על-דרך "אין אדם חוטא ולא לו", ולא יחטא כדי להרבות קניינו של השותף או של הציבור.

(על-פי "מלכות" ספר קרבנות סימן ג)

(2) "שאמר בעל הקרבן על בהמת חולין שיש לו: הרי זו (=החולין) תחת זו (=הקרבן)". (3) סופג מלקות ארבעים. (4) לוקה בנפרד, ואפילו המיר (שתי בהמות או יותר) בבת אחת, לוקה כמה פעמים. (5) שהרי התמורה נעשתה על ידי דיבורו, ועקימת שפתיים אינה מעשה, ואף על פי שלעניין חסימת שור בדישו פסק רבינו (פרק י"ג מהלכות שכירות הלכה ב) שאם חסם בקול לוקה, וכרבי יוחנן (בבא מציעא ז: צ) שאמר שעקימת פיו היא מעשה, וכן אמר רבי יוחנן שם ובתמורה ג: שממיר בדיבורו עושה מעשה - סמך רבינו על הלשון השנייה שבסוגיית הגמרא בתמורה ד: שהלאו ישנו גם בשותפין ואילו העשה אינו אלא ביחיד, הרי שלוקה אף על פי שאין בו מעשה. וכן אמרו בכמה מקומות בשם רבי יוסי הגלילי, שממיר אין בו מעשה ודלא כרבי יוחנן שאמר שיש בו מעשה. (6) כלומר, אין זה מפורש בתורה, אלא רק מפי השמועה למדו - תמורה ג. בשם רבי יוסי הגלילי. (7) משום שנאמר (דברים כח, נח) "אם לא תשמור לעשות", וכתיב (שם, נט) "והפלא ה' את מכותך" ולמדו מכאן (מכות יג: ג) שרק ב"לעשות" (שיש מעשה) - לוקין, אבל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו. (8) לשקר או לשוא. שכתוב (שמות כ, ז) "לא תשא את שם ה' אלוהיך לשוא כי לא ינקה" בית דין של מעלה אין מנקים אותו, אבל בית דין של מטה מלקין אותו ומנקין אותו. (9) העושה תמורה, ולוקה משום "ולא ימיר אותו". (10) בשמו של הקדוש-ברוך-הוא, ולוקה משום שנאמר (דברים שם, נח) "אם לא תשמור לעשות וגו' ליראה את ה'" (שיירא מלהוציא את השם לבטלה, ומקלל את חבריו בשם מוציאו לבטלה, רש"י שם) וכתיב (שם, נט) "והפלא ה' את מכותך" הפלאה זו מלקות. אבל מקלל את חבריו בלא שם - אינו לוקה. (11) וכל איסורן אינו אלא על ידי דיבור. (12) כלומר, אם עבר והמיר, מצוות עשה היא לנהוג קדושה בשתייה, בתמורה ובקרבן. וכל לאו שניתק לעשה אין לוקין עליו. (13) "לא יחליפנו, ולא ימיר אותו" (שם) ואין כוחה של עשה לעקור חיוב מלקות משני לאורין (תמורה שם). ואף על פי שאמר "לא יחליפנו בשל אחרים ולא ימיר אותו בשל עצמו" ואם כן אין שני האלווין במקום אחד - מכל מקום אין העשה יכול לנתק לאו של תמורה, כיוון שיש בעניין תמורה לאו נוסף. (14) שאין הלאו דומה לעשה בכל, שהרי כל הממיר עובר בלאו, ולא כל הממיר תמורתו תמורה, לכך לוקה כל העובר בלאו זה, שאין כוח ביד עשה, שאין כולם חייבין בה, שתנתק לאו שכולם חייבים בו. (15) כלומר, בהמת חולין של ציבור או של שותפין. (16) כלומר, הציבור והשותפין הממיר, אבל אם רק אחד מן הציבור או מן השותפין המיר, בוודאי אינה

יום ראשון ה' אדר"א ה'תשפ"ב

הלכות תמורה

- 1 יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁלֹשׁ מִצְוֹת. אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פֶּרֶטָן: (א) שְׁלֹא יִמִּיר בְּהֶמָּה בְּבֶהֱמָה. (ב) שֶׁתִּהְיֶה הַתְּמוּרָה קֹדֶשׁ אִם הַמִּיר. (ג) שְׁלֹא יִשְׁנֶה הַקֹּדֶשִׁים מִקֹּדֶשׁ לְקֹדֶשׁ.
- 2 וּבִאֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

- 1 יבאר שכל הממיר לוקה, ולמה לוקין על התמורה.
- 2 א. כָּל הַמִּמִּיר - לוקה³ על כָּל בְּהֶמָּה וּבְהֶמָּה⁴ שִׁמִּיר, שְׁנֵאֱמַר: לֹא יִחְלִיפֵנוּ וְלֹא יִמִּיר אֹתוֹ, וְאֵף עַל פִּי שְׁלֹא עֲשֵׂה מַעֲשֶׂה⁵. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדוּ⁶, שְׁכָּל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שְׁאִין בָּהּ מַעֲשֶׂה - אֵין לֹקִין עָלֶיהָ⁷, חוּץ מִנְשֻׁבָּע⁸ וּמִמִּיר⁹ וּמִקָּלָל אֶת חֲבֵרוֹ בְּשֵׁם¹⁰. שְׁלֹשָׁה לְאוּן אֵלּוּ אֵי אֶפְשָׁר שִׁיְהִי בָּהֶן מַעֲשֶׂה כָּלִי¹¹ וְלֹקִין עָלֶיהֶן. וְלִמָּה לֹקִין עַל הַתְּמוּרָה, וְהִרִי לְאוֹ שֶׁבָּה נִתַּק לַעֲשֵׂה, שְׁנֵאֱמַר: וְאִם הִמִּיר יִמִּירֵנוּ וְהִיָּה הוּא וְתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ¹²? מִפְּנֵי שֵׁישׁ בָּהּ עֲשֵׂה וּשְׁנֵי לְאוּן¹³. וְעוֹד, שְׁאִין לְאוֹ שֶׁבָּה שְׁוֶה לַעֲשֵׂה¹⁴; שֶׁהַצְּבוּר וְהַשְּׁתַּפִּין¹⁵ אֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה אִם הַמִּיר¹⁶, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן מְזַהֲרִין שְׁלֹא יִמִּירוּ¹⁷. נִמְצְאָתָּה אוֹמֵר, שֶׁיִּחַיד שֶׁהִמִּיר - הִרִי הַתְּמוּרָה קֹדֶשׁ. וְאֶפְלוֹ הִמִּיר בְּשֵׁבֶת - לוקה אַרְבָּעִים¹⁸. וְאֶחָד מִן הַשְּׁתַּפִּין¹⁹ שֶׁהִמִּיר²⁰, אוֹ מִי שֶׁהִמִּיר²¹ בְּקֶרֶב מִקְרָבָנֹת הַצְּבוּר²², הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ בָּהֶן שְׁתַּפּוֹת²³ - הִרִי זֶה לוקה וְאֵין הַתְּמוּרָה קֹדֶשׁ²⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הציבור והשותפין אין עושין תמורה אם הממיר, אע"פ שהם מזהירין שלא ימירו..."

נמצאנו למדים שהיחיד שהמיר - הוא ותמורתו קודש, אבל ציבור או שותפין שהמירו - הרי זה לוקה אבל אין התמורה קודש. ובטעם הדבר יש לומר שהרמב"ם ביארו בסיום הלכות תמורה, במה שכתב "אע"פ שכל חוקי התורה גזירות הם ראוי להתבונן בהם...", ומסיים "וכל אלו הדברים כדי לכופו את יצרו ולתקן דעותיו, ורוב דיני התורה אינן אלא עצות מרחוק מגדול העצה לתקן הדעות וליישר כל המעשים". ועפ"ז יש לבאר ההלכה הנ"ל, כי מה שאסרה תורה להמיר הוא מפני החשש שימיר טוב ברע כדי "להרבות קניינו ולחוס על ממונו", אבל בנוגע לשותפין כיון שטובת ההנאה שבדבר אינה לגמרי של הממיר אלא חצי" בלבד, ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע לציבור, שאז חלקו

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון ה' אדר"א - ספר קרבנות - הלכות תמורה קמה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תמורה כלל, ואפשר שגם אזהרה אין כאן, שהרי היחיד הזה אינו יכול להמיר אלא על חלקו, והרי זה כאומר "רגלה של בהמה זו או ידה תחת עולה זו" שאינה תמורה. ואף על פי שיש לו חלק באברים שהנשמה תלויה בהם, אינה תמורה כלל, שהרי אי אפשר לומר כן "פשטה קדושה בכולה", שהרי אין כולה שלו. (17) ובכל זאת אין התמורה קודש, ולמדו כן במשנה (תמורה יג.) ממה שנאמר בלשון יחיד: "לא יחליפנו ולא ימיר אותו" - יחיד עושה תמורה ואין הציבור והשותפין עושים תמורה. (18) ואף על פי שנאמר "לא יחליפנו ולא ימיר אותו", אינו לוקה שמונים, שהרי שני הלאווין אינם בעניין אחד, אלא אחד בשל אחרים ואחד בשל עצמו. (19) כאן המדובר כשהיה שותף בבהמת הקרבן, ואילו שותפין שלמעלה היינו שבהמת החולין היתה בשותפות. (20) בבהמת חולין שהיא שלו. (21) יחיד בבהמת חולין שלו. (22) שכל אחד ואחד מישראל יש לו חלק בהם. (23) והרי הוא כאילו ממיר בקרבן שלו, או על כל פנים בקרבן של אחר ברשותו של בעל הקרבן. (24) למדו כן במשנה ובברייתא (תמורה יג.) ממעשר בהמה שנאמר בו (ויקרא כז, לג) "ולא ימירנו ואם המיר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קודש", "והרי מעשר בכלל (כל הקרבנות לעניין תמורה) ולמה יצא? לומר לך: מה מעשר קרבן יחיד (שאינו נוהג בשותפות) - פרק ו מהלכות בכורות הלכה י' יצאו קרבנות צבור והשותפין".

ב. אחד הממיר פדונו²⁵ או שהמיר בשגגה - הרי זה עושה תמורה²⁶ ולוקה. פיצד²⁷? המתפון לומר: הרי זו תמורת עולה שיש לי, ואמר: הרי זו תמורת שלמים שיש לי²⁸ - הרי זו תמורה ולוקה²⁹. אבל אם דמה שמתר להמיר והמיר³⁰, או שאמר: אפנס לבית זה ואמיר מדעתי, ונכנס ושכח והמיר שלא מדעתו³¹ - הרי זו תמורה ואינו לוקה עליה³².

(25) ידע שאסרה התורה להמיר וגם התכוון לומר הרי זו תמורת עולה, ואמר כן. (26) משנה בתמורה יז. "ר' יוסי בר' יהודה אומר עשה שוגג כמזיד בתמורה ולא עשה שוגג כמזיד במקדשים". וכתב רבינו בפירוש המשניות שם שההלכה היא כר' יוסי שאין עליו שום חולק. (27) כלומר, איזהו שוגג שהוא כמזיד. (28) מזיד הוא על האיסור, כי יודע הוא שאסור להמיר, רק שוגג הוא על התמורה שרצה להמיר בזה וטעה והמיר באחר. (29) ולמדו כן (בגמרא שם) ממה שנאמר (שם, י') "יהיה קודש" - "לרבות שוגג כמזיד". (30) אינו לוקה, כר' יוחנן וריש לקיש שם ולא כחזקיה שאמר, שאם דימה שמותר להמיר והמיר לוקה, וסברו רבי יוחנן וריש לקיש שלא נתרבה שוגג כמזיד אלא אם היתה השגגה רק בתמורה, כגון שידע שאסור להמיר, אלא שנתכוון להמיר שלמים והמיר עולה, אבל אם היתה השגגה גם באיסור, שחשב שאין איסור להמיר - לא נתרבה לחיוב מלקות. (31) כלומר: התרו בו שלא ימיר והוא אומר שייכנס לבית זה וימיר מדעתו (וכדרך כל מקבלי התראה, שאומרים: על מנת כן אנו עושים), ושוב נכנס לבית ושכח שהתרו בו והמיר. (32) משום שצריך שתהיה ההתראה בתוך כדי דיבור של המעשה, כדי שיהיה זוכרה,

אבל אם שכח את ההתראה אינו חייב מלקות, ודלא כרב ששת שם המחייב מלקות. וסובר רבינו שכל המחלוקת של רבי יוחנן וריש לקיש, וחזקיה ורב ששת אינה אלא לעניין מלקות, אבל בחלות התמורה אין חולקים, וכולם סוברים שתמורתו תמורה (כסף משנה).

ג. אין אדם ממיר בהמתו בקרבן שאינו שלו³³. ואם אמר בעל הקרבן: כל הרוצה להמיר בבהמתי יבוא וימיר - הרי זה ממיר בה³⁴. המיר קרבנו בבהמה שאינה שלו³⁵ - אינה תמורה, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו.

(33) כי "התמורה היא שיאמר בעל הקרבן על בהמת החולין שיש לו: הרי זו תחת זו", אבל אם אמר על בהמת חולין שיש לו שתהיה תמורת קרבן של אחרים, אין זו תמורה, שאין אדם מתפיש בדבר שאינו שלו (תמורה ט.). ולמדו כן (שם ב.) ממה שנאמר בעניין סמיכה (ויקרא ג, ב) "וסמך ידו על ראש קרבנו" = "קרבנו, ולא קרבן חבירו". (34) כלומר: חלה התמורה. (35) אמר על בהמת חולין שאינה שייכת לו הרי זו תמורת קרבן השייך לו.

ד. המתכפר הוא שעושה תמורה, אבל לא המקדיש³⁶. פיצד? הקדיש בהמה שיתכפר בה חבירו, כגון שהקדיש קרבנות נזיר שיתכפר בהם פלוני הנזיר³⁷ - אותו הנזיר הוא שעושה בה תמורה, אבל לא זה שהקדיש³⁸, לפי שאינו שלו³⁹.

(36) תמורה ב: "שכיוון שהופרש [הקרבן] לצרכו [של המתכפר] קריא ביה "קרבנו" דבתר המתכפר אזלינן". (37) אותו הנזיר הוא שעושה בהם תמורה. (38) דבתר מתכפר אזלינן ולא בתר מקדיש. (39) שהקרבן הוא של המתכפר ואינו של המקדיש, ואין אדם ממיר בהמתו בקרבן שאינו שלו.

ה. היורש⁴⁰ ממיר⁴¹. הניח בהמה לשני בָּנוֹ וְמָת - הרי זו קרבה⁴², ואין ממירין בה; שהרי הם בה שתפין⁴³, והשתפין אין עושין תמורה, כמו שבארנו.

(40) שהפריש אביו קרבן ולא הספיק להקריבו עד שמת. (41) ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא כז, י') "ואם המיר ימיר" הלשון הכפולה באה לרבות את היורש שתמורתו תמורה. (42) מקריבים היורשים הקרבן לאחר מותו, והמדובר בעולה או בשלמים, אבל חטאת ואשם שמתו בעליהם, אינם קריבים. (43) אף כי אינם מתכפרים בה כפרה קבועה - מתכפרים בה בקופיא (כפרה שטחית) והרי הם כשותפים, ומכיוון שאין אף אחד מתכפר בקרבן זה מקיבעא (כפרה קבועה) הרי הם, המתכפרים בקופיא - בעלי הקרבן.

ו. אין קדשי נקרים⁴⁴ עושין תמורה⁴⁵ מן התורה; אבל מדברי סופרים, שהנקרי שהמיר - הרי זו תמורה⁴⁶. הקדיש הנקרי בהמה שיתכפר בה ישראל והמיר בה הנקרי - הרי זו ספק תמורה⁴⁷.

(44) ראה בפרק ג מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ב,

את הבכור לכהן כשיולד - אלא יטפל בו בעליו עד שיגדיל מעט ויתננו לכהן, ודרש רבי עקיבא במשנה (תמורה שם) "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש" (ויקרא כז, י): "היכן קדושה חלה עליו - בבית הבעלים, אף תמורה בבית הבעלים. (58) ישראל. (59) ראה פרק א מהלכות בכורות הלכה ז, שגם הכהנים חייבים בבכור בהמה טהורה. (60) פשוט הוא "שלא גרע הכהן מישראל והרי זה בבית בעלים".

- י. אֵילֹו שֶׁל פֶּהֶן גְּדוֹל⁶¹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה⁶², אָבֵל פָּרִי⁶³ 15
אֵינוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה⁶⁴; אָף עַל פִּי שְׁהוּא מְשֻׁלוֹ⁶⁵, 16
הוֹאִיל וְאָחִיו הַכֹּהֲנִים מִתְּפָרִין בּוֹ⁶⁶ - הֲרִי הֵם בּוֹ 17
פְּשָׁתִּין⁶⁷. 18

(61) שהוא מקריב ביום הכיפורים העולה ביחד עם הפר לחטאת. (62) אם המיר הכהן הגדול בהמת חולין באיל זה, חלה התמורה, שבאיל זה מתכפר הכהן הגדול לבדו. (63) פר החטאת של כהן גדול. (64) שלא הסתפקו בזה ביומא נ: אלא לדעת רבי מאיר שקרא לפר זה "קרבן יחיד" - אולי אין אחיו הכהנים מתכפרים בו, אלא מקופיא (ומכיוון שהכהן הגדול מתכפר בו מקיבעא, הוא בעל הקרבן ולא הם), אבל אליבא דרבנן אין כאן ספק כלל. (65) שכתוב (שם טז, ז) "את פר החטאת אשר לו". (66) שהפר מכפר על הכהן הגדול ועל שאר הכהנים, כמו שנאמר (שם, יג) "וכפר בעדו ובעד ביתו", והכהנים הם ביתו כמו שנאמר (תהילים קלה, יט) "בית אהרן ברכו את ה'". ונראה בגמרא (יומא נא:): שמתכפרים מקיבעא. (67) בפר החטאת של הכהן הגדול (שם בגמרא) וראה למעלה הלכה א, שאין השותפין עושין תמורה.

- יא. הַעוֹפוֹת וְהַמִּנְחוֹת אֵינָן עוֹשִׂין תְּמוּרָה, שְׁלֹא 19
נֶאֱמַר אֲלֹא בְּהִמָּה⁶⁸. 20

(68) "ואם בהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לה' כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קודש וגו' ואם המיר ימיר בהמה בבהמה והיה הוא ותמורתו יהיה קודש".

- יב. קִרְבָּנוֹת בִּדְק הַבֵּית⁶⁹ אֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה. שְׁנֹאֲמַר 21
בַּמַּעֲשֵׂר: לֹא יִבָּקֵר בֵּין טוֹב לְרַע וְלֹא יִמְרְנוּ⁷⁰. 22
וְהָלוֹא הַמַּעֲשֵׂר בְּכָלֵל כָּל הַקֹּדְשִׁים הִיָּה⁷¹, וְלָמָּה 23
יִצְאֹו? לְלַמֵּד עַל הַכֹּלֵל⁷²: מֵהַ מַּעֲשֵׂר קִרְבֵּן יָחִיד⁷⁴, 24
יִצְאוּ קִרְבָּנוֹת צִבּוֹר וְכֵן הַשְּׁתַּפִּיין⁷⁵. מֵהַ מַּעֲשֵׂר קִרְבֵּן 25
מִזְבֵּחַ⁷⁶, יִצְאוּ קֹדְשֵׁי בִדְק הַבֵּית. מֵהַ מַּעֲשֵׂר בְּהִמָּה 26
הֶקֶשׁ לַמַּעֲשֵׂר דָּגוּן⁷⁷, שְׁאִין חִיבִין בּוֹ אֲלֹא יִשְׂרָאֵל 27
וְלֹא נְכָרִים⁷⁸, יִצְאוּ קִרְבָּנוֹת נְכָרִים שְׁאִין עוֹשִׂין 28
תְּמוּרָה, כְּמוֹ שֶׁבֶאֱרָנוּ⁷⁹. 29

(69) בהמות שהוקדשו על מנת שיפדום ודמיהם יהיו לתיקון בית המקדש. (70) לא יעשה בו תמורה, וגומר: "ואם המיר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קודש" (שם). (71) ויודעים אנו שאסור להמיר, שנאמר בהם (שם) "לא יחליפנו ולא ימיר אותו וגו' והיה הוא ותמורתו יהיה קודש". (72) למה ייחדה התורה פסוק מיוחד למעשר בהמה. (73) על יתר

שמקבלים מן הגויים קרבן עולה ומקריבים אותו. (45) כרבי שמעון בברייתא (תמורה ב:): "קדשי עכו"ם לא נהנין ולא מועלין וכו' אין עושים תמורה דברי רבי שמעון". (46) אין זה מפורש, אבל כן נראה ממה שאמר רבי שמעון באותה ברייתא "קדשי עכו"ם לא נהנין ולא מועלין" הרי שמדרבנן אסור ליהנות בהן. והמדובר כשהמיר בקדשיו, אבל אם המיר בקדשי ישראל ראה להלן. (47) כן הוא בתמורה שם לפי מסקנת הגמרא בבאור בעייתו של רמי בר חמא, שאם הקדיש גוי להתכפר גוי - בוודאי אינה עושה תמורה מן התורה, כדברי רבי שמעון, וכמבואר למעלה, וכל בעייתו אינה אלא כשהקדיש גוי להתכפר בה ישראל: אם צריך שיחיה הקרבן מתחילה ועד סוף ביד זה שקרבנו עושה תמורה מן התורה, או שמספיק אם הוא עושה עכשיו, ביד זה שקרבנו עושה תמורה, אף שבתחילה היה ביד העכו"ם, ולא נפשטה הבעייה ולכן פסק רבינו שהיא ספק תמורה.

- ז. אֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים אִם הִמִּירוּ - עוֹשִׂין 1
תְּמוּרָה⁴⁸. 2

(48) שאף על פי שהלאו של "לא יחליפנו ולא ימיר" נאמר בלשון זכר - למדו (שם בגמרא) ממה שנאמר (ויקרא שם) "ואם המיר ימירנו": יתרה של "ואם" באה לרבות את האשה, שאף היא תמורתה תמורה.

- ח. קֶטֶן שֶׁהִגִּיעַ לְעוֹנֶת נְדָרִים⁴⁹ שְׁהִמִּיר, אָף עַל פִּי 3
שְׁאִינוֹ לֹקָה⁵⁰ - יֵשׁ בּוֹ סֶפֶק אִם עוֹשֶׂה תְּמוּרָה אוֹ 4
אֵינוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה⁵¹. 5

(49) בן י"ב שנה, שאם נדר להקדיש, נדרו קיים, ולמדו כן (נזיר סב.) ממה שכתוב (ויקרא כז, ב) "כי יפליא נדר" - לרבות מופלא הסמוך לאיש - שהוא בן י"ב שנה, שהקדשו הקדש. (50) שקטן אינו בר עונשין. (51) בעיא של רמי בר חמא (תמורה שם) אם מדמים דין תמורה לדין הקדש, שכשם שהקטן יכול להקדיש, כמו כן יכול הוא גם להמיר, או מכיוון שקטן אינו בכלל דיני עונשין, ואינו לוקה - אינו יכול להמיר.

- ט. אֵין הַכֹּהֲנִים מְמִירִין בְּחֻטָּאת וּבְאִשָּׁם⁵²; שְׁאָף 6
עַל פִּי שֶׁהֵם שְׁלֵהִם⁵³ - אֵינָן זֹכִין בָּהֶן מַחֲיִים⁵⁴, 7
שְׁאִין לָהֶם בְּבִשּׁוֹר עַד שִׁיזְרֹק הָדָם⁵⁵. וְאֵין הַכֹּהֲנִים 8
מְמִירִין בְּבִכּוּרָה; שְׁאָף עַל פִּי שְׁהוּא זֹכָה בּוֹ 9
מַחֲיִים⁵⁶ - אֵינוֹ זֹכָה בּוֹ מִתְּחִלָּה, שְׁהִרִי תְּחִלָּתוֹ 10
בְּבֵית יִשְׂרָאֵל⁵⁷ הוּא. אָבֵל הַבְּעָלִים⁵⁸ שְׁהִמִּירוּ 11
בְּבִכּוֹר כָּל זֶמֶן שְׁהוּא בְּבִיתָם - עוֹשִׂים תְּמוּרָה. וְכֵן 12
כֵּהֶן שְׁהִמִּיר בְּבִכּוֹר שְׁנוֹלֵד לוֹ⁵⁹, לֹא בְּבִכּוֹר שְׁלֵקָה 13
מִיִּשְׂרָאֵל - הֲרִי זֶה תְּמוּרָה⁶⁰. 14

(52) של ישראל שנתנו להם כדי להקריבם. (53) ראה בפרק י מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ג, שאין חטאת ואשם נאכלים אלא לזכרי כהונה. (54) במשנה תמורה ז: וראה למעלה הלכה ג, שאין אדם ממיר בהמתו בקרבן שאינו שלו. (55) שהרי האוכל לפני הזריקה - לוקה. (56) שמצוה להפריש בכור וליתנו לכהן. (57) שאין נותנין

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון ה' אדר"א - ספר קרבנות - הלכות תמורה קמז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הקדשים. וזו היא אחת משלוש עשרה המידות שהתורה נדרשת בהן "כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא". (74) ואינו בא בשותפות. (75) שאין עושין תמורה. (76) שמקריבו על המזבח. (77) שכתוב (דברים יד, כב) "עשר תעשר וגו'", ואמרו על זה בבכורות נג: כי בשתי מעשרות הכתוב מדבר, אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן והושוו זה לזה לדיניהן. (78) שכתוב אצל מעשר דגן (במדבר יח, כד) "כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה" ומשמע בני ישראל ולא גויים, אף מעשר בהמה, בני ישראל ולא נכרים (תמורה ג). (79) למעלה הלכה ו, ושם מבואר שמדברי סופרים הגוי שהמיר תמורתו תמורה.

יג. המקדיש בעלת מום קבוע⁸⁰ - אינה עושה תמורה, מפני שלא נתקדש גופה קדוש גמור, ואינה אלא קדשת דמים⁸¹. אבל המקדיש בעלת מום עובר⁸², או שהקדיש תמימה ואחר כך נולד לה מום קבוע - הרי זו עושה תמורה⁸³.

טו. אין התמורה עושה תמורה⁸⁵, ולא ולד בהמות ההקדש⁸⁶ עושה תמורה. שנאמר: והיה הוא ותמורתו; 'הוא' - ולא ולדו, 'ותמורתו' - ולא תמורת תמורתו. אבל הממיר בבהמה⁸⁷ וחזר והמיר בה וחזר והמיר, אפילו אלה - כלן תמורה, ולוקה על כל אחד ואחד, כמו שבארנו.

80) כגון שהיה מחוסר אבר. (81) שקדשת דמים אינה עושה תמורה. (82) שקדשה קדושת הגוף. (83) משנה שם, שמכיוון שבשעה שהקדיש לא היה בה מום קבוע, הרי הוא טוב מעיקרו ועליו אמרה התורה "ולא יחליפנו וגו' טוב ברע או רע בטוב" - "טוב מעיקרו עושה תמורה" (שם יד:). וכל זה דווקא אם אמר "הרי זו תמורת זו", או "הרי זו חליפי זו". אבל אם אמר "הרי זו תחת זו", משמעותה של "תחת" היא גם חילול, ובבעלת מום שעומדת לפדיון, אנו מפרשים דבריו, שלחילול נתכוון ולא לתמורה ואינו לוקה.

95) בהמת חולין שהמירה בבהמת הקדש וחלה עליה קדושה - אינה עושה תמורה, אם המיר בה בהמת חולין אחרת, משנה בתמורה יב. (96) שהקדיש בהמה ונתעברה אחר שהוקדשה וילדה (שם) היתה מעוברת כשהקדישה אין זה וולד קרבן, אלא הוא עצמו קרבן, ראה להלן הלכה טו), אין הוולד עושה תמורה אם המיר בה בהמת חולין. (97) כלומר, בבהמת הקדש.

יד. אחד הממיר תמים בפעל מום⁸⁴ או פעל מום בתמים⁸⁵, או שהמיר בקר בצאן⁸⁶ או צאן בקר⁸⁷, או פכשים בעזים⁸⁸ או עזים בפכשים⁸⁹, או נקבות בזכרים או זכרים בנקבות⁹⁰, או שהמיר אחד במאה⁹¹ או מאה באחד⁹², בין בבית אחת בין בזה אחר זה⁹³ - הרי זו תמורה, ולוקין במגנן הבהמות שהמיר⁹⁴.

טז. אין ממירין איברים או עפרים בשלמים ולא שלמים בהן. כיצד? האומר: רגלה של בהמה זו או ידה תחת עולה זו⁹⁵, או שאמר עבר בהמה זו תחת עולה זו - אינה תמורה. וכן האומר: בהמה זו תחת ידה או רגלה של עולה זו, או שאמר: בהמה זו תחת עברה של חטאת זו⁹⁶ - אינה תמורה¹⁰⁰.

84) כלומר, בהמת החולין תמימה ובהמת ההקדש בעלת מום, וכגון שהיתה תמימה בעת ההקדש ואחרי כן הוממה. (85) בהמת החולין בעלת מום, אפילו בעל מום קבוע, ובהמת ההקדש תמימה. ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא כז, י) "לא יחליפנו ולא ימיר אותו טוב ברע או רע בטוב" (רע, זה בעלת מום) וכתוב שם "ואם המיר ימיר והיה הוא ותמורתו יהיה קודש". (86) המיר בקר של חולין בעז או כבש של הקדש (משנה שם). (87) צאן של חולין בבקר של הקדש. (88) כבשים של חולין בעזים של הקדש. (89) עזים של חולין ככבשים של הקדש. (90) וכל אלו הדברים למדו בברייתא שם ממה שכתוב (ויקרא שם) "ואם המיר ימיר בהמה בבהמה", וכל אלו נקראים בשם בהמה. (91) המיר בהמה אחת של חולין במאה בהמות של הקדש. (92) המיר מאה בהמות של חולין בבהמה אחת של הקדש, כתנא קמא במשנה שם ודלא כרבי שמעון, ולמדו גם ממה שכתוב (שם) "בהמה בבהמה", ואף בהמות רבות נקראות

(98) ייתכן כי בכוונה כתב רבינו יד או רגל שהם אברים שאין הנשמה תלויה בהם, אבל אם אמר: לבה או ראשה של בהמה זו תחת עולה זו - תמורתו תמורה. (99) המדובר, שהקדישה כשהיתה מעוברת שאין לה דין של "וולד קרבן", אלא היא עצמה קרבן, כמפורש בפרק ד מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ו, ולכן לא מיעטו כאן אלא כל זמן שהוא עובר, אבל אם הקדישה ואחרי כן נתעברה הרי כתב רבינו למעלה (הלכה טו) שוולד אינו עושה תמורה (לחם משנה). (100) אפשר שלמדו כן ממה שנאמר (ויקרא כז, י) "בהמה בבהמה" - משמע שלימה בשלימה, להוציא אברים ועוברים.

יז. הממיר בפלגים¹⁰¹ או בטרפה¹⁰² ויוצא דפן¹⁰³ או בטמטום¹⁰⁴ ואנדריגינוס¹⁰⁵ - אין הקדשה חלה עליהן, והרי זה כמי שהמיר בגמל או בחמור¹⁰⁶, לפי שאין במינן קרבן¹⁰⁷, ולפיכך אינו לוקה. מה בין אלו לבצל מום¹⁰⁸? בפעל מום יש במינו קרבן¹⁰⁹, אלו אין במינם קרבן¹¹⁰.

84) כלומר, בהמת החולין תמימה ובהמת ההקדש בעלת מום, וכגון שהיתה תמימה בעת ההקדש ואחרי כן הוממה. (85) בהמת החולין בעלת מום, אפילו בעל מום קבוע, ובהמת ההקדש תמימה. ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא כז, י) "לא יחליפנו ולא ימיר אותו טוב ברע או רע בטוב" (רע, זה בעלת מום) וכתוב שם "ואם המיר ימיר והיה הוא ותמורתו יהיה קודש". (86) המיר בקר של חולין בעז או כבש של הקדש (משנה שם). (87) צאן של חולין בבקר של הקדש. (88) כבשים של חולין בעזים של הקדש. (89) עזים של חולין ככבשים של הקדש. (90) וכל אלו הדברים למדו בברייתא שם ממה שכתוב (ויקרא שם) "ואם המיר ימיר בהמה בבהמה", וכל אלו נקראים בשם בהמה. (91) המיר בהמה אחת של חולין במאה בהמות של הקדש. (92) המיר מאה בהמות של חולין בבהמה אחת של הקדש, כתנא קמא במשנה שם ודלא כרבי שמעון, ולמדו גם ממה שכתוב (שם) "בהמה בבהמה", ואף בהמות רבות נקראות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כמו שכתב רבינו למעלה (הלכה טו) "שאינ התמורה עושה תמורה ולא וולד בהמות הקדש עושה תמורה". (120) ראה בפרק ד מהלכות פסולי המוקדשין שכמה חטאות אינן מתות אלא אלא רועות עד שיפול בהן מום, ונמכרות ומביא בדמיהן אחרות. (121) משנה שם כב. שהרי היא קדושה קדושת הגוף (תמורה כ). ודמיה עתידים להיקרב על המזבח.

8 כא. המפריש נקבה לפסחו או לעולתו או לאשמו -
9 עושה תמורה¹²²; אף על פי שאינן ראויין לקרב¹²³,
10 הואיל ויורדו לקדשת דמים והרי הם תמימים¹²⁴ -
11 יורדו לקדשת הגוף. אבל המפריש שעיר¹²⁵ לחטאתו,
12 ונשיא¹²⁶ שהפריש שעירה¹²⁷ לחטאתו, וכהן גדול
13 שהפריש פרה לחטאת¹²⁸ - אינן עושין תמורה;
14 שכל המושגה בחטאות - לא נתקדשה כלל ואפלו
15 קדשת דמים¹²⁹, כמו שבארנו בהלכות פסולי
16 המקדשין.

(122) אם התפס בהם בהמת חולין, כרבנן בברייתא שהובאה בתמורה יט: (123) שכולם אינם קרבים אלא זכר, ראה בפרק א מהלכות קרבן פסח הלכה א לענין קרבן פסח. ובפרק א מהלכות מעשה הקרבנות הלכות ח' לענין עולה ואשם. (124) אבל בעל מום אינו עושה תמורה. (125) זכר מן העזים. וראה בפרק א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה טו, כי קרבן חטאת ליחיד באה רק נקבה מן הצאן. (126) שחטא. (127) נקבה מן העזים. וחטאתו של נשיא הוא שעיר עזים זכר. (128) ראה בהלכות מעשה הקרבנות שם, כי הכהן הגדול מביא ביום הכיפורים פר לחטאת. (129) וממילא אינו יכול להתפס בהמת חולין.

יום שני ו' אדר-א' ה'תשפ"ב

פרק שני

(1) יבאר איך היא התמורה.

17 א. התמורה² הוא שיאמר בעל הקרבן על פהמת
18 חלין שיש לו: הרי זו³ תחת זו⁴, או הרי זו תליפת
19 זו⁵. ואין צריך לומר, אם אמר: הרי זו תחת חטאת
20 זו או תחת עולה זו - שהיא תמורה⁶. וכן אם אמר:
21 הרי זו תחת חטאת שיש לי בתוך הבית או תחת
22 עולה שיש לי במקום פלוני - הרי זו תמורה. והוא
23 שיש לו⁷. אבל אם אמר על פהמת חלין: הרי זו
24 תחת עולה⁸ או הרי זו תחת חטאת⁹ - לא אמר
25 כלום¹⁰. וכן אם אמר: הרי זו מחללת על זו¹¹ -
26 אינה תמורה¹².

(2) שאמרנו למעלה בפרק א שאסור להמיר, וכל העובר לוקה ותמורתו תמורה. (3) בהמת החולין. (4) בהמת ההקדש. כלומר, שהוא מתפס את החולין בהקדש, והוא במשנה תמורה כו: ומפרש אביי בגמרא שם, שהמובן של "תחת" אינו חילול אלא התפסה, ולמדו כן ממה שכתוב (ויקרא יג, כג) "ואם תחתיה תעמוד הבהרת". ואף-על-פי

(101) בהמת חולין שנולדה מתיש (=גדי זכר) ורחל (=כבשה). (102) כלומר, בהמת החולין היתה טריפה. (103) בבהמת חולין, וכגון שנתקשתה אמו בלידתו וחתכו דפנה של האם והוציאו הוולד דרך החתך. (104) "שאינ לו לא אבר זכרות ולא אבר נקבות, אלא הוא אטום (=סתום)". (105) "שיש לו אבר זכרות וגם אבר נקבות והוא ספק אם זכר אם נקבה". (106) שאין במין הגמל או החמור שיהיו קרבים, ואין ממירים אותם. (107) ראה בפרק ג מהלכות איסורי מזבח הלכות א-ג שכלאיים, טריפה, טומטום ואנדרוגינוס ויוצא דופן פסולים למזבח. (108) שאם היתה בהמת חולין בעלת מום קבוע מעיקרה ואמר, הרי היא תמורה תחת בהמת הקדש, תמורתו תמורה. (109) במין הבהמה שייך קרבן כגון בהמה תמימה, ובעל מום בעצמו אף שאסור להקריבו על המזבח - הרי הוא מותר באכילת בני אדם. (110) שבהמות תמימות אינם מין אחד עמם. וטריפה אף שאינה מין בפני עצמה - כיוון שאסורה באכילת בני אדם דומה היא לבהמה טמאה.

1 יח. הרובע¹¹¹ והנרבע¹¹² - הרי הם כבעל מום
2 ועושין תמורה¹¹³. וכן כל פיוצא פהין¹¹⁴.

(111) שור שבא על אשה. (112) בהמה שנבעלה על ידי אדם, ושניהם, הרובע והנרבע, אסורים בהקרבה ממה שנאמר (ויקרא א, ב) "אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם" ודרשו בספרא שם: "מן הבהמה" ולא כל בהמה, להוציא את הרובע והנרבע, וכן הוא בתמורה כח. וכגון שנורע לנו על זה שרבע או שנרבעה על פי עד אחד בלבד או על פי הבעלים, אבל אם העידו על זה שני עדים - הבהמה נסקלת ואסורה באכילה ואינה עושה תמורה. (113) שהרי הם מותרים באכילה. (114) כגון מוקצה לעבודה זרה, נעבד, אתנן זונה ומחיר כלב, שאסורים בהקרבה ואסורים באכילת אדם.

3 יט. בהמה שחציה קדש וחציה חל¹¹⁵ - לא עושה
4 תמורה¹¹⁶ ולא נעשית תמורה¹¹⁷.

(115) כגון שהיתה של שני שותפין, והלך אחד מן השותפין והקדיש את החלק שלו. (116) אם התפס בה בהמת חולין. (117) אם אמר שתהיה מחצית הבהמה מחלק החולין תחת בהמת הקדש. וטעם הדבר הוא משום שכתוב (ויקרא כז, י) "ואם המר ימיר בהמה בבהמה", וצריך שתהיה הבהמה של חולין שלימה, שכולה חולין. וכמו כן הבהמה של הקדש, שהיא קדושה כולה ולא מחציתה.

5 כ. כל החטאות שדינן שימותר¹¹⁸ - אינן עושין
6 תמורה¹¹⁹, וכל חטאת שדינה שתרעה עד שיפיל בה
7 מום ותמכר¹²⁰ - עושה תמורה¹²¹.

(118) חטאות המתות הן: וולד חטאת, תמורת חטאת, חטאת שמתו בעליה, וחטאת שאבדה ונמצאה אחר שהבעלים נתכפרו בחטאת אחרת. (119) ומשום שהם עומדים למות פרח הקדושה מהם ואינם עושים תמורה (שיטה מקובצת תמורה שם), ובוולד חטאת ותמורת חטאת יש טעם נוסף

23 שֶׁל הַקֹּדֶשׁ וְאַחַת מֵהֶן בַּעֲלַת מוֹם, וְשְׁתֵּי בְּהֵמוֹת שָׁל
24 חֲלִין וְאַחַת מֵהֶן בַּעֲלַת מוֹם, וְאָמַר: הֲרִי אֵלּוּ תַּחַת
25 אֵלּוּ - הֲרִי הַתְּמִימָה תְּמוּרַת הַתְּמִימָה וְלֹקָה אַחַת,
26 וּבַעֲלַת הַמוֹם מִחֻלָּלָה עַל בַּעֲלַת הַמוֹם³¹; שְׂאִינוּ
27 מִנֵּיחַ הַהֵתֵר וְעוֹשֶׂה הָאִסוּר.

18) אע"פ שהוממה לאחר שהוקדשה, שעושה תמורה, ראה למעלה פ"א הלכה יג. (19) ראה בפ"א מהלכות איסורי מזבח הלכה י. (20) ולא הניח ידו על החולין ולא על ההקדש, ראה רש"י תמורה כז. (21) שבעלת המום יצאה לחולין, והחולין נתקדשה תחתה. (22) להתפס את החולין בהקדש, שאסור לעשות כן, כמו שנאמר "לא יחליפנו ולא ימיר אותו". (23) לפדות את ההקדש בבהמת חולין. (24) בתמורה כז. היא הבעיא השלישית של אביי. ושוב אמר: אם-תמציי-לומר שאין אדם מניח דרך של היתר ועובר לדרך של איסור, כל שיכול לעשות בהיתר, אע"פ שבאותו מעמד הוא עובר פעמיים על האיסור. וידועה דעתו של רבינו כי זוהי פשיטות לבעיא. (25) כ"י-אם שתי מלקיות על שתי הבהמות התמימות שהתפס בשתי הבהמות של ההקדש. (26) הבעיא הרביעית של אביי בתמורה שם, ושם הגירסא "ארבע בהמות", ורבינו מביא כאן "עשר בהמות" משום שבוודאי "ארבע" לאו דוקא, והוא הדין יותר (קריט ספר כאן). (27) שהיא בעלת מום. (28) כיון שבעלת מום יוצאת לחולין בפדיון. (29) כלומר, אע"פ שעבר יותר משלש פעמים על איסור, ויש מקום לומר שלא נתכוון כלל לחללה אלא להמיר אותה. (30) בתמורה שם, היא בעיא שלא נפשטה. ופסק בה רבינו להקל, משום שאין מלקין על הספק (כסף-משנה). ואם כן, לא נתחללה בעלת המום והרי היא בקדושתה מספק, וראה במעשה רוקח. (31) שם בתמורה הבעיא השניה של אביי. ואומר, אם תרצה לומר, שאין אדם מניח היתר ועושה איסור, מה הדין בג' בהמות וכו'. ואחרי-זה שאל מה הדין בד' בהמות, שהחזק במלקיות. ואם כן, דברי רבינו צריכים עיון, שהרי הפך את סדר הדברים, וכתב מקודם את הדין של עשר בהמות, ופסקו לקולא. אם כן, בשתי בהמות, שלא החזק במלקיות, בוודאי כונתו לחילול ולא לתמורה (לחם-משנה).

ד. האומר: הרי זו תמורת עולה ושְלָמִים - דְּבָרֵינוּ
28 קִיָּמִים³², וְתִמְכֹּר³³ וְיָבִיא בַּחֲצִי דְמִיָּה תְּמוּרַת עוֹלָה
29 וּבַחֲצִי דְמִיָּה תְּמוּרַת שְׁלָמִים³⁴. אָמַר: הֲרִי זֶה תְּמוּרַת
30 עוֹלָה וְתְּמוּרַת שְׁלָמִים, אִם נִתְּפֹן לְכָף מִתְּחִלָּה³⁵ -
31 דְּבָרֵינוּ קִיָּמִים³⁶; וְאִם לֹא נִתְּפֹן בַּתְּחִלָּה אֵלָּא
32 לְתְּמוּרַת עוֹלָה, וְחֹזֵר וְאָמַר תְּמוּרַת שְׁלָמִים, אָף עַל
33 הַי שְׁחֹזֵר בְּתוֹךְ כְּדִי דְבוּר - אֵין תּוֹפְשִׁין אֵלָּא לְשׁוֹן
34 רֵאשׁוֹן, וְהֲרִי הִיא תְּמוּרַת עוֹלָה בְּלִבְדִּי³⁷.

32) בזה אין צריך בדיקה אם נתכוון לשניהם, שבוודאי לכך נתכוון. ואף מי שסובר "תפוס לשון ראשון" מודה בזה (תמורה כו). והמדובר כאן, שהיו לו לאדם זה עולה ושלמים לפניו, או שהיו לו עולה ושלמים בביתו, כמו שכתב רבינו למעלה הלכה א (תוי"ט תמורה פ"ה משנה ג, ומעשה רוקח כאן). (33) כלומר, לאחר שיפול בה מום,

שלא אמר מפורש "זו תחת בהמת הקדש זו" - כיון שאמר תחת זו והיא הקדש - תמורתו תמורה, וראה להלן. וכל זה דוקא כשההקדש תמימה, אבל אם ההקדש בעלת מום, ואמר "זו תחת זו" - בוודאי נתכוון לחילול ולא לתמורה ואינו לוקה. ראה להלן הלכה ג, ולמעלה פ"א הלכה יג. במשנה שם. וגם זה לשון תמורה, שהרי כתוב (ויקרא כז, י) "לא יחליפנו ולא ימיר אותו". (6) שהזכיר מפורש שם הקרבן, שבוודאי תמורתו תמורה (משנה שם כז:). (7) גם זה במשנה שם. (8) סתם ולא הזכיר עולה מסויימת. (9) סתם ולא הזכיר חטאת מסויימת. (10) במשנה שם, "והטעם בזה, מה שאמר רחמנא "לא יחליפנו ולא ימיר אותו" (ויקרא שם), עד שיהיה הקדש ידוע ומיוחד, ואז עושה תמורתו" (רבינו בפירוש המשנה שם). (11) חילול הוא לשון פדיון. (12) משנה שם כז: שכיון שאמר בלשון חילול, לא אמר כלום, שאין בהמת הקדש תמימה יוצאת לחולין (רש"י שם).

ב. הִיוּ לִפְנֵינוּ¹³ שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת, אַחַת חֲלִין וְאַחַת הַקֹּדֶשׁ
2 שֶׁנִּפְּלָה בָּהּ מוֹם¹⁴, הֵנִיחַ יָדוֹ עַל בְּהֵמַת חֲלִין וְאָמַר:
3 הֲרִי זֶה תַּחַת זֶה - הֲרִי זֶה תְּמוּרָה¹⁵ וְלֹקָה¹⁶. הֵנִיחַ יָדוֹ
4 עַל בְּהֵמַת הַקֹּדֶשׁ וְאָמַר: הֲרִי זֶה תַּחַת זֶה - הֲרִי זֶה
5 חֲלָלָה עַל בְּהֵמַת חֲלִין, וְאֵין זֶה תְּמוּרָה, אֵלָּא
6 כְּפֻרָּה בַּעֲלַת מוֹם בְּזֶה הַבְּהֵמָה¹⁷.

13) שם כז. (14) ראה למעלה פ"א הלכה יג שהמקדיש בהמה תמימה ואח"כ נולד לה מום קבוע, הרי זו עושה תמורה. (15) שכיון שהניח ידו על החולין, ודאי התכוון לקדש את החולין, ולא לחלל את הקודש, והרי זה כאומר הרי זו תמורת זו. (16) משום "לא יחליפנו ולא ימיר אותו", ראה למעלה פ"א הלכה א. (17) שכיון שהניח ידו על ההקדש, בוודאי כוונתו לחלל את ההקדש שנפל בה מום על בהמת החולין, שהמובן של "תחת" הוא גם לשון חילול, כמו שכתוב (ישעיה ס, יז) "תחת הנחושת אביא זהב" (שם בגמרא).

ג. הִיוּ לִפְנֵינוּ שְׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת קֹדֶשׁ מִזְבֵּחַ, וְאַחַת מֵהֶן
8 בַּעֲלַת מוֹם¹⁸ שְׁהֲרִי הִיא עוֹמֶדֶת לְפָדְיוֹן¹⁹, וְשֹׁלֵשׁ
9 בְּהֵמוֹת תְּמִימוֹת חֲלִין, וְאָמַר: הֲרִי אֵלּוּ תַּחַת אֵלּוּ²⁰
10 - הֲרִי שְׁתֵּים מִן חֲלִין תַּחַת שְׁתֵּים הַתְּמִימוֹת
11 תְּמוּרָתָן תְּמוּרָה, וְלֹקָה עֲלֵיהֶם שְׁתֵּים; וְהַבְּהֵמָה
12 הַשְּׁלִישִׁית הִיא תַּחַת בַּעֲלַת מוֹם שְׁנִיתָחֲלָלָה עֲלֵיהָ²¹,
13 וְלִחֲלָלָה נִתְּפֹן וְלֹא לְהִמִּיר בָּהּ. שְׁכִינָן שְׁנֵי לִפְנֵינוּ
14 דֶּרֶךְ אִסוּר, וְהִיא הַתְּמוּרָה²², וְדֶרֶךְ הֵתֵר, וְהִוא
15 הַחֲלָל²³ - חֲזָקָה הִיא שְׂאִין אֲדָם מִנֵּיחַ הַהֵתֵר
16 וְעוֹשֶׂה הָאִסוּר²⁴, וְלִפְיָכָף אֵינוּ לֹקָה שְׁלֹשׁ
17 מְלָקִיּוֹת²⁵. וְכֵן אִם אָמַר: עֲשֹׂר בְּהֵמוֹת אֵלּוּ תַּחַת
18 עֲשֹׂר בְּהֵמוֹת אֵלּוּ, וְאַחַת מֵהֶן בַּעֲלַת מוֹם²⁶ - אֵינוּ
19 לֹקָה אֵלָּא תִּשְׁעֵי מְלָקִיּוֹת; שֶׁהַבְּהֵמָה הַעֲשִׁירִית²⁷
20 לִחֲלָלָה נִתְּפֹן וְלֹא לְהִמִּיר בָּהּ²⁸. שְׂאֵף עַל הַי שֶׁהִחֲזֹק
21 זֶה בְּמְלָקִיּוֹת הַרְבֵּה²⁹, הוֹאִיל וְיֵשׁ שָׁם דֶּרֶךְ הֵתֵר -
22 אֵינוּ מִנֵּיחַ דְּבַר הַהֵתֵר וְעוֹשֶׂה הָאִסוּר³⁰. שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

תמורה כו. וראה בפירוש המשנה לרבינו שם. (34) כדין האומר בהמה זו חציה עולה וחציה שלמים (פט"ו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ג, וראה להלן פ"ג ה"ג). (35) שתהיה תמורת עולה וגם תמורת שלמים. (36) ותימכר ויביא במחצית הדמים עולה ובמחצית הדמים שלמים, כר"י בתמורה שם כה: (37) שתוך כדי דיבור כדיבור (ואפשר לחזור בו) חוץ ממקדיש ומימר, מחרף, ועובד עבודה-זרה, מקדש ומגרש (רבינו בפירוש המשנה תמורה כה. וראה גם בפט"ו מהלכות מעשה הקרבנות ה"א).

עליה הדלת עד שמתה (רבינו, שם). (10) בין זכר בין נקבה. (11) משנה, שם כ, ב – כתנא-קמא, ולא כרבי אליעזר. "שכל שבחטאת מתה – באשם רועה" – "עד שיפול בו מום ויפלו דמיו לנדבה" (שם יח. ופ"ד מהל' פסולי המוקדשין הי"ד, וראה להלן פ"ד ה"ד). (12) במשנה, שם. "והוא שיתן המעות בשופרות שהיו במקדש (ראה פ"ב מהל' שקלים ה"ב), ובית-דין מקריבים באותן מעות עולות נדבה" (להלן פ"ד ה"ה). (13) ראה למעלה הערה ב. (14) שיסמוך שתי ידיו על ראש הקרבן סמוך לשחיטתו. (15) יין וסולת בלולה בשמן, שמביאים עם הקרבן, וראה פ"ב מהל' מעשה הקרבנות ה"ד, כמה הוא שיעור הנסכים. (16) ראה פ"ט מהל' מעשה הקרבנות ה"ו, סדר התנופה והלכותיה. (17) שהאימורים קרבים על המזבח, והבשר נאכל ליום ולילה (משנה, תמורה יח: וראה רש"י שם). ולמדו כן (בגמרא שם) ממה שנאמר (ויקרא ז, יב) "אם על תודה יקריבנו" – "אם על תודה" לרבות תמורות וחליפות וולדות תודה. (18) במשנה, שם. ואף-על-פי שהמביא תודה מביא לחם, שנאמר "והקריב על זבח התודה חלות וגו'" – תמורת תודה אינה חייבת בלחם, ולמדו כן מהפסוק הנ"ל: "התודה – תודה טעונה לחם, ולא ולד תודה ולא תמורת וחליפת תודה טעונות לחם" (תמורה שם, וראה להלן פ"ד ה"א). (19) פ"ב ה"ח. ושם מבואר, שאין הדברים אמורים אלא בתודת חובה, ולאחר שכיפר בתודה העיקרית, אבל לפני הכפרה או בתודת נדבה, אפילו לאחר כפרה – צריך לחם. (20) משום שהפסח קודם חצות לא נקבע עדיין בשם פסח, ואם רצו הבעלים יכולים להפריש פסח אחר, ופסח ראשון יהיה מותר הפסח, שדינו שקרב שלמים – דינו כפסח שאבד, ונמצא אחר חצות קודם שחיטת השני, שכיון שאפשר להקריבו פסח ואפשר להקריבו שלמים, ואין בו קדושה אחת קבועה, אין בו כח להתפסס לתמורתו ליקרב, אלא רועה עד שיסתאב, כמפורש פ"ד מהל' קרבן פסח ה"ו ('מרכבת המשנה' שם), וראה להלן. (21) שחצות היום קבע את הכבש שהפריש לפסח, להיקרב לקרבן פסח, ואם הוא מתפסס בו בהמה אחרת נחשבת תמורה זו למותר הפסח, שהדין הוא שקרב שלמים ('מרכבת המשנה' שם). וכל זה אינו אלא אם הפריש כבש אחד לפסח, אבל אם נאבד הפסח והפריש אחר תחתיו ואחר-כך נמצא הראשון והמיר בו, הדין הוא שאם "נמצא אחר שחיטה" והמיר בו, התמורה קרבה שלמים, אבל אם נמצא לפני שחיטה והמיר בו אפילו לאחר חצות – כיון שיש כאן שני כבשים ואיזה שירצה יכול להקריב, נחשב זה כאילו פסח ושלמים מעורבים בכל כבש וכבש, ואין תמורתו קריבה. וכרבה בפסחים צו, ב – ודלא כרבי זירא שם, ראה בהל' קרבן פסח פ"ד ה"ו ('מרכבת המשנה' חלק ב, פ"ד מהל' קרבן פסח שם, וחלק א כאן. 'מעשה רוקח' כאן. וכן נראה בדברי ה'מאירי' בפסחים, שם. וראה כסף-משנה ולחם-משנה כאן). (22) (כן הוא לפי כת"י תימן, וראה להלן). (23) מעשר בהמה. (24) שאפילו לאחר שיפול בהם מום, אינו מביא בדמיהם קרבן, ראה להלן בהמשך הלכה זו ובה"ב. (25) אביי ורבא, בתמורה ה, ב. (וראה שם כא. וזבחים לו: ובי'תוספות' שם דיבור-המתחיל קודש הם, ובלחם-משנה כאן). (26) שהרי בבכור נאמר (שמות

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18

יום שלישי ז' אדר-א' ה'תשפ"ב

פרק שלישי

(1) יבאר שיש תמורה קריבה, ותמורה שאינה קריבה.

- 1 א. **פִּיצוּ דִּין הַתְּמוּרוֹת לְקָרֵב? תְּמוּרַת הָעוֹלָה?** -
- 2 **תְּקַרֵּב עוֹלָה.** ³ **וְאִם הָיְתָה תְּמוּרָתָהּ נִקְבָּה** ⁴ **אוּ בְעֵלְת**
- 3 **מוֹם.** ⁵ - **תִּרְעָה הַנִּקְבָּה עַד שִׁיפֹל בָּהּ מוֹם, וְתִמְכֹּר**
- 4 **וַיָּבִיא בְדַמְיָהּ עוֹלָה.** ⁶ **תְּמוּרַת הַחֹטָאֵת** ⁷ - **תְּמוּרַת** ⁸ **כְּמוֹ**
- 5 **שֶׁבָּאֲרָנוּ בַּפְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין.** ⁹ **תְּמוּרַת הָאֲשָׁם** ¹⁰ -
- 6 **תִּרְעָה עַד שִׁיפֹל בָּהּ מוֹם.** ¹¹ **וַיִּפְּלוּ דָמֶיהָ לְנִדְבָה.** ¹²
- 7 **תְּמוּרַת הַשְּׁלָמִים** - **בְּשָׁלָמִים לְכָל דְּבָר,** ¹³ **טְעוֹנָה**
- 8 **סְמִיכָה** ¹⁴ **וְנִסְכִּים** ¹⁵ **וְתִנּוּפֶת חֹזָה וְשׁוֹק.** ¹⁶ **תְּמוּרַת**
- 9 **הַתּוֹדָה** - **בְּתוֹדָה,** ¹⁷ **אֶלָּא שְׂאִינָה טְעוֹנָה לַחֵם,** ¹⁸ **כְּמוֹ**
- 10 **שֶׁבָּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין.** ¹⁹ **תְּמוּרַת הַפֶּסֶח:**
- 11 **אִם הָמִיר בָּהּ קֹדֶם חֲצוֹת יוֹם אֲרַבְּעָה עָשָׂר - אֵין**
- 12 **תְּמוּרָתוֹ קֶרֶבָה,** ²⁰ **אֶלָּא תִרְעָה עַד שִׁיפֹל בָּהּ מוֹם,**
- 13 **וַיָּבִיא בְדַמְיָהּ שְׁלָמִים; וְאִם הָמִיר בָּהּ אַחֵר חֲצוֹת -**
- 14 **הָרִי הַתְּמוּרָה עֲצָמָה תְּקַרֵּב שְׁלָמִים.** ²¹ **תְּמוּרַת**
- 15 **הַבְּכוֹר וְהַמְעַשֵּׂר** ²³ - **אֵינָם קֶרֶבִּין לְעוֹלָם.** ²⁴ **שֶׁנֶּאֱמַר**
- 16 **בַּבְּכוֹר: לַה' הוּא, מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמֹדוֹ;** ²⁵ **הוּא קֶרֶב,**
- 17 **וְאֵין תְּמוּרָתוֹ קֶרֶבָה; וְדִין הַמְעַשֵּׂר בַּבְּכוֹר.** ²⁶
- 18 **תְּמוּרָתוֹ** ²⁷ **תִּרְעָה עַד שִׁיפֹל בָּהּ מוֹם וְתֹאכֵל.** ²⁸

(2) שהמיר זכר בעולה. (3) משנה, תמורה יח, ב. ולמדו כן (שם יז:): ממה שנאמר (דברים יב, כ"ז) "רק קדשין אשר יהיו לך ונדרין, תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ה', ועשית עולותיך הבשר והדם על מזבח ה' וגו'" – "רק קדשין, אלו תמורות וכו', תשא ובאת, יכול יכניסנו לבית הבחירה וימנע מהם מים ומוזון כדי שימותו, ת"ל ועשית עולותיך הבשר והדם, כדרך שאתה נוהג בעולה, אתה נוהג בתמורה וכו', כדרך שאתה נוהג בשלמים, אתה נוהג בוולדי שלמים ובתמורה", וראה להלן. (4) ואין נקבה קריבה עולה, ראה למעלה פ"א הכ"א, וראה שם הי"ד, שממירים נקבות בזכרים, וזכרים בנקבות. (5) ואסור ליקרב על המזבח. (6) שהרי המקדיש נקבה לעולה, דינה שתירעה עד שתסתאב ותימכר ויביא בדמיה עולה (במשנה, שם יח:). ותמורת עולה כעולה, והוא-הדין שבעלת מום, שהזכיר רבינו לפני כן – "תימכר ויביא בדמיה עולה". (7) בין זכר בין נקבה. (8) משנה, שם כא, ב. (9) פ"ד ה"א, ודבר זה הלכה למשה מסיני. ומיתה זו היא: שמכניסה לבית ונועל

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי ז' אדר-א' – ספר קרבנות – הלכות תמורה קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

קריבות אלא נפדות אחר שנופל בהן מום קבוע (פ"ג מהל' איסורי מזבח ה"י. פ"ד מהל' פסולי המוקדשין הט"ז, ופ"ד מהל' קרבן פסח ה"ד). (38) נלמד מדין בהמה, שהקדישה חצייה עולה וחצייה שלמים, שלמעלה (כסף-משנה). (39) [בתמורה כו, ב: "אמר אביי, אמר חצייה עולה וחצייה מעשר, דברי הכל עולה קריבה". "ואפשר שבנוסחאות שלו (= של רבינו) מצא חצייה עולה וחצייה תמורה, דברי הכל עולה קריבה וכו'"] (הראב"ד, וראה להלן). וכעין זה כתב ה'סוף משנה: "ורבינו נראה שהיה גורס הכל מודים, היכא דאמר חצייה תמורה וחצייה עולה, דברי הכל קריבה. חצייה עולה וחצייה מעשר, תקרב עולה". והראב"ד הטעים בזה "כיון דאיכא איסורא (= שאסור להמיר) לא איכוין מעיקרא לאיסורא, ולבסוף הוא דטעה ואימליך (= ונמלך) והמיר". אבל זה אינו אלא לפי גירסתו "חצייה עולה וחצייה תמורה", אבל לפי דברי רבינו "חצי בהמה זו תמורה, וחצייה עולה" שהקדים "תמורה" ל"עולה", אין לומר כדברי הראב"ד. וצריך לומר כמו שכתבנו למעלה (פ"א הט"ז, הערה קטז), שאע"פ שאין ממירים באיברים, אם אמר "לבה או ראשה של בהמה זו תמורה" פשטה קדושה בכולה, ואם כן כאן באומר "חצי בהמה זו תמורה וחצייה עולה, שוודאי נתכוון לשתייה, אין מקום להתפשטות הקדושה בכולה ע"י החצי של התמורה, שהרי החצי השני – עולה, ומכיון שכך לא חלה התמורה כלל, שהרי אין ממירים באיברים, ולעומת זאת, חצי העולה – נשאר, שהרי אפשר להקדיש חצי עולה ושוב פשטה קדושה בכולה, וראה להלן]. (40) [אף כאן, כמו למעלה בתמורה, אין מעשר בהמה לחצאין] (הראב"ד, וכן הוא בעירובין נ). והואיל והחצי השני הוא עולה, לא שייך לומר פשטה קדושה בכולה, ונשאר רק חצי עולה, ושוב פשטה קדושה בכולה כנ"ל]. (41) [הואיל ואף אחד מהם אינו נתפס לחצאין, והואיל ולא שייך באף אחד מהם "פשטה קדושה בכולה", כיון שכל אחד השני עומד כנגדו – על כרחנו שכוונתו היתה לומר או חצייה תמורה או חצייה מעשר, ועי' ב'אור שמח']. (42) אם כוונתו לתמורה הנוהגת בכל הקרבנות, או כוונתו למעשר בהמה שיש לו חומרות אחרות (תמורה שם).

יג, יב) "והעברת כל פטר רחם", ובמעשר נאמר (ויקרא כז, לב) "כל אשר יעבור תחת השבט", ולמדו מעשר מבכור בגזירה-שוה "עברה עברה" (חולין לז:). (27) של בכור ושל מעשר. (28) משנה, תמורה כא, א: "תמורת הבכור והמעשר וכו', הרי אלו בכור וכמעשר ויאכלו במומן לבעלים".

1 ב. תמורת הבכור - לפהנים, ותמורת המעשר -
2 לבעלים.³⁰ וכשם שאין פודין בכור ומעשר שנופל
3 בהן מום.³¹ כמו שבארנו בהלכות אסורי מזבח,³² כך
4 אין פודים תמורתן.³³

(29) (בכת"י תימן, אין כאן הפסק, ו"תמורת הבכור וכו' מחובר למה שלפניו: "עד שיפול בם מום ותאכל תמורת הבכור וכהנים וכו'", וכן נכון). (30) כלומר, מה שאמרו במשנה שם "תמורת הבכור והמעשר הרי אלו בכור וכמעשר ויאכלו במומן לבעלים", היינו כשם שהמעשר שייך לבעלים, והבכור שייך לכהנים והם בעליו, כמו כן תמורתם: המעשר לבעלים והבכור לכהנים, שהם הבעלים שלו ולא ישראל שהמיר. וכן נראה בזבחים ט, א - משאלת הגמרא בעניין מותר הפסח שהוא שלמים – "אימא, אם שחטו לשם בכור שיהיה בכור וכו' ליתביה לכהן", והוא-הדין לתמורה שכתוב בה "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש", שהיא שייכת לכהן, אבל דעת ה'תוספות' (זבחים עה: דיבור-המתחיל "בכור") שתמורת הבכור לבעלים, היינו לישראל ולא לכהן, וראה להלן פ"ד ה"ו ('אור שמח'). (31) ראה מה שכתב רבינו בפ"א מהל' בכורות ה"ז לעניין בכור, ובפ"ו שם ה"ה"ז לעניין מעשר בהמה. (32) פ"א ה"ב. (33) בזבחים עה, ב - פשט רבא בעייתו של רמי בר חמא, לעניין תמורת בכור, מהברייתא "בכור ומעשר שהוממו, עושין תמורה ותמורתן כיוצא בהן" (וראה ב'תוספות' הנ"ל שם). ובתמורה יג, ב - מפורש כן לעניין תמורת מעשר בהמה, שאינה נגאלת ('יד איתן').

5 ג. בהמה שהקדישה חצייה עולה וחצייה שלמים.³⁴
6 תמורתה.³⁵ כמוה.³⁶ וכן כל פהמת הקדש שאינה
7 קרבה מפני תחלת הקדשה.³⁷ הרי תמורתה כמוה.³⁸
8 אומר: חצי בהמה זו תמורה וחצייה עולה - הרי זו
9 תקרב עולה.³⁹ חצייה עולה וחצייה מעשר - תקרב
10 עולה.⁴⁰ חצייה תמורה וחצייה מעשר.⁴¹ הרי זו
11 ספק.⁴² ואינה קרבה.

12 ד. המקדיש בעלת מום עובר,⁴³ ואין צריך לומר
13 תמימה,⁴⁴ ואחר כך נולד בה⁴⁵ מום קבוע ונפדית,
14 והמיר בה אחר שנופדית - הרי זו תמורה,⁴⁶ ואינה
15 קרבה ואינה נפדית,⁴⁷ אלא מניחה עד שתמות.⁴⁸
16 אינה קרבה - מפני שבפאה מוכח קדשה דחיה,⁴⁹
17 ואינה נפדית - שאין בכח קדשתה לתפש פדיונה.⁵⁰

(43) שאילו בעלת מום קבוע, אינה עושה תמורה (למעלה פ"א ה"ג). (44) כלומר, הקדיש בהמה תמימה. (45) כלומר, לתמימה או לבעלת המום העובר. (46) בבכורות טז, א: "בין לפני פדיונו בין לאחר פדיונו, עושה תמורה", שהרי "אינם יוצאים לחולין לכל דבר כדי שיהיו מותרים בגיזה ועבודה אחר פדיונם" (להלן ה"ה, ועי' 'תוספות' שם ד"ה "ותמורה"). (47) כלומר, אין אפשרות לפדות תמורה זאת. (48) דברי רב נחמן בשם רבה בר

(34) שהיא "קדושה ואינה קריבה אלא רועה עד שיפול בה מום ותמכר ויביא בחצי דמיה עולה ובחצי דמיה שלמים (פט"ו מהל' מעשה הקרבנות ה"ג, וראה למעלה פ"ב ה"ד). (35) אם המיר בה. (36) שאינה קריבה אלא תרעה עד שיפול בה מום ותמכר, ויביא בחצי דמיה עולה ובחצי דמיה שלמים. והוא בברייתא תמורה כו, א. (37) נראה, שהכוונה לבעלת מום עובר, או הקדיש תמימה ואחר-כך נולד לה מום קבוע, שעושות תמורה (למעלה פ"א ה"ג) ורובע ונרבע וכיוצא בהן (למעלה שם ה"ח), והמפריש נקבה לפסחו או לעולתו או לאשמו (שם הכ"א), שכולן אינן

התמורה עושה תמורה" (למעלה פ"א הט"ו) אבל עכשיו שאינו יודע באיזו המיר, הרי היא מוטלת בשני ספקות שהם שלשה: א' שמא היא תמורת התמורה והרי היא חולין, ב' שמא היא תמורת השניה, שהיא ספק עולה ספק שלמים, והרי היא כמותה, וגם בזה אי אפשר שתועה עד שתסתאב ותיפדה מספק כיון שהביא אחת, שמא ישכחוה ויפדוה על אחת (כנ"ל בשם לחם-משנה). (65) תוספתא, שם. כלומר, בהמת חולין (כסף-משנה). (66) שהמירה על אחד מהתערובת השניה (= תמורת ספק וקרבת פסח). (67) כלומר, תמורת תמורה ראשונה. (68) זו התמורה השניה. (69) כלומר, החולין שהביא מתוך ביתו נשאר חולין כמו שהיה, שהרי גם התמורה, השניה שעמה היא חולין, כמבואר למעלה (ובפ"א הט"ו). (70) כלומר, התמורה השניה היא תמורת הבהמה האחרת, שהביא אותה בצירוף התמורה הראשונה (היא ספק הקרבן). (71) כלומר, החולין שהביא מביתו. (72) כלומר, אם התמורה השניה היא עולה – הרי הוא מקדיש זו החולין לשלמים, ואם התמורה השניה היא שלמים – הרי זו לעולה. (73) תוספתא, שם. כלומר, ספק זבח וספק תמורה (שהרי יש גם ספק חולין). (74) פ"ו.

ז. שְׁלָמִים שֶׁנִּתְעַרְבוּ בַּכֹּכֹר אוּ בַּמַּעֲשֹׂר⁷⁵ וְהַמִּיר בְּאַחַד מֵהֶן⁷⁶ - הָרִי זֶה לֹא יִקְרָב⁷⁷, אֲלֹא יִרְעָה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוֹם וְיִפְדָּה⁷⁸, וְיֵאָכַל בַּכֹּכֹר אוּ כַּמַּעֲשֹׂר כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁷⁹.

(75) תוספתא, תמורה פ"ג: "שלמים שנתערבו בככור, שניהם ירעו עד שיסתאבו ויאכלו בככור" (וראה בפ"ו מהל' פסולי המוקדשין ה"ד). (וברור שצריך לפדות את זה שהוא שלמים, אע"פ שאינו יודע מי הוא, כדלהלן). (76) ואם כן, התמורה היא ספק שלמים ספק בכור (או מעשר). (77) תוספתא שם, שהרי תמורת הבכור (או המעשר) אינם קריבים, אלא נאכלים במום (ראה למעלה ה"ב). (78) אף שתמורות הבכור והמעשר שנפל בהן מום, אינם צריכים פדיון (למעלה ה"ב) – צריך כאן פדיון משום תמורת שלמים, שדין תמורת שלמים כשלמים (למעלה ה"א). ובדפוס רומי וויניציאה ובכתי' תימן, חסרה המילה "ויפדה", וראה ב'לחם משנה' 'מעשה רוקח' ו'אור שמח'. (79) למעלה ה"ב.

יום רביעי ח' אדר-א' ה'תשפ"ב

פרק רביעי

יבאר כיצד דין ולדות הקדשים וולדי ולדות, והמשנה את הקדשים מקדושה לקדושה.

א. בַּיֵּצֵד דִּין וְלִדּוֹת הַקִּדְּשִׁים? וְלֵד שְׁלָמִים וְלֵד תְּמוֹרֹת שְׁלָמִים - הָרִי אֵלּוּ בְּשָׁלְמִים, וְהֵן עֲצָמָן בְּשָׁלְמִים² לְכָל דְּבָר³. וְכֵן וְלֵד הַתּוֹדָה וְלֵד תְּמוֹרֹת - הָרִי אֵלּוּ יִקְרָבוּ בַּתּוֹדָה⁴, אֲלֹא שֶׁאֵינָן טְעוּנִין לָחֶם. שֶׁאֵין מְבִיאִין לָחֶם אֲלֹא עִם הַתּוֹדָה עֲצָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: עַל זֶבַח הַתּוֹדָה; עָלָיו - וְלֹא עַל וְלֵדָה וְלֹא עַל תְּמוֹרֹתָהּ, כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?³¹

אבוה, בבכורות שם. (49) שהתפס אותה בבהמה שנפדתה כבר. (50) בכורות, שם.

ה. כָּל הַתְּמוֹרוֹת שֶׁהָיוּ בְּעָלֵי מוֹמִין קְבוּעִין מִתְחַלְתֵּן⁵¹ - הָרִי אֵלּוּ יִפְדּוּ, וְאֵינָן יוֹצְאִין לְחָלִין לְכָל דְּבָר כְּדִי שֶׁיִּהְיֶה מִתְּרִין בְּגִזָּה וְעִבּוּדָה אַחֵר פְּדִינָן⁵². שֶׁהַקִּדְּשָׁה חָלָה בַּתְּמוּרָה עַל פְּעֻלַּת מוֹם קְבוּעִי⁵³, שֶׁנֶּאֱמַר: אוּ רַע בְּטוֹב, וְרַע הָאֱמוּרָה קָאן הוּא פֻּעַל מוֹם⁵⁴ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ שֶׁאֵינּוּ רְאוּי לְקָרְבָן, וְאֵף עַל פִּי כֵן פְּתוּב בּוֹ יִהְיֶה קִדְּשִׁי⁵⁵.

(51) כלומר, אף-על-פי שהיו בעלי מומין קבועים מתחילתן, וכל-שכן אם היו תמימים מתחילתן ואח"כ נפל בהם מום. (52) משנה, תמורה טז, ב. יז, א. (53) כלומר, אע"פ שבחקדש אם הקדיש בעל מום בתחילה, מותר בגזירה ועבודה אחר פדייה (ראה פ"א מהל' מעילה ה"ט), לפי שלא חלה עליו קדושת הגוף אלא קדושת דמים בלבד – בתמורה חלה קדושת הגוף אף על בעל מום. (54) ראה במשנה, תמורה ט, א. (55) ראה רש"י שם יז, א.

ו. עוֹלָה שֶׁנִּתְעַרְבָה בְּזִבְחִים⁵⁶ וְהַמִּיר⁵⁷ בְּאַחַת מִן הַתְּעִרּוּבוֹת⁵⁸ - הָרִי זֶה מְבִיא⁵⁹ בְּהֶמָּה אַחֶרֶת וְאוֹמֵר: אִם תְּמוֹרֹת עוֹלָה הִיא זֶה - הָרִי בְּהֶמָּה זֶה שְׁלָמִים⁶⁰, וְאִם תְּמוֹרֹת שְׁלָמִים הִיא זֶה - הָרִי בְּהֶמָּה זֶה עוֹלָה⁶¹. וְנִמְצָא הַבְּהֶמָּה שֶׁהִבִּיא עִם הַתְּמוּרָה פְּעוֹלָה וְשְׁלָמִים שֶׁנִּתְעַרְבוּ זֶה בְּזֶה⁶². חֲזַר וְהַמִּיר⁶³ בְּאַחַת מִשְׁתֵּיהֶן וְאֵין יֹדֵעַ בָּאֵי זֶה מִהֶן הַמִּיר⁶⁴ - מְבִיא זִבְחִי⁶⁵ אַחֵר מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וְאוֹמֵר עַל הַתְּמוּרָה הַשְּׁנִיָּה⁶⁶: אִם תְּמוֹרֹת תְּמוּרָה⁶⁷ הִיא זֶה⁶⁸ - הָרִי זֶה שֶׁהִבִּיא חָלִין⁶⁹, וְאִם תְּמוֹרֹת עוֹלָה אוּ שְׁלָמִים הִיא⁷⁰ - הָרִי זֶה שֶׁהִבִּיא⁷¹ עוֹלָה אוּ שְׁלָמִים⁷². וְהָרִי זֶה שֶׁהִבִּיא עִם הַתְּמוּרָה הַשְּׁנִיָּה כְּזִבְחַת וְתְּמוּרָה⁷³ שֶׁנִּתְעַרְבוּ זֶה בְּזֶה. וְכִבֵּר בְּאַרְנוֹ דִּין הַתְּעִרּוּבוֹת בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין⁷⁴.

(56) כלומר, בשלמים – בתוספתא תמורה פ"ג (הוצאת צוקרמנדל עמ' 555, 13): "עולה שנתערבה בזבחים, ירעה (צ"ל: ירעו) עד שיסתאבו וימכרו, ויביא בדמי יפה שבהן זבח, ובדמי יפה שבהן עולה". והביאה רבינו בפ"ו מהל' פסולי המוקדשין ה"ה-ו. (57) בתוספתא, שם. (58) ואינו יודע באיזה מהן (תוספתא, שם). והרי תמורה זו הראשונה ספק עולה ספק שלמים, ואי אפשר להקריבה על המזבח, אלא תרעה עד שתסתאב ויפול בה מום ויפדה אותה ויביא בדמיה עולה או שלמים, אחד משני הקרבנות האלה, ויביא מביתו לקרבן השני. אלא שחששו שמא עד שיפול בה מום – ישכחו שספק הוא ולא יפדו אלא על קרבן אחד, ולכן הצריכוהו לקחת בהמה אחרת, כדלקמן, כדי שיהיו לפניו שני קרבנות, ולכשיסתאבו ויפלו בהם מומים, יפדו שניהם (לחם-משנה, ועי' ראב"ד). (59) תוספתא, שם. (60) כלומר, מקדישה נדבה. (61) נדבה כנ"ל. (62) שדינם נתבאר למעלה, ומפורש בפ"ו מהל' פסולי המוקדשין שם, שירעו עד שיסתאבו וכו'. (63) תוספתא, שם. (64) שאם ידע שהמיר בזו התמורה (הראשונה) – הרי זו חולין "שאין

- 1 בְּלִדּוֹת עֶצְמָן; אָבֵל וְלִדֵּי וְלִדּוֹת - אֵינָן קָרִיבִין.⁵
 2 שְׁמִתוֹף מֵעֶשְׂרִי נֶכֶד שֶׁהוּא מְשִׁיחַ אוֹתָן לְגַדֵּל מִהֶן
 3 עֲדָרִים עֲדָרִים⁷, וּלְפִיכֶךָ קוֹנְסִין אוֹתוֹ וְלֹא יִקְרִיבֻם.

(2) כלומר, וולד השלמים וולד תמורת השלמים הם עצמם קריבים על המזבח, ולא שירעו עד שיפול במם מום ויביא בדמיהם שלמים. (3) שטעונים גם סמיכה, נסכים ותנופות חזה ושוך. (4) משנה שם יח: ונלמד בגמרא שם ממה שנאמר (ויקרא ז, יב) "אם על תודה יקריבנו" - "אם על תודה" לרבות וולדות. (5) אלא רועים עד שיסתאבו, ורש"י (שם) כתב שכונסן לבית ונועל בפניהם את הדלת ומתים ברעב. (6) שלא הקריב מיד את וולדות השלמים והתורה וולדות תמורתם, אלא השאירם עד שגם הם ילדו. (7) וכשיקריבם אחר זמן רב יהיה לו הרבה בשר לאכילה, שהשלמים והתורה נאכלים לבעלים, ובינתיים הוא עובר על הלאו של "לא תאחר לשלמו".

- 4 ב. וְלִדֵּי הַחֲטָאתָה⁸ יָמוּתוּ⁹, וְאֵין צָרִיף לֹאמַר וְלִדֵּי
 5 תְּמוּרָתָהּ¹⁰.

(8) והיא אחת מחטאות המתות. (9) היינו שמכניס אותו לבית ונועל את הדלת עד שימות וכגון שהקדישה ואחר כך נתעברה אבל אם נתעברה לפני שהקדישה אין הוולד מת. (10) של חטאת בוודאי ימות, שהרי תמורת החטאת עצמה אף היא מתה.

- 6 ג. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַחֲטָאתָה¹¹ וּמִצָּא בָּהּ¹² בֶּן אֲרֻבָּה¹³
 7 חֵי¹⁴ - הָרִי זֶה נֶאֱכָלָתָה¹⁵ כְּבִשְׁרֵי הַחֲטָאתָה¹⁶; שְׁוֹלֵלִי
 8 הַקִּדָּשִׁים בְּמִעֵי אֶמֶן הֵם קְדוּשִׁים¹⁷.

(11) וכגון שהיתה שעירה, אבל כבשה אי אפשר שתלד בתוך שנתה הראשונה. (12) בבטנה. (13) והכוונה לבהמה גסה, שזמן עיבורה הוא תשעה חדשים, אבל זה לא ייתכן, שהרי בבהמה גסה אין חטאת, שתהיה נקבה אלא זכר, והזאתו בפנים והוא נשרף ואינו נאכל. (14) המדובר בבהמה דקה, שזמן עיבורה חמישה חדשים. ולפי שלא כלו לו חדשיו, הרי הוא כאבר מאברי אמו, אבל אם מצא בן חמשה חדשים חי - דינו כוולד חטאת שימות. ומכיוון שהביא רבינו דין זה סמוך לוולד חטאת, נראה, שהמדובר כשהקדישה ואחרי כן נתעברה, כדלהלן, אבל אם נתעברה ואחרי כן הקדישה, שאין הוולד מת - אין הבדל בין כלו לו חדשיו ללא כלו לו חדשיו. (15) בלי שחיטה, ששחיטת אמו מתירתו באכילה. (16) לזכרי כהונה ולפנים מן הקלעים (=בעורה) וליום אחד. (17) ולא בעת לידתם, ויש בהם קדושת חטאת, וראה בתמורה שם שזוהי מחלוקת בין שתי ברייתות, ולפי ברייתא אחת היא נאכלת לכל אדם ובכל מקום, משום שוולדי קדשים אינם קדושים אלא בלידתם.

- 9 ד. וְלִדֵּי תְּמוּרַת הָאֵשֶׁם וְלִדֵּי וְלִדָּה עַד סוֹף הָעוֹלָם -
 10 יָרְעוּ עַד שְׁיִפֹּל בָּהֶם מוֹם, וְיִמָּכְרוּ וְיִפְּלוּ דְמִיָּהֶן
 11 לְנִדְבָה¹⁸. וְאִם יִלְדָּה זָכָר¹⁹ אַחֵר שֶׁהִקְרִיב אֲשָׁמוֹ²⁰ -
 12 הוֹלֵךְ עִצְמוֹ יִקְרֵב עוֹלָה. הַפָּרִישׁ נִקְבָּה לְאֲשָׁמוֹ
 13 וְיִלְדָּה - תִּרְעָה הִיא וּבָנָה עַד שְׁיִפֹּל בָּהֶן מוֹם,

(26) מעשר בהמה. (27) אינו קרב, שהרי גם תמורת המעשר עצמה אינה קריבה. (28) משנה בתמורה כא. "תמורת הבכור והמעשר, ולדן, וולד וולדן עד סוף העולם הרי אלו

וְיִמָּכְרוּ וְיִבִּיא בְּדָמֵי שְׁנֵיהֶם אֲשָׁמוֹ²¹. וְאִם כָּבֵד¹⁴
 15 הַקְּרִיב אֲשָׁמוֹ - יִפְּלוּ דְמִיָּהֶן לְנִדְבָה²².

(18) ופירושו "שיפלו דמיהם לנדבה" ראה להלן הלכה ח, שנותן המעות בשופרות (=תיבות) שהיו במקדש, ובית דין מקריבין באותן המעות עולות נדבה (ולא אשם, שאין אשם בא בנדבה). (19) כלומר, תמורת האשם ילדה זכר. (20) שאין חשש שיקריבוהו לאשמו. (21) ראה במשנה תמורה יט: "המפריש נקבה לאשם (ואשם אינו בא אלא ממין זכר) תרעה עד שתסתאב ותימכר ויביא בדמיה אשם וכו'". ולעניין וולדה אמרו שם (בגמרא שלפני המשנה הנ"ל), שאפילו רבי אליעזר שאמר "המפריש נקבה לעולה וילדה זכר הוא עצמו יקרב עולה", מודה במפריש נקבה לאשם וילדה זכר שאינו קרב אשם, לפי שאין שם אשם על אמו (אבל בעולה יש מציאות של נקבה, בעולת העוף). (22) לעולה, שהרי כבר הקריב אשמו.

- 16 ה. וְלִדֵּי תְּמוּרַת הָעוֹלָה וְלִדֵּי וְלִדָּה עַד סוֹף הָעוֹלָם
 17 - הָרִי אֵלֶּי עוֹלָה, וְהֵן עִצְמָן יִקְרְבוּ עוֹלָה²³. הַפָּרִישׁ
 18 נִקְבָּה לְעוֹלָתוֹ וְיִלְדָּה, אֵף עַל פִּי שְׁיִלְדָּה זָכָר - יִרְעָה
 19 עַד שְׁיִפֹּל בּוֹ מוֹם, וְיִבִּיא בְּדָמֵי עוֹלָה²⁴. כָּבֵד בְּאֲרָנוֹ
 20 בְּמַעֲשֵׂה הַקְּרָבָנוֹת, שְׂכָל מְקוֹם שֶׁאֵנוֹ אוֹמְרִין יִפְּלוּ
 21 לְנִדְבָה, הוּא שִׁיתָן הַמְּעוֹת בְּשׁוּפְרוֹת שֶׁהֵיוּ בְּמִקְדָּשׁ,
 22 שֶׁבְּאֲרָנוֹ בְּשָׂקָלִים כֶּמֶה הֵם²⁵, וּבֵית דִּין מְקַרְבִּין
 23 בְּאוֹתָן הַמְּעוֹת עוֹלוֹת נִדְבָה, וְנִסְפִּיהֶם מִשָּׁל צָבוּר,
 24 וְאֵינָן טְעוֹנוֹת סְמִיכָה. אָבֵל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר הוּא עִצְמוֹ
 25 יִקְרֵב עוֹלָה אוֹ יִבִּיא בְּדָמֵי עוֹלָה - הָרִי זֶה טְעוֹנָה
 26 סְמִיכָה, וְנִסְפִּיהָ מִשָּׁל.

(23) משנה שם יח: ונלמד שם יז: ממה שנאמר (דברים יב, כו-כז) "רק קדשיך אשר יהיו לך ונדריך תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ה' ועשית עולותיך הבשר והדם על מזבח ה'" וגו' - "רק קדשיך" אלו תמורות וכו' "אשר יהיו לך" אלו הוולדות כו', "ועשית עולותיך הבשר והדם" כדרך שאתה נוהג בעולה אתה נוהג בתמורה וכו'. (24) ואינו קרב עצמו עולה משום שאמו שהיא הקדושה הראשונה, והוא בא מחמתה, אינה קריבה עולה, שאין עולה באה אלא מן הזכר, אבל וולד תמורת עולה אף שהתמורה עצמה אינה קריבה, משום שהיא נקבה - וולדה קרב, משום שההקדש הראשון, שהתמורה באה מחמתו, היה זכר והוא קרב. (25) כמה שופרות היו במקדש.

- 27 ו. וְלִדֵּי הַמַּעֲשֵׂר²⁶, [וְלִדֵּי] תְּמוּרַת הַמַּעֲשֵׂר²⁷, וְלִדֵּי
 28 תְּמוּרַת הַבְּכוֹר, וְלִדֵּי וְלִדָּה עַד סוֹף הָעוֹלָם -
 29 הָרִי אֵלֶּי לֹא יִקְרְבוּ, אֲלָא יָרְעוּ עַד שְׁיִפֹּל בָּהֶן מוֹם²⁸
 30 וְיִאֲכָלוּ, כְּבִכּוֹר וּכְמַעֲשֵׂר שֶׁנֶּפֶל בָּהֶן מוֹם. וְלִדּוֹת
 31 תְּמוּרַת הַבְּכוֹר - לִפְנֵיהֶן²⁹, וְלִדּוֹת מַעֲשֵׂר וְתְּמוּרָתוֹ³⁰ -
 32 לְבַעֲלֵיו³¹.

בכורות טו: שמי שסובר "אין בעלי חיים נדחין" - סובר שאם ילדה לפני פדיונה הוולד קדוש.

י. קדשים שהפילו נפל או שליח⁴⁷ - יקברו, והרי¹⁶ הם אסורים בהנאה⁴⁸.

(47) כים שבו מונח העובר במעי אמו. ואף על פי שהפילה שליא בלבד ולא היה בה עובר - בוודאי נמח בה הוולד, כי אין שליא בלי וולד. (48) משנה בתמורה לג: "ואלו הן הנקברין קדשים שהפילה יקברו, הפילה שליא תיקבר". ומפרש רש"י שכל הנך נקברין משום שהם איסורי הנאה, וכמו כן מפורש במשנה חולין עז. "המבכרת שהפילה שליא ישליכנה לכלבים. ובמוקדשין תיקבר".

יא. המשנה את הקדשים מקדשה לקדשה⁴⁹ - עובר¹⁸ בלא תעשה; שנאמר בבכור: לא יקדיש איש אתו¹⁹ - שלא יעשנו עולה או שלמים⁵⁰. והוא הדין לשאר הקדשים שאין משנין אותן מקדשה לקדשה⁵¹, אֶחָד²¹ קדשי מזבח ואֶחָד קדשי בדק הבית⁵². פיצד⁵³? אם הקדיש לבדק ההיכל - לא ישנה לבדק המזבח⁵⁴. וכן כל פיוצא בזה⁵⁵. ואין לוקין על לאו זה⁵⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אם הקדיש לבדק ההיכל, לא ישנה לבדק המזבח."

נאמר במשנה (לב. ב.) "אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית, אין משנין אותן מקדושה לקדושה". ובפירוש המשנה נחלקו הרמב"ם והראב"ד, ולדעת הרמב"ם אין לשנות גם בקדשי בדק הבית גופא, ולכן פסק שאסור לשנות מבדק ההיכל לבדק המזבח.

אבל הראב"ד השיג עליו, וכתב "אין שינוי בין קדשי היכל לשאר עזרות ולא למזבח" ולשיטתו הדין במשנה הוא רק בקדשי מזבח שאין משנים אותם אפילו מקדשים קלים לחמורים "אבל בדק הבית מה יש בין זה לזה". והוא כשיטת רש"י בש"ס.

ויש לומר שטעם הראב"ד הוא כרש"י בחומש, שפירש הפסוק "ויקחו לי - לשמי", שהנתינה למשכן ולמקדש צריכה להיות "לשמי", היינו לשם הקב"ה, ולכן אם הקדיש לבדק הבית יכול לשנות לבדק המזבח כי נתינת שניהם היא "לשמי", ופחות נוגע החילוק הפרטי שבין בדק הבית לבדק המזבח.

(על-פי לקו"ש חלק ט"ז עמוד 287)

(49) שאומר על עולה, הרי זו שלמים או על שלמים הרי זו עולה, וכן כל כיוצא בזה. (50) היינו שלא יאמר "הרי זו עולה" או "הרי זו שלמים". (51) ספרא בחוקותי (פרשה ה הלכה ב-ג) "מנין שלא יקדיש אדם בכור, תלמוד לומר בכור לא יקדיש איש אותו וכו' אין לי אלא בכור מנין לכל הקדשים שאין משנין אותם מקדושה לקדושה, תלמוד לומר (שם) בבהמה לא יקדיש איש אותו" "כאילו אמר כל מה שיהא לה' בבהמה לא יקדיש איש אותו קדושה אחרת אלא

בככור וכמעשר ויאכלו במומן לבעלים". (29) רבינו מפרש מה שאמרו במשנה שם "ויאכלו במומן לבעלים" שהיינו לכהן, ולא לישראל. (30) כלומר, וולדות מעשר וולדות תמורת מעשר. ואילו תמורת המעשר עצמו, שהיא לבעלים, כבר הביא רבינו למעלה פרק ג שם. (31) במשנה שם: "ויאכלו במומן לבעלים".

ז. וְלֹד תְּמוּרַת הַפֶּסַח - תְּמוּרַת הַפֶּסַח: אִם הָיְתָה אִמּוֹ קָרְבָּה שְׁלָמִים³² - וְלֹדָהּ יִקְרַב שְׁלָמִים; וְאִם הָיְתָה יִדְנָה שְׁתַּמְכַּר וְנִבְיָא בְּדָמֶיהָ שְׁלָמִים³³ - אִף וְלֹדָהּ נִמְכָּר וְנִבְיָא בְּדָמָיו שְׁלָמִים. הַפְּרִישׁ נִקְבָּה לַפֶּסַח³⁴ וְלֹדָהּ³⁵, או שֶׁהַפְּרִישָׁה מְעַבְרָת - הִיא וְלֹדָהּ יִרְעוּ עַד שְׁיֵפֶל בָּהֶן מוֹם, וְנִבְיָא בְּדָמֶיהֶן פֶּסַח. וְאִם נִשְׁאַרָה נִקְבָּה זֶה עַד אַחֵר הַפֶּסַח או שְׁיֵלָדָה אַחֵר הַפֶּסַח - תִּרְעָה הִיא וְלֹדָהּ עַד שְׁיֵפֶל בָּהֶן מוֹם, וְנִבְיָא בְּדָמֶיהֶן שְׁלָמִים³⁶.

(32) כגון, שהתפס בהמת החולין בקרבן פסח, אחר חצות יום י"ד. (33) כגון שהמיר לפני חצות יום י"ד. (34) ברייתא מובאה בתמורה יט. וראה בפרק א מהלכות קרבן פסח הלכה א, שהפסח אינו בא אלא ממין זכר. (35) כלומר, שנתעברה לאחר שהפריש. (36) כחכמים שם. ואף על פי, שפסח בשאר ימות השנה קרב שלמים ושלמים באים נקבה - נקבה זו שהפרישה לפסח, לא תקרב שלמים, שכל קדושתה היא קדושה פסולה, שהקדישה לפסח, ואין פסח בא נקבה, לפיכך נדחית היא וגם וולדה מהקרבה לשלמים, אלא ירעו עד שיתאבדו ויביא בדמיהם שלמים.

ח. וְלֹדוֹת הַקִּדְשִׁים שִׁינְאוּ דֶּרֶךְ הַפֶּן³⁷, או שְׁיֵלָדוֹ טַמְטוֹם³⁸ וְאֶנְדְּרוֹגִינוֹס³⁹ וְכִלְאִים⁴⁰ וּטְרֵפָה⁴¹ - הֲרִי אֵלָיו יִפְדוּ⁴², וְנִבְיָא בְּדָמֶיהֶן קִרְבָּן⁴³ הָרְאוּי לְהִבְיָא בְּדָמֵי וְלֹד שָׁל זֵו⁴⁴.

(37) כגון שנתקשתה לילד וחתכו את דופן בטנה והוציאו את הוולד. (38) שאין לו לא אבר זכרות ולא אבר נקבות. (39) שיש לו גם אבר זכרות וגם אבר נקבות. (40) כגון תיש הבא על הרחל (=כבש). (41) ראה בפרק י מהלכות שחיטה הלכה ח שבעים מיני טריפה. ואף כי אין פודין טריפה להאכילה לכלבים (פרק ב מהלכות איסורי מזבח הלכה י) - יש לחלק בין אם נטרפה לאחר שהקדישוה שאין פודין אותה, לבין אם היתה טריפה במעי אמה שפודין אותה. (42) אף אם לא נפל בהם מום, שאין לך מום גדול מזה (לחם משנה). (43) איזה שירצה. (44) טעם הדברים לפי שוולדות הקדשים במעי אמן הם קדושים וחל על הוולד שהוא יוצא דופן וכו' קדושת דמים.

ט. וְלֹד בַּעֲלַת מוֹם⁴⁵ - הֲרִי הוּא פֹלֵד הַתְּמִימָה לְכָל דָּבָר, וְיִקְרַב⁴⁶ בְּרָאוּי לוֹ.

(45) כלומר, נולד מבהמה בעלת מום וכגון שהוקדשה בעת שהיתה תמימה או היתה בעלת מום עובר ואחרי כן הוממה, וולד זה נולד לפני שנפדתה האם. (46) כן מפורש בגמרא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי ח' אדר"א – ספר קרבנות – הלכות תמורה קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

כמו שפארנו בסוף מעילה, ראוי להתבונן בהן, וכל
מה שאתה יכול לתן לו טעם - תן לו טעם. הרי
אמר חכמים הראשונים, שהמלך שלמה הבין רב
הטעמים⁶⁵ של כל חקי התורה. יראה לי, שזה
שאמר הפתוב: והיה הוא ותמורתו יהיה קדש,
פענן שאמר: ואם המקדיש יגאל את ביתו ויסף
חמישית בסוף ערבו עליו. ירדה תורה לסוף מחשבת
האדם וקצת יצרו הרע. שטבע של אדם נוטה
להרבות קנינו ולחוס על ממונו, ואף על פי שגדר
והקדיש - אפשר שחזר בו ונחם ויפדה בפחות
משווי. אמרה תורה: אם פדה לעצמו - יוסיף
חמש. וכן אם הקדיש בהמה קדשת הגוף, שמא
יחזר בו, וכיון שאינו יכול לפדותה יחליפה
בפחותה ממנה; ואם תתן לו רשות להחליף הרע
בטובה - יחליף היפה ברע ויאמר טוב הוא. לפיכך
סתם⁶⁶ הפתוב בפניו שלא יחליף, וקנסו אם החליף
ואמר: והיה הוא ותמורתו יהיה קדש. וכל אלו
הדברים כדי לכף את יצרו ולתקן דעותיו. ורב דיני
התורה אינן אלא עצות מרחוק מגדול העצה לתקן
הדעות וליתר כל המעשים. וכן הוא אומר: הלא
כתבתי לך שלישים במעצות ודעת. להודיעך קשט
אמרי אמת, להשיב אמרים אמת לשלחך.⁶⁷

~ נקודות משיחות קודש ~

"רוב דיני התורה אינן אלא עצות מרחוק מגדול העצה לתקן
הדעות וליתר כל המעשים בו".

התוכן הפנימי של תמורה בעבודת האדם הוא יכולתו
לעשות תמורה ושינוי בעולם, הגם שהעולם עצמו מצד
בריאתו הוא תחתון שאין תחתון למטה ממנו, בכל זאת
עושים בו תמורה ונעשה דירה לו יתברך. עניין זה נפעל
על ידי התורה – "דבר ה' זו הלכה", ובפרט בהלכה הידועה
"הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה ומיד הן
נגאלין".

(על"פ יין מלכות ספר קרבנות סימן יד)

~ נקודות משיחות קודש ~

"אע"פ שכל חוקי התורה גזירות הם ראוי להתבונן בהן, וכל
מה שאתה יכול ליתן לו טעם תן לו טעם".

ומחדש כאן הרמב"ם שגם בחוקים שאין טעמים ידוע,
חובה על האדם להתבונן בהם "וכל מה שאתה יכול ליתן
בו טעם תן בו טעם". ולכאורה קשה ממה שכתב בשמונה
פרקים לרמב"ם, שמה שאמרו חז"ל "לא יאמר אדם אי
אפשי לעשות עבירה, אלא אפשי ומה אעשה ואבי
שבשמים גזר עלי" מדברת רק על חוקי התורה, אבל על
המשפטים שבה שהם מובנים בשכל צריך לומר "אי
אפשי", כי "הנפש החשובה לא תתאוה לאחד מאלו
הרעות". כלומר, חייב אדם לומר "אי אפשי" מצד טעמה

יישאר כמו שהוא". (52) משנה בתמורה לב. "אחד קדשי
מזבח ואחד קדשי בדק הבית אין משנין אותם מקדושה
לקדושה". וראה בחינוך (מצוה שנו), שכתב, שגם קדשי
בדק הבית למדו מהפסוק הנ"ל "בבהמה לא יקדיש איש
אותו" - "ירמוז בכל בהמה קדושה בין בקדושה לקדשי
מזבח בין לבדק הבית, שאין משנין אותה מקדושתה ועל
הכל נאמר לא יקדיש איש אותו" (לשון החינוך שם).
(53) אין משנים בקדשי בדק הבית (שקדשי מזבח אין משנין,
הוא שאומר על עולה שהוא שלמים או להיפך כנ"ל).
(54) שכשם שבקדשי מזבח אין משנים מעולה לשלמים
ומשלמים לעולה, כך בקדשי בדק הבית אין משנים מבדק
ההיכל לבדק המזבח. וייתכן כי מבדק הבית למזבח, מותר.
(55) שאם הקדיש לבדק דבר זה, אסור לשנותו לבדק דבר
אחר. (56) לפי שאין בו מעשה שהרי לא אהנו מעשיו,
ואינו קדוש.

1 יב. כיצד מערימין על הבכור להקדישו למזבח
2 הקדש אחר? מקדישו בבטן קדם שילד. שנאמר:
3 אשר יבכר לה' לא יקדיש איש אתו - משניבכר אי
4 אתה מקדישו, אבל אתה מקדישו בבטן⁵⁷. לפיכך
5 יש לו לומר: מה שבמעיה של מבכרת זו, אם הוא
6 זכר - הרי זו עולה⁵⁸. אבל אינו יכול לומר זכחי
7 שלמים⁵⁹, שאינו יכול להפקיע אותו מקדשתו כדי
8 להנות בו⁶⁰. ואם אמר: עם יציאת רב ראשו⁶¹ יהיה
9 עולה - הרי זה בכור ואינו עולה⁶².

(57) גמרא שם כה. "שהבכור ביציאתו [מרחם אמן] הוא
שמתקדש". (58) במשנה שם, שקדושת עולה חמורה
מקדושת בכור, שבכור נאכל לכהנים ועולה כליל לה', לכך
יכול לשנותו. (59) כלומר, מה שבמעיה של מבכרת זו הרי
הוא זבחי שלמים. (60) שם בגמרא, שבכור הוא לכהן
ושלמים נאכלים לבעליו והיא קדושה גרועה משל בכור,
ואינו יכול לשנות מקדושה חמורה לקדושה גרועה. "ונראה
שאין זה אסור אלא מדרבנן". (61) שביציאת רוב ראשו
דהיינו פדחתו, הרי הוא כילוד. (62) זוהי בעייתו של רב
עמרם מרב ששת בתמורה שם, אם אמר על הבכור, כשהוא
בבטן אמו, שעם יציאת רובו (שאו חלה עליו קדושת
בכורה) יהיה עולה, באופן שישנה כאן התנגשות של שתי
קדושות (קדושת בכור וקדושת עולה) לחול בבת אחת, איזו
מהן עדיפה, אם קדושת עולה שהיא כליל לה', או קדושת
בכור שהיא מרחם. ופשט אב"י שלא חלה קדושת עולה אלא
קדושת בכור, משום ש"דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי
שומעין". כלומר, קדושת בכור היא של הרב, של הקדוש-
ברוך הוא, ואילו קדושת עולה היא של התלמיד, שאין כאן
מצוה להקדישה לעולה.

10 יג. ואין מערימין על בהמת הקדש להקדיש עברה
11 קדשה אחרת, אלא הרי הוא פקדשת אמו; שולדות
12 הקדשים ממעי אמה הם קדושים⁶³, כמו שפארנו,
13 והרי כל עבר מהן פקדשת אמו, ואינו יכול לשנותו
14 בבטן קדרה שעשה פכור, שהפכור ביציאתו הוא
15 שמתקדש. אף על פי שכל חקי התורה גזירות הם⁶⁴,

לכ טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרפי
ספר עשירי והוא ספר טהרה
הלכותיו שמונה. וזהו סדורן: א. הלכות טמאת
מת. ב. הלכות פרה אדמה. ג. הלכות טמאת
צרעת. ד. הלכות משכב ומושב. ה. הלכות שאר
אבות הטמאות. ו. הלכות טמאת אכלין. ז. הלכות
פלים. ח. הלכות מקואות

יום חמישי ט' אדר-א' ה'תשפ"ב

הלכות טמאת מת

מצות עשה אחת. והוא דין טמאת מת.
ובאור מצוה זאת בפרקים אלו:

פרק ראשון

1) יבאר שהמת מטמא במגע ובמשא ובאוהל, טומאת היסט
האמורה בכל מקום מה היא, והנושא בבית הסתרים אם
מטמא במשא אדם ובגדים, וטומאת אוהל אם היא ככל
הטומאות, טומאות אוהל האמורה בכל מקום מה היא, ואם
הגוי מטמא באוהל, הגוי והבהמה אם מתמאין במת או
בטומאה אחרת, המת אינו מטמא עד שתצא נפשו, ואם נחלק
ועדיין הוא מרפרף.

א. המת מטמא במגע ובמשא ובאוהל טמאת
שבועה.² וטמאת מגע ואהל מפרשין בתורה,
שנאמר: הנגע במת לכל נפש אדם וטמא שבועת
ימים; ונאמר: כל הבא אל האהל וכל אשר באהל
טמא שבועת ימים.

2) יש דברים שמטמאים טומאת ערב, זאת אומרת שהנוגע
בהם או נושאם טמא אותו יום בלבד עד הערב, ויש טומאות
שהנוגע והנושא טמא שבעת ימים, בתלמוד ובלשון רבינו:
"טומאת שבעה". אלה ואלה צריכים טבילה במקווה שיש
בו ארבעים סאה.

ב. טמאת משא מפי השמועה.³ וקל וחומר הדברים:⁴
אם נבלה, שהיא טמאת ערב,⁵ ואינה מטמאה באהל,
מטמאה במשא, שנאמר: והנשא את נבלתם; המת
לא כל שפן?! ומה נבלה, שמגעה טמאת ערב,
משאה טמאת ערב;⁶ אף המת, שמגעו טמאת
שבועה,⁸ משאו טמאת שבועה. אין טמאת משא במת
מדברי סופרים,⁹ אלא דין תורה. ויראה ל¹⁰, ששנתק
ממנה¹¹ הכתוב בדרך ששנתק מאסור הבת¹², לפי
שאסר בפרוש אפלו בת הבת, ושנתק מאסור אכילת
בשר בחלב¹³, לפי שאסר בפרוש אפלו בשולו; כך
שנתק מטמאת משא במת, לפי שטמא בפרוש אפלו
טמאת אהלו, כל שפן משאו¹⁴.

3) אינה כתובה בתורה בפירוש, אלא נמסרה מפה לאוזן

השכלי, אבל בחוקים צריך לומר "אפשי" שקיומה יהיה
באופן שאין לה טעם שכלי אלא רק מצד קבלת עול
מלכותו ית', ומדוע כותב כאן ש"ראוי להתבונן בהם".
ויש לומר: המשפטים שבתורה מובנים בכח ההשגה
האנושית ומתיישבים בשכל האדם, משא"כ החוקים
יסודם בשכל התורה שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה
ואינם טעמים מוכרחים בשכל הפשוט. ועל-פי-זה יש
לבאר לשון הרמב"ם כאן "ורוב דיני התורה אינם אלא עצות
מרחוק מגדול העצה לתקן הדעות וליישר כל המעשים",
כי במילים "עצות מרחוק מגדול העצה" נמצאת ההגדרה
של טעמי החוקים שאינם מובנים לאדם מיד ומצד שכלו
האנושי אלא רק לאחר התבוננות, ולכן צריך זהירות שאם
"לא ימצא לו טעם ולא ידע לו עילה, אל יהי קל בעיניו
ולא יהרוס לעלות אל ה' כו".

ועדיין קשה, שהרי הדין הוא ש"אין פודין את ההקדשות
אלא בשלושה בקיאים, ומכריזין עליהן בפני כל הבאין
לפדות", ואין יוכל לפדותו בפחות מכדי שוויו. ובנוסף, הרי
מדובר באדם שהקדיש ממונו והתגבר על יצרו הרע "להרבות
ממונו", ומדוע חוששים שיחזור בו מן הקצה אל הקצה.
אלא הביאור בזה הוא, שטעמים אלו הם "מרחוק מגדול
העצה", ומצד שכל האדם הפשוט אין זה מתקבל, ורק
מכיון "שירדה תורה לסוף דעתו של אדם, כיון שהקב"ה
שברא את האדם מכיר גם את טבעו ויצרו, שיש בכוחו
להטות את האדם גם אחרי שהקדיש עד שישתדל ויעשה
כל האפשר להתנהג באופן הפכי ולהחליף היפה ברע
ו"יאמור טוב הוא".

(על-פי "זין מלכות" ספר קרבנות טימן יג)

63) כתנא קמא של רבן שמעון בן גמליאל בתמורה כד: כה.
ולמדו זאת ממה שנאמר (ויקרא כז, כו) "אך בכור אשר
יבוכר לה' בבהמה לא יקדיש איש אותו" - "משיבוכר לה'
אי אתה מקדישו אבל אתה מקדיש את הבכור בבטן, יכול
אף וולדי כל הקדשים כן (שאתה יכול להקדישם בקדושה
אחרת) תלמוד לומר "אך" חלק, הרי שוולדות הקדשים
ממעי אמם הם קדושים. 64) ואינם לפי הבנתו של האדם.
65) ולא כל הטעמים, שהרי על מצוות פרה אדומה אמר
שלמה "על כל אלו עמדתי ועל פרשת פרה שאלתי וחקתי
ופשפשתי, אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני" (במדבר רבה
שם). 66) כלומר, גדר בעדו, מנע ממנו.

1 סליקו להו הלכות תמורה בסיעתא דשמיא
2 נגמר ספר תשיעי, והוא ספר הקרבנות. הלכותיו
3 ששה, ופרקיו חמשה וארבעים, ואלו הן: הלכות
4 קרבן פסח - עשרה פרקים. הלכות תגיגה -
5 שלשה פרקים. הלכות בכורות - שמונה פרקים.
6 הלכות שגגות - חמשה עשר פרקים. הלכות
7 מחסרי פרה - חמשה פרקים. הלכות תמורה -
8 ארבעה פרקים.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי ט' אדר-א' - ספר טהרה - הלכות טומאת מת קנז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְעֵנִין מַגַּע טְמֵאוֹת²³; וְכִשְׁוֹת שֶׁעַל הַקֶּטֶן - אֵינָהּ
כְּעוֹר הַבָּשָׂר. בֵּיצֵד? מִי שֶׁנִּגְעָה טְמֵאָה בְּקֶרוֹם מִכְתּוֹ
- נִטְמָא בְּאֵלוֹ נִגְעָה כְּעוֹר; וְנִגְעָה בְּשַׁעַר הַדֶּק²⁴ שֶׁעַל
בָּשָׂר הַקֶּטֶן - לֹא נִטְמָא. וְכֵן אָדָם טָמֵא שֶׁהִיָּתָה בּוֹ
מִכָּה וְנִגְעָה הַטְּהוֹר בְּקֶרוֹם מִכְתּוֹ הַטְּמֵא - נִטְמָא. אִם
הָיָה קֶטֶן טָמֵא וְנִגְעָה הַטְּהוֹר בְּכִשְׁוֹת שָׁלוּ - לֹא
נִטְמָא, בֵּין בְּטֵמֵאת מֵת בֵּין בְּשָׂאֵר טְמֵאוֹת. וְכֵן
לְכֻלֵּי צוֹאָה אוֹ טֵיט וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶם מְדַבְּרִים שְׁאִין
חוֹצְצִין²⁵ עַל הַגּוֹף, וְכֵן גְּלָדִי צוֹאָה²⁶ מִן הַדְּבָרִים
שֶׁחוֹצְצִין עַל הַגּוֹף - אֵינָם כְּעוֹר הַבָּשָׂר לֹא לְטֵמֵא²⁷
וְלֹא לְהִתְטַמֵּא²⁸.

(22) כשפצע מתחיל להירפא הוא מעלה קרום דק ורך, ונקרא
"גלד" בלשון המשנה. (23) מקוואות פ"ט מ"ד.
(24) במשנה שם כתוב: "כשות של קטן", ופירש הערוך:
שיער הדק. וכן פירש רבינו. וכתב בכסף-משנה שהמדובר
בשיער הרך שעל גופו הנושא מאליו, אבל שיער ממש
מטמא בין בגדול ובין בקטן. (25) אם טבל ועל בשרו
לכלוכים אלה, אינם חוצצים בין המים ובין הגוף, וטבילתו
כשירה. (26) חתיכות קטנות ויבשות. (27) אם היו על
הטמא, ונגע בהם אדם טהור - לא נטמא. (28) אם היו על
הטהור, ונגעו בטמא - לא נטמא האדם. תוספתא מקוואות
פ"ה ה"ד: "שאמרו חוצצין ושאמרו אין חוצצין לא מטמאים
ולא מיטמאין חוץ מקרום שעל גבי מכה".

ה. פֶּשֶׁם שְׂאֵדָם מִתְטַמֵּא בְּנִגְיַעְתּוֹ בְּטֵמֵאָה, כִּפֹּה
הַכִּלִּים מִתְטַמֵּאִים²⁹ בְּנִגְיַעַת הַטְּמֵאָה בֵּהֶן; חוּץ מִכָּלִי
חֶרֶס³⁰, שְׁאִינוֹ מִתְטַמֵּא אֲלָא מֵאִוְרֵי³¹, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר
בְּהַלְכוֹת פְּלִים³². וְנִזְהוּ כָּלֵל גְּדוֹל בְּטֵמֵאָה: כָּל
הַמְטַמֵּא אָדָם בְּמַגַּע - מְטַמֵּא פְּלִים, וְכָל שְׂאִינוֹ
מְטַמֵּא אָדָם בְּמַגַּע - אֵינוֹ מְטַמֵּא פְּלִים. וְאֵין אָדָם
וְכָלִים מְקַבְּלִין טְמֵאָה אֲלָא מֵאֵב הַטְּמֵאָה³³.

(29) כלים פ"א מ"א. (30) שם פ"ב מ"א. (31) אם נכנסה
טומאה לתוך הכלי הכלי אף-על-פי שלא נגע בדופנו, אבל אם
נגעה בדופן הכלי מבחוץ לא נטמא. בברייתא חולין כד, ב
דרשו מהכתוב (ויקרא יא, לג): "וכל כלי חרש אשר יפול
מהם אל תוכו, כל אשר בתוכם יטמא ואותו תשבורו". תוכו,
אף-על-פי שלא נגע. ובתורת כהנים פרשת שמיני פרשת ז
ה"ה, למדו: תוכו מטמא ואין מטמא מאחוריו. (32) פ"ג
ה"א. (33) בבא קמא ב, ב. המת עצמו נקרא אבי אבות
הטומאה, ואדם הנוגע בו נעשה אב הטומאה, וטמא שבעה
ימים וצריך הזאת מי אפר פרה אדומה ביום השלישי
לטומאתו וביום השביעי, אבל הנוגע באב הטומאה נעשה
ראשון לטומאה ואינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלין
ומשקין. ויש חילוקי דינים בין אדם לכלים ויתבאר
במקומם. [בהקדמתו לסדר טהרות, מונה רבינו אחד-עשר
חלקי אב הטומאה המתחלקים לכמה סוגים].

ו. טְמֵאָת מִשָּׂא הָאֻמּוּרָה בְּכָל מְקוֹם, בֵּין בְּמֵת בֵּין
בְּשָׂאֵר כָּל הַמְטַמֵּאִים בְּמִשָּׂא, הוּא שֶׁיִּשָּׂא הָאָדָם
הַטְּמֵאָה אֵף עַל פִּי שְׁלֹא נִגַּע בָּהּ. אֶפְלוּ הָיָה בִּינוֹ

ממשה רבינו עד חכמי הדורות האחרונים. (4) ספרי פרשת
חוקת פיסקה קנז. קל-וחומר היא אחת המידות שהתורה
נדרשת בהן. (5) הנוגע בה או נושאה טמא רק אותו היום
עד הערב. (6) שטמא באוהל ומטמא שבעה ימים.
(7) כלומר, לענין זמן הטומאה, מגע ומשא שווין.
(8) כמגעו. (9) בכמה מקומות מגדיר רבינו כ"דברי
סופרים" את ההלכות שנלמדו בקל-וחומר ובמידות אחרות
שהתורה נדרשת. ולפיכך מדגיש כאן, שטומאת משא, אע"פ
שנלמדה בקל-וחומר, היא דין תורה ממש. והטעם מפני
שהיא מקובלת איש מפי איש עד הלכה למשה מסיני,
והקל-וחומר נאמר רק לחזק את ההלכה. (10) בדרך כלל,
מביא רבינו בחיבורו הגדול רק את הדברים שנאמרו
במדרשי הלכה, בשני התלמודים - בבלי וירושלמי -
בתוספתא ובספרי הגאונים, ובמקרים יוצאים מן הכלל,
כשהוא מוסיף משהו מסברת עצמו, דרכו להקדים ולהודיע
סברת עצמו הוא אומר. (11) מטומאת משא.
(12) התורה אסרה בפירוש לבוא על בת הבת (ויקרא יח, י),
אבל לא כתבה כלום על איסור הבת. (13) התורה כתבה
שלוש פעמים "לא תבשל גדי בחלב אמו", ולא כתבה "לא
תאכל" (ראה הלכות מאכלות אסורות פ"ט ה"ב, ובלחם-
משנה שם). (14) וקל וחומר שכזה נקרא בלשון התלמוד
"גילוי מילתא" (פירוש, סברא הגיונית המגלה לנו את הדבר
לאמיתו. מילתא = דבר). וקל-וחומר שכזה, כוחו יפה גם
לענין עונש מלקות ומיתה, מה-שאיין-כן בקל-וחומר רגיל,
שעליו אמרו: אין עונשים מן הדין (דין) = קל-וחומר או
בנין אב).

ג. טְמֵאָת מַגַּע הָאֻמּוּרָה בְּכָל מְקוֹם, בֵּין בְּמֵת בֵּין
בְּשָׂאֵר הַמְטַמֵּאִים, הוּא שֶׁנִּגְעָה הָאָדָם בְּבָשָׂרוֹ בְּטֵמֵאָה
עֲצֻמָּה¹⁵, בֵּין בִּידּוֹ בֵּין בְּרִגְלוֹ בֵּין בְּשָׂאֵר בָּשָׂרוֹ,
וְאֶפְלוּ בְּלִשְׁוֹנוֹ¹⁶ - הָרִי זֶה נִטְמָא. וְכֵן נִרְאֶה לִי,
שֶׁאִם נִגַּע בְּצַפְרָנְיוֹ¹⁷ אוֹ בְּשֵׁנָיו - נִטְמָא. כִּיֵּן שֶׁהֵם
מְחַבְּרִים לַגּוֹף - הָרִי הֵם בְּגוֹף. אֲבָל אִם תָּחַב אָדָם
טְמֵאָה בְּכוֹשׁ¹⁸ וְהִכְנִיסָהּ לְתוֹךְ גְּרוֹנוֹ שֶׁל אָדָם טְהוֹר
וְלֹא נִגְעָה בְּלִשְׁוֹנוֹ, אוֹ שֶׁהִכְנִיסָהּ לְתוֹךְ מְעֵי שֶׁל
אִשָּׁה מְלֻמָּטָה וְלֹא נִגְעָה בְּבִשְׂרָהּ¹⁹ - לֹא נִטְמָא
הַבּוֹלֵעַ מִשּׁוֹם מַגַּע זֶה²⁰, שֶׁהָרִי לֹא נִגְעָה בְּבָשָׂרוֹ,
שֶׁנִּגְיַעַת פָּנִים אֵינָה נִגְיַעָה²¹.

(15) ולא על-ידי דבר אחר. אין זאת-אומרת שאין המת
מטמא אלא בנגיעה ישירה, שהרי ישנם כמה סוגי טומאה
אחרים, המכוון רק להגדיר טומאת מגע מה היא.
(16) שאינו מקום גלוי כל כך. קידושין כה, א: "אמר עולא,
הכול מודים בלשון, לענין טומאה דגלוי הוא". (17) של
הנוגע. במסכת אהלות (פרק ג משנה ג) שנינו, הנוגע בשיער
בשיניים ובצפרניים של המת כשהם מחוברים לגוף - טמא.
ולמד רבינו מזה, שגם אם אותם הדברים של טהור נגעו
במת - נטמא. (18) פלך. (19) החיצון. (20) כלומר, אינו
מטמא משום מגע, אבל מטמא משום משא, כמו שיתבאר
לקמן בפרק זה הלכה ח. (21) בלשון התלמוד: "טומאת
בית הסתרים" (נדה מב, ב).

ד. קְרוֹם שֶׁעַל הַמִּכָּה²² - הָרִי הוּא כְּעוֹר הַבָּשָׂר

היה לומר "חוצ' מן האדם", שהרי בנבילה רק הנושא טמא אבל לא הנישא, ולפיכך אמרו "חוצ' מן המסיט", שהוא טמא גם בנישא. כך יש לבאר כונת רבינו שם. [נהר"ע ברטנורא סובר, שגם נושא אינו מטמא אלא-אם-כן הסיט, ולפיכך הוא מפרש המשנה כפשוטה, אבל דעת רבינו אינה כן].

י. טמאת אהל אינה בשאר טמאות אלא במת בלבד⁴⁸. ובין שהאהל האדם או הפלי⁴⁹, אפלו מחט שהאהילה על המת, או שהאהל המת על האדם או על הפלים⁵⁰, או שהיה המת עם האדם או עם הפלים תחת אהל אחד⁵¹ - הרי אלו טמאים.

(48) כלים פרק יא משנה ד. (49) אהלות פ"ג מ"א. (50) שם. (51) כתוב בתורה (במדבר יט, יד): "כל הבא אלא האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים".

יא. וטמאת אהל האמורה בכל מקום הוא שתטמא אותה טמא האדם או הפלים באחת משלש דרכים אלו. אחד הבא פלו לאהל המת או⁵² הבא מקצתו⁵³ - הרי זה נטמא באהל. אפלו הכניס ידו או ראשו אצבעותיו או חטמו⁵⁴ לאהל המת - הרי זה נטמא פלו. נגע במשקוף⁵⁵ וצירף ידו⁵⁶ עם המשקוף - נטמא פאלו בא מקצתו. נגע באסקפה⁵⁷: מטפח ולמטה קרוב לארץ⁵⁸ - טהור⁵⁹, ומטפח ולמעלה - טמא. ויראה לי, שדבר זה מדבריהם⁶⁰.

(52) בין ובין. (53) נזיר מג, א: "כיוון דעיל ידיה איסתאיב" (בעברית: כאשר הכניס ידו - נטמא). בספרי חוקת פיסקה קכו, למדו דין זה מהכתוב (במדבר שם): "כל הבא אל האהל", כלומר, כל ביאה שהיא. (54) נזיר שם. (55) אהלות פי"ב, מ"ח. (56) ע"י הנגיעה צירף ידו למשקוף (כסף-משנה). (57) בסף בחלק הבולט מחוץ למשקוף, אבל כנגד המשקוף הוא אוהל ממש, וכאשר אך הושיט ידו לאיורו - נטמא. (58) במשנה שם אמרו: "מטפח ולמטן - טהור, מטפח ולמעלן - טמא". ומפרש רבינו: מטפח ולמטן, היינו הטפח הקרוב לקרקע. ומטפח ולמעלן, היינו למעלה מאותו טפח (ובתפארת ישראל פירש אחרת. ראה שם). (59) מפני שהוא כקרקע. (60) חכמים גזרו טומאה בנוגע בחלקה החיצון משום חלקה הפנימי שהוא תחת המשקוף.

יב. אחד המת מישוראל או מן העובדי פוכבים מטמא במגע ובמשא⁶¹.

(61) יבמות פא, א. מסקנא של רבינא, שאפילו ר' שמעון בן יוחאי האומר שגוי מת אינו מטמא באוהל, מודה שטמא במגע ומשא.

יג. ואין העובד פוכבים מטמא באהל⁶². ודבר זה קבלה הוא⁶³. והרי הוא אומר במלחמת מדין: כל נגע פחלל, ולא הזכיר שם אהל. וכן העובד פוכבים אינו נעשה טמא מת⁶⁴, אלא עובד פוכבים שנגע במת או נשא או האהיל עליו - הרי הוא כמי שלא נגע. הא

לבינה אכן³⁴, הואיל ונשא - נטמא. ואחד הנושא על ראשו או על ידו או על שאר גופו³⁵. ואחד הנושא הוא בעצמו או שנשא אחר והניחה למעלה מזה³⁶, הואיל ונשאת עליו מכל מקום - נטמא. ואפלו היתה הטמאה תלויה בחוט או בשערו, ותלה החוט בידו והגביה הטמאה כל שהיא³⁷ - הרי זה נושא ונטמא.

(34) כגון שהאבן מוטלת על כתפו או על ראשו, והטומאה על האבן. (35) דעת רבינו, שאפילו לא הזיז את הטומאה אלא היתה מונחת עליו - נטמא (תפארת ישראל "יבקש דעת" אות ו). (36) האדם הנושא. (37) מן הארץ, כגון שהיתה הטומאה מונחת על הארץ, וחוט קשור בה, והאדם מחזיק את החוט בידו (רבינו בפירושו לכלים פ"א מ"ב).

ז. מסיט³⁸ בכלל נושא הוא, וכל דבר שנטמא במשא - מטמא בהסט³⁹. כיצד? קורה שהיא מונחת על הכתל ועל צדה מת או נבלה וכיוצא בהן, ובא הטהור לקצה הקורה השני והנידו, פיון שהניד את הטמאה שבקצה השני טמא משום נושא. ואין צריך לומר, אם משך את הקצה השני כנגד הארץ עד שהגביה הטמאה או שגרר הטמאה על הארץ, שזה נושא ודאי. וזה וכל פיוצא בה⁴⁰ היא טמאת הסט האמורה בכל מקום.

(38) מזוז ואינו נושא. דוגמא - לקמן. (39) בבבא בתרא ט, ב אמרו שהנבילה מטמאה בהיסט, והוא הדין לכל המטמאים במשא, ובתוספתא אהלות פ"א ה"א אמרו בפירוש, שהמת מטמא בהיסט. (40) כגון שדפק על השולחן, ומכוח הדפיקה זזו הכלים.

ח. הנושא⁴¹ בתוך בית הסתרים⁴² - נטמא; שאף על פי שאין הנגיעה שם נגיעה⁴³, הנושא שם נושא הוא. אלא אם פן נבלע הטמאה בתוך מעיו⁴⁴, שמאחר שהגיעה לתוך בטנו אינו לא נוגע ולא נושא. ואם טבל - טהור ואף על פי שהטמאה בתוך מעיו⁴⁵.

(41) נדה מב, ב. (42) ראה למעלה ה"ג. (43) והמגע אינו מטמא. (44) מקוואות פ"ו מ"ח. (45) שם.

ט. אין מחטמא⁴⁶ במשא אלא האדם בלבד, לא הפלים. כיצד? הרי שהיה מנח על ידו עשרה פלים זה על גב זה והנבלה וכיוצא בה בפלי העליון - האדם טמא משום נושא נבלה, והפלים שעל ידו פלן טהורים, חוצ' מפלי העליון שנגעה בו הטמאה. וכן כל פיוצא בזה.

(46) זבים פ"ה מ"ג. (47) שם שנינו: "כל הנושא ונישא על המרכב טהור חוצ' מן האדם, וכל הנושא על הנבילה טהור חוצ' מן המסיט". ופירש רבינו שם, שאדם הנושא את הנבילה טמא, אפילו לא הסיטה (הזיזה ממקומה), ומה שאמר "כל הנושא ונישא על הנבילה טהור" הכוונה לכלים, כמו בבבא הקודמת גבי מרכב, אלא שבנבילה אי-אפשר

יום שישי י' אדר-א' ה'תשפ"ב

פרק שני

1) יבאר הנפל שלא נתקשרו איבריו אם מטמא ככל אדם, כזית מבשר המת לח או יבש, והנצל מבשרו, ואבר הנחתך מאדם החי, בשר הפורש מן החי או עצם בלא בשר ואבר הפורש מן המת, מוח שבתוך העצם, ואבר ובשר המדולדלים בדם, מה בין אבר מן החי לאבר מן המת, ואצבע יתירה שיש בה עצם, העצמות שהן מטמאות כמת, ושאר העצמות, ומת שהריקבו עצמותיו בקבר, דם המת ודם החי, ואם נתערב דם שיצא ממנו סמוך למיתה עם דם שלאחר מיתה, הרוג שהיה מוטל על המיטה ודמו מנטף כשהוא חי, יצא ממנו רביעית וספק כולו מחיים או לאחר מיתה, הקבר כל זמן שהטומאה בתוכו, וגולל ודופק ובית הפרס.

א. הגפיל², אף על פי שעדיין לא נתקשרו איבריו²² בגידיו, מטמא במגע ובמשא ובאהל פאדם גדול²³ שמת; שנאמר: הנגע במת לכל נפש אדם²⁴. וכן כזית מבשר המת, בין לח בין יבש²⁵ פורש, מטמא כמת שלם. והנצל²⁶ בבשר מטמא בכזית. איזהו נצל? זה הבשר שנמנח ונעשה לחה סרוחה. והוא שתקורש אותה הלחה הנמצאת מן המת. שאם קרשה - בידוע שהוא מבשרו; ואם לא קרשה - אינה מטמאה, שמה פיהו וניעו הוא.²⁷

2) שנוולד מת לפני גמר חדשי הריגו. (3) "לכל" פירושו אפילו נפל. נזיר נ, א. (4) משנה, שם מט, ב. (5) נדה נד, ב. פסק כתנא-קמא. ראה לקמן פ"ג ה"י. (6) נזיר, שם.

ב. אף על פי שהשעורין פלם הלכה למשה מסיני³¹ הן, אמרו חכמים³²: תחלת בריתו של אדם כזית³³, ולפיכך שעור טמאת בשרו כזית.

7) עירובין ד, א. (8) נתנו טעם לדבר. (9) 'ספרי' זוטא.

ג. איבר שנחתך מן האדם החי - הרי הוא כמת שלם, מטמא במגע ובמשא ובאהל³⁴. אפילו איבר קטן של בן יומא. שהאיברים אין להם שעור³⁵. שנאמר: כל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב; והדבר ידוע, שדין חלל חרב פדין חלל אבן או חלל שאר דברים³⁶. מפי השמועה למדו, שלא בא זה אלא לטמא נוגע באיבר שפלטתו החריב³⁷. במה דברים אמורים? כשהיה האיבר שלם כבריתו, בשר וגידים ועצמות; שנאמר: או בעצם אדם - עצם שהוא פאדם³⁸: מה אדם - בשר וגידים ועצמות, אף איבר מן החי - עד שהיה כבריתו, בשר וגידים ועצמות³⁹. אבל הפליא והלשון וכיוצא בהן, אף על פי שהן איבר בפני עצמן, הואיל ואין בהן עצם - הרי הן כשאר הבשר. חסר מן העצם של איבר כל שהוא - הרי האיבר פלו טהור⁴⁰. חסר מבשרו: אם נשאר עליו בשר שראוי לעלות בו

1 למה זה דומה? לבהמה⁶⁵ שנגעה במת או האהילה עליו. ולא בטמאת המת בלבד, אלא בכל הטמאות בלן אין העובד פוכבים ולא הבהמה מתטמאין בהן.

62) כר' שמעון בן יוחאי שם, ואע"פ שחכמים חולקים עליו - פסק כמותו, מפני שרבינא נוקט שיטתו, וגם מפני שאליהו אמר לרבה כך (בבא מציעא קיד, ב). (כסף-משנה. 63) ר' שמעון למד דין זה מהמקרא, ורבינו סובר שהדרשה היא רק אסמכתא, ועיקר הדין קבלה היא איש מפי איש עד משה רבינו (ראה תוספות שם ד"ה ואין). (64) נזיר סא, ב. (65) חיה. באהלות פ"ח מ"א שנינו, שבהמה חיה ועוף חוצצים בפני הטומאה (פירוש, הם נידונים כמו מחיצה המפסיקה בין הטומאה ובין הטהור, שאין הטומאה עוברת), וכל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ.

יד. ומדברי סופרים, שיהו העובדי פוכבים פזבין לכל דבריהן⁶⁶. ואין לה בכל מיני נפש⁶⁷ מה שמתטמא והוא חי או מטמא והוא חי חוץ מן האדם בלבד, והוא שהיה מישראל⁶⁸. אחד גדול ואחד קטן⁶⁹ מתטמאין בכל הטמאות. אפילו בטמאת המת, שנאמר בה: איש⁷⁰ אשר יטמא, אחד האיש ואחד הקטן; שהרי⁷¹ הוא אומר שם: ועל כל הנפשות אשר היו שם. אפילו קטן בן יומא שנגע או נשא או האהיל על המת - נטמא, והרי הוא טמא מת. והוא שנוולד לתשעה⁷²; אבל בן שמונה⁷³ - הרי הוא פאבן⁷⁴ ואינו מקבל טמאה⁷⁵.

66) נדה לד, א. (67) בעלי חיים. (68) המדובר בכל הטומאות חוץ מטומאת זיבה, שגזרו חכמים על הגויים. או הכוונה לדין תורה (ראה משנה-למלך). (69) בין גדול ובין קטן. משנה נדה מג, ב. (70) "ואיש" בכל מקום, פירושו גדול. הפיסקא: "שנאמר וכו'" נמשכת ל"אפילו". כלומר, אע"פ שנאמר. (71) כאן מתחיל הנימוק למה הקטן מטמא. (72) תשעה חדשי הריין. ילד כזה חזקתו שהוא בן קיימא. (73) שנוולד חודש לפני זמנו. (74) אין לו סיכויים להתקיים אפילו שלושים יום (בבא בתרא, כ, א). (75) אף-על-פי שהוא חי.

טו. המת⁷⁶ אינו מטמא עד שתצא נפשו. אפילו מגיד⁷⁷ או גוסס, אפילו נשחטו בו שני הסימנים⁷⁸ - אינו מטמא עד שתצא נפשו; שנאמר: בנפש האדם אשר ימות. נשברה מפרקתו⁷⁹ ורב בשרה עמה, או שנקרע פדג מגבו, או שהתז ראשו, או שנחלק לשני חלקים בבטנו - הרי זה מטמא אף על פי שעדיין הוא מפרפר⁸⁰ באחד מאיבריו.

76) אהלות פ"א מ"ו. (77) מחותך בכמה מקומות, מלשון "גודו אילנא" בדניאל יא, ד (רש"י יבמות קכ, א. ורבינו במשנה מפרש: חתוך או נדקר). (78) וושט וקנה. מימרא של שמואל במסכת גיטין ע, ב. וכן משמע במשנה חולין קיז, ב (ראה כסף-משנה). (79) כל הדינים שנאמרו כאן עד סוף הפרק - מקורם בחולין כ, ב. וכא, א. (80) מניע.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

באבר שלא נתלש - מטמא במגע במשא ובאוהל: 3. אם לא נשאר כשיעור זה - מטמא במגע ובמשא אבל לא באוהל: 4. חסר מקצת מן העצם, אף-על-פי שיש באבר כזית בשר - אינו מטמא כלל. (ב) אבר מן המת: 1. אם יש בו בשר גידין ועצמות - מטמא במגע, במשא ובאוהל: 2. חסר מן הבשר ונשאר כזית, אע"פ שאין בנשאר כדי שיחזור ויתרפא באבר מן החי שלא נתלש - מטמא במגע, במשא ובאוהל: 3. לא נשאר כזית - מטמא במגע ובמשא, אבל לא באוהל: 4. חסר כל שהוא מן העצם ואין עליו כזית בשר - מטמא במגע ובמשא, אבל לא באוהל, אע"פ שלא ניטל כלום מן הבשר (ראה לקמן פ"ג ה"ב).

ה. מ"ח²⁶ שבתוף העצם - הרי הוא מעלה ארוכה מבוהין²⁷. לפיכך, קולית²⁸ המת, והוא עצם הסתום משני קצותיו, אם יש בתוכה מ"ח כדי לעלות ארוכה - הרי זה כמת שלם. היה בה מ"ח המתנדנד²⁹, אם יש בו כזית - הרי זה מטמא באהל. אף על פי שהעצם סתום מכל צדדיו - טמא בוקעת³⁰ ועולה³¹, בוקעת ויורדת³², כמו שיתבאר³³. שהמת כבשר לכל דבר³⁴.

(26) כרבי יוחנן ואביי, חולין קכה, א. (27) המוח שבפנים גורם שיעלה בשר על העצם מבחוץ. (28) עצם הירך העגולה. (29) מנותק מן העצם בפנים ומתנדנד. (30) פורצת דרך העצם. (31) ומטמאה כל הנמצא כנגדה למעלה ממנה. (32) תחתיה, אבל מן הצדדים אינה מטמאה. (33) לקמן פ"ז. (34) תוספתא אהלות פ"א ה"ב.

ו. האיבר³⁵ והבשר המדלדלים³⁶ באדם, ואף על פי שאין יכולין לחזור ולחיות - טהורים. מת האדם - הרי הבשר טהור³⁷, והאיבר מטמא משום איבר מן החי³⁸. ואינו מטמא משום איבר מן המת. מה בין איבר מן החי לאיבר מן המת? איבר מן החי, בשר הפורש ממנו³⁹ ועצם הפורש ממנו - טהורים⁴⁰; ואיבר מן המת, בשר הפורש ממנו ועצם הפורש ממנו - במפרשים מן המת השלם ומטמאין בפשעו⁴¹.

(35) מחלוקת רבי מאיר ורבי שמעון במשנה, חולין קכט, ב. ופסק כרבי מאיר. (36) תלויים ולא ניתקו לגמרי, ואינם יכולים להתרפאות ולהידבק בחזרה במקומם (רבינו בפירושו שם). (37) "מיתה ערשה נפול" (שם עג, ב) פירוש, המיתה מפילה את האבר המדולדל, והרי הוא כנתלש ברגע המיתה, ולפיכך אין לו דין בשר המת, אלא בשר שנתלש מן החי, שאינו מטמא. (38) שדינו נתבאר בה"ב. (39) עדויות פ"ז מ"ג. כרבי יהושע ורבי נחוניא, נגד דעת רבי אליעזר. (40) אינם מטמאים כאבר שנתלש. רש"י שם מפרש הטעם, מפני שטומאת אבר מן החי למדו מן הכתוב (ויקרא יא, ט): "וכי ימות מן הבהמה", כלומר, חלק מן הבהמה, ומשמע שלפני מיתה החלק אינה מטמאה כלל. פסק כרבי אליעזר ורבי יהושע, נגד רבי נחוניא שם. (41) שיתבאר לקמן.

1 ארוכה בחי¹⁸ ויתרפא וישלם - הרי זה מטמא במגע
2 ובמשא ובאהל¹⁹; ואם לאו - מטמא במגע ובמשא
3 ואינו מטמא באהל²⁰. ובשר הפורש מן החי²¹ -
4 טהור. וכן עצם בלא בשר הפורש מן החי - טהור.

(10) אהלות פ"ב מ"א. (11) ה'כסף משנה' מציין את המקור באהלות פ"א מ"ז. אולם המשנה שם עוסקת בדיני מת, ואין משם הוכחה ברורה שגם אבר מן החי מטמא בכל שהוא. ומקור יותר משכנע היא המשנה שם פ"ב מ"א הכוללת אבר מן המת ואבר מן החי בבבא אחת לטמא באוהל אם יש עליהם בשר כדי להעלות ארוכה, מבלי לקבוע כל שיעור כמותי. (12) ולמה כתבה תורה בחלל חרב? (13) נזיר נג, ב: "שנחלל מן החרב", פירוש, החרב הפילה אותו ונפלט ממנה. (הדרשות הנוטות מפשטן של מקרא, מגדיר רבינו "מפי השמועה", כלומר קבלה ביד חכמים איש מפי איש לדרוש כך, ובכן עיקר הדין הוא הלכה למשה מסיני אלא שיש לו גם רמז במקרא (ראה הקדמתו למשנה), וב'ספרי' פרשת חוקת, פסוקה קכו, הסמיכו דין זה מן "או בעצם"). (14) 'ספרי' שם. (15) דרשה זו נאמרה ב'ספרי' שם בהמשך הלימוד לטומאת אבר מן החי מן הכתוב (במדבר יט, טז): "או בעצם", ואף-על-פי שרבינו למד מן "בחלל חרב", אינו דוחה את הדרשה של ה'ספרי' לענין שצריך שיהיו עליו בשר וגידים ועצמות. וראה להלן אות נה. (16) כרבי עקיבא, חולין קכח, ב. נויש לתמוה, למה לא כתב שארכובה אינה מטמאה מפני שאין עליה בשר כמו שפרט לשון וכוליה, הרי בגמרא שם אמרו, שלרבי עקיבא ארכובה אינה מטמאה מפני שאין עליה בשר? וצ"ע. (17) ואף-על-פי שנשאר הרבה. באהלות פ"ב מ"ה, אנו שונים: "אלו שאם חסרו טהורים... ואבר מן החי שחסר עצמו". ומדגיש שם רבינו בפירושו את ההבדל בין אבר מן החי לבין עצם מן המת שמטמא אם יש בו כשעורה ואפילו אין עליו בשר כלל, אבל אבר מן החי אינו מטמא אם חסר כל שהוא מן העצם. (18) אם יהיה חסרון בשר כשיעור הזה באבר שלא נתלש יעלה ארוכה ויתרפא. (19) כלים פ"א מ"ה. (20) שם. (21) עדיות פ"ז מ"ג.

5 ד. איבר²² הפורש מן המת מטמא במגע ובמשא
6 ובאהל כמת. והוא שיהיה שלם כבדיתו, בשר
7 וגידים ועצמות. חסר עצמו, אם נשאר עליו בשר
8 כזית - מטמא כמת שלם²³. חסר הבשר ולא חסר
9 העצם²⁴: אם נשאר עליו כדי לעלות ארוכה בחי -
10 מטמא כמת שלם; ואם לאו - הרי הוא כבשר
11 עצמות המתים שאין עליהן הבשר²⁵.

(22) שם, העיד רבי יהושע ורבי נחוניא בן אלינתן. ומדובר כשאין בו כזית, שהרי כזית מן המת מטמא לרברי הכל, ואפילו אינו אבר שלם (אהלות פ"ב מ"א). (23) מפני הבשר. ראה באות הקודמת. (24) שם. לקמן בפ"ג ה"ב מבאר רבינו דין חסר מקצת מן העצם. (25) ודינן יתבאר לקמן בפ"ג. סיכום דיני אבר שלם: (א) מן החי: 1. אם יש בו בשר גידין ועצמות, מטמא בכל שהוא במגע במשא ובאוהל: 2. אם חסר מן הבשר ונשאר כדי שיחזור ויתרפא

ובאהל פמת שלם, שאני קורא בהם עצם אדם⁵⁶.
ואלו הן העצמות שהן מטמאין פמת: השדרה,
והגלגלת, ורב בניהו, ורב מניהו. השדרה כיצד?⁵⁷
שדרה שהיא שלמה - הרי היא פמת שלם; ואם
חסרה אפלו חליא אחת משמונה עשרה חליות -
הרי היא כשאר העצמות. הגלגלת כיצד? גלגלת
שהיא שלמה - הרי היא פמת; ואם חסרה פסלע⁵⁸
- הרי היא כשאר העצמות. הרי בה נקבים קטנים -
כלם מצטרפין לכסלע. כל בניהו⁵⁹ של אדם הוא
שתי השוקים והירכיים והצלעות והשדרה. ורב בניהו
של מת - הרי הוא פמת שלם. כיצד? כגון שתי
שוקיו וירך אחת⁶⁰. ואם חסר רב בניהו כל שהוא -
הרי הן כשאר העצמות. רב מניהו כיצד? רב מנין
עצמות. כגון שהיו מאה חמשה ועשרים עצם⁶¹ -
הרי אלו פמת שלם. היו מאה ארבעה ועשרים -
הרי הן כשאר עצמות. אף על פי שהיה אדם זה
יתר באיבריו או חסר באיבריו - אין משגיחין בו
אלא על מנין רב כל אדם; אלא אם פן היתה אצבע
שיש בה צפרן או שהיתה נספרת על גב היד, שהיא
עולה למנין⁶², כמו שבארנו⁶³.

(54) אהלות פ"ב מ"א. (55) כלומר, שלא הרקיבו. ראה
לקמן הי"א. (56) כתוב בתורה (שם, טז): "אשר יגע...
במת או בעצם אדם או בקבר", ואף-על-פי שהכתוב מדבר
בנגיעה, למדו ממנו ב'ספרי' לענין טומאת אוהל מפני
ההיקש למת. ומבאר רבינו כאן, שכל הנקרא "עצם אדם"
מטמא באוהל. ובפירושו למשנה סוף פ"א מאהלות, כותב
רבינו: וזה מאמר ה': "או בעצם אדם", ייחס העצם לאדם
עד שיהיה בו עצם ובשר כמו כלל גשם האדם, או יהיה דינו
כדין המת בכללו. (57) מכאן, שהשדרה לבדה, וכן
הגולגולת לבדה מטמאות. (תמהו עליו, שהרי במס' נזיר נב,
א - שאלו אם כוונת המשנה שידרה או גולגולת, או שידרה
וגולגולת שתיהן ביחד מטמאות באוהל, אבל לא אחת מהן
והבעיה לא נפשטה, ולמה פוסק רבינו שכל אחת מהן
מטמאת ודאי. והר"י קורקוס (מובא בכסף-משנה כאן)
מבאר, מפני ששמאי אומר שם בפירוש שדרה או גולגולת,
ולא מצאנו דבר ברור נגד דעתו, אין לנו לחדש מחלוקת
מדעת עצמנו. (58) מטבע רומית של כסף בתקופת
המשנה. (59) תוספתא, אהלות פ"ג ה"ג. (60) שם:
בכורות מה, א. והוא-הדין לשתי ירכות ושוק אחד
(תוספתא). (61) רוב מן מאתים ארבעים ושמונה. מובן
שמדובר, כשאין ביניהן השדרה או הגולגולת. (62)
ומחשבין לפי מנין איברים שלו, ובמקרה שהיו לו שתי
אצבעות יתירות אין העצמות מטמאות באוהל בפחות ממאה
עשרים ושש. ואם היתה לו רק אצבע יתירה אחת אינה
מוסיפה כלום, שהרי הרוב מן 249 עולה כמו הרוב מן 248
היינו: 125. (63) למעלה בה"ז. ראה אות מד.

ט. שאר עצמות המת שאין בהן רב מנין ולא רב
בניהו, ולא שדרה שלמה ולא גלגלת שלמה, אם היתה

ז. ובין איבר מן החי בין איבר מן המת אין להן
שעור⁴². אמרו חכמים⁴³: מאתים שמונה וארבעים
איברים יש באיש, כל אחד ואחד מהן בשר וגידים
ועצם, ואין השנים מן המנין⁴⁴; ובאשה⁴⁵ מאתים
ואחד וחמשים. כל איבר מהן שפרש כבדיתו⁴⁶, בין
מן החי בין מן המת, מטמא במגע ובמשא ובאהל;
חוץ משלשה איברים יתרות שבאשה⁴⁷, שאינן
מטמאין באהל. וכן אצבע יתרה⁴⁸ שיש בה עצם
ואין בה צפרן: אם נספרת על גב היד⁴⁹ - עולה
למנין רב האיברים⁵⁰; ואם אינה נספרת על גב היד
- מטמאה במגע ובמשא⁵¹, ואינה מטמאה באהל.
וטמאתה מדברי סופרים⁵². ואם היתה בה צפרן - הרי
היא כשאר האיברים. ומפני מה גזרו טמאה על
אצבע שאינה נספרת? גזרה משום הנספרת. ולמה
לא טמאה באהל? עשו לה הכר, כדי להודיע
שטמאתה מדבריהם משום גזרה, כדי שלא ישפכו
על טמאתה תרומה וקדשים⁵³.

(42) אהלות פ"א מ"ז. (43) שם מ"ח, פירוט מפורש של כל
האיברים. (44) אהלות פ"ג מ"ג. (45) בכורות מה, א.
מחלוקת תנאים במנין איברי האשה העודפים על איברי
הגבר. רבי ישמעאל מונה שני צירים ושתי דלתות, ורבי
אליעזר אומר: צירים (אינו קובע כמה), ורבי יהושע אומר:
דלתות (לא קבע מספרן): רבי עקיבא אומר: מפתח. רבי
ישמעאל ורבי אליעזר לא נחלקו במציאות, שהרי תלמידי
רבי ישמעאל בדקו ומצאו (שם), כמה נחלקו? איזה חלקי
הגוף יש להגדיר באיברים בפני עצמם, אבל שניהם מודים
שבגוף האשה נמצאים ארבעת החלקים הממלאים תפקידים
מסוימים בתהליך הלידה. רבי אליעזר מונה את שני הצירים
כאיברים בפני עצמם הכוללים גם את הדלתות, ורבי יהושע
סובר שהדלתות עיקר וצירים טפלים להן, ובא רבי עקיבא
והוסיף דבר חדש - מפתח. ולפיכך הקשו עליו שם מנסינים
של תלמידי רבי ישמעאל, שלא מצאו מפתח ולא הקשו על
רבי אליעזר ורבי יהושע, ותייצו מה שתייצו. ורבינו קיבל
דעתם של רבי אליעזר ורבי יהושע, שאלה הארבעה שני
איברים הם, וקיבל גם דעתו של רבי עקיבא שהוסיף מפתח,
ולפיכך יצאו לו מאתים חמשים ואחד. ומסולקת זה תמיהת
רבים על רבינו, שלכאורה מספרו מנוגד לדעתם של כל
התנאים. [ואפשר גם לפרש, שרבינו מונה שני הצירים כאבר
אחד, וכן את הדלתות ומקבל גם דעת רבי עקיבא (קריית
ספר)]. (46) בשלימותו, בשר גידים ועצמות. (47) רב
בכורות שם, דורש: "אדם כי ימות באהל" (במדבר יט,
יד), דבר השווה בכל אדם (פירוש, בין באיש ובין באשה).
(48) אצבע ששית. נדה מט, ב. (49) עומדת בשורה אחת
עם שאר האצבעות. (50) דיני רוב האיברים, מבוארים
לקמן בה"ח. (51) אף-על-פי שהעצם פחותה מכשעורה.
(52) ואם העצם שבה היא כשעורה - טומאתה דין תורה.
(53) שהרי אסור לשרוף תרומה וקדשים, ומצוה לאכלם.

ח. עצמות המת שאין עליהם בשר, אם נפרת בהן
צורת עצמות⁵⁴ - הרי אלו מטמאין במגע ובמשא

מראה אדמומית. נחל זה נקרא "תמצית הדם" מפני שהוא מתמצה מן הדם. חולין פז, ב: "צללתא דמא".

יג. דם החי, אפילו דם נחירה - הרי זה טהור כל זמן שהוא חי. נתערב⁷⁷ הדם שניצא ממנו באחרונה סמוך למיתה עם הדם שניצא ממנו אחר שמת, וכל התערובות רביעית, ואין ידוע כמה יצא מחיים וכמה יצא אחר מיתה, אפילו חצי רביעית מחיים וחצי אחר מיתה - הרי זה נקרא דם תבוסה, ומטמא במשא ובמגע ובאהל, אלא שטמאתו מדברי סופרים⁷⁸.

(77) כרבי עקיבא שם, מפני שבנדה עא, א - אמרו, שזו היא דעת חכמים. (78) נדה סב, ב.

יד. הרוג⁷⁹ שהיה מטל על המטה ודמו מנטף כשהוא חי ויורד לגמא, ומת והרי הדם מנטף אחר מותו ויורד לאותה גמא - הרי כל הדם שבה טהור; שטפה טפה ראשונה ראשונה⁸⁰ בטלה בדם שניצא מחיים. יצא ממנו רביעית דם בלבד, וספק פלה מחיים ספק פלה לאחר מיתה - הרי זו ספק טמאה כשאין הספקות, והנוגע בה ברשות היחיד - טמא, ברשות הרבים - טהור, כמו שיתבאר במקומו⁸¹.

(79) שם עא, א. (80) פירוש, טיפה ראשונה שנפלה לתוך הדם שיצא מחיים - בטלה ברוב, וכשנפלה השניה דינה כראשונה ובטלה, וכן הטיפות שלאחריהן. (81) בהל' אבות הטומאות מפט"ז ואילך.

טו. הקרב⁸² כל זמן שהטמאה בתוכו מטמא במגע ובאהל כמת, דין תורה; שנאמר: או כמת או כעצם אדם או כקבר. ואחד הנוגע בגגו של קבר או הנוגע בכתליו⁸³. והוא שהיה בנוי⁸⁴ וסתום⁸⁵ ואחר כך יהיה כלו מטמא במגע ובאהל. אבל המעמיד כלים או אבנים וכיוצא בהן בצדי המת, וכסה עליו מלמעלה בכלים או באבנים וכיוצא בהן - זה הפסוי המטל מלמעלה נקרא⁸⁶ גולל, ואילו הצדדין המעמידין את הגולל שהוא נשען עליהן נקראין דופק; ושניהם, הגולל או הדופק, מטמאין במגע ובאהל כקבר, וטמאתן מדברי סופרים, ואין מטמאין במשא⁸⁷. לפיכך, אם גרר הגולל בחבלים⁸⁸ עד שפסה בו את המת או גררו או שטטו מעל המת, או שגרר הדופק עד שהעמיד עליו הגולל או שטטו בחבלים מתחת הגולל - הרי זה טהור⁸⁹. ודברים שסומכין את הדופק⁹⁰, והם הנקראין דופק דופקין - הרי הן טהורין⁹¹.

(82) אהלות פ"ז מ"א. (83) שם, בתנאי, שיש במקום הטומאה בפנים טפח על טפח ברום טפח פנוי, ואם אין כשיעור הזה אינו מטמא מן הצדדים אלא כנגד הטומאה. (84) בידי אדם. (85) ואם הוא פתוח טפח על טפח,

1 בהן רבע הקב⁶⁴ - הרי אלו מטמאים כמת במגע ובמשא ובאהל⁶⁵. היו פחות מרבע, אפילו עצם כשעורה - מטמא במגע ובמשא ואינו מטמא באהל⁶⁶.

(64) הקב מכיל ארבעה לוגים, והלוג שש ביצים בינוניות. (65) במשנה אהלות פ"ב מ"א, שנינו: "רובע עצמות מרוב הבנין או מרוב המנין", וכן היא דעת בית-הלל בעדיות פ"א מ"ו, ומשמע שרובע עצמות אינו מטמא אלא אם הן מרוב המנין או מרוב הבנין. וכדי שלא יהיו דברי רבינו בניגוד לבית-הלל ולסתם משנה - עלינו לפרש, שהתכוון לומר שאין בהן רוב מנין ורוב בנין, אבל הן מן רוב המנין או רוב הבנין. ולפיכך דייק וכתב שאין "בהן" ולא "שאין" מרוב (ראה כסף-משנה). (66) במשנה עדיות שם, שנינו: "שמאי אומר, אפילו בעצם אחד". פירוש, אפילו עצם אחת גדולה שיש בה רובע הקב מטמאה באוהל, וסובר רבינו שדעת יחיד היא ואין הלכה כמותו.

5 י. היה עצם אחד, אפילו יש בו רבע - הרי זה מטמא במגע ובמשא ואינו מטמא באהל. טמאת עצם אחד הלכה מפי השמועה. לפי שנאמר: וכל הנגע בעצם, למדו מפי השמועה⁶⁷: אפילו עצם כשעורה מטמא במגע ובמשא. ולפי שטמאתו הלכה, הרי הוא דין תורה⁶⁸ ולא מדברי סופרים.

(67) פירוש, הלכה היא מפי השמועה, שיש לה רמז במקרא, אבל אינה דרשה גמורה. ראה למעלה אות יב. (68) בהקדמתו לסדר טהרות, מונה רבינו עצם כשעורה בין אבות דרבנן, וברור שחזר בו כאן, ומשנה מפורשת בנויר מט, ב - אומרת, שהנויר מגלה על עצם כשעורה.

11 יא. מת⁶⁹ שהקיקבו עצמותיו כקבר ונעשו רקב - מלא חפנים⁷⁰ מאותו רקב מטמא במשא ובאהל⁷¹ כמת; ואינו מטמא במגע, לפי שאי אפשר לגע בכליו⁷², שהרי אינו גוף אחד. ואפילו גבלו במים - אינו חבור⁷³.

(69) אהלות פ"ב מ"ב. (70) במשנה נאמר: "מלא תרווד". ובנויר נ, ב - מפרש חזקיה: מלא פיסת היד (פירש רש"י: בלי אצבעות), ורבי יוחנן מפרש: מלא חפניו. ופסק כר' יוחנן נגד חזקיה רבו, מפני שבגמרא שם אמרו שדעת רבי יוחנן כחכמים, וחזקיה כרבי מאיר (ראה רש"י שם) (כסף-משנה). (71) שהרי נשא את כולו והאהיל על כולו. (72) רק בפירוים הקרובים ביותר לגוף הנוגע (חולין קכו, ב). (73) משנה, אהלות שם.

16 יב. דם המת⁷⁴ מטמא כמת במגע ובמשא ובאהל; שנאמר: בנפש האדם, ונאמר: פי הדם הוא הנפש. וכמה שעור? רביעית⁷⁵. אפילו תמצית הדם⁷⁶, כל זמן שיש בו אדמומית מטמא באהל המת.

(74) שם. (75) רביעית הלוג = כביצה וחצי הביצה. (76) דם שנקרש, נשאר סביבות הגוש נוזל צלול, ויש בו קצת

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ש"ק י"א אדר"א – ספר טהרה – הלכות טומאת מת קסג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

21 שְׁחִסְרָה וְאֵין בָּהּ רֵבַע עֲצָמוֹת. וְעַצֵּם אֶפְלוּ בְּשִׁעוּרָה.
22 וְאֶרֶץ הָעַמִּים. וּבֵית הַפָּרֶס. הַכֹּל שְׁבַע⁵.

3) ואם חסר עצמו אפילו כל שהוא טהור לגמרי. (4) בבא זו מלמדת, שאפילו לא נשאר כדי להעלות ארוכה מטמא במגע ובמשא. ואף על פי שיש בשר כדי להעלות ארוכה - אינו מטמא באוהל. (5) מנה שמונה פרטים. ואולי אבר מן המת שחסר עצמו ויש בשר כדי להעלות ארוכה, ושאינו עליו, נמנו כדבר אחד.

23 ג. הַגּוֹלָל וְהַדּוֹפֵק מְטַמְּאִין בְּמַגֵּעַ וּבְאֵהָל כְּקָבֶר
24 וְאֵינָן מְטַמְּאִין בְּמִשָּׁא. הֶרֶקֶב מְטַמֵּא בְּמִשָּׁא וּבְאֵהָל
25 וְאֵינוּ מְטַמְּא בְּמַגֵּעַ. טִמְאַת רֵבַע עֲצָמוֹת בְּאֵהָל,
26 וְטִמְאַת רִבְעִית דָּם, וְטִמְאַת אֵיכָר שְׂאִין עָלָיו בֶּשֶׂר
27 כְּרֹאֵי, בֵּין מִן הַמֵּת⁶ בֵּין מִן הַחַי - יִרְאֶה לִי, שְׂכָלָן
28 טִמְאַתָּן אֵינָן דִּין תּוֹרָה; שֶׁהָרִי אֵין הַנּוֹזֵר מְגַלַּח
29 עָלֶיהָ⁷, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּנוֹזֵרוֹת⁸, וְאֵין חִזְקִין עָלֶיהֶן
30 עַל בִּיאַת הַמֶּקְדָּשׁ. וְכָל טִמְאָה בְּטִמְאַה שֶׁל תּוֹרָה חִיב
31 עַל בִּיאַת הַמֶּקְדָּשׁ. לְפִיכָךְ אֲנִי אוֹמֵר, שְׂכָל טִמְאַה
32 מִן הַמֵּת שְׂאִין הַנּוֹזֵר מְגַלַּח עָלֶיהָ - אֵינָה דִּין תּוֹרָה.

6) כשהעצם שבו היא פחותה מכשעורה (כגון בנפל קטן - כסף משנה), שאם היא כשעורה מטמאה מן התורה. (7) ובנוזיר מא, ב משמע שכל טומאות דאורייתא הנוזיר מגלח עליהן. (8) פרק ז, הלכה ב. ושם כתב שהנוזיר מגלח על חצי קב עצמות ועל חצי לוג דם ועל אבר שיש עליו בשר כראוי.

33 ד. אֵין רֶקֶב הַמֵּת מְטַמֵּא עַד שִׁיקְבֵּר עָרֶם בְּאֶרוֹן שֶׁל
34 שֵׁשׁ אוֹ שֶׁל זְכוּכִית⁹ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן וְיִהְיֶה כְּלוֹ שֵׁלֶם.
35 חֶסֶר מִמֶּנּוּ אֵיכָר אוֹ שֶׁנִּקְבֵּר בְּכֶסֶת אוֹ בְּאֶרוֹן שֶׁל
36 עֵץ אוֹ שֶׁל מִתְּכַת - אֵין רֶקֶב טִמְא, מִפְּנֵי שֶׁרֶקֶב
37 הַכֶּסֶת אוֹ רֶקֶב הָעֵץ אוֹ חִלּוּדַת הַמִּתְּכַת תִּתְעַרֵּב
38 בְּרֶקֶב גִּוִּיתוֹ. וְרֶקֶב הַמְטַמֵּא שֶׁנִּתְעַרֵּב בּוֹ¹⁰ עֹפֵר כָּל
39 שֶׁהוּא - הָרִי הוּא בְּטִמְאַתוֹ¹¹. וְלֹא אֲמָרוּ רֶקֶב אֶלָּא
40 לְמַת בְּלִבֵּר, אֲכָל הָרוּג אֵין לוֹ רֶקֶב.

9) אין חלודה שולטת בזוכית וגם אינה מתפוררת לחלקים דביקים וכן השיש, אבל שאר אבנים מתפוררים. כל דיני רקב הם הלכה למשה מסיני (רש"י שם). (10) אחר שנעשה רקב. (11) תערוכת לפני שירדה לו טומאת רקב - מעכבת, אבל תערוכת הבאה לאחר מכאן אינה מטהרת.

41 ה. קָבֶר וְשְׁנֵי מֵתִים בְּאֶחָד, אוֹ שֶׁגִּזְזוּ שְׁעָרוֹ אוֹ
42 צִפְרָנָיו וְקִבְרוּם עִמּוֹ, אוֹ שֶׁקִּבְרוּ אִשָּׁה מְעַבְּרַת
43 וְעַבְרָה בְּמַעֲיָה - אֵין לָהֶם רֶקֶב¹².

(12) מפני שמעורב בו רקב מגוף אחר.

44 ו. טָחֵן הַמֵּת עַד שֶׁנִּעְשָׂה רֶקֶב - אֵינוּ מְטַמֵּא, עַד
45 שִׁירְקִיב מֵאֵלָיו.

46 ז. טָחֵנוּ כְּלוֹ וְהִנִּיחוּ עַד שִׁירְקִיב, אוֹ שֶׁהִרְקִיב

הטומאה יוצאת דרך הפתח. (86) בפירושו למשנה ד' שם כתב רבינו, שגולל ודופק הם הקבר עצמו, הדופק הם ארבעת הכתלים, והגולל הוא הכיסוי שלמעלה (וכן דעת רש"י), אבל כאן חזר בו, ומפרש שגולל ודופק שניהם הם על הקבר (ראה 'תוספות יום טוב' שם). (87) רבינו בפירושו למשנה ה"ל כתב הטעם, מפני שמשא במת עצמו אינו מפורש בתורה אלא נלמד בקל וחומר מנבילה, לא גזור בגולל ודופק. והראב"ד כאן אומר שגולל ודופק מטמאים מן התורה. מגע למד רבי עקיבא מן הכתוב: וכל אשר יגע כו' (במדבר יט, טז), ואהל מ"על פני השדה" אבל משא לא נזכר בתורה. (88) ולא נגע בו. (89) האדם שגרר את הגולל. (90) מצדדיו. (91) משנה, שם.

1 טז. שְׂדֵה שְׁחִירָשׁ בְּהַ קָבֶר וְאֶבְדֵי עֲצָמוֹת הַמֵּת
2 בְּעַפְרָה⁹² - הִיא הַנִּקְרָאת בֵּית הַפָּרֶס. וְעַפְרָה מְטַמֵּא
3 בְּמַגֵּעַ וּבְמִשָּׁא, שְׂמֵא יֵשׁ בָּהּ עֲצֵם בְּשִׁעוּרָה, וְאֵינָה
4 מְטַמֵּא בְּאֵהָל. וְכֵן כָּל אֲרָצוֹת הָעַמִּים עֹפֵר מְטַמֵּא
5 בְּמַגֵּעַ וּבְמִשָּׁא מִפְּנֵי הָעֲצָמוֹת שְׂאִין נִזְהָרִין בָּהֶן.
6 וְטִמְאַת בֵּית הַפָּרֶס וְאֶרֶץ הָעַמִּים⁹³ מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים,
7 כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר⁹⁴.

(92) אהלות פי"ח מ"ב. ראה לקמן פ"א. (93) שבת יד, ב: יוסי בן יעזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים, גזור טומאה על ארץ העמים. (94) לקמן פ"ט הי"ב.

יום ש"ק י"א אדר"א ה'תשפ"ב

פרק נְשִׁילִישִׁי

1) יבאר המטמאים במגע ובמשא ובאוהל והמטמאים במגע ובמשא ולא באוהל, כל טומאה מן המת שאין הנוזיר מגלח עליה, ומתי רקב המת מטמא, המת שנשרף ושלדו קיימת, ושפיר מרוקם שטרפו במים, תולעים ועורות האדם, וכל שבמת טמא בשעת חיבורו, משקה היוצא מהמתים והדברים שאם חסרו כל שהוא טהורים.

8 א. אֵלוּ מְטַמְּאִין בְּמַגֵּעַ וּבְמִשָּׁא וּבְאֵהָל: הַמֵּת, אֶפְלוּ
9 גִּפְלָ שֶׁלֹּא נִתְקַשְּׂרוּ אֵיכָרֵיוּ בְּגִידֵין. וְכִזִּית מִבֶּשֶׂר
10 הַמֵּת, וְכִזִּית נֶצֶל. וְאֵיכָר מִן הַחַי וְאֵיכָר מִן הַמֵּת
11 שֵׁשׁ עָלֵיהֶם בֶּשֶׂר כְּרֹאֵי. וְהַשְּׂדֵרָה וְהַגְּלָגֶלֶת, וְרֶב
12 בְּנִינָו וְרֶב מִנִּינָו. וְרֵבַע עֲצָמוֹת מִכָּל מְקוֹם, אֵף עַל
13 פִּי שְׂאִין בָּהֶן לֹא רֵב בְּנִינָו וְלֹא רֵב מִנִּינָו. וְרִבְעִית דָּם
14 תְּבוֹסָה². הַכֹּל שְׁתֵּים עָשָׂרָה.

2) דם המטפטף מאדם הרוג בין חיים למיתה ומעורב בו דם חי ודם מת, וטומאתו מדרבנן.

15 ב. וְאֵלוּ מְטַמְּאִין בְּמַגֵּעַ וּבְמִשָּׁא וְאֵין מְטַמְּאִין
16 בְּאֵהָל: אֵיכָר מִן הַחַי שֶׁחֶסֶר בֶּשֶׂרוֹ וְאֵין בּוֹ לְהַעֲלוֹת
17 אֲרוּכָה³. וְאֵיכָר מִן הַמֵּת שֶׁחֶסֶר בֶּשֶׂרוֹ אוֹ עֲצָמוֹ וְלֹא
18 נִשְׁאָר בֶּשֶׂר כְּדִי לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה⁴ אוֹ שֶׁחֶסֶר הָעֲצֵם
19 אֵף עַל פִּי שֵׁשׁ עָלָיו בֶּשֶׂר כְּדִי לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה.
20 וְהַשְּׂדֵרָה שֶׁחֶסֶרָה וְאֵין בָּהּ רֵבַע עֲצָמוֹת. וְהַגְּלָגֶלֶת

21) כלשון אחרון של עולא, אבל ללשון ראשון גם כשלא עיבדו טהור מן התורה. 22) בגמרא שם: "גזירה שמה יעשה אדם עורות אביו ואמו שטיחים".

יב. עור הבא פגוד פגיו של אדם כשילד, בין שהיה חי ואמו חיה בין שנולד מת ואמו מתה - הרי זה טהור, מפני שהוא כמו פרש או צואה וקיא וכיוצא בהן.

יג. כל שבמת טמא, חוץ מן השנים והשער והצפרן²³, הואיל וגזען מחליף²⁴. ובשעת חבורן הכל טמא. כיצד? המת בחוץ ושערו בתוך הבית - נטמא כל אשר בבית. וכן הנוגע²⁵ בשערו או בשניו או בצפרניו כשהן מחפרין - נטמא. שערו העומד להגזז²⁶ וצפרניו העומדים להנטל, הואיל והן עומדין להנטל יש בהן ספק. לפיכך, הנוגע בהן - הרי הוא ספק טמא. כל משקה²⁷ היוצא מן המתים - טהור²⁸, חוץ מדמו. וכל מראה דמים מן המת - טמא, כמו שבארנו. ומפני מה לא גזרו על משקה המת בדרך שגזרו על משקין היוצאין מכל הטמאין? מפני שהמת הכל בדלין ממנו, לא גזרו על משקיו.

23) אחר שפירשו מן המת. 24) נידה נה, א. פירוש, אם ניטלו יש להם חליפים שאחרים צומחים במקומם. בשיניים, שמקצתן אינן חוזרות וצומחות - נאמר שם בגמרא טעם אחר; מפני שלא נבראו עימו. 25) נזיר נא, א. דין זה יוצא מאיבעיה של חזקיה שם בשערו העומד להיגלח, ומשמע שאם אינו עומד להיגלח - טמא. 26) לפני שמת עמדו להיגזז. 27) דבר נזיל. 28) ואף על פי שנוזלים היוצאים מטומאות אחרות טמאים.

יד. כבד שנמוחה מטמאה בריבועית, מפני שהיא כדם נקפה. דם קטן שניצא בלוי, אם אין בו רביעית - טהור, אף על פי שהוא כל דם שבו²⁹.

29) כחכמים באהלות פרק ב משנה ד נגד דעת רבי עקיבא שמדמה דם לעצמות ששלד שלם מטמא בכל שהוא. בתוספתא שם פרק ג הלכה ד השיבו חכמים לרבי עקיבא שלוש תשובות למה אין לדמות בשר לעצמות: א. העצמות אפילו פחות משיעורן (רובע הקב) מטמאות ברוב בניין ורוב בניין; ב. אפילו עצם כשעורה מטמא במגע ובמשא. אבל דם אינו מטמא פחות משיעורו הקבוע (רביעית); ג. אי אפשר שלא נשארה טיפת דם בגופו של הקטן.

טו. ואלו אם חסרו כל שהוא - טהורים: רביעית דם, ועצם כשעורה, וכזית בשר, וכזית גזל, ומלא חפנים רקב, ואיבר מן החי שחסר מעצמו כל שהוא.

מקצתו כשהוא חי ומת והרקיב בלוי - הרי זה ספק, ואם נטמא למלא חפנים מרקב זה - הרי זה טמא בספק.

ח. מלא חפנים ועוד מעפר הנמצא תחת המת או מעפר הנמצא בקרב, ואין ידוע מה טיבו, אם הוא רקב שמטמא באהל, או אינו אלא עפר שנתלכלך בנצל המת ודמו - הרי זה מטמא במשא ובאהל¹³, שהרי יש במלא חפנים ועוד מלא חפנים רקב¹⁴. וינראה לי, שאף זו טמאה מדברי סופרים.

13) ובנידה כז, ב נימקו: "לפי שאי אפשר למלאות תרוד ועוד עפר בית הקברות שאין בו תרוד רקב". ולכאורה זה מנוגד למה שאמר בהלכה ד, שרקב שיש בו תערובת כל שהיא אינו מטמא. ובאליהו רבא במשנה שם מפרש על פי התוספתא כאן, שמה שאמרו הנקבר בכסותו או בארון של עץ אין לו רקב, הכוונה שאין לו דין רקב לטמא במלוא תרוד אלא דין עפר קברות לו, שצריך כמלוא תרוד ועוד. [והמבי"ט בקרית ספר כותב, שמדאורייתא אינו מטמא אם יש בו תערובת, אבל מדברי סופרים מטמא]. 14) פירוש, אנו מחמירים ואומרים שמה רקב הוא שמטמא בשיעור מלוא חפניים במשא ובאהל, אבל במגע אינו מטמא כלמעלה פרק ב הלכה י"א.

ט. המת שנושרף ושלדו קימת¹⁵, והוא השדרה והצלעות - הרי זה מטמא כמת שלם. ואין צריך לומר אם נחיר¹⁶. אבל אם נשרף עד שנתבלבלה צורת תבניתו - טהור. וכן שפיר¹⁷ מרקם¹⁸ שטרפו במים¹⁹ - טהור, שהרי נתבלבלה צורתו.

15) כגון שנשרף ונעשה פחם ונשארה תבניתו כמו שהיתה. 16) חריכה פחותה משריפה. 17) תחילת יצירתו של העובר. 18) צורת איבריו ניכרת. 19) עירבבו.

י. בשר המת שנושרף ונעשה כקמח²⁰ - טהור. וכן אפר השרופין - טהור. וכן התולעים הנחווין מבשר המת, בין חיים בין מתים - טהורין. וקבר בארנו, שהמת כבשר בכל מקום, בין כמת בין בנבלה ושרץ.

20) בגמרא שם מחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש אם נפרך ולא נעשה כקמח, ר' יוחנן מטהר וריש לקיש מטמא, ואם נעשה כקמח גם ריש לקיש מטהר. ומדברי רבינו כאן נשמע שפוסק כריש לקיש.

יא. עור האדם - כבשרו. ואם עבדו כל צרכו או הלך בו כדי עבודה - הרי זה טהור מן התורה²¹. אבל מדבריהם מטמא כזית בשר כבשר המת. גזרה שלא להרגיל בני אדם לעבוד עזרת האדם וישתמשו בהן²².

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ה'י"א אדר-א' ה'תשפ"ב

יום שלישי ז' אדר-א' ה'תשפ"ב

מצות עשה קט.

המצוה הק"ט נדפסה ביום ראשון.

יום רביעי ח' אדר-א' ה'תשפ"ב

מצות עשה קט.

המצוה הק"ט נדפסה ביום ראשון.

יום חמישי ט' אדר-א' ה'תשפ"ב

מצות עשה קט. רלו.

המצוה הק"ט נדפסה ביום ראשון.

המצוה הרל"ז — הצווי שנצטוינו לדון בדין השור,

והוא אמרו יתעלה: "וכי-יגזח שור וגו'" (שמות כא, כח),

"וכי-יגוף שור-איש את-שור רעהו" (שם, לה). וכבר

נתבארו הלכות דין זה בששת הפקדים הראשונים

מ(בבא קמא).

יום שישי י' אדר-א' ה'תשפ"ב

מצות עשה רמ.

המצוה המשלימה מאתים וארבעים — הצווי

שנצטוינו בדין ההבצר (שביערו בהמותיו, והזיקו שדות

אחרים), והוא אמרו יתעלה: "כי יבצר-איש שדה או-

כרם וגו'" (שמות כב, ד). וכבר נתבארו הלכות דין זה

בכללותו בפרק ב' ופרק ו' מ(בבא קמא ופרק ה' מגטין).

יום ש"ק י"א אדר-א' ה'תשפ"ב

מצות עשה רלח.

המצוה הרל"ח — הצווי שנצטוינו לדון בדין הבור,

והוא אמרו יתעלה: "וכי-יפתח איש בור" (שמות כא, לג).

וכבר נתבארו הלכות דין זה בפרק ג' ופרק ה' מ(בבא

קמא).

יום ראשון ה' אדר-א' ה'תשפ"ב

מצות עשה קט.

המצוה הק"ט — הצווי שנצטוינו לטבול במי מקנה

ואז נטהר מכל-מין ממיני הטמאה שנצטמאנו בו, והוא

אמרו יתעלה: "ורחץ במים את-כל-בשרו" (ויקרא טו, טז),

ובא בקבלה (ספרא פרשת מצורע): "מים שכל-בשרו

עולה בהם והוא שעור מקנה", אלא אם היו מים נובעים

(ממעין), שלהם אין שעור, כמו שיתבאר בהלכות מצוה

זו (הלכות מקואות). ומתנאיה, שהזב בלבד יהיו המים

שטיהר בהם נובעים, כמו שאמר בו הפתוב: "במים

חיים" (שם, יג). ואין הפננה באמרנו שהטבילה מצוה

עשה, שכל-טמא חייב לטבול בהכרח, כדרך שכל-

המתעטף בטלית חייב לעשות ציצית, או שכל-מי שיש

לו בית חייב לעשות מעקה — אלא פננתי בכך לדין

טבילה שאנו נצטוינו שכל-הרוצה להטהר מטמאתו לא

יתכן דבר זה אלא בטבילה במים, ואז יטהר. ולשון

ספרא (פרשת אחרי מות): "ורחץ במים, יכול גזרת מלך

הקדוש ברוך הוא, ללא טעם) תלמוד לומר: ואחר יבא אל

הפחנה — מפני הטמאה". הריהו רומז לכלל הנה

שבארתי לה: שנה דין בלבד למי שרוצה להטהר

שנעשה-כך — ודין זה הוא המצוה; אבל לא שנחייבהו

טבילה דוקא, אלא הרוצה להשאר בטמאתו ולא יגנס

למחנה שכינה (מעזרת ישראל שבבית המקדש ולפנים) איזה

זמן — ושא. וכבר באר ספר האמת ("ספר התורה")

שכל-מי שנצטמא וטבל שהוא טהור, אלא שאין טהרתו

שלמה עד שיעריב שמשו (שתשקע השמש ביום הטבילה).

וכן בא גם בפרוש המקביל, שצריך לטבל וגופו ערום

נוגע בשטח המים. אמרו (עירובין ד:): "כל-בשרו —

שלא יהא דבר חוצץ בינו ובין המים". הנה נתבאר לה,

שמצוה זו — והיא מצות טבילה — כוללת דיני המקנה

ודיני החיצה ודיני טבול יום (זה שטבל ועדיין לא העריב

— שקעה — שמשו). ומצוה זו מבארת במסכת מקנאות

ובמסכת טבול יום.

יום שני ו' אדר-א' ה'תשפ"ב

מצות עשה קט.

המצוה הק"ט נדפסה ביום הקודם.

יחזקאל פרק טז מד-נא

מִדֹּה הַגֵּה כָּל־הַמּוֹשֵׁל עָלֶיךָ יִמְשַׁל לְאִמּוֹר כְּאִמָּה בָּתָּה: מִה בַּת־אֲמֹךְ אֶת גְּעֻלַּת אִישָׁה וּבְנִיהָ וְאֲחֹתָהּ אֶת אִשֶּׁר גָּעְלוּ אֲנִשְׁיָהּ וּבְנֵיהֶן אִמָּכֶן חֲתִית וְאֲבִיכֶן אֲמָרִי: מו וְאֲחֹתְךָ הַגְּדוֹלָה שְׁמֹרֹן הִיא וּבְנוֹתֶיהָ הַיּוֹשֵׁבֶת עַל־שְׂמֹאולֶךָ וְאֲחֹתְךָ הַקְּטָנָה מִמֶּךָ הַיּוֹשֵׁבֶת מִיִּמִּינֶךָ סָדָם וּבְנוֹתֶיהָ: מז וְלֹא בְּדַרְכֵיהֶן הִלְכָּתָּ וּבַתְּעֻבּוֹתֵיהֶן (עֲשִׂיתִי) עָשִׂיתָ כְּמַעַט קָטַתְּ וַתִּשְׁחָתִי מִהֵן בְּכָל־דַּרְכֵיךָ: מח חִירָאֲנִי נָאִם אֲדֹנִי יְהוָה אִם־עָשִׂיתָ סָדָם אֲחֹתְךָ הִיא וּבְנוֹתֶיהָ כְּאִשֶּׁר עָשִׂיתָ אֶת וּבְנוֹתֶיהָ: מט הַנְּהִיזָה הִיָּה עֹן סָדָם אֲחֹתְךָ גָּאוֹן שְׁבַע־לָחֶם וְשָׁלוֹת הִשְׁקַט הִיָּה לָהּ וְלִבְנוֹתֶיהָ וַיִּדְעֻנִּי וְאֲבִיוֹן לֹא הִחֲזִיקָה: נ וַתִּגְבְּהִינָה וַתַּעֲשִׂינָה תוֹעֵבָה לִפְנֵי וְאָסִיר אֶתְּהֶן כְּאִשֶּׁר רָאִיתִי: (ס) נֹא וְשְׁמֹרֹן כְּחֲצִי חֲפֹאֲתֶיךָ לֹא חָטְאָה וַתִּרְבֵּי אֶת־תְּעֻבּוֹתֶיךָ מִהֵנָּה וַתַּצְדִּקִי אֶת־(אחֹתְךָ) אֲחֹתְךָ בְּכָל־תְּעֻבּוֹתֶיךָ אִשֶּׁר (עֲשִׂיתִי) עָשִׂיתָ:

רש"י

ולא אם עודני חי דיהונתן (שמואל א' י"א) אפליי"אוט בלע"ז: כמעט קט. היו תועבותיך לפני אילו לא התעבת מהן אבל את ותשחיתי מהן וכן ת"י, ויש פותרין ולא בדרכיהם הלכת כמשמעו כמעט קט היו תועבותיהם בעיניך ותשחיתי מהן, קט פיקו"ט בלע"ז: (נ) ותגבהינה. היא ובנותיה כמו שמפורש באיוב ארץ ממנה יצא לחם וכל הענין עד שאמרו נשכח תורת רגל מארצינו שאין באים אלא לחסר: ואסיר אתהן כאשר ראיתי. דרכן כענין שנאמר בסדום ארדה נא ואראה וגו' (בראשית י"ח: (נא) ותצדקי את אחותך. קודם שהתעבת יותר מהן היו נדונים לחובה וכיון שהרשעת יותר מהן עשית אותן כצדקניות ונתת להן פתחון פה לומר יש שהכעיסוך יותר ממני:

(מד) כל המושל. לשון משל וחידיה הוא: כאמה בתה. ה"א של כאמה אינה מפיך ה"א לפי שאינה משמשת כלום אלא כאם כן בת: (מה) בת אמך. אומה של כנען אשר ירשתם את ארצם: גועלת אישה ובניה. אשר הרבו תועבותם עד כי געלה והקיא הארץ את יושביה האבות והבנים יחד: ואחות אחותך. סדום הסמוכה לארץ ישראל: אמכן חתית וגו'. ת"י הלא אמכון שרה ביני חתאי הוות ולא עבדת כעובדיהן ואבוכון אברהם ביני אמוראי ולא הליך בעיצתהון: (מו) על שמאולך. לפי שנחלת יהודה בגבול דרומי של ארץ ישראל היה נמצאו כל שאר השבטים על שמאלם: (מז) ולא בדרכיהן הלכת. והלואי בדרכיהן הלכת ולא התעבת יותר מהם וכן ולא יותן נא לעבדיך (מלכים ב ה) וכן

מצודת ציון

(מד) המושל. מל' משל ומליצה: (מה) גועלת. ענין הקאה והפלטה אל החוץ וכן שורו עבר ולא יגעיל (איוב כא): (מו) ובנותיה. הם הכפרים הסמוכים לה: (מז) קט. הוא מלשון קוטן ונפלה הנו"ן ועם שאמר כמעט אמר קט למעט יותר: (מט) גאון. מל' גאווה: ושלות השקט. כפל הדבר במ"ש לרוב השלוה: החזיקה. ענין אחוזה ועל הצדקה יאמר: (נ) ותגבהינה. מל' גבהות וגאווה:

מצודת דוד

(מד) כל המושל. כל הממשיל משלים יאמר עליך בדרך משל כמעשה האם כן המה מעשה בתה ר"ל כמעשה אנשי כנען שנגרשו מן הארץ כן מעשה ישראל שנשארו במקומה: (מה) בת אמך את. במעשיך את ניכרת שאת בת אמך אשר הקיאה את אישה ובניה הם מלכם ויתר העם ר"ל דומה אתה במעשיך לאנשי הכנעני אשר בעוונם גלו מן הארץ כמ"ש ותקיא הארץ את יושביה (ויקרא יח): ואחות אחותך את. במעשיך את ניכרת שאת אחות אחותיך והיא סדום ובנותיה אשר בעוונם הקיאו אנשיהן ובניהן כי ספו תמו: אמכן חתית. בתועבותיך נראה כאילו אמכן היתה מבנות חת וכאילו אביכן היה מאנשי האמורי: (מו) ואחותך. והנה אחותך שומרון הגדולה ממך ברובי שבטים ואוכלוסין היא יושבת בשמאלך בפאת הצפון ואחותך סדום הקטנה ממך במספר האוכלוסין היא יושבת בימינך בפאת הדרום וא"כ אתה באמצעיתן סדום לימין ושומרון לשמאל: (מז) ולא וגו'. רצה לומר, לא למדת מהן ולא הלכת בדרכיהן ולא עשית רק כשיעור תועבותיהן אשר היו כשיעור מעט וקטן למולך אבל השחת יותר מהן בכל הדרכים והעניינים: (מח) אם עשתה וגו'. כ"כ מהתועבות: (מט) הנה זה וגו'. ר"ל זה לבד היה עון סדום ולא השחיתו יותר: גאון וגו'. ר"ל התגאה בעבור השובע והשלום שהיה לה ולא החזיקה יד עני לתת מחסורו: (נ) ותגבהינה. בעבור רוב הגאווה לא חששה במצותי ועשתה הדברים התעובים לפני והוא הניאוף המגונה: ואסיר. ובעבור אלה לבד הסרתי אתהן מן העולם כמו שהיה נראה לי מה הוא הגמול הראוי להן: (נא) מהנה. משומרון: ותצדקי. במרבית התועבות שעשית הצדקת את שומרון כי למול מעשיך נחשבת היא לצדקת:

נחמיה פרק יב

יג. לעזרא משלם לאמריה יוחנן: יד (למלוכי) למליכו וינתן לשבניה יוסף: טו. לחרם עדנא למריות חלקי: טז (לעדאי) לעדאי זכריה לנגתון משלם: יז. לאביה זכרי למנימין למועדיה פלטי: יח. לבלגה שמוע לשמעיה יוחנן: יט. וליויריב מתני לידעיה עזי: כ. לסלי קלי לעמוק עבר: כא. לחלקיה חשביה לידעיה נתנאל: כב. הלויים בימי אלישיב יידע ויחנן וידוע כתובים ראשי אבות והכהנים על מלכות דריוש הפרסי: (פ) כג. בני לוי ראשי האבות כתובים על ספר דברי הימים ועדימי יוחנן בן אלישיב: כד. וראשי הלויים חשביה שרביה וישוע בן קדמיאל ואחיהם לנגדם להלל להודות במצות דוד איש האלהים משמר לעמם משמר: כה. מתניה ובקבקה עבדיה משלם מלמן עקוב שמרים שוערים משמר באספי השערים: כו. אלה בימי יויקים בן יושע בן יואדק ובימי נחמיה הפכה ועזרא הפכה הסופר: (פ) כז. ובחננת חומת ירושלם בקשו את הלויים מפלמקומתם להביאם לירושלם לעשת חנפה ושמחה ובתורות ובשיר מצלמים נבלים ובכנרות: כח. ואספו בני המשורים ומן הכפר סביבות ירושלם ומן חצרי נטפתי: כט. ומבית הגלגל ומשדות גבע ועומות כי חצרים בנו להם המשורים סביבות ירושלם: ל. ויטהרו הכהנים והלויים ויטהרו את העם ואת השערים ואת החומה:

רש"י

משמר. שוערים היו במשמר שלהם לשמור שערי הבית: באספי. כמו בסיפי השערים: (כו) אלה בימי יויקים. אלה היו שוערים בימי יויקים: (כז) ובחנכות חומת ירושלים. בתשלום חומת העיר לקדש את העיר: ובתורות. ובהודאות: (כח) ומן הכפר. אשר סביבות ירושלים באו המשוררים: (ל) ויטהרו. תחלה טהרו את עצמן ואח"כ טהרו את אחרים: ואת השערים ואת החומה. שלא תהיה טומאה שם בעיר:

(כב) הלויים בימי אלישיב. הלויים הללו היו ראשי בית אבות במשמרות הלויים בימי אלישיב הכהן הגדול והכהנים המנוין למעלה בסמוך הם היו ראשי בית אבות במשמרותם גם בימי אלישיב: על מלכות. בימי מלכות דריוש היה דבר זה: (כג) ועד ימי יוחנן. כל אותן שהיו ראשי אבות הלויים עד ימי יוחנן כהן גדול מנוין שם בדברי הימים: (כד) משמר לעומת משמר. שהיו חלוקים במשמרותם לומר שירה: (כה) שוערים

מצודת ציון

(כו) הפכה. המושל: הסופר. החכם: (כז) ובחנכות. התחלת דבר מה לעמוד בה משם והלאה קרוי חינוך בל' מקרא: מצלמים וכו'. מיני כלי ניגון: (כח) הכפר. המישור:

מצודת דוד

(יז) למנימין למועדיה. המשמרה ההיא היתה נקראת בשתי השמות ע"ש שניהם: (כב) הלויים בימי אלישיב. רצה לומר, הלויים אשר היו בימי אלישיב כהן גדול ובימי יידע בנו אשר כהן תחתיו ובימי בנו יוחנן (הוא יוחנן הנזכר למעלה והיה נקרא בשתי השמות) ובימי בנו ידוע בימי כולם היו כתובים ראשי אבות הלויים ההם ואף ראשי אבות הכהנים כמוהם היו כתובים לראשים על מלכות דריוש ר"ל ע"פ מצות המלך אבל לא היו הראשים ההם ראויים אל המעלה ההיא: (כג) בני לוי וגו'. ראשי האבות מבני לוי היו עוד כתובים על ספר דברי הימים למען יעמוד שמם לזכרון: ועד ימי וגו'. ר"ל אבל לא התמיד הדבר כ"א עד ימי יוחנן בן בנו של אלישיב כי כאשר כהן הוא עמד ובטלה לבל יעמדו עוד לזכרון: (כד) וראשי הלויים. עתה חזר לחשוב ראשי הלויים שהיו בימי יויקים כדרך שחשב ראשי אבות הכהנים: ואחיהם. שאר ראשי האבות היו לנגדם ר"ל שוה להם אלו כאלו להודות ולהלל בהלולים אשר צוה דוד להלל בהם: משמר לעומת משמר. כל משמר היה שוה למשמר האחד ולא היה להאחד מעלה ויתרון על האחר והוא כפל ענין במ"ש: (כה) שומרים שוערים. הוא כפול במ"ש ולתוספת ביאור: משמר. המשמר הזה היה קבוע לשמור באספי השערים והוא בית האספים הנזכר בד"ה והוא שם מקום על ענין ידוע אצלם: (כו) אלה וגו'. ראשי אבות הכהנים והלויים והשוערים האלו היו בימי יויקים וכו': (כז) ובחנכות וגו'. ובעת שעשו חנכות החומה לקדש את העיר כמ"ש בסמוך: בקשו. חיפשו אחר הלויים להביאם ממקומם לירושלים: מצלמים. על המצלמים וכו': (כח) ויאספו. ר"ל נאספו מן ירושלים עצמה ומן הכפר אשר סביבות ירושלים ומן וכו': (ל) ויטהרו. טבלו מטומאתן: ויטהרו את העם. וזו את העם לטהר עצמן: ואת השערים. טהרו את השערים מכל טומאה ומיאוס:

ח פיוצא בו: המקדיש פרותיו עד שלא באו לעונת המעשרות, ופדאן – תיבין. משבאו לעונת המעשרות, ופדאן – תיבין. הקדישן עד שלא נגמרו וגמרו הגזבר, ואחר כך פדאן – פטורין, שבשעת חובתן היו פטורין. מ מי שלקט את הפאה, ואמר: הרי זו לאיש פלוני עני – רבי אליעזר אומר: זכה לו. וחכמים אומרים: יתננה לעני שנמצא ראשון. הלקט והשכחה והפאה של נכרי חייב במעשרות, אלא אם כן הפקיר.

פירוש ברטנורא

ח עד שלא באו לעונת המעשרות. היינו מרוח כשהוא משה פני הכרי ברחת, אם באותה שעה היו ביד הגזבר פטורים, ואם לאו אין ההקדש פטורין: וגמרו הגזבר. שנגמרו בעודן ביד הגזבר:

ט רבי אליעזר אומר זכה לו. פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן בעשר שלקט פאה לזכות בה לעני. דרבי אליעזר סבר אמרין תרי מגו, מגו דאי בעי מפקר לנכסיה ותוי עני ותוי ליה השתא נמי חזי ליה. ומגו דאי בעי זכי לנפשיה זכי נמי לחבריה, ורבנן סברי חד מגו אמרין תרי מגו לא אמרין. אבל מעני לעני דברי הכל זכה לו. והלכה כחכמים: של עובד כוכבים חייב במעשרות. דהואיל ואין העובד כוכבים חייב בלקט שכחה ופאה הוה ליה כשאר תבואה של עובד כוכבים שהיית במעשר: אלא א"כ הפקיר. לעניים ולעשירים, דהפקר פטור מן המעשר. ומתניתין ר"מ היא דאמר אין קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל להפקיע מן המעשר. ואין כן הלכה:

משניות מבוארות – קהתי

הגזבר (רמב"ם), היינו שהביאו שליש בעודם ברשות הקדש, ואחר כך פדאן – וכגון שקצרם מיד לאחר שפדאם קודם שגדלו ברשותו, שבכגון זה פטורים לדברי הכל. אבל אם גדלו עוד ברשותו ונגמרה מלאכתם בידו, כגון תבואה לאחר שהביאה שליש בידי הקדש ונגמרה בישולה ברשותו, והוא מירחה, נחלקו בזה רבי עקיבא וחכמים שלדעת רבי עקיבא אף בכגון זה פטורה כל התבואה ממעשרות, מאחר שהביאה שליש ברשות הקדש, ואילו לדעת חכמים רק השליש הראשון שגדל ברשות ההקדש פטור ממעשרות, ולכן חייב הוא במעשרות לפי חשבון שהוסיפה התבואה ברשותו (עיין רמב"ם הל' תרומות א, יב, בלוקח תבואה מן הנכרי אחר שהביאה שליש). ברם, יש מפרשים, שאמנם ברישא מדובר בזמן הראשון – ב"עונת המעשרות", אבל בסיפא מדובר בענין הזמן השני, דהיינו בגמר מלאכתם למעשר, ולכן בא כאן שניו הלשון: "עד שלא נגמרו" – במקום "עד שלא באו לעונת המעשרות", "וגמרו הגזבר" – במקום "והגיעו לעונת המעשרות ביד הגזבר", כלומר שהסיפא באה ללמדנו שהמקדיש פירותיו קודם שנגמרה מלאכתם למעשר, כגון בתבואה קודם שמירחה בכרי, וגמרו הגזבר – של ההקדש, כגון שהגזבר מירח את התבואה, ואחר כך פדאן – מן ההקדש, פטורין – מאחר שנגמרה מלאכתם ביד הגזבר של ההקדש ("משנה ראשונה"). ויש מפרשים שכל המשנה כולה עוסקת בענין הזמן השני, דהיינו ב"גמר מלאכתם" של הפירות למעשר, וזוהי כוונת הלשון "עונת המעשרות", כגון בתבואה – מירוח הכרי בגורן, ובאה המשנה ללמד, שתבואת הקדש שנפדתה קודם מירוח, או תבואה שהוקדשה לאחר מירוח, חייבת במעשרות, ואילו אם המירוח נעשה ביד הגזבר של הקדש, פטורה התבואה ממעשרות (ר"ם; ברטנורא).

באור משנה ט

עני שלקט פאה בשביל עני אחר, הכל מודים שזכה לו, שההואיל ויכול לזכות בה לעצמו, הרי הוא זוכה גם לחברו. משנתנו דנה בעשר שלקט פאה בשביל עני; ונחלקו בזה רבי אליעזר וחכמים.

מי שלקט את הפאה – כלומר עשיר, שאינו זכאי ללקט פאה, ואמר: הרי זו לאיש פלוני עני – פאה זו אני לוקט בשביל פלוני עני, רבי אליעזר אומר: זכה לו – זכה בפאה לאותו עני; וטעמו הוא, שאף על פי שאינו זכאי ללקט פאה לעצמו, מכל מקום אילו רצה יכול היה להפקיר נכסיו בשעה זו, והיה זוכה בפאה לעצמו, וכיון שיכול היה לזכות לעצמו, הריהו זוכה גם לעני שלקט בשבילו. סברה זו נקראת בתלמוד סברת "מיגו" (מתוך), ונמצא לדעת רבי אליעזר שאומרים פעמים "מיגו" – מתוך שיכול היה להפקיר נכסיו ולהיות עני, הריהו זכאי ללקוט פאה, ומתוך שיכול היה לזכות בפאה לעצמו, הריהו זוכה לחברו. וחכמים אומרים: יתננה לעני שנמצא ראשון – יתן את הפאה לעני אחר הנמצא ראשון בשדה, כי לא זכה לאותו עני שלקט בשבילו, שלדעת חכמים "מיגו" אחד

יוס ראשון

באור משנה ח

כיון שלמדנו במשנה הקודמת בענין המקדיש תבואה ופדאה, שאם בשעת חיובה במתנות עניים היתה ביד הקדש, פטורה התבואה ממתנות עניים, ואם לאו – חייבת, באה משנתנו להשמיע שאף לענין מעשרות הדין כך. וכבר העירונו לעיל (א, ו) שלשון "מעשרות" כולל גם תרומה.

פיוצא בו – דומה לדין ששינוי במשנה הקדמת, המקדיש פרותיו עד שלא באו לעונת המעשרות – אם נתן פירותיו להקדש קודם שבאו לשעת חיובם במעשרות, כמבואר במסכת מעשרות פרק א, ופדאן – אחר כך מיד ההקדש קודם שבאו לעונת המעשרות, תיבין – הפירות במעשרות, שאף על פי שפירות הקדש פטורים מן המעשרות, מכל מקום הואיל וכאשר באו לעונת המעשרות לא היו בידי הקדש, הרי הם חייבים; וכן אם הקדיש פירותיו משבאו לעונת המעשרות – לאחר שכבר חלה עליהם חובת המעשרות ברשותו, ופדאן – אחר כך, תיבין – הפירות במעשרות, שההואיל וכבר נתחייבו במעשרות קודם שהקדישם, אין ההקדש מפקיעם מידי חיובם. הקדישן עד שלא נגמרו – קודם שנתחייבו במעשרות, וגמרו הגזבר – כלומר שנגמרו ונתחייבו במעשרות בהיותם בידי גזבר ההקדש, ואחר כך פדאן – מיד ההקדש, פטורין – ממעשרות, שבשעת חובתן היו פטורין – בשעה שחלה על הפירות חובת המעשרות היו אלה פירות של הקדש הפטורים ממעשרות.

בענין "עונת המעשרות" שבמשנתנו, יש חילוקי דעות בין המפרשים, שכן שני זמנים קבעו חכמים בתבואה ובפירות לענין חיובם במעשרות, כמפורש במסכת מעשרות פרק א: הזמן הראשון הוא בתחילת הבשלתם, בעודם במחובר (עיין מעשרות א, ב-ג), כגון בתבואה משהביאה שליש גידולה, שאז חלה עליה חובת תרומה ומעשר לגבי אכילת קבע, אבל לא לגבי אכילת ארצי. הזמן השני הוא משנעשו "גורן", כמבואר במסכת מעשרות (שם ה-ח), כלומר לכשנגמרה מלאכתם לענין מעשרות, כגון בתבואה, לאחר מירוח הכרי בגורן, כפי שבארנו כבר (לעיל א, ו), נגמרה מלאכתה לענין חיובה במעשרות, ואסור לאכול ממנה אפילו אכילת עראי, עד שמפריש ממנה תרומה ומעשר. מכאן יש מפרשים, שמשנתנו כולה עוסקת בענין הזמן הראשון, וזהו המובן של "עונת המעשרות", כגון בתבואה – משהביאה שליש, ובאה המשנה ללמד, שתבואת הקדש שנפדתה קודם שהביאה שליש, ובאה תבואה שהוקדשה לאחר שהביאה שליש בידי הדייט – חייבת במעשרות, אבל אם הביאה שליש ברשות הקדש, כלומר שבזמן חיובה היתה התבואה של הקדש, פטורה היא ממעשרות (ירושלמי; רמב"ם; מלאכת שלמה). אך לפי פירוש זה קשה לשון הסיפא: "הקדישן עד שלא נגמרו. וגמרו הגזבר...", ולכן נדחקים לפרש: עד שלא נגמרו – היינו עד שלא הביאו שליש, "וגמרו הגזבר" – כלומר ונגמרו ביד

י איזוהו לָקֵט? הַנוֹשֵׁר בְּשַׁעַת הַקְצִירָה. הִיָּה קוֹצֵר, קָצֵר מְלֵא יָדוֹ, תִּלְשׁ מְלֵא קִמְצוֹ, הִפְהוּ קוֹץ וְנִפְל מִיָּדוֹ לְאַרְץ – הָרִי הוּא שֶׁל בַּעַל הַבֵּית. תוֹךְ הַיָּד וְתוֹךְ הַמַּגֵּל – לְעֵנִיִּים. אַחֵר הַיָּד וְאַחֵר הַמַּגֵּל – לְבַעַל הַבֵּית. רֹאשׁ הַיָּד וְרֹאשׁ הַמַּגֵּל – רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: לְעֵנִיִּים; רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לְבַעַל הַבֵּית.

יֵא חֲרֵי הַנְּמָלִים שֶׁבְּתוֹךְ הַקֶּמֶה – הָרִי הֵן שֶׁל בַּעַל הַבֵּית; שְׁלֹאֲחֵר הַקּוֹצְרִים – הַעֲלִינִים לְעֵנִיִּים, וְהַתְּחַתִּנִּים

פירוש ברטנורא

י הַנוֹשֵׁר בְּשַׁעַת הַקְצִירָה. שְׂבִלִים הַנוֹפְלִים בְּשַׁעַת הַקְצִירָה: הַבְּהוּ קוֹץ. כָּל הַיָּד דְּנוֹשֵׁר מִחֻמַּת אוֹנֵס אִינוּ לָקֵט, דְּכַתִּיב (ויקרא יט) וְלָקֵט קְצִירְךָ, אִין לָקֵט אֵלֶּא מִחֻמַּת קְצִיר: תוֹךְ הַיָּד. אֲנִשֵּׁר קֵא, כְּלוּמַר תוֹךְ הַיָּד וְנִשֵּׁר, תוֹךְ הַמַּגֵּל וְנִשֵּׁר, דְּהַנוֹשֵׁר מִתּוֹךְ הַיָּד וּמִתּוֹךְ הַמַּגֵּל לְעֵנִיִּים. אֲבָל הַנוֹשֵׁר מֵאַחֵר הַיָּד מִגִּדּוּד יָדוֹ וּמֵאַחֵר הַמַּגֵּל מִכַּח תְּנוּעַת הַמַּגֵּל, לְבַעַל הַבֵּית, דִּאִין זֶה בְּדֶרֶךְ קְצִירָה: רֹאשׁ הַיָּד. כְּשִׁדּוּ מֵלֶאֱחָ וְיֵשׁ שְׂבִלִים בֵּין רֹאשֵׁי אֲצִבְעוֹתָיו לִפְסֵי יָדוֹ, הַנוֹשֵׁר מִשָּׁם, וְכֵן הַנוֹשֵׁר מֵרֹאשׁ הַמַּגֵּל: רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר לְעֵנִיִּים. דְּרַמִּי תוֹךְ הַיָּד וְתוֹךְ הַמַּגֵּל: וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר לְבַעַל הַבֵּית. דְּרַמִּי לִיָּה אַחֵר הַיָּד וְאַחֵר הַמַּגֵּל: וְהִלְכָה כְּרַבִּי עֲקִיבָא:

יֵא חֲרֵי הַנְּמָלִים. דֶּרֶךְ הַנְּמָלִים לִכְנוּס תְּבוּאָה בַּחוּרִיהֶן: שֶׁבְּתוֹךְ הַקֶּמֶה. עַד שֶׁלֹּא הִתְחִילוּ לְקַצֹּר: שֶׁל בַּעַל הַבֵּית. שְׁאִין לְעֵנִיִּים בְּקֶמֶה כְּלוּם: שְׁלֹאֲחֵר

משניות מבוארות – קהתי

בשעת הקצירה מתוך היד ומתוך המגל, הרי זה לְעֵנִיִּים – שהוא לקט. אבל אַחֵר הַיָּד – הנושר מחוץ לאחיות היד, מאחוריה, וְאַחֵר הַמַּגֵּל – מגבו, הרי זה לְבַעַל הַבֵּית – שהנושר שלא בדרך הקצירה אינו לקט. ויש מבארים הטעם, לפי שאין זה בשעת הקצירה, שכן הנושר אחר היד ואחר המגל לא היה בכוונתו לקצור (הראב"ד). בירושלמי מובאות שתי דעות בפירוש הפיסקאות: "תוך היד ותוך המגל..." אחר היד ואחר המגל". לדעה אחת: "תוך היד ותוך המגל" – היינו הנושר מתוך שניהם, מתוך היד וגם מתוך המגל, כלומר הנופל מתוך השיבולים שהקוצר אוצו בידו האחת, והוא קוצרן במגל שבידו השנייה, וזהו לקט שמניחים לעניים. אבל "אחור היד ואחור המגל" – היינו אחר היד או אחר המגל, כלומר הנושר מאחורי היד ואפילו תוך המגל, או אחר המגל ואפילו תוך היד, אינו לקט. הדעה השנייה מפרשת להיפך: "תוך היד או תוך המגל" לעניים; אחר היד ואחר המגל, לבעל הבית", כלומר שלדעה זו הנושר מתוך יד הקוצר ואפילו אחר המגל, או הנושר מתוך המגל ואפילו אחר היד, הרי זה לקט. וכן מפרש גם הרמב"ם בפירושו למשנתנו: "מה שיפול ממה שיהיה בתוך היד או המגל הוא לקט, ומה שיפול מאחורי היד ומאחורי המגל הוא לבעל הבית". ברם ב"משנה תורה" כותב הרמב"ם: "הנופל מאחר המגל או מאחר היד אפילו שכולת אחת אינה לקט" (הל' מנחות עניינ' ד, א). ויש מפרשים, שהמדובר כאן בשני עניינים שונים, בתולש ביד או בקוצר במגל, וזהו ששנינו: תוך היד – שתלש בידו ונשר מתוך ידו, ותוך המגל – או שקצר במגל ונשר מתוך המגל, הרי זה לעניים. אחר היד – תלש בידו ונפלה שיבולת על ידי הכאה באחורי ידו, ואחר המגל – או שקצר במגל ונפלה שיבולת על ידי הכאה בגב המגל, הרי זה לבעל הבית. וכן כותב בעל "ספר החינוך": "מצוה לעזוב הלֵקֶט לעניים, והוא מה שנופל מתוך המגל בשעת הקצירה או מתוך היד בשעת תלישה" (מצוה רי"ח). ויש סוברים, שמדברי הרמב"ם ב"משנה תורה", שהבאנו לעיל, וכן מפירושיהם של הרב מברטנורא ובעל "תוספות יום טוב" משמע שאף הם מפרשים כך: בתולש או בקוצר (תוספות אנשי שם). ברם, לפי הרמב"ם: התולש היינו בדברים שדרכם להיתלש, אבל התולש בדברים שדרכם להיקצר, פטור מלקט (עיין גמרא חולין קלז, א). רֹאשׁ הַיָּד וְרֹאשׁ הַמַּגֵּל – הנושר מראשי האצבעות, ממקום שהאצבעות דבוקות לכף היד וכן הנושר מקצה המגל, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: לְעֵנִיִּים – שזה דומה לנושר מתוך היד ומתוך המגל, והרי זה לקט, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לְבַעַל הַבֵּית – שלדעת רבי עקיבא הרי זה כנושר אחר היד ואחר המגל, ואין לו דין לקט. והלכה כרבי עקיבא.

באור משנה יא

משנה זו באה ללמדנו, שספק לקט – לקט.

חֲרֵי הַנְּמָלִים – שהנמלים אגרו שם שיבולים או גרגרי תבואה, שֶׁבְּתוֹךְ הַקֶּמֶה – אם החורים נמצאים בשטח הקמה, הֲרִי הֵן –

אומרים, אבל פעמיים "מיגו" אין אומרים, כלומר שאמנם עני הלוקט בשביל חבירו הריהו זוכה לו, מתוך שיכול לזכות בה לעצמו, אבל עשיר שלקט בשביל עני, אינו זוכה לו, שאין אומרים "מתוך... ומתוך..." (כפי שבארנו בדברי רבי אליעזר). הִלָּקֵט וְהִשְׁכַּחְהָ וְהִפָּאָה שֶׁל נְכָרִי – אם גוי בארץ ישראל הניח לעניים לקט שכחה ופאה, אף על פי שגוי פטור מהם, חֲזִיב בְּמַעֲשֵׂרוֹת – הלקט והשכחה והפאה הללו חייבים בתרומה ובמעשר, אֵלֶּא אִם בֵּין הַפְּקִיר – שאם הניח הגוי חלק מתבואתו בתוך הפקר, כלומר שכל הרוצה יכול לזכות בה, בין עני ובין עשיר, בכגון זה פטור ממעשרות, שהפקר פטור מן המעשר. הרמב"ם מפרש, שמשנתנו רבי מאיר היא, הסובר שאין קניין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מן המעשרות, ולפיכך הלקט והשכחה והפאה שלו חייבים במעשרות (כדין כל תבואה שנתן לישראל). ברם, מה שהנכרי מפקיר, יש לו דין הפקר שפטור מן המעשר. וכן מובאת דעה בירושלמי, שעל כל פנים יש לנכרי קניין נכסים, דהיינו קניין בפירות, ולכן אם הפקיר פירותיו, הפקרו הפקר. ויש שמפרשים משנתנו אף לדברי האומר: "יש קניין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מן המעשרות", אלא שדין זה אינו אלא מן התורה, אבל מדברי סופרים תבואת הגוי חייבת במעשרות, ולכן שנינו כאן שהלקט והשכחה והפאה שלו חייבים במעשרות, כלומר מדרבנן (עיי' "מלאכת שלמה"). מכל מקום נמצאנו למדים ממשנה זו, שהלקט והשכחה והפאה של ישראל פטורים ממעשרות, כמו שכבר הזכרנו בכמה מקומות.

יוס שני

באור משנה י

החל במשנתנו ועד משנה ו בפרק הבא עוסקת מסכתנו בדיני לקט. משנתנו באה ללמד, מה נקרא "לקט" שצריך להניחו לעניים.

אִיזוהו לָקֵט? – שאמרה תורה (ויקרא יט, כג, כב): "ולקט קצירך לא תלקט, לעני ולגר תעזוב..."? הַנוֹשֵׁר בְּשַׁעַת הַקְצִירָה – שיבולים הנופלות על הארץ בשעת הקצירה, כפי שיבואר להלן במשנתנו. ודווקא שכולת אחת או שתיים שנשרו – הרי זה לקט, אבל שלש שיבולים שנשרו כאחת אינן לקט (כמבואר להלן ו, ה). הִיָּה קוֹצֵר – את קצירו, וכאשר קָצֵר מְלֵא יָדוֹ – מלא זורעו (דמב"ס), שדרך הקוצר לאחוז שיבולים במלא ידו אחת ולקצור בידו השנייה, או תִּלְשׁ מְלֵא קִמְצוֹ – תלש בידו מלא הקומץ; הִפְהוּ קוֹץ וְנִפְל מִיָּדוֹ לְאַרְץ – נדקר בקרן ומתוך הכאה הרפה ידו ונשרו ממנה שיבולים, הֲרִי הוּא – מה שנשר, שֶׁל בַּעַל הַבֵּית – שהנושר מחמת אוֹנֵס אין לו דין לקט, שנאמר: "ולקט קצירך" – אין לקט אלא הנושר מחמת קצירה (דוב המפרשים). ויש מבארים הטעם, הואיל ונפל מידו לאחור שכבר קצר מלא ידו או תלש מלא קמצו, לפיכך אין לו דין לקט, שאין לקט אלא הנושר בשעת הקצירה (הראב"ד), כמו ששנינו למעלה. תוֹךְ הַיָּד וְתוֹךְ הַמַּגֵּל – כאן באה המשנה לבאר את הרישא: הנושר

שֶׁל בַּעַל הַבֵּית. רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר: הַכֹּל לְעֵנִיִּים, שֶׁסָּפֵק לָקֵט לָקֵט.

פ ר ק ח מ י ש י

א גִּדִּישׁ שְׁלֵא לָקֵט תַּחְתָּיו – פֶּל הַנוֹגֵעַ בָּאָרֶץ, הֲרִי הוּא שֶׁל עֲנִיִּים. הֲרוּחַ שְׁפֹזָה אֶת הָעֵמָרִים – אֹמְרִים אוֹתָהּ כִּפָּה לָקֵט הִיא רְאוּיָה לְעֵשׂוֹת, וְנוֹתֵן לְעֵנִיִּים. רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אֹמֵר: נוֹתֵן לְעֵנִיִּים כִּבְדִּי נִפְלָה.

פירוש ברטנורא

הקוצרים. לאחר שהתחילו לקצור חיישינן שמא הביאו שם הנמלים מן הלֵקט. הלכך החטים העליונים שבתורים או שבלים העליונים לעניים דיש שם מן הלֵקט, אבל חטים התחתונים לבעל הבית דמן הקמה היה. ואלו הן עליונים כל שהן לבנים, ואלו הן תחתונים הירוקים שנוטים להשחיר ונכרים שהם ישנים: ר"מ אומר הכל לעניים. שאי אפשר לגורן בלא ירוקן, ושמא אלו הירוקים מן התבואה חדשה שקצרו עכשיו שיש בה חלק לעניים: שספק לקט לקט. דכתיב (שם) לעני ולגר תעזוב הנח לפניהם משלך. והלכה כר"מ:

ה א גִּדִּישׁ שְׁלֵא לָקֵט תַּחְתָּיו. מי שאסף והגדיש את העומרים למקום אחד בתוך השדה שעדיין לא לקטו שם העניים את הלֵקט: כל הנוגעות בארץ לעניים. דקנסוהו רבנן לפי שהגדיש על גב הלֵקט, ואפילו הגדיש חטים על גבי לקט של שעורים הוי כל הנוגע מן החטים בארץ לעניים: הרוח שפוזרה את העמרים. על גבי הלֵקט: כדי נפילה. כדי שיעור שרגיל ליפול בשעת קצירה, שהם ארבעה קבין לכור זרע, והכור הוא ל' סאין. ומשום דאמר ת"ק אומרים כמה לקט ראוייה לעשות קא משמע לן רבן שמעון בן גמליאל אין הדבר צריך אומדן שכבר קצוב ועומד כדי נפילה, בשלשים סאין של זרע רגיל ליפול ממנו בשעת קצירה ארבעה קבין וכך יתן לעניים:

משניות מבוארות – קהתי

שהוא לפנים משורת הדין. מכאן, יש למד דין זה ממה שכתוב: "עני ורש הצדיק". שהרי יש מציאות לפעמים שנלך עמו על פי הצדק ולא במשפט. ויש מדייק ולמד ממה שכתוב: "לא תטה משפט אביון בריבו" – דווקא בדבר ריב, שהוא דין ודברים שבין אדם לחבירו, אין אתה מטה משפט אביון, אבל במתנות עניים שהוא ענין צדקה יכול אתה להטות קו המשפט. מכל מקום להברי שניהם אין זה דין אלא לפנים משורת הדין. ויש אומרים שאצלם זכה ובוררה משנת רבי שהוא באמת דין גמור, ולמדים אותו מהכתוב: "לעני ולגר תעזוב", שהוא הלימוד של הספרא (תורת כהנים), ואחרים מביאים את הכתוב: "לגר ליתום ולא למנה יהיה" – בין משלך בין משלו תן לו, שכן בספרי (פ' תצא) למד ספק לקט לעניים מפסוק זה. ושני הדרושים צריכים זה לזה, ורוצה לומר שהואיל ואמרה תורה "תעזוב אותם" נסתלק ממנו רשות בעל הבית, כי העויבה היא ההוצאה מרשותו להיות הפקר, ונסתלקה איפוא חזקת בעל הבית; ועל ידי שאמרה תורה "לגר ליתום ולא למנה יהיה" נעשו העניים בעליו כדוכה מן הדבר הנעזב ומופקר, וממילא כל ספק הוא בחזקתם. ("התורה והמצוה" – קדושים יט. כב).

יו מ ש ל י ש י

באור משנה א

משנתנו דנה בלקט שכוסה על ידי גדיש (ערימת התבואה שנקצרה), או שנתערבו בו שיבולים מעומרי בעל השדה שפזרם הרוח.

גִּדִּישׁ שְׁלֵא לָקֵט תַּחְתָּיו – אם בעל השדה עשה גדיש במקום שעדיין לא ליקטו שם העניים את הלֵקט, פֶּל הַנוֹגֵעַ בָּאָרֶץ – כל השיבולים של הגדיש הנוגעות בארץ, הֲרִי הוּא שֶׁל עֲנִיִּים – בירושלמי מבואר הטעם, שקנס הוא שקנסוהו חכמים לבעל השדה, לפי שעשה גדיש על גבי הלֵקט של העניים וכיסוהו. ואפילו אם הגדיש הוא ממין אחר, כגון שהגדיש חטים על גבי לקט של שעורים, מכל מקום קנסוהו שכל מה שנוגע בארץ מן השיבולים שבגדיש הרי הוא של עניים; ופסוק מן המעשרות כדין לקט, שהפקר בית דין הפקר. הֲרוּחַ שְׁפֹזָה אֶת הָעֵמָרִים – ונתערבו שיבולים של בעל השדה בשבלי הלֵקט, ואין יודעים כמה לקט היה, אֹמְרִים אוֹתָהּ – מעריכים את השדה, כִּפָּה לָקֵט הִיא רְאוּיָה לְעֵשׂוֹת – מהי כמות הלֵקט שיכולה להיות בשדה זו, וְנוֹתֵן לְעֵנִיִּים – לפי הערכה זו. רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אֹמֵר: נוֹתֵן לְעֵנִיִּים כִּבְדִּי נִפְלָה – כשיעור הלֵקט שרגיל ליפול בשעת הקצירה, והוא קצוב ועומד: אחד מארבעים וחמישה של הקציר (בבא מציעא קה, ב). הגר"א מפרש שהמחלוקת בין תנא קמא לרבן שמעון בן גמליאל היא בזה, שלדעת תנא קמא אומרים דווקא אותה שדה, כמה לקט היא ראוייה לעשות, ולדעת רבן שמעון בן גמליאל אין אומרים אותה אלא בכדי נפילה מרוב השדות, דהיינו ארבעה קבים לכור (כור = 180 קבים), וזהו אחד מארבעים וחמישה כפי שביארנו.

השיבולים או הגרגירים, שֶׁל בַּעַל הַבֵּית – שאין לקט אלא הנושר בשעת הקצירה; ובכלל אין לעניים מתנה בתוך הקמה (רמב"ם). שְׁלֵאֲחֵר הַקּוֹצְרִים – יש מפרשים "שבתוך הקמה", היינו בשטח שעדיין לא הגיעו הקוצרים לשם, ו"שלאחר הקוצרים", היינו החורים הנמצאים בשטח שכבר נקצר (רש"י); ויש מפרשים: שבתוך הקמה – קודם שהתחילו לקצור את השדה, ושלאחרי הקוצרים – לאחר שהתחילו לקצור (ר"ש; ברטנורא), הַעֲלִיזִינָם – כל מה שיש בחורים למעלה, לְעֵנִיִּים – שמא מן הלֵקט גררוהו הנמלים (רמב"ם), וְהַתַּחְתּוֹנִים – וכל מה שיש בחורים למטה, שֶׁל בַּעַל הַבֵּית – שאנו אומרים שלפני הקצירה גררוהו הנמלים מן הקמה. בירושלמי מבואר: העליונים – היינו אלה שהם לבנים, כמראה תבואה בשלה, שניכר בהם שהובאו על ידי הנמלים מתוך התבואה שנקצרה, ולכן לעניים הם, שמא מן הלֵקט גררום, והתחתונים – היינו אלה שהם ירוקים, כמראה התבואה לפני בישולה, שמוכח הדבר שהנמלים קרסמום מהקמה, ולכן שייכים הם לבעל הבית; וכיון שדרך הלבנים להיות למעלה והירוקים למטה נקט התנא "עליונים ותחתונים". רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר: הַכֹּל לְעֵנִיִּים – כל מה שנמצא בחורים שייך לעניים, ומבואר הטעם בירושלמי, "שאי אפשר לגורן לצאת בלא ירוקין", כלומר שמן הנמנע הוא שלא יהיו בתבואה שנקצרה גם ירוקים, ומכאן שגם "התחתונים" שבתורי הנמלים בכלל הספק הם, שמא מן הלֵקט גררום, הלכך הכל לעניים, שֶׁסָּפֵק לָקֵט לָקֵט – דין זה למדים ממה שכתוב (תהלים פב, ג): עני ורש הצדיק – ודרשו: הצדיקוהו במתנותיו (גמרא חולין קלד, א). ויש דורשים מהכתוב (שמות כג, ו): "לא תטה משפט אביון בריבו" – בריבו אין אתה מטהו, אבל מטהו אתה במתנותיו. ויש למדים ממה שכתוב במתנות עניים: "לעני ולגר תעזוב..." – הנח לפניהם משלך, כלומר גם דברים שהם ספק מתנות עניים (ירושלמי). בעל "תוספות יום טוב" מפרש, שהכל "ספק לקט לקט" אינו שנוי במחלוקת, ואף תנא קמא סובר כן, אלא שלדעת תנא קמא אין ספק כלל לגבי "התחתונים" שבתורים (הירוקים) שמן הקמה הביאום הנמלים לחוריהם, ואילו לרבי מאיר, אף "התחתונים" בכלל ספק הם, כמו שבארנו לעיל, ולכן הכל לעניים. ההלכה כרבי מאיר.

בניין "ספק לקט לקט" שלמדים מהכתובים שהבאנו לעיל נותב המלבי"ם: יש הבדל בין משפט ובין צדק. המשפט הוא כפי שורת הדין מבלי להשקף על הנידונים ועל העת והמקום, רק יקוב הדין את ההר; והצדק הוא מה שנוטים מן הקו המשפטי אל חוקי הצדק, להביט על הענין והנידון וכפי צורך העת והמקום והיושר וכדומה. והנה בדבר שיש בו ספק, על פי שורת הדין – המוציא מחבירו עליו הראיה, ומכאן ראוי שספק לקט יהיה לבעל הבית, שיש להעמידו בחזקת הבעלים כמו שהדין הוא בכל ספק ממון, וזה כפי המשפט. וכשאנו דנים שספק לקט לעניים אנו נוטים איפוא מן המשפט אל הצדק

ב שְׁבִלַת שֶׁבֶקְצִיר וְרֹאשָׁה מְגִיעַ לְקֶמְהָ: אִם נִקְצְרָת עִם הַקֶּמְהָ – הָרִי הִיא שֶׁל כָּעַל הַבֵּית; וְאִם לֹא – הָרִי הִיא שֶׁל עֲנִיִּים. שְׁבִלַת שֶׁל לֶקֶט שְׁנֵתֶרְכָּה בְּגָדִישׁ – מַעֲשֵׂר שְׁבִלַת אַחַת וְנוֹתֵן לוֹ. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: וְכִי הֵיכָל הָעֲנִי הָיָה מְחַלֵּף דָּבָר שֶׁלֹּא בֹא בְרִשּׁוֹתָיו? אֵלֶּא מִזְכָּה אֶת הָעֲנִי בְּכָל הַגָּדִישׁ, וּמַעֲשֵׂר שְׁבִלַת אַחַת וְנוֹתֵן לוֹ.

ג אֵין מְגַלְגֵּלִין בְּטוּפָה (נוסח אחר: בְּטוּפָה); דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכְמִים מִתִּירִין, מִפְּנֵי שְׁאֵפְשֵׁר.

פירוש ברטנורא

ב שְׁבִלַת שֶׁבֶקְצִיר. שִׁיר בְּקִצְרֹתוֹ שְׁבִלַת אַחַת שֶׁלֹּא קָצַר, וְרֹאשׁ אוֹתָהּ שְׁבִלַת מְגִיעַ לְקֶמְהָ, אִם אוֹתָהּ שְׁבִלַת נִקְצְרָת עִם הַקֶּמְהָ הִיא שֶׁל כָּעַל הַבֵּית, שֶׁהִקְמָה מִצִּילָתָה דְּלֹא קָרִין בָּהּ לֹא תִשּׁוּב לְקַחְתָּ (דברים כד): מַעֲשֵׂר שְׁבִלַת אַחַת וְנוֹתֵן לוֹ. לְפִי שְׁחִיב לִיתֵן לוֹ דְּבַר מְתוּקִין כְּמוֹ שֶׁהִיָּתָה שְׁבִלַת שֶׁל לֶקֶט דְּפִטּוּרָה מִן הַמַּעֲשֵׂרוֹת וְאֵף עַל פִּי שְׁעָרִין לֹא נִתְמַרְחָ חֵל שֶׁם מַעֲשֵׂר עָלָיו כְּמוֹ מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן שֶׁהִקְדִּימוּ בְּשִׁבְלִין שֶׁחֵל עָלָיו שֶׁם מַעֲשֵׂר אֵף ע"פ שְׁעָרִין לֹא נִתְמַרְחָ. וְכִיכָד הוּא עוֹשֶׂה, מְבִיא שְׁתֵּי שְׁבִלִים מְגִדִּישׁ זֶה שְׁנֵתֶרְכָּה בּוֹ שְׁבִלַת שֶׁל לֶקֶט, וְאוֹמֵר עַל אַחַת מֵהֶן אִם זֶה לֶקֶט מוֹטֵב, וְאִם לֹא הִיא מַעֲשֵׂרוֹתֶיהָ קְבוּעִים בּוֹ הַשְּׁנִית, וְנוֹתֵן לוֹ אֶת הָרֹאשׁוֹנָה. וּבִירוּשְׁלָמִי פֶרֶךְ וְנִיחוּשׁ שְׁמָא זֹאת הַשְּׁנִית שֶׁקָּבַע עָלֶיהָ הַמַּעֲשֵׂרוֹת שֶׁל לֶקֶט הִיא, וְכִינֵן שֶׁהִיא פִּטּוּרָה מִן הַמַּעֲשֵׂר אֵין הַמַּעֲשֵׂרוֹת קוֹבְעִים בָּהּ שְׁאֵין מִפְּרִישֵׁין מִן הַפִּטּוּר עַל הַחֲזִיק, וּמִשְׁנֵי שְׁלֹחַק שְׁבִלַת שְׁלִישִׁית וְאוֹמֵר אִם הַשְּׁנִיתָ שֶׁקָּבַעְתִּי בָּהּ הַמַּעֲשֵׂרוֹת הִיא לֶקֶט וְאִינָה יִכְלָה לְהִיטֵר מַעֲשֵׂר, הִרִי זֶה הַשְּׁלִישִׁית מַעֲשֵׂר עַל הָרֹאשׁוֹנָה: א"ר אֱלִיעֶזֶר וְכִי הֵיכָל הָעֲנִי הָיָה מְחַלֵּף דְּבָר שֶׁלֹּא בֹא בְרִשּׁוֹתָיו. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְדַבְּרֵיהֶם דְּרַבְנָן קָאֵמַר לָהּ, לְדִידְכוּ דְּפִלְגִיתוּ עָלֵי בַעֲשִׂיר שֶׁלֶקֶט פֹּאֵה לְעֵנִי שְׁאֵין אוֹמֵר זָכָה לוֹ וְאוֹתֵן אִמְרִיתוֹ דְּלֹא זָכָה לוֹ, הֵיכָל הָעֲנִי הָיָה מְחַלֵּף דְּבָר שֶׁלֹּא בֹא בְרִשּׁוֹתָיו, דִּהָא אֵין כָּעַל הַשְּׁדָה יִכְלָ לִזְכּוֹת לוֹ אֶת הַלֶּקֶט לְפִי דְּבָרִיכֶם, וְנִמְצָא דְּלֶקֶט זֶה לֹא בֹא בְרִשּׁוֹתָיו שֶׁל עֲנִי, אֲלֵא לְדַבְּרִיכֶם מִזְכָּה אֶת הָעֲנִי בְּכָל הַגָּדִישׁ עַל מִנֵּת לְהַחֲזִיר דְּמִתְנָה עַל מִנֵּת לְהַחֲזִיר שְׁמָה מִתְנָה, וְנִמְצָאֹת אוֹתָהּ שְׁבִלַת שֶׁהִיא לֶקֶט בֹּאֵה לִיד הָעֲנִי וְיִכְלָ לְהַחֲלִיפָהּ בְּאִחֶרָתָה. וְרַבְנָן אִמְרִי הִכָּא עָשׂוּ אֶת שְׁאֵינוֹ זָכָה כְּזֹכֶה, וְחֻשְׁבִּין לְהֵאֵר שְׁבִלַת שֶׁל לֶקֶט כְּאִילוֹ בֹּאֵה לִידוֹ שֶׁל עֲנִי, אֵ"ג דְּלֹא זָכָה בָּהּ, לְעֵנִי זֶה שִׁיכּוֹל לְהַחֲלִיפָהּ בְּאִחֶרָתָה. וְהִלְכָה כְּחֻכְמִים:

ג אֵין מְגַלְגֵּלִין בְּטוּפָה. מִן קְטָנוֹת דֶּק, שְׁקוּרִין לוֹ בְּעֶרְבֵי גִילְבָא"ן. וְרַמְבַּם פ' שְׁהוּא מִן זֶרַע שְׁקוּרִין לוֹ קוֹרְטִמָּא"ן דְּוִדְמָה לְשַׁעוּרִים. וְאוֹמֵר ר"מ שְׁאֵין מְגַלְגֵּלִין זֶה הַמִּין עִם שְׁאֵר מִינֵי זֶרַעִים, לְקַצֹּר אוֹתָם בִּיחָד, כִּי הִלֶּקֶט שֶׁהִיא רֹאזִי לְפִיכּוֹל מִשְׁאֵר מִינֵי זֶרַעִים יִפּוֹל מִזֶּה הַמִּין הַגֵּרוּעַ וְנִמְצָא מִפְסִיד לְעֵנִיִּים: וְחֻכְמִים מִתִּירִים מִפְּנֵי שְׁאֵפְשֵׁר. שִׁיכּוֹל לֶקֶט מִשְׁאֵר זֶרַעִים כְּמוֹ מִן הַטוּפָה. וְהִלְכָה כְּחֻכְמִים. פ' אַחֵר אֵין מַעֲלִין מִיָּם בְּגִלְגַל מִן הַבּוֹר לְהַשְׁקוֹת אֶת הַשְּׁדָה אוֹ לְהַרְכִּיבָהּ עַד שֶׁהִיא מִשְׁקָה טוֹפָה עָלֶיהָ בְּשֶׁעָה שְׁהֶעֱנִיִּים בָּאִים בְּשִׁבְלֵי הַלֶּקֶט, מִפְּנֵי שְׁהוּא מִפְסִיד לְעֵנִיִּים. וְחֻכְמִים מִתִּירִין, מִפְּנֵי שְׁאֵפְשֵׁר שִׁישּׁוּמוֹ הַחֲפֶסֶד שֶׁל עֲנִיִּים בּוֹה וְיִתֵּן כָּעַל הַשְּׁדָה כְּפִי הַשּׁוּמָא שִׁישּׁוּמוֹ עָלָיו, וְלֹא מֵאִיר דְּאִמֵּר אֵין מְגַלְגֵּלִין שְׁמִין לְכָעַל הַבֵּית הַפֶּסֶדוֹ וְנוֹטֵל מִן הָעֲנִיִּים:

משניות מבוארות – קהתי

בְּרִשּׁוֹתָיו? אֵלֶּא מִזְכָּה אֶת הָעֲנִי בְּכָל הַגָּדִישׁ – כָּעַל הַשְּׁדָה נִתֵּן לְעֵנִי אֶת כָּל הַגָּדִישׁ, שֶׁהִשְׁיִבּוֹלַת שֶׁל לֶקֶט בְּתוֹכּוֹ, בְּחֹר מִתְנָה עַל מִנֵּת לְהַחֲזִיר, וְהִלְכָה הִיא שֶׁמִּתְנָה עַל מִנֵּת לְהַחֲזִיר שְׁמָה מִתְנָה, וְנִמְצָאֹת הַשִּׁיבּוֹלַת שֶׁל לֶקֶט בֹּאֵה בְּרִשּׁוֹתָיו שֶׁל הָעֲנִי וְיִכְלָ אֶפְסוֹ לְהַחֲלִיפָהּ בְּאִחֶרָתָה, וּמַעֲשֵׂר שְׁבִלַת אַחַת וְנוֹתֵן לוֹ – כְּמוֹ שֶׁבֹאֲרָנוּ לְמַעַלָּה. בְּרַם, חֻכְמִים סוֹבְרִים, שֶׁבְּעֵנִיִּין זֶה עָשׂוּ אֶת שְׁאֵינוֹ זָכָה כְּזֹכֶה, מִשּׁוּם תִּקְנַת הָעֲנִי, וְלִכּוֹן הוּא לְהַחֲלִיפָהּ בְּאִחֶרָתָה. הִלְכָה כְּחֻכְמִים.

י ו ס ר ב י ע י

באור משנה ג

אֵין מְגַלְגֵּלִין בְּטוּפָה – אֵין מַעֲלִים מִיָּם בְּגִלְגַל מִן הַבָּאֵר לְהַשְׁקוֹת אֶת הַשְּׁדָה קוֹדֵם שֶׁבֹא הָעֲנִיִּים לִיטוֹל בָּהּ אֶת הַלֶּקֶט, שֶׁהִשְׁקָא מִפְסִידָה אֶת הַלֶּקֶט. "בְּטוּפָה" מִלְשׁוֹן "מִשְׁקָה טוּפָה" (ר"ט), וְהֵינּוּ לִשׁוֹן לְחִלּוֹחַ וְרִשְׁיּוּבִית, כְּלוּמָר שֶׁלֹּא יִשְׁקָה שְׁדָה עַל יְדֵי הַרְכִּבָה מְרֻבָּה. וְיֵשׁ גּוֹרִסִים "בְּטוּפָה" אוֹ בְּטַפִּיחַ", וְהוּא כִּד חֶרֶס הַקְּשׁוֹר לְגִלְגַל, שְׁבוֹ שׁוֹאֲבִים אֶת הַמֵּיִם מִן הַבָּאֵר. וְיֵשׁ מְבֹאֲרִים, שֶׁהַכּוֹנֵה כָּאֵן לְגִלְגַל שֶׁקְשׁוּרִים בּוֹ כִּדִּים הַנִּקְרָאִים "טַפִּיחִים", וְעַל יְדֵי סִיבּוֹב הַגִּלְגַל הֵם יוֹרְדִים לְבֹאֵר וּמִתְמַלֵּאִים וְעוֹלִים וְשׁוֹפְכִים אֶת מִימֵיהֶם תֹּחֵךְ תַּעֲלוֹת הַשְּׁקָא שֶׁבִּשְׂדָה, וְהִירְקִינִים חֲזוּרִים יוֹרְדִים לְבֹאֵר וּמִתְמַלֵּאִים וְחֹזֵר חֲלִילָה. וְהוּא שְׁשִׁנּוּ: אֵין מְגַלְגֵּלִין בְּטוּפָה – אֵין לְגִלְגַל בְּמִכְשִׁיר הַשְּׁקָא זֶה שֶׁל הַטַּפִּיחִים קוֹדֵם שֶׁלִּיקֵטוּ הָעֲנִיִּים אֶת הַלֶּקֶט, שֶׁעַל יְדֵי הַשְּׁקָא זֶה מִתְפַּשְׁטִים הַמֵּיִם עַל פְּנֵי כָל הַשְּׁדָה וּמִפְסִידִים אֶת הַלֶּקֶט; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר – הַסּוֹבֵר בְּגִלְגַל הַחֲפֶסֶד לְעֵנִיִּים חִיב כָּעַל הַשְּׁדָה לְעַכֵּב אֶת הַשְּׁקָא שְׁדָה. וְחֻכְמִים מִתִּירִין – לְגִלְגַל בְּטוּפָה, מִפְּנֵי שְׁאֵפְשֵׁר – לְמַנּוֹעַ אֶת הַפֶּסֶד שֶׁל הָעֲנִיִּים עַל יְדֵי זְהִירוֹת בְּהַשְׁקָא הַשְּׁדָה שֶׁלֹּא תוֹקֵק לְלֶקֶט, אוֹ שֶׁבַע לְהַשְׁדָה יִלְקֹט אֶת שְׁבִלֵי הַלֶּקֶט וְיִינָחֵם עַל גְּבִי הַגֵּדֵר, וְהָעֲנִיִּים יִבְּאוּ וְיִטְלוּ אֶת שְׁלֵחָם (וְנוֹטֵפָתָה), וּבִירוּשְׁלָמִי מְבֹאֵר, שֶׁמִּכָּל מְקוֹם אִם הִשְׁקָא תִפְסִיד אֶת הַלֶּקֶט, כָּעַל הַשְּׁדָה יִשְׁלֵם לְעֵנִיִּים אֶת הַפֶּסֶד. וְלִדְעַת רַבִּי מֵאִיר שְׁאֵין מְגַלְגֵּלִים, אִם יֵשׁ הַפֶּסֶד לְכָעַל הַשְּׁדָה עַל יְדֵי מִנִּיעַת הַשְּׁקָא, מַעֲרִיכִים אֶת הַפֶּסֶד וְנוֹטְלוּ מִן הָעֲנִיִּים. – וְיֵשׁ קוֹרְאִים "בְּטוּפָה" (הפ"א מְנוּקֶדֶת

באור משנה ב

מִשְׁתַּנּוּ מוֹסִיפָה לְדוֹן בִּסְפֵק לֶקֶט. בְּרַם, לְגַבִּי הִירְשָׁא שֶׁל הַמִּשְׁנָה נִחְלָקוּ הַמְּפָרְשִׁים: לְפִי הַרְמְבַּם"ם גַּם בְּרִישָׁא מְדוּבָר בְּלֶקֶט, וְכֵן גַּם דַּעַת הַגְּרָ"א. אֲבָל לְפִי מְפָרְשִׁים אֲחֵרִים עוֹסֶקֶת הִירְשָׁא בִּדְיוֹן שְׁכַחָה, וְהוֹבָא כָּאֵן אֲגִב דִּינֵי סַפֵּק לֶקֶט.

שְׁבִלַת שֶׁבֶקְצִיר – שִׁיבּוֹלַת שֶׁנִּשְׁאָרָה בְּקִצְרָה וְלֹא נִקְצְרָה, כָּאֵן שֶׁנִּשְׁמַטָּה מִן הַמַּגַּל, וְרֹאשָׁה מְגִיעַ לְקֶמְהָ – וְהִרְשָׁא שֶׁל אוֹתָהּ שִׁיבּוֹלַת, כְּשֶׁהִיא נִכְפַּפְתָּ, מְגִיעַ לְקֶמְהָ בְּכִצִּידָה: אִם נִקְצְרָת עִם הַקֶּמְהָ – אִם שִׁיבּוֹלַת זֶה יִכְלָה לְהִיקְצֵר בִּיחָד עִם הַקֶּמְהָ הַסְמוּכָה לָהּ, דִּהֵינּוּ שִׁיכּוֹל הַקּוֹצֵר לְתַפּוֹס בִּידּוֹ שִׁיבּוֹלַת זֶה בִּיחָד עִם שְׁבִלֵי הַקֶּמְהָ הַסְמוּכָה וְלִקְצֹרָן כְּאִחַת, הָרִי הִיא שֶׁל כָּעַל הַבֵּית – כְּדִין הַקֶּמְהָ; וְאִם לֹא – אֲבָל אִם אִינָה נִקְצְרָת עִם הַקֶּמְהָ, הָרִי הִיא שֶׁל עֲנִיִּים – לְפִי הַרְמְבַּם"ם, מִשּׁוּם שִׁיבּוֹלַת זֶה דִּינָה כְּלֶקֶט; וּמִכָּאֵן, שֶׁלֶקֶט נִוָּהַג בְּכַגּוֹן זֶה אֵף בְּמַחְבּוּר. אֲבָל לְפִי מְפָרְשִׁים אֲחֵרִים הַטַּעַם הוּא, שִׁישׁ לְשִׁיבּוֹלַת זֶה דִּין שְׁכַחָה, שֶׁכֶּסֶם שִׁישׁ שְׁכַחָה בְּעַמְרִים כֵּךְ יֵשׁ שְׁכַחָה בְּקֶמְהָ, כְּמוֹ שֶׁכָּבַר הַזְכָּרְנוּ לְעִיל (ד, ו); אֲבָל לֶקֶט אֵינוֹ נִוָּהַג אֲלֵא בְּתַלּוּשׁ. **שְׁבִלַת שֶׁל לֶקֶט שְׁנֵתֶרְכָּה בְּגָדִישׁ** – וְהִרְשָׁא הַגָּדִישׁ חִיב בְּמַעֲשֵׂרוֹת, וְאִילוֹ הַשִּׁיבּוֹלַת שֶׁל לֶקֶט פִּטּוּרָה מִמַּעֲשֵׂרוֹת, מַעֲשֵׂר **שְׁבִלַת אַחַת וְנוֹתֵן לוֹ** – לְעֵנִי הַשִּׁיבּוֹלַת הַמַּעֲשֵׂרוֹת, לְפִי שֶׁהוּא חִיב לֵאמֹר לְעֵנִי שִׁיבּוֹלַת מְתוּקָנָה כְּמוֹ הַשִּׁיבּוֹלַת שֶׁל לֶקֶט שֶׁהִיָּתָה פִּטּוּרָה מִן הַמַּעֲשֵׂרוֹת. וְכִיכָד הוּא מַעֲשֵׂר? "מְפָרִישׁ שְׁתֵּי שִׁיבּוֹלִים (מִהַגְדִּישׁ) וְאוֹמֵר עַל אַחַת מֵהֶן: אִם הִלֶּקֶט הִיא זֶה, הִרִי הִיא לְעֵנִיִּים, וְאִם אֵינָה לֶקֶט, הִרִי הַמַּעֲשֵׂרוֹת שֶׁחִיבָתָה בְּהֵן שִׁיבּוֹלַת זֶה קְבוּעִים בְּשִׁיבּוֹלַת שְׁנִיָּה. וְחֹזֵר וּמִתְנָה כֵּן עַל שִׁיבּוֹלַת שְׁנִיָּה; וְנוֹתֵן אַחַת מֵהֶן לְעֵנִי וְהָאֲחֶרֶת תִּהְיֶה מַעֲשֵׂר". (רַמְבַּם הִל' מִתְנוֹת עֲנִיִּים ד, י. וְעֵינֵינוּ ר"ש שֶׁדֵּן בְּאִירִיכוֹת בְּעֵינֵינוּ זֶה לְפִי הִירוּשְׁלָמִי). **אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: וְכִי הֵיכָל הָעֲנִי הָיָה מְחַלֵּף דָּבָר שֶׁלֹּא בֹא בְרִשּׁוֹתָיו** – שְׁהִרִי אוֹתָהּ שִׁיבּוֹלַת שֶׁל לֶקֶט לֹא בֹאֵה עַדִּין לִיד הָעֲנִי, וְהֵיכָל הוּא מְחַלֵּפָהּ בְּשִׁיבּוֹלַת אַחֶרָתָה? בִּירוּשְׁלָמִי מְבֹאֵר, שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שׁוֹאֵל כָּאֵן לְדַבְּרֵי הַחֻכְמִים הַסּוֹבְרִים (לְעִיל ד, ט), שְׁאֵין עֹשִׂיר יִכְלָ לִזְכּוֹת לְעֵנִי אֶת מִתְנוֹת הָעֲנִיִּים, וּמִכָּאֵן שֶׁכָּעַל הַגָּדִישׁ אֵינוֹ יִכְלָ לִזְכּוֹת לְעֵנִי אֶת הַשִּׁיבּוֹלַת שֶׁל לֶקֶט שְׁנֵתֶרְכָּה בְּגָדִישׁוֹ, אִם כֵּן הֵיכָל מְחַלֵּף הָעֲנִי דְּבַר שֶׁלֹּא

ד בעל הבית שהיה עובר ממקום למקום, וצריך לטל לקט, שכחה, ופאה ומעשר עני – וישחזור לביתו ישלם; דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים: עני היה באותה שעה.
ה המחליף עם העניים, בשלו פטור, ובשל עניים חיב. שנים שקבלו את השדה בארסות – זה נותן לזה חלקו מעשר עני, וזה נותן לזה חלקו מעשר עני. המקבל שדה לקצור – אסור בלקט, שכחה, ופאה ומעשר עני. אמר רבי יהודה: אימתי? בזמן שקבל ממנו למחצה, לשליש ולרביע; אבל אם אמר לו: שליש מה שאתה קוצר שלך – מותר בלקט ובשכחה ובפאה, ואסור במעשר עני.
ו המוכר את שדהו – המוכר מותר והלוקח אסור. לא ישכר אדם את הפועלים על מנת שילקט בנו אחריו.
פירוש ברטנורא

ד עני היה באותה שעה. ופטור מלשלם. והלכה כחכמים:
ה המחליף עם העניים. נותן תבואה או פירות לעני בחלוף מה שלקט: שלו פטור. מן המעשר. מה שנתן לו העני שהוא של לקט שכחה ופאה: ושל עניים חייב. מה שנתן בעל הבית לעני מתבואתו, וחייב לעשר קודם שיתן אותו לעני: שנים שקבלו את השדה. והם עניים: בארסות. למחצה לשליש ולרביע, והם נעשים כבעל הבית, ובעל הבית עני אסור בלקט של שדהו דכתיב (ויקרא יט) לא תלקט לעני, אחרת לעני שלא ילקט חלקו שלו, וחייב להפריש מעשר עני ולתת אותו לעני אחר. ודוקא כל אחד על חלקו נעשה כבעל הבית, ולא על חלק חבירו. הלכך מותרין ליתן זה לזה מעשר עני: שקבל ממנו למחצה. שוכה במחוכר. אבל אם אמר ליה [שליש] מה שאתה קוצר, אין לו חלק אלא בתלוש, וחייב לקט שכחה ופאה הכל על בעל השדה, ואף על פי ששכחת העמרים בתלוש בשעת עמור, מכל מקום כאן פטור דלא קרינן ביה קציר הואיל ולא זכה אלא בתלוש. וגר שנתגר לאחר קצירה דחייב בשכחה לעיל לרבי יהודה, היינו משום דקרינן ביה שדך. ומכל מקום מהאי טעמא לא מחייבין גר בלקט מאחר שעיקרו במחוכר:
ו המוכר שדהו. שמכר לו שדה וקמתה. אבל מכר את הקמה בלבד ושיר השדה לעצמו, שניהם אסורים בלקט שכחה ופאה, שאצל זה אני קורא שדך ואצל זה אני קורא קצירך: המוכר מותר. בלקט שכחה ופאה אם הוא עני: על מנת שילקט בנו אחריו. שעי"ן כן הפועל מנכה לו מן השכירות, ונמצא

משניות מבוארות – קהתי

יטול לקט משדהו, והוא הדין לשאר המתנות; אבל כאן כל אחד מהם אינו נעשה כבעל השדה אלא על חלקו ולא על חלק חבירו, הלכך זה נותן לזה חלקו מעשר עני, וזה נותן לזה חלקו מעשר עני – כל אחד נותן מחלקו מעשר עני לחבירו, והוא הדין שכל אחד מהם רשאי ליטול בחלקו של חבירו לקט שכחה ופאה (יתוספות יוס טובי). המקבל שדה לקצור – על מנת לקבל חלק מהקציר, אסור בלקט, שכחה, ופאה ומעשר עני – משדה זו שהוא קוצר, שנאמר: "ולקט קצירך לא תלקט", וזה נקרא "קצירך". אמר רבי יהודה: אימתי – אסור במתנות עניים משדה זו? בזמן שקבל ממנו – את השדה לקצור, למחצה, לשליש ולרביע – בתנאי שיקבל ממנו מחצה או שליש או רביע מן היבול, שבכונן זה זכה העני במחוכר ונחשב כבעל השדה; אבל אם אמר לו – בעל הבית: שליש מה שאתה קוצר שלך – כלומר לאחר שתקצור את התבואה יהא לך שליש ממנה, שבכונן זה לא זכה אלא בתלוש, מותר בלקט ובשכחה ובפאה – שהחייב במתנות אלו חל בשעת הקצירה, ובשעת הקצירה עדיין לא היתה התבואה שלו, אלא של בעל השדה, הלכך מותר לו לקחת אותם, ואסור במעשר עני – שחייבו אינו חל אלא בתלוש, ולאחר הקצירה הרי חלק מהתבואה הוא שלו, ואף שהוא עני אסור לו לקחת מעשר עני משלו לעצמו, כמו שהזכרנו למעלה.

באור משנה ו

משנה זו, המסיימת דיני לקט, מוסיפה ללמדנו, שבעל השדה, אף שהוא עני וזכאי ליטול מתנות עניים בשדות אחרים, אסור ליטול לקט משדהו, כמו שבארנו הטעם במשנה הקודמת. כן באה המשנה ללמד, שיש לאפשר לכל העניים במידה שווה לזכות בלקט ואסור להפלות בין עני לעני.

המוכר את שדהו – עם הקמה, המוכר מותר – בלקט ובשכחה ובפאה של השדה אם עני הוא, שהרי אינו עוד בעל השדה, והלוקח אסור – אף שעני הוא ועדיין לא שלם בעד השדה, או שלוח מעות ושלם (דמביס), אסור לקונה ליטול מתנות עניים משדה זו, לפי שבעל השדה הוא. בירושלמי מבואר, שהמדובר כאן במוכר שדה וקמתה, אבל המוכר את הקמה בלבד, ושייר לעצמו את גוף הקרקע, גם המוכר וגם הלוקח אסורים במתנות עניים של השדה, שלגבי המוכר אנו אומרים: הרי זה "שדך", ולגבי הלוקח – הרי זה "קצירך", שכן נאמר במתנות עניים: "לא תכלה פאת שדך... ולקט קצירך לא תלקט..." לא ישכר אדם את הפועלים – בירושלמי הגירסה היא: לא

בפתח. ראה בנוסח המשנה בתוך הסוגריים), ומפרשים, ש"טופח" הוא מין קטנית (שדרך לקטיתו נקראת "גלגול" לפי שמגלגלים את הצמח בשעת הלקיטה). ואומר רבי מאיר, שאין מוגלגלים מין זה עם מיני זרעים אחרים, ללקט אותם ביחד, כי הלקט שהיה ראוי ליפול משאר מיני הזרעים יפול מהטופח שהוא מין גרוע, ונמצא מפסיד לעניים, וחכמים מתיירים, מפני שאפשר שיפול לקט משאר הזרעים כמו מן הטופח (דמביס; ברטנורא).

באור משנה ד

משנה זו באה ללמד, שאדם הנמצא בדרך ואין לו מעות למוזנות, אף על פי שהוא "בעל בית" בעירו, מותר לו ליטול מתנות עניים.
בעל הבית – היינו אדם שאינו עני, שהיה עובר ממקום למקום – כלומר שהיה בדרך, וצריך לטל לקט, שכחה, ופאה ומעשר עני – שכלה כספו ואין לו במה לקנות לו מזונות, יטל – לקט, שכחה ופאה ומעשר עני, הואיל ועכשיו עני הוא, וישחזור לביתו ישלם – בירושלמי מבואר, שהוא משלם לעניי אותה העיר שנטל שם את מתנות העניים; דברי רבי אליעזר – הסובר, שאמנם מותר לו ליטול מתנות עניים אבל צריך הוא לשלם לעניים שהפסידו על ידו. וחכמים אומרים: עני היה באותה שעה – בשעה שנטל מתנות עניים היה עני ונטל בדין, הלכך גם כשהזכיר לביתו פטור מלשלם. לדעת הרמב"ם צריך הוא מכל מקום לשלם ממידת החסידות, ויש סוברים שאפילו ממידת החסידות אינו צריך לשלם (הגרא).

יוסי

באור משנה ה

המחליף עם העניים – אם בעל השדה נותן לעניים מתבואתו תמורת המתנות שלהן, בשלו – כלומר במה שהוא מקבל מן העניים, פטור – מלעשר עליו, שכן מתנות העניים פטורות מן המעשר, ובשל עניים – ובמה שהוא נותן לעניים, חיב – לעשר עליו, כלומר שבעל השדה חייב לעשרו קודם שנותנו לעניים. שנים – שני עניים, שקבלו את השדה בארסות – שדה אחרים לעבודה, ולתת לבעלים חלק מסויים מן התבואה שתהא עושה, כגון מחצה, שליש או רבע מהיבול, והרי הם נעשים כבעלי השדה, והלכה היא שבעל השדה אפילו הוא עני אסור ליטול מתנות משדהו, שנאמר: "ולקט קצירך לא תלקט לעני ולגר תעזוב..." – ודרשו: לא תלקט לעני – אחרת לעני שלא

מי שאינו מניח את העניים ללקוט, או שהוא מניח את אחד, לא, או שהוא מסייע את אחד מהם – הרי זה גוזל את העניים; על זה נאמר (משלי כב, כח): "אל-תסג גבול עולים".
ז העמר ששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל הבית, שכחו בעל הבית ולא שכחוהו פועלים, עמדו עניים בפניו או שפחוהו בקש – הרי זה אינו שכחה.
ח המעמר לכובעות ולכמסאות, להחרה ולעמרים – אין לו שכחה. ממונו ולגזן – יש לו שכחה; המעמר

פירוש ברטנורא

פרע חובו משל עניים: אל תסג גבול עולים. כלומר אל תקרי עולם אלא עולים, אית דמפרשי אלו עולי מצרים שלא תשנה האזהרות שבתורה שנתנה ליוצאי מצרים, ואית דמפרשי עולים אלו בני אדם שירדו מנכסיהם, וקרי להו עולים לשון כבוד, בדרך שקרין לעור סגי נהור:
ז וְלֹא שִׁכְחוּ בֶּעַל הַבֵּית. כגון דבעל הבית בשדה, דקאי גביה וזכי ביה. אבל בעל הבית בעיר הוי שכחה אף על גב דלא שכחו בעל הבית:
ח לְכֹבְעוֹת. לעשות מהן כמין כובע בראש, שכך הוי גילין לעשות עמדות של שבולין ולשוט בראש: לְכֹמְסֹאוֹת. אינם גבוהים ובוטחים למעלה ככובעות, אלא נכפפים למטה שאינו נראה כל כך, כמה דתימא (דברים לב) הלא הוא כמוס עמדי: וְלַחֲרָה. קצר מעט ועמר, כדי לגלגל עיסה לעשות חררה קטנה ע"ג גחלים. פ"א יש שקוצרים התבואה ומגדשים אותה במקום אחד עד שתתאסף. ואז נושאים אותה למקום שדשים התבואה, ומקום הרישה נקרא גורן, ומה שמגדשים על גבי קרקע נקרא כובעות, כדמות כובע שמשמין בראש, ומה שמגדשים בחפירה בארץ נקרא כומסאות, לשון כמוס עמדי, ומה שמגדשים בעגולה כדמות אבן החרס נקרא חררה, ע"ש שהחררה ענולה: וְלַעֲמָרִים. עשה עמרים קטנים, וסופו לעשות משנים ושלשה עומר אחד: אֵין לוֹ שִׁכְחָה. כלומר מה ששכח בשדה בשעה שמוילך לא מן המקומות הללו אינו שכחה דרכי (שם כט) כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה, מה קציר שאין

משניות מבוארות – קהתי

קניין העניים. והעניים זוכים בה לפני שנודע לבעל השדה ששכח, ומתקיימת כל המצוה בלי ידיעתו (עיין רא"ם ושפתי חכמים תצא כד, יט) – שאילו לא היה ברצון לפני המקום, לא באה מצוה זו לדינו; אלא הרי הוא אומר: "כי תקצור קצירך... ושכחת עומר בשדה... למען יברכך..." קבע לו הכתוב ברכה; והלא דברים קל וחמר: מה אדם שלא נתכוון לזכות וזכה, מעלין עליו כאילו זכה, המתכוון לזכות וזכה, על אחת כזה וכמה! – משנתנו באה ללמד שאין דין שכחה לעומר שנשכח בשדה אלא אם כן הוסחה ממנו גם דעתו של בעל השדה וגם דעתם של הפועלים.
הַעֲמֵר שֶׁשִׁכְּחוּהוּ פּוֹעֲלִים – בשעה שאספו את עומרי התבואה לגדיש, וְלֹא שִׁכְחוּ בֶּעַל הַבֵּית – שהיה אתם באותה שעה בשדה, וזכור היה לו העומר הזה, הרי זה אינו שכחה – שנאמר (דברים כד, יט): "כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו לגר ליתום ולאלמנה יהיה", ודרשו: "קצירך... ושכחת" – שבעל הקציר שכח את העומר, אבל אם בעל הקציר לא שכחו, אף על פי שהפועלים שכחוהו, אין לו דין שכחה. ברם, אם בעל השדה היה בעיר, העומר ששכחוהו הפועלים הריהו שכחה, אף על פי שלא שכחו בעל השדה. שִׁכְחוּ בֶּעַל הַבֵּית – עומר ששכחו בעל השדה, וְלֹא שִׁכְחוּהוּ פּוֹעֲלִים – אף זה אינו שכחה, שכתוב (שם): "כי תקצור... ושכחת", שגם הקוצר ישכחה; אבל אם הקוצר לא שכחו, אף על פי שבעל השדה שכחו, אין זו שכחה. וכן אם עמדו עניים בפניו – בפני העומר והסתירוהו מעיני בעל השדה והפועלים, או שפחוהו בקש – כיסוהו בקש כדי שלא יראוהו בעל הבית והפועלים, או שפחוהו כך אמנם שכחוהו, הרי זה אינו שכחה – לפי שהעניים גרמו לשכחת העומר הזה (הר"ם והרא"ש). ויש מבארים הטעם, ששכחה מחמת אונס אינה שכחה (ישנות אליהו).

באור משנה ח

דרך הקוצרים להניח בשדה בשעת הקציר צורות צורות שיבולים, ולאחר גמר הקצירה אגדים אותם לעומרים, ואחר כך צוברים את העומרים למקום אחד ועושים מהם גדיש, היינו ערימה גדולה של כל העומרים, ומשם מביאים אותם לגורן לדרוש. ויש שצוברים את העומרים ומביאים אותם ישר לגורן. ויש שעושים לפני הגדיש או הגורן ציבורים קטנים של העומרים שעורכים אותם בצורות שונות, כגון בצורת כובעים וכיוצא בזה. משנתנו באה אפוא ללמד, שדין שכחה אינו חל אלא על עומר שנשכח בשעת העימור לגדיש או לגורן, אבל כשמעמרים לערימות ערימות לפני הגדיש או לפני הגורן, לא חל עדיין על העומרים הללו דין שכחה, שנאמר: "כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה" – מה קציר שאין אחריו קציר, אף עימור שאין אחריו עימור, כלומר שאין דין שכחה אלא בעומר שנשכח בשעת העימור לגדיש או לגורן לשם ירישה, אבל לא בעומר שנשכח בשעת עימור לעריכת ערימות שונות. ויש עוד לעמר אחר כך לגדיש או לגורן.

הַמַּעֲמֵר לְכֹבְעוֹת – האוסר עומרים לעשות מהם ערימות קטנות כדמות כובעים, וְלַכְּמִסָּאוֹת – או לעשות מהם ציבורים בצורת

ישכור אדם את הפועל, עַל מְנַת שִׁילֵקֶט בְּנוֹ אַחֲרָיו – בתנאי שבנו של הפועל ילקט אחריו, שעל ידי כך מוריד לו הפועל משכרו ונמצא בעל הבית מרוויח על חשבון העניים, וכן נשללת האפשרות מהעניים לזכות בלקט, שהפועל מניח לבנו ללקט יותר מלשאר העניים. ברם, אם לא התנה עמו על כך, שנינו בברייתא: "השוכר את הפועל – ילקט בנו אחריו" (גמרא בבא מציעא יב, א). מִי שֶׁאֵינוֹ מְנִיחַ אֶת הָעֲנִיִּים לְלָקוֹט – אלא רוצה ללקט בעצמו ולחלק לעניים (תפארת ישוראלי), ויש מפרשים שפסקה זו היא כלל, ואחר כך באה המשנה ומפרשת את הדברים (משנה ראשונה), או שְׁהָיָה מְנִיחַ אֶת אֶחָד, וְאֶחָד לֹא – שלעני אחד מרשה בעל השדה ללקט. ולעני אחר אינו מרשה, או שְׁהָיָה מְסִיעֵ אֶת אֶחָד מֵהֶם – או שבעל השדה עוזר לאחד מן העניים בלקיטה, הרי זה גוזל את העניים – אותם עניים שגרע זכותם בלקט; עַל זֶה נֶאֱמַר: "אל-תסג גבול עולים" – כלומר שכתוב: אל תסג גבול עולם. ודרושים: אל תקרא "עולם" אלא "עולים", ומובא בירושלמי, שיש מפרשים שהכוונה היא לעולי מצרים, ופירוש הדברים: אל תשנה האזהרות שבתורה שניתנו ליוצאי מצרים ("גבול" – דברים שהוגבלו והוגדרו); יש מפרשים, שהכוונה היא ל"זורדים" (אלה שירדו מנכסיהם) בלשון "סגי-נהור" (כלומר, שמכנה הכתוב את העניים "עולים" בדרך שקוראים לעזור "סגי נהור" – רב האור), ובא הכתוב להזהיר שלא להסיג גבול העניים ולא לקפח את מתנותיהם. בעל "תוספות יום טוב" מעיר, שפעמים נאמר פסוק זה במשלי: א) בפרק כב פסוק כח: "אל תסג גבול עולם אשר עשו אבותיך", ב) בפרק כג, י: "אל תסג גבול עולם ובשדי יתומים אל תבוא", מכאן שהמפרשים "אלו עולי מצרים" מתיחסים לפסוק הראשון המסיים: "אשר עשו אבותיך"; והמפרשים "אלו שירדו מנכסיהם" מתיחסים לפסוק השני המסיים: "ובשדי יתומים אל תבוא".

יו ש ו

באור משנה ז

ממשנה זו ואילך עוסקות המשניות בדני שכחה. – כתוב בתורה (דברים כד, יט): "כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו, לגר ליתום ולאלמנה יהיה, למען יברכך ה' אלהיך בכל מעשה ידיך". מצוה זו נקראת מצוות שכחה. ושונה מצוה זו מכל המצוות שבתורה, שכל המצוות אין אדם מקיים אלא על ידי זכייה, כמו שכתוב (במדבר טו, ט): "וזכרתם את כל מצוות ה' ועשייתם אותם"; ואילו מצוה זו היא להיפך, אדם מקיים אותה דווקא על ידי שכחה, והקב"ה מוכוה במצוה זו. וכן שנינו בתוספתא: מעשה בחסדי אחד ששכח עומר בתוך שדהו, ואמר לבנו: צא והקרב עלי פר לעולה ופר לשלמים. אמר לו: אבא, מה ראית לשמוח בשמחת מצוה זו מכל מצוות שבתורה? אמר לו: כל מצוות שבתורה נתן לנו המקום לדעתנו. זו שלא לדעתנו – כלומר שהשכחה נעשית מאליה

לְגִדִּישׁ – יֵשׁ לוֹ שְׂכָחָה, מִמֶּנּוּ וְלִגְרָן – אֵין לוֹ שְׂכָחָה. זֶה הַפֶּלֶל: כֹּל הַמַּעֲמֵר לְמָקוֹם שֶׁהוּא גָמֵר מְלָאכָה – יֵשׁ לוֹ שְׂכָחָה, מִמֶּנּוּ וְלִגְרָן – אֵין לוֹ שְׂכָחָה; לְמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ גָמֵר מְלָאכָה – אֵין לוֹ שְׂכָחָה, מִמֶּנּוּ וְלִגְרָן – יֵשׁ לוֹ שְׂכָחָה.

פ ר ק ש ש י

א בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: הֶבְקֵר לְעֻנְיִים – הֶבְקֵר. וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: אֵינוֹ הֶבְקֵר, עַד שְׂיִבְקֵר אֶף לְעֻשִׁירִים, כְּשֶׁמִּטָּה. כֹּל עֹמְרֵי הַשָּׂדֶה שֶׁל קֶב קֶב וְאֶחָד שֶׁל אַרְבַּעַת קֶבִין, וְשִׁכְחוּ – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: אֵינוֹ שְׂכָחָה; וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: שְׂכָחָה.

ב הַמַּעֲמֵר שֶׁהוּא סְמוּךְ לַגֶּפֶה וְלִגְרָנִשׁ, לְבָקֵר וְלִפְלִים, וְשִׁכְחוּ – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: אֵינוֹ שְׂכָחָה; וּבֵית הֵלֵל פִּירוּשׁ בִּרְטוּרָא

אחריו קציר אף עומר שאין אחריו עומר, יצא אלו שיש אחריהן עומר: ממנו ולגורן יש לו שְׂכָחָה. המוליד מאחת מהמקומות הללו לגורן ושכח עומר באחת מן המקומות הללו, הו' שְׂכָחָה: הַמַּעֲמֵר לְגִדִּישׁ. ורוצה שישארו באותו מקום ושם ידוש אותם, יש לו שְׂכָחָה: מִמֶּנּוּ וְלִגְרָן. ואם נמליך עליהם אחר"כ ומוליכם למקום אחר לרדוש אותם, אין לו שְׂכָחָה:

ו א בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים הֶבְקֵר לְעֻנְיִים. מי שהפקיר לעניים מ' שהפקיר לעניים ולא לעשירים דין הפקר יש לו, ופטור מן המעשר, דכתיב בלקט ופאה (ויקרא ט) לעני ולגר תעזוב אותם, מה תלמוד לומר תעזוב אותם, למד על עזיבה אחרת דהיינו הפקר, שהיא כזו, מה זו לעניים ולא לעשירים אף מה שנאמר במקום אחר לעניים ולא לעשירים: אֶף לְעֻשִׁירִים כְּשֶׁמִּטָּה. דכתיב (שמות כה) והשביעית תשמטנה ונטשתה, מה ת"ל ונטשתה, למד על נטישה אחרת דהיינו הפקר, שהיא כשביעית, מה שביעית לעניים ולעשירים אף הפקר לעניים ולעשירים:

ב לַגֶּפֶה. גדר אבנים סדורות וזו על זו בלא טיט: ולפלים. כלי המחרישה: בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים אֵינוֹ שְׂכָחָה. פלוגתיהו דב"ש וב"ה בעומר שהחזיק בו

משניות מבוארות – קהתי

חלק עמך" חייב במעשר, יצא הפקר, שידך וידו שווין בו, כלומר שיש לו חלק בהפקר כמו שיש לך, הלכך כל הוזכה בו פטור ממעשרות.

בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: הֶבְקֵר לְעֻנְיִים, הֶבְקֵר – "הבקר" כמו הפקר, ב"ת במקום פ"א, שאותיות אלו מתחלפות זו בזו. בית שמאי סוברים. שהמפקיר תבואתו לעניים בלבד, ולא לעשירים, הרי זה הפקר, ופטורה מן המעשרות כדין מתנות עניים. וכן מבואר טעמם בירושלמי, שנאמר בפאה ובלקט (ויקרא יט, י): "לעני ולגר תעזוב אותם", מה תלמוד לומר: "תעזוב אותם" (והלא די היה לומר: לעני ולגר ויהיו)? אלא לימד הכתוב על "עזיבה" אחרת, דהיינו הפקר, שהיא כזו: מה זו לעניים ולא לעשירים ופטורה מן המעשר, אף הפקר לעניים ולא לעשירים, שגם אם הפקיר לעניים בלבד הריהו הפקר, ופטור מן המעשר. **וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: אֵינוֹ הֶבְקֵר, עַד שְׂיִבְקֵר אֶף לְעֻשִׁירִים** – המפקיר לעניים בלבד אינו הפקר עד שיופקר לכל אדם, בין לעניים ובין לעשירים, **כְּשֶׁמִּטָּה** – כשנת השמיטה שתבואתה הפקר לכל. ובירושלמי מבואר טעמם, שכתוב בשמיטה (ויקרא כג, יא): "והשביעית תשמטנה ונטשתה", מה תלמוד לומר "ונטשתה"? לימד הכתוב על "נטישה" אחרת, דהיינו הפקר, שהיא כשביעית: מה שביעית תבואתה הפקר לעניים ולעשירים, אף הפקר לעניים ולעשירים. מכאן, שהמפקיר תבואתו לעניים בלבד אינה הפקר וחייבת במעשרות. **כֹּל עֹמְרֵי הַשָּׂדֶה שֶׁל קֶב קֶב** – אם כל העומרים שבשדה היו בני קב אחד, והוא ששית הסאה (כ-2 ליטרים) **וְאֶחָד שֶׁל אַרְבַּעַת קֶבִין** – וביניהם היה עומר אחד גדול של ארבעה קבים, **וְשִׁכְחוּ** – ושכח את העומר הגדול הזה בשעת העימור, **בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: אֵינוֹ שְׂכָחָה** – אין לו דין שְׂכָחָה, ומותר לבעל השדה לחזור ולקחתו. הטעם הוא, שלדעת בית שמאי (להלן משנה ה) ארבעה עומרים ביחד אינם שְׂכָחָה, וסוברים הם שרואים את העומר הגדול כאילו הוא חלוק לארבעה עומרים של קב קב. **וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: שְׂכָחָה** – אף על פי שהוא גדול פי ארבעה משאר העומרים, יש לו דין שְׂכָחָה, שאין בית הלל סוברים "רואים אותו כאילו הוא חלוק". ואם היה גדול יותר מכפי ארבעה נראה לפי הרמב"ם שאין לו דין שְׂכָחָה אף לדעת בית הלל (הא' מתנות עניים ה, יז).

באור משנה ב

משנתנו מביאה מחלוקת נוספת בין בית שמאי לבית הלל בענין שכחת עומר בשדה.

הַמַּעֲמֵר שֶׁהוּא סְמוּךְ לַגֶּפֶה – גדר אבנים שאינן מדובקות בטיט,

"כומסאות", שהן נמוכות מכובעים, כעין כיפות, **לְחִרְרָה** – לעשות מהם ערימה עגולה בדמות "חררה", כמין צורת עוגה או גלגל, **וְלְעֻמְרִים** – שאוסף עומרים קטנים לעשות מהם עומרים גדולים; הרמב"ם מפרש ש"כובעות" הן ערימות העמרים שמניחים על גבי הקרקע, ו"כומסאות" הן הערימות שאוספים בחפירות בארץ, ונקראות "כומסאות" מלשון "כמוס עמדי" (דברים לב, ד); מכל מקום המעמד לאחת הערימות הללו **אֵין לוֹ שְׂכָחָה** – אם שכח עומר בשעת עימור זה, אין לו דין שְׂכָחָה, לפי שעימור זה אינו גמר מלאכה, שהרי יבוא אחריו עוד עימור, ואין דין שְׂכָחָה אלא בעימור שהוא גמר מלאכה, כמו שביארנו למעלה. **מִמֶּנּוּ וְלִגְרָן** – אבל אם שכח עומר בשעת הולכת העומרים מהערימות הללו שנימנו למעלה אל הגורן, **יֵשׁ לוֹ שְׂכָחָה** – שההולכה לגורן גמר מלאכת העימור הוא. **הַמַּעֲמֵר לְגִדִּישׁ** – האוסף את העומרים לעשות מהם גדיש, היינו ערימה גדולה של כל העומרים, שממנה מעבירים את העומרים לגורן לדישה; **יֵשׁ לוֹ שְׂכָחָה** – אם שכח עומר בשעת העימור לגדיש יש לו דין שְׂכָחָה, שהעימור לגדיש גמר מלאכה הוא. **מִמֶּנּוּ וְלִגְרָן** – אבל אם שכח עומר בשעת העברת העומרים מהגדיש אל הגורן, **אֵין לוֹ שְׂכָחָה** – שאחרי גמר מלאכת העימור לא חל עוד דין שְׂכָחָה. יש מפרשים ש"המעמד לגדיש" היינו לרדוש אותם שם, ו"ממנו לגורן" היינו שנמלך אחר כך להוליכם מן הגדיש אל הגורן לדישה. **זֶה הַפֶּלֶל: כֹּל הַמַּעֲמֵר לְמָקוֹם שֶׁהוּא גָמֵר מְלָאכָה** – של העימור, כגון המעמר לגדיש, **יֵשׁ לוֹ שְׂכָחָה** – אם שכח עומר, יש לו דין שְׂכָחָה, **מִמֶּנּוּ וְלִגְרָן, אֵין לוֹ שְׂכָחָה** – שכבר נגמרה מלאכת העימור בגדיש, ואין שְׂכָחָה אלא בגמר העימור, **לְמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ גָמֵר מְלָאכָה** – המעמר למקום שאינו גמר מלאכת העימור, כגון לכובעות וכדומה, **אֵין לוֹ שְׂכָחָה** – כמו שביארנו לעיל. **מִמֶּנּוּ וְלִגְרָן** – המעמר ממקום שלא נגמרה בו מלאכת העימור ומעביר את העומרים אל הגורן, **יֵשׁ לוֹ שְׂכָחָה** – שכן באסיפת העומרים לגורן נגמרת מלאכת העימור.

ש ב ת ק ו ד ש

באור משנה א

פרק זה מוסיף לעסוק בדיני שְׂכָחָה, אלא שאגב המחלוקת שבין בית שמאי לבית הלל בענין שְׂכָחָה, השנויות במשנתנו ובמשנה הבאה, מובאת בתחילת פרקנו גם המחלוקת שביניהם בענין הפקר לעניים. וכבר הזכרנו (למעלה א, ו), שתבואת הפקר פטורה מתרומה וממעשרות, שנאמר במעשרות (דברים יד, כט): "ובא הלו כי אין לו חלק ונחלה עמך והגר והיתום... ואכלו ושבעו", ודרשו: מה ש"אין לו

אומרים: שְׁכָחָהּ.

פירוש ברטנורא

להוליכו לעיר ונתנו בצד הגפה או בצד הגדיש ושכחו שם, שביט שמאי אומרים אינו שכחה שהרי זכה בו: ובית הלל אומרים שכחה. והא דתנן לקמן במתניתין העומר שהחזיק בו להוליכו לעיר ושכחו מודים בית הלל לב"ש שאינו שכחה, וזה כשלא הניחו אצל הגפה או אצל הגדיש. פירוש אחר בש"א אינו שכחה אפילו בעומר שלא החזיק בו כלל לא הוי שכחה, דהואיל והניחו אצל דבר המסויים עתיד לזכרו, ובה"א שכחה כל זמן שלא החזיק בו. ומודים ב"ה שאם החזיק בו ואח"כ שכחו שאינו שכחה, כדאמרין בסמוך:

משניות מבוארות – קהתי

שביארנוה. אבל רבי אליעזר אמר: "לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על העומר שהוא סמוך לגפה ולגדיש ולבקר ולכלים ושכחו, שהוא שכחה, ועל מה נחלקו? על העומר שננטלו (על מנת להוליכו לעיר) ונתנו בצד הגפה, בצד הגדיש, בצד הבקר, בצד הכלים, ואחר כך שכחו, שביט שמאי אומרים: אינו שכחה, מפני שזכה בו; ובית הלל אומרים: שכחה". ואף רבי אלעזר בן עזריה הסכים לדברי רבי אליעזר (גם בתוספתא מובאים הדברים בקצת שינוי לשון, ומפרשים שונים נושאים ונותנים הרבה בפירושה של משנתנו. עיין "משנה למלך" על הרמב"ם הלכות מתנות עניים ה, ג).

וְלַגְדִּישׁ – או סמוך לכרי הגדול של העומרים, לַבֶּקֶר – או אצל המקום שעומדות שם בהמות העבודה (ויש קוראים "בֶּקֶר" בשני סגלים, ומפרשים: בית הבקר – "מלאכת שלמה"), וְלַכֵּלִּים – או על יד המקום שמונחים שם כלי המחרשה, וְשָׁכָחוּ – כשאסף את העומרים לגורן שכח את העומר הזה, בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים: אֵינוֹ שְׁכָחָהּ – אין לו דין שכחה, ומותר לו לחזור וליטלו, שהואיל והעומר מונח על יד דבר המסויים, עתיד בעל השדה להיזכר בו, ולפיכך אינו שכחה. וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים: שְׁכָחָהּ – שאין הדבר המסויים מציל את העומר מדין השכחה, והואיל ושכחו, הריהו "שכחה", והוא שייך לעניים. בירושלמי מובא, שכך שנה רבי יהושע משנה זו, כמו

אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח אדר, תשי"ב

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, בו שואל בשם מר... באשר מציעים לו לקנות ביזנעס במקצוע שהוא מומחה בו אלא שעד עתה עבד במשרה אצל אחר, ומובן שאם יקנה הביזנעס שמציעים לו יהי עומד ברשות עצמו וכל האחריות עליו, אבל יש לקוות שיוכל להכניס אז בהביזנעס גם את בניו שיחיו, ושואל חו"ד בזה:

הנה לדעתי נכון הדבר, ובשני תנאים (א) שהביזנעס יהי סגור בש"ק ויו"ט, (ב) שלא יצטרך למכור בשביל זה את ביתו ולדור בשל אחרים, מה שמזכיר במכתבו, ואם יקיים שני תנאים אלו, יש לקוות שבעזה"י יהי להצלחה בגשמיות, ויעזרהו השי"ת שיעשה מהגשמיות רוחניות, וכפתגם הידוע של כ"ק מו"ח אדמו"ר בשם כ"ק אדמו"ר הזקן...

(ג) מטובו למוס' פ"ש להרה"ח הו"ח אי"א נ"נ עוסק בצ"צ באמונה וכו' מוהרמש"ד שי' הלוי שד"ר. ובטח מסייעהו בכל יכולתו, ופשיטא שכוונתי לא רק בענין אסיפת הגשמיות אלא ג"כ - בעיקר - בזריעת הרוחניות, והשי"ת יתן ברכתו והצלחתו לכאו"א בהמצטרך לו. ועיין [קוני] לימוד החסידות ספיי"ב ובב"מ (ב): הכא איכא למימר דליכא כו'.

(ד) בטח, מתאים למה שדברנו בהיותו פה, מתחזק בהשיעורים בנגלה ובדא"ח, ובל"ס אשר משתמש ג"כ בהשפעתו על בן דודו שי' בכיוון זה.

(ה) מכתב המזכירות ע"ד את"ה בטח קיבל במועדו.

בברכת הצלחה בענינים הכלליים ובעניניו הפרטיים ובזיווג המתאים לפניו בגו"ר בקרוב ממש, הפו"ש כהנ"ל.

מ. שניאורסאהן

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

אם ללצים הוא יליץ — אם ללצים הוא בא להתחבר — הוא יליץ, לא ימנעוהו ולא יעזורוהו. **אם לענוים** — הוא בא להתחבר — יתן לו חן מי שבידו ליתן. **בא** — הלוקח, למדוד נפט. מפני שריחו רע, אומר לו המוכר: מדוד לעצמך. **מטמטמת** — אוטמת וסותמת מכל חכמה. **ונטמתם** — חסר א'. **מטמאין אותו הרבה** — מניחין אותו ליטמא הרבה. והכי קאמר קרא: אל תטמאו בהן, ואם תטמאו — סוף ונטמתם. **והתקדשתם** — מעט, והייתם קדושים — הרבה, הבא ליטהר מסייעין אותו.

הדרן עלך אמר להם הממונה לשון של זהורית — צמר סרוק ומשוך כמין לשון, וצבוע אדום, וקושרין אותו בראש שעיר המשתלח והיה מלבין מאיליו, והוא סימן שמחל הקדוש ברוך הוא לישראל, שנאמר (ישעיה א) "אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו". והיה **נר מערבי דולק** — לאחר שכבו שאר כל הנרות, ואף על פי שממנו מתחיל להדליק ערבית — בו היה מסיים הטבת נרות שחרית, והוא עדות שהשכינה שורה בישראל. כדכתיב "מחוץ לפרוכת העדות" ואמרינן במסכת שבת (כב,ב): עדות היא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל. ואמרינן (שם) מאי עדות — זה נר מערבי, שנותן בה שמן כמדת חברותיה וממנה היה מתחיל ובה היה מסיים, ואיזהו נר מערבי? למאן דאמר (מנחות צח,ב) שבעת הנרות סדורים מזרח ומערב — קרי נר מערבי נר שני שסמוך לראשון שבמזרח, כדתנן (תמיד

דף לח ע"ב: **אמר ריש לקיש, מאי דכתיב 'אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן'**. אדם הבא לטמא בעבירות פותחין לו משמים פתח להיטמא ואין מונעים ממנו, ואילו הבא לטהר במצוות, מלבד מה שפותחים לו פתח אף מסייעין אותו. **תנא דבי רבי ישמעאל**, דבר זה משל לאדם שהיה מוכר נפט ואפרסמון בא הלוקח למדוד נפט שריחו רע, אומר לו המוכר ללוקח, מדוד אתה לעצמך. אבל אם בא למדוד אפרסמון שריחו טוב, אומר לו, המתן לי עד שאמדוד עמך, כדי שנתפסם אני ואתה. וכמו כן, הבא ליטמא רק פותחין לו, אבל הבא ליטהר מסייעין אותו.

תנא דבי רבי ישמעאל, עבירה מטמטמת [אוטמת וסותמת מכל חכמה] את לבו של האדם, שנאמר באיסור אכילת שרצים (ויקרא יא מג) **'ולא תטמאו בהם ונטמתם בהם'**, וכיון שכתוב ונטמתם חסר א' יש לדרוש כך, אל תקרי **'ונטמאתם'** אלא **'ונטמטם'**, דהיינו שהעבירה מטמטמת וסותמת את לב האדם.

תנו רבנן, נאמר (אל) ['ולא'] תטמאו בהם ונטמתם בהם, ומכפילות הלשון נלמד, שאדם המטמא עצמו מעט, מטמאין אותו [מניחים אותו ליטמא] הרבה. המטמא עצמו מלמטה, מטמאין אותו מלמעלה. המטמא עצמו בעולם הזה, מטמאין אותו לעולם הבא. אגב ענין עליית הגורל לה' בימין, מביאה הגמרא ברייתא על זמנים בהם היה הגורל לה' עולה רק בימין, ומעלות נוספות שהיו במקדש בזמן זה: דף לט ע"א: **תנו רבנן** בברייתא, כל ארבעים שנה ששמש שמעון הצדיק בכהונה גדולה, היה הגורל לה' עולה בימין, שהוא סימן יפה. **מכאן ואילך** - לאחר תקופה זו, פעמים היה עולה בימין, ופעמים היה עולה בשמאל.

וכל ימיו היה לשון של זהורית שבראש שעיר המשתלח מלבין מאליו בזמן שילוח השעיר. **מכאן ואילך, פעמים היה מלבין, ופעמים שאינו מלבין**.

וכל ימיו היה נר מערבי שבמנורה דולק אף לאחר שכבו שאר הנרות. **מכאן ואילך, פעמים היה דולק אף לאחר שכבו שאר הנרות ופעמים היה כבה עם שאר הנרות**.

וכל ימיו היה אש של מערכה שעל גבי המזבח, מתנבר ודולק מאליו לאחר שסידרוהו בשחרית, ולא היו הפתחים צריכין להביא עצים במשך היום להוסיף למערכה, חוץ משני גזירי עצים שהיו מוסיפים

פרק ששי משנה א): נכנס אחד ומצא שתי נרות מזרחיות דולקות וכו'. למאן דאמר כו' צפון ודרום נתונים — היו אמצעיתן פניו מסובין כלפי מערב, והוא קרוי מערבי. ושאר הנרות מצדין פניהם כלפי אמצעי, כדכתיב (במדבר ח) "אל מול פני המנורה", היא אמצעית, יאירו נרות של ששה קנים. והיה אש המערכה מתנבר — ודולק מאיליו בלא תוספת עצים, ולא היו צריכין להביא עצים משסדרוהו שחרית. חוץ משני גזירין — של בין הערבים, שהן

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

חובה, כדאמרי בפרקין לעיל. נשתלחה מאירה — שאינו משביע. וכל כהן מגיעו כפול — שאינו כזית. מאחר שראו שאינו משביע — הצנועין מושכין את ידיהן (ואם יותיר לא היו מושכין ידיהם), ובימי שמעון את מי שמגיע כפול לא היו מושכין ידיהם. חמצן — גזלן. אשור חמוץ — החזיקו הנגזל. ולא חומץ — לא שייך הכא אלא [בסנהדרין] (לה,א), שלמדנו מכאן שנוקקין לתובע תחילה.

בין הערביים, כדי לקיים מצות עצים. מכאן ואילך, פעמים היה מתנבך ופעמים אין מתנבך, אלא היה תש כחו בשחרית, ומחמת כן לא היו הפתנים נמנעין [-מפסיקים] מלהביא עצים למערכה כל היום בולו, בכדי להגביר את האש.

וכל ימיו נשתלחה ברכה בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים, וכל כהן שהיה מגיעו כזית מחלוקת הלחם, יש שאוכלו ושבע, ויש שאוכלו ומותיר, כיון שמחמת הברכה היה משביע אף בפחות מכזית. מכאן ואילך, נשתלחה מאירה [-קללה] בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים, וכל כהן היה מגיעו רק פשיעור פול - מין קטנית, והוא פחות בהרבה מכזית. ומאחר ושיעור זה אינו משביע, הצנועין היו מושכין את ידיהן, וחרגריגין [-הזוללים], היו נוטלין אף של אחרים ואוכלין. ומעשה באחר שנמל חלקו וחלק חבירו הגררן, ומחמת כך היו קורין אותו בן חמצן - גזלן, עד יום מותו. אמר רבה בר (פר) שילא, מאי קרא - מהו הפסוק בו נרמז שחמצן הוא גזלן. נאמר בתפילת דוד המלך (תהלים עא ד), 'אלהי, פלמני [-הצילני] מיד רשע, מכף מעול וחומץ' - מידי עושה עוול וחמסן. רבא אמר, מהכא, שנאמר (ישעיהו א יז) 'למדו היטב דרשו משפט אשור חמוץ' - למדו להטיב איש לרעהו, לשפוט בין עושק לנעשק, והחזיקו את כח הנגזל.

אגב שהובא הפסוק, מביאה הגמרא דין הנלמד מפסוק זה: נאמר בפסוק, 'אשור חמוץ' [-הנגזל], ויש לדייק מלשון זה שיש לחזק רק את הנגזל, ואל תאשור חומץ [-גזלן], כלומר, בית דין נזקקים לשמוע תחילה את דברי התובע.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו שבט, תשי"ב

ברוקלין.

ש"ב הרה"ח הו"ח אי"א נ"י וכו'

מוה"ר איסר שי

שלום וברכה!

מכתבו והפ"נ ליום ההילולא נתקבל, ומ"ש במכתבו שהראו לו בסידור בית האוצר מאמר דא"ח של הצ"צ, מטובו להשוות את המאמר שנדפס בסידור הנ"ל עם ממצות איסור הבערה בשבת הנדפס בספר המצות להצ"צ שכמדומה לי שראיתי סידור זה בהיותי בפאריז, ואם זהו ה"ז העתקה ממצוה הנ"ל ות"ח מראש על הטרחה בזה.

אתפלא במה שזה זמן רב שאין אצלי ידיעות מהנעשה בישיבת אהל"י[ן] במעלבורן ובפרט שזה חדשים הראשונים להוסדה שאז כל פרט נוגע ביותר.

בברכה ופ"ש כחדו"ש.

גמרא

מבואר במשנה שרק קרובי המת קורעים וחולצים ומברים במועד, ומשמע שמדובר בכל מת. מקשה הגמרא: ואפילו חכם שמת רק קרוביו עושים כך, והתניא בברייתא, חכם שמת, הכל קורביו. מבארת הגמרא: וכי תכל קרוביו סלקא דעתך, כפשוטו, אלא ודאי הכונה שתכל מתאבלים בקרוביו. וממשיכה הברייתא: הכל קורעין עליו בגדיהם, ותכל חולצין עליו כתפיהם, ותכל מברין עליו ברחקה כאבלים. ומבואר שחכם שמת הכל קורעים וחולצים ומברים כקרוביו, וכשם שעושים זאת בחול כך עושים במועד כקרוביו, ושלא כמבואר במשנה. מתרצת הגמרא: לא צריך המשנה לומר שרק הקרובים עושים כך, אלא במת דלא חכם הוא. אך בחכם שמת אכן הכל עושים כך ואף במועד.

מקשה הגמרא: והרי אף אי המת אדם קשר הוא חיובי מיתייב כל אדם למיקרע, דתניא בברייתא, מפני מה בנינו וכןותינו של אדם מתים בשעה קטנה, כדי שיקרה ויתאבל על אדם קשר. מבארת הגמרא: האומנם בניו מתים כדי שיקרה ויתאבל אף שלא חסא, וכי צריבא קא שקיל מיניה על מנת שלא יחסא, אלא ודאי צריך לומר מפני שלא יכה ויתאבל על אדם קשר. וממשיכה הברייתא: שכל הבוכה ומתאבל על אדם קשר מוחלין לו על כל עונותיו, בשביל הקבור שנקשה לו. ומבואר, שמתאבלים על אדם כשר, ובדאי גם קורעים שזה מעורר הכבי והצער, ומודע כתבה המשנה שאין עושים כך אלא קרוביו. מתרצת הגמרא: משנתנו דיברה באופן דלא אדם קשר הוא, שעליו אין קורעים אלא קרוביו.

מקשה הגמרא: הרי אי דקא אותו אדם התם במקום המת בשעת יציאת נשמה, חיובי מיתייב לקרוע אף על אדם שאינו כשר, דתניא בברייתא, רבי שמעון בן אלעזר אומר, העומד על המת – בסמוך למת בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע, ולמה זה דומה, לכפר תורה ששקרה, שהרואה זאת חייב לקרוע. ושלא כדברי המשנה שרק קרובי המת קורעים. מתרצת הגמרא: מדובר במשנה במי דלא קאי התם בשעת יציאת נשמה, שאינו קורע אם אינו קרובו.

בגמרא מביאה מעשה שבין קריעה על חכם: כי נח נפשיה – כשיצאה נפשו דרב ספרא, לא קרעו רבנן עליה, ואמרי הטעם, לא נקרינן מיניה – לא למדנו ממנו מאומה, וסברו שקורעים רק על רבם שמת. אמר להו אביי, מי תניא בברייתא לעיל דרב שמת הכל קרוביו, הלא חכם שמת תניא, ורב ספרא הוא חכם. ועוד, שרב ספרא נחשב אף רבינו, שהרי כל יומא ששקתתיה – שמועותיו ומאמריו נאמרים בפומין – בפניו בבי מדרשא, ואנו נחשבים כתלמידיו. ואף כששמענו זאת כבור החכמים שמה דתורה הוה, היותו קרעו ביום השמועה, ודבר עברה שעת חימום שוב אין קורעים. אמר להו אביי, הרי תניא בברייתא, חכם שמת, כל זמן שעוסקין בהקפדה עליו חייבין לקרוע. ואז סבור למיקרע לאלתר (ו-מיד). אמר להו אביי, תניא בברייתא, חכם שמת, כבודו שיקרעו עליו בהקפדה, ולכן אל תקרעו עתה, אלא המתינו עד שעת הספד ואז תקרעו.

כיון שמדובר בדיני חכם שמת, מביאה הגמרא מעשה לויית וקבורת רב הונא: כי נח נפשיה דרב הונא, סבור התלמידים לאותובי ספר תורה אפרייה (ו-) על מיתתו ולומר בשבחו קיים זה מה שכתוב בוה. אמר להו תלמידו רב חסדא, וכי מילתא דתתיה לא סביא ליה – דבר שבחיו סבר שאין ראוי לעשות, השתא – עתה שמת ליקום (ליה) ליעבד ליה – נקום ונעשה לו זאת. דאמר רב תחליפא, אנא חזיתיה (ו-ראיתו) לרב הונא, דכעי מיתייב אפרייה, והוה מנח ספר תורה עליה – על המיטה, וכן כדא ארעא הפך כד על הקרקע ואותובי ספר תורה עליוה כדי שיוכל לשבת על המיטה, אלא קסבר רב הונא שאסור לישב על גבי מטה שספר תורה מונח עליה.

המשך המעשה: לא הוה נפיק פריא מנקא – לא הצליחו להוציא את מיטת רב הונא מהפתח, שהיה צר יותר ממיתו, סבור לשלישולי למיטה דרך גגין, להעלותה לגג ומשם לשלשלה למטה. אמר להו רב חסדא, אין לעשות כן, דהא נמינא מיניה, חכם שמת,

כבודו שיוציאוהו מביתו לקבורה דרך פתח דווקא. סבור לאשנויי מפוריא לפוריא – להעבירו ממיתו למיטה צרה יותר שיוצאת בפתח. אמר להו רב חסדא, אין לעשות כן, דהכי נמינא מיניה, חכם שמת, כבודו שיוציאוהו לקבורה דווקא בנקמה ראשונה שבה נסטר. דאמר רב יהודה אמר רב, מנין לחכם שנקבור בנקמה ראשונה, שנקטר כשהעלה דוד המלך את ארון ה' לעיר דוד (שמואל ב' א') ונרצחו את ארון האלהים אל עגלה חדשה, והיא אותה עגלה שבה שלחו הפלשתים את הארון לבית שמש, ומבואר שדרך כבוד לנשאו במה שנשאו עד עתה, והוא הדין לחכם שמת שכבודו להוציאו במיטה שבה מת. וכיון שלא מצאו דרך להוציא המיטה, פרום נקא – שברו מזוזות הפתח והרחיבוהו, ואפקיה למיטה. המשך המעשה בלויית רב הונא: פתח עליה רבי אבא להספידו, ראוי היה רבינו שתשקרה עליו שכנתה, אלא שכלל נקמה ליה שלא שרתה עליו השכינה, שאינה שורה בחוץ לארץ (מכילתא בא מס' דפסחא הקדמה).

קושא על מאמר זה: מתיב רב נחמן בר (רב) חסדא, ואמרי לה, רב חנן בר (רב) חסדא, הרי נאמר (דחוקאל א' א') יהיה היה דבר ה' אל יחוקאל בן בניו חנן בארץ כשדים, ומבואר שהתנבא בבבל. מפה ליה (ו-הכהן) רב חסדא אביו פסגדליה ואמר ליה, לאו אמניא לך – האם לא אמרתי לך לא תסירך על קמא – שלא תסירך את הציבור בקושיות שאין בהם ממש. הרי אין זה קשה, מאי משמעות הלשון יהיה, שדבר זה היה כבר פעם אחת, ולא יחזור שנית.

המשך המעשה: כי אפקיה להם – כשהעלו את רב הונא לארץ ישראל לקבורו שם, אמרו ליה לרבי אמי ולרבי אסי שהיו אז בארץ ישראל, רב הונא אתי לכאן. חשבו שהוא עדיין חי ואמרו, כי תינין התם – כשהיינו בבבל לא הוה לן לדלויי רישין מיניה – לא היינו יכולים להרים ראשנו מפניו מרוב בושה, והשתא דאתינן להכא אתא ברתין – בא אחיינו לכאן, שאף כאן יתא לנו בושה מפניו. אמרו (ליה) [להו], נסתלק כבר וארוננו בא לכאן לקבורה. כששמעו שמת, רבי אמי ורבי אסי נפיקו ללוותו, ורבי אילא ורבי חנינא לא נפיקו ללוותו כשמינו. ואבא דאמר, רבי אילא נפק ללוותו, ורב רבי חנינא לא נפק.

מבארת הגמרא טעמיהם: דנפק מאי טעמיה, דתניא בברייתא, ארון המת העובר מפקוס קבורתו למקום קבורה אחר, עומדים עליו בשורה לעבור לפני האבלים ולומר להם 'תתנחם', ואומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים, והיינו שנוהגים בו כל דיני לויית מת, וזה טעם היוצאים ללוות את רב הונא. ודלא נפק מאי טעמא, דתניא בברייתא אחרת, ארון העובר מפקוס למקום, אין עומדין עליו בשורה, ואין אומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים, והיינו שאין נוהגים בו דיני לויית מת, וזה טעם מי שלא יצא ללוות את רב הונא.

מקשה הגמרא: ברייתות אלו קשיין אהדי – סותרות זו את זו. מתרצת הגמרא: לא קשיא, כאן – כשחייבו בדיני לויית מת, מדובר כששלדו קניית – גופו שלם, וכאן – כשפטר, מדובר בשאין שלדו קניית, ורב הונא שלדו קניית הוה, ולכן יצאו רבי אמי ורב אסי ללוותו, ורב דלא נפק טעמו מפני שלא קנייתו קפיה לומר שגופו של רב הונא שלם, וסברו שאינו שלם ואין חיוב ללוותו.

מעשה קבורת רב הונא: אמרי החכמים שליווהו, חיבא נתיחיה – היכן המקום הראוי לקבורתו. ודנו, הלא רב הונא ריבין – לימד והרבה תורה בישראל, וגם רבי חייא ריבין תורה בישראל הוה, וראוי שיקברו יחדיו. ושאלו החכמים, מאן מעייל ליה לקבורה. אמר להו רב חנא, אנא מעיילנא ליה – אני אבניסנו, מפני דאוקמתיה לתלמודא כי הוונא בר תמינן סרי שני – שהעמדתי תלמודי כבר בדיותי בן שמונה עשרה שנה. ולא חיי לן (ו-ראיתו) קרי, שלמדתי בקדושה, במשעם ליה קמיה – וביתי לשמש לפני רב הונא, וירעי בעובדיה – יודע אני במעשיו הטובים, דיוקא חד אתהפיא ליה רצועה דתפילין – יום אחד נתהפכה לו רצועת התפילין כשהשורר בפנים, והיה עליה ארבעין תעניתא. ואכן הסכימו החכמים לדבריו, ועייליה רב חנא לארוננו של רב הונא

מועד קטן. פרק שלישי – ואלו מגלחין דף כה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קצט רש"י תוספות

גמרא לספר תורה – דתורה קריה נר, שנאמר (משלי ו'): "כי נר מצוה ותורה אור", ונשמה נקראת נר דכתיב (שם כ'): "נר" (אלהים) נשמת אדם. שפעתתיה בפומין – והוי כמאן דגמירין מיניה. מאי יהוה הוה – הואיל דלא קרעו בשעת מיתה – תו לא קרע. למקרה לאלתר – בלא הספר. לאותובי ספר תורה אפוריה – ולומר: קיים זה מה שכתוב

בוה. לא הוה נפיק פוריא מכבא – דוטרס הוה בבא. מפוריא לפוריא – לתתו במטה אחרייתא, קטנה, שתצא דרך הפתח. אל עגלה חדשה – אותה עגלה ששיגרדו פלשתים בה, ובאותה עגלה הביאו דוד מבית אבינדב לעיר דוד. פרוס כבא – שברו הפתח והרחיבוהו. ככל גרמה לו – שאין שכניה שורה בחוץ לארץ. טפח ליה אבוח – רב חסדא בסנדלא, שטפח לו לרב נחמן על סנדלו, כאדם שנוגע על רגל חבירו בחשאי כדי שלא ישמעו העומדים סביב מטתו דרב הונא. ענין אחר: הכהו בסנדלו. לא תפרוד עלמא – לא תטרח בקושיות. שתיה כבר – כלומר: ההיא שעתא דהוה, ולא יותר. ויש אומרים: שהיה כבר בארץ ישראל, ששרתה עליו רוח הקודש. כי אסקיה להם – לארץ ישראל לקברו, שכל הנקבר שם נקבר בלא חטא. שנאמר: "העם היושב בה נשוא עין", כדאיתא בכתובות (קא). לדלוי רישין – דאדם חשוב היה. והוה לן בושת לדלוי רישין. ואתי להבא – דסבורין שהווא חזי. שלדו – גופו קיימת – יוצאין. לא סימיה קמיה – דשלדו הוה קיימת. רב הונא ריבין תורה – כדאמרין פרק "שני דיני גזירות" (כתובות קא), כי קיימי בנזן במקמיה ומנפצי גלמיהו – מכסי ליה לימנא באבאקא. רבי חייא ריבין תורה – כדאמרין בבבא מציעא (פהב): אנא עבדי ליה לתורה דלא תשתבח מישראל. מאן מעייל ליה – מי יקח להבניסו לקבורה אצל רבי חייא. איתתפכא ליה רצועה דתפילין – השחור בפנים. דרצועה שחורה נראה בחוץ הלכה למשה מסיני. איבעית – נבעת ונפחד. זקפיה לאריוט – דרב הונא לקמיה עמודא דנורא. דלא ליזקיה.

כי

ורבי חייא ריבין תורה וכו' – והקשה בתוספות הרב: דמשמע בירושלמי שרב הונא מת קודם רבי חייא. דאמר ליה לרבי חייא: ארונו בא. וזכא משמע שרבי חייא מת קודם רב הונא ונראה ליה דרב הונא אחר היה. ואותו שבמי רבי חייא – אין זה רב הונא תלמידו דרב, עד כאן. ומיהו, קשה: בירושלמי קאמר בעובדא דרבא רב הונא ריש גלותא. ולפי הענין של הירושלמי היה משמע דזקפיה רב חנא לאריוניה דרב הונא כדי שלא יהא יושב אצל הצדיקים. והכי איתא בפירוש רבינו תנאל דרב הונא ריש גלותא.

חכם כיון שהחזיר פניו – פירוש: חכם שמת, כיון שהחזיר פניו אותו שרקע. וגרסינן: אפילו חכם שרקע על החכם, כיון שהחזיר פניו – שולל לאלתר. דמשום כבודו של חכם הקודע התירו: דגנאי הוא לצאת בבגד קרוע. ולא נהירא, שפע

והתאבל על אדם פשר. שכל הבוכה ומתאבל על אדם פשר – מוחלין לו על כל עונותיו בפשיל כבוד ששעשה לו! דלאו אדם פשר הוא. אי דקאי התם בשעת יציאת נשמה – חיובי מיתייב, דתניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: העומד על המות בשעת יציאת נשמה – חייב לקרוע. למה זה דומה – לספר תורה שגשרף, שחייב לקרוע! דלא קאי התם בשעת יציאת נשמה. כי נח נפשיה דרב ספרא לא קרעו רבנן עליה. אמרי: לא גמירנן מיניה. אמר להו אבוי: מי תניא הרב שמת? חכם שמת תניא. ועוד: כל יומא שמשעתתיה בפומין כבי מדרשא. סבור: מה דהוה – הוה. אמר להו אבוי, תניא: חכם, כל זמן שעוסקין בהספד – חיבין לקרוע. סבור למקרה לאלתר. אמר להו אבוי, תניא: חכם כבודו בהספדו. כי נח נפשיה דרב הונא, סבור לאותובי ספר תורה אפוריה. אמר להו רב חסדא: מילתא דכתייה לא סבירא ליה, השתא ליקום ליה ליעבד ליה? דאמר רב תחליפא: אנא חזיתיה לרב הונא דבגי למיתב אפוריה, והוה מנח ספר תורה עליה, וכף פדא אארעא ואותיב ספר תורה עילוייה. אלמא קסבר: אסור לישב על גבי מטה שספר תורה מונח עליה. לא הוה נפיק פוריא מכבא, סבור לשלשולי דרך גגין, אמר להו רב חסדא: הא גמירנא מיניה: חכם כבודו דרך פתח. סבור לאשנויי מפוריא לפוריא. אמר להו רב חסדא, הכי גמירנא מיניה: חכם, כבודו במטה ראשונה. דאמר רב יהודה אמר רב: מנין להכם שפכודו במטה ראשונה – שניאמר: "וידרכבו את ארון האלהים אל עגלה חדשה". פרום בבא, ואפקוה. פתח עליה רבי אבא: ראוי היה רבינו שתשרה עליו שכניה, אלא שפכל גרמה ליה. מתיב רב נחמן בר חסדא, ואמרי לה רב חנן בר חסדא: "היה היה דבר ה' אל יחזקאל בן בוזי הפכהו בארץ

בשדים!" טפח ליה אבוח בסנדליה. אמר ליה: לאו אמינא לך לא תיטרוד עלמא? מאי "היה" – שתיה כבר. כי אסקיה להתם אמרו ליה לרבי אמי ולרבי אסי: רב הונא אתי. אמרו: כי הוינן התם לא הוה לן לדלוי רישין מיניה, השתא אתינן הכא אתא בתרין? אמרו ליה: ארונו בא. רבי אמי ולרבי אסי נפוק, רבי אילא ולרבי חנינא לא נפוק. איבא דאמרי: רבי אילא נפק, רבי חנינא לא נפק. דנפק מאי טעמיה – דתניא: ארון העובר ממקום למקום – עומדים עליו בשורה, ואומרים עליו ברפת אכלים ותנחומי אכלים. דלא נפק מאי טעמא – דתניא: ארון העובר ממקום למקום – אין עומדין עליו בשורה, ואין אומרים עליו ברפת אכלים ותנחומי אכלים. קושין אהרדי! לא קשיא, כאן – ששלדו קיימת, כאן – בשאין שלדו קיימת, ורב הונא שלדו קיימת הוה. דלא נפק – לא סימיה קמיה. אמרי: היבא גינחיה? רב הונא ריבין תורה בישראל ולרבי חייא ריבין תורה בישראל הוה. מאן מעייל ליה? אמר להו רב חנא: אנא מעיילנא ליה, דאוקמתיה לתלמודאי כי הוינא בר תמני סרי שנין ולא חזי לי קרי, ומשפע ליה קמיה וידעי בעובדיה. דיומא חד אתהפכא ליה רצועה דתפילין, ויחיב עלה ארבעין תענותא. עיליה, הוה גני יהודה מימיניה דאבוח, וחזקיה משמאליה. אמר ליה יהודה לחזקיה: קום מדיכתיך, דלאו אורח ארעא דקאים רב הונא. בהדי דקאים – קם בהדיה עמודא דנורא, חזיה רב חנא, איבעית, זקפיה לאריוניה ונפק, אתא. והאי דלא איענש ענש – משום דזקפיה לאריוניה דרב הונא. כי נח נפשיה דרב חסדא סבור לאותובי ספר תורה אפוריה, אמר להו רבי יצחק: מילתא דלרביה לא סבירא ליה, אנו ניקום נעביד ליה? סבור דלא למשלל קרעיהו. אמר להו רבי יצחק בר אמי: חכם, כיון שהחזירו פניהם מאחורי המטה – שוללין. כי נח נפשיה דרבה בר הונא ורב המנונא אסקיהו להתם,

כי

ואתה תצווה את בני ישראל, שמשעה הוא מקשר ומחבר את בני ישראל עם אור אין סוף.

ממאמר פרשת תצווה ה'תשמ"א

שפֿעו מרוב דציפורי דמא – מפרש בירושלמי: דיהב נפשיה על גורתם. פירוש: נשפר דמו על יחוד השם. תוספתא פרק א: שנתן נפשו על המילה.

ועל רבו שלמדו חכמה – בפרק "אלו מציאות" (בבא מציעא לג.א ושם) פליגי רבי יהודה ורבי יוסי, שרבי יהודה אומר: כל שרוב חכמתו הימנו, ורבי יוסי אומר: אפילו לא

האיר עינו אלא במשנה אחת – וזהו רבו, ומסיק

שם, עולא אמר: תלמידי חכמים שבבבל קורעין זה

על זה, כרבי יוסי סבירא ליה, ופוסק רב ששת

כרבי יוסי, ופירש רבינו תנאל דהכי הלכתא.

ובשאלת דרב אחאי פוסק כרבי יהודה, דאמר:

כל שרוב חכמתו הימנו, ומפרש בפרק "אלו

מציאות" בתוספתא דהיו קורעין קריעה ודאין

מתאחה. וכן פירש רבי יצחק בר יהודה, ויותר היה

נראה לי דמעשה רב, דשמואל עבד כרבי יוסי

כדאיתא התם. ורבא נמי מפרש מילתא דרבי יוסי,

ורבי אלעזר בירושלמי עבד נמי כוותיה. ושמא היו

מתחייין על עצמן.

ברכת

כי מִטּו אֲנִישָׁא קָמו גָּמְלִי. אָמֹר לְהוּ הֵהוּא מִיַּיעָא:

מֵאי הָאִי? אָמְרוּ לֵיהּ: רַבָּנִי דָקָא עֲבָדִי יִקְרָא אַהֲרָדִי.

מִר אָמֹר: מִר גִּיעוּל בְּרִישָׁא, וּמִר אָמֹר: מִר גִּיעוּל

בְּרִישָׁא. אָמֹר: דִּינָא הוּא דְרָבָה בַּר הוֹנָא לִיעוּל

בְּרִישָׁא. חֲלִיף גָּמְלִיָה דְרָבָה בַּר הוֹנָא, נְתוּר כְּכִידָה

וְשִׁנְיָה דִּהֵהוּא מִיַּיעָא. פֶּתַח עָלִיהּ הֵהוּא יִנּוּקָא: "גִּזְעוּ

יִשְׁיִשִׁים עָלָה מִבְּבֶל וְעַמּוּ סִפְר מַלְחָמוֹת. קָאָת וּקְפוּד

הוּכְפָּלוּ, לְרֹאוֹת פְּשׁוּד וְשֹׁבֵר הַבָּא מִשְׁנַעֵר. קֶצֶף עַל

עוֹלָמוֹ וְחִמּוֹס מִמֶּנּוּ נִפְשׁוֹת, וְשִׁמְחָה בָהֶם כְּכֹלָה חֲדָשָׁה.

רוֹכֵב עֲרֻבוֹת שֵׁשׁ וְשִׁמְחָה כְּבֹא אֵלָיו נֶפֶשׁ נָקִי וְצִדִּיק".

כִּי נַח נִפְשִׁיהּ דְרַבִּינָא פֶּתַח עָלִיהּ הֵהוּא סִפְדָּנָא: "חֲמָרִים הֵנִיעוּ רֹאשׁ עַל צִדִּיק פֶּתֶמֶר נָשִׁים

לִילּוֹת בְּיָמִים עַל מִשִּׁים לִילּוֹת בְּיָמִים". אָמֹר לֵיהּ רַב אֲשִׁי לְבַר קִיפּוֹק: הֵהוּא יוֹמָא מֵאי

אָמַרְתָּ? אָמֹר לֵיהּ, אָמִינָא: אִם בְּאֲרִיזִים נִפְלָה שְׁלֵהֶבֶת - מַה יַּעֲשׂוּ אִיּוֹבִי קִיר, לִיּוֹתָן בַּחֲפָה

הוֹשְׁלָה - מַה יַּעֲשׂוּ דִגִּי רֶקֶק, בְּנַחַל שׁוּמַר נִפְלָה חֶפֶה - מַה יַּעֲשׂוּ מִי גָבִים. אָמֹר לֵיהּ בַּר

אֲבִין: חֵם וְשָׁלוֹם דַּחֲכָה וְשְׁלֵהֶבֶת בְּצִדִּיקִי אָמִינָא. וּמֵאי אָמַרְתָּ? אָמִינָא: כְּבוֹ לְאַבְרָהָם וְלֹא

לְאַבְרָהָה, שֶׁהָיָא לְמִנּוּחָהּ וְאַנּוּ לְאַנְחָה. חֲלַשׁ דַּעֲתִיהּ עָלֶיהּ, וְאַתְהִפּוּד פְּרַעֲיִיהּ. הֵהוּא יוֹמָא

לֹא אָתוּ לְאַסְפּוּדִיָּה. וְהִינּוּ דְאָמַר רַב אֲשִׁי: לֹא בַר קִיפּוֹק חֲלִיץ, וְלֹא בַר אֲבִין חֲלִיץ. רַבָּא,

כִּי הָוָה אָתָּא לְדִגְלַת אָמֹר לֵיהּ לְבַר אֲבִין: קוּם אִימָא מִיּוֹלָתָא. קָאִי וְאָמַר: בָּאוּ רוֹב שְׁלִישִׁית

בְּיָמִים, זָכוֹר וְרַחֵם. תַּעֲנִינוּ מֵאַחֲרֵיךְ כַּאֲשֶׁה מִכְעָלָה, אֵל תִּנּוּיָחֶנּוּ כְּאוֹת מִי מָרָה. חֲנִין יוֹחֲנָן

זִירָא אָבָא יַעֲקֹב יוֹסִי שְׁמוּאֵל חִיָּיא מִנְחָם - סִימָן. רַבִּי חֲנִין תַּחֲנִיָּה דְבִי נִשְׁיָאָה תָּוָה, לֹא קָא

הָוָו לֵיהּ בְּנִי, בָּעָא רַחֲמֵי וְהָוָו לֵיהּ. הֵהוּא יוֹמָא דִּהָוָה לֵיהּ - נַח נִפְשִׁיהּ. פֶּתַח עָלִיהּ הֵהוּא

סִפְדָּנָא: "שִׁמְחָה לְתוֹנֶה נִהְפָּכָה, שְׁשׁוֹן וְיָגוֹן נִדְבָקוּ, בַּעַת שִׁמְחָתוֹ נֵאֲנַח, בַּעַת חֲנִינָתוֹ אָבַד

חֲנִינוּ". אֲסִיקוּ לֵיהּ חֲנָן עַל שְׁמִיָּהּ. כִּי נַח נִפְשִׁיהּ דְרַבִּי יוֹחֲנָן פֶּתַח עָלִיהּ רַבִּי יִצְחָק בֶּן אֱלֶעָזָר:

קִשָּׁה הַיּוֹם לְיִשְׂרָאֵל כְּיוֹם בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ בְּצִהְרִים, דְּכַתִּיב: "וְהָיָה כְּיוֹם הֵהוּא וְהַבֹּאֲתִי הַשֶּׁמֶשׁ

בְּצִהְרִים". וְאָמַר רַבִּי יוֹחֲנָן: זֶה יוֹמוֹ שֶׁל יֵאֻשִׁיָּהוּ. כִּי נַח נִפְשִׁיהּ דְרַבִּי יוֹחֲנָן יְתִיב רַבִּי אֲמִי

שִׁבְעָה וְשָׁלֹשִׁים. אָמֹר רַבִּי אָבָא בְּרִיה דְרַבִּי חִיָּיא בַר אָבָא: רַבִּי אֲמִי דַעֲבֵר - לְגַרְמִיָּה הוּא

דַּעֲבֵר. דִּהְכִי אָמֹר רַבִּי חִיָּיא בַר אָבָא אָמֹר רַבִּי יוֹחֲנָן: אֲפִילוּ רַבּוּ שְׁלִימִדּוֹ חֲכָמָה - אִינּוּ יוֹשֵׁב

עָלָיו אֱלָא יוֹם אֶחָד. כִּי נַח נִפְשִׁיהּ דְרַבִּי זִירָא, פֶּתַח עָלִיהּ הֵהוּא סִפְדָּנָא: "אַרְץ שְׁנַעֵר הָרָה

וְלִדְהָ אֶרֶץ צָבִי גִידְלָה שְׁעִשְׁוּעִיָּה. אוּי נָא לֵה אָמַרְהָ רַקָּת, כִּי אֲבָדָה כְּלִי חֲמֻדָּתָה". כִּי נַח

נִפְשִׁיהּ דְרַבִּי אֲבָהוּ אֲחִיתוֹ עֲמוּדִי דְקִסְרִי מֵאי. דְרַבִּי יוֹסִי - שְׁפִעו מְרֻבּוּ דְצִיפּוּרִי דְמָא, דְרַבִּי

יַעֲקֹב - אֲתַחְמָאוּ פּוֹכְבִי בְיִמְמָא. דְרַבִּי אָסִי - אִיעָקְרוּ כָּל אִילָנָא, דְרַבִּי חִיָּיא - נְחִיתוּ כִיפִי

דְנוּרָא מְרִקְעָא, דְרַבִּי מִנְחָם בְּרַבִּי יוֹסִי - אִישְׁתַּעוּ צִלְמִנְיָא וְהָוּ לְמַחְלָצִיָּא, דְרַבִּי תַנְחוּם בַר

חִיָּיא - אִיתְקַצְצוּ כָּל אַנְדְרִמָּא, דְרַבִּי אֱלִישֵׁיב - אִיתְתְּרוּ שְׁבַעֲיָן מַחְתָּרָתָא בְּגַהֲרִדְעָא, דְרַבִּי

הַמְנוּנָא - נְחִיתוּ כִיפִי דְבִרְדָּא מְרִקְעָא, דְרַבָּה וְרַב יוֹסֵף - גִּשּׁוּק כִיפִי דְפֶרֶת אַהֲרָדִי, דְאֲבִי

וְרַבָּא - גִּשּׁוּק כִיפִי דְדִגְלַת אַהֲרָדִי, כִּי נַח נִפְשִׁיהּ דְרַבִּי מִשְׁרִישָׁא מַעוֹן דִּיקְלִי שִׁינְיָ. תָּנוּ רַבָּנִי

ואלו

כִּי מִטּו אֲנִישָׁא - כשהגיעו לעבור בדרך של גשר קצר, שעכשיו לא היו יכולין לעבור זה בצד זה, אלא זה אחר זה. **קמו גמלי -** עמוד הגמלים נושאי המטות במקומן. **טייעא -** סוחר ישמעאלים. **רבנן -** דשיכבי, רבה בר רב הונא ורב המנונא. **עבדי יקרא -** דהא לא בעי האי למיעל מקמי האי. **נתור כבי -** לחיו, משום דביו לרב המנונא. **ספר מלחמות -** ספר תורה. **לישא אחרינא: -** שנלחם רבה ורב

המנונא, ונתור כבי דההוא טייעא. **לישא אחרינא: -** גזע ישישים - זה רבה בר רב הונא, דהוא בן גדולים. **בן בר הונא דהוא ראש גולה, -** ועדף מנשיא דארץ ישראל. **ועמו ספר מלחמות -** עמו רב המנונא. **קאת וקיפוד הוכפלו -** קללה, כמו "וירשוהו קאת וקיפוד" (ישעיה לד)

כלומר: - קללה באה והוכפלה בעולם. **לראות שווד ושכר -** זה שקצץ הקרוש ברוך הוא על עולמו. **נשים לילות כיסים -** בחספה, על ששם לילות כימים בתורה. **בר קיפוק ובר אבין -** הוו

ספרני. **ההוא יומא -** דנח נפשיה. **חלש דעתיא -** דהאי מדמי ליה לשלחבת, והאי לאבידה. **וההוא יומא -** דנח נפשיה לא ספרדוהו, משום דאירע לזו תקלה על ידו. **לא בר קיפוק ולא בר אבין חליין -** משום דאיתהפכו כרעייהו. **ותניא (יבמות ק.א): -** הא מאן דמסגי אלוחתא דריגלא

- לא חליץ, דהתורה אמרה "וחלצה נעלו מעל רגלו" ולא מתחת לרגלו. **אתי לדגלת -** חדקל. **רוב שלישיית -** ישראל נקראו שלישית. **ורבא שקול כרוב ישראל, ואמר ליה: -** קום ואמור

מילתא, כלומר: בקש רחמים. כאות כמי מרה - שואשה סוטה נבדקת בזה, בעת חנינתו - דולה. **אבר חנינו -** אביו המוחננו. **והבאתי השמש בצהרים -** אשקיע השמש בצהרים. **יומו של יאשיה -** שנהרג יאשיהו, קרי יומו שמש. **לגרימיה -** לדעתיה: רבי זירא היה מבבל, ובה נולד, וגדל

בארץ ישראל, והיינו דקאמר: ארץ שנער הרה וילדה ארץ צבי גדולה שעשועיה. ואחבי קרי ליה רבי זירא ורב זירא - אוי נא לה אמרה דקת

- יכולה לומר בן, רקת היא טבריא. **אחיתו -** הורידו דמעוה. **איתחמאו כוכבי -** נראו הכוכבים, שנתנה העולם מרוב צער. **כיפי דנורא -** אבנים של אור. **אשתנו צלמניא -** נימורו פרוצו שלחן. **והוו למחלציא -** כלומר, נחלקו ונתמכרו כל צורת פרוצו של צלמים

וצורת המטבעות, מפני צורת החסדי שנתנית. דרבי מנחם - בנן של קדושים, שלא נסתכל אף בצורה של זוזא, כדאמרין ב"עריב פסחים (קד.א), והוו למחלציא - כמו שהוחלק במעגל ובמחלצים, שבה מוטחין טיט הכותל. **אנדרמא -** צורת הצלמים שעושין על שם המלך שמת. **שבטין מחתירין -** דגנבים. **דבוכותיה לא הוו אתו**

גנבים. כיפי דנורא - אבנים. **נשוק כיפי -** כיפאות של גשרים נשתברו, ונשוק זו את זו. **שיצי -** קרצים.

ואלו

על ידי שמשה יצווה ויקשר את בני ישראל עם אור אין סוף, על ידי זה יביאו בני ישראל שמן זית למשה (ויקחו אליך), שיוסיפו תוספות אור במשה.

ממאמר פרשת תצווה ה'תשמ"א

גם כשישראל נמצאים במצב של הרחבה, הרחבה בגשמיות וגם הרחבה ברוחניות . הם שבורים ונדכאים (כתית) מזה שהם בגלות.

ממאמר פרשת תצווה ה'תשמ"א

בבדיקת מים מרים שאם נטמאה מתה, אלא הצילנו.
הספדים נוספים על צדיקים שנפטרו: (תנין יוחנן וירא אבא יעקב
יוסי שמואל חייא מנחם, זה סימן לשמות האמוראים המוזכרים
להלן). רבי חנין, חתניה דבי נשיא הוה – היה חתן הנשיא, ולא קא
הוה ליה בנא, ובעא דחייא ויהו ליה, אך בההוא יומא דהנה ליה בן, נח
נפשיה של האב רבי חנין. פתח עליה ההוא ספרנא, השמחה בלית
הבן לתונה נחפכה, הששון בהכנסתו בביתו ויגון האבל נדבקו,
ובעת שמחתו בפדיון הבן נאנח – נהפכו הימים לימי אבלות. ובעת
חנינתו בבן, אבד חנינו ו-רב חנין. מסיימת הגמרא: אסיקו ליה –
קראו שם בנו חנין, על שמיה – על שם רבי חנין.
הספד נוסף: כי נח נפשיה דרבי יוחנן, פתח עליה רבי יצחק בן
אלעזר, קשה היום שנפטר בו לישראל ביום בא ו-ששקעה השמש
בצפתים, דכתיב (עמס טו) 'והיה ביום ההוא וגו' והבאתי השמש
בצפתים, ואמר רבי יוחנן, 'ביום ההוא' זה יומא של יאשיהו – היום
שבו נהרג יאשיהו, וכך גם פטירת רבי יוחנן נחשבת כביאת השמש
בצפתים.
מעשה שאירע בפטירת רבי יוחנן: כי נח נפשיה דרבי יוחנן, ותיב
רבי אמי תלמידו אבלות שבעה ושלשים. אמר רבי אבא בריה דרבי
חייא בר אבא, רבי אמי דעבר כר לגרמיה ו-לדעתו הוא דעבר, ואין
הלכה כן דהכי אמר אבי רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, אפילו
רבו שלימדו חכמה אינו יושב עליו אלא יום אחד, ולא שבעה
ושלשים.
ההספד על פטירת רבי זירא: רבי זירא נולד בבבל ועלה לארץ
ישראל (כתובות קכב). כי נח נפשיה דרבי זירא בארץ ישראל, פתח
עליה ההוא ספרנא, ארץ שנער ו-בבל הרה וילדה את רבי זירא,
וארץ צבי – ארץ ישראל נידלה ששועייה של שנער שהוא רבי
זירא, ועתה שנפטר 'אוי נא לת' אמרה רבת ו-טבריא, כי אברה
כלי הקדשה.
מעשים בפטירת צדיקים שאף הבריאה וחפצים שבה התאבלו
עליהם: כי נח נפשיה דרבי אבהו, אחיתו עמוד דקפרי מנא –
עמודים שבעיר קיסרי הורידו מים כעין דמעות. בפטירתו דרבי
יוסי שהיה גר בציפורי, שפעו מרובי דציפורי דמא – מרובי ציפורי
הורידו דם. בפטירתו דרבי יעקב, אחתמיוא בוכבי ב'ממא – נראו
כוכבים ביום, שנשנתו סדרי העולם מרוב צער. בפטירתו דרבי
אסי, איעקרו כל אילניא להרעיש העולם על פטירתו. בפטירתו
דרבי חייא, נחיתו ביפי דנורא מרקיעא – ירדו אבני אש מן השמים.
בפטירתו דרבי מנחם דרבי (יוסי) [סימא], אישתעו צלמניא –
נתמעכו צורות הצלמים הרפופים שעל המטבעות, והיו
למולצייא – ונהיו חלקים כמי שהוחלקו במחלצים. בפטירתו דרבי
תנחום בר חיאי, איתקצצו כל אנדרטניא – נקצצו כל האנדרטאות
שהם צורות הצלמים שעושים על שם מלכים שמתו. בפטירתו
דרבי אלישיב, אחתרו שבעין מחתרתא בנהרדעא – חתרו גגבים
שבעים חתירות בבתיים שבנהרדעא עיר, שבחיו היתה שמירה
מהם בזכותו. בפטירתו דרב חמנא, נחיתו ביפי דכרדא מרקיעא –
ירדו אבני ברד מן השמים. בפטירתו דרבה ובפטירת רב יוסף, נשוק
ביפי דפרת אהדי – נשברו גשרים בצורת כיפה שעל נהר פרת,
ונשקו ו-נדבקו זה לזה. בפטירתו דאפי ובפטירת דבא, נשוק ביפי
דדגלת – שעל הנהר חידקל אהדי. כי נח נפשיה דרבי משרשיא,
מעון דיקלי שצי – הצמידו הדקלים קוצים תחת תמרם.
ברייתא המבארת דין אבל שקורע ואינו מאחה הקרע: תנו רבנן,

והטעינו ארונותיהם על גמלים שהלכו זה לצד זה. כי מנו אנשיא
– כשהגיעו לגשר צר שאין בו מקום לשניהם, קמו גמלי – נעצרו
הגמלים מאליהם. אמר להו ההוא מיעא – סוחר ישמעאלי
לחכמים המלוים, מאי האי – מדוע נעצרו הגמלים. אמרו ליה, רבנן
דקא עבדי יקרא אהדי – החכמים הנפטרים נותנים כבוד זה לזה,
מר אמר לחבירו, מר ניעול ברישא – כבודו יכנס ויעבור תחילה,
ומר אמר, מר ניעול ברישא. אמר הישמעאלי, דינא הוה דרבה בר
הונא ליעול ברישא – ילך בראשונה, שאף אביו ידוע לחכם, אך רב
המנונא אין ידוע שהיה אביו חכם. ואכן כך היה דהליף גמליה של
ארונו דרבה בר הונא קודם הגמל של רב המנונא. אך לאחר מכן
נתור כביה ושיניה – נשרו לחיוו ושיניו דההוא מיעא, כעונש על
ביזוי רב המנונא.
המשך המעשה: כשהגיעו לארץ ישראל פתח עליה ההוא ינוקא –
פתח בחור אחד בהספד, נוע ישיש – זרע חכמים הנקראים
ישישים עלה מבבל, ועמו ספר תורה הנקראת ספר מלחמות ה'
(במדבר כא ד). קאת יקפוד שהם עופות רעים ומוזיקים הוכפלו לראות
בשוד ושבר קמא משנער ו-בבל, כלומר, קללה הוכפלה בעולם
בפטירת הצדיקים. קצה ה' על עולמו וחמם ממנו נפשות, ושמה
בהם שחורו בטהרה, באדם השומח בכלה חרשה. ה' שהוא רוכב
ענבות, שש ושמה בבא אליו נפש נקי וצדיק.
הספד על צדיק אחר: כי נח נפשיה דרבינא, פתח עליה ההוא
ספרנא, עצי תמרם הניעו ראש מרוב צער על צדיק שיש לו רק לב
אחד לאביו שבשמים כתמר שיש לו לב אחד (סוכה מה). ולכן נשים
לילות כימים בהספד [על המשים לילות כימים לתלמוד תורה].
מעשה בענין הספד על צדיק: אמר ליה רב אשי לבר קיפוק הספדן,
ההוא יומא – ביום פטירתי מאי אמרת עלי בהספדך. אמר ליה,
אמינא – אומר עליך שלשה משלים: א. אם בצדיקים גדולים
כאדוים נפלה שלחבת אש מיתה, מה יעשו החלשים כאיוזי קיר.
ב. אם אף יוחנן הדג הגדול ביותר בחכה הועלה ליבשה להמיתו,
מה יעשו דני רבן ו-אגסו הקטנים. ג. אם כמימי נחל שוטף נפלה
חכה – צימאון ושרב והתייבש, מה יעשו מי גבים – הגומות
שבקרקע, הרי בקל יתייבשו. אמר ליה בר אבין הספדן לבר קיפוק,
חס ושלום דחכה ושלחבת בצדיקי אמינא – חלילה לדמות פטירת
צדיקים לדג הנתפס בחכה או לאדוים נשרפים. שאלו בר קיפוק,
ומאי אמרת. השיב בר אבין, אמינא, כבו לאבלים הנשואים
שאיבדו את הצדיק, ולא לאבדיה שהיא נשמת הצדיק עצמה,
שהיא הולכת למנוחה, ואנו נשארם לאנחה. שמע רב אשי וחלש
דעתיה עליהו – על דבריהם שדימיוהו לשלהבת ולאבידה, ולכן
נענשו ואתהפוך פרעיהו – התהפכו רגליהם והיו דורכים על גב
הרגל, ובההוא יומא שנפטר לא אתו שניהם לאספודיה, שנגרמה
להם תקלה מחמתו. מסיימת הגמרא: והיינו מה דאמר רב אשי
(ביבמות קג) על דברי אממר שמי שרגלו הפוכה ודורך בגב הרגל
אינו יכול לחלוץ, שמפני כך לא בר קיפוק חליין ולא בר אבין חליין,
שהרי התהפכו רגליהם.
מעשה נוסף בבר אבין: רבא, כי הוה אהא דדגלת – נהר חידקל
וביקש לעוברו, אמר ליה לבר אבין, קום אימא מילתא – שא תפילה
שאעבור את הנהר בשלום. קא ואמר, באי רוב שלישי – בא רבא
השקול כרוב ישראל הקרויים 'שלישית' לעבור במים, וכזו ה'
ורחם. ואף שתעינו וסרנו מאחריה באשה הסוטה מפעלה, אל
תניחנה ותעשה עמנו באות מי מרה – כסימן שעושים לסוטה

במתן תורה הייתה ההתחלה (החלו לעשות), ובימי אחשורוש (בזמן גזירת המן) הייתה הקבלה, וקבל היהודים.

זה שהקדימו נעשה לנשבע במתן תורה הייתה רק הקבלה, ובימי אחשורוש קיימו מה שקבלו.

לקרוע על שמיעת ברכת השם.
 ברייתא בענין זה: תני רבנן, אחד השומע ברכת השם מפי האומרו, ואחד השומע מפי השומע דהיינו העדים ששמעו שפלוני גידף, חייב לקרוע. והעדים אף שכשנעדיים חוזרים על הגידוף אינן חייבין לקרוע על שמיעת הגידוף מפי עצמם, שכן ר' יוחנן על גידוף זה בשעה ששמעו מפי המגיד.
 מקשה הגמרא: שכבר קרעו בשעה ששמעו מאי הוי – מה בכך שרקעו אז לפוטרים מקריעה שניה, הא קא שמעי השתא – הרי שומעים שוב ועליהם לקרוע. מתרצת הגמרא: לא סלקא דעתך לחייבם שוב, דכתבי (שם יט א) 'ויהי בשמע המלך חזקיהו ויגרע את בגדיו', ומשמע שרק המלך קרע על הגידוף, והם – עבדיו לא קרעו שוב, כיון שרקעו כבר בשעה ששמעו כמובא לעיל.
 מבארת הגמרא: ומה שקריעות על ברכת ה' לא מתאחין מנלן, אהאי – [ללמד] קריעה של חזקיהו מקריעה של אלישע, שבה למדנו לעיל מלשון הפסוק שאינו מתאחה, שאף בקריעה על ברכת ה' הדין כך.
 המשך מקור דיני הקריעות שבברייתא: ספר תורה שנשרף מנלן שהרואה קורע, דכתבי כשקראו לפני המלך יהויקים את מגילת איכה על נבואת החורבן (ירמיה לו ב) 'ויהי בקרא יהודי שלש דלותות ו-פסוקים וארבעה ויגרעה בתער הכספר והשלף אל האש אשר אל האף וגו', תחילה מבארת הגמרא את הפסוק: מאי 'שלש דלותות וארבעה' – מדוע שרף יהויקים רק לאחר הפסוק הרביעי, משום שבתחילה אמרו לו השרים ליהויקים המלך, כתב ידמיה ספר קניות ונתנבא על החורבן. אמר להו יהויקים, מה כתבי ביה, ואז החל יהודי להקריא בפניו את הפסוק הראשון במגילת איכה 'איכה ישבה בדר', אמר להו, אנה מלכא וזה לא נאמר עלי, כיון שאני לא אנלה. אמר ליה יהודי את הפסוק השני 'כבו תבכה בלילה', ושוב חזר ואמר אנה מלכא וזה לא נאמר עלי אלא על הפורענות שתבוא על העם. המשך וקרא בפניו את הפסוק השלישי 'למה יהודה מעני', ושוב חזר ואמר אנה מלכא ורק העם יגלה ולא אני. המשך את הפסוק הרביעי 'דרבי ציון אכלות', ושוב השיבם אנה מלכא. אך כשקרא את הפסוק החמישי 'היו צריה לראש', שלא הוא יהיה המלך אלא הנכרי, אמר להו לשרים מאן אמרה לבואה זו, והשיבוהו מה שנאמר בהמשך הפסוק 'כי ה' הונה על כל פשעיה', שהיא מאת ה', מיד קרע – ניכב בסכין את כל האזקרות – שמות השם המפורשים שבה, ושרפן באש. עתה מבארת הגמרא את הלימוד משם לענין קריעה: והיני דכתבי לאחר ששרף יהויקים את מגילת איכה (ירמיה לו ב) 'ולא פחדו ולא קרעו את בגדיהם', שהרואים מעשה זה לא קרעו, ומכך שפישי הכתוב מעשה זה לגנאי מכלל דבעו למקרע על ראיית המגילה נשרפת, וכל שכן לספר תורה.
 מקשה הגמרא: אמר ליה רב פפא לאבבי, מנין שחיוב הקריעה הוא משום השריפה, אימר – [אמור] שהוא משום שמועות הקריעות ששמעו על הגלות העתידה ושרבים מישראל עתידים ליהרג. אמר ליה אבבי, שמועות קריעות פהתרא שעתא מי הוו – וכי השמועות הרעות היו באותה שעה, הרי רק היו עתידות לבוא, ואין קורעים על העתיד לבוא שיתכן שיתבטל, אלא ודאי חיוב הקריעה היה להם משום שריפת המגילה, וכל שכן לספר תורה.
 הדין בספר תורה שנשרף: אמר רבי חלבון אמר רב הונא, הוואה ספר תורה (שנקרע) [שנשרף], חייב לקרוע שתי קריעות, אחד על הגלגל – הקלף של הספר שנשרף, ואחד על הכתב שנשרף, שנאמר לאחר שריפת מגילת איכה (שם לו ב) 'אחרי שרף המלך את המגלה ואת הדברים', וחילק הכתוב שריפת המגילה משריפת הדברים הכתובים בה, ללמד שעל כל אחד חייב קריעה בפני עצמו.
 מעשה שבו מבואר תנאי לדין זה: רבי אבא ורב הונא בר חימי הוו יתבי קמיה דרבי אבא, בעא לאפנויי – ביקש רבי אבא להתפנות לנכביו, שקליה למזמנתיה – חלץ תפיליו ואחתייה אבי סדיא – הניחם על הכר, ואחתי בת נעמיא – הגיעה בת יענה, ובנא למיכליה לתפילין, אך הצליחו להצילם. אמר רבי אבא, השתא

ואלו קרעין שאין מתאחין – שאסור לאחותם כבתחילה: הקורע על אביו, ועל אמו, ועל רבו שלימדו תורה, ועל נשיא, ועל אב בית דין, שמתו. והקורע על שמועות הקריעות על מיתת רבים מישראל, ועל שמיעת ברכת השם – גידוף כלפי מעלה, ועל ספר תורה שראה שנשרף, ועל ערי יהודה, ועל המקדש, ועל ירושלים, כשרואה אותם בחורבנם. וקורע הרואה את המקדש ואחריו ירושלים על המקדש, ומוסיף לקרוע באותה קריעה על ירושלים.
 מקור הדין המבואר בברייתא: על אביו, ואמו, ורבו שלימדו תורה, מנלן שקורע, דכתבי כשעלה אליהו השמימה (מלכים ב' ב) 'ואלישע ראה והוא מצעק אבי אבי רבב ישראל ופרשיו ולא ראהו עוד ויחזק בגדיו ויגרעם לשנים קרעים', ודורשים שאבי אבי' זה אביו ואמו שהיה שקול לו כמותם, ומלמד שקורע עליהם, 'רבב ישראל ופרשיו' זה רבו שלימדו תורה, ומשום כך קרע אלישע. מבארת הגמרא: מאי משמע שרובב ישראל היינו רבו, בדרמיתם רב יוסף פסוק זה, רבי רב, דמב לחון לישראל בצלותיה – שטוב לישראל בתפילתו ופרישין – מוכריב ופרשי מלחמה.
 המשך ביאור מקור הדין: ומה שקרעים אלו לא מתאחין מנלן, דכתבי (שם) 'ויחזק בגדיו ויגרעם לשנים קרעים', ודורשים, וכי ממשמע שנאמר 'ויגרעם' איני יודע שקרעם לשנים, אלא מלמד שהקורע על אביו ואמו ורבו קרעיו קרועים ועומדים לשנים לעולם, ואינו מתאחה הקריעה.
 מקשה הגמרא: אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן, הלא הקריעה על אליהו אינה על מת, שהרי אלהיו עודנו חי הוא (ברכא ה), וכיצד ניתן ללמוד ממנה. אמר ליה רבי יוחנן, כיון דכתבי 'ולא ראהו עוד', לגבי ידיה – אצל אלישע קמת דמי.
 המשך מקור הדין לגבי שאר הקריעות: נשיא ואב בית דין שמתו, ושמועות הקריעות מנלן שקורעים עליהם, דכתבי כשנודע לדוד על מות שאול ויהונתן ורבים מישראל במלחמה עם פלשתים (שמואל ב' א יא-יב) 'ויחזק דוד בגדיו ויגרעם וגם כל האנשים אשר אתו, ויספדו ויבכו ויצמו עד הערב על שאול ועל יהונתן בנו ועל עם ה' ועל בית ישראל כי נפלו בחרב', ודורשים, שאול המלך זה נשיא, ויהונתן זה אב בית דין, שיש לקרוע במיתתם, ועל עם ה' ועל בית ישראל אלו שמועות הקריעות על רבים מישראל שנהרגו במלחמה, שיש לקרוע עליהם.
 מקשה הגמרא: אמר ליה רב בר שפא לרב כהנא, ואימא עד דהווי בולח – נאמר שכשם שבפסוק מבואר שדוד קרע על כל אלו, כך אין קרעים עד שימותו כל אלו, ולא על כל אחד מהם בפני עצמו. אמר ליה רב כהנא, כיון שאמר הכתוב 'על' – על' בין כל אחד מהם, ולא אמר על כל אלו ויהונתן וגם ה', הפסיק הענין, וכיון שהפסק זה מיותר בא ללמד שקורע על כל אחד מהם בפני עצמו.
 מקשה הגמרא: ומי קרעין – וכי חייבים לקרוע שמועות הקריעות, והא אמרו ליה לשמואל קמל שבור מלכא תריסר אלפי יהודאי – שבור מלך פרס הרג שנים עשר אלף יהודים בעיר מויתת קסרי, ולא קרע. מתרצת הגמרא: לא אמרו שיש לקרוע אלא דרוב הצבור וכמעשה שהיה באותה מלחמה עם הפלשתים, שמשם נלמד דין זה, ושבור מלכא הרג רק מיעוט מישראל.
 מקשה הגמרא על המעשה: ומי קמל שבור מלכא יהודאי, והא אמר ליה שבור מלכא לשמואל, תיתי לי – ישולם שכרי על דלא קמלי יהודי מעולם. מתרצת הגמרא: התם אינהו גרמי לנפשיהו – במעשה שבמזיגת קיסרי הנהרגים גרמו זאת לעצמם כשמרדו בשבור מלכא, ונענשו כדן מורד, דאמר רבי אמי, לקל יתירי דמויתת קסרי – מקול נימי הכינורות של אנשי מזיגת קיסרי ששוררו ורקדו במרדתם בשבור מלכא, פקע שורא דלודקא – נבקעה חומת העיר לודקא, ומה שאמר לשמואל התכוון שלא הרג יהודי בחינם.
 המשך מקור דיני הקריעה בברייתא: על ברכת השם מנלן שהשומע קורע, דכתבי לאחר שר' בן שר' צבא מלך אשור גידף כלפי מעלה (מלכים ב' יח) 'ויבא אליהם בן חלקיה אשר על חבית ושכנא הכספר וינאח בן אפך המזכיר אל חזקיהו קרוע בגדיהם, ומבואר שיש

מועד קטן. פרק שלישי – ואלו מגלחין דף כו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" קפג רש"י תוספות

ואלו קרעין כו' – באבל רבתי במסכת שמחות (פרק ט). ברוב ציבור – רוב ישראל. ובמעשה שהיה – בשאול ודחוניו. נרמו לנפשיהו – דמרדו ביה. והא דקאמר לא קטלי יהודי – רוצה לומר: בחנם. לקול יתיר – לקול כנורות, שמרדה אתאי קרע קרע (מרד) [ומלישע]. שלש דלתות וארבעה – כלומר: ארבעה פסוקים. אנא מלכא – ואמלכא לא כתיב כלום. חיו צירה לראש – שהנכרי ראש ולא אתה. משום שמועות רעות – על הגלות. איבעי למיקרע. את המגילה – זה הגויל. ואת הרבנים – זה הכתב. השתא – אי שקיל ליה נעמימא – איבעי לי למיקרע על הגויל ועל הכתב, דהוי כנשרף. בורע – שאין יכול להצילו. ובמעשה שהיה – ידחיקים. אבל דנעמימא דמצי להציל – לא מיקרע. הא דפגע במקדש ברישא – כגון שנכנס לירושלים בשידה חיבה ומגדל, דלא ראה ירושלים עד שראה בית המקדש – קרע על המקדש, ומוסיף על ירושלים. אבל בשלא נכנס בתיבה ופגע בירושלים ברישא – קרע על ירושלים בפני עצמה ועל המקדש בפני עצמו. כל הקרעים רשאי למולל – לקפל בגד בתפירה. כעין סולמות – שאין מלקטין זה סמוך לזה, אבל זה ררוק מזה, שמלקט ברוחב כעין מעלות סולמות. מתוך

ואלו קרעין שאין מתאחין: הקורע על אביו, ועל אמו, ועל רבו שלימדו תורה, ועל נשיא, ועל אב בית דין, ועל שמועות הרעות, ועל ברפת השם, ועל ספר תורה שנשרף, ועל ערי יהודה, ועל המקדש, ועל ירושלים. וקורע על מקדש ומוסיף על ירושלים. אביו ואמו ורבו שלימדו תורה מנלן? דכתיב: "ואלישע ראה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו." "אבי אבי" – זה אביו ואמו, "רכב ישראל ופרשיו" – זה רבו שלימדו תורה. מאי משמע? כדמרתגם רב יוסף: רבי רבי, דטב להון לישראל בצלותיה מרתיכון ופרשין. ולא מתאחין מנלן? דכתיב: "ויהיו בנגדו ויקרעם לשנים קרעים" ממשמע שנאמר "ויקרעם" איני יודע שלשנים? אלא, מלמד שקרועים ועומדים לשנים לעולם. אמר ליה ריש לקיש דרבי יוחנן:

אליהו חי הוא! אמר ליה: פיון דכתיב: "ולא ראהו עוד" – לנבי דידיה כמת דמי. נשיא ואב בית דין ושמועות הרעות מנלן? דכתיב: "ויהיו בנגדו ויקרעם וגם כל האנשים אשר אתו ויכבדו ויצומו עד הערב על שאול ועל יהונתן בנו ועל עם ה' ועל בית ישראל כי נפלו בחרב". "שאו" – זה נשיא, "יהונתן" – זה אב בית דין, "על עם ה' ועל בית ישראל" – אלו שמועות הרעות. אמר ליה רב בר שבע לרב פהנא: ואימא עד דהווי בולחוי! אמר ליה: "על" "על" הפסיק הענין. ומי קרעין אשמועות הרעות? והא אמרו ליה לשמואל: קטל שבור מלכא תריסר אלפי יהודאי במזיגת קסרי, ולא קרע. לא אמרו אלא ברוב צבור, ובמעשה שהיה. ומי קטל שבור מלכא יהודאי? והא אמר ליה שבור מלכא לשמואל: תיתי לי, דלא קטלי יהודי מעולם! הים אינהו גרמי לנפשיהו. דאמר רבי אמי: לקל יתירי דמזיגת קסרי פקע שורא דלדוקא. על ברפת השם מנלן? דכתיב: "ויבא אליקים בן חלקיה אשר על הבית ושכנא הסופר ויואח בן אסף המזכיר אל חזקיהו קרועי בגדים". תנו רבנן: אחד השומע ואחד השומע מפי השומע חייב לקרוע והעדים אינן חייבין לקרוע, שכבר קרעו בשעה ששמעו. בשעה ששמעו מאי הוי, הא קא שמעי השתא! לא סלקא דעתך, דכתיב: "ויהי בשמוע המלך חזקיהו ויקרע את בגדיו" – המלך קרע, והם לא קרעו. ולא מתאחין מנלן? אתאי קריעה קריעה. ספר תורה שנשרף מנלן? דכתיב: "ויהי כקרא יהודי שלש דלתות וארבעה ויקרעה בתער הסופר והשולף אל האש אשר אל האח" וגו'. מאי "שלש דלתות וארבעה"? אמרו ליה ליהויקים: כתב ירמיה ספר קינות. אמר להו: מה כתיב ביה? "איכה ישבה בדר". אמר להו: אנא מלכא. אמר ליה "ככה תכבה בלילה". אנא מלכא. "גלתה יהודה מעוני" – אנא מלכא. "דרבי ציון אבולת" – אנא מלכא. "היו צריה לראש" – אמר להו: מאן אמרה? "כי ה' הונה על רוב פשעיה", מיד קדר כל אופרות שבה ושרפן באש. והיינו דכתיב: "ולא פחדו ולא קרעו את בגדיהם", מפלל דבעו למיקרע. אמר ליה רב פפא לאבין: אימר משום שמועות הרעות! אמר ליה: שמועות רעות בההיא שעתא מי הווי? אמר רבי חלבו אמר רב הונא: הוואה ספר תורה שנקרע תייב לקרוע שתי קריעות: אחד על הגויל ואחד על הכתב. שנאמר: "אחרי שרוף המלך את המגילה ואת הדברים". רבי אבא ורב הונא בר חיאי הווי יתבי קמיה דרבי אבא, בעא לאפנויי, שקליה לטוטפתיה אחתיה אבי סדיא. אתאי בת נעמימא בעא למיכלעיה, אמר: השתא איתייבין לי שתי קריעות, אמר ליה: מנא לך הא? והא בדידי הוה עובדא, ואתאי לקמיה דרב מתנה ולא הוה בידיה, אתאי לקמיה דרב יהודה, ואמר לי: הכי אמר שמואל, לא אמרו אלא בורע, ובמעשה שהיה. ערי יהודה מנלן? דכתיב: "ויבאו אנשים משכם משילו ומשמרון שמונים איש מגולחי זקן וקרועי בגדים ומתגודדים ומנחה ולבונה בידם להביא בית ה' וגו'. אמר רבי חלבו אמר עולא ביראה אמר רבי אלעזר, הוואה ערי יהודה בחורבן – אומר: "ערי קרשד היו מדבר", וקורע. ירושלים בחורבנה – אומר: "ציון מדבר היתה ירושלים שממה", וקורע. בית המקדש בחורבן – אומר: "בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוד אבותינו היה לשריפת אש וכל מחמדינו היה לחרבה", וקורע. "קורע על מקדש ומוסיף על ירושלים". ורמינהו: אחד השומע ואחד הרואה, פיון שהגיע לצופים – קורע, וקורע על מקדש בפני עצמו ועל ירושלים בפני עצמה! לא קשיא: הא – דפגע במקדש ברישא, הא – דפגע בירושלים ברישא. תנו רבנן: וכוילן רשאיין לשוללן, ולמוללן, וללוקטין ולעשותן כמין סולמות, אכל לא לאחותן. אמר רב חסדא:

ובאחי

תקוותי שיש לו קביעות עיתים בלימוד דא"ח בכל יום ויום ובהוספה ביום השבת-קודש אשר קודש הוא לד'.

ממכתב כ"ה שבט, תש"כ

ובאיהו

אלכסנדר – בירושלמי: איהו איהו – כל שאין מקומו ניכר. ובמסכת שמחות (פרק ט) מפרש: כל שאחורו כל צורכו.

כך

הלוקח אסור לאחותו – לא שמעתי אם מותר למוכרו לנכרי. נדו דלוקח אסור לאחותו – אם הוא נכרי מותר. ואף על פי דמוכר צריך להודיע ללוקח – היינו כדי

שלא יעשה לוקח אסור, אבל אין אנו חוששים אם יתפרנו הנכרי, ולבארהו היה מותר. ועוד צריך עיון. והאי וכשם שהמוכר בו – הוי פי לתנא קמא בלא הפיכה, ולרבי שמעון בן אלעזר אפילו על ידי הפיכה. ובמאי דפליגי נראה דהלכה כתנא קמא, וכן פירש הרב רבנו אלעזר.

תחילת

קריעה שלש אצבעות – לא ידענא

ממאי מפיק טעמא, דלעיל (כבב),

מפקינן טפח מ"חוקי: אין איהו פחות מטפח.

תניא

נמי הכי – רבי יוסי סובר כן, ורבי יוסי

הלכה כמותו גבי דרבי מאיר ורבי

יהודה, בפרק "מי שהוציא אהו" (עירובין מו.ב).

ועוד, דהוה ליה מבריע: קורע

קורע אחד על

כולן – במסכת שמחות (פרק ט): אמרו לו מת

אביו וקרע, והוא אינו אלא אמו – יצא. מתה

אמו, והוא אינו אלא אביו – יצא. מת אביו, מתה

אמו, והוא אינו אלא אחד מן הקרובין –

יצא, אחד מן הקרובין וקרע, והוא אינו אלא אביו

או אמו – לא יצא. ובירושלמי: אמרו לו מת

ראובן וקרע, ואמרו שמעון היה – יצא. אמרו לו

מת ראובן וקרע, ואחר כך אמרו לו קיים היה ומת,

אית תנא: לא יצא. וכן קרע על אביו וממא בנו.

אם מת על אחר – אין צריך לקרע. במה הוא על

אחר – כדי דבור. ובסוף פרק בתרא דנדרים

(פא,א) כמו כן היא שנויה. אמר

יצחק לפי שאין בתוספת – תימה. מאי מוסיף

לפרש הטעם מן הברייתא: ופירש הרב רבנו

אליעזר בשם רבינו שמואל: דלא גרסינן "לפי

שאין מוסיפין בברייתא. ודבר רבנו יצחק הקשה

בתוספות: מאי שייך בתוספת? נראה לי דמצי

למימר דסבירא כמאן דאמר עד טיבורו. אי נמי:

עד שיגלה את לבו – אין זה כל כך כמו עד לבו.

מידה, יותר נראה לי: דקאמר רב נחמן בר יצחק

לפי שאין בתוספת – שצריך לקרע עד לבו, ואם

אירע כך שלא קרע עד לבו – מכל מקום, כיון

דלא עשה כמו שזיה צריך – אומר אין שייך

תוספת. מידה, לפירושו קסבר רב נחמן בר יצחק

כיש אומרים עד לבו, ואפילו למאן דאמר בסמוך

עד טיבורו – יש ליישב כמו שפירשנו, שאין צריך

לקרע על אביו ועל אמו רק עד שיגלה את לבו,

מכל מקום אם קרע טפי – שפיר, משום כבוד

אביו, ואין כאן "כל תשחית".

פורם

מלמה – בפרק בתרא דדורות (יב.ב),

מפרש מה קורע למטה, אם בצואר.

לפי

שאין מוסיפין על אביו ואמו – פירש

בפונטוס: דאבולו קאי, דבין אם קרע על אביו

קודם, בין קרע על אחד מקרוביו קודם. ולא ידענא

מנא ליה, דלישנא משמע דוקא על קרע אביו

ואמו שזיה קודם.

אם

ובאיהו אלכסנדר. תנו רבנן: הקורע מתוך השלל,

מתוך המלל, מתוך הלכט, מתוך הפולמות – לא יצא.

מתוך האיהו – יצא. אמר רב חסדא: ובאיהו

אלכסנדר. תנו רבנן: רשאי להפכו למטה ולאחותו.

רבי שמעון בן אלעזר אסור לאחותו. וכשם שהמוכר

אסור לאחותו – כך הלוקח אסור לאחותו. ולפיכך

מוכר צריך להודיעו ללוקח. תנו רבנן: תחילת קריעה

מפת, ותוספת שלש אצבעות, דברי רבי מאיר. רבי

יהודה אומר: תחילת קריעה שלש אצבעות, ותוספת

כל שהו. אמר עולא: הלכה כרבי מאיר בקריעה,

והלכה כרבי יהודה בתוספת. תניא נמי הכי, רבי יוסי

אומר: תחילת קריעה מפת ותוספת כל שהו. תנו

רבנן: אמרו לו מת אביו, וקרע, מת בנו, והוסיף,

תחתון מתאחה, עליון אינו מתאחה. מת בנו וקרע,

מת אביו והוסיף, עליון מתאחה, תחתון אינו מתאחה.

מת אביו, מת אמו, מת אחיו, מתה אחותו, קורע קרע

אחד לכולן. רבי יהודה בן בתירה אומר: על פולן קרע אחד, על אביו ואמו קרע אחד, לפי

שאין מוסיפין על קרע אביו ואמו. מאי טעמא? אמר רב נחמן בר יצחק: לפי שאין בתוספת.

אמר שמואל: הלכה כרבי יהודה בן בתירה. ומי אמר שמואל הכי? והאמר שמואל: הלכה

כדברי המיקל באבא! אבלות לחוד, קריעה לחוד. עד היכן קורע? עד טיבורו, ויש אומרים:

עד לבו. אף על פי שאין ראיה לדבר – זכר לדבר, שצאמר: "קורעו לבכם ואל בגדיכם".

הגיע לטיבורו, מרחיק שלש אצבעות וקורע. נתמלא מלפניו – מחזירו לאחוריו. נתמלא

מלמעלה – הופכו למטה. והקורע מלמטה ומן הצדדין לא יצא. אלא שבהן גדול פורם

מלמטה. פליגו בה רב מתנה ומר עוקבא, ותירוניהו משמיה דאבוה דשמואל ולוי; חד אמר:

כל שבעה קורע, לאחר שבעה מוסיף. וחד אמר: כל שלשים קורע, לאחר שלשים מוסיף.

מתקף לה רבי ירמיה: מאן דאמר כל שבעה קורע, אמאי, דלא ניתין לשלול, אלא הא דאמר

מר: האשה שוללתו לאלתר, הכי נמי? התם משום פבור אשה הוא. מאן דאמר כל שלשים

קורע, אמאי, דלא ניתין לאחותו. אלא לאביו ולאמו, דלא ניתין לאחותו לעולם, הכי נמי? התם

משום פבור אביו ואמו הוא. תנו רבנן: היוצא בפניו קורע לפניו מות הרי זה גזול את המתים

ואת החיים. רבן שמעון בן גמליאל אומר, האומר לחבירו: "השאלני חלוקה ואלך ואבקר את

אבא שהוא חולה", והלך ומצאו שמת – קורע, ומאחו. וכשיבא לביתו מחזיר לו חלוקה וגותן

לו דמי קרעו. ואם לא הודיעו – הרי זה לא יגע בו. תנו רבנן: חולה שמת לו מת – אין

מודיעין אותו שמת, שמא תפרף דעתו עליו. ואין מקרעין בפניו, ומשתקין את הנשים מפניו.

ומקרעין לקמן מפני עגמות נפש. וקורעין על חמיו ועל חמותו מפני פבור אשתו. ואמר רב

פפא, תנא באבא רבתי: אבל לא יניח תינוק בתוך חיקו מפני שמביאו לידי שחוק, ונמצא

מתנהג על הבדיות. "ואין מברין על מפות וקופות". תנו רבנן: ההולך לבית האבא, אם היה

לבן גם בו – יברוהו על מפות כפיות, ואם לאו – יברוהו על מפות וקופות. רבא איתרע ביה

מיחא. על לגביה אבא בר מרתא, דהוא אבא בר מניומי. רבא – זקוף, אבא בר מרתא –

כפי. אמר: פמה לית ביה דעתא להאי צורבא מרבנן. תנו רבנן: ההולך במקום למקום,

יגלגל

אם

אי אפשר שתהיה מציאות של גלות גדולה יותר מן הגלות הזה, ולכן גם הגאולה שעל-ידו, היא גאולה שאין למעלה הימנה.

ממאמר י"ז שבט, ה'תשד"מ

מועד קטן דף כו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קפה

ובאחי אלכסנדר בלבד אסור, שעושה שיראה הבגד כשלם.
בריייתא בדין קריעה מתוך תפירות אלו: תנו רבנן, הקורע על מתו
מתוך השלל – מקום שתפור בתפירה רחבה, או מתוך הפלל –
תפירת צדי קרע כפולים, או מתוך הלגט – תפירת כל קצוות
הקרע יחד, או מתוך הפולמות – תפירה הנראית כמעלות סולם,
בכל אלו לא יצא ידי קריעה, שנחשב כקרוע כבר. אך אם קרע
מתוך האחי – תפירה מושלמת שנראה כשלם יצא, שנחשב בגד
שלם. והיה אחיו נחשב כשלם לענין זה, אמר רב חסדא, ובאחי
אלכסנדר.

בריייתא בענין אחיו קריעה על מת: תנו רבנן, אף במקום שאסור
לאחות בגד שקרע, רשאי להופכו שיחלוק חלקו העליון למטה,
שיעשה בית צואר בחלקו התחתון וילבשהו כשהוא למעלה,
וחלקו העליון עם הקרע יהא למטה, ולאחותו. רבי שמעון בן אלעזר
אוסר לאחותו אף אם הפכו. דין נוסף באחי: נכשם שבעל בגד כזה
המוכר אותו אסור לאחותו, כך אף הלוקח ממנו אסור לאחותו, שזו
חובת הבגד. ולפיכך המוכר אותו צריך להודיעו לאיסור זה ללוקח,
שלא יטעה הלוקח ויחשוב שמותר לאחותו, ויהיה בזה אונאה.
בריייתא במידת הקריעה על המת: תנו רבנן, תחילת קריעה על מת
שיעורה מפת, ותוספת שמוסיף על הקריעה אם מת לו קרוב נוסף
שחייב בקריעה עליו, שיעורה שלש אצבעות, דבר רבי מאיר. רבי
יהודה אומר, בתחילת הקריעה די בשלש אצבעות, ותוספת דיה בכל
שהו.

פסק ההלכה בדין זה: אמר עולא, הלכה כרבי מאיר בקריעה
ראשונה ששיעורה טפה, והלכה כרבי יהודה בתוספת שדיה בכל
שהוא.

ראה לפסק זה: תניא נמי הכי בבריייתא, רבי יוסי אומר, תחילת
קריעה מפת, ותוספת כל שהו.

בריייתא באדם שנתחייב כמה חיובי קריעה: תנו רבנן, אמרו לו
שמת אביו וקרע, ואחר כך מת בנו והוסיף על קריעתו, הקרע
תחתון שהוסיף מתחתה כקריעה על בנו והעליון שקרע בתחילה
אינו מתאחה לעולם בקריעה על אביו. ואם מת בנו וקרע, ואחר
כך מת אביו, והוסיף על קריעתו, הקרע העליון על בנו מתאחה,
והתחתון על אביו אינו מתאחה. ואם מת אביו, (מת) ו(מתה) אמו
ומת אחיו ומתה אחותו, קורע קרע אחד ויוצא בו בכולן. רבי יהודה
בן בתירה אומר, אמנם על כולן – כל שאר קרובים דיו בקרע אחד,
אך על אביו ואמו קורע קרע אחד, כלומר קורע על אחד מהם בפני
עצמו, ואינו מוסיף עליו עבור שאר קרובים, לפי שאין מוסיפין על
קרע אביו ואמו.

מבררת הגמרא: מאי מצאנו של רבי יהודה בן בתירה. משיבה
הגמרא: אמר רב נחמן בר יצחק, לפי שאין בתוספת – שאין ראוי
שיוסיף על הקריעה שעליהם עבור קרוב אחר.

פסק הלכה בדין זה: אמר שמואל, הלכה כרבי יהודה בן בתירה.
מקשה הגמרא: ומי אומר שמואל הכי לפסוק לחומרא, והאמר
שמואל, הלכה כדברי המיכל באכל. מתרצת הגמרא: אבילות לחוד
שחיבה מדרבנן ובה מקילים, וקריעה לחוד שחיבה מן התורה ובה
מחמירים.

מידת תוספת הקריעה: נתבאר שניתן להוסיף על הקריעה
הראשונה. מבררת הגמרא: עד היכן קורע בהוספתו. משיבה
הגמרא: עד כנגד סיפורו. ויש אומרים, רק עד כנגד לבו. ואף על פי
שאין ראיה גמורה לדבר, יש זכר לדבר, שנאמר (ויאל ב' ג') 'וקרעו
לבבכם ואל בגדיכם', ורומז שמקום הקריעה הוא עד הלב.
ממשיכה הגמרא לבאר: הניע לסיפורו שלדברי הכל אינו קורע
יותר, ומת לו קרוב נוסף, מרחיק קריעה חדשה, ומוסיף עליו אם נתחייב.
קריעה ראשונה וקורע קריעה חדשה, ומוסיף עליו אם נתחייב.
נתמלא הבגד בקרעים מלפניו ונתחייב בקריעות חדשות, מחזירו
לצד זה של הבגד לאחוריו, וקורע בצד השני שעתה לפניו. נתמלא
כל הבגד מלמעלה וצריך לקרוע עוד, הופכו מלמטה למעלה,
ועושה שם בית הצוואר וקורע בו.

דין באופן הקריעה: ותקורע בגדו על קרובו שמת מלמטה ומן
הצדדין, לא יצא ידי קריעה, אלא שכהן גדול שנאמר בו (ויקרא כא י)

ו'בגדי לא יפרס' ואסור בקריעה, פורס ו-קורע) על מתו מלמטה,
שאין זה קריעה, והותר משום עגמת נפש.
מחלוקת בדין תוספת קריעה: פליגי בה רב מתנה ור' עקיבא,
ותרנייהו אמרו משמיה דאבהי דשמואל ובשם לוי. חד אמר, כל
שבעה ימי אבילות אינו מוסיף על מת אחר אלא קורע קריעה
אחרת, ולאחר שבעה אף מוסיף כל שהוא. וחד אמר, כל שלשים
יום ראשונים אינו מוסיף אלא קורע, ולאחר שלשים אף מוסיף.
מקשה הגמרא: מתקוף לה רבי ירמיה, למאי דאמר כל שבעה קורע,
אמאי, ודאי משום דלא ניתין עדיין לשלול – לתפורו בתפירה
רחבה, וכיון שאינו תפור כלל ואף לא בתפירה רופפת, לא ניתן
להוסיף בו על מת אחר, שנראה כמרחיבו ולא כמוסיף על מת
אחר, אם כן קשה, אלא הא דאמר ר' ה'אשה שקרעה על מת
שוללתו לקרע לא לתר בתוך שבעה, וכי הכי נמי תוכל להוסיף מיד
לאחר ששללה על מת אחר, והרי לא נאמר בדין זה חילוק בין איש
לאשה. מתרצת הגמרא: ה'הם הדיתר לאשה לשלול בתוך שבעה
משום כבוד אשה הוא, שלא תעמוד בגילוי הלב, ואינו מעיקר
הדין, ולכן נחשב הבגד כקרוע ולא ניתן להוסיף בו.
מקשה הגמרא: ולמאי דאמר כל שלשים קורע, אמאי, ודאי משום
דלא ניתין לאחותו כל שלשים, ולכן לא ניתן להוסיף בו כיון שעדיין
אינו כשלם, אם כן קשה, אלא זה שקרע לאביו ולאמו, דלא ניתין
לאחותו לעולם, וכי הכי נמי אינו יכול להוסיף אף לאחר שלשים,
והרי מבואר בבריייתא שניתן להוסיף על כל קריעה. מתרצה.
הגמרא: ה'הם האיסור לאחותו לעולם מוסיף כבוד אביו ואמו הוא
ולא מעיקר הדין, וכיון שמעיקר הדין מותר לאחותו, נחשב כשלם
ומותר להוסיף בו.
בריייתא המבארת כמה דינים בקריעת בגד על המת: תנו רבנן,
היוצא בבגד קרוע שקרעו קודם לכן לפני המת, הרי זה גזול את
המתים שהיה צריך לקרוע עליהם, ואת דעת החיים שמממה אותם
ומראה שקרע על המת. דין נוסף: רבן שמעון בן גמליאל אומר,
האומר לחבירו והשאלני חלוקה וזאת כדי שאלך עתה ואבקר את
אבא ושהוא חולה, והלך וימצאו לאביו שמת, קורע בגד זה, שהרי
אמר לו שהולך לבקר את אביו החולה, והשאלו על דעת
שיקרענו אם ימות, ומכל מקום מאחז, כיון שהקנתו לו רק לצורך
קריעה ולא כדי שלא יאחה ויפסידנו, וכשנמצא לביתו מחזיר לו
חלוקה המאוחד נותן לו דמי קרעו. ואם לא הודיעו שהולך לבקר
חולה, הרי זה לא ינע בו לקרועו.
בריייתא נוספת בדין קריעה: תנו רבנן, חולה שמת לו מת מקרובו
אין מודיעין אותו שמת מחמת חוליו לא יוכל לשאת הצער
ותספר דעתו עליו, ואין אבלים אחרים מקרעין בגדיהם ב'פניו,
ומשתקין את הנשים מלטפח ולהספיד ב'פניו, שמה ירגיש במיתה.
דין נוסף: ומקרעין לקמן שמת קרובו ב'פני שבך גורמים עגמת נפש
לרואים שיבכו על כך ומרבים כבוד המת. דין נוסף: וקורעין בפני
האשה על המי ו'על המות כששמע שמתו, ב'פני כבוד אשתו.
דין נוסף באבל: ואמר רב פפא, תנא באבל רבתי ו-מסכת שמחות,
אבל בימי אבלו לא יתן תינוק בתוך חיקו בפני הרבים, ב'פני
שהתינוק מביא לידי שחוק, ונמצא מתננה על חבירות שיראוהו
שוחק ואינו אבל.
שנינו במשנה: ואין מקרין [אלא] על מפות וקופות.
בריייתא המגבילה דין זה: תנו רבנן, אבל החולף לבית האבל לאחר
הלויה לסעודת הבראה, אם היה לבו נם בו ושמה שלא כדרך
אבלים, יברוהו על מפות כפיות שיהא ליבו מר עליו ויעצב, ואם
לאו אין מוסיפים ביגורו אלא יברוהו על מפות וקופות.
מעשה מענין זה: רבא איתרע ביה מילתא ו-אבילותו, על לביה
אבא בר מרתא דהוא אבא בר מניומי לנחמו ולהברותו, רבא ו'קור
מיטתו, ואבא בר מרתא כפי למיטה. אמר רבא, ב'מה לית ביה דעתא
להאי צורבא מרבן ו-תלמיד חכם, שוקפתי מיטתי להראות שאין
ליבי נם, והוא לא הבין וכפאה.
בריייתא בענין אבל החולף בדרך: תנו רבנן, [אבל] החולף ממקום
למקום, כלומר אדם שאירעו אבל בדרך,

קריבין אית ליה, הרי הוא עומד קבוע ואין מפרקים אותו לעולם.
אלא ודאי דרגש אינו מיטת המזל.
לכן מבארת הגמרא: כי אתא רבין מארץ ישראל לבבל, אמר ליה
ההוא מרבין ורב תחליפא בר מערבא - בן ארץ ישראל שמה, דהוה
שכיב בשוקא דגילגלאי - בשוק הרצוענים, מאי דרגש, ערסא דצללא
- מטה של עור, שהיתה לשרים לשימוש במסעות, והעור מחובר
למוטות על ידי רצועות וקשרים שיוכלו לפרקה בזמן הנסיעה,
ובחנותם מתקנים אותה וישנים בה, ובנסיעתם מתיירים הקשרים
והעור נופל מאיליו. והטעם שאינו כופה אותה, שחוששים
שיתקלקל העור מלחלוחית הקרקע אם יהפכוה. ורבין שמעון בן
גמליאל אמר שיכול להתיר הקשרים ויפול לארץ מגבו ואין בו
קלקול.
מאמר בענין זה: איתמר נמי אמר רבי ירמיה, דרגש, סירוגו - חיבורו
למוטות המיטה מותכו, שיש במוטות נקבים שבתוכם משחילים
רצועות העור, ומטה, סירוגו - חיבוריה למוטות המיטה על נקבה,
שכורכים עליהם החבלים.
אמר רבי יעקב בר אחא, אמר רבי יהושע בן לוי, הלכה ברבן שמעון
בן גמליאל שמתיר רצועות הדרגש ונופל ממילא.
מיטה נוספת שאין צריך לכפותה: (איתמר נמי) [אמר רבי יעקב
בר אחא, אמר רבי אסי, מטה שנקלטיה ופאין - שיוצאים מהמטה
שני מוטות, אחד בראש המיטה והשני למרגלותיה, ומוט נוסף
מחבר ביניהם, ועליו פורסים בד שיוור על המטה ונעשה ככילה
להגנה מפני החמה וחובלים, וזקפה - מעמידה על צידה ודיו.
ברייאתא על חובת האדם בכפיית המיטה: תנו רבנן, אם ישן האבל
על גבי כפא או על גבי אודיני - (מכתשת) גדולה, או על גבי קרקע,
ולא כפה מיטתו, לא יצא ידי חובתו. והטעם, אמר רבי יוחנן, מפני
שלא קיים דין כפיית המטה, שאינו שישב וישן סמוך לארץ, אלא
דווקא לכפות מיטתו.
דברים המותרים והאסורים בבית האבל: תנו רבנן בברייאתא,
מכבדין - מטאטאים את הקרקע ומרביצין - מזלפים מים להוריד
האבק מבית האבל, שכך דרך כל אדם ואין בזה חשיבות, ומדיחין
קערות וכוסות וצלוחיות - צלחות קטנות, וקיתוניות - כדי מים,
בבית האבל בגמר הסעודה, שאין זה דרך שמחה. ואין מביאין את
המונמר - כלי עם גחלים ולבונה לריח טוב, ואת הבשמים לבית
האבל, שהם דרך שמחה ושררה ואינם שוים לכל נפש.
מקשה הגמרא: וכי אסרו מוגמר ובשמים בבית אבל, איני, והא תני
בר פפא, אין מקבדין ברכת הריח לא על המונמר, ולא על הבשמים
בבית האבל, שעושי להעביר ריח רע, ומשמע, ברובי הוא דלא
מקבדין, הא אתווי מיתנין.
מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא - הברייאתא שאמרה שמביאים ואין
מברכים דיברה בבית האבל כשהמת עדיין שם, ומותר להביא
להפיג ריח רע, והא - הברייאתא שאמרה שאין מביאים כלל דיברה
בבית המנחמן שכבר נקבר המת, ואין היתר להביא לריח טוב.

משנה

תקנות שתיקנו חכמים לאבלים: אין מוליכין לבית האבל את
האוכל לסעודת ההבראה שלאחר הקבורה, לא בטהור - מגש,
ולא באסקוטלא - קערה גדולה, ולא בקנן - כלי עץ כעין צינור,
שהם כלים מכובדים, אלא בפסלים מענפי ערבה קלופה, שלא
לבייש את מי שאין לו. ואין אומרים ברכת אבלים בחזרתם
מהלוויה בפועל, אבל עומדין בשורה ומנחמין את האבלים, ופושטין
האבלים את הרגבי, שיוכלו לילך מיד ואינם צריכים לברך ברכת
אבלים. ואין מניחין את המטה של המת ברחוב במועד, שלא
להרגיל בו את ההפסד, שמביאים בכך את הראים להצטער על
המת ונמצאת בכיה עליו במועד, ולא מניחים ברחוב מיטה
של נשים לעולם ואפילו בחול מפני הקבד, שמה ישפוע דם ויתבזו
בכך.

אם יבול למעט בעקמקו - בעסק סחורתו למעט כדין כל אבל, ואם
לאו, שלא ימצא סחורה בזול במקום אחר, יגלגל עמקו - יסחור עם
חבריו יחד עם סחורתם, שהוא דבר האבד, אך לא יסחור לבדו.
ברייאתא המבארת דיני כפיית המיטה: תנו רבנן, מאימתי בופין -
הופכים האבלים את המפות, משיצא המת מפתח ביתו לקברו,
דבר רבי אליעזר. רבי יהושע אומר, משיפתם הגולל - כיסוי ארון
המת. ומעשה שמת רבן גמליאל תזקן, ובין שיצא מיטתו מפתח
ביתו, אמר להם רבי אליעזר לבניו של רבן גמליאל, כפו מפותיכם,
והיינו כדעתו, וכך עשו. ובין שנקמתם הגולל [אמר להם רבי יהושע
לבני רבן גמליאל, כפו מפותיכם, והיינו כדעתו]. אמרו לו, כבר
כפינו ביציאת אבינו מביתו על פי הוראתו של זקן, דהיינו רבי
אליעזר.

ברייאתא המבארת את זמן זקיפת מיטות האבלים בשבת: תנו רבנן,
מאימתי זוקפין את המפות והפוכות ערב שבת, מן זמן המנחה
ולמעלה, שמצוה להוסיף מחול על הקודש. מסיפה הגמרא: אמר
רבא בר הונא, אף על פי כן אינו יושב עליה - על המיטה הזקופה,
עד שתתקשר שהוא זמן כניסת השבת. ולמוציא שבת, אף על פי שאין
לו לישב אלא עוד יום אחד באבילות, שכבר ישב ששה, מכל מקום
חזור וכופה מיטתו.

דינים נוספים בכפיית המיטה: תנו רבנן, אבל הכופה מפתו, לא את
מפתו בלבד הוא כופה, אלא אף את כל המפות שיש לו בתוך ביתו
הוא כופה. ואפילו אם יש לו עשר מפות בעשרה מקומות וישן בהם
לפעמים, כופה את כולן. ואפילו חמשה אחין ומת אחד מהם, כולן
בופין מיטותיהם בבתיהם. ואם היתה מטה המיוחדת להניח עליה
כלים ולא לשכיבה ושיבה, אין צריך לכפותה. ודרגש אין צריך
לכפותו, אלא די שזוקפו ומשעינו על הכותל. רבן שמעון בן גמליאל
אמר, דרגש מתיר את קריביו - הרצועות המחברות את דף
הדרגש למוטות שבצידיו ובכך הוא נופל מאיליו.

מבררת הגמרא: מאי דרגש המוכרז במשניות ובברייאות. משיבה
הגמרא: אמר עולא, ערסא דגדא - מיטת המזל, שמונחת בבית
למזל טוב ואין משתמשים בה, וכיון שאין היא מיועדת לשימוש
אין צריכים לכפותה.

מקשה הגמרא: אמר ליה רבא, אלא מעתה גבי מלך, דתנן במשנה
(סנהדרין ב.), כשמברכים אותו כל העם מסובים על הארץ והוא מיבב
על הדרגש מפני כבודו. ואם דרגש הוא מיטת מזל הרי אין דרכו
לישב עליו, ותמוה, מי איכא מיד דעד האידנא לא אותביניה -
האם יתכן שעד עתה לא הושבנו אותו עליו, והשתא באבילותו
מותבינן ליה עליו.

דוחה הגמרא: מתקפה לה רב אשי, מאי קשיא, ודאי שיש דבר
שמחדש באבילותו, מיד דהוה - כשם שמצאנו אאכילה ושתיה,
דעד האידנא לא אוכליניה ולא אשקיניה, ואילו השתא באבילותו
אוכליניה ואשקיניה, שהרי מצווים אנו להביא לפנינו מזון בסעודת
הבראה ליישב דעתו, ולכן גם ראוי שנושיבו על הדרגש ליישב
דעתו.

מקשה הגמרא קושיא אחרת: אלא אי קשיא, הא קשיא - מה
שקשה כאן הוא כך, (דתנן) [דתניא] בברייאתא לעיל, דרגש אינו
צריך לכפותו אלא זוקפו, ואי דרגש הוא ערסא דגדא, אמאי אינו
צריך לכפותו, הרי הוא כסתם מיטה שאינה מיועדת לשימוש, והא
(תנן) [תניא] באותה ברייתא. הכופה מפתו, לא מפתו בלבד הוא
כופה, אלא כל מפות שיש לו בתוך ביתו כופה. ומשמע שאף מיטה
שאינה מיועדת לשימוש כופה.

דוחה הגמרא: ומאי קשיא, מיטת המזל אינה טעונה כפייה מיד
דהוה אמש המיוחדת לכלים ולא לשכיבה. דתניא, אם היתה מטה
המיוחדת לכלים אינו צריך לכפותה. וודאי מה שאמרו שכל מיטות
כופה זה דווקא במיטות המשמשות אותו.

מקשה הגמרא קושיא אחרת: אלא אי קשיא, הא קשיא, ששינוי
בברייאתא לעיל, רבן שמעון בן גמליאל אמר, דרגש מתיר קריביו
והוא נופל מאיליו, ואי סלקא דעתך שהוא ערסא דגדא, מאי

מועד קטן. פרק שלישי – ואלו מגלחין דף כז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" קפז רש"י תוספות

יגלגל עמח – ואינו עושה סחורה בפני עצמו, אלא עם חבורה. אף על גב שאין לו – לאבל אחר השבת אלא יום אחד. קרביטיו – רצועותיו, שהוא כעין *תרניפיניא. ערסא דגרא – מטה שמיחידים אותה למזל טוב, ואין משתמשין בה כלום, אלא מייחדין אותה לשרות מזל טוב עליה. דצלא – עור. סירוגו מתוכו – מכניס רצועות מן חורי עצי המטה. על גבה – והעור כפול על העץ. נקלישי – עצים יוצאין מתוקנין למראשותיו ולמרגלותיו, ונותנין עץ ארוך עליה, ונותן הסדיק עליהם לשמור מהחובים. אין מברכין – על הריח בבית האבל. המנחמין – קרוביו, מביאין עניים של אוכלין. משנה אסקיפאל – תמחוי. פושטין את הרבים – שאומרים למנחמין: לכו לבתיכם. אין מניחין מטה כמועד כרחוב – להספידו. ולא של נשים לעולם – ששופעות זיבה. כלילה

אם יכול למעט בעסקו ימעט – יאמ, ואם לאו – יגלגל עמח. תנו רבנן: מאימתי פושין את המפות? משיצא מפתח ביתו, דברי רבי אליעזר. רבי יהושע אומר: משיסתם הגולל מעשה שמות רבן גמליאל הנהן, פון שציא מפתח ביתו אמר להם רבי אליעזר: כפו מפותיכם. וכיון שנסתם הגולל, אמר להם רבי יהושע: כפו מפותיכם. אמרו לו: כבר כפינו על פי זקן. תנו רבנן: מאימתי זוקפין את המפות בערב

שבת – מן המנחה ולמעלה. אמר רבה בר הונא: אף על פי כן, אינו יושב עליה עד שתתהשך. ולמוציא שבת, אף על פי שאין לו לישב אלא יום אחד – חוזר וכופה. תנו רבנן: הפופה מפתו, לא מפתו בלבד הוא פופה, אלא כל מפות שיש לו בתוך ביתו הוא פופה. ואפילו יש לו עשר מפות בעשרה מקומות פופה את פופו, ואפילו המשה אחין ומת אחד – פולן פושין. ואם היתה מטה המיוחדת לכלים – אין צריך לכפותה. דרגש – אין צריך לכפותו, אלא זוקפו. רבן שמעון בן גמליאל אומר: דרגש, מתיר את קרביטיו והוא נופל מאיליו. מאי דרגש? אמר עולא: ערסא דגרא. אמר ליה רבה: אלא מעשה גבי מלך, דתנן: כל העם מסובים על הארץ והוא מיסב על הדרגש, מי אפק מידי דעד האידנא לא אותביניה – והשתא מותבינן ליה? מתקף לה רב אשי: מאי קושיא? מידי דהוה אאכילה ושתיה, דעד האידנא – לא אוכליניה ולא אשקיניה, השתא – אוכליניה ואשקיניה! אלא, אי קשיא – הא קשיא: דתנן, דרגש אינו צריך לכפותו אלא זוקפו, ואי ערסא דגרא – אמאי אינו צריך לכפותו? הא תנן: הפופה מפתו – לא מפתו בלבד הוא פופה, אלא כל מפות שיש לו בתוך ביתו פופה! ומאי קשיא? מידי דהוה אמפה המיוחדת לכלים, דתניא: אם היתה מטה המיוחדת לכלים – אינו צריך לכפותה! אלא, אי קשיא הא קשיא: רבן שמעון בן גמליאל אומר: דרגש, מתיר קרביטיו והוא נופל מאיליו. ואי סלקא דעתך ערסא דגרא – מאי קרביטין אית ליה? כי אתא רבין אמר ליה ההוא מרבנן, ורב תחליפא בר מערבא שמייה, דהוה שכיה בשוקא דגילתאי: מאי דרגש – ערסא דצלא. איתמר נמי, אמר רבי ירמיה: דרגש – סירוגו מתוכו, מטה – סירוגה על גבה. אמר רבי יעקב בר אחא אמר רבי אסי: מטה הלכה ברבן שמעון בן גמליאל. איתמר נמי, אמר רבי יעקב בר אחא אמר רבי אסי: מטה שנגליטיה יוצאין – זוקפה, ודיו. תנו רבנן: ישן על גבי פסא, על גבי אויריני גדולה, על גבי קרקע – לא יצא ידי חובתו. אמר רבי יוחנן: שלא קיים פפיית המטה. תנו רבנן: מכבדין ומרביצין בבית האבל, ומדיחין קערות וכוסות וצלוחיות וקיתוניות בבית האבל, ואין מביאין את המונמר ואת הבשמים לבית האבל. איני: והא תני בר קפרא: אין מברכין לא

על המונמר ולא על הבשמים בבית האבל. ברוכי הוא דלא מברכין, הא אתווי – מייתי! לא קשיא; הא – בבית האבל, הא " בבית המנחמין. משנה אין מוליכין לבית האבל לא בטבלא ולא באסקוטלא ולא בקנון, אלא בסלים. ואין אומרים ברכת אבלים במועד, אבל עומדין בשורה, ומנחמין, ופושטין את הרבים. אין מניחין את המטה ברחוב שלא להרגיל את ההספר. ולא של נשים לעולם, מפני הפבור. גמרא תנו רבנן: בראשונה היו מוליכין בבית האבל, עשירים – בקלתות של כסף ושל זהב, ועניים – בסלי נצרים של ערבה קלופה. והיו עניים מתביישים, התקינו שיהיו הכל מביאין בסלי נצרים של ערבה קלופה, מפני פבורן של עניים. תנו רבנן: בראשונה היו משקין בבית האבל, עשירים – בזוכית לבנה, ועניים – בזוכית צבועה, והיו עניים מתביישים. התקינו שיהיו הכל משקין בזוכית צבועה, מפני פבורן של עניים. בראשונה היו מגלין פני עשירים ומכסין פני עניים, מפני שהיו מושרחין פניהן מפני בצורת, והיו עניים מתביישים. התקינו שיהיו מכסין פני הכל, מפני פבורן של עניים. בראשונה היו מוציאין עשירים בדרגש, ועניים בכלילה

אין להסתפק בלימוד ופלפול בעניינים עמוקים בתורה, עד לרזין דרזין שבתורה – אלא העיקר הוא שדברים אלו יבואו לידי מעשה בפועל.

משיחת י"ז שבת ה'תשד"מ

בבליבה

ג'רס בערך, בשני כפין, ואית דגרסי בליבה בבית השניה, כמו: הללו חזוין לכלבין (ביצה כד, כא), וכמו "ככלוב מלא עוף" (ירמיה ה), אי נמי כמו "מכליב" (לעיל יא), ופירש הקונטרס: בעין סולם, ודיינו בעין תפירות רחוקות זו מזו, ומביא דאמרין במדרש: נטלו את הכרובים ונתנום בבליבה, ואם כן צריך לגרס בפיוט של חרבן

בית המקדש בתשעה באב: עומן ומואב הוציא

את הכרובים, ובליכה היו בם מטובבים, וגרס בשני

כפין לגרסת הערוך, וכל זה – שלא לביש מי

שאין לו, וכן איתא במסכת בכורים (פרק ג משנה

ז): בראשונה מי שדיה יודע לקר' כו', ומאותה

ההלכה מביאין ראייה להא דאמר: שמנה פסוקים

שבתורה יחיד קורא אותם, דלא בעי למימר שלא

יקרא שליח צבור עמו, כי במימיה לא היה קורא

שליח צבור עם הקורא, ומה שרגילים עתה לקרות

— וזה מפני כבודו של קורא, שלא לביש מי

שאינו יודע, וכדאמר גבי בכורים: בראשונה מי

שדיה יודע לקרות — קורא, ומי שאינו יודע

לקרות (אינו קורא) — מקריין אותו. ונמנו

מלהביא בכורים, התקינו שיהו מקריין את הכל

(בכורים פרק ג משנה ז), ונהג קלות ראש

בעצמו — ששה כן בשעת פטירתו, ויש מפרשים:

לאחד מבני ביתו בחייו, ולשון "בעצמו" משמע

כפירוש ראשון, ושיך לוף כתבואבל לא

מטפחות — פירוש: סופק פיו זו בוז, ואם תאמר:

הא תנן פרק "משילין" (ביצה לז, ב) אין מטפחין

ביום טוב, ופירש בקונטרס בפרק "המביא כדי יין"

(שם לז, א): משום שיר או משום אבל, ומאי איריא

ביום טוב ומשום שמו יתקן כלי שיר — אפילו

בחולו של מועד אסור, משום צער? וצריך לומר:

דמשום שיר קתני, ולא משום אבל, מפוח ביד

— כדפירשתי: סופק כפיו זו על זו, והבי משמע

בהוריות בירושלמי: כשתפס רבי יהודה את ריש

לקיש שרי רבי יוחנן טפח בחדא ידיה, ואמר ליה:

ובחדא ידיה טפחין כו', ומספקין, פירש בקונטרס

בביצה (לז, ב): כף על ידך, ואם כן "ויספק את כפיר"

(במדבר כד) על ידך הן, שתי כפים על שתי יריכים,

וצריך עיון.

הבי גרס רבינו חננאל: לא יקלס במנועל ולא

בסנדל מפני

הסכנה — פירוש: דחף שרי טפי, ונודר היטב פן

ינק.

הבי גרס רבינו חננאל: לכל

חוץ מאכל וחולה

— פירוש: תלמידי חכמים שעומדין — צריך לומר

שבו, אבל חולה, אפילו עמוד — אין צריך לומר

ה"שבו", דלא די שעמוד, שאין צריכין לעמוד, ואם

כן — פשיטא שישבו בלא רשות, יום

אסור לאכול משלו — פירשתי למעלה: אפילו

אוכל כמה פעמים באותו יום, דלא קתני סעודה

ראשונה, אסורין בעשיית מלאכה — משמע

דבתלמוד תורה שרי, ולא אסור אלא חכם שמת,

בבית מדרשו בטל, מידו, בשעת הוצאת מות — או

מבטלין תלמוד תורה, כדאמרין פרק שני

דכתובות (יז, ב) ובפרק קמא דמגילה (ג, ב) מבטלין

תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה,

ומידו, היכא דאיכא חבורתא — מספקא ליה.

ועד האריך רבי יצחק בתשובה, וחביא ראיין מן הירושלמי, לגיהוין

למעלה דאשה מותרת בנטילת שער לאחר שבעה, ובתוספות פירש דלא ידע מנא ליה, מכאן

— החרב היא שלופה, עד שלשים — היא רופפת, לאחר שנים עשר חודש — היא חזרה לתערה, ולמה הדבר דומה — לכפש של אבנים, כיון שנודעוזה אחת מהן — נודעוזה כולם, ובתלמוד

דיין נמי אמרין (שבת קהב): אחד מן האתקן שמת — ידאגו כל האתקן כו'.

בכליבה, והיו עניים מתביישין, התקינו שיהיו הכל מוציאין בכליבה, מפני כבודן של עניים, בראשונה היו מניחין את המונקר תחת חולי מעים מתים, והיו חולי מעים חיים מתביישין, התקינו שיהיו מניחין תחת הכל, מפני כבודן של חולי מעים חיים, בראשונה היו ממבילין את הכלים על גבי גדות מתות, והיו גדות חיות מתביישות, התקינו שיהיו ממבילין על גבי כל

הנשים, מפני כבודן של גדות חיות, בראשונה ממבילין על גבי זבין מתים, והיו זבין חיים מתביישין, התקינו שיהיו ממבילין על גב הכל, מפני כבודן של זבין חיים, בראשונה היתה הוצאת המת קשה לקרוביו יותר ממותו, עד שהיו קרוביו מניחין אותו ובורחין, עד שבא רבן גמליאל ונהג קלות ראש בעצמו ויצא בכלי פשתן, ונהגו העם אחריו לצאת בכלי פשתן, אמר רב פפא: והאידנא נהגו עלמא אפילו בצרדא בר זוזא, "אין מניחין את המטה ברחוב".

אמר רב פפא: אין מועד בפני תלמיד חכם, וכל שכן חנוכה ופורים, ויהי מילי - בפניו, אבל שלא בפניו - לא, איני? והא רב פהנא ספריה לרב זבד מנהרעא בפום נהרא! אמר רב פפי: יום שמועה הוה, וכפניו דמי, אמר עולא: הספד על לב, דכתיב: "על שרים

סופדים", טיפוח - בדי, קילוס - ברנל, תנו רבנן: המקלס - לא יקלס בסנדל, אלא במנועל, מפני הסכנה, אמר רבי יוחנן: אבל, כיון שניענע ראשו - שוב אין מנחמין רשאיין לישב אצלו, ואמר רבי יוחנן: הכל חייבין לעמוד מפני נשיא, חוץ מאבל וחולה, ואמר רבי יוחנן: לכל אומרים להם "שב" חוץ מאבל וחולה, אמר רב יהודה אמר רב: אבל, יום ראשון - אסור לאכול לחם משלו, מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל: "ולחם אנשים לא תאכל". רבה

ורב יוסף מחלפי סעודתיהו להדרי, ואמר רב יהודה אמר רב: מת בעיר - כל בני העיר אסורין בעשיית מלאכה, רב המנונא איקלע לדרומתא, שמע קול שפירא דשכבא, הוא הנד אינשי דקא עבדי עבדיתא, אמר להו: ליהו הנד אינשי בשמתא! לא שבבא איכא במתא? אמרו ליה: חבורתא איכא במתא, אמר להו: אי הכי - שריא לבו, ואמר רב יהודה אמר רב: כל המתקשה על מתו יותר מדאי - על מת אחר הוא בוכה, הוה איתתא דהות

בשיכבותיה דרב הונא, הוה לה שבעה בני, מת חד מנייהו, הוות קא בכיא ביתידתא עליה, שלח לה רב הונא: לא תעבדי הכי! לא אשגחה ביה, שלח לה: אי צייתת - מוטב, ואי לא - צבית ווידתא לאידך מית, ומיתו פולחו, לפוף אמר לה: תימוש ווידתא לנפשך, ומיתא, "אל תכבדו למת ואל תנודו לו", "אל תכבדו למת" - יותר מדאי "ואל תנודו לו" - יותר

מפשיעור, הא ביצד? שלשה ימים - לבכי, ושבעה - להספד, ושלשים - לגיהוין ולתספורת, מכאן ואילך - אמר הקדוש ברוך הוא: אי אתם רחמנים בו יותר ממני, "כבו ככו להולך", אמר רב יהודה: להולך בלא בגים, רבי יהושע בן לוי לא אול לבי אבלא אלא למאן דאול בלא בני, דכתיב: "כבו ככו להולך כי לא ישוב עוד וראה את איין מולדתו", רב הונא

אמר: זה שעבר עבירה ושנה בה, רב הונא למעמיה, דאמר רב הונא: כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה - הותרה לו, הותרה לו סלקא דעתך?! אלא אימא: נעשית לו פתימה, אמר רבי לוי: אבל שלשה ימים הראשונים - יראה את עצמו פאילו חרב מונחת לו בין שתי יריכותיו, משלשה עד שבעה - פאילו מונחת לו פנגדו בקרן ווית, מכאן ואילך - פאילו עוברת פנגדו בשוק, ולא של נשים לעולם מפני הכבוד, אמרי נהרדעי: לא שנו

אלא

אלא

אלא

אלא

אלא

אלא

אלא

אלא

אלא

אלא

אלא

כליבה - מטה של מתים, על גבי גדות מתות - הכלים שנשתמשו בהן בעודן בחיים, שנשמאו בנגיעתן, שהגדה מטמאה בנגיעתה אדם וכלים, והיו גדות חיות מתביישות - שעושין בהן מה שאין עושין לשאר מתות, קשה לקרוביו - בתכריכין טובים, צרדא - קנבוס, בר זוזא - הענקה בוזא, אין מועד לפני חכמים - שיכולין להספידו, על לב - מנפת

כנגד הלב, בדי - קופץ יד יו לזו, ברנל - מכח רגלו בקרקע, מפני הסכנה - שדוחף הסנדל ושבור רגלו, נינעע ראשו - שנראה שניהם מעצמו, לכל אומרים שבו - כשעומדין לפני הנשיא, חבורתא איכא - חבורות הן, שאלו קוברין מתים שלהם לבדם ואלו קוברין מתים שלהם לבדם, ולא ישוב עוד וגי' - משמע: מכאן ואילך לא יעשה לעולם תשובה,

אלא

אלא

אלא

אלא

אלא

אלא

אלא

אלא

אלא

אלא

אלא

אלא

אלא

אלא

אלא

אלא

אלא

אלא

אלא

אלא

אלא

אלא

איסור מלאכה כשמת בעיר: ואמר רב יהודה אמר רב, כשיש מות
בעיר שלא קבורהו, כל בני העיר אסורין בעשיית מלאכה כדי
שיוודעו בקבורתו. מעשה בענין זה: רב המנא איקלע לעיר
דרומתא, שמע קול שיפרא דשכבא – שמע קול שופר שבו
מודיעים שאדם מת בעיר, ולאחר מכן הוא הנה אינשי דקא עבדי
עבירותא – אנשים העוסקים במלאכה. אמר להו, ליתו הנה אינשי
בשמתא – יהיו אנשים אלו בנידוי, לא שכבא איבא במתא – וכי
אין מת בעיר שאתם עוסקים במלאכה. אמרו ליה, חבירתא איבא
במתא – יש בעיר חבורות הקבורות את מתה העיר, ואין מלאכתנו
מבטלת קבורת המת. אמר להו, אי הכי, אכן שריא לבו הנידוי
שנידיתים.

בענין שיעור צער על מת: ואמר רב יהודה אמר רב, כל המתקשה
על מתו יותר מדאי, שבוכה עליו יותר מכשעור, סופו שיענש שעל
מת אחר הוא בוכה. מעשה בענין זה: ההיא איתתא דהות
בשיבבותיה – בשכונתו דרב הונא, והוה לה שבעה בני, ומת חד
מיניהו, והוות קא בכתא ביתרתא עליה – היתה בוכה עליו יותר
מדאי. שלח לה רב הונא לומר לה, לא תעבדי הכי, ולא אשגחא ביה
והמשיכה לבכות. שלח לה, אי צייתת – תשמעי ותעשי כך מוטב,
ואי לא, צבית ווידתא לאידך מית – הכיני צידה דהיינו תכריכים
למת נוסף שיהיה לה. ולא שמעה לה, ומיתו בולחיה כל שבעת בניה.
לסוף – לאחר שמתו והמשיכה לבכות יותר מדאי, אמר לה, תימוש
ווידתא לנפשיך – הכיני צידה לעצמך, ומיתא – ומתה גם היא.

הגמרא מבארת את המקור והשיעור של בכי על מת: נאמר (ירמיה
כב) 'אל תבכו למת ואל תנדו לו', ודורשים, 'אל תבכו למת' יותר
מדאי, 'ואל תנדו לו' שלא תקוננו לו יותר מפשיעורו. הא כיצד
השיעור הוא, שלשה ימים הראשונים לבכי, ושבעה הראשונים
להספד, ושלושים יום הראשונים השיעור לאיסור גיהוץ ולאיסור
תספורת. מכאן ואילך, אמר הקדוש ברוך הוא, אי אתם רחמנים בו
יותר ממני, שמעשה ידי הוא והרגתיו ברשעו.

הגמרא דורשת את המשך הפסוק: נאמר (שם) 'כבו בכו להלך',
שמעשה שלחולך יש לבכות יותר מכשיעורו. ומהו החולך, אמר
רב יהודה, להלך מן העולם בלא בנים. מעשה בענין זה: רבי יהושע
בן לוי לא אול לבי אבא לאנחם, שלא רצה להתבטל מלימודו, אלא
למאן דאול בלא בני – אלא רק למי שנפטר בלא בנים, דכתיב 'כבו
בכו להלך'.

הגמרא דורשת את סוף הפסוק: נאמר (שם) 'כי לא ישוב עוד וראא
את ארץ מולדתו', דורשת הגמרא: רב הונא אמר, לא ישוב עוד
הוא זה שעבר עברה ושנה פה פעם נוספת, שיותר לא ישוב עליה
בתשובה. מבארת הגמרא: רב הונא דרש כך למעמיה – לשיתון
בענין זה, ואמר רב הונא, בין שעבר אדם עברה ושנה פה, הותרה
לו אותה עבירה. תמחה הגמרא: הותרה לו סלקא דעתך, וכי יתכן
שכיון שעבר ושנה בה אינו מוזהר עליה. מיישבת הגמרא: אלא
איבא שכונתו שהעבירה נעשית לו כהיתר – כמו שהותר לו
המעשה, שאינו מרגיש שעובר בכך עבירה, ולכן לא ישוב עליה.
הגמרא חזרת לשיעור הצער על מת, ומבארת כיצד ינהג האבל
עצמו בימים אלו: אמר רבי לוי, אבל בשלשה ימים הראשונים
לאבילותו, וראא את עצמו שמידת הדין מתווחה עליו כאילו חרב
מונחת לו בין שתי (ויבותיו) [בתפיו] שאם ירים ראשו דוקרתו,
כלומר שיש לו לנהוג בכבוד ראש מפחד מידת הדין המתווחה
עליו, שמה תפגע בו כשם שפגעה בקרובו. ומשלשה עד שבעה ימי
האבילות, וראא את עצמו לענין הפחד ממידת הדין כאילו מונחת לו
חרב כנגדו בקרן וזית. ומכאן ואילך עד שנים עשר חודש תמתחלת
האבילות, וראא את עצמו לענין הפחד ממידת הדין כאילו עוברת חרב
כנגדו בשוק.

שנינו במשנה: ולא של נשים לעולם מפני הכבוד.
הגמרא מגבילה דין זה: אמר נהרדעי, לא שנו שאין מניחים מיטה
של אשה מתה ברחוב,

בבליקה – מיטה של מתים שחבליה כעין סולם, והיו העניים
מתבנישין שבמותם יוציאום במיטה כזו, ולכן התקינו שיהיה הכל
מוציאין בבליקה ואף העשירים. מפני כבודן של עניים. תקנה
נוספת: בראשונה היו מניחין את המונמר – מיני בשמים על האש
לריח טוב תחת חולי מעים מתים, לסלק הריח הרע הנודף מהם,
והיו חולי מעים חיים מתבנישין שכן יעשו להם במותם, ולכן
התקינו שיהיו מניחין מונמר תחת הכל במותם. מפני כבודן של חולי
מעים חיים. תקנה נוספת: בראשונה היו מטבילין את הכלים
שנשתמשו בהם נשים נדות על גבי נדות מתות – שמתו בנידתן,
שטימאו את הכלים, והיו נדות חיות מתבנישות שנוהגים בכליהן
שלא כשאר נשים מתות, ולכן התקינו שיהיו מטבילין הכלים
שנשתמשו בהם הנשים קודם מותם על גבי כל הנשים לאחר
מותם. מפני כבודן של נדות חיות. תקנה נוספת: בראשונה היו
מטבילין את הבגדים והכלים על גבי זבין מתים – שמתו בזיבתם,
והיו זבין חיים מתבנישין, ולכן התקינו שיהיו מטבילין על גבי הכל –
כל המתים. מפני כבודן של זבין חיים.

מוסיפה הברייתא: בראשונה היתה הוצאת המת לקבורה קשה
לקריביו יותר ממתתו, שהיו צריכים להלבישו בתכריכים יקרים,
עד שפעמים שהיו קרוביו מניחין אותו בלא תכריכים ובוהין מרוב
ברשה. עד שאמר רבן גמליאל ונהג קלות ראש ו–בדיון כעצמו ויצא
– צויה בשעת פטירתו שיוציאוהו בכלי פשתן שאינם יקרים, ונהגו
הקם אחריו לצאת לקבורה בכלי פשתן.

אמר רב פפא, והאידנא בר זונא – בזמננו נהוג עלמא להלביש המת
בקבורתו, אפילו בצדא בר זונא – בבגד קנבוס הנקנה בזון.
שנינו במשנה: אין מניחין את המטה ברחוב, והיינו בכדי להספיד.
הגמרא מבארת איזה מת מותר להספיד במועד: אמר רב פפא, אין
מועד לענין איסור הספד בפני תלמיד חכם, ומספידים אותו אף
במועד, וכל שכן בחנוכה ופזרים שהם רק מדרבנן.

הגבלת דברי רב פפא: והני מילי בפניו – בפני מיטתו, אבל שלא
בפניו לא. פפא, והאידנא במועד. מקשה הגמרא: איני – וכי כך
הדבר, והא רב כהנא ספדיה – (הספיד) לרב זבד מנהרצא במועד
במקום הנקרא פום נהרא, אף שלא היה בפניו. מתרצת הגמרא:
אמר רב פפא, רב כהנא הספיד את רב זבד משום שיום שמועה על
מיתת המת הוה, ובכפניו דמי ומותר להספידו.

מעשים שונים שהיו עושים לצער על מת: אמר עולא, הקפד הוא
בטפיחת יד על הלב, דכתיב (ישעיה לב יב) 'על שדים ספדים', והיינו
בטפיחת יד על מקום הלב שהוא בין השדים. וטיפוח שאסרו לקמן
(כת) במועד הוא כפד, שסופק יד על יד. וקילום המבואר להלן
בסמוך הוא כרגל, שרוקע בו על הארץ.

בריייתא בענין קילוס: תנו רבנן, המקלם על המת, לא יקלם ברגלו
הנעולה בסנדל, אלא רק אם נעולה במנעל, מפני הסכנה, שמה
יתחפר הסנדל ותשבר רגלו בהכאה, ובמנעל אין חשש זה.

דינים שונים באבל: אמר רבי יוחנן, אבל, בין שניענע ראשו שנראה
התנחם מעצמו, שוב אין המנהגין רשאין לישב אצלו לנחמו. דין
נוסף: ואמר רבי יוחנן, הכל חייבין לעמוד מפני נשיא שעובר
לכבודו, חוץ מאבל וחולת שאין הדור בקימתם ואינם חייבים.
המשך לדין זה: ואמר רבי יוחנן, לכל העומדים לפני הנשיא ואמרים
להם שבו ואינם רשאים לישב קודם, חוץ מאבל וחולת שאין צריך
לומר להם שבו, שהרי אף לעמוד אינם חייבים, וכל שכן שאם
עמדו יכולים לישב בלא רשות.

דין אחר: אמר רב יהודה אמר רב, אבל ביום הראשון לאבולתו
אסור לאכול להם משלו אלא משל אחרים, ולמדים זאת מדאמר
ליה רחמנא ליתחאל על מיתת אשתו (יחזקאל כד יז) 'ולחם אנשים לא
תאכל', והיינו מלחם של אנשים אחרים, ומשמע שרק הוא לא
יאכל, אך שאר אבלים אוכלים דווקא מלחם של אחרים.

מעשה בענין זה: רבה ורב יוסף היו מחלפי סעודתיהו להדרי –
מחליפים סעודותיהם אחד לשני, שהיה מי שאינו אבל שולח
לאבל.

אֵלָא בְּהִיא – יולדת שמתה בלידתה ששופעת דם, אָבֵל שְׂאֵר נָשִׁים
שמתו מִנִּיחִין מטותיהן ברחוב. וְרַבִּי אֱלֶעָזָר אָמַר, אֲפִילוּ שְׂאֵר הַנָּשִׁים
אֵין מְנַחִים מטותיהן ברחוב. דְּבָתִּיב (במדבר כ א) 'וְתָמַת שֵׁם מִרְיָם
וְתִקְבֶּר שָׁם' ולימדה בזה התורה שסִמּוּךְ לְמִיתָה תהא קְבוּרָה, וזה
נאמר במרים שלא היתה יולדת.

הגמרא מוסיפה עוד בענין מיתת מרים: וְאָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר, אָף מִרְיָם
בְּנִשְׁקָה מֵתָה כְּמִשָּׁה וְאֶחָדָה, וְאֵתָּא – נלמד בגזירה שוה 'שֵׁם' 'שֵׁם'
מִלֵּשָׁה, שְׁבַמְרִים נאמר 'וְתָמַת שֵׁם מִרְיָם' וּבְמִשָּׁה נאמר (דברים לד ה)
'וְיָמַת שֵׁם מִשָּׁה וגו' על פי ה', והיינו במיתת נשיקה, וּמִפְּנֵי מַה לֹּא
נֶאֱמַר בָּהּ – במרים 'עַל פִּי ה' שמתה בנשיקה כְּמִשָּׁה, מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱמַר
הַדָּבָר לְאֻמְרוֹ – לומר 'עַל פִּי ה' אצל אשה.

עוד בענין מיתת מרים: אָמַר רַבִּי אֱמִי, לְמָה נִסְמְכָה פֶּרֶשֶׁת מִיתָה
מִרְיָם בַּתוֹרָה (במדבר כ א) 'לְפָרֶשֶׁת פָּרָה אֲדֹרְכָה' (שם פרק יט), לומר לך,
מַה פָּרָה אֲדֹרְכָה מִכִּפְּרָתָה עַל מַעֲשֶׂההּ הַעֲגָל, אָף מִיתָתָהּ שֶׁל צִדִּיקִים
מִכִּפְּרָתָה עַל הָדוֹר.

עוד בענין מיתת צדיקים: אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר, לְמָה נִסְמְכָה מִיתָה אֶחָדָה
לְבִגְדֵי כְהוֹנָה, שְׁנאמר (במדבר כ כו) 'וְהִפָּשַׁט אֶת אֶבְרָתָה אֶת בִּגְדֵי וְגו'
וְאֶחָדָה יֹאסֵף וּמֵת שָׁם, לומר, מַה בִּגְדֵי כְהוֹנָה מִכִּפְּרָה, אָף מִיתָתָהּ
שֶׁל צִדִּיקִים מִכִּפְּרָתָה.

ברייטא בענין מיני מיתות הבאות על האדם: תָּנוּ רַבָּנִן, אָדָם שֶׁמָּת
פְּתָאוֹם בְּלֹא חוּלִי, זֶה הוּא מִיתָה הַטּוֹפָה, שֶׁנֶּחֱטָף מִן הָעוֹלָם. וְאִם
חָלָה יוֹם אֶחָד וּמָתָה, זֶה הוּא מִיתָה דְּחֻפָּה, דְּהֵינּוּ בְּבִהּלוֹת וּמִהִירוֹת.
רַבִּי חֲנִנְיָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר, הַחֹלָה יוֹם אֶחָד וּמָתָה זֶה הוּא מִיתָה
מִנְפָּה, שֶׁנֶּאֱמַר לְיִחְזָקְיָא (יחזקאל כד טו) 'כֵּן אָדָם הָגִי לִקְחַת מִמֶּנּוּ אֶת
מִסְחָר עֵינָיו כְּמִנְפָּה', וְכֵתִיב (שם פסוק יז) 'וְאֶדְבַּר אֶל הָעָם בְּכֶכֶר וְתָמַת
אִשְׁתִּי בְּצִרְבָּה', וּנְמַצָּא שֶׁחֲלָתָה יוֹם אֶחָד וּמָתָה, וְעַל מִיתָתָהּ נֶאֱמַר
'מִנְפָּה'. וְהַחֹלָה שְׁנֵי יָמִים וּמָתָה, זֶה הוּא מִיתָה דְּחֻפָּה. וְהַחֹלָה שְׁלֹשָׁה
יָמִים וּמָתָה, זֶה מִיתָה נְעֻרָה. וְהַחֹלָה אַרְבָּעָה יָמִים וּמָתָה, זֶה מִיתָה
נִזְיָפָה. אֲמַנְם הַחֹלָה חֲמִשָּׁה יָמִים וּמָתָה, זֶה הוּא מִיתָה כָּל אָדָם
כְּדֻרְכּוֹ, וּמָתָה מִיתָה טוֹבָה.

הגמרא מבארת מהיכן דרשו את המאמר האחרון: אָמַר רַבִּי חֲנִינִי,
מֵאֵי קָרָא שֶׁהַחֹלָה חֲמִשָּׁה יָמִים וּמָתָה זֶה מִיתָה כָּל אָדָם, שְׁנאמר
(דברים לא יד) 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֵן קָרְבָּו יָמֶיךָ לָמוֹת, וְדוֹרָשִׁים כָּךְ,
'הֵן' זֶה הָיָה – יוֹם אֶחָד, 'קָרְבָּו' לשון רבים היינו תָּרִי יָמִים מִלְּבַד
הָרֵאשׁוֹן, 'יָמֶיךָ' לשון רבים היינו תָּרִי יָמִים נוספים, הָאֵי יָחַד חֲמִשָּׁה
יָמִים. וְלַמִּדִּים שֶׁהוֹדִיעוּ עַל פְּטִירָתוֹ חֲמִשָּׁה יָמִים לַפְּנִיָּה. וְהִדְרָשָׁה
מִתִּיבָת 'הֵן' שֶׁהוּא ה' – אֶחָדָה, שֶׁכֵּן בְּלָשׁוֹן יִגִּי קוֹרִין לְאֶחָת 'הֵן'.

המשך הברייטא: אָדָם שֶׁמָּת בְּהִירוֹת בֵּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה, זֶה הוּא מִיתָה
אָדָם הַחַיִּיב בַּעֲוֹנֵשׁ בְּרָתָה. מֵת בֵּן חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה, זֶה הוּא מִיתָתוֹ
שֶׁל שְׁמוּאֵל הַרְבִּי מִבְּרִייתָא: זֶה הוּא בֵּן שְׁנַיִם, זֶה הוּא מִיתָה בִּידֵי
שְׁמַיִם שֶׁהַחַיִּיב בָּהּ אָדָם כַּעֲוֹנֵשׁ. אָמַר מֶר וְנִסְרָא, מֵאֵי קָרָא שְׁמִיתָה
בֵּן שְׁשִׁים הוּא מִיתָה בִּידֵי שְׁמַיִם, דְּכֵתִיב (איוב כ כו) 'תִּבְּאֵה בְּכֶלֶח אֱלִי
קֶבֶר', וּבְכֶלֶח' היינו בזקנה בעתה, וּבְכֶלֶח' בְּגִמְטְרִיא שִׁיתִּין הוּן,
וּמִבּוּאָר שֶׁכְּשֶׁעֲבַר שָׁנָה זֶה יֵצֵא מִכֶּלֶל מִיתָה בִּידֵי שְׁמַיִם שֶׁהִיא עַד
בֵּן שְׁשִׁים. מֵת בֵּן שָׁבְעִים זֶה מִיתָתוֹ שִׁיבָה דְּהֵינּוּ בִּזְקֻנָּה בְּמִלְּאָת יָמֵי
שְׁנוֹתָיו, וְהֵמָּה בֵּן שְׁמוֹנִים זֶה מִיתָתוֹ גְּבוּרוֹת, שֶׁהַתְּגַבְרוּ חַיּוֹ, דְּכֵתִיב
(תהלים צ) 'יָמֵי שְׁנוֹתָיו בְּהֶם שָׁבְעִים שָׁנָה וְאִם גְּבוּרוֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה'.
הוֹסֵפָה עַל דְּבַר הַבְּרִייתָא: אָמַר רַבָּה, אָף מִבֵּן חֲמִשִּׁים וְעַד שְׁשִׁים
שָׁנָה זֶה הוּא מִיתָה בְּרָתָה, אִם עֲדִיין לֹא מִלְּאוּ לוֹ שְׁשִׁים, וְהָאֵי דְלֹא
הָשִׁיב לָהּ בְּבִרְיָתָא, מִשּׁוּם גְּבוּדָּה שֶׁל שְׁמוּאֵל הַרְבִּי שֶׁמָּתָה בֵּן
חֲמִישִׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ שֶׁנֶּעֱשֶׂה בְּכֻרָתָה.

מעשה בענין זה: רַב יוֹסֵף בִּי הָיָה בֵּר שִׁיתִּין שָׁנָה, עָבַד לָהּ יוֹמָא
טָבָא בִּסְעוּדָה לְרַבָּנָה, וְאָמַר, נִפְקִין לִי מִבְּרָתָה – יֵצֵאתִי מִחַיּוֹב כְּרַת.
אָמַר לִיה אֲבִי, מְדוּעָה הֵנָּךְ שִׁמְחָה, הֲלֹא נָהִי דְנִפְקָא לִיה מִבְּרָתָה דְשִׁנִּי
אִף שִׁינְאָת מִכְרַת שֶׁל הַשְּׁנַיִם, מִבְּרָתָה דְיָמֵי כְּשִׁמְתָה פָּחוֹת מִחֲמִשָּׁה
יָמִים לְאַחַר שְׁחֻלָּה, מִי נִפְקִי מִי. אָמַר לִיה רַב יוֹסֵף, נִקְוָה לָךְ מִיָּהָ
פְּלִגָּא בְּיָדְךָ – מִכָּל מְקוֹם חָפֹס בִּידְךָ חֲצִי מִכְרַת שִׁינְאָתִי מִמֶּנּוּ,
וְהוּא כְּרַת הַשְּׁנַיִם כְּאֹמְרוֹ, וְלִכֵּן אֲנִי שִׁמְחָה.

מעשה אחר בענין זה: רַב הוּנָא נָח נִפְשִׁיָּה פְּתָאוֹם, וְהוּוּ קָא דִּינִי
(דוּאָגִים) רַבָּנָן שְׁמָא מָת מִיתָה חֲטוּפָה. תָּנָא לָהּ וְזָנָא דְּמִתְדִּיב –
זוֹג תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שְׁבָאוּ מִמֶּקוֹם שְׁמֹו הַדִּיב, לֹא שָׁנוּ שִׁמְתָה
פְּתָאוֹם הֵינּוּ מִיתָה חֲטוּפָה אֵלָא כְּשֶׁלֹּא הֵנִיעַ לְגְבוּרוֹת שֶׁהוּא גִיל
שְׁמוֹנִים, אָבֵל אִם הֵנִיעַ לְגְבוּרוֹת וּמָת פְּתָאוֹם, זֶה הוּא מִיתָה נִשְׁקָה
שֶׁהִיא מִיתָה טוֹבָה.

מאמר בענין אריכות ימים ובנים ופרנסה: אָמַר רַבָּא, חַי – אֲרִיכוֹת
יָמִים, בְּנֵי – רוֹב בָּנִים, וּמִזִּינֵי – רוֹב מְזוֹנוֹת, לֹא בְּזִכְיוֹתָא שֶׁל הָאָדָם
תִּלְיָא מִלִּיתָא, אֵלָא בְּמִלְּלָא שֶׁל תִּלְיָא מִלִּיתָא, דְּהָא רַבָּה וְרַב חֲסָדָא
תְּרִוּיָהוּ רַבָּנָן צִדִּיקִין הוּוּ, שְׁהָי מֶר מִצְלִי – הַתְּפַלֵּל בַּעַת עֲצִירַת
גְּשָׁמִים וְאֵתִי מִיִּסְרָא, וְמֶר מִצְלִי וְאֵתִי מִיִּסְרָא, וְאָף עַל פִּי כֵן רַב
חֲסָדָא זָכָה לְאַרְיִכוֹת יָמִים וְהָיָה תִּשְׁעִין וְתִרְתִּין שָׁנִין, וְאִילוּ רַבָּה הָיָה
רַק אַרְבָּעִין שָׁנָה, וְכֵן בְּכִי רַב חֲסָדָא הָיָה שִׁיתִּין חֲלוּלִי – שְׁשִׁים חֳפוּת,
וְאִילוּ בְּכִי רַבָּה הָיָה שִׁיתִּין תִּכְלִי – שְׁשִׁים מְקָרִי שְׂכוּל וְאִבְלוֹת,
שִׁמְתוֹ בְּנֵי וְנִכְדָּו בַּחַיִּים, וְכֵן בְּכִי רַב חֲסָדָא תָּנִינוּ סְבִירָא (סולת) אָף
לְכִלְכִּי, וְלֹא מִתְּבַעֲי – וְלֹא צִרְכִּים לְחַפֵּשׁ אַחֵר מְזוּן, וְאִילוּ בְּכִי
רַבָּה חִפְּשׁוּ אָף נִתְמָא דְשַׁעֲרֵי – לַחֵם שְׁעוּרִים שֶׁהוּא זוֹל וּפְשׁוּט אָף
לְאִיִּשִׁי לֹאכּוּל, וְלֹא מִשְׁתַּבַּח – וְגַם זֶה לֹא נִמְצָא מְרֹוב עֲנִיּוֹת.

מאמר בענין עושרו של רב חסדא: וְאָמַר רַבָּא, הֵנִי תִלְתִּי מִלֵּי בְּעָאִי
קָמִי שְׁמָא – בִּקְשָׁתִי מִשְׁמַיִם, תְּרַתִּי מִהֶם יִתְּבוּ לִי וְהָאֵי לֹא יִתְּבוּ לִי,
בִּקְשָׁתִי חֻקְמָתִיה דְּרַב הוּנָא, וְעוֹתִירָהּ (עושרו) דְּרַב חֲסָדָא, וְהָבֵו
לִי – וְשׁוֹנִידָם תָּנִינוּ לִי. אָךְ אֶת עֲנֻתָנוּתִיה דְּרַבָּה בֵּר רַב הוּנָא בִּקְשָׁתִי
וְלֹא יִתְּבוּ לִי.

מעשה בענין מיתת רבא: רַב שְׁעוּרִים אֶחָדָה דְּרַבָּא הָיָה יִתִּיב קָמִיה
דְּרַבָּא כְּשֶׁחֲלָה וְנִטָּה לָמוֹת, חֲזִייתָה רַב שְׁעוּרִים לְרַבָּא דְּהָוָה קָא
מִנְמָנָם (גוסס). אָמַר לִיה רַבָּא, לִימָא לִיה מֶר לְמִלְּאָךְ הַמּוֹת דְּלֹא
לְצַעֲרָךְ בִּיצִיאַת הַנִּשְׁמָה יוֹתֵר מִדְּרֵא. אָמַר לִיה רַב שְׁעוּרִים, וְמֶר לֹאֵו
שׁוֹשְׁבִינִית הוּא – וְכִי אֵינִךְ יִדִּידוֹ וּמִכִּירוֹ שְׁתֹּאמַר בַּעֲצָמְךָ. אָמַר לִיה
רַבָּא, בִּין דְּאֵימֶסֶר מִלָּא שְׁלִי בִידוֹ, שְׁאֵנִי גוֹסֵס, לֹא אֲשַׁנָּה בִּי, וְלִכֵּן
אֲנִי מִבְּכָשׁ מִמֶּךָ. אָמַר לִיה רַב שְׁעוּרִים, אֹמְרוֹ לֹא אֲנִי מִבְּכָשׁ
מִמֶּךָ לִיתְחִי לִי מֶר לְאַחַר הַמִּיתָה לומר לִי אִם הִיָּה לָךְ צַעַר. וְאִבְנִי
אִיתְחִי לִיה. אָמַר לִיה רַב שְׁעוּרִים, הָאֵם הָיָה לִיה לְמֶר צַעֲרָא
בִּיצִיאַת נִשְׁמָה. אָמַר לִיה רַבָּא, הִיָּה לִי צַעַר בִּי רִיבְדָא דְּכִסְיָלְתָא –
כְּמוֹ בַּהֲקוֹת דָּם.

מעשה דומה באמורא אחר: רַבָּא הָיָה יִתִּיב קָמִיה דְּרַב נַחֲמָן בַּעַת
מַחֲלָתוֹ, וְחִזִּיָּה דְּרַב מִנְמָנָם (גוסס). אָמַר לִיה רַב נַחֲמָן לְרַבָּא, לִימָא
לִיה מֶר לְמִלְּאָךְ הַמּוֹת דְּלֹא לְצַעֲרָךְ בִּיצִיאַת נִשְׁמָה. אָמַר לִיה רַבָּא,
מֶר לֹאֵו אָדָם חָשׁוֹב הוּא – וְכִי אֵינִךְ אִדְם חָשׁוֹב, בְּקִשׁ מִמֶּנּוּ בַּעֲצָמְךָ.
אָמַר לִיה רַב נַחֲמָן, מִאֵן חָשִׁיב אֲצַל מִלְּאָךְ הַמּוֹת, וּמִאֵן סָפִין – אִיזוּדוֹ
אָדָם רֹאיוֹ שְׂרָאוֹי שְׁמִלְּאָךְ הַמּוֹת יִפְחַד מִמֶּנּוּ, וּמִאֵן רִקְעָ – מִי
מִתּוֹקֵן אֲצִילוֹ שִׁישְׁמַע לוֹ. אָמַר לִיה רַבָּא לְרַב נַחֲמָן, אֹמְרוֹ לֹא אָךְ
לִיתְחִי לִי מֶר לְאַחַר מִיתָתְךָ. וְאִבְנִי אִיתְחִי לִיה. אָמַר לִיה רַבָּא לְרַב
נַחֲמָן, הָאֵם הָיָה לִיה לְמֶר צַעֲרָא בִּיצִיאַת נִשְׁמָה. אָמַר לִיה רַב נַחֲמָן,
הִיָּה לִי צַעַר בְּמִישְׁחַל בְּנִיתָא מִחֻלְבָּא – כְּמִשְׁכִּיבַת שַׁעֲרָה מִחֻלְבִּי, וְאָף
עַל פִּי כֵן אֵי אָמַר לִי תְּקוּדָשׁ בִּירוֹךְ הוּא וְיָל בְּהָוָה עֲלֵמָא בֵּר הָיוּת
– לָךְ שׁוֹב לְעוֹלָם הַזֶּה שְׁהִיית בָּהּ לֹא בְּעִנְיָא, מִשּׁוּם דְּנִפְשִׁי
בְּיַעֲתוּתִיָּה – שְׁגֹדוֹל הַפְּחַד מִמִּלְּאָךְ הַמּוֹת.

מעשים שונים באמוראים שבא מלאך המות ליטול נשמותיהם:
רַבִּי אֱלֶעָזָר הָיָה קָאבִיל תְּרוּמָה, אִיתְחִי לִיה מִלְּאָךְ הַמּוֹת לִיטוֹל
נִשְׁמָתוֹ. אָמַר לִיה רַבִּי אֱלֶעָזָר, תְּרוּמָה קָא אֲבִילְתָּא, וְכִי לֹאֵו קוּדָשׁ
אִיקְרִי וְצִרְיָךְ לְשׁוּמְרָה בְּטַהֲרָה, וְאִם לִיטוֹל נִשְׁמָתִי תִישְׁמָא
הַתְּרוּמָה. וְאִם חֲלָפָא לִיה שְׁעָתָא שֶׁל גִּזְרַת הַמִּיתָה וְלֹא מֵת בְּאוֹתָהּ
עַתָּה וְכִי שִׁשְׁתִּי אִיתְחִי לִיה בְּשׁוּקָא לִיטוֹל נִשְׁמָתוֹ, אָמַר לִיה רַב
שׁוֹשֶׁת, וְכִי רִצּוֹנְךָ שְׁאִמּוֹת בְּשׁוּקָא בְּכַהֲמָה, אִיתָא לְגַבִּי בִּיתָא – בּוּא
לְבִיתִי וְטוֹל אֶת נִשְׁמָתִי. וְאָף רַב אֲשִׁי אִיתְחִי לִיה בְּשׁוּקָא, אָמַר לִיה,
אִיתְרַח לִי תְּלָתִין יוֹמִין וְאֶחָדִי לְתַלְמוּדָא – הַמֵּתָן לִי שְׁלֹשִׁים יוֹם
שֶׁאֲחַזְרוּ עַל תַּלְמוּדִי, דְּאֶמְרִירוֹ – שְׁאֵתָם אֹמְרִים בְּשָׁמַיִם, אֲשִׁירִי מִי
שְׁבָא לְבָאֵן וְתַלְמוּדוֹ בִּידוֹ שֶׁלֹּא שִׁכְחוּ. בְּיוֹם תְּלָתִין אִתָּא שׁוֹב מִלְּאָךְ
הַמּוֹת, אָמַר לִיה רַב אֲשִׁי, מֵאֵי בּוּלִי תָא – מַהוּ כָּל זֶה, כְּלוּמַר מְדוּעָה

מועד קטן. פרק שלישי – ואלו מגלחין דף כח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קצא רש"י תוספות

1 אלא חיה – שמתה מחמת וולד, שהיא שופעת. מת פתאום – שלא חלה. בחמישים שנה
2 – ולמעלה. והאי דלא חשיב ליה – בהדי כרת. כרת דיומי – שמא ימות מיתה חטופה.
3 פלגא – דמכרת דשני מיהא פלטי לוי. מנמנם – גוסס. אמר ליה – רבא לרב שעורים. לימא
4 מר – למלאך המות דלא לעצור. שושביניה – דמלאך המות. דאימסר מוליה – איתער
5 מוליה. ליתחיו לי מר – בתר מיתתה. מר לאו אדם
6 חשוב – לימא ליה מר. ספין רקיע – מתוקן
7 למיבועי מיניה. בעתותיה – דמלאך המות.
8 רגליה דבר נתן – למיחיה נשיא. אמאי לא מרחם
9 – דמתפקדנא למיחיה ליה למר בהדוא עלמא.
10 אחוי ליה שומא דגורא – וידע דהוא מלאך
11 המות.

משנה

1 אלא חיה, אַבְל שְׂאָר נְשִׁים - מְיֻחָיו. רַבִּי אֱלֶעָזָר אָמַר:
2 אֶפְיָלוּ שְׂאָר הַנְּשִׁים, דְּכֻתִּיב: "וַתָּמוּת שָׁם מֵרִים וַחֲקָבֹר
3 שָׁם" - סְמוּךְ לְמִיתָה קְבוּרָה. וְאָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר: אִף
4 מֵרִים בְּנִשְׁקָה מָתָה, אֲתִיב "שָׁם" "שָׁם" מְפֹשֶׁה. וּמִפְּנֵי
5 מָה לֹא נֶאמַר בָּהּ "עַל פִּי ה'" - מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱמַר הַדָּבָר
6 לְאוֹמְרוֹ. אָמַר רַבִּי אֲמִי: לָמָּה נִסְמְכָה מִיתַת מֵרִים
7 לְפָרֶשֶׁת פָּרָה אֲדוּמָה - לִזְמַר לָךְ: מַה פָּרָה אֲדוּמָה מְכַפֶּרֶת - אִף מִיתַתָּה שֶׁל צִדִּיקִים מְכַפֶּרֶת.
8 אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר: לָמָּה נִסְמְכָה מִיתַת אַהֲרֹן לְבְגָדֵי כְהוֹנָה - מַה בְּגָדֵי כְהוֹנָה מְכַפֶּרֶת - אִף
9 מִיתַתָּה שֶׁל צִדִּיקִים מְכַפֶּרֶת. תֵּנוּ רַבְּנֵי: מַת פְּתָאוֹם - זֶה הוּא מִיתָה חֲטוּפָה, חֲלָה יוֹם אֶחָד
10 וּמָת - זֶה הוּא מִיתָה דְחוּפָה. רַבִּי חֲנִנְיָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: זֶה הוּא מִיתַת מְגַפָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "בֶּן
11 אָדָם הִנְנִי לֹאֲכָה מִמֶּךָ אֶת מַחְמַד עֵינֶיךָ בְּמִגְפָּה" וְכֻתִּיב: "וְאִדְבַּר אֶל הָעָם בְּכֶכֶר וַתָּמוּת אִשְׁתִּי
12 בְּעֶרְבִי". שְׁנֵי יָמִים וּמָת - זֶה הוּא מִיתָה דְחוּיָה, שְׁלֹשָׁה - גְּעָרָה, אַרְבָּעָה - נִזְיָפָה, חֲמִשָּׁה - זֶה
13 הוּא מִיתַת כָּל אָדָם. אָמַר רַבִּי חֲנִין: מָאי קָרָא? "הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לְמוֹת", "הֵן" - חֵד, "קָרְבוּ"
14 - תְּרִי, "יָמֶיךָ" - תְּרִי, הֵא חֲמִשָּׁה. "הֵן" - חֵד - שֶׁכֵּן בְּלִשׁוֹן יוֹנִי קוֹרִין לְאַחַת "הֵן". מַת בְּחֻמְשִׁים
15 שָׁנָה - זֶה הוּא מִיתַת כָּרַת חֲמִשִּׁים וְשָׁתִים שָׁנָה זֶה הוּא מִיתַתָּה שֶׁל שְׂמוּאֵל הַרְמָתִי, שְׁשִׁים -
16 זֶה הוּא מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם. אָמַר מֶר זֻמְרָא: מָאי קָרָא - דְּכֻתִּיב: "תִּבְאָה בְּכֶלֶח אֵלֶי קִבְרִי",
17 "בְּכֶלֶח" בְּגִימְטְרִיא שִׁיתִּין הוּוּ, שִׁבְעִים - שִׁבְעָה, שְׂמוֹנִים - גְּבוּרוֹת, דְּכֻתִּיב: "יָמֵי שְׁנוֹתַי בָּהֶם
18 שִׁבְעִים שָׁנָה וְאֵם גְּבוּרוֹת שְׂמוֹנִים שָׁנָה". אָמַר רַבָּה: מִחֻמְשִׁים וְעַד שְׁשִׁים שָׁנָה - זֶה הוּא
19 מִיתַת כָּרַת. וְהָאֵי דְלָא חָשִׁיב לְהוּ - מִשּׁוּם קְבוּדָּה שֶׁל שְׂמוּאֵל הַרְמָתִי. רַב יוֹסֵף, כִּי הָיָה פֶּר
20 שִׁיתִּין עֶבֶד לְהוּ יוֹמָא טַבָּא לְרַבְּנָן. אָמַר: נִפְקִי לִי מִכְּפָרַת. אָמַר לִיה אֲבִי: נָהִי דְנִפְקֵי לִיה מֶר
21 מְכַרְתָּ דְשֵׁנִי, מְכַרְתָּ דְיוֹמִי מִי נִפְקִי מֶר? אָמַר לִיה: נְקוּט לָךְ מִיְהֵא פִלְגָא בִּידֶךָ. רַב הוֹנָא נָח
22 נִפְשִׁיָה פְתָאוֹם, הוּוּ קָא דִּינִי רַבְּנָן. תֵּנָא לְהוּ וּנְגָא דְמַהֲדִיב: לֹא שֵׁנו אֱלָא שְׁלֹא הִנֵּיעַ לְגְבוּרוֹת,
23 אֲבָל הִנֵּיעַ לְגְבוּרוֹת - זֶה הוּא מִיתַת נִשְׁקָה. אָמַר רַבָּא: חַיִּי, בְּנִי וּמוֹזִנִי, לֹא בּוֹכוּתָא תִּלְיָא
24 מִילְתָּא, אֱלָא בְּמוֹלָא תִּלְיָא מִילְתָּא. דְּהָא רַבָּה וְרַב חֲסָדָא תִּרְוִיחוּ רַבְּנֵי צִדִּיקִי הוּוּ, מֶר מְצַלִּי
25 וְאֲתִי מִיטְרָא, וּמֶר מְצַלִּי וְאֲתִי מִיטְרָא. רַב חֲסָדָא חִיה תַּשְׁעִין וַתְּרַמִּין שְׁנִין - רַבָּה חִיה אַרְבָּעִין,
26 כִּי רַב חֲסָדָא - שִׁיתִּין חֲלוּלִי, כִּי רַבָּה - שִׁיתִּין תִּיכְלִי. כִּי רַב חֲסָדָא - סְמִידָא לְכֻלְבִּי וְלֹא
27 מְתַבְעִי, כִּי רַבָּה - נִחְמָא דְשַׁעְרֵי לֹאֲנִישִׁי, וְלֹא מִשְׁתַּפַּח. וְאָמַר רַבָּא: הִנֵּי תִלֵּת מִיָּלִי בְּעָאִי קָמִי
28 שְׂמָאִי, תִּרְתִּי יִחְבּוּ לִי, חֲדָא לֹא יִחְבּוּ לִי; חוֹכְמָתִיָּה דְרַב הוֹנָא וְעוֹתְרִיָּה דְרַב חֲסָדָא - וְיִחְבּוּ
29 לִי, עֲנִיתְנִיתִיָּה דְרַבָּה פֶּר רַב הוֹנָא - לֹא יִחְבּוּ לִי. רַב שְׁעוּרִים אַחֲרָה דְרַבָּא הוּוּ יִתִּיב קָפוּיָה
30 דְרַבָּא, חַוִּיָּה דְהוּוּ קָא מְנַמְנָם. אָמַר לִיה: לִימָא לִיה מֶר דְלָא לְצַעְרִי! אָמַר לִיה: מֶר לֹא
31 שְׁוֹשְׁבִינִיָּה הוּא? אָמַר לִיה: כִּין דְּאִימָסֶר מוֹלָא - לֹא אֶשְׁנָה כִּי. אָמַר לִיה: לִיתְחִיו לִי מֶר.
32 אִיתְחִיו לִיה. אָמַר לִיה: הָיָה לִיה לְמֶר צַעְרָא? אָמַר לִיה: כִּי רִיבְדָא דְכּוֹסִילְתָּא. רַבָּא הָוָה יִתִּיב
33 קָפוּיָה דְרַב נַחְמָן, חַוִּיָּה דְקָא מְנַמְנָם. אָמַר לִיה: לִימָא לִיה מֶר דְלָא לְצַעְרִי. אָמַר לִיה: מֶר לֹא
34 אָדָם חָשׁוּב הוּא? אָמַר לִיה: מָאן חָשִׁיב, מָאן סְפִין, מָאן רְקִיעַ? אָמַר לִיה: לִיתְחִיו לִי מֶר.
35 אִתְחִיו לִיה. אָמַר לִיה: הָוָה לִיה לְמֶר צַעְרָא? אָמַר לִיה: כְּמִישְׁחַל גְּבִיתָא מִחֻלְפָּא. וְאִי אָמַר
36 לִי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא זֶל בְּהוּוּא עֲלָמָא כִּד הָוִית - לֹא בְּעִנְיָא, דְנִפְּשִׁי בִיעֲתוּתִיָּה. רַבִּי אֱלֶעָזָר
37 הָוָה קְאָבִיל תְּרוּמָה, אִיתְחִיו לִיה. אָמַר לִיה: תְּרוּמָה קָא אֲכִילָנָא, וְלֹא קוֹדֶשׁ אִיכְרִי? חֲלָפָא
38 לִיה שַׁעְתָּא. רַב שֵׁשֶׁת אִיתְחִיו לִיה בְּשׁוּקָא, אָמַר לִיה: בְּשׁוּקָא בְּכַהֲמָה? אִיתָא לְגַבִּי בִיתָא.

39 רַב אִשִּׁי אִיתְחִיו לִיה בְּשׁוּקָא, אָמַר לִיה: אִיתְרַח לִי תַלְתִּין יוֹמִין, וְאַחֲרֵי תַלְמֻדָאִי. דְּאָמְרִיתוּ: אִשְׁרֵי מִי שָׂבָא לְבָאן וַתְּלַמְדוּ בִּידוֹ.
40 בְּיוֹם תַּלְתִּין אָתָּא, אָמַר לִיה: מָאי בּוֹלִי הָאִי? קָא דְחָקָא רְגִלִּיָּה דְכַר נָתָן, וְאִין מַלְכוּת נִזְעַת בְּחִבְרִיתָהּ אֶפְיָלוּ כְּמֹלָא נִימָא. רַב חֲסָדָא
41 לֹא הָוָה יָבִיל לִיה, דְלָא הָוָה שְׁתִּיק פּוֹמִיָּה מְגוֹרְסָא. סָלִיק וְיִתִּיב בְּאַרְזָא דְכִי רַב, פִּקַּע אַרְזָא וַשְׁתָּךְ וְיָבִיל לִיה. רַבִּי חִיָּא לֹא הָוָה מְצִי
42 לְמִיִּקְרָבָא לִיה. יוֹמָא חֵד אִידְמִי לִיה בְּעִנְיָא, אֲתָא מְרִיף אַבְבָּא, אָמַר לִיה: אֶפְיָי לִי רִיפְתָּא. אֶפְיָי לִיה. אָמַר לִיה: וְלֹא קָא מְרַחֵם
43 מֶר אַעֲנִיָּא? אַחֲרָהּ גְּבָרָא אֲמָאִי לֹא קָא מְרַחֵם מֶר? גָּלִי לִיה, אַחֲרִי לִיה שׁוּמָא דְנִרְוָא, אֲמָצִי לִיה נִפְשִׁיָּה.

משנה

1 **מַה** פֶּרָה אֲדוּמָה מְכַפֶּרֶת — פִּירוּשׁ: עַל מַעֲשֵׂה הֶעָלָל. וּבִדְאֻמְרִין בְּמַדְרֵשׁ: מִשַּׁל לְבָן הַשְּׁפַחָה
2 שִׁטְנָה פִּלְטִירִין שֶׁל מֶלֶךְ, אוֹמֵר הַמֶּלֶךְ: תִּבָּא אֲמֹנ וְכו'. **מִיתַת**. אַחֲרָי לְבַגְדֵי כְהוֹנָה
3 — דְּכֻתִּיב (בַּמִּדְבָּר ב') "וַהֲפַשְׁט אֶת אֲחֵרָךְ אֶת בְּגָדֶיךָ וְאֶרְוֶיךָ יֶאֱסֹף וּמָוֶת שָׁם", וְכֵן פִּירֵשׁ בְּקוּנְטֵרֶס.
4 וְאִין לְפִרְשׁ מִיתַת בְּנֵי אַהֲרֹן לְבְגָדֵי קֹדֶשׁ לְיִשְׂרָאֵל — לִפִּי שְׂאִינוּ סְמוּךְ כָּל כָּךְ.
5 **מַה** בְּגָדֵי כְהוֹנָה מְכַפֶּרֶת — בּוֹבָחִים כִּי (פִּתְבֵּי).
6 **חֲטוּפָה** דְּחוּפָה — לֹא יֵדְעָנָא מָאי שְׂאֵי הוּא, וְהוּא — לֹא יֵדְעָנָא מָאי שְׂאֵי הוּא,
7 וּמָנָא לִיה. **וְאִדְבַּר** אֶל הָעָם
8 בְּבֶכֶר — פִּירוּשׁ: וְחִלָּתָהּ וּמִתָּה. **הֵן** קָרְבוּ וְכו' —
9 לֹא דוֹקָא, דְלֹא אֲשַׁכְחָנָא דְמִשָּׁה הִיא חוּלָה. וְכִיּוֹם
10 מוֹתוֹת כְּתֹב דְּרַבָּה (סוּטָה יג.ב.) וּפְסַע כְּמָה פְּסִיעוֹת
11 בְּבֵת אַחַת, כְּדִפְרִישׁ בְּפִירוּשׁ חוּמֶשׁ.
12 **מַת** בְּחַמְשִׁים זֶה הוּא מִיתַת כָּרַת — בִּירושְלַיִם
13 (פֶּרֶק שְׁנֵי דְבִיכּוּרִים) דִּיק מֵאֵל חֲבֵרִיתוֹ שֶׁבֶת
14 הַקְּהֵל"ת" (בַּמִּדְבָּר ד') וְעַבְדוּתָם עַד חֲמִשִּׁים דְּכֻתִּיב
15 (שֵׁם ח) "מִכֵּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יִשׁוּב מִצְבֵּא הַעֲבֹדָה".
16 עוֹד: מִמֵּי שְׁנוֹתֵי שִׁבְעִים שָׁנָה, דֵּל עֶשְׂרִין דְלֹא
17 אִיעֲבַשׁ עֲלֵיהֶן — נִשְׁתִּירוּ חֲמִשִּׁים (כְּדִאֲתָא שֶׁבֶת
18 פִּטְבֵּי). וְתִמְנָה לְפִירוּשׁוֹ, דְּהָא מִשְׁמַע בְּשַׁמְעִין
19 דְּבַחְמִשִּׁים מְשׁוּלָּל קָאֻמֶר. עוֹד: יִזָּא בְּחַמְשִׁים
20 לְאוֹר שְׁנִיתִיב כָּרַת. וְהוּא מִיתַת כָּל אָדָם.
21 **וּמִיתָה** בִּידֵי שָׁמַיִם בְּשִׁשִּׁים — בִּירושְלַיִם
22 מְפִיק מְמוֹת מְדַבֵּר, דְּאֻמְרִין: לֹא מָת
23 אַחֲרֵי מוֹת מִבְּנֵי שִׁשִּׁים. וּמִמִּיתָה דְּהַבָּא מִשְׁמַע
24 זֶה הוּא מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, וְכֻתֵּר — בְּחַמְשִׁים עַד
25 שְׁשִׁים, וְלֹא שְׁשִׁים כְּבָלָל, וְהוּוּ שׁוֹרְעוּ נִכְרַת. וְיֵשׁ
26 מְפִרְשִׁים: דְּחַמְשִׁים הִיא מִיתָה שְׁבִידֵי שָׁמַיִם, וְכִי
27 אִיתָא בְּהַדִּי זֶרַע — הוּי כָּרַת, וְשִׁשִּׁים מִיתַת כָּל
28 אָדָם. וּבִשְׁבַע פֶּרֶק שְׁנֵי (כ.ה.) וּבִרְשִׁי יִבְמוֹת (כ.א.)
29 הֶאֱרַכְתִּי.

30 **אֱלָא** בְּמוֹלָא תִּלְיָא מִלְתָּא — וְהַקְשׁוּ
31 בְּתוֹסְפוֹת, הֵא דְאֻמְרִין בְּסוּף שֶׁבֶת (קנ.א.)
32 אִין מוֹל לְיִשְׂרָאֵל וְיֵשׁ לִזְמוּר: דְּלַעֲמִים מִשְׁתַּנֵּה עַל
33 יְדֵי מוֹל, כִּי הִנְהוּ דְּהֵחָם, וּפְעֻמִּים שְׂאִין מִשְׁתַּנֵּה,
34 כְּדִאֻמְרִין בְּתַעֲנִית (כ.ה.) גְּבִי רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן פִּדְתָּה,
35 דְּאֻמֵּר לִיה: נִיחָא לָךְ דְּאֲחֵרִיב עֲלָמָא דְאֻלִּי אֲבִרִי
36 בְּעִידָנָא דְּמוֹנִי. **שְׁתִּין** חֲלוּלִי — יֵשׁ מְפִרְשִׁים:
37 לֹא דוֹקָא.

38 **סְפִין** חָשׁוּב, לְמַחֵר (ו.הו) הִיא מִתָּה. וְאִין כָּל
39 בְּרִיָּה סְפִינָה (כְּבוֹתוּב כ.ב.) פִּירוּשׁ:
40 חֲשׁוּבָה. וּבְמַדְרֵשׁ יִלְמוּדָה: אִין הַעֲבֹדִי כּוֹכְבִּים
41 סְפוּנִים כְּלוּם, שְׁנֹאֻמֵּר (שְׁעִיָּה מ') "כָּל הַגּוֹיִם כֹּאִין
42 נְגוּדִי" וְכֵן פִּירֵשׁ בְּעֵרוֹךְ, וְהִבִּיא עֲדִיךְ רֵאיוֹת
43 אַחֲרוֹת.

44 **מָאן** רְקִיעַ — פִּירוּשׁ: מִתּוֹקן וְחִפּוֹר. "וְנִעְלֹתוֹת
45 בָּלוֹת וּמִטּוֹלָאוֹת" (יְהוֹשֻׁעַ ט) תְּרַגְמוּ: בִּלָן
46 וּמִרוֹקְעִים. "לְמַתְפֹּרוֹת כִּסְתוֹת" (יִחְזָקְיָא יג.)
47 תְּרַגְמוּ: דְּמַחֲטִטִּים רְקִיעִי. חֲשׁוֹךְ, הוּוּא לִשׁוֹן
48 יִשְׁמַעֲאֵל, חֲתִיכַת בְּגַד תְּפֹרֵה עַל הַקֶּרֶע, בְּעֵרוֹךְ.
49 עוֹד הִבִּיא, דְּאֻמְרִין בְּפֶרֶק "לֹא יוֹסֵפֶר" (בבא
50 בְּתָרָא כ.א.) חוּי לְמַרְקַע לְבוֹשׁ. מִידָה, יֵשׁ סְפִירִים
51 כְּתוּב שֵׁם "לְקֶרַע".

בלע

המות – כדי לסיים בדבר הטוב. משום דמועד קטן הוא סוף סדר מועד. ומחא טעמא
מתוך חרב רבי יעקב מאורלייניש'ה דא דאחול סדר נשים בחמש עשרה נשים, אף
על גב דאחול בפורענותא לא מתחיל, כדאמרין ב"יש נחליך (בבא בתרא קא.א) ותיריך,
דסמכין פורענות דמועד קטן אצל פורענות דיבמות, דסמכין פורענותא לא פורענותא ונחמא
לנחמא.

צדיקיהו מלך יהודה – צדיק גמור היה. אבל

במקרא לא מציינו יותר כי אם שצוה
להעלות ירמיהו מן הטיט.

ינחם כתיב – בכתובות (ט.ט) פירשנו בענין
אחר, שלא כפירוש הקונטרס דהבא.

וליטול מנה יפה ראשון – פירוש: יש
לישראל ליתן לו. אבל הוא אין לו

ליטול, כדאמרין פירש "מקום שנהגו" (פסחים
ג.ב.) ונתנו עינו בחלק יפה כר. מידו, נראה לי

דבוק, כיון שזוהו דינו – יכול לראות סימן ברכה.
ואף על פי שאומרים בפרק "הורוע" (חולין ק.א.)

"ונתן". ולא שיתול מעצמו, אן זה לוקח מתנות. כי
אם רואה שפיר מה שהוא רוצה ואומר ליתן לו.

הדרן עלך ואלו מגלחין

וסליקא לה מסכת מועד קטן

משקן בית

מאיר אומר: "טוב ללכת אל בית אב"ל" וגו' "עד והחי יתן אל לבו" דברים של מיתה. ד"ספד – יספדוניה, ד"קפד – יקפדוניה, ד"מטען

– ימטעוניה. ד"דל – ידלוגניה, וא"פא דאמרי: דלא ידל – ידלוגניה, דכתיב: "פי טוב אומר לך עלה הנה" וגו'. תנו רבנן: כשמתו ב"נו

של רבי ישמעאל נכנסו ארבעה זקנים לנחמו: רבי טרפון, ורבי יוסי הגלילי, ורבי אלעזר בן עזריה, ורבי עקיבא. אומר להם רבי טרפון:

דעו שחכם גדול הוא, ובקי באגדות, אל יפנס אחד מקם לתוך דברי חבירו. אומר רבי עקיבא: ואני אחרון. פתח רבי ישמעאל ואמר:

רבו עולותיו, תכפוהו אב"ליו, הטרית רבותיו פעם ראשונה וישניה. נענה רבי טרפון ואמר: "ואיחכם כל בית ישראל יכפו את השירפה",

והלא דברים קל וחומר: ומה נדב ואביתוהו שלא עשו אלא מצוה אחת, דכתיב: "והקריבו בני אהרן את הקדש אליו" – קד, ב"נו של

רבי ישמעאל – על אחת כפיה וכמה. נענה רבי יוסי הגלילי ואמר: "יספדו לו כל ישראל וקברו אותו", והלא דברים קל וחומר: ומה

אביה בן ירבעם שלא עשה אלא דבר אחד טוב, דכתיב ביה: "וען נמצא בו דבר טוב" – קד, ב"נו של רבי ישמעאל – על אחת

כפיה וכמה. מאי דבר טוב? רבי זורא ורבי חנינא בר פפא: חד אמר: שביטל משמרתו ועלה לרגל. וחד אמר: שביטל פדרסאות

שהושב ורבעם אביו על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל. נענה רבי אלעזר בן עזריה ואמר: "בשלוש תמות ובמשרפות אבותיך

המלכים הראשונים אשר היו לפניך בן ישראל, והלא דברים קל וחומר: ומה צדקתו מלך יהודה, שלא עשה אלא מצוה אחת,

שהעלה ורמיה מן הטיט – קד, ב"נו של רבי ישמעאל – על אחת כפיה וכמה. נענה רבי עקיבא ואמר: "ביום ההוא יגדל המספד

בירושלם כמספד הדרדרימון בבקעת מגידו". ואמר רב יוסף: אלמלא תרגומיה דהאי קרא לא הוה ידענא מאי קאמר: בעידנא ההוא

יסגי מספדא בירושלם כמספדא דאחאב בר עמרי דקטל יתיה הדרדרימון בר טברימון, וכמספד דיאשיה בר אמון דקטל יתיה פרעה

חנינא בבקעת מגידו. והלא דברים קל וחומר: ומה אחאב מלך ישראל, שלא עשה אלא דבר אחד טוב, דכתיב: "והמלך היה מעמד

במרכבה נח ארם" – קד, ב"נו של רבי ישמעאל – על אחת כפיה וכמה. אומר ליה רבא לרבה בר מרי, פתיב ביה בצדקתו "בשלוש

תמות" וכתב: "ואת עינו צדקתו עור!" אומר ליה: הכי אומר רבי יוחנן: שמת נבוכדנאצר ב"מיו. ואמר רבא לרבה בר מרי: פתיב

ביה ביאשיהו: "לכן הנני אוסיף על אבותיך ונאספת אל קברותיך בשלום" וכתיב: "ויורו היוזרים למלך יאשיהו"! ואמר רב יהודה

אמר רב: שעשאוהו ככברה! אומר ליה, הכי אומר רבי יוחנן: שלא חרב בית המקדש ב"מיו. אומר רבי יוחנן: אין מנחמין רשאיין לומר

דבר עד שיפתח אב"ל, שגאמר: "אחרי כן פתח איוב את פיהו" והדר "וען אליפו התימני". אומר רבי אבהו: מנין לאב"ל שמיסב

בראש – שגאמר: "אחרי דרכם ואשב ראש ואשבון כמלך בגדוד פאשר אבליים נחם". "נחם" אחרני משמעו! אומר רב נחמן בר

יצחק: נחם פתיב. מר זוטרא אומר מהכא: "וסר מרוח סרוחים", מרוח – נעשה שר לסרוחים. אומר רבי חמא בר חנינא: מנין לחתן

שמיסב בראש – שגאמר: "כחתן וכהן פאר", מה כהן בראש – אף חתן בראש. וכהן גופיה מנלן? דתנא דבי רבי ישמעאל: "וקדשתו"

– לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון, ולברך ראשון, וליטול מנה יפה ראשון. אומר רבי חנינא: קשה יציאת נשמה מן הגוף

משנה (בלא פירוש). **גמרא** לחבילא – חבלא. נור גרמא מכבא – נפלו הלחיים. נפטו
מא לאמפכי – כלומר: הדרי מיא למפרע כלפי למעלה. שיוול איצטלא דמלתא –
כלומר: יפה מיתה כמלבוש של מילת. דשלימו זווייה – שכלו לו מוונותיו, שהוא עני.
עשוף – חושך. אוכני – קנייה. מורא – כל אדם מות: (מירא חבילא). מרעין חיבוליא –
האיסורין דין בבית. דידל ידלוגניה – כלומה

משנה נשים במועד מענות, אבל לא מטפחות. רבי
ישמעאל אומר: הסמוכות למטה מטפחות. בראשי

חדשים, בחנוכה ובפורים – מענות ומטפחות, בזה וזה

– לא מקוונות. נקבר המת – לא מענות ולא מטפחות.

איתו עינו – שפולן עונות פאחת, קינה – שאחת

מדרבית וכולן עונות אחריה, שגאמר: "ולמדנה

בנותיהם נהי ואשה רעותה קינה". אבל לעתיד לבא

הוא אומר: "בלע המות לנצח ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים" וגו'. **גמרא** מאי

אמר? אומר רב: וי לאולא, וי לחבילא. אומר רבא, נשי דשכנציב אמרן הכי: וי לאולא, וי

לחבילא. ואמר רבא, נשי דשכנציב אמרן: גוד גרמא מכבא, וגמטי מיא לאמפכי. ואמר רבא,

נשי דשכנציב אמרן: עטוף וכסו טורי, דבר רמי ובר רבכי הוא. ואמר רבא, נשי דשכנציב

אמרן: שיוול אצטלא דמלתא לבר חורין דשלימו זווידיה. ואמר רבא, נשי דשכנציב אמרן:

רהיט ונפיל אמעברא, ויופתא זיף. ואמר רבא, נשי דשכנציב אמרן: אחנא תנרי אוכני

מיבדקי. ואמר רבא, נשי דשכנציב אמרן: מותא פי מותא, ומרעין – חיבוליא. תניא, היה רבי

ישמעאל נכנסו ארבעה זקנים לנחמו: רבי טרפון, ורבי יוסי הגלילי, ורבי אלעזר בן עזריה, ורבי עקיבא. אומר להם רבי טרפון:

דעו שחכם גדול הוא, ובקי באגדות, אל יפנס אחד מקם לתוך דברי חבירו. אומר רבי עקיבא: ואני אחרון. פתח רבי ישמעאל ואמר:

רבו עולותיו, תכפוהו אב"ליו, הטרית רבותיו פעם ראשונה וישניה. נענה רבי טרפון ואמר: "ואיחכם כל בית ישראל יכפו את השירפה",

והלא דברים קל וחומר: ומה נדב ואביתוהו שלא עשו אלא מצוה אחת, דכתיב: "והקריבו בני אהרן את הקדש אליו" – קד, ב"נו של

רבי ישמעאל – על אחת כפיה וכמה. נענה רבי יוסי הגלילי ואמר: "יספדו לו כל ישראל וקברו אותו", והלא דברים קל וחומר: ומה

אביה בן ירבעם שלא עשה אלא דבר אחד טוב, דכתיב ביה: "וען נמצא בו דבר טוב" – קד, ב"נו של רבי ישמעאל – על אחת

כפיה וכמה. מאי דבר טוב? רבי זורא ורבי חנינא בר פפא: חד אמר: שביטל משמרתו ועלה לרגל. וחד אמר: שביטל פדרסאות

שהושב ורבעם אביו על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל. נענה רבי אלעזר בן עזריה ואמר: "בשלוש תמות ובמשרפות אבותיך

המלכים הראשונים אשר היו לפניך בן ישראל, והלא דברים קל וחומר: ומה צדקתו מלך יהודה, שלא עשה אלא מצוה אחת,

שהעלה ורמיה מן הטיט – קד, ב"נו של רבי ישמעאל – על אחת כפיה וכמה. נענה רבי עקיבא ואמר: "ביום ההוא יגדל המספד

בירושלם כמספד הדרדרימון בבקעת מגידו". ואמר רב יוסף: אלמלא תרגומיה דהאי קרא לא הוה ידענא מאי קאמר: בעידנא ההוא

יסגי מספדא בירושלם כמספדא דאחאב בר עמרי דקטל יתיה הדרדרימון בר טברימון, וכמספד דיאשיה בר אמון דקטל יתיה פרעה

חנינא בבקעת מגידו. והלא דברים קל וחומר: ומה אחאב מלך ישראל, שלא עשה אלא דבר אחד טוב, דכתיב: "והמלך היה מעמד

במרכבה נח ארם" – קד, ב"נו של רבי ישמעאל – על אחת כפיה וכמה. אומר ליה רבא לרבה בר מרי, פתיב ביה בצדקתו "בשלוש

תמות" וכתב: "ואת עינו צדקתו עור!" אומר ליה: הכי אומר רבי יוחנן: שמת נבוכדנאצר ב"מיו. ואמר רבא לרבה בר מרי: פתיב

ביה ביאשיהו: "לכן הנני אוסיף על אבותיך ונאספת אל קברותיך בשלום" וכתיב: "ויורו היוזרים למלך יאשיהו"! ואמר רב יהודה

אמר רב: שעשאוהו ככברה! אומר ליה, הכי אומר רבי יוחנן: שלא חרב בית המקדש ב"מיו. אומר רבי יוחנן: אין מנחמין רשאיין לומר

דבר עד שיפתח אב"ל, שגאמר: "אחרי כן פתח איוב את פיהו" והדר "וען אליפו התימני". אומר רבי אבהו: מנין לאב"ל שמיסב

בראש – שגאמר: "אחרי דרכם ואשב ראש ואשבון כמלך בגדוד פאשר אבליים נחם". "נחם" אחרני משמעו! אומר רב נחמן בר

יצחק: נחם פתיב. מר זוטרא אומר מהכא: "וסר מרוח סרוחים", מרוח – נעשה שר לסרוחים. אומר רבי חמא בר חנינא: מנין לחתן

שמיסב בראש – שגאמר: "כחתן וכהן פאר", מה כהן בראש – אף חתן בראש. וכהן גופיה מנלן? דתנא דבי רבי ישמעאל: "וקדשתו"

– לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון, ולברך ראשון, וליטול מנה יפה ראשון. אומר רבי חנינא: קשה יציאת נשמה מן הגוף

כציפור

כציפור

תיכף ומיד ממש יוצאים כל בני-ישראל מהגלות, באופן ד"שלימות העם" – "בנערינו ובזקנינו בבנינו ובבנותינו", ביחד עם "שלימות התורה", קיום התורה ומצוותיה בשלימות, ובאופן כזה באים לארצנו הקדושה כפי שהיא בשלימותה – "שלימות הארץ", ויתירה מזה – "כי ירחיב ה' אלוקיך את גבולך.

משנה

נשים במועד מענות – עונות קינה על המת, ויתבאר להלן מהו, אבל לא מטפחות – מכות כף על כף בצער. רבי ישמעאל אומר, הפטויכות למטה של המת אף מטפחות במועד. אמנם בראשי חודשים ובחגות, ופגורים, שהם קלים יותר שמוותרים במלאכה, מענות ואף מטפחות. וכן וזה, בין במועד ובין בראשי חודשים וחנוכה ופורים, לא מקוננות – מעוררות את הנשים לקונן, שקינה מעוררת יותר לבניה, ויתבאר להלן מהו. ואם כבר נקבר המת, אף לא מענות ולא מטפחות.

המשנה מבארת את מיני הקינות ששינו כאן: איזה ענין, שבוין עונות – מקוננות פאחת. וקינה היא, שאחת מדברת דברי קינה, וכולן עונות אחתה כדבריה. שפאמר (ירמיה ט יט) 'למדנה בנותיכם נהי ואשה רעוה קינה', ומבואר מ'למדנה' שקינה היא שאחת אומרת והשניה עונה אחריה. מסיימת המשנה בדבר טוב: כל זה בזמן הזה, אבל לעתיד לבא בתחיית המתים הוא (הכתוב) אומר (ישעיה כה ח) 'בלע הפות לגצה ופחה ה' אלהים המעה מעל כל פנים' וגו', ואז יענו כולם שירה על שאין מיתה ואין דמעה.

גמרא

הגמרא מבארת את קינת הנשים המבוארת במשנה: מאי אמן הנשים המענות, אמן רב, וי לאולא – או להולך לבית עולמו ואינו חוזר, וי להביא – או למשא כזה שנושאים בו את המת.

הגמרא מביאה הספדים שונים שאמרו נשות העיר שכנציב, שהיו מספידות לכל אחד לפי ענינו: אמן רבא, נשי דשכנציב אמן הכי כדברי רב, וי לאולא, וי להביא. ואמר רבא, נשי דשכנציב אמן על מי שמת לו בן שעשועים, גוד נרמא מכבא – הרי הוא כמי שנפל שן מחניכיה, שאינו חש בטוב, ונמשי מא לאנטיכי – ונולך מים לדוד קטן לחממם שם לרוחצו שישח טוב יותר. ואמר רבא, נשי דשכנציב אמן על אדם גדול שמת, עטוף וכסו טורי – התעטפו והתכסו ההרים בלבושיכם, כיון דבר רמי ובר רבכי הוא – שהבא להקבר אצלכם בן רמים וכן גדולים הוא. ואמר רבא, נשי דשכנציב אמן על עני שמת, שייול אצטלא דמלתא – יפה המיתה כבגד משי לבר חורין דשלימו ויודיה – לאדם אמיד שכלו מזונותיו והעני. ואמר רבא, נשי דשכנציב אמן עוד על עני שמת, רהיט – כל ימיו היה תגר רץ וטורה, ונפיל אמצקא ויופתא ויה – וכשעובר מן העולם עליו ללוות ממון לצרכי קבורתו. ואמר רבא, נשי דשכנציב אמן על עשיר שהעני ומת, אהנא תגרי – אחינו התגרים, אובגין מיכדקו – באחריותם בנדקים האם עשירים הם. ואמר רבא, נשי דשכנציב אמן על המת מתוך חולאים קשים, מותא כי מותא – מיתתו כמיתת כולם, ומרעין חיבולא – אך מחולתיו ויסוריו קשים משאר האנשים וחס כריבית.

ברייטא בענין התעוררות בהספד על מת: תניא, היה רבי מאיר אומר, נאמר (קהלת א) 'טוב ללכת אל בית אבלי' וגו', וקרא הפסוק עד סופו 'והחי יתן אל לבו'. וביאר הכוונה 'והחי יתן אל לבו', שיתן אל לבו בדברים של מיתה, והיינו שמי דהספד – שמספיד אחרים, יספדיניה – יספידו אף אותו, ודיקבר – הקובר אחרים, יקברניה – יקברו אף אותו, ודישען – הטוען מיטת אחרים על כתפיו, ויטעניה – יטענה אף אותו לראש מותו, וידייל – המגביה קולו בהספד אחרים, וילגניה – ירמו קול בהספד אף עליו. ואיכא אומר, ולא ידל – מי שאינו מרים עצמו בגאווה ומטפל במתים, ידלגניה – ירוממוהו מן השמים, דבתיב (משלי כז) 'כי טוב אקר לך עלה הנה וגו' מהשפילך לפני נדיב אשר ראו עיניך, כלומר טוב שתעלה ברשות ולא בגאווה שלא ברשות, שאז ישפילוך וירחיקוך, ומשמע שאם אינו מתגאה וזכה לעלות ולא ירחיקוהו.

ברייטא בענין הספד על מתים בניחום אבלים: תנו רבנן, בשמתו שני בניו של רבי ישמעאל, נכנסו ארבעה זקנים לנחמו, רבי מרשון, ורבי יוסי הגלילי, ורבי אלעזר בן עזריה, ורבי עקיבא. סודם שנכנסו אחר המלך רבי מרשון לשאר חבובים, דעו שרבי ישמעאל חכם גדול הוא, ובקין גם באגדות, ולכן אל יתכן אחד מהם לתוך דברי

הבירו במשא ומתן של דברי תורה, שמא יבוא גם רבי ישמעאל לכך, ואבל אסור בדברי תורה. אמן לו רבי עקיבא מתוך ענוותנותו, ואני אנחם אחריו.

המשך המעשה: כשנכנסו לנחם, פתח רבי ישמעאל ואמר על עצמו, רבו עונותי, ולכן תכפיהו אכליו – באו עליו אבלויות ברציפות, ובכך הסיים רבותיו לבוא לנחמו פעם ראשונה ושניה (שתי פעמים). ולאחר דבריו נענה רבי מרשון ואמר, משה אמר לאהרן במיתת נדב ואביהוא (ויקרא י) 'ואחיהם כל בית ישראל יכבו את השריפה אשר שרף ה' והלא הדברים קל וחומר, ומה נדב ואביהוא שלא עשו אלא מצוה אחת ביום שמתו, שבאותו יום נתמלאה ידם לכהן, דבתיב (שם ט) 'ויקריבו בני אהרן את הדם אליו', כך נצטוו הכל לכבות על שריפתם, כניו של רבי ישמעאל שלמדו ולימדו אחרים וקיימו מצוות, על אחת כמה וכמה שראויים להספידם.

לאחר מכן נענה רבי יוסי הגלילי ואמר, נאמר במיתת אביה בן ירבעם (מלכים א' יד יג) 'וספרו לו כל ישראל וקברו אותו', והלא הדברים קל וחומר, ומה אביה בן ירבעם שלא עשה אלא דבר אחד טוב, דבתיב ביה בהמשך הפסוק (שם) 'וען נמצא בו דבר טוב', כך ספרו לו הכל, כניו של רבי ישמעאל על אחת כמה וכמה. מבארת הגמרא: מאי דבר טוב? שעשה אביה בן ירבעם. נחלקו בזה רבי יודא ורבי חיננא בר פפא. חד אמר, שביטל משפחתו – הנהגתו של אביו שלא לעלות לרגל, ועלה לרגל. וחד אמר, שביטל את הפרדקאות (שומרים) – שהושיב ירבעם אביו על הדרכים לשמור שלא יעלו וישראל לרגל, כלומר שכשהגיעה משמורתו לשמור, ביטלה ולא שמר, ויכול הכל לעלות.

לאחר דברי רבי יוסי הגלילי נענה רבי אלעזר בן עזריה ואמר, ירמיה התנבא לצדקיהו (ירמיה לד ה) 'בשלים תמות ובמשפחות אבותיך המלכים הראשונים (אשר היו לפניך בן) שרפו לך והיו אדון יספרו לך', והיינו ששרפו עליו כלי תשמישו ויטפידוהו בדרך המלכים, והלא דברים קל וחומר, ומה צדקתו מלך יהודה שלא עשה אלא מצוה אחת סמוך למיתתו, שהעלה את ירמיה מן המיט שאליו הפילוהו השרים על שהוביחם (שם לח א-ג), כך זכה לדברים אלו, כניו של רבי ישמעאל על אחת כמה וכמה.

לאחר מכן נענה רבי עקיבא ואמר, נאמר לענין הריגת משיח בן יוסף קודם הגאולה העתידה (זכריה יב יא) 'ביום ההוא יגדל המספד בירושלים במספד הדרדרימון (בבקעת מגידו)', ואמר רב יוסף, אלמלא תרנומא דהאי קרא, לא ידענא מאי קאמר, כלומר שלא מצינו אדם הנקרא הדרדרימון שהספיד או נספד, ותירגמו כך, בעידנא ההוא יסי מספדא בירושלים במספדא דאחאב בר עזרי דקפל יתיה הדרדרימון בר מבריימא ובמספד דיאשיה בר אמן דקפל יתיה פרעה הנידא בבקעת מגידו, ופירושו, בעת ההיא יגדל המספד על משיח בן יוסף בירושלים כשני הספדים גדולים, כהספד גדול שעשו על אחאב מלך ישראל שהרגו הדרדרימון מלך ארם ברמות גלעד (מלכים א' כב לה), ובהספד על יאשיהו בן אמן מלך יהודה שהרגו פרעה החיגר מלך מצרים בבקעת מגידו (מלכים כב כג כט).

והלא דברים קל וחומר, ומה אחאב מלך ישראל, שלא עשה אלא דבר אחד טוב סמוך למיתתו, דבתיב במיתתו (מלכים א' כב לה) 'ותעלה המלכה ביום ההוא ותמלך היה מעט במרפבה נכח ארם', שאף שנפגע החזיק עצמו זקוק במרכבה שלא יראו נפילתו ויברחו, כך זכה להספד גדול, כניו של רבי ישמעאל על אחת כמה וכמה.

מכיון שעסקה הגמרא בנבואת ירמיה לצדקיהו, היא דנה בה: אמן ליה רבא לרבה בר מרי, בתיב ביה בצדקתו שהתנבא ירמיה (ירמיה לד ה) 'בשלים תמות', וקשה שבסופו בתיב (שם לו ז) 'ואת עיני צדקתו עור', וכיצד נתקיימה הנבואה שימות בשלום. אמן ליה רבה בר מרי, הכי אמן רבי יוחנן, הנבואה התיקיימה בכך שפתי נביכנאצא ביימי, ויצא מבית האסורין, ולמחרת היום מת ונקבר בבבד.

קושיא נוספת: ואמר רבא לרבה בר מרי, בתיב ביה ביאשיהו המלך

לְמַעַן כְּשֶׁעֶזַב אֶת מִדִּין (שְׁמוֹת ד יח) לֵךְ לְשָׁלוֹם, הֵלֵךְ מֹשֶׁה לְמַצְרַיִם
וְהִצִּילָהּ, שֶׁהוֹצִיא אֶת יִשְׂרָאֵל מִשָּׁם.
הַגְמָרָא מְבִיאָה מֵאִמֶּר נֹסֵף שֶׁל רַבִּי לֹוִי: וְאִמֶּר רַבִּי לֹוִי, כָּל הַיּוֹצֵא
לֵאחֶר הַתְּפִלָּה מִבֵּית הַכְּנֶסֶת וְהוֹלֵךְ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ לְלַמּוֹד תּוֹרָה,
וְכֵן הַיּוֹצֵא לֵאחֶר הַלִּמּוּד מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ לְבֵית הַכְּנֶסֶת לְהַתְּפִלָּה,
זוֹכֵה וּמִקְבֵּל פְּנֵי שְׂכִינָה, שְׁנֵאֲמַר (תְּהִלִּים פד ח) 'לִבּוֹ מִחִיל אֵל חֵיל
יְרָאָה אֵל אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן', כְּלוּמָר הַהוֹלְכִים מִצְבֵּא אֲנָשִׁי בֵּית הַכְּנֶסֶת
שֶׁהַתְּפִלָּה עִמָּם, אֵל צְבֵּא אֲנָשִׁי בֵּית הַמִּדְרָשׁ לְלַמּוֹד עִמָּם, וְכֵן
לְהִיפֵךְ, יִזְכּוּ לִרְאוֹת פְּנֵי הַשְּׂכִינָה.
דְּרֵשָׁה אַחֶרֶת מִפְּסוּק זֶה: אִמֶּר רַב רַב הֵיִיא רַב אֲשֵׁי אִמֶּר רַב, תִּלְמִידֵי
חֻכְמִים אֵין לָהֶם מְנוּחָה אֲפִילוּ לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁכֶּשֶׁם שֶׁהָיוּ עֹמְלִים
בַּתּוֹרָה בְּעוֹלָם הַזֶּה, כֵּךְ יִהְיוּ עֹמְלִים בַּתּוֹרָה גַּם בְּעוֹלָם הַבָּא לִפְנֵי
הַשְּׂכִינָה. שְׁנֵאֲמַר 'לִבּוֹ מִחִיל אֵל חֵיל יְרָאָה אֵל אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן', כְּלוּמָר
יִלְכוּ מִחִילָם בְּעוֹלָם הַזֶּה שֶׁהוּא הַעֵסֶק בַּתּוֹרָה, אֵל חֵילָם כְּשִׁירָאוּ
אֵל אֱלֹהִים בְּעוֹלָם הַבָּא הַנִּקְרָא 'צִיּוֹן', שֶׁגַּם שֵׁם יַעֲקֹב בַּתּוֹרָה.

בְּצִיּוֹרֵי בְּפִי הַנּוֹשֵׁט – כִּחְבֵּל הַקְּשׁוֹר בַּחֹר שְׁבִתוֹרֵן הַסְּפִינָה, וְיוֹצֵא
מִמֶּנּוּ בְּקוּשִׁי. רַבִּי יוֹחָנָן אִמֶּר, בְּפִטְוֵי בְּפִי וְנֹשֵׁט – כִּחְבֵּל עֵבֶה הַנֶּתֶן
בַּחֹרֵי שְׁנֵי סְפִינּוֹת וְקוּשְׁרֵן יָחִד, שְׁאוֹתוֹ קֶשֶׁה יוֹתֵר לְהוֹצִיא מִחֻמָּת
עוֹבִיו.
הַגְמָרָא מְבִאֵרָת מַה אֹמֵר הַנֶּפֶד מִן הַמֵּת: וְאִמֶּר רַבִּי לֹוִי בְּרַחֲמֵיךָ,
הַנֶּפֶד – (הַנֶּפֶד) מִן הַמֵּת, לֹא יֵאֱמָר לוֹ 'לֵךְ לְשָׁלוֹם', אֲלֵא 'לֵךְ
בְּשָׁלוֹם', שֶׁרַק אִם הוֹלֵךְ בְּשָׁלוֹם דִּהְיִינוּ כְּשִׁישׁ בִּידוֹ מַעֲשִׂים טוֹבִים,
יִמָּצֵא שָׁלוֹם לְמַעַלָּה, וְלֹכֵן אֹמֵר לוֹ 'לֵךְ בְּשָׁלוֹם' לְסִימָן טוֹב שֶׁאֵכֵן
הוֹלֵךְ בְּשָׁלוֹם. אֲךְ הַנֶּפֶד מִן הָאָדָם הַחַי, לֹא יֵאֱמָר לוֹ 'לֵךְ בְּשָׁלוֹם',
אֲלֵא 'לֵךְ לְשָׁלוֹם', שֶׁצִּירֵךְ תְּפִלָּה עַל הַמָּקוֹם שֶׁהוֹלֵךְ אֵלָיו שִׁיחָא בּוֹ
שָׁלוֹם, אֲךְ מִכָּאֵן כִּבְר נֶפֶד בְּשָׁלוֹם. וְהַמָּקוֹר לְדַבְּרִים אֵלֶּה: הַנֶּפֶד
מִן הַמֵּת לֹא יֵאֱמָר לוֹ 'לֵךְ לְשָׁלוֹם' אֲלֵא 'לֵךְ בְּשָׁלוֹם', שְׁנֵאֲמַר לְאַבְרָהָם
אֲבִינוּ (בְּרָאשִׁית טו טו) 'וְאַתָּה תִּבְּרָא אֵל אֲבִתֶּיךָ בְּשָׁלוֹם', וּמִבּוֹאֵר שְׁלֹמֶת
אֹמְרִים 'בְּשָׁלוֹם'. וְהַנֶּפֶד מִן הַחַי לֹא יֵאֱמָר לוֹ 'לֵךְ בְּשָׁלוֹם' אֲלֵא 'לֵךְ
לְשָׁלוֹם', שֶׁהָיָה דָּוִד שְׁאֲמַר לְאַבְשָׁלוֹם (שְׁמוּאֵל ב' טו טו) 'לֵךְ בְּשָׁלוֹם', הֵלֵךְ
אֲבִשָׁלוֹם וְנִתְּלָה בְּשַׁעֲרוֹת רֹאשׁוֹ בַּעֲנַפֵּי עֵץ, וְאֵילוֹ יִתְּרֵי שְׁאֲמַר

הַדֶּרֶן עֲלֶיךָ וְאֵלּוֹ מַגְלִחִין וְסִלְקֵיךָ לֵה מַסַּכַּת מוֹעֵד קַמֵּן

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו שבט, תשי"ב

ברוקלין.

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו מערב יום ההילולא השני של כ"ק מו"ח אדמו"ר, וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע,
והנני מתחיל בבקשת סליחה כי כמדומה שלא פירש כוונתי במשלוח ההמחאה מתאמת למה שהי'
בדעתי, והוא שגם אני מעריך "גודל" הסכום, אבל לאידך גיסא מוכרח ג"כ להעריך אפשרית הקופה
שלנו, ותוכנו יסוד בסיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר בשם הצ"צ ואח"ז עשה מזה ג"כ בנין אב על עצמו, והוא
כשנמצא אחד מהמקושרים שלו במצב דחוק שלח לו כ"ק מו"ח אדמו"ר סכום פשוט ביותר וביאור
הענין אשר הצ"צ אמר שקופתו היא ע"ד מרז"ל (בב"ב ט:) כל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך, אשר
פרוטה היא מהסכום היותר קטן, ובכ"ז כיון שהיא מקופתו של איש תם וישר וכו' הרי הביאה הצלחה
מופלגה וכו' וכיון שהקופה שנמצאת עתה תחת ידי היא ג"כ ממה שנשאר מכ"ק מו"ח אדמו"ר ואני
חסיד שלו, הנה בטוח אני אשר אפילו פרוטה מקופה זו מביא ברכה להעסק אשר בה ישק[ל]עו אותה,
אבל בכ"ז כיון שכת"ר כפי השערתי הי' בחינת כפוף לכ"ק מו"ח אדמו"ר וידי"נ יותר מאשר חסיד,
שלחתי ההמחאה ע"ש שהוא קרוב להמקסימום אשר אפשר לשלוח עתה בהתאם למצב הקופה.

והמורם מהנ"ל אשר א' תקותי שלא יקפיד עלי, ב' חבל אשר לא השתמש בההמחאה, והנני
חוזר על דברי שבטח היתה מביאה הצלחה וברכה והצעתי בתקפה עומדת, ואולי שקלתי למטרופסא
על אשר עברתי על פתגם הנאמר בשם כ"ק אדמו"ר הזקן וכמ"ש במכתבי הקודם.

פליאה קצת שאינו מזכיר מאומה ממצב בריאות זוגתו ומצב בריאותו הוא, ואסיים באיחולים
לבביים לו ולזוגתו שיחיו ולמילוי מחסורם בכל הצריך להם בקרוב ולא רק די מחסורם אשר יחסר לו
אלא גם יותר מזה וכמבאור בד"ת החילוק בזה בין החיוב דדי מחסורו כו' ואי אתה מחויב להעשירו
כו' ועשירות.

בברכה.

נ"ב: מוסג"פ הר"ד מנר ה' דחנוכה אשר גם שם מדובר בענין הנוטל פרוטה וכו'.

- 1 כציפורי כפי הוושט – כחבל שיש בו קשר, ויוצא בקושי מן התוך. פ"טורי – שקושרין
2 שתי ספינות ביחד. ילכו מחיל אל חיל – שילכו מביט המדרש לבית הכנסת, ומביט
3 הכנסת לבית המדרש – אחר יראה אל אלהים בציון, יזכנו אל עליון.
4 הדרן עלך ואלו מגלחין
5 וסליקא לה מסכת מועד קטן
6 הנפטר מן החי לא יאמר לו "לך בשלום" אלא "לך בשלום" אלא "לך בשלום".
7 שהרי דוד שאמר לאבשלום "לך בשלום" – הלך ונתלה, ותרן שאמר למושה "לך בשלום" – הלך והצליח. ואמר רבי לוי: כל היוצא
8 מבית הכנסת לבית המדרש, ומבית המדרש לבית הכנסת – זוכה ומקבל פני שכינה, שנאמר: "ילכו מחיל אל חיל וראה אל אלהים
9 בציון". אמר רב חייא בר אשי אמר רב: תלמידי חכמים אין להם מנוחה אפילו לעולם הבא, שנאמר: "ילכו מחיל אל חיל וראה אל
10 אלהים בציון".

הדרן עלך ואלו מגלחין וסליקא לה מסכת מועד קטן

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה שבט, תשי"ב

ברוקלין.

שלום וברכה!

... ומי"ש במכתבו שמרגיש בעצמו שנופל ח"ו בערך המצב הקודם שלו וכו', הנה נודע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נב"מ זי"ע (בשם אביו אדני"ע) טוב פעולה אחת מאלף אנחות, ומבלי להכנס בעצם הדבר אם אמת הוא או שזהו רק דמיון אצלו ומעצת הקלוגניקער כדי להחלישו מעבודתו, הנה אינני רואה תועלת בהאנחות שלו, ותמורת זה יוסיף אומץ בעבודתו בשדה החינוך הכשר, זהו בנוגע להשפעתו על הזולת, והשנית יוסיף אומץ בלימוד החסידות, היינו פשוט לערנן אפטער חסידות מיט א ווארימקייט און א לעבעדיקייט, ואם קשה לפעול בעצמו חיות לעבעדיקייט, בלימודו בודד, הרי בטח יוכל למצוא עתה במחנה חברותא בזה ויגעת ומצאת תאמין, ובפרט שיש בכאו"א מאתנו סיועו של כ"ק מו"ח אדמו"ר שמסר נפשו על הפצת לימוד החסידות בכל המדינות ובכל המקומות ובכל הסוגי אנשים.

ומי"ש במכתבו שצריך הוא להתנהג כזקני אני"ש אף שידוע מעמדו ומצבו שאינו שייך לזה, ובכ"ז מוכרח הוא לזה כיון שזהו דרישת מקומו והאנשים אשר בו, הנה ידוע מרז"ל חברך קרייך חמרא אוכפא לגביך מוש (ב"ק צב, ע"ב) ועאכו"כ אם אמרי אינשי בענין של עלי' שצריך הוא להתאמץ בכל הכחות שיהי' מתאים למה שאומרים עליו, וגם על זה היא ההבטחה דיגעת ומצאת תאמין.

ובמי"ש בענין המחשבות המבלבלות אותו, הנה עצה היעוצה מאת נשיאנו הוא, שיהי' קבועים במוחו אותיות התורה שיוכל ללמודם בע"פ, אם בנגלה דתורה וחסידות ובטח יודע בגי"כ איזה פרקים משניות ותניא בע"פ, וועט דאס ארויסשטופען די שאינם צריכות להיות.

נהניתי לקרות במכתבו אשר ביום ההילולא יו"ד שבט דיבר לפני התלמידים מענייניא דיומא, ובטח מתכווין הוא בדבורו עם התלמידים להביאם לעניינים של פועל במצות מעשיות והשי"ת יצלחו בגו"ר ובפרט בענין נחת חסידותי מילידיו שיחיו.

בברכת הצלחה.

פרק ראשון – הכל חייבין

נאמר בתורה (שמות לב כג) 'שֶׁשׁ פְּעָמִים בְּשָׁנָה יִרְאֶה כָּל זָכוֹרֶךָ אֶת פְּנֵי הָאֵלֹהִים'. מפסוק זה למדים שחייב כל איש מישראל לעלות ולהיראות בעזרה בשלשת הרגלים – בחג המצות, בחג השבועות, ובחג הסוכות. העולה לרגל מחויב להביא עימו שלשה קרבנות: עולת ראיה, שלמי חגיגה ושלמי שמחה. בפרק זה יתבארו דיניהם של מצות ראיה ושל קרבנות אלו.

משנה

משנתנו מבארת מי חייב בראייה ומי פטור ממנה, וכמה צריך להיות שוים של עולת ראיה ושלמי חגיגה: **הכל חייבין בראייה** – להיראות בעזרה בשלש רגלים ולהקריב עולת ראיה, חוץ פתוש, ושופה, וקמן, שאין בהם דעת ופטורים מכל המצוות. וכן טומטום – מי שמקום ערוותו אטום ומכוסה בעור, ואין ניכר בו אם זכר הוא או נקבה, ואֶדְרוֹגִינִים – מי שיש לו גם אברי זכרות וגם אברי נקבות, וְנָשִׁים, וְעֵבְרִים כְּנַעֲנִים שְׂאֵינָם מְשֻׁחָרְרִים – שלא הוצאו לחפשי, וְהַחֲזִיר – שאינו יכול להלך ברגליו, וְהַסּוּמָא – העיוור, וְהַחֲזִלָּה, וְהַקֶּן, וְכִי שְׂאֵינוּ יָכוֹל לַעֲלוֹת בְּרִגְלָיו מִירוּשָׁלַם לעזרה מחמת שהוא מפונק ומעונג, אפילו אם הוא בריא בגופו. וטעם הפטור של כל אלו יתפרש בגמרא.

אִיֵּהוּ קָמֵן שְׁפוֹטִים אֲבִיו ואמו מלחנכו במצות ראיה אפילו מדרבנן, כִּל שְׂאֵינוּ יָכוֹל – שאין בו כח אפילו כדי לרַכֵּב עַל בְּתֻמִּין שֶׁל אֲבִיו וְלַעֲלוֹת מִירוּשָׁלַם לְהֵרֶת – לעזרה, דְּכִי בֵּית שְׂמָאִי. וְבֵית הַלֵּל אֲמָרִים, כִּל שְׂאֵינוּ יָכוֹל לֵאחֹז בִּידֵּי שֶׁל אֲבִיו וְלַעֲלוֹת בְּרִגְלָיו מִירוּשָׁלַם לְהֵרֶת הַבֵּית, אִין אֲבִיו חַיִּיב להעלותו, אפילו מדרבנן, ולמדו בית הלל דבר זה ממה שְׂנַאֲמָר (שמות כג ד) 'שֶׁשֶּׁשׁ רְגְלִים, ולא נאמר 'שֶׁשֶּׁשׁ פְּעָמִים, ומשמע שדין זה תלוי ברגלם, שרק מי שיכול ללכת ברגליו לעזרה מחויב בראייה, אך מי שאינו יכול ללכת ברגליו בלבד, אלא צריך משענת, פטור מראיה. וכיון שגדול שאינו יכול ללכת ברגליו פטור מהתורה, לא חייבו חכמים להנך קטן שאינו יכול ללכת ברגליו.

המשנה מביאה מחלוקת כמה צריך להיות שוים של הקרבנות שמביאים בעליה לרגל: **בית שְׂמָאִי אֲמָרִים, הָרֹאִיָּה** – קרבן עולת ראיה שמביא גדול שעולה לרגל, צריך להיות שוה לפחות שְׁתֵּי מעות כֶּסֶף, וְהַחֲזִיגָה – קרבן שלמי חגיגה צריך להיות שוה לפחות מֶעֶה כֶּסֶף. וְבֵית הַלֵּל אֲמָרִים להיפך, שקרבן הָרֹאִיָּה שוויו לפחות מֶעֶה כֶּסֶף, וְקָרְבַּן הַחֲזִיגָה שוויו לפחות שְׁתֵּי מעות כֶּסֶף.

גמרא

שנינו במשנה 'הכל חייבים בראייה'. מבררת הגמרא: המילה 'הכל', לֵאמֹר מֵאִי – את מי היא באה לרבות שחייב בראייה. משיבה הגמרא: לֵאמֹר – לרבות מי שְׁחָצִיו עֶבֶד וְחָצִיו בֶּן חֹרִין, כגון ששנים קנו עבד בשותפות, ואחד מהם שחרר את החלק שיש לו בעבד, ונעשה האיש חציו עבד וחציו בן חורין, שהוא חייב בראייה מחמת שחציו בן חורין.

מקשה הגמרא: וְלִשְׁתֵּי רִבֵּינָא דְאָמָר (להלן ד.) שְׁמִי שְׁחָצִיו עֶבֶד וְחָצִיו בֶּן חֹרִין פְּטוּר מִן הָרֹאִיָּה, ודייק כן ממה ששנינו במשנה שעבדים שאינם משוחררים פטורים, שמשמע שכל שאינו משוחרר לגמרי הרי הוא פטור, אם כן תיבת 'הכל' לֵאמֹר מֵאִי – את מי היא באה לרבות.

מתרצת הגמרא: לֵאמֹר מי שהיה חוץ ביום הראשון של הרגל, וְנִתְפַּשֵּׁט – התרפא ביום השני, שהוא חייב לעלות ביום השני. הגמרא חוזרת ומקשה על התירוץ: שנינו להלן (ט) שמי שלא הקריב את קרבנות החג ביום הראשון, מקריב באחד הימים האחרים. ונחלקו בגמרא (ס) בביאור דין זה, רבי יוחנן סובר שעיקר חיוב ההקרבה הוא רק ביום הראשון, וימי החג כולם אינם אלא תשלומין לחיוב של יום הראשון, וממילא מי שלא היה חייב ביום הראשון שוב אינו חייב בימים האחרים. ורבי אושעיא סובר שימי החג הם תשלומין זה לזה, וגם מי שלא היה חייב ביום הראשון, מתחייב בכל אחד מהימים האחרים. ואם כן, הִנֵּיחָא לְמָאן דְאָמָר – תירוץ זה מובן לשיטת רבי אושעיא הסובר שימי החג כולן תְּשֻׁלְמִין זֶה לָזֶה, שלשיתו חוץ ביום הראשון והתרפא ביום השני חייב. אָמַר לְמָאן דְאָמָר – לרבי יוחנן הסובר שימי החג כולן תְּשֻׁלְמִין דְרֵאשׁוֹן – של היום הראשון, ולשיתו מי שהיה חוץ ביום הראשון והתרפא ביום השני אינו מתחייב בהקרבה, אם כן עדיין קשה. תיבת 'הכל' לֵאמֹר מֵאִי – את מי היא באה לרבות. מתרצת הגמרא: לרבי יוחנן, תיבת 'הכל' באה לֵאמֹר – לרבות מי שהוא סוּמָא בְּאַחַת מְעִינֵי, שהוא חייב בראייה, ואין דינו כסומא בשתי עיניו שפטור. ולפי תירוץ זה, משנתנו היא דִּלָּא כִי הָאִי תָנָא – שלא כדעת תנא זה שבברייתא, דְתַנִּיא, וְיִחָזֵן בֶּן דְּהִבְאִי אֲמָר מִשּׁוּם רִבֵּי יְהוּדָה, סוּמָא בְּאַחַת מְעִינֵי פְטוּר מִן הָרֹאִיָּה. ולמד דבר זה ממה שְׂנַאֲמָר (שמות לד כג) 'שֶׁשֶּׁשׁ פְּעָמִים בְּשָׁנָה יִרְאֶה כָּל זָכוֹרֶךָ אֶת פְּנֵי הָאֵלֹהִים', והכתיב של תיבת 'יראה' הוא בניקוד 'ירָאָה', דהיינו שהאדם יִרְאֶה את פני האדון ה', ומסורת הקריאה היא 'ירָאָה', דהיינו שהאדם יִרְאֶה לפני ה', שה' בא לראות את האדם, והקיש בזה הכתוב את ראיית האדם לראיית האדון ה', ללמד שְׁבִדְרָה שְׁהָאֲדוֹן בָּא לִרְאוֹת את האדם, כֶּךָ – באותה הדרך בָּא ה' לִירְאוֹת – להיראות על ידי האדם, מֵה – כשם שהאדון בא לִרְאוֹת את האדם בְּשְׁתֵּי עֵינָיו, שהרי ראייתו של ה' שלימה היא, אָף הַרְאִיה שְׁהוּא בָא לִירְאוֹת על ידי האדם, תהיה בְּשְׁתֵּי עֵינָיו של האדם. וממילא התמעט מי שאינו רואה בעינו האחת, שהוא פטור מראייה.

הגמרא מתרצת תירוץ נוסף על הקושיא שהקשו לעיל מדברי רבינא: וְאִיִּכְעִית אִימָא, שאכן לעולם התירוץ הוא דְּרֵאמָרִי מְעִינָא – כמו שאמרנו מתחילה, שהמשנה באה לרבות חציו עבד וחציו בן חורין. וְדִקָּא קִשְׁיָא לָךְ הָא דְרֵבִינָא – ומה שהקשית על כך מדברי רבינא הסובר שהוא פטור מראייה, לֹא קִשְׁיָא, כָּאן – מה ששנינו שעבדים שאינם משוחררים פטורים, ופירש רבינא דהיינו חציו עבד וחציו בן חורין שפטור מראייה, הרי זה כְּמִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה – כדעה הראשונה ששנו בית הלל, שסברו בתחילה שמי שהוא חציו עבד וחציו בן חורין אין האדון חייב לשחררו, ולכן הוא פטור מראייה, ואילו כָּאן – ברישא ששנינו 'הכל חייבין', והכוונה היא לרבות חציו עבד וחציו בן חורין שחייב, הרי זה כְּמִשְׁנָה אַחֲרֹנָה – כדעה האחרונה ששנו בית הלל, שחזרו בהם והודו לדברי בית שְׂמָאִי, שמי שחציו עבד וחציו בן חורין בית דין כופים את האדון לשחררו, ולכן גם קודם שהשתחרר לגמרי הרי הוא כאילו משוחרר, וחייב בראייה.

ומחלוקת זו של בית שְׂמָאִי ובית הלל נשנתה במשנה (גיטין מא.), דְתַנּוּ, מִי שְׁחָצִיו עֶבֶד וְחָצִיו בֶּן חֹרִין, עֹבֵד אֶת רְבִי יוֹם אָחֶה, שבאותו יום מעשיו לרבו, וְאֵת עֲצָמוֹ יוֹם אָחֶה, ובאותו יום מעשיו לעצמו, דְּכִי בֵּית הַלֵּל אֲמָרִי לָהֶם בֵּית שְׂמָאִי,

לא לעשות חשבון שילד נוסף יביא לידי הוצאות נוספות – כי בוודאי יכול הקדוש-ברוך-הוא לזון ולפרנס ילד יהודי נוסף, כשם שזן ומפרנס את העולם כולו!

משחת י"ז שבט ה'תשד"מ

קצז

חייבן בראייה – פירש רש"י: במצות "יראה כל זכורך". וחקשה הרב רבינו אלחנן: **דהא תני בסמוך**, בית שמאי אומרים: הראייה שתי כסף, משמע דבקרבן מיירי, ותו, **דחייבא בגמרא**: הערל וטמא פטורין מן הראייה, בשלמא טמא – דכתיב (דברים יב) "ובאת שמה" כל שישנו בביאה ישנו בהבאה, ועוד אמרין בירושלמי ריש מכליתין: במה דברים

אמורים – בראיית קרבן, אבל בראיית פנים בעורה
הכל יחיבין כמו בדקלה, האנשים והנשים והטף.
והו: תניא בגמרא, רבי יוסי אומר: שלש מצות
נצטוו ישראל בעלייתן לרגל: ראייה ושמוחה
והניגוד. יש בראייה שאין בשותיון – שהראייה
כולה כליל. משמע דסתם ראייה בקרבן מיירי על
כן נראה לרבינו תם דמתניתין מיירי בקרבן
ובעורה. ורש"י דנקט בראיית פנים בעורה – נקט
חזא דמשמע תרי, ולפטורא וכולוה אתא, דאף
בראיית פנים בעורה פטורי, וכל שכן בראיית פנים
בקרבן. וגם יש לשייב, דמתניתין משמע ליה
דבראיית פנים נמי איירי, דקתני בסמוך: איהו קטן
– כל שאין יכול לילך כו', משמע דבמקור איירי

ביה קאמר, אלמא: בראיתא פנים בעורה איירי,
 שאניו יכול לילך לשם. ומיהו, שיטת הירושלמי
 לא יתכן לפי שיטת שמעתתא שלנו ממני דברים
 הרבה. והתם יליף מהקהל לחיוב ואנן לא יליפין
 מניה רק לפטור דרשר. ואוע' דאדמרינן לקמן:
 סלקא דעתך אמינא, נילף אחיה ראה מהקהל –
 מזה להלן נשים חיובת כו', מכל מקום מחדתם
 שמעין דלפי האמת דלא יליפין מהקהל לחיוב.
 ועוד: הדיכ מחיבינן שנים בראיתא פנים בעורה
 מראיה דקהל? דהא "ולא ירא" הוא דמוקמין
 לקמן בראיתא פנים לקרבן, וממעטין נשים
 מ"מזכור". ועוד קאמי ליה. דאדמרינן לקמן (ו.א.)
 מאן אייתיה – אמו דמחייבת בשמחה אייתיה, ולא
 קאמר דמחייבא בראיתא עורה. משמע דפטוריה
 ועוד: בגמרא דקאמר שפטורה מראיה וחיית
 בשמחה, לפי שיטת הירושלמי הוה מצי למימר
 שחיבת בראיתא עורה. אלא דאי כולי שמעתין
 מוכח דפטיר בכלול ראה, כדפרישית.
 חוץ מחדש שוטה וקטן – אין למדן פן.
 הכללות אפילו במקום שנאמר בו חוץ, כדאמרין
 בריש "בבל מערבין" (עירובין כו.א), דהא תנא
 ושירי קמקנן ובורס ומי שאין לו קרקע. ומיהו, אי
 משום הני – לא שירא דהוה; דפטול דגופא
 קחשיב, לאפוקי דהוה דפטולן מחמת דהא אחי הוה.
 משום אונמותו. וכי תימא: דהא איבא חרש באזנו
 אחת הדיגר ברגלו אחת, ובעלי קבין! כל הני
 מכללא אתיין. וטמא פשיטא ליה לפי שאניו
 בביאה – אינו בהבאה. וערל מרבינן בגמרא כי
 טמא, ואלבאי דרבי עקיבא. ואבנן כל הני
 דמתניתין – רבוטאן אשמעטין, דבעינו מעוטא

תקנתם

אמר (ביצה ט"א) אין קריבין ביום טוב – אין קריבין עד למחר בחול ומועד, אך קשה לומר: (ט"א) גבי חירג שנתפשט בשני? ויש לומר: הדהם גברא לא חזי, הלכך כיון דלא חזי בראשונה ידיו, ודומה לו מצינו בפסחים פ"ב "אלו דברים" (ע"ב) גבי חגיגה פעמים ששה פעמים שבעה, כיון דמחמת יום הוא דאתי, כדפרשית. וליכא למימר דלמאן דאמר נדנדים נדבות אינן ביצה (י"ב), משמע דמדאורייתא הוא, דהא שתי הלחם (ולחם הפנים) לא דחו יום טוב? וכי "שתי מדות" (ט"ג, ט"ד) אמר: אף על גב דלא סמיך קריבין – מכל מקום דמיא לחזקן בנב. יאשיהו רוק, ר' לראיית פנים עמוד.

דן קאמר איפכא, כדדייק בגמרא (ד, א) מלשון שאינן משוחררים דחצי עבד פטור, מ"מ מתוך זקא לא חש אלישנא דעבדים שאינן משוחררים.

ממיניה: כולן תשלומין דראשון. והבא גברא לא חזי הוא וכין דלא חזי בראשון לא חזי בשני. אשונה ונתפשט בשניה! דהא – פשיטא הוא.

בשתי עיניו – אף אתה בא לראותו בשתי עיניך. ולא יתכן לר"ת, דהא לא שייך ביאה גבי ודום! על קן גרים ובינו תם: יראה יראה, מה לראות בשתי עיניו, שאדם בא להחזירות לפני חסם כ"ב, דדרשינאו תרייזו, מקרא ומסורת, דהבא כי חרדי ניגדו, אבל התם כל חזרא חלוק

הפּל

הַפֶּלֶל

חִיבִין בְּרֵאִיָּה, חוּץ מִחֲרָשׁ, שׁוֹמְרֵי, וְקָטָן, וְטוֹמְטוֹם, וְאַנְדְּרוֹגִינוֹם, וְנָשִׁים, וְעֶבְדִּים שְׁאִינִם מְשׁוֹחֲרָרִים, הַחִיגָה, וְהַפְּסוּמָה, וְהַחֲלֹלָה, וְהַזְקָן, וּמִי שְׁאִינוּ יָכוֹל לַעֲלֹת בְּרִגְלָיו. אִיזוֹהוּ קָטָן - כָּל שְׁאִינוּ יָכוֹל לְרִבּוֹב עַל כַּתְּפֵיו שֶׁל אָבִיו וְלַעֲלֹת מִירוּשָׁלַיִם לְהָר הַבַּיִת, דְּבָרֵי בֵּית שְׁמַאי. וּבֵית הַלֵּל אומרים: כָּל שְׁאִינוּ יָכוֹל לֵאחֹז בְּדָוִד שֶׁל אָבִיו וְלַעֲלֹת מִירוּשָׁלַיִם לְהָר הַבַּיִת, שְׁנֹאמַר: "שֶׁלֶשׁ רִגְלִים". בֵּית שְׁמַאי אומרים: הָרֵאִיָּה שְׁתֵּי כֶסֶף, וְהַחִיגָה מְעָה כֶסֶף. וּבֵית הַלֵּל אומרים: הָרֵאִיָּה מְעָה כֶסֶף, וְהַחִיגָה שְׁתֵּי כֶסֶף.

גמרא "הכל" לַאֲתוּי מֵאִי? לַאֲתוּי מִי שִׁחְצִיו עֶבֶד וְחִצְיו בֶּן חוֹרִין. וְלִרְבִּנָּא, דֹּאמַר: מִי שִׁחְצִיו עֶבֶד וְחִצְיו בֶּן חוֹרִין פְּטוּר מִן הָרֵאִיָּה, "הכל" לַאֲתוּי מֵאִי? לַאֲתוּי חִיגָה בְּיוֹם רֵאשׁוֹן וְנִתְפַּשֵּׁט בְּיוֹם שֵׁנִי. הֵנִיא לְמֵאֵן דֹּאמַר בּוֹלֵן מִתְּשֻׁלְמִין זֶה לָזֶה, אֵלֶּא לְמֵאֵן דֹּאמַר בּוֹלֵן מִתְּשֻׁלְמִין דִּרְאשׁוֹן - "הכל" לַאֲתוּי מֵאִי? לַאֲתוּי סוּמָא בְּאַחַת מְעִינֵיו. וְדָלָא כִּי הָאִי תַנָּא. דִּתְנִינָא, וְיִתְנֵן בֶּן דִּבְכָּאִי אומַר מִשּׁוּם ר' יְהוֹדָה: סוּמָא בְּאַחַת מְעִינֵיו פְּטוּר מִן הָרֵאִיָּה, שְׁנֹאמַר: "רֵאָה" "רֵאָה" - בְּדֶרֶךְ שֶׁבֵּא לִרְאוֹת קֵד בָּא לִרְאוֹת, מַה לְרְאוֹת בְּשְׁתֵּי עֵינָיו - אֵפֶר לִרְאוֹת בְּשְׁתֵּי עֵינָיו, וְאִפְעִית אֵימָא: לַעֲלוֹם בְּדֹאמְרֵי מַעֲפָרָא, וְדָקָא קִשְׁיָא לָךְ הָא דִּרְבִּנָּא - לֹא קִשְׁיָא; בָּאן - בְּמִשְׁנֵה רֵאשׁוֹנָה, בָּאן - בְּמִשְׁנֵה אַחֲרוֹנָה. דִּתְנֵן: מִי שִׁחְצִיו עֶבֶד וְחִצְיו בֶּן חוֹרִין - עוֹבֵד אֶת רַבּוֹ יוֹם אֶחָד וְאֵת עֲצֻמוֹ יוֹם אֶחָד, דְּבָרֵי בֵּית הַלֵּל. אַמְרוּ לָהֶם בֵּית שְׁמַאי:

תקנתם

אנאמר (ביצה י"ט, א) אין קריבין ביום טוב – אין קריבין עד למחר בחול ומועד. אין קשה לומר: (ט"ז, א) גבי חירג שנתפשט בשני? ויש לומר: הדהם גברא לא חזי, הלכך כיון דלא חזי בראשונה יד. ודומה לו מצניו בפסחים בפרק "אלו דברים" (נ"ב, ב) חגיגה פעמים ששה פעמים שבעה. כיון דחממתו יתייב הוא דאתי, כדפרישית. וליכא למימר דלמאן דאמר נדרים נטרבות איני ביצה (כ"ב, א) משמע ומדאוריתא, וקא חזי להם (לחם הפנים) לא יד דרום יתייב וכו' (שם "שחרית" נ"ג, א) אין לו לומר: אין על גבי דלא סמיך עליה – מכל מקום מליחין דאמר נבנ.

לראיית קרבן, רק לראיית פנים בעזרה.

יִקְרָא לֹא חֹשׁ אֱלִישָׁנָא דַּעֲבָדִים שְׁאִינָן מִשְׁוֹחֲרִים.

אשונה ונתפשט בשניה! דהא – פשיטא הוא.

בשתי עיניו – אף אתה בא לראותו בשתי עיניך. ולא יתכן לר"ת, והא לא שייך ביאה גבי ודום! על כן גריס רבינו תם: יראה יראה, מזה לראות בשתי עיניו, שאדם בא להתראות לפני

זים כו,ב) דדרשיניהו תרוייהו, מקרא ומסורת, דהכא כי הודי נינהו, אבל התם כל חדא חלק

תקנתם

תקנתם

חגיגה דף ב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קצט

מדבר, פטור מראייה.
הגמרא מבררת את דברי הברייתא. שואלת הגמרא: ומאי – מנין
דמי שמדבר ואינו שומע והו הנקרא חרש, ומי ששומע ואינו מדבר
והו הנקרא אלם. משיבה הגמרא: דכתיב (תהלים לח יד), 'ואני כחרש
לא אשמע ובאלים לא יפתח פי', הרי שהפסוק קורא למי שאינו
שומע 'חרש', ולמי שאינו מדבר 'אלם'. ביאור נוסף: ואיכתי
אימא, הטעם שמי ששומע ואינו מדבר נקרא 'אלם', שהוא
כדאמרי אינשי – כמו שרגילים האנשים לומר על אדם השומע
ואינו יכול לדבר שאשתקל מילוליה – ניטל כח דיבורו, ו'אלם'
הוא נוסריקון של 'אישתקל מילוליה'.
התבאר לעיל, שמדברי המשנה משמע שרק חרש שאינו שומע
ואינו מדבר פטור מראייה, אבל המדבר ואינו שומע או השומע
ואינו מדבר, חייב בראייה.
הגמרא מקשה סתירה מברייתא על כך: והתניא בברייתא,
המדבר ואינו שומע או השומע האנשים המדבר, פטור מראייה, ולא
כמו שדייקנו ממשנתנו, שהם חייבים בראייה.
מתרצת הגמרא: אמר רבניא, ואיתימא – ויש האומרים שמועה זו
בשם רבא, משנתנו פסורי מיתפרא – יש ללמוד אותה כאילו היא
חסירה, והכי קתני – וכך יש לשנות בה, הכל חייבין בראייה
ובשמעה – לשמוח בחג, חוץ מחרש כל שהוא, כגון חרש המדבר
ואינו שומע או השומע ואינו מדבר, שהוא פטור מן הראייה. ואף
על פי שחרש כזה פטור מן הראייה, מכל מקום הוא חייב בשמעה.
ואת שאינו לא שומע ולא מדבר – ואילו מי שהוא חרש גמור,
שאינו שומע ואינו מדבר, וכן השומע וכן הקטן, הרי הוא פטור אף
מן השמעה – ממצות שמחה, דהיינו מהקרבת קרבן שלמי שמחה,
הואיל והחרש הגמור והשוטה והקטן פטורים מכל המצות
האמורות בתורה, משום שאין להם דעת. ואם כן, מה שמוכח
מהמשנה שרק חרש שאינו שומע ואינו מדבר פטור, היינו לענין
שמחה ולא לענין ראייה, וממילא לא קשה על כך מהברייתא.
מביאה הגמרא ראייה לדברי רבינא: תניא נמי הכי, הכל חייבין
בראייה ובשמעה, חוץ מחרש המדבר ואינו שומע או שומע ואינו
מדבר, שפטורין מן הראייה. ואף על פי שאם אינו שומע או אינו
מדבר פטור מן הראייה,

תקנתם את רבו – עשיתם תקנה שלימה לאדון, שהוא אינו מפסיד
כלום ממה שהוא ראוי לקבל, ואת העבד עצמו לא תקנתם, שאף
אם יש לו תקנה בכך שעובד לעצמו יום אחד, מכל מקום אין לו
תקנה לענין פריה ורביה, שהרי לישא שפחה אינו יכול, משום צד
החירות שבו, שישאל אסור בשפחה, וגם לישא בת חורין אינו
יכול, משום צד עבדות שבו, שעבד אסור לישא בת חורין. לכתיל
– ואם תאמר שיתבטל ממצות פריה ורביה, והלא לא נברא העולם
אלא לפריה ורביה, שנאמר (ישעיה מה יח) 'לא תהו בראיה, לשבת
יצרה', כלומר שהקב"ה לא ברא את העולם שיהיה ריק בלא ישוב
בני אדם, אלא בראו כדי שיהיה בו ישוב על ידי שילדו וולדות
ויקימו את העולם. אלא לדעת בית שמאי, מפני תיקון העולם
תיקנו חכמים, שבפנין את רבו ומשחררו ועושה אותו בן חורין
שלם, ונותב לו העבד לאדון ששך חוב על חצי קמיו – על דמי חציו.
וחורו בית הלל להורות כדברי בית שמאי, שאכן כופין את רבו
לשחררו, ואלו הם דבריהם במשנה אחרונה.
שנינו במשנה: הכל חייבים בראייה חוץ מחרש שומע וקטן כו'.
מדייקת הגמרא: קתני – התנא שנה חרש שוטה וקטן ביחד, ומשמע
שחרש הוא דומיא לשומע וקטן – דומה לשוטה וקטן, דהיינו שהוא
פטור מראייה מאותו הטעם שהם פטורים, מה – כשם ששומע וקטן
פטורים משום דלא בני דעה – שאין בהם דעת, אף חרש פטור
מראייה משום דלא בני דעה הוא – שאין בו דעת. וקא משמע לן –
השמיענו התנא בזה, שחרש הפטור מראייה הוא חרש שאינו
שומע ואינו מדבר, כדתנן (תרומוט פ"א מ"ב), חרש שדיקרו עליו חכמים
בכל מקום שהוא פטור מהמצוות, הוא חרש שאינו שומע ואינו
מדבר, שכך מקובל לחכמים שמי שאינו שומע ואינו מדבר אינו בן
דעת. הא – הרי שאם הוא מדבר ואינו שומע, או אם הוא שומע
ואינו מדבר, חייב בכל המצוות שבתורה ובכללם בראייה, כיון
שיש בו דעת.
ומוסיפה הגמרא לפי זה: לפי דברים אלו, תנינא להא דתני רבנן –
שנינו במשנה את הדין האמור בברייתא, המדבר ואינו שומע והו
הנקרא חרש, שומע ואינו מדבר והו הנקרא אלם, וזה וזה – בין
החרש ובין האילם, הרי הן כפסוקין לכל דבריהם – הרי הם חייבים
בכל המצוות כאדם פיקה, ששומע ומדבר. והרי זה כמו ששנינו
במשנתנו, שרק חרש הדומה לשוטה, דהיינו שאינו שומע ואינו

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו שבט תשי"ב
ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"נ וכי' מוה"ר יהודה שי

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מח' שבט ופ"נ המוסג"ב אשר נקרא בעת רצון על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר
זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

ת"ח על הבשו"ט אשר מודיע מההתועדות של תלמידי הישיבה וחילוק ששה סדרי משנה בין
התלמידים, וכותב שהוא לערך כ"ד פרקים לכאוי"א, ולכאורה זהו רב מכדי מדת תלמידים מכתות
הנמוכות אשר מזכיר במכתבו, ואל בינתם אשען אשר יסדרו הדבר באופן המתאים לפי כשרונותיהם.

... בטח יודע מהבאים מכאן ע"ד מה שנדבר בעת התועדות יו"ד שבט בענין את"ה (איגוד
תלמידי הישיבות) ובודאי יסדר הדבר באופן המתאים.

בברכת בריאות הנכונה.

מכל מקום הוא חייב בשמחה. ואת – ואילו חרש שאינו לא שומע
ולא מדבר, וכן שופה וקטן, פטורין אף מן השמחה, הואיל ופטורין
מכל המצות האמורות בתורה.
הבאר לעיל, שמי שמדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר,
פטור מראייה וחייב בשמחה. מקשה הגמרא: מאי שנא – מדוע
שונה הדין לענין ראיה דפטורי – שהם פטורים, ומאי שנא לענין
שמחה דמחייבי – שהם חייבים.
מתרצת הגמרא: לענין ראיה נמר – לומדים גזירה שוה 'ראיה'
'ראיה' מהקהל, דכתיב במצות הקהל (דברים לא יב) 'הקהל את העם
האנשים והנשים והטף, וכתוב לגבי הקהל (שם לא יא) 'כבא כל
ישראל לראות' בלשון ראייה, וגם במצות ראייה נאמרה לשון
ראיה, שנאמר (שמות כג ד) 'יראה כל וכו' וכו', ולומדים בגזירה שוה,
שכשם שבקהל המדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר
פטורים, כך גם בראייה.
והזרת הגמרא ושואלת: והתם – שם במצות הקהל עצמה, מנלן
שהם פטורים. משיבה הגמרא: דכתיב בהקהל (דברים לא יב) 'למען
ישמעו ולמען ילמדו' ותנא, 'למען ישמעו' פטור למדבר ואינו שומע,
שהוא פטור, 'למען ילמדו' פטור לשומע ואינו מדבר, שהרי מי
שאינו מדבר אינו יכול ללמוד.
מקשה הגמרא: למימרא דכי לא משתעי לא נמר – האם רצונך
לומר שכיון שהאילים אינו מדבר אינו יכול ללמוד, והא הנהו דברי
אילמי דהוו בשבטותיה דרבי – והרי אותם שני אילמים שהיו
בשבטותו לא רבי, והם היו בני ברתיה – בני בתו דרבי יוחנן בן
גודגא, ואמר לה, ויש אומרים שהיו בני אחתיה – בני אחותו
דרבי יוחנן, דכל אמת דהוה עיל רבי לבי מדרשא – בכל פעם שהיה
רבי נכנס לבית המדרש, הוה עילי ויתבי (קמיהו) [קמיה] – היו
נכנסים ויושבים לפניו, ומניידי ברישיהו ומרחשין שפותיהו – והיו
מנענעים בראשם והיו שפתותיהם רוחשות, ובעי רבי רחמי עליהו
ואיתסו – וביקש רבי רחמים עליהם ונתרפאו, ואשכח דהוה נמדי
– וגמצא שהיו יודעים הלכתא – משניות, וספרא – הברייתות של
חמישי ויקרא, וספרי – הברייתות של ר' חמשי במדבר ודברים,
ובולה הש"ס, וגובה שהאילים יכול ללמוד.
מתרצת הגמרא: אמר מר זוטרא, קרי ביה – דורשים את הפסוק
כאילו נאמר בו 'למען ילמדו', שהוא לשון ללמד לאחרים, והאילים
אינו יכול ללמד לאחרים, ולכן מתמעט ממצות הקהל, אף שיכול
ללמוד בעצמו.
רב אשי אמר, גם בלי הקושיא מאותם שני אילמים ודאי שהמיעוט
מ'למען ילמדו' הוא, דאי סלקא דעתך – שאם תעלה בדעתך
שהמיעוט הוא מהפסוק בדרך קריאתו 'למען ילמדו', ונפרש
שהתנא סובר שבין דלא משתעי לא נמר – כיון שהאילים אינו
מדבר אינו יכול ללמוד, אם כן יקשה, הרי מ'למען ישמעו' למדו
שמי שאינו שומע פטור, ובודאי הטעם הוא שבין דלא שמע לא
נמר – שכיון שאינו שומע אינו יכול ללמוד, ואם כן האי מ'למען
ישמעו' נפקא – ניתן ללמוד גם את הפטור של אילם מ'למען
ישמעו', שהרי גם הוא אינו יכול ללמוד, ומדוע צריך למעטו
מ'למען ילמדו'. אלא ודאי שהאילים יכול ללמוד, ואינו מתמעט
מ'למען ישמעו', והמיעוט של אילם מ'למען ילמדו' הוא, כיון
שאינו יכול ללמד לאחרים.
הגמרא מביאה דין נוסף במצות ראייה שנלמד מהקהל: אמר רבי
תנחום, חרש באינו האחת פטור מן הראיה, שנאמר בהקהל (דברים
לא יא) 'תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם, ולא
נאמר 'באזנם' לשון חיד, משמע שתי אזנים, ומכאן שמי שאינו
שומע בשתי אזניו פטור מהקהל, ולומדים בגזירה שוה שגם
מראייה הוא פטור.
מקשה הגמרא: והרי האי – תיבת 'באזניהם' מבעי ליה – נצרכת כדי
ללמוד שה'הקהל' יהיה באזניהם דפולחו – של כל ישראל, שצריך
להקהיל את כל ישראל, ואין ניתן ללמוד ממנה דרשה זו.
מתרצת הגמרא: הדין ההוא שצריך להקהיל את כל ישראל,
מהתיבות 'נגד כל ישראל' נפקא – הוא נלמד, ולא מתיבת
'באזניהם'.
דוחה הגמרא את התירוץ: אי – אם הלימוד הוא רק מנגד כל
ישראל, הוה אמרינן – הייתי אומר שהם יוצאים ידי חובה אף על

גב דלא שמעי – אף אם אינם שומעים מחמת שהם נמצאים מרחוק,
ולכן כתב רחמנא – כתבה התורה 'באזניהם', והוא דשמעי – ללמוד
שרק אם שמעו יצאו, ואם כן אין 'באזניהם' מיותרת לדרשה.
מתרצת הגמרא: הדין ההוא שצריכים כל ישראל לשמוע, מ'למען
ישמעו' נפקא, ולא מ'באזניהם'.
דין נוסף בידי ראייה: אמר רבי תנחום, חירג בגלוי האחת פטור מן
הראיה, שנאמר (שמות כג ד) 'ש'לש רגלים תחג לי בשנה, ולא נאמר
'פעמים', לרמוז שרק מי שיכול לעלות ברגליו חייב, אבל אם צריך
משענת כדי לעלות פטור.
מקשה הגמרא: והא תיבת 'רגלים' מבעי ליה פטור לבעלי קבין –
נצרכת למעט קטועי רגליים, שלוקחים חתיכת עץ קטנה ונותנים
מוך בראשה ומשענים עליה את הרגל, ואינה מיותרת למעט את
החירג ברגליו אחת.
מתרצת הגמרא: הדין ההוא קבין פטור מ'פעמים' נפקא,
ולא מ'רגלים', דתנינן, נאמר בתורה (שמות כג ד) 'ש'לש פעמים בשנה
יקרא כל וכו' וכו', אין 'פעמים' אלא מלשון רגלים, דהיינו אדם שיש
לו רגלים, ולא בעלי קבין. ומביאה הברייתא מקומות נוספים
שמצינו 'פעמים' מלשון רגלים, וכן הוא אמר (ישעיה כו) 'תקמסנה
רגל רגלי עני פעמי דלים', דהיינו רגלי דלים, ואמר (שיר השירים ז ב),
'מה יפו פעמך בנעלים בת נדב', שהלשון 'פעמים' שייכת במי
שיש לו מנעלים, כלומר שרגליו שלימות.
הגמרא מביאה דרשה לענין עליה לרגל מהפסוק שהובא לעיל:
דרש רבא, מאי דכתיב – מה כוונת הכתוב 'מה יפו פעמך בנעלים'
בת נדב, כמה נאין רגליהו של ישראל בשעה שעולין לרגל. ונקרא
שמה של כנסת ישראל 'בת נדב', מפני שהיא בתו של אברהם
אבינו שנקרא נדב, על שם שנדבו ליבו להכיר את בוראו, שנאמר
(תהלים מו) 'נדב עמים נאספו עם אלהי אברהם', 'נדבי עמים' הם
הגרים, שמתנדבים מבין העמים לקבל עליהם עול מצוות,
ונאספים ומצטרפים לעם אלהי אברהם. ומדייק רבא, מדוע נאמר
רק 'אלהי אברהם', וכי הקב"ה הוא רק אלהי אברהם ולא אלהי
יצחק ויעקב, אלא שלגבי הגרים נקרא אלהי אברהם מפני
שאברהם היה תחילה לגרים בגדבת לבו להתגיר. ונמצא שאברהם
נקרא 'נדב', שהרי הגרים כולם נקראים 'נדבי עמים'.
מאחר שהובאה דרשה של רבי תנחום, מביאה הגמרא דרשה
נוספת שדרש: אמר רב פהא, דרש רב נתן בר מנימי משום רבי
תנחום, מאי דכתיב – מהו שנאמר (בראשית לו ד) על הבור שהשליכו
בו השבטים את יוסף והבור רק אין בו מים, מדוע כתוב 'אין בו
מים', וכי ממשמע שנאמר 'הבור רק' אינו יודע שאין בו מים. אלא,
מים אין בו, אבל נחשים ועקרבם ש'בו, ואף על פי כן לא נזוק יוסף.
הגמרא מביאה מעשה אבב עניני 'הקהל' שהתבאר לעיל: תנו
רבנן, מעשה דרבי יוחנן בן ברוקה ורבי אלעזר (בן) חסמא שהלכו
להקביל פני רבי יהושע רבם בפקיעין. אמר להם רבי יהושע, מה
חידוש היה בבית המדרש היום. אמרו לו, תלמידיו אנו, ומימינו אנו
שותין – תורתך אנו לומדים, ואין לנו לדבר בפניך. אמר להם, אף
על פי כן, אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש, ובודאי שיש לכם
מה לחדש לי. שאלם רבי יהושע, שבת של מי היתה – מי דרש
בשבת זו. השיבו לו, שבת של רבי אלעזר בן עזריה היתה. שאלם
רבי יהושע, ובמה היתה הגדה היום. אמרו לו, בפרשת הקהל.
שאלם, ומה דרש בה רבי אלעזר בן עזריה. השיבו לו, שדרש את
הפסוק (דברים לא יב) 'הקהל את העם האנשים והנשים והטף, וקשה,
אם אנשים באים ללמוד, ונשים באות לשמוע, מה למה באין, הלא
אין שייך אצלם 'למען ישמעו ולמען ילמדו'. אלא, כדי ליתן שכר
למביאיהן. אמר להם רבי יהושע, מרגלית מוכה היתה בידכם,
ובקשתם לאבדה ממני.
ועוד דרש רבי אלעזר בן עזריה את הפסוק (דברים כו ז) 'את ה'
האמרת היום וגו' וכו' האמירך היום', כך אמר להם הקדוש ברוך הוא
לישראל, אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם – שבח אחד ומיוחד
בעולם, לומר שאין כמו הקב"ה ולכן בחרנו בו לאלוה, ואני אעשה
אתכם חטיבה אחת בעולם – שבח אחד ומיוחד בעולם, שהקב"ה
בחר בעם ישראל מכל האומות. אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם,
דכתיב (דברים יד) 'שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, ואני אעשה אתכם
חטיבה אחת בעולם', שנאמר (דברי הימים א יז כא)

חגיגה. פרק ראשון – הכל חייבין דף ג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" רא תוספות

חייב בשמחה – לשמוח בהו, דכתיב "ושמחת בחגך" (דברים טו), ואמרין לקמן (תא), דשמחה בשלמים לאכול את הבשר, וילפנין לה (פסחים קטא), מ'זבחת שלמים ואכלת שם ושמחת". ולקמן פריך: מאי שנא לענין ראייה דפטור, ולענין שמחה דמחייב, ושאינו לא שומע ולא מדבר – היינו חדש דמתינתן, שסמכו לטוטה וקטן, וראייה מהקהל – דכתיב בפרשת הקהל: "בבוא כל ישראל לראות" וגו', ופרשת הקהל המולך היה קורא משנה תורה בבורא בכל מוצאי שמיטה, דכתיב "מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה" וגו' (דברים לא), פרט לשומע ואינו מדבר – השתא משמע שאין זה ראוי ללמוד, להלכתא, משניות, למען ילמדו – ואין זה ראוי ללמד אתרים, רב אשי אמר ודאי למען ילמדו – כלומר, בלאו קושיא דהתנ תרי אלמא ליכא לאוקמי לדרשה דהתנ דמיעט מהבא שומע ואינו מדבר, אלא מ'למען ילמדו', דאי סלקא דעתך מ'למען ילמדו' – הוא דמשמע ליה, אלמא סבירא ליה לתנא דכיון דלא מישתעי – לא גמיר לנפשיה, וכיון דלא שבע – אנו סהדי דלא גמיר, וכיון דתנן "למען ישמער" פרט למדבר ואינו שומע, ואנו סהדי דטעמא משום דלא גמיר הוא, שלא יבין כל מה שאומרים לפניו – למה לי למחדד ותו "למען ילמדו" פרט לשומע ואינו מדבר? כיון דסבירא ליה דמאן דלא משתעי גמי לא גמיר, מ'למען ישמער' מנעט ליה אלא ודאי סבירא ליה דמאן דלא משתעי גמי גמיר, ולא מ'למען ישמער' ממעט, הלכך הדר ומועטיה מ'למען ילמדו', דהלכך ודאי "למען ילמדו" הוא דדרש, פרט לבעלי קבין – כשתחבו רגליהם נתנו קב קטן בסוף שוקו, ונתנום בו מוכין, וסומך סוף שוקו עליו, אלא רגלים – אדם שיש לו רגלים, פ'עמך בנעלים – אלמא: בבעלי מנעלים שייכי פעמים, ובראייה כתיב "שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך" וגו', שנקרא נדיב – על שם שנדבו לבו להכיר ודאנו, נדיבי עמים – הם הגוים, המתנדבין מבין העמים לקבל עליהן עול מצות, והבור רק – משום דרבי תנחום אמרה נקט לה הכא גבי שנועתתא דרבי תנחום, אבל נחשים ועקרבים יש בו – לא היה רק אלא ממים, להקביל פניו – יום טוב היה, שחייב אדם לכבד את רבו בהקבלת פנים, כדאמרין במסכת ראש השנה (טזב), "מודע את תולכת אליו היום, לא חדש ולא שבת" (מלכים ב ד), תלמידך אנו – ואין לנו לדבר בפניך, האמרת – שבתה, כמו יתאמר כל פועלי ארץ (תהלים צד) – ושתבתו שדרך צלחה, חטיבה אחת – שבת אחד, שבת מיוחד, לומר: אין כמורך, לכך בדרנך לאלוה, ואף

חייב בשמחה, ואת שאינו לא שומע ולא מדבר, ושומע וקטן – פטורין אף מן השמחה, הואיל ופטורין מכל מצות האמורות בתורה, מאי שנא לענין ראייה דפטור, ומאי שנא לענין שמחה דמחייב? לענין ראייה גמיר "ראייה" מהקהל, דכתיב: "הקהל את העם האנשים והנשים והטף" וכתוב: "בבא כל ישראל לראות". והתם מ'לן? דכתיב: "למען ישמעו ולמען ילמדו", ותנאי: "למען ישמעו" – פרט למדבר ואינו שומע, "ולמען ילמדו" – פרט לשומע ואינו מדבר, למימרא דכי לא משתעי לא גמיר? והא הנהו תרי אילמי דהוו בשבביותיה דרבי, בני בריתיה דרבי ויחנן בן גודגדא, ואמרי לה בני אחתיה דרבי ויחנן, דכל אימת דהוה עייל רבי לבי מדרשא הוה עיילי ויחבי קפיהו, ומניידי ברשיהו ומרחשין שפיותיהו. וכע רבי רחמי עליהו ואיתסו, ואשתתפא דהוו גמירי הלכתא וספרא וספרי וכולה תלמודא! אמר מר זוטרא: קרי ביה "למען ילמדו" רב אשי אמר: ודאי "למען ילמדו" הוא, דאי סלקא דעתך "למען ילמדו" וכיון דלא משתעי לא גמיר, וכיון דלא שבע לא גמיר – האי מ'למען ישמעו' נפקא! אלא ודאי "למען ילמדו" הוא, אמר רבי תנחום: חדש באנו אחת פטור מן הראייה, שנאמר: "באנויהם". והאי "באנויהם" מפני ליה: באנויהם דכולהו ישראל! ההוא מ'נגד כל ישראל" נפקא. אי מ'נגד כל ישראל הוה אמינא: אף על גב דלא שמעו, כתב רחמנא "באנויהם" – והוא דשמעו ההוא מ'למען ישמעו' נפקא. אמר רבי תנחום: חויר ברגלו אחת – פטור מן הראייה, שנאמר: "רגלים". והא "רגלים" מפני ליה פרט לבעלי קבין! ההוא מ'פעמים" נפקא. דתנאי: "פעמים", אין פעמים אלא רגלים, וכן הוא אומר: "תרמסנה רגל רגלי עני פעמי דלים" ואומר: "מה יפו פעמך בנעלים בת נדיב". דרש רבא: מאי דכתיב "מה יפו פעמך בנעלים בת נדיב" – פמה נאין רגליהו של ישראל בשעה שעולין לרגל, "בת נדיב" – בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב, שנאמר: "נדיבי עמים נאספו עם אלתי אברהם". אלתי אברהם ולא אלתי יצחק ועקב? אלא: אלתי אברהם שהיה תחילה לגרים. אמר רב כהנא, דרש רב נתן בר מניומי משום רבי תנחום: מאי דכתיב "והבור רק אין בו מים" מ'משמע שנאמר "והבור רק" איני יודע שאין בו מים? אלא: מים אין בו, אבל נחשים ועקרבים – יש בו. תנו רבנן: מ'עשה ברבי ויחנן בן ברוקה ורבי אלעזר בן חסמא שהלכו להקביל פני רבי יהושע בפקיעין, אמר להם: מה חידוש היה בבית המדרש היום? אמרו לו: תלמידך אנו, ומימך אנו שותין. אמר להם: אף על פי כן, אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש, שבת של מי היתה? שבת של רבי אלעזר בן עזריה היתה, ובמה היתה תגדה היום? אמרו לו: בפרשת הקהל. ומה דרש בה? "הקהל את העם האנשים והנשים והטף" אתה אגשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע, טף ליהן שבר למביאייהו. אמר להם: מרגלית טובה היתה בידכם ובקשתם לאברה מפני! ועוד דרש: "את ה' האמרת היום וה' האמריך היום" אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם – אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם דכתיב: "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד", ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם שנאמר: "ובי"

ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ – אמרין במדרש: שלשה מעידין זה על זה: ישראל, ושבט, והקדוש ברוך הוא. ישראל והקדוש ברוך הוא מעידים על השבת שהוא יום מנוחה, ישראל ושבט – על הקדוש ברוך הוא שהוא אחד, הקדוש ברוך הוא ושבט – על ישראל שהם יחידים באומות. ועל זה סמכין לומר "אתה אחד" במנחה בשבת, אף על פי שאינו מדבר מעניינא דיומא דשבת כמו תפלת ערבית ושחרית.

עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית – לפי סדר השנים היה להם להפריש מעשר שני, שהוא שנה ראשונה, ומעשר עני נהג בשביעית, ולא מצינו מעשר עני שתי שנים רצופים. אלא תקנה תקנו בה, כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית. ובדין הוא דאפילו תרומה גדולה לא ניתקן אלא יתא הכל מעשר עני. אלא שלא רצו לחלק כל כך משאר שנים. פירש רש"י: דהיינו ארץ סיחון ועוג, כדאמרין בחולין (ס"ב). עמון ומואב טהרו בסיחון. כלומר, על ידי כבוש סיחון ועוג הותר לישראל ליכבשם, והקשה רבינו תם: דאמרין בפרק "מקום שנהג" (פסחים דף נב: ושם) שלש ארצות לביעור: יהודה, ועבר הירדן, והגליל. ועבר הירדן היינו ארץ סיחון ועוג. וכי תמא דקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא – אם כן תיפשוט מיניה דלרבי אליעזר לא קדשה, אלמא מיבעיא לן בפרק קמא דמגילה (י"א) ובשבועות (ט"א): מאי סבירא ליה, אי קדשה אי לא קדשה? ותיירץ רבינו תם: דיש לחלק, דהבא בעמון ומואב דלא כבשו סיחון ועוג, ולא נתקדשו כלל בקדושת הארץ. ועוד מותר: דלא קדשה עבר הירדן רק לארץ סיחון ממש, אבל מה שכבש מעמון – לא נתקדשה.

דרך שטות אפילו בחד נמי – וכי תמא: דלא היה מועד לשטות. רק לאותו דבר, ובעיני תלמיא כדי להחזיקו כשטות לכל מילי, כמו נגח שור חמור וגמל נעשה מועד לכל. דהבא לא דמי, דהבא כיון שהוא שטות באחת – דאי יש להחזיקו בחזקת שטות לכל דבר. בירושלמי בפרק קמא דתרומות אומר: סימני שטות הוצא בלילה, והלן בבית הקברות, והמקדש כסותו, והוא מאבד מה שנתנים לו. אמר רב הונא: והוא שידו כולן בו, דלא כן אומר אני הוצא בלילה יחיד – אימור גנדיפס אחריה, והלן בבית הקברות – לשדים, והמקדש כסותו – אימור בעל מחשבות. מאבד מה שנתנים לו – קוביקוס. רבי יוחנן אומר: אפילו אחת מזה. אמר ר' אבין: מסתברא ב' יוחנן, בלבד ממאבד מה שנתנים לו, דאפילו שטות בשבועות אינו מאבד מה שנתנים לו. קוביקוס – אין בו אחת מכל אלו.

ביון דעבדיהו לכולהו נעשה כמי שנגח ב' – ומחד בשלשה זמנא לא איתחוק, ותרלין בהך דקאמר התלמוד: אימא בעל מחשבות, או אינן.

או

בוליהו נמי לא! לעולם דקא עביד להו דרך שטות, והלן בבית הקברות – אימור כדי שתשרה עליו רוח טומאה הוא דקא עביד, ותיצא יחיד בלילה – אימור גנדיפס אחריה, והמקדש את פסותו – אימור בעל מחשבות הוא, כיון דעבדיהו לכולהו – תוה להו

ואף הוא – רבי אלעזר בן עזריה. לתלמיא – שורות המענה. פוסלין ומכשירין – שיך לומר לענין פסול עדות ופסול כהונה. כולן אל אחד אפרן – אין לך מבני המחלוקת מביא ראייה מתורת אלוה אחר, אלא מתורת אלהינו. פרנס אחד אפרן – אין לך מביא ראייה מדברי נביא הבא לחלוק על משה רבינו. עשה אוניד כאפרכסת – מאחר שכולן לבן לשמים – עשה אוניד שומעת ולמוד, דע דברי כולן, וכשתדע להבחין אי זה יכשר – קבע הלכה כמותו. אפרכסת = *טיטמוי* שעל הירחים. מה פספס זה – כשנעצין אותו כבולת הוא מחסר, יכול אף זה כן – תלמוד לומר "נטועים", כנטיעה שדרכה לפרות ולרבות. וליפרו ליה בתריא – מיה, למה הוזקקו לומר "תלמודין אנו". נטנו ונטרו – והתקינו שידו ישראל הורין בעבר הירדן, במה שכבשו מסיחון ועוג, ארץ עמון ומואב. מעשרין – עכשיו מעשר עני בשביעית. שהן היו זורעין בשביעית, כדאמרין לקמן שלא קדשהו עולי גולה כקדושת הארץ. פשוט ידך וקבל עיניך. הוקשה בעיני שנתן עטרה לאותו דורש, והלא מנימות אנשי כנסת הגדולה היתה תקנה זו. אל תחושו למניינם – אל ידי לכם שום חשש וגמגום במה שמיניתם ותיקנתם, שהרי הסכמתם להלכה. כך מקובלני. שקדושה ראשונה שקדשה יהושע לשעתה לא קדשה לעתיד לבא, אבל קדושה שניה – נתקדשה לעולם, כדתניא ביבמות (פ"ב). קדושה ראשונה ושניה יש להן, שלישית – אין להן. לפיכך בשאר ארץ ישראל אין זריעה בשביעית, אבל עמון ומואב הניחו מלקדשן כדי שיסמכו עליהן עניים בשביעית בלקט שכחה ופאה ובמעשר עני, לכך תקנו להן שידו מעשרין מעשר עני. ובפרשת החבמים היה להטיל עליהן איזה מעשר שירצו, לפי שאינן חייבין מן התורה. איזהו שוטה. האמור בכל מקום, פשוט מן המצות ומן העונש, ואין קנינו קנין, ואין נמכרו ממכר. והלן בבית הקברות. בלילה, לעולם דקא עביד להו דרך שטות – ואפילו הכי לא מחזיקין ליה בחזא. והיוצא יחיד בלילה אימור גנדיפס אחריה – אני שמעתי: חולי האוחז מתוך דאגה, ולי נראה: שנתחמם גופו ויצא למקום האריר. שתשרה עליו רוח טומאה – רוח שדים, שייסעוהו להיות מכשף.

כמו

מקובלני מרנן יוחנן בן זבאי, ששמע מרבו, ורבו מרבו: הלכתא למשה מסיני, עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית. מה פנעם? הרבה פרפים כבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל, מפני שקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא, והניחום כדי שיסמכו עליהן עניים בשביעית. תנא: לאחר שנתיישבה דעתו, אמר: יהי רצון שיחזרו עיני יוסי למקומן. וחזרו. תנו רבנן: איזהו שוטה? היוצא יחיד בלילה, והלן בבית הקברות, והמקדש את פסותו. איתמר, רב הונא אמר: עד שיהו כולן בבת אחת. רבי יוחנן אמר: אפילו באחת מהן. היכי דמי? אי דעביד להו דרך שטות – אפילו בחדא נמי. אי דלא עביד להו דרך שטות – אפילו בוליהו נמי לא! לעולם דקא עביד להו דרך שטות, והלן בבית הקברות – אימור כדי שתשרה עליו רוח טומאה הוא דקא עביד, ותיצא יחיד בלילה – אימור גנדיפס אחריה, והמקדש את פסותו – אימור בעל מחשבות הוא, כיון דעבדיהו לכולהו – תוה להו

כמי

וְלֹא הָיָה לוֹ לְהִיעָשׂוֹ. אֲמַר לֹא לְרַבִּי יוֹסִי, לָךְ אֲמַר לָהֶם – לַחֲכָמִים
בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, אֲלֵ תַחֲשׂוּ לְמַנְיָנָם – אֵל יִהְיֶה לָכֶם שׁוֹם חֲשֵׁשׁ
בְּמֵה שְׁעִמְדָתָם לִמְנָן וְתִקְנָתָם כִּי, שְׁהָרִי הַסְכַּמְתֶּם וְכִיּוֹנָתָם
לְהַלְכָה, שֶׁכֶּךָ מְקַוְלָנִי מְרַבֵּן יוֹחֲנָן בֶּן זְכַאי שֶׁשָּׁמַע מְרַבֵּן, וְרַבּוּ מְרַבֵּן,
הִלְכָתָא לְמִשְׁחָ מְסִינִי, דְּהֵינִי תִקְנָת אֲנָשִׁי כְּנִסְת הַגְדוּלָה, שְׁעָמוֹן
וּמוֹאֵב מְעֻשְׂרִין מְעֻשֵׁר עֲנִי בְּשִׁבְעִיתִי. וְזֶהוּ הֵטַעַם שְׁאִמְרוּ לְרַבִּי
יְהוֹשֻׁעַ 'תְּלַמִּידֶיךָ אֲנִי וּמִימֶיךָ אֲנִי שׁוֹתִים, שְׁחֲשֹׁ שִׁקְפִיד עֲלֵיהֶם
אִם לֹא יִטְלוּ רְשׁוֹת.
מִבְּרַת הַגְּמָרָא: מֵה הֵפְסָה לְתַקְנָה זֹה. מִשִּׁבְיָה הַגְּמָרָא: יֵשׁ הֶרְבֵּה
בְּרַבִּים שֶׁכָּבְשׁוּ אוֹתָם עוֹלֵי מְצָרִים כְּשֶׁנִּכְנסוּ לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל, וְלֹא חֲזָרוּ
וּכְבָּשׁוּם עוֹלֵי בָבֶל כְּשֶׁחֲזָרוּ לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל לְבָנוֹת אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ
הַשֵּׁנִי. וְהִסְבִּיחַ שְׁלֹא חֲזָרוּ וּכְבָּשׁוּ אוֹתָם, מִפְּנֵי שֶׁקְדוּשָׁה רַאשׁוֹנָה
שִׁקִּידֵשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת הָאָרֶץ כְּשֶׁעָלוּ מִמִּצְרַיִם, קִדְּשָׁה רַק לְשִׁעֲתָהּ –
לְאוֹתוֹ הוֹמָן שִׁישְׁבוּ בָּאָרֶץ, וְלֹא קִדְּשָׁה לְעֶתִיד לְבָא, לֵאחֲרַי שִׁיגְלוּ.
וּכְשֶׁחֲזָרוּ מִגְּלוּת מִבְּבֶל וְעָלוּ לְאַרְץ, לֹא הִיתָה הָאָרֶץ קְדוּשָׁה, וְחֲזָרוּ
וּקִדְּשׁוּהָ קְדוּשָׁה שְׁאִינָה פּוֹקֶעַת לְעוֹלָם, וְלֹכֵן שֶׁאֵר אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
קְדוּשָׁה בְּקְדוּשַׁת שְׁבִיעִית. אֲבָל אֶת אוֹתָם הַכֹּרִכִּים לֹא כָּבְשׁוּ עוֹלֵי
בָּבֶל וְלֹא קִידְּשׁוּם, וְהִנְחִיחֻם בְּדֵי שִׁשְׁמִכּוֹ עֲלֵיהֶן עֲנִיִּים בְּשִׁבְעִית, וְיִטְלוּ
מֵהֶם לֶקֶט שְׁכַחָה וּפָאָה וּמַעֲשֵׁר עֲנִי. וְלֹכֵן תִּיקְנֻה, שְׁבִאוֹתָם
מִקְמוֹת יַעֲשֻׂרוּ בִּשְׁנָה זֹה מַעֲשֵׁר עֲנִי.
תָּנָא בְּבֵרִיתָא, לְאַחֵר שְׁנֵתִישְׁבָה דְּעָתוֹ שֶׁל רַבִּי אֲלִיעֶזֶר אֲמַר, יְהִי
רְצוֹן שִׁיחֲזִירוּ עֲנִי יוֹסִי לְמַקְוָן, וְחֲזָרוּ עֲנִי לְמַקְוָם.
שְׁנִי בְּמִשְׁנֵה שְׁשׁוּטָה פְטוֹר מִהֲרֵאִיחָהּ. מִפְּרִשְׁתָּה הַגְּמָרָא מִיָּדוֹ
הַנְּחָשׁב שׁוֹטָה: תִּגְנוּ רַבָּנֵן, אִיזִינָה שׁוֹמְרָה הָאֲמֹר בְּכָל מְקוֹם, שְׁפִטוֹר
מִן הַמַּצּוֹת וּמִן הָעוֹנֵשׁ, וְאִין קִנְיָנוּ קִנְיָן וְאִין מִמְכְּרוּ מִמְכֵּר, זֶהוּ
הַיּוֹצֵא וְהוֹלֵךְ יְחִידִי בְּלִילָה, וְהָלַךְ בְּבֵית הַתְּקֵבִיּוֹת בְּלִילָה, וְהִתְקַבֵּץ אֶת
כְּסוּתוֹ.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַחְלוקֶת אֲמֹרָאִים בַּעֲנֵן זֶה: אִיזִינָה – נֹאמַר בְּבֵית
הַמִּדְרָשׁ, רַב הוֹנָא אֲמַר, אִינוּ בְּגֵדֵר שׁוֹטָה עַד שִׁיחֲזִירוּ בּוּ פוֹלֵן – כָּל
שְׁלֹשֶׁת הַסִּימָנִים הַלָּלוּ בְּבֵית אַחַת. וְרַבִּי יוֹחֲנָן אֲמַר, אֲפִילוּ בְּאַחַת
מֵהֶן – אִם יֵשׁ בָּהֶן רַק סִימָן אֶחָד מִסִּימָנִים אֵלּוּ, הָרִי הוּא שׁוֹטָה.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: הִכִּי דְּמִי – בְּאִיזָה אֹפֶן נִחְלָקוּ. אִי דְּעֵבִיד לָהּ – אִם
מְדוֹבֵר כְּשֶׁעָשָׂה אֶת הַמַּעֲשִׂים הַלָּלוּ דְּרָךְ שְׁטוּת, אִם כֵּן אֲפִילוּ בְּחֵדָא
נְמִי – אֲפִילוּ כְּשֶׁעָשָׂה מַעֲשֵׂה אֶחָד יִחְשַׁב שׁוֹטָה, שְׁהָרִי נִיכֵר
מִמַּעֲשֵׂיו שְׁשׁוּטָה הוּא, וּמִדּוֹעַ הַצִּירִיךְ רַב הוֹנָא אֶת שְׁלֹשֶׁת
הַסִּימָנִים. וְאִי – אִם מְדוֹבֵר דְּלֹא עֵבִיד לָהּ דְּרָךְ שְׁטוּת, אִם כֵּן אֲפִילוּ
פּוֹלְהוּ נְמִי לֹא – אֲפִילוּ אִם עָשָׂה אֶת כָּל שְׁלֹשֶׁת הַמַּעֲשִׂים הַלָּלוּ אִין
לְחַשְׁבֵּי שׁוֹטָה, כִּיֹּן שְׁלֹא עָשָׂה כֵּן דְּרָךְ שְׁטוּת.
מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: לְעוֹלָם מְדוֹבֵר דְּקָא עֵבִיד לָהּ דְּרָךְ שְׁטוּת, וְאִף עַל
פִּי כֵּן סוֹבֵר רַב הוֹנָא שְׁמַעֲשָׂה אֶחָד אִין הוֹכַחָה שְׁהוּא שׁוֹטָה,
שְׁבָכֵל מַעֲשָׂה אֲפִשֵׁר לְפָרֵשׁ שְׁלֹא עָשָׂה זֹאת מַחֲמַת שְׁטוּת, וְהָלַךְ
בְּבֵית הַתְּקֵבִיּוֹת, אִימֹר, בְּדֵי שֶׁתִּשְׁאַרְךָ עָלָיו רִיחַ שׁוֹמְרָה הוּא דְּקָא עֵבִיד
– נִיתָן לְמֹר שְׁעָשָׂה כֵּן כְּדִי שֶׁתִּשְׁרַח עָלָיו רוּחַ שְׁדִים הַמַּצּוֹיִים
בְּקַבְרִים, שִׁסִּיעִינָהוּ לְהִיּוֹת מִכְשָׁף, וְהַיּוֹצֵא בְּלִילָה, אִימֹר
נְגִידִיפִס אַחֲרֵיהּ – נֹאמַר שְׁאֲחֹז אוֹתוֹ חוֹלִי הַנִּקְרָא 'גְּדִרִיפִס',
שְׁמַתְחַמֵּשׁ גּוֹפֵה, וְלֹכֵן יֵצֵא לְמַקְוֶה הָאֲוִיר לְקִרְר עַצְמוֹ, וְהִתְקַבֵּץ אֶת
כְּסוּתוֹ, אִימֹר פְּעַל מַחְשַׁבּוֹת הוּא. אֲבָל בִּינֵן דְּעֵבִידִינָהוּ לְכּוֹלְהוּ – אִם
עָשָׂה אֶת כָּל שְׁלֹשֶׁת הַמַּעֲשִׂים הַלָּלוּ, שׁוֹב אִין לְבֹאֵר כֵּן בְּמַעֲשֵׂיו,
מִשׁוֹם שֶׁהָיָה לָהּ – נַעֲשֶׂה

זְמִי כְּעָמֵד יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאַרְצָא.
וְהוֹסִיפוּ וְאִמְרוּ לוֹ דְּרַשְׁה נּוֹסֶפֶת שְׁדַרְשׁ רַבִּי אֲלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה: וְאִף
הוּא פָתַח וְדָרַשׁ אֶת הַפְּסוּק (קְהֵלָת יִב יֵא) 'דְּבָרִי חֲכָמִים בְּדִרְבָּנֹת
וּכְמִסְמָרוֹת וְנִשְׁוִיעִים בְּעָלֵי אֲסֻפּוֹת נִתְּנוּ מְרַעָה אַחֵר'. וְכִךְ דְּרַשׁ, לְמַה
נִשְׁוִיעִי דְּבָרִי תוֹרָה לְדִרְבָּן – מִסְמַר דֵּק הַנִּמְצָא בְּרַשָּׁא עֵץ שְׁמִכּוֹנוֹם
בּוֹ אֶת הַבְּהֵמָה, לְמֹר לָךְ, מֵה דְּרָבָן זֶה מְבִינֵן אֶת הַתְּפִירָה לְתַלְמִידָהּ –
לְחַרֹּשׁ כְּרֹאזִי בְּשׁוֹרֹת הַמַּעֲנָה, כְּדִי לְהַצְמִיחַ אֶת הַתְּבוּאָה וְלְהוֹצִיא
בְּכֵר חַיִּים לְעוֹלָם, אִף דְּבָרִי תוֹרָה מְבִינֵן אֶת לְוִמְדִּיהֶן מְדָרְכֵי מִיתָה
לְדְּרָכֵי חַיִּים. אִי מֵה – שְׁמֵא תֹאמַר שְׁכַשְׁם שְׁדָרְבָן זֶה מְטַלְטֵל וְאִינוּ
קְבוֹעַ בְּמַקְוָמוֹ, אִף דְּבָרִי תוֹרָה מְטַלְטֵלִין, כְּלוֹמַר שְׁאִינִים מִתְקִימִים,
תְּלַמִּיד לְמֹר 'מְסָמָרוֹת', שְׁנִמְשְׁלוּ גַם לְמִסְמָרוֹת, שְׁמַתְקִימִים
לְעוֹלָם, כְּמֹה הַמִּסְמַר הַקְּבוֹעַ בְּמַקְוָמוֹ לְעוֹלָם. אִי מֵה מְסָמַר זֶה חֶסֶר
וְלֹא יִתֵּר, שְׁכֹאשֶׁר נּוֹעֲצִים אוֹתוֹ בְּכוֹתֵל הוּא מַחֲסֵר מִהַכוֹתֵל אֶת
מְקוֹם הַנְּעִיצָה, וְאִינוּ מוֹסִיף בּוֹ כְּלוֹם, אִף דְּבָרִי תוֹרָה חֲסִירִין וְלֹא
יְתִירִין, תְּלַמִּיד לְמֹר 'נְשׁוֹעִים', מֵה נְשִׁיעָה זֹה פִּתְרָה וְרַבָּה וּמוֹצִיאָה
פִּירוֹת, אִף דְּבָרִי תוֹרָה חֲסִירִין וְרַבִּין.
וְהַמִּשְׁחִי וְדַרְשׁ אֶת הַפְּסוּק: 'בְּעָלֵי אֲסֻפּוֹת', אֵלּוּ תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים
שִׁישְׁבִּין אֲסֻפּוֹת אֲסֻפּוֹת – חֲבוּרוֹת חֲבוּרוֹת וְעוֹקְקִין בְּתוֹרָה, תְּלִילוּ
מְטַמְּאִין וְתִלְלוּ מְטַמְּאִין, תְּלִילוּ אוֹרְחִין וְתִלְלוּ מְתִירִין, תְּלִילוּ פּוֹסְלִין
וְתִלְלוּ מְכַשְׁרִין. שְׁמֵא יֹאמַר אֲדָם, מֵאֲחֹר שְׁאֵלּוּ מִטְהָרִים וְאֵלּוּ
מִטְמָאִים, אֵלּוּ מְתִירִים וְאֵלּוּ אוֹסִירִים, הִיאֵךְ אֲנִי לְמֹר תוֹרָה מַעֲתָה.
תְּלַמִּיד לְמֹר, פּוֹלֵס 'נִתְּנוּ מְרַעָה אַחֵר', כּוֹלֵם אֵל אַחֵד נִתְּנָן, כּוֹלֵם
פְּרִינָה אַחֵר – מַשֶּׁה רְבִינוּ אֲמַרְן, שְׁהָרִי כָּל הַחוֹלְקִים מִבְּיָאִים אֶת
הָרֵאיוֹת לְדִבְרֵיהֶם מִהַתוֹרָה שְׁנִיתָנָה לְמַשֶּׁה בְּסִינִי מִפִּי אֲדוֹן כָּל
הַמַּעֲשִׂים בְּרֹךְ הוּא, דְּכַתִּיב (שְׁמוֹת כ א) 'וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה, וְאִין אֶחָד שְׁמַבִּיא רֵאיוֹת מִתּוֹרַת אֱלֹהִים אַחֵר אוֹ מִתּוֹרַת
נְבִיא אַחֵר. וּמֵאֲחֹר שְׁנִיתָנָה מְכוּוֹנִים לִיבִים לְשָׁמִים, אִף אֶתָּה עָשָׂה
אֲנִיךְ בְּאַפְּרָכְסָת שְׁנִכְנַס בָּהּ הַרְבֵּה וּמוֹצִיאָה מַעֲט, וְקִנְיָה לָךְ לֵב
מְכִין, לְשִׁמּוֹעַ אֶת דְּבָרֵי הַמְּטַמְּאִים וְאֶת דְּבָרֵי הַמְּטַהָרִים, אֶת דְּבָרֵי
הָאוֹרְחִין וְאֶת דְּבָרֵי הַמְּתִירִין, אֶת דְּבָרֵי הַפּוֹסְלִין וְאֶת דְּבָרֵי הַמְּכַשְׁרִין,
וּכְשֶׁתִּדְעַה לְהַבְחִין דְּבָרֵי מִי צוֹדִקִים, קְבַע הַלְכָה כְּמוֹתוֹ.
מִסִּימַת הַבְּרִיתָא: בְּלִשׁוֹן הָהָא אֲמַר לָהֶם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְתַלְמִידָיו, אִין
הַדִּיד יְתוֹם כְּשֶׁרַבִּי אֲלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה שְׁרִי בְּתוֹכּוֹ.
הַגְּמָרָא מְבֹאֲרַת אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִיתָא. שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: מִדּוֹעַ
בְּתוֹחִילָה כְּשֶׁשְׁאֵלֵם מֵה חִידוֹשׁ הִיָּה בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, הִשְׁבִּיב לוֹ
'תְּלַמִּידֶיךָ אֲנִי וּמִימֶיךָ אֲנִי שׁוֹתִים, וְלִמְדוֹ לִיָּה בְּחֵדָא – שִׁישְׁבִּיב לוֹ
מִיָּד מֵה הִיתָה דְּרַשְׁתָּ רַבִּי אֲלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה.
מִשִּׁבְיָה הַגְּמָרָא: הֵם אִמְרוּ לוֹ כִּי מִשׁוֹם מַעֲשֵׂה שִׁיחֲזִירוּ. דְּתִנָּא, מַעֲשֵׂה
בְּרַבִּי יוֹסִי בֶּן יוֹרְמִסְקִית שֶׁהָלַךְ לְהַקְבִּיל אֶת פְּנֵי רַבִּי אֲלִיעֶזֶר בְּלִדוֹ.
אֲמַר לוֹ רַבִּי אֲלִיעֶזֶר לְרַבִּי יוֹסִי בֶּן יוֹרְמִסְקִית, מֵה חִידוֹשׁ הִיָּה בְּבֵית
הַמִּדְרָשׁ הַיּוֹם. אֲמַר לִיָּה רַבִּי יוֹסִי, נִמְנֵן וְנִמְרוּ וְהִתְקִינוּ, שִׁישְׁרָאֵל
הַמַּתְגוֹרְרִים בַּעֲבֵר הִירְדָן, בְּחֵלֶק שְׁכַבְשׁוּ מִסִּיחֹן וּמַעֲוֹג, שְׁהִיא
אֶרֶץ עָמוֹן וּמוֹאֵב, וּמוֹתֵר לָהֶם לְעַבְדּוֹ בְּאֲדַמְתָּם בְּשִׁבְעִית, יְהִי
מְעֻשְׂרִין מִגִּידוּלֵיהֶם מַעֲשֵׁר עֲנִי אִף בְּשִׁבְעִית, אִף שְׁמַעֲיָךְ הַדִּין הֵם
פְּטוֹרִים מִמַּעֲשֵׁרוֹת. הַקִּפִּיד עָלָיו רַבִּי אֲלִיעֶזֶר, שְׁהָרִי תִקְנָה זֹה כְּכֹר
נִתְקַנָּה עַל יְדֵי אֲנָשִׁי כְּנִסְת הַגְּדוּלָה, וְלֹא הֵם חִידְשׁוּהָ, וְלֹכֵן אֲמַר לוֹ
רַבִּי אֲלִיעֶזֶר, יוֹסִי, שְׁשׁוֹט יִתֵּךְ וְקָבֵל עֲנִיךְ, כְּלוֹמַר, קִלְלוּ שִׁיתְעוּרוֹ
עֲנִינוּ. שְׁשֵׁם דְּרִין וְקָבֵל עֲנִינוּ – הַתְעוּרוֹ רַבִּי יוֹסִי. וּכְשֶׁהִתְיַשְּׁבָה דַּעְתּוֹ
בְּכָה רַבִּי אֲלִיעֶזֶר וְאֲמַר, נֹאמַר בְּפִסּוֹק (תְּהִלִּים כה יד) 'סוֹד ה' לִיחֲסִי
וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם', כְּלוֹמַר הָרִי כִּיּוֹנוֹ לְהַלְכָה, וּמֵה פִּשַׁע רַבִּי יוֹסִי,

על-ידי-זה-שהאשה ממלאת את תפקידה כ"עקרת הבית" יכול הבעל ללמוד תורה מתוך מנוחת הנפש, הן בהיותו בביתו והן בהיותו מחוץ לביתו – בידועו שיכול להסתמך על האשה.

משיחת י"ז שבט ה'תשד"מ

אגרות קודש

ב"ה, ח' אדר, תשכ"א
ברוקלין.

הווי"ח א"י נ"נ כו' מו"ה אפרים שי

שלום וברכה!

במענה למכתבו מג' אדר.

ת"ח על כתבו עכ"פ בקיצור אודות שבת דתורת החסידות במחנו הט'. ורצוני לבטוח שהרושם טוב אודותו כותב יפעול פעולתו מתאים לרצון רבותינו נשיאינו שהתועדויות ומסיבות כגון זה, הנה נוסף על גודל הענין מצד עצמו, צריכות להביא הוספה בעניני תורה ומצות, ומתאים לדבר משנה - המעשה הוא העיקר.

ופשוט שאין כוונתי לדרשה בעלמא, כי אם שבתור תושב המקום יעשה התלוי בו בכיון האמור. ובזה להשפיע על אחרים שגם הם ישתדלו להשפיע על אחרים, טופח על מנת להטפח, והרי הובטחנו הבא לטהר מסייעין אותו.

בעת רצון יזכירו את כל אלה שכותב אודותם על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, והוא בכלל, מתאים לתוכן כתבו.

לשאלתו האם להשתדל בדבר בוא בן אחיו שי' ומשפחתו לאה"ק ת"ו, מובן שנכון הדבר, אלא שלכל לראש צריך לברר האם מסכימים הם לזה. שהרי הכוונה לעשי' בהנ"ל באופן לעגאלי וצריך שיקבל הסכמתם. ואופני ההשתדלות ידועים בסביבתו, כי כמה וכמה עשו כהנ"ל והצליחו, וכמדומה שישנם גם משרדים המשתדלים בהאמור, ויודעים באיזה סגנון טוב יותר לנסח את הבקשה, והרי אין חכם כבעל הנסיון.

לכתבו בענין הסכסוך שלו, מובן שצריך לעשות כדעת עו"ד היודע לא רק החק הכתוב, כי אם - תגובת השופטים שהרי לפעמים זוהי המכריעה.

ויהי רצון שיעצוהו כטוב באמת, ויבשר טוב, והרי נמצאים בחודש אדר, שכל יום ויום נצטוונו להרבות בשמחה.

בברכה לבשו"ט ולפורים שמח.

ב"ה, יו"ד אדר, תשכ"א
ברוקלין.

שלום וברכה!

זה זמן רב ביותר שלא נתקבל ממנו מכתב וידיעות, ויהי רצון שיהי' זה סימן שהכל בסדר, בענינים הכללים ובענינים הפרטים.

בטח מסר פ"ש כללית... וכן אודות מה שדברתי עמו בהנוגע למחנם הט' בפרט ולמדינות... בכלל, שלפלא וגם מצער - על שאין נעשה כמעט מאומה בהנוגע להפצת המעינות, והרי מובן שלכל לראש עליו ודכוותי' הדבר מוטל, שהרי זכה ולמד כמה זמן בישיבת תומכי תמימים מיסודם ובהנהלתם של רבותינו נשיאינו זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אשר פעולות ודברי צדיקים קיימים לעד, וגם גזע צור מחצבתו מסייעתו, ובודאי לדכוותי' האריכות בדבר אך למותר. פשיטא שאין כוונתי להטפת

מוסר, כי אם לעורר ולעודד להפצה ולפעולות כגון האמור בכל המרץ הדרוש, וביחוד גדלה התמי" על העדר הנ"ל - בתקופה זו שכל העולם כולו ובחוגים הכי שונים דברו והפיצו עכ"פ נקודות מהמעיונות בקשר עם שנת המאמית להסתלקות הילולא של הבעש"ט, ובכ"מ ממשיכים גם עתה בזה [ולדוגמא כאן בשבועות הבאים, ונעשה זה ע"י חוגים בלתי דתיים], והרי מזה כ"ש וק"ו בהנוגע לאלו ששייך להם הענין בפנימיות.

ויהי רצון שאתבשר טוב בכל האמור. וכנוסח דמגילות פורים [דמגילה נקראת* מתחיל מיום המחרת], ליהודים היתה אורה זו תורה, והרי ענין האורה הוא להאיר במקום שקודם לזה חסר הי'. ובפרט ע"פ תורת רבנו הזקן, דאורה לשון מפעיל, עיין שערי אורה בזה (בסוף הספר).

בכבוד ובברכה לפורים שמח ולבשו"ט.

ב"ה, יו"ד אדר, תשכ"א

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מיום 2/22, כשיכתוב גם שם האם של כל אחד שכותב אודותם (שכן הנוהג להזכיר בתפלה), יזכירום על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

ולסגנון כתבו, עלי להעיר, הערה עיקרית, שמקור הברכות וההצלחה הוא בורא עולם ומנהיגו, ואל תבטחו בנדיבים בן אדם שאין לו תשועה, והאדם רק יכול לעורר רחמים ולהתאמץ בתפלה וביחד עם זה להורות הדרך לזה הזקוק לברכה, ובסגנון חז"ל יפה תפלת החולה והנצרך לברכה, דרך תורתנו (מלשון הוראה) תורת חיים הוראה בחיים איך להתנהג בכדי לקבל ברכתו של נותן התורה הוא בורא עולם ומנהיגו, ומובן וגם פשוט שעליהם להתנהג בחיי היום יומים מתאים להוראת תורתנו תורת חיים ובקיום מצותי עליהם נאמר וחי בהם, וככל שמוסיפים בזה - מתוסף בברכת השם יתברך בהמצטרך לאדם ולביתו.

ואם בתקופות שעברו עדיין הי' מקום לפלפול ולדרישת ראיות על הנ"ל, אין כל צורך בזה (לצערנו) בשנים אלו אשר כל אחד מבני ישראל המתהלך על פני אדמות - יאריך ה' שנותיהם של כאו"א בטוב ובעמים - הוא אוד מוצל מאש, מגזירת השמדות הכי איומות, אשר בדרך הטבע לא הי' לזה מקום ח"ו. ובפרט אלו הנמצאים באה"ק ת"ו, וכידוע המצב בעת פלישת הגנרל ראמעל שעמד באלכסנדר"י של מצרים עם כל חילו, וק"ל.

מובן שאין כוונתי להטפת מוסר - כי אם בהנוגע לעתיד וכנ"ל להנהגה בחיי היום יומים, ורואים במוחש אשר כשמחליטים בתוקף המתאים להתנהג כן, הרי הקישורים - במציאות מועטים ופחותים מאשר שיערו מראש. ובלבד שלא יתרשמו מהעלמות והקישורים הרגילים בהתחלת כל ענין והנהגה, כמאמר כל התחלות קשות.

ואם כל האמור הוא בהנוגע לכל אחד ואחת, עאכ"כ בהנוגע לחינוך בנים ובנות, כידועה הדוגמא שהנוער והצעירים הם בדוגמת גרעין ושתיל אילן, אשר כל הטבה קלה בהם (ולחיפך - כל גרעון ושריטה קלה), יכולה להשפיע בממדים הכי חשובים כשיגדל לאילן עושה פרי, וק"ל.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

ג. ב. במזכירות שלי אין כותבים אשכנזית, ולכן בא המכתב בלשון הקדש, אבל הוא יכול לכתוב גם באשכנזית כיון שקורא הנני שפה זו.

אגרות קודש

ב"ה, ג' אדר, תשכ"א
ברוקלין.

הו"ח אי"א נוי"נ מלאכתו מלאכת שמים ובעל מרץ כו'
מו"ה שמואל שי'

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"ט שבט.

בעת רצון יזכירוהו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע מתאים
לתוכן כתבו.

ת"ח ת"ח על כתבו ר"פ עכ"פ מתוצאות הביקורים וכו'. ומובן שאין כדאית כלל הכניסה
בוויכוחים. כי לבד שחבל על הזמן שהרי זמן ביקורם מצומצם הוא למה שיש להודיע ולאמר בהכרח,
הנה רואים במוחש שברוב פעמים לא ימלט שהויכוח יעורר מדת הנחנות המעבירה, את האדם אפילו
ע"ד עצמו ואפילו ע"ד קונו ח"ו. והרי אין כוונת ביקורם ויכוח וכיו"ב, כ"א לספר ולבאר באר היטב
את השקפתם בדרכי נועם ובודאי בדרכי שלום. כמובן שיש קישוי בכהנ"ל בכדי להנצל שלא יהי' רושם
אצל השואלים שמשתמטים מוויכוח מפני חולשת העמדה וההשקפה ושואין מה להשיב וכו'.

אבל לאחר שיש להם כבר נסיון בביקורם במקומות שונים ומשונים, בטח יש למצוא סגנון
שלא יניח מקום כלל להנ"ל. ובאם אפילו מוכרח הוויכוח הרי צריך ואפשר לצמצמו ועד למינימום.

ויהי רצון שבהמצאנו בחודש אדר אשר עמי הארץ מתייחדים, עאכו"כ העלמות דעמי הארץ
שאצל יהודים עצמם, שנפרצים כל הגדרים ממילא אמת מארץ תצמח, תפרץ ותשגשג.

בברכה לבשו"ט בכל האמור מתוך שמחה וטוב לבב, וכיון שנצטוונו להרבות בשמחה הרי
ציווי התורה הרי זה גם נתינת כח.

ב"ה, י"א אדר, תש"כ
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מט' אדר, בו שואל במה להתחיל בהנוגע להנהגה פנימית.

בכלל בעניינים כאלו צריך לפרש שיחתו ושאלתו לפני המשפיע דא"ח שלו והוא יורהו,

ובכללות יהי' חקוק במוחו ההתבוננות הכתובה בתניא ריש פרק מ"א, איך שה' נצב עליו
ובוחן כליותיו ולבו וכו' וכן הענין המבואר בקונטרס העבודה בהכרח עבודה פנימית ופרטית, ועוד
ועיקר לשמור על סדרי הישיבה בנגלה וחסידות וזמן התפלה, וכן בהנוגע לבריאות הגוף, שעל ידי זה
מסתגלים לסדר בחיי היום יומים וקל ביותר שגם בעבודת ה' יהי' בסדר מסודר, שזוהי דרישת עבודה
פנימית דוקא.

בודאי שומר שלשת השיעורים דחומש תהלים ותניא הידועים, וכן מהנכון אשר יבדקו את
התפילין שלו באם לא נעשה כזה במשך שנים עשר חדש האחרונים.

בברכה לפורים שמח.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

ב"ה, ז' אדר"ר, תשכ"ב
ברוקלין.
שלום וברכה!

במענה למכתבו מיום השלישי ובמענה לשאלתו אם בלימודו פרק תניא בכל יום, די לצאת בזה
חיוב לימוד פנימיות התורה.

ולפלא הספק בכגון זה, שהרי כלל הוא בכל מצות התורה, שצ"ל "כמאן דבעי לו למיעבד",
ובודאי שיכול ללמוד ולהבין ולהשכיל בעוד ספרים דתורת החסידות ובפרט ע"פ המבואר ברשימת
כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל (נדפס בספר קיצורים והערות לספר התניא), שספר התניא לגבי שאר
ספרי החסידות הוא כענין תושב"כ לתושבע"פ, שמהנקודות בזה ובלשון רבנו הזקן באגה"ק שלו,
שהענינים שבתורה שבכתב ואפילו מצותי אינן גלויות וידועות ומפורשות אלא ע"י תורה שבע"פ (עייין
שם סי' כ"ט בארוכה).

שע"ז הוא גם בנוגע לתורת החסידות, וק"ל.

ולכתבו הספרים הנמצאים ת"י וכו' - הרי דר הוא בתוככי אנ"ש בעיה"ק ירושלים ת"ו
ומפורסם מאמר חז"ל, במעלת זה שיש לו ספרים ומשאלין לאחרים.

ולכתבו בסיום מכתבו, שהרי הזהר וכתבי האריז"ל ג"כ מכונים פנימיות התורה, ומהו
ההדגשה שפנימיות התורה נתגלתה בתורת החסידות.

גם שאלה זו תמוה, שהרי הנראה במוחש אין צריך עדות וביאור, כוונתי, שכשמדמים הבנת
ענין כפי שלומדים אותו בזהר ולאחרי זה הבנתו כפי שהוא מבואר בתורת החסידות, ועד"ז בנוגע
לכתבי האריז"ל [ולדוגמא ילמוד ענין המבואר בביאורי הזהר ולפני זה בזהר עצמו, ו]הוא בדוגמת דבר
שילמוד רק המשנה בלי הגמרא ומפרשי, ואין להאריך בדבר הפשוט.

התקוה שהשתתף בהתועדות דיום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר, עשירי בשבט, שמסר
נפשו על הפצת לימוד האמור אף שאינו מזכיר במכתבו עד"ז.

בברכה לבשו"ט.

[י"א אדר"ר, תשכ"ב]

במענה למכתבו מכ"ז טבת - שנתקבל באיחור זמן רב -

בעת רצון יזכירוהו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, מתאים
לתוכן כתבו.

לכתבו אודות מחשבות זרות בשעת הלימוד ותפלה, ידועה העצה לזה, אשר יהי' הספר או
הסידור פתוח לפניו בעת הלימוד והתפלה, והאותיות אוחזות את המחשבה ותופסות אותה.

ומאחר שהובטחנו יגעת ומצאת, וזכה ללמוד בישיבה הק' תומכי תמימים, מיסודם ובהנהלתם
של רבותינו נשיאנו, בודאי כשילמוד בהתמדה וסקידה ימשיך זה ברכת השי"ת בכל המצטרך לו.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

- 1 כמ' חתיכת חרס שנשברה מפלי בין בחל בין בשבת והיא ראויה לכפות בה פלירענח - מתר לטלטלה,
- 2 ואפלו במקום שאין כלים מצויים שם לכפותם בה, כגון שמנחת ברשות הרבים - מתר לטלטלה
- 3 שם רעט פחות מדר' אמות רפ, הואיל ויש תורת פלי עליה בחצר שיש שם כלים.
- 4 וכן הדין בשברי שאר כלים. אלא רפא ששאר כלים יש מהן שאין שבריהם מתרים בטלטול אלא אם כן
- 5 הם גדולים קצת, כגון שברי ערכה לכפות בהם פי חבית רפב, אבל אם אינם ראויים לכפוי פי חבית, אף
- 6 על פי שראויים לכפוי פי פלי קטן מחבית - אין תורת פלי עליהם כלל, לפי ששברים הקטנים של הערכה
- 7 דרך לזרקם לאשפה, ואין דרך כלל ליחדם רפג לכפוי פי פלי קטן מחבית. אבל חתיכת חרס, אפלו היא
- 8 קטנה, דרך הוא לפעמים ליחדה לכפוי פי פלי קטן, לפיכך יש תורת פלי עליה אף על פי שלא יחדה
- 9 עדין רפד:

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת טעף כט

ביאורי הלכה

- מוסיף שהיתר טלטול שברי כלים רק כשדרך להשתמש בהם²⁸⁰.
- רפב] בהם פי חבית – לכיסוי פי חבית נדרש חפץ גדול יותר מאשר לכיסוי כלי אחר²⁸¹.
- רפג] לייחדם – שברי העריבה העשויה עץ שווים פחות משברי כלי חרס.
- רפד] ייחדה עדיין – בימינו אין דרך לייחד שברי כלים לשום דבר והרי הם אסורים בטלטול, אלא אם כן עושים מעין מלאכתם הראשונה²⁸².
- רעח] לכפות בה כלי – אבל לא די בכך שראויה לקנח בה או להחזיק את הדלת או דפי הספר וכיוצא-בזה²⁷⁷.
- רעט] לטלטלה שם – לצורך כלשהו כדין כלי שמלאכתו להיתר²⁷⁸.
- רפ] מדר' אמות – מותר לטלטל ברשות הרבים בתוך ד' אמות²⁷⁹.
- רפא] אלא – לאחר שנתבאר ששבר כלי מותר בטלטול מצד שראוי לשימוש אף כשאין אפשרות להשתמש בו, היה מקום לומר שכל-שכן שמותר בטלטול גם כשאין דרך להשתמש בו (אלא שאפשר להשתמש בו), ולכן

צינונים והוספות

- מסויים לא מבטלת ממנו תורת כלי, אבל כשאין דרך להשתמש בו לעולם מבטל ממנו תורת כלי.
- (281) כדלעיל סעיף כד.
- (282) אם עושים מעין מלאכתם הראשונה מותרים בטלטול אפילו אין דרך בכך, ראה לעיל הערות לג, רנא, וכל-שכן שמותר לטלטל כלים שלא נשברו כלל וראויים למלאכתם אף אם דרך לזרוקם לאשפה לאחר השימוש.
- (277) קצות השלחן סי' קט בדה"ש ס"ק ב, ושם הסתפק אם נשברו מבעוד יום ויחדן מבעוד יום לקינוח טינוף או לסמוך בהם כלי, אם צריך לייחדן לעולם.
- (278) אבל אסור לטלטלה שלא לצורך כלל, כדלעיל סעיף טז.
- (279) כדלהלן סימן שמט.
- (280) כי אי האפשרות להשתמש בכלי ביום או מקום

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות עירובין לפי לוח "רב יומי"

חלק ב סימן שנה דיני גזוזטרא ובית הכסא:

- 1 טפחים מן הארץ אין אומרים בהם גוד אחית לפי שהגדיים
- 2 יכולים לבקוע תחתיהם כמו שנתבאר בסי' שמ"ה וכאן
- 3 במים אף שאין הגדיים יכולים לבקוע שם, מכל-מקום הרי
- 4 דגים יכולים לבקוע שם ומפני זה אין הגזוזטרא רשות
- 5 היחיד אלא אם כן חלון פתוח לה אלא קל הוא שהקילו
- 6 חכמים במים לומר גוד אחית הואיל ואין בקיעת הדגים
- 7 נראית ולא הקילו אלא כשעשה המחיצה לשם המים כדי
- 8 להתיר בהם הטלטול שיש לו בזה היכר וזכרון שהמים
- 9 שתחתיהם כרמלית הם ואין הטלטול מותר שם אלא ע"י
- 1 בית הכסא שעל פני המים מותר ליפנות בו על ידי
- 2 מחיצה תלויה שיעשנה למטה סביבו על דרך שנתבאר
- 3 בגזוזטרא שבמחיצה זו אומרים בה גוד אחית הואיל והיא
- 4 עשויה בשביל כך כדי להתיר ליפנות שם בשבת אבל
- 5 במחיצות בית הכסא עצמן הואיל ואינן עשויות להתיר אלא
- 6 לצניעות אין אומרים בהם גוד אחית לפי שמן הדין לא
- 7 היה ראוי להתיר כלל משום גוד אחית אפילו במחיצה
- 8 תלויה למטה שהרי במחיצות התלויות ביבשה הגבוהות ג'

תלויה מתרת בהם (אפילו אם הם עמוקים עשרה ואפילו הם
בכרמלית) לפי שבקיעת הרבים מעכבת מלומר גוד אחית
וכן אם יבשו המים אין מחיצה תלויה מתרת שם מעכשיו
שאין מחיצה תלויה מתרת ביבשה אפילו בחריץ עמוק
כמ"ש:

טז היו ב' גזוזטראות זו למעלה מזו בין אם עומדות תוך
' טפחים זו לזו בין יש ביניהן גובה יותר מעשר אמות
ועשו לעליונה המחיצה והנבק ולא עשו לתחתונה ובשבת
זורקין בני התחתונה דלי שלהם על מחיצות העליונה ויורד
לנבק ומשלשל ומושך ועולה כגון שזו משוכה מכנגד זו
מעט ואינה תחתיה ממש הרי שתיים אסורות למלאות עד
שיעברו מפני שרשות שתיהן שולטת שם.

וכגון שעשו אותה מחיצה בשותפות אבל אם העליונה
עשתה המחיצה לבדה אין התחתונה אוסרת עליה אפילו
היא רגילה להשתמש בה גם בחול כיון שמשתמשת בה
שלא כדין.

וכן אם עשו לתחתונה ולא עשו לעליונה אין העליונה
אוסרת עליה אלא אם כן עשתה עמה בשותפות ואם עשו
בשתיהן אפילו עשו בכל אחד בשותפות (ומכל-מקום כל
אחת משתמשת בשלה) (וצריך עיון טעמא דגילוי דעת) אין
אחת אוסרת על חברתה ומה שעשאוה בשותפות הוא מאיזה
טעם אחר:

יז וכל זה כשזו אינה משוכה מכנגד זו אלא מעט דהיינו
פחות מד' טפחים אבל אם משוכה מכנגדה ד' טפחים
בין שעשו לעליונה ולא לתחתונה בין שעשו לתחתונה ולא
לעליונה מותרות שניהם למלאות בלי עירוב ואין אותה
שאין בה אוסרת על אותה שיש בה לפי שכיון שהיא
משוכה מכנגדה ד' טפחים ברוחב הרי אינה יכולה
להשתמש בה אלא ע"י זריקת הדלי לאויר ברוחב ד' טפחים
ואין אדם אוסר על חבריו דרך אויר ברוחב כמ"ש בסי'
שע"ו לפי שתשמיש שעל ידי זריקה באויר ד' טפחים
ברוחב אינו חשוב תשמיש כלל:

* * *

חלק ב סימן שנו דין אמת המים העוברת בחצר:

א אמת המים העוברת בחצר עמוקה י' טפחים ורחבה ד'
אין ממלאים הימנה אלא אם כן עשה עליה לרחבה
מחיצה גבוהה י' בכניסתה וביציאתה ויהיה טפח ממנה
משוקע במים ואם היתה המחיצה כולה יורדת בתוך המים
צריך שיהא טפח ממנה יוצא למעלה מן המים כדי לחלוק
בין המים שבחוץ שהם כרמלית למים שבפנים לפי שכיון
שהאמה אינה מתעכבת בחצר אלא עוברת מצד לצד אינה
בטלה לגבי החצר וחולקת רשות לעצמה הואיל והיא
עמוקה עשרה ורחבה ד' שזהו שיעור חילוק רשויות זו מזו
וכיון שאינה בטילה לחצר הרי היא כרמלית בחצר כמו
שהיא כרמלית קודם כניסתה לחצר ואחר יציאתה ממנה
ולכן צריך לעשות לה מחיצות המפסיקות בין המים שבחצר
להמים שבחוץ.

ואע"פ שאעפ"כ הם מחוברים תחת המחיצה או על גבה אין

מחיצה אבל מחיצה שלא נעשית בשביל כך אין בה היכר
כלל:

יא ואם עשה דף או אפילו קנה דק שתפול הצואה עליה
קודם שתפול למים אין צריך למחיצה כלל אם הם
בפחות מג' לנבק שכלבוד הם והרי הם כחורי רשות היחיד
שנידונים כרשות היחיד ונמצא הוא מוציא הצואה מרשות
היחיד לרשות היחיד ומכחו היא נופלת למים שהם כרמלית
וכחו בכרמלית לא גזרו והוא הדין אם בית הכסא עשוי כך
שהצואה נופלת על צדי הכותל שבבית הכסא שהוא רשות
היחיד ואחר כך מתגלגלת ונופלת למטה בכרמלית וכל זה
בכרמלית שחוץ לעיר כמו שיתבאר בסי' שנ"ז.

ואם נשבר הקנה או הדף בשבת מותר ליפנות שם שמשום
כבוד הבריות לא גזרו על איסור הכרמלית כמו שנתבאר
בסי' שי"ב:

* * *

יב אם בית הכסא בולט חוץ לחומת העיר וצואה נופלת
בחפירה שסביב העיר שיש בחפירה זו יותר מבית
סאתים והרי היא כרמלית כמו שיתבאר בסי' שנ"ח אינו
מותר ע"י מחיצה תלויה מלמטה שלא התירוה אלא במים
מטעם שנתבאר אבל לא ביבשה אבל ע"י דף או קנה מותר
שכוחו מותר בכל כרמלית שאינה בתוך העיר.

ולפי דברי המתירים לטלטל מרשות היחיד לכרמלית דרך
אור מקום פטור אין צריך מחיצה כלל ולא דף או קנה בכל
בית הכסא שהיא למעלה מעשרה מקרקע הכרמלית וכבר
נתבאר שהעיקר כהחולקים עליהם.

ויש אומרים שאם היתה שם צואה מבעוד יום בכרמלית
והוא נפנה עכשיו עליה מותר בכל ענין ואע"פ שאח"כ
נופלת מעליה לקרקע הכרמלית לפי שהצואה שמבעוד יום
היא מקום פטור (אם אין בה ד' על ד') (והיא גבוהה ג' או
אפילו אינה גבוהה ג' אלא שרחבה ד' שאין רבים פוסעים
ומדלגים עליה אלא מקיפין אותה) אבל לפי מה שנתבאר
בסי' שמה"ה שהעיקר כהאומרים שאין מקום פטור בכרמלית
אין להקל בזה.

ולפי מה שנתבאר שם שלדברי הכל אין מקום פטור ברשות
היחיד א"כ בית הכסא העומד בין ב' בתים אם לא עירבו
יחד אסורים ליפנות שם לדברי הכל אפילו היתה שם צואה
מבעוד יום אם לא ע"י דף וקנה שאז מותר אף על פי שהיא
בתוך העיר לפי שבחצר שאינה מעורבת לא גזרו על כחו
אע"פ שהיא בתוך העיר כמ"ש בסי' שנ"ז:

יג וכל זה לכתחלה אבל בדיעבד ששכחו ולא עירבו מותר
משום כבוד הבריות:

יד הולכי ספינות נהגו לעשות צרכיהם מן המשיטה לים
הואיל והמשיטה אינה גבוהה עשרה מהמים אע"פ
שרחבה ד' אינה אלא כרמלית ומוציא מכרמלית לכרמלית:

* * *

טו (לא התירו במים מחיצה תלויה אלא כשאין דריסת
הרגל עוברת שם בהם מחמת עמקם אע"פ שאינם
עמוקים עשרה אבל) מים שהרבים בוקעים בהן אין מחיצה

לחצר אבל אסור להכניסם לבית אלא אם כן עשו לו מחיצה
גבוהה עשרה על המים מפני שהגידודים המכוסים במים
חשובים מחיצה לגבי החצר אבל לא לגבי הבית לפי
שבחצר פעמים שהם ניכרים ונראים כשהמים שוקעים אבל
בבית אין ניכרים ונראים לעולם ולכן אסור לטלטל שום דבר
מחצר לבית אם אין הלשון עמוק עשרה:

* * *

חלק ב סימן שנו דיני חצר פחות מארבע אמות וביב:

א חצר שהיא פחותה מד' אמות על ד' אמות וסמוכה
לרשות הרבים אין שופכין לתוכה מים בשבת בימות
החמה שכיון שאין בה ד' אמות אין סאתים מים שאדם רגיל
להשתמש בכל יום ראויים ליבלע בה והרי זה כאלו שופכן
לרשות הרבים.

ואף על פי שאין בשפיכה זו שמחצר לרשות הרבים איסור
של תורה (אם אינו שופכן סמוך לרשות הרבים ממש אלא
ברחוק מעט בענין שיציאתן לרשות הרבים היא מאליהן
ואיננה כח שפיכתו ממש אלא כחו הוא גורם בלבד)
ומכל-מקום מדברי סופרים אסור (בכל ענין) גזרה שמא
ישפכנו לרשות הרבים (או בחצר סמוך לרשות הרבים)
ממש.

לכך צריך לעשות גומא שתהא חללה מחזקת סאתים שיוכלו
מי תשמישו לירד לתוכה ולא יהיה כאלו שופכן לרשות
הרבים בין אם יעשנה בחצר בין אם יעשנה ברשות הרבים
סמוך לחצר ממש אלא שאם יעשנה בחוץ צריך לכסות
בנסרים שאם תהא מגולה פעמים שיהיה רפש וטיט בתוכה
ולא תהא עמוקה עשרה ותהיה כרמלית אבל כשהיא מכוסה
ופיה לרשות היחיד הרי זה חורי רשות היחיד שהם כרשות
היחיד:

ב וכיון שיעשה גומא סאתים מותר לשפוך בה ובחצר כל
מה שירצה אפילו כור ואפילו כוריים ואפילו נתמלאה
הגומא מערב שבת דכיון שתקנו לו חכמים זכר לשבת שלא
ישכח וישפכם ברשות הרבים הוא בעצמו שוב אין לחוש
אם הם יוצאים מאליהם לרשות הרבים (רק שיזהר שלא
ישפכם סמוך לרשות הרבים ממש שלא אצל הגומא בענין
שיציאתן לרשות הרבים היא כח שפיכתו ממש שיש בזה
איסור של תורה כמו במגלגל חפץ מרשות היחיד לרשות
הרבים) אבל אם אינה מחזקת סאתים לא ישפוך בה אפילו
מעט גזרה שמא ישפוך הרבה יותר ממה שהיא מחזקת:

* * *

ג וכל זה בימות החמה שאדם מקפיד על לכלוך חצירו
וחפץ הוא שיצאו המים ממנה לחוץ וכשהם יוצאים הרי
נתקיימה מחשבתו ויש לגזור שמא ישפכם בעצמו החוצה
אבל בימות הגשמים שאין אדם מקפיד על לכלוך חצרו
ואינו מתכוין שיצאו המים ממנה לחוץ אין לחוש לכך
ומותר לשפוך בה כל מה שירצה אפילו היא קטנה מאד
(ואפילו שופכן סמוך לרשות הרבים ממש אם הוא בענין
שאינו פסיק רישיה שיצאו לרשות הרבים מיד מכח שפיכתו
(ממש):

בכך כלום שהקילו חכמים במים להיות מחיצה תלויה
מועלת בהם משום גוד אחית כמו שנתבאר בסימן שנ"ה
ומכל-מקום כותל החצר שעובר שם עליהם אינו מועיל
כלום אף אם היה משוקע במים טפח לפי שלא הקילו במים
אלא במחיצה הנעשית לשם המים כדי להתיר הטלטול בהם
כמו שנתבאר שם:

ב אבל בחצר עצמה מותר לטלטל אפילו לא עשה מחיצות
לאמה שבתוכה והרי האמה היא כרמלית אף על פי כן
אינה אוסרת את החצר אע"פ שהן פרצות זו לזו במילואן
ואין ביניהן מחיצה לפי שחפירת האמה עצמה נעשית
מחיצה בין המים שבה ובין החצר שהרי היא עמוקה עשרה
וכל חריץ שהוא עמוק עשרה נדון משום מחיצה ואפילו אם
אינה עמוקה עשרה בשפתה אלא בשיפוע אם השיפוע
מתלקט עומק עשרה מתוך ד' אמות נידון משום מחיצה
אבל אם מתלקט כן מתוך יותר מד' אמות אינה נידון
כמחיצה כמ"ש בסימן שמ"ה וכשהוא נדון משום מחיצה
לחצר מותר לטלטל בה אפילו נפרץ כותל החצר ברוחב
האמה בכניסתה וביציאתה ופרצה זו היא יותר מ' אמות
שהיא אוסרת את החצר אם לא חפירת האמה שבה שנידונה
לה כמחיצה והרי יש לה ד' מחיצות מצד האמה מכאן וד'
מחיצות מצד האמה מכאן:

* * *

ג אם התחיל לעשות המחיצה אצל השפה מכל צד לרוחב
האמה ולא חיבר אותה באמצע רחבה והניח מקום פנוי
באמצעית המחיצה של כניסה ויציאה כדי שיהיו המים
נכנסים ויוצאים דרך שם אם אין שם ביניהם ג' טפחים
מותר משום לבוד ואם יש ביניהם ג' טפחים אסור ואם
הנקבים שהאמה נכנסת ויוצאת בהם אינם רחבים ג' טפחים
אפילו מחיצה א"צ שהרי הם כסתומים לגמרי משום לבוד:

ד חצר שנפרצה ולשון ים עובר על הפרצה אם לא נפרצה
במילואה ואין בפרצה יותר מעשר אמות שפרצה זו אינה
אוסרת החצר מלטלטל בה מפני שהיא לה כפתח כמ"ש
בסי' שס"ב מותר למלאת מהלשון שנכנס בה ולהכניס המים
לבית ואע"פ שעמקו עשרה ורחבו ד' אינו חולק רשות
לעצמו שכיון שנכנס לחצר ואינו יוצא ממנו הרי הוא כבור
שבחצר ומחיצות החצר מתירות אותו ואינו נאסר מחמת
שפרוץ לים שהוא כרמלית.

אבל אם נפרצה במילואה או שיש בפירצה יותר מעשרה
אסור למלאת ממנו לחצר כיון שאין מחיצה על גביו בינו
לבין המים שבחוץ שהרי שם נפרצה החצר במילואה או
יותר מעשר וצריך להזהיר לרבים שנכשלים בזה במקומות
שנחר מהלך סמוך לחצרות.

אבל בחצר עצמה מותר לטלטל אם הלשון הוא עמוק עשרה
מתוך ד' אמות שהוא נחשב למחיצה וכגון שהוא רחוק
משפת הים או שגידודיו גבוהים ביותר בענין שאין לחוש
בו שמא יעלה הים שירטון ויתמעט עמקו מעשרה ויטלטלו
בחצר ככתחלה כמ"ש בסי' שס"ג.

ואם במקום שנפרץ כותל החצר נשארו שם למטה גידודין
גבוהים עשרה והמים מכסים אותם מותר למלאת ממנו מים

בחצר זו שהרי ראויים ליבלע בה ואם כן כששופכן אינו
שופכן כדי שיצאו לחוץ ואף אם אירע שיוצאין אין כוונתו
לכן ולא נתיימה מחשבתו ביציאה זו ואין לגזור בה שמא
ישפכם הוא עצמו ברשות הרבים לפיכך אף אם רוצה
להשתמש בה יותר מסאתים לא גזור שדבר שאינו מצוי הוא
וכן אף אם היא מליאה מים מערב שבת שזהו גם כן דבר
שאינו מצוי ולא רצו לגזור בשביל זה בלבד כיון שבסאתים
שרגילים להבלע בה אין לגזור בהם (ומכל-מקום צריך
ליזהר שלא לשפוך סמוך לרשות הרבים ממש כמו
שנכתב):

ד ולמה אין חוששים למראית העין שהרואה שהצנור
שבקרקעית חצירו מקלח מים בשבת יאמר שהוא עצמו
שפכן לרשות הרבים (או בחצר סמוך ממש ליציאתו לרשות
הרבים במתכוין כדי שיצאו לרשות הרבים) לפי שבימות
הגשמים סתם צנורות מקלחים הם מי גשמים ויאמר הרואה
שמי גשמים הם ואפילו שלא בשעת הגשם יאמרו מי גשמים
הם שמתמצים והולכים מן הגשמים שעברו:

ה ואם יש בחצר ד' על ד' אפילו אינה מרובעת אלא
ארוכה וקצרה כגון שארכה שמונה אמות ורחבה ב'
מותר לשפוך בה כל מה שירצה אפילו בימות החמה מפני
שהסאתים שאדם רגיל להשתמש בכל יום אין לגזור בהם

תורה אור' פרשת תצוה – הפרשה החסידית

ואתה תצוה¹

כי הנה אהרן – "שושבינא דמטרוניתא"³,
מטרוניתא" הוא מקור נשמות ישראל, כי כל ישראל
כו"⁴, ואהרן הוא השושבין⁵ להם. כמו על דרך משל חתן
וכלה, שצריכין שושבין לילך עמם לפי שאי אפשר
להם לילך בעצמם מחמת הבושה וצריכין סעד לתמכם;
כך להיות התכללות נשמות ישראל במקורם, באור
אין-סוף ברוך-הוא, אין להם כח מצד עצמם, רק על ידי
בחינת אהרן שהוא "שושבינא דלהון"⁶.
והנה כמו ענין השושבינים על דרך משל, שאין זה
אלא בשעת החתונה⁷, כי משם ואילך אין צריכין עוד

"ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך כו'. מחוץ
לפרכת אשר על העדת יערך אתו אהרן כו'" (פרשתנו כו,
כ"א);
וצריך להבין: מאחר שהמצוה היא באהרן, שהוא
יעריך את הנרות, למה צוה ה' "ויקחו אליך" – דמשמע
שיביאו השמן אל משה?
וגם, דבפסוק ראשון גבי "ויקחו אליך" – אל משה –
כתיב: "להעלות נר תמיד", ובפסוק שני גבי אהרן כתיב:
"מערב עד בקר" לברד.
אף הענין הוא:

אתקמא: "פרק ט דמנחות דף פו עמוד ב, אליך ולא לי, לא לאורה אגני צריך.
וקשה איך הוא אליך, הרי זה שייך לאהרן ולא למשה. וראה שם עמוד
אתקעה.

(3) (שושבין המלכה. ראה זהר חלק א רסו, ב. חלק ב מט, ב. רעיא מהימנא
זהר חלק ג כ, א. נג, ב. קעז, ב. קפ, ב. ערה, ב. לקוטי תורה בהעלותך כט, ג.

"בפירוש רשב"ם פרק ט דבבא בתרא דף קמ"ד עמוד ב הביא דמתרגמינן
בשמואל ב סימן טו, טו רעה דוד – שושבינא דדוד". – אור התורה א'תקסג וראה
סנהדרין פרק ג משנה ה. ובפירוש המשנה להרמב"ם שם. לכללות ענין
השושבינים – ראה לקוטי שיחות חלק כב עמוד 61 ואילך. ספר הערכים חב"ד
חלק ב עמוד כו ואילך).

(4) ("בנראה הכוונה להמאמר רז"ל ובא מציעא קיג, ב) כל ישראל בני מלכים
הם. – הערות וציורים מכבוד קדושת אדמו"ר. וכן הוא בתורה אור לעמבערג
ובהגהות ר' אשר: "בני מלכים". וראה קונטרס ענינה של תורת החסידות הערה
89 עיין שם בארוכה).

(5) (ראה אור התורה במדבר עמוד ט).

(6) (השושבין שלהם).

(7) (ראה לקוטי שיחות חלק כב עמוד 62).

(1) (דבור המתחיל ואתה תצוה: תורת חיים דבור המתחיל ונקחת את שתי פרק
ג ואילך ושמות חלק ב שמו, גו. פירוש המילות להצמח צדק ופאלטאואר.
תרע"ב) דבור המתחיל "ואתה תצוה" ורסד, ב – לשון התורה אור עם הגהות
הוספות וקיצורים, נדפס גם עם הוספות באור התורה דבור המתחיל "ואתה
תצוה" וביאור וקיצור ושמות כרך ה עמוד אתקמא ואילך – ציון כבוד קדושת
אדמו"ר.

נאמר בשבת פרשת תצוה, יג אדר א, ערב פורים קטן תקס"ז. נוסח המאמר
שלפנינו הוא מהנחת המהרה"ל. נדפס גם בתורה אור לעמבערג ח, ג. נוסח אחר
– הגהות אדמו"ר האמצעי – נדפס במאמרי אדמו"ר הקטן תקס"ז עמוד סו.

הערות על המאמר – אור התורה שם עמוד אתקסג. קיצור נוסף – שם עמוד
אתקסט. קיצורים לירוש שלפנינו – שם עמוד א תקעג ובבבא ח עמוד גנו.
והובאו כאן בהערות. הגהות שם עמוד גנט.

מיוסד על מאמר זה: דבור המתחיל "ואתה תצוה" – מאמרי אדמו"ר האמצעי
שמות חלק ב עמוד שטו.

ביאור שנאמר על ידי אדמו"ר הקטן על המאמר נדפס לקמן בהוספות קי, א.
ובתוספת הגהות – אור התורה שם עמוד אתקנו.

ראה דבור המתחיל זה תשמ"א. (תשמ"ה).

(2) (ראה תורת כהנים אמור פרשה יג ובהגהות מהר"ד. באור התורה עמוד

עליונות דקדושה דרך נפילה מאיגרא רמה כו, ולכן
נקראים "עובדי רצונו" – שהעבירו את הדרך;
ו"אם לעובדי רצונו כף" – יש תענוג הרבה שנפל
בשכירת-הפלים, כלישכן "לעושי רצונו" – דהיינו מה
שהוא עשוי ונתון מרצון העליון ברוך-הוא כסדר ירידת
המדרגות דקדושה בגן-עדן העליון והתחתון, שהוא
התענוגות על הוי"ה – שבדאי יש בו תענוג נפלא,
והרבה מיני תענוג אין קץ – שהוא מקור החיים ומקור
התענוגים¹⁶.

ובו והנה תענוג זה נמשך מן המצות. שלכן נמשלים
המצות לגרות. כמו שעל ידי שמדליקין את הנרות
נתמלא הבית אור וזיו, כף על ידי עשיית המצות נמשך
זיו בגן-עדן כו. לכן כתיב (תבוא כח, מז): "תחת אשר לא
עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל" –
יותר מ"רוב כל", כי "רוב כל" הם תענוגי העולם-הבא,
והמצות צריך להיות בשמחה יתירה מהם¹⁷.
והוא באשר ישם אל לבו כי: "בשמים ממעל ועל
הארץ מתחת אין עוד" – "על כל שבח מעשה ידיך
כו"¹⁸ – פירושו: "בשמים ממעל" זה גן-עדן העליון, ועל
הארץ מתחת זה גן-עדן התחתון – אין ה"שבח" בהם
אליה, אלא שהם בחינת "מעשה ידיך":

כמו על דרך משל שמשבחין את האדם במעשה ידיו
אף שהוא כותב גדול או שמצייר ציור נאה, שהשבח
הזה אינו נוגע לחכמתו ולא למדותיו ועצמותו – כף כל
השבח וההילול שנמשך בגן-עדן לנשמות להתענג על
ה' בהשפלתם והשתתם, אין השבח הזה אלא בהמשכת
"מעשה ידיו" של הקדוש ברוך-הוא לבד, שבזה יש להם
השפלה והשגה. והיינו זיו הנמשך מן המצות שנקראים
"מעשה ידיו" של הקדוש ברוך-הוא.

משחק? . . אמר להו: לך אני מצחק, ומה לעובדי רצונו כף, (שמשחקים
לעבודה וזה שלהם יושבים בהשקט ושלוח), לעושי רצונו על אחת כמה וכמה
(ישראל, שעושין רצונו, על אחת כמה וכמה שישלם להם שכר טוב).

ראה לעיל: ט, ד, כו, א, סא, ג. לקוטי תורה: בהעלותך לג, ד. שלח מז, א ראש
השנה נו, ב. האינו עב, ב. ובכמה מקומות.

(16) וקיצור: אהרן – שושבינא דמטרוניתא, ושושבין שייך
ל"יום חתונתו ושמחת לבו", היא השמחה שלמעלה
המתגלה בנשמות ישראל ועבודתם, כמו שכתוב "בשמחה
ובטוב לבב מרב כל", ששמחה זו באה על ידי אהרן,
והשמחה היא "אשר קדשנו במצותיו", "לעבדה זו רמ"ח
מצות עשה", שמהויו של המצות נמשך הגן עדן, ו"מושב
דלידייניה כו", "אם לעובדי רצונו כו".

(17) (פירוש הארז"ל. הובא בתנא פק כו).

(18) (ואתחנן ד, לט. ברכת יוצר אור: "בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, על כל
שבח מעשה ידיך כו").

לשושבינים, כף הנה שושבינות של אהרן הוא בבחינת
"יום חתונתו ויום שמחת לבו" (שיר השירים ג, יא), והוא
שמחה של מעלה¹⁸ המתגלה בנשמות ישראל, לשמחה
לבם בה' השוכן בתוך תורתם ועבודתם, שצריך להיות
בשמחה, כמו שכתוב (תבוא כח, מז): "תחת אשר לא עבדת
[..] בשמחה כו". ושמחה זו היא באה על ידי אהרן,
ובשמחה זו הוא שושבין.
והענין:

כי הנה שמחה זו הוא מחמת אור אינסוף ברוך-הוא
– מקור החיים, מקור התענוגים המלוכש במצות.
וכמאמר: "אשר קדשנו במצותיו" – "אשר" הוא לשון
תענוג גדול מאד עד להלל, וכמו (ויצא ל, יא): "באשרי כי
אשרוני בנות", שהוא לשון שמחה והילול על רוב טוב
כו.

וכמו שכתוב (בראשית ב, טו): "וינחחו בגן-עדן לעבדה
ולשמרה" – "לעבדה" במצות-עשה¹¹, שעל ידי המצות
הוא עושה הגן-עדן¹², דהיינו שממשיך בו "זיו השכינה"
ליהנות בו לצדיקים שמתענגים על ה' בגן-עדן¹³, שהוא
תענוג נפלא עד אין קץ. שלכן אמרו על "אחר": "מוטב
דלידייניה כו"¹⁴, שכל יסורי גיהנם כדאי לסבול בשביל
קבלת תענוג עולם-הבא.

וכמאמר רז"ל¹⁵ על רבי עקיבא, כשראה כרף גדול
של עובדי בוכבים ומזלות "שחק ואמר: אם לעובדי
רצונו כף, לעושי רצונו על אחת כמה וכמה" – פירושו:
אם יש הרבה תענוגים כל כף בבחינת "עובדי רצונו",
שהם תענוגי עולם-הזה, שירדו ונתגשמו בגשמיות
העולם הזה וחומריותו שלא בדרך השתלשלות וירידת
המדרגות מאור אינסוף ברוך-הוא מדרגה אחר מדרגה
כמו מדרגות דקדושה, אלא שהם נפלו ממדרגות

(8) (מעלות צריך להיות: נצוה – הערות ותיקונים מכבוד קדושת אדמור"ר. וכן
הוא באור התורה).

(9) (נוסח ברכת המצות).

(10) (ראה הנסמן לעיל י, א).

(11) (ראה תרגום יונתן בן עוזיאל על הפסוק. וזה חלק א כו, א. חלק ב קסד,
ב. תקוני וזה תקון נד. ילקוט ראובני בשם מדרש).

(12) (ראה גם לקוטי תורה שלח לט, ג. נתבאר בארוכה באור התורה דקת
עמוד א'תרכב).

(13) (ראה ברכות יו, א: עולם הבא . . צדיקים יושבין ונהנים מזיו השכינה).

(14) ("וליתי לעלמא דאתי" – חגיגה טו, ב. ראה לעיל מקץ לב, ד. יתרו עג, ג.
לקוטי תורה בשלח א, ד. בהר מא, ב. ובכמה מקומות).

(15) (מכות כד, א'ב) רש"י: "רבן גמליאל, ורבי אלעזר בן עזריה, ורבי יהושע,
ורבי עקיבא מהלכין בדרך, ושמעו קול המונה של רומי מפלטה וברוקין מאה
ועשרים מיל, והתחילו בוכין, ורבי עקיבא משחק. אמרו לו: מפני מה אתה

אף המצות עצמן הן בחינת אור הנר שמה נמשך
הזיו, והם מקור הזיו. שהם נקראים "אברים דמלכא"³⁰,
בחינת אברין וכלים לאור אין־סוף ברוך־הוא ממש. ולכן
בכל המצות כתיב: "לפני ה'"³¹ – "לפני ה'" ממש. וכמו
שכתוב: "אשר אנכי מצוה היום"³², שבבחינת "היום
לעשותם", "אנכי" ממש – הוא עצמותו ומהותו ממש –
"מצוה" כו'.

ואי לזאת תהיה השמחה בקיום המצות גדולה
לאלקים, הוא אור אין־סוף ברוך־הוא ממש המלוכב
בהן ביתר שאת – "מרב כל", היינו בחינת "כל" – "דאחיד
בשמיא ובארעא", וכמאמר רז"ל: "יפה שעה אחת"³³
וכו'³⁴.

[ג] והנה, להיות גילוי שמחה זו מאור אין־סוף ברוך־
הוא בפש האדם, הוא על ידי אהרן. שהוא המדליק את
הנרות להיות בחינת "אורה ושמחה"³⁵. כי אהרן הוא
מ"שבעה רועים"³⁶ המפרנסים וממשיכים לכללות
נשמות ישראל מלמעלה, מאור אין־סוף ברוך־הוא.
ואהרן הוא הרועה ומפרנס וממשיך לכללות נשמות
ישראל בחינת "אורה ושמחה" הנ"ל.

ובהמשכה זו יש ב' בחינות: "יערוף את הנרות",
ו"בהעלות אהרן את הנרות":

"יערוף" – להיות ערוכה ושמורה בלב ונפש האדם³⁷,
בזכרו על ה' אלהיו בעמקות הדעת מעומקא דלבא,
ביגיעת הנפש בהתבוננות בגדולת ה' כאשר תוכל נפשו
שאת.

כי "באתערותא דלתתא בקיום המצות למטה –
אתערותא דלעילא"¹⁹ – "הקדוש ברוך־הוא מניח
תפלין"²⁰; והקדוש ברוך־הוא "רופא חולים" ו"מברך
השנים" ו"מכלכל חיים בחסד כו"²¹. ומה נמשך הזיו
בגן־עדן להתענג על הויה בהשכלתם והשגתם
בהמשכה זו (וזהו "ומעשה ידיו מגיד הרקיע" (תהלים יט, ב)
– כי הגן עדן־נקרא "מתיבתא דרקיע"²²). וכמה מיני
מדרגות זו למעלה מזו בהשכלה זו, בכמה מיני תענוגים
עד אין קץ, שיש כמה מיני גן־עדן כו'. הגם שלא נזכר
בספרים – רק גן־עדן תחתון ועליון, הרי אמרו רז"ל²³:
"תלמידי חכמים אין להם מנוחה שאמרו (תהלים פד, ח):
יִלְכוּ מַחִיל אֶל חֵיל כו'".

ועל זה נאמר (דברי הימים א כט, יא): "כי כל בשמים
ובארץ" ותרגמו: "דאחיד בשמיא ובארעא"²⁴. והוא ענין
שנזכר בספרים²⁵ שיש עמוד בגן־עדן שבו עולין מגן־עדן
עליון לתחתון²⁶, שהעמוד הוא המחבר גן־עדן עליון עם
תחתון. וכמה בחינות עמודים לכמה בחינות צדיקים יש
– לכל אחד כפי מדרגתו. וכמה בחינות עליות בעילוי
אחר עילוי, כענין "נו"ן אלה יוכלות", שהכל בחינת
עליות²⁷ כו'.

וכל זה הוא בבחינת הזיו שנמשך מ"מעשה ידיו"
בלבד. אבל באין־סוף ברוך־הוא ממש, בעצמותו ומהותו
יתברך – "לית מחשבה תפיסא". המלאכים אומרים
קדוש" ומובדל כו'. ומחמת זה האופנים "ברעש גדול"²⁸
כו' – שאומרים²⁹: "איה מקום כבודו"?

(30) (ראה תקוני זר תקן ל (עד, א)).

(31) (ראה ואתחנן ו, כה: "נשמר לעשות את כל המצוה הזאת לפני ה'").

(32) (ואתחנן ו, ה: "אשר אנכי מצוה היום לעשותם").

(33) ("בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה, מכל חיי העולם הבא". אבות פ"ק ד, משנה יז).

(34) [קיצור (ב):] זיו ותענוג זה נמשך מהמצות. ולכן נקראים
"נרות" – מקור הזיו. וזהו שהשמחה מהמצוה היא "מרום כל"
שהן תענוגי עולם הבא, "כי כל בשמים ובוֹאֲרֵץ", גן עדן
העליון וגן עדן התחתון. וזהו "בשמים ממעל ועל הארץ
מתחת על כל שבת מעשה ידיו", היינו המצות, שהקדוש
ברוך הוא רופא חולים כו'. וכל" הוא העמוד המקשר גן עדן
העליון וגן עדן התחתון, ויש "רוב כל". וכל זה בבחינת הזיו,
אבל המצות עצמן הן איברים וכלים לאין סוף ברוך הוא
ממש, "אשר אנכי מצוה", לכן צריך להיות השמחה יותר
"מרום כל".

(35) (לשון הכתוב אסתר ח, טז).

(36) (ראה סוכה נב, ב. תקוני זר ח"ד קד, א. וראה בנסמן לעיל לב, ב).

(37) ("ערוכה בכל ושמחה" (שמואל ב, כג, ד) – "אם ערוכה ברמיח אברים
שלך – משתמרת, ואם לאו – אינה משתמרת". ערוכין נד, א).

(19) (באתערותא דלתתא . . . אתערותא דלעילא: בהתעוררות שלמטה –
ההתעוררות שלמעלה).

(20) (ברכות ו, א).

(21) (רופא חולים . . . בנסח: נוסח תפלת העמידה).

(22) וענין מה שנתבאר בפירוש (תהלים קכ, א) "הללוהו ברקיע עוזו"
(סידור עם דא"ח ע, א. ראה לקוטי תורה תורה צויר כב, ד).

(23) (ברכות סד, א).

(24) (שאוהו בשמים וארץ. זר חלק א קנ, ב).

(25) (ראה זר חלק ב ריא, א. חלק א וזי רט, א. וראה לקמן ק, ב. לעיל ג,
ג. ענין העמוד נתבאר בלקוטי תורה בשלח שם. מאמר אדמו"ר הזקן תס"ח
עמוד שפ. ועוד).

(26) (מגדעו עליון תחתון: צריך להיות: מן עדן תחתון לעליון. – הנהגת
כבוד קדושת אדמו"ר דרש"ב על גליון התורה אור שלו. באור התורה עמוד
א'תקמג הוא כבפנים).

(27) (ראה לעיל נא, ד. ושמ נסמן. לקוטי תורה קרח עמוד נב, ג).

(28) (ברכת יוצר אור).

(29) (נוסח קדושת "בתר". וראה מראי מקומות הנהגות והערות קצרות להנ"א
פ"ק מז).

וענין בתישה זו היינו להיות בבחינת "אתכפייא
 סטרא אחרא"⁵⁰ על ידי "לשארית נחלתו" (מכאן ז, יח) –
 ש"משים עצמו בשיריים"⁵¹. שבחינה זו היא המכנעת כל
 הרצונות שב"ה לעומת זה, שלא יהיה לו חפץ ורצון
 אחר לעצמו, להנות ולהתענג בתענוגי בני אדם בעולם
 הזה, ולא יבקש וירדוף אחריהם כלל.
 כי מאחר ש"משים עצמו בשיריים" ומותרות בעולם,
 ובאלו אין בו צורך בעולם כלל – מה לו ולעולם כו'!
 ולכן לא יאבה לא העולם הזה ולא העולם הבא, וכמו
 שכתוב (תהלים עג, כח): "מי לי בשמים כו".
 וכמו שכתוב (מכאן ה, ז): "והיה שארית יעקב בגוים כו",
 וכתוב בתריה (שם, ח): "תרום ירך על צריה, וכל אויביך
 יכרתו", שבבחינת "שארית יעקב", ש"משים עצמו
 בשיריים", הוא מכירת ויריים ידו על צריו בבחינת
 "רוממות אל בגוים", להיות "חרב פיפיות בידם"
 בהתגלות רוממות אור איין סוף על נפשו. מה שאין כן
 בבחינת יש – "אין אני והוא יכולין לדור כו"⁵². ואין אור
 איין סוף ברורה הוא שורה ומתגלה אלא במי שבטל⁵³ כו.
 והיינו בחינת חכמה, הוא בחינת שמן הנעשה על ידי
 כתישת הזית:
 שהשמן הוא שנמשך אחר הפתילה ונכלה ונשרף
 הכל באור הנאחז בפתילה, שלא נשאר ממנו כלום (מה
 שאין כן מן הפתילה נשאר קצת אפר). וכך בחינת
 החכמה הוא בחינת הבטול, שבטל ונכלל ממש באור
 הנר של מצוה זו, להיות גילוי אור איין סוף ברורה הוא
 ממש על נפשו. ועל ידי זה מתקיים בנפשו אור איין סוף
 ברורה הוא הנמשך מן המצוה. מה שאין כן בלא בחינת
 שמן. דרי אין אור הנר מתקיים על הפתילה לבדה, אלא
 דולקת מהר וכלה כרגע כו.
 והנה עבודת אהרן בעריכת הנרות והעלאתם, היינו

"ובהעלות" הוא היא³⁸ המשכות השמחה הבאה
 מלמעלה להעלות את הנפש ולקשרה באלקים חיים,
 הוא חיי החיים ברורה הוא, מקור החיים ומקור
 התענוגים, שלמעלה מעלה מהשתלשלות, למעלה
 מכדי שתוכל נפשו שאת. והיא אהבת "בכל מאדך"
 (ואתחנן ו, ה) המתגלה בקריאת שמע.
 ולקיים הקריאת שמע "בכל מאדך", תקנו פסוקי
 דומיה לפניה, להיות "רוממות אל בגוים וחרב פיפיות
 בידם" (תהלים קמט, ו). כי "שעת צלותא שעת קרבא"³⁹,
 לעשות הכנה בנפש האדם תחלה, להגביר כח נפשו על
 המונעים ומעכבים מבית ומחוץ.
 והוא "מערב ועד בקר"⁴⁰, כי "ברישא חשוכא והדר
 נהורא"⁴¹ – שמאיר בנפשו אורה ושמחה בה' מעט מעט,
 מתוך החשך כו⁴² :.
 [ד] אף הדלקת אהרן את הנרות הוא בשמן זית "כתינת"
 (פרשתנו כו, ב) דוקא, וכדאייתא במשנה⁴³: "כותש ונותן
 לתוך הסל כו, הראשון למנוחה והשאר למנחות".
 והענין הוא:
 כי ענין הזית הוא שיש בו מרירות. וכמו שאמרה
 היונה⁴⁴: "יהיו מזונתי מרורים בזית כו". וגם אמרו
 בגמרא⁴⁵ "שהזית משבח תלמודו של ע' שנה כו". שהוא
 מבחינת עולם השכחה, שהוא מעולם הקליפות, והיינו
 ענין הגוף ונפש הבהמית שמנוגה⁴⁶ ו"משכא דחויא"⁴⁷.
 וכותשים אותו עד שמוציאים ממנו שמן – היינו
 בחינת חכמה. וכמאמר רז"ל⁴⁸: "כשם שהזית משבח
 תלמודו של ע' שנים, כך שמן זית מחזיר תלמודו של ע'
 שנה כו". כי חכמה הוא מוח והזכרון⁴⁹, כמו שכתוב
 בפרשת "קדש" (בא יג, ב), שרומזת בחכמה (שם, ט): "ולזכרון
 בין עיניך כו".

(38) (הוא ויא: בפירוש המילות שם: הוא הוא).

(39) (שעת התפלה – שעת הקרב. ראה זהר חלק ג רמג, א. וראה לקוטי תורה
 חלק עב, א).

(40) (פרשתנו כו, בא. ופס: עד).

(41) (בתחילה החשך ולאחר מכן האור. שבת עז, ב).

(42) (קיצור ג): וגילוי שמחה זו בנפש האדם הוא על ידי
 אהרן, שממשיך לגשמות ישראל בחינת "אורה ושמחה". ויש
 בזה ב' בחינות: "יערוך את הנרות", הכנה, כמו פסוקי דומיה
 הכנה לקריאת שמע. "ובהעלות אהרן את הנרות". והוא
 בחינת "מערב עד בקר", "ברישא חשוכא והדר נהורא" כו'.

(43) (מנחות פרק ה, משנה ד. ענינו בעבודה נתקאר במאמרי אדמו"ר האמצעי
 כאן עמוד שכג).

(44) (ערוכין יח, א: "והנה עלה זית טרף בפיך (נח ח, יא) – אמרה יונה לפני
 הקדוש ברוך הוא: רבנו של עולם, יהיו מזונתי מרורים בזית ומסורין בידך, ואל

יהיו מתוקין בדבש ותליין ביד בשר ודם". סנהדרין קח, ב. בראשית רבה לג, ט).

(45) (הוריות יג, ב. וראה לקמן קו, ד).

(46) (ראה תניא פרקים א. ז. ובבבא מקומות).

(47) (עור הנחש. ראה תרגום יונתן בראשית ג, בא. תנאי זהר תקון כא (מת,
 ב)).

(48) (הוריות שם, בגיטת העין יעקב).

(49) (ראה לקמן קי, סוף עמוד ד. לקוטי תורה סוף פרשת קדושים. שיר השירים
 לג, א. ובבבא מקומות).

(50) (זהר חלק ב כב, ב).

(51) (ראש השנה יז, א. וראה לקוטי תורה עקב יז, ד).

(52) (ראה סוטה ה, א).

(53) (ראה תניא פרק ו (דף י, ב), פרק לה. ספר המאמרים תרצ"א עמוד קמט
 ושם נסמן).

בדחילו ורחימו, שאותיות אלו יסודתן בהררי קדש⁵⁹ –
חכמה-עלאה.

לכן התורה היא אור⁶⁰, שהיא מאירה את הנר; ש"נר
מצוה" היא כלי לאור התורה, והתורה היא אור וחיות
המצות. והן הגורמות להיות כח לאהרן להיות "שושבין"
– להמשיך אור וגילוי האהבה בנפש האדם, ולהיות בה
אורה ושמחה של מצוה. מה שאין פן עס-הארץ, שאין
בו בחינת חכמה – אמרו רז"ל⁶¹: "ולא עס-הארץ חסיד
כו".

אף להיות המשכת התורה למטה בישראל, הוא על
ידי בחינת משה⁶². וכמו שכתוב בזהר על פסוק (קהלת א,
ג) "מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמל תחת השמש" –
"שאני עמלא דאורייתא דהיא לעילא מן שמשא"⁶³. ושם
הוא מדרגת משה – "כבוד פה וכבוד לשון כו" (שמות ד, י).
בי בחינת עסק התורה, הנה אינו בדרך "שמחה של
מצוה" שהוא בבחינת "רץ לבך" – "מחוץ לפרכת", אלא
היא בבחינת "שוב לאחד". שעל ידי התורה הוא גילוי
יחודו יתברך למטה כמו למעלה, על ידי התורה שהיא
דבר ה' ממש. וכמו שכתוב (ישעיה נט, כא): "ודברי אשר
שמתי בפיקר" – "דברי" ממש, הנה אמרו רז"ל⁶⁴: "מתניתא
– מלכתא" – כמלך עצמו, שמתאחד עם "דבר ה' – זו
הלכה"⁶⁵ שהיא הפסק כך, באלו הפסק הזה יוצא מפי
עצמו.

והיינו מעלת ומדרגת מי ש"תורתו אומנתו"⁶⁶ כמו
רבי שמעון בר יוחאי וחביריו. (שלכן פטורים מן התפלה,
שהתפלה היא בחינת בטול בהשתחוואות, והמשכת אור
איניסוף ברוך-הוא – המשכות אלו נמשכות על ידי עסק
התורה גם כן) וכמו שאמר רבי שמעון בר יוחאי: "בחד

בחינת ה"שמחה של מצוה", היא "מחוץ לפרכת
העדות" (אמור כד, ג). וענין ה"פרכת" הוא, כי הנה כתיב
(תהלים פד, יב): "כי שמש ומגן הוי"ה אלקים". פירושו: כי
שם הוי"ה הוא ענין יחודא-עלאה, איך ש"אין עוד
מלבדו" (ואתחנן ד, לה) "וכלא קמיה כלא חשיב"⁵⁴ כו; ושם
אלקים הוא המסתיר ומעלים להיות נראה העולם
בבחינת יש ודבר כו, רק אף על פי כן "מלא כל הארץ
כבודו" (ישעיה ג, א) בבחינת יחודא-תתאה. והנה שם
אלקים הוא "מגן" לשם הוי"ה כמו מגן שעושים לשמש⁵⁵
שמחמת שאי אפשר להסתכל בשמש מרוב בהירותו
כו.:

וזהו ענין "ההבדילה הפרכת לכם בין הקדש כו" (תרומה כו,
לג). ושם הוא ענין עריכת הנרות ו"שמחה של מצוה" –
"מחוץ לפרכת" (שם, לה), בבחינת יחודא-תתאה, להיות
ר"ץ לבך⁵⁶ ליחודא-עלאה.

בי שמחה זו היא בחינת "רצוא" בנפש מחמת גילוי
אור איניסוף ברוך-הוא ממש שבמצותיו, שעל ידי זה
אליו לבדו יתברך תכסוף ותכלה הנפש בבחינת "ובכל
מאדך", בשמחה, שהיא בחינת "ובהעלות אהרן כו"⁵⁷:

(ו) אף הכח הזה שיש לאהרן להעלות את הנפש
"מחוץ לפרכת", להיות בה גילוי אהבה זו שהיא בבחינת
איניסוף, הנה על זה נאמר (פרשתנו כו, כא): "חוקת עולם
לדורותם מאת בני ישראל".

פירושו:

"מאת" היינו מבחינת אותיות התורה שמאל"ף ועד
תיו"ט⁵⁸. דהיינו על ידי עסק התורה של "בני ישראל" –
שהאדם לומד ומשים לבו ונפשו באותיות שמדבר בהם

(54) (על פי דניאל ד, לב. זהר חלק א יא, ב).

(55) (ראה לעיל יב, א. המשך תרס"ז עמוד רכה).

(56) (ספר יצירה פרק א משנה ח: "אם רץ לבך שוב לאחד").

(57) וקיצור (ד): אף הדלקת הנרות הוא דוקא ב"שמן זית זך
כתיב", כי הזית יש בו מרירות, ומשכח תלמודו, "משכא
דחויא". ושמן זית מחזיר תלמודו להיותו בחינת חכמה
שנתברר מקליפת נוגה, זית כו. והיינו על ידי כתיבה, להיות
בבחינת אתכפא סטרא אחרא על ידי "לשארית נחלתו" –
משים עצמו כשיריים ומותר בעולם. וכתיב בתריה "וכל
אויבך יכרתו" ויהיה גילוי אין סוף ברוך הוא. מה שאין כן
בבחינת יש – "אין אני והוא כו". וזהו שהשמן נכלה באור,
היינו ביטול, ועל ידי זה מתקיים האור כו.

והנה עבודת אהרן בעריכת הנרות והעלאתם הוא "מחוץ
לפרכת", שהפרכת – פרסא, שם אלקים "מגן" ומסתיר לשם
הוי"ה. רק אף על פי כן "מלא כל הארץ כבודו", יחודא תתאה,
שם הוא עריכת הנרות ושמחה הנ"ל ביחודא תתאה להיות
ר"ץ לבך" ליחודא עלאה, בחינת "ובכל מאדך".

(58) (ראה לעיל לו, ג. וראה גם סידור עם דא"ח לו, ג. לקוטי תורה נשא כו, ב).

(59) (יסודתן במדרי קדש על פי תהלים פו, א).

(60) (משלי ג, כג: "כי נר מצוה ותורה אור").

(61) (אבות פרק ב משנה ה).

(62) (ראה גם לעיל נו, א).

(63) (שו"ת עמלה של תורה, שהוא למעלה מן השמש. זהר חלק א ויחי רכג, ב. וראה גם לעיל נו, ושם נסקן).

(64) (ביצה כו, ב): "מתניתין מלכתא". ראה לעיל מט, ב).

(65) (שבת קלח, ב. "בלקש את דבר ה' (עמוס ח, יב) . . דבר ה' זו הלכה".
ובפירוש רש"י: "בדכתיב (ואתחנן ה, ח): וזהגיד לכם את דבר ה', דהיינו
תורה").

(66) (תורתו אומנתו . . פטורים מן התפלה: שבת יא, א. וראה לקוטי שיחות חלק
ז עמוד 361).

וזהו "ואתה תצוה את בני ישראל": "תצוה" – מלשון
צוותא והתקשרות⁷³, על ידי "ויקחו אליך שמן זית וך" –
לבחינת משה תחלה. ומזה נמשך להיות "חוקת עולם
מאת בני ישראל", להיות אותיות התורה גורמת
שיערוך אחרן את הנרות – בחינת "שמחה של מצוה",
מחמת כי אותיות התורה הן הנמשכות מבחינת משה –
"ואתה תצוה את בני ישראל כו".
והנה בבחינת אהרן, שהוא בחינת "רץ לבך"⁷⁴ –
בתיב: "מערב עד בקר" – "ברישא חשוכא והדר
נהורא"⁷⁵. אבל בבחינת משה, שהוא בבחינת "שוב
לאחד" וגילוי יחודו יתברך בבחינת יחודא-עלאה –
בתיב: "להעלות נר תמיד", שהוא גילוי יחוד עליון
שלמעלה מהזמן, ולפניו יתברך "בחסכה כאורה" (תהלים
קלט, יב), שהוא "השנה ומשנה כו"⁷⁶. ודי למבין⁷⁷.

קטירא אתקטרנא כו"⁷⁷, שהוא בחינת בטול באור איך
סוף ברוך-הוא ממש, בבחינת יחודא-עילאה. ולכן אמרו
רז"ל⁷⁸: "ותלמוד תורה כנגד כולם".
והנה כדי שיגיע לבחינת ומדרגת בטול זה, בתיב
(פרשתנו כו, כ): "ויקחו אליך שמן זית וך" – בחינת חכמה. כי
"איהו חכם? הווא את הנולד"⁷⁹, דהיינו הנולד מאין
ליש. ובמאמר⁸⁰: "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה
בראשית כו". כי ההתחדשות מאין ליש הוא תמיד כו.
והיינו לפי "כי אני הוי"ה לא שנית" (מלאכי ג, ו), ו"אתה
הוא קודם שנברא כו"⁸¹, רק ההתחדשות להיות יש –
הוא רק הארה בעלמא כו, ולכך צריך להיות התחדשות
ההארה תמיד, שלא תבטל במציאות לגמרי כו, וכאשר
ישים אל לבו הדבר הזה, יהיה בבחינת בטול אליו
יתברך, ו"רוח אייתי רוח ואמשיך רוח כו"⁸² – בטול אור
איך-סוף ברוך-הוא ממש על נפשו בעסק התורה כו:

הנפש "מחוץ לפרוכת", על זה נאמר "חקת עולם לדורותם
מאת בני ישראל", פירושו: "מאת" היינו מבחינת אותיות
התורה של בני ישראל, שהתורה נקרא אור, שמאירה את
הנר, "ולא עם הארץ חסיד כו". והמשכת התורה למטה הוא
על ידי משה.

ועסק התורה אינו על דרך רצוא, בחינת "מחוץ לפרוכת",
אלא היא בבחינת שוב, "ודברי אשר שמתי בפך",
"מתניתיון מלבקתא", בחינת ביטול (שלמעלה מבחינת
שמחה הנ"ל. יש לומר על דרך "וגילו ברעדה". ובשמחה של
מצוה הוא להפך – השמחה בגילוי). וכדי שיגיע לבחינת
ביטול זה בתיב "ויקחו אליך שמן זית וך", בחינת חכמה,
"הווא את הנולד", התחדשות מאין ליש כו. "ואייתי רוח"
– ביטול וגילוי אין סוף ברוך הוא על נפשו בעסק התורה.

וזהו "ואתה תצוה", צוותא והתקשרות לבחינת "את בני
ישראל" – אותיות התורה, על ידי "ויקחו אליך שמן זית וך"
כו, מזה נמשך להיות "חוקת עולם מאת בני ישראל"
שיערוך אחרן "מערב עד בקר", ובמשה "נר תמיד" – גילוי
יחודא-עילאה שלמעלה מהזמן.

(67) בקשר אחד התקשרתי. וזה חלק ג אדרא זוטא רפה, א. רצב, א. ראה
שערי אורה שער הפורים עג, ב. דרך מצותיך פו, ב. וראה דבור המתחיל ויכולו
תרס"ו.

(68) פאה פרק א, משנה א.

(69) (תמיד לב, א).

(70) (ברכת יוצר אור).

(71) (נוסח תפלת השחר).

(72) (מביא רוח וממשיך רוח. וזה חלק ב קסב, ב).

(73) "על דרך מאמר רז"ל פרק קמא דברכות דף ו, ב בענין "כל העולם כולו
לא נברא אלא לצוות לזה". ועיין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "ואתה
תצוה" והמאמר שלפנינו ובלקושי תורה בדבור המתחיל "צו את קרבני"
הראשון ריש פרק ד – אור התורה בשלח עמוד תלב).

(74) (ספר יצירה פרק א משנה ח: "אם רץ לבך שוב לאחד").

(75) (שבת עז, ב).

(76) "קטן וגדול". פיוט לימים נוראים "וכל מאמינים".

(77) (קיצור (ה): אף הבח הזה שיש לאהרן להעלות את

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

דשמים וארץ הרוחניים למעלה הוא בחי' מדות ודבור
שאותיות הדבור בחי' דומם כארץ ומקבלים השפע
מבחי' המדות שבלב שהן בבחי' צומח מקטנות
לגדלות משא"כ האותיות שאין בהם צמיחה ורובי כלל
כנ"ל באריכות. וידוע דאע"פ שהמדות נק' משפיעים
לדבור הן עצמן בחי' מקבלים אור חיותם וקיומם מן

(ג) והנה אחר כל הנ"ל יובן בתוס' באור מ"ש ה'
בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה. ואין
יתורץ הקושיא הנ"ל דהל"ל בשמים שיסדם בחכ' וכונן
ארץ בתבונה כו'. דהנה באמת השמים שרש יסודם
מבחי' תבונה ובינה והארץ יסודה מבחי' חכמה
שלמעלה מבינה כידוע. והענין הוא כמ"ש למעלה

המגדלת הוולד ומציירו בציור אדם בט"ח בעבור
 כידוע (וכמ"ש בזהר ע"פ (במדבר כג, ט) כי מראש
 צרים כו' דמסט' דאימא אתמתח כו') ולכך נק' (תהלי'
 קיג, ט) אם הבנים ל' אומנת כו' וגם אחר תולדת הולד
 מגדלתו בחלב שיונק משדי אמו עד שגם אחר היניקה
 צריך לאמו כו' עד היותו בן ו' שנים כו' (וכנ"ל
 באריכות) והדוגמא מכ"ז יובן ג"כ למעלה בבחי'
 תולדות המדות מבחי' בינה עלאה דמ"ש בן מסט'
 דאימא קאתי היינו מפני שעיקר שרש התהוות מציאותו
 הוא מבחי' נקודה דחכ' שנק' יו"ד שזהו כמשל טפה
 דאב שהוא עיקר המוליד הוולד כנ"ל וכ"ה במקור
 הראשון של התהוות המדות שהוא מבחי' טפת יסוד
 אבא כו' ומשם מקור תולדות הנשמו' כידוע בענין כי
 אתה אבינו לפי שכנ"ז נק' בנים כמ"ש (דברים יד, א)
 בנים אתם לה' כו' עד שכל ניצוץ בפרט מישראל יכול
 לומר אבינו כו' משום דשרש הבן מסט' דאבא דוקא
 קאתי כנ"ל בטפה דאב כו' וד"ל:
 (נב) אך הנה בבחי' נקוד' די' דחכ' עדיין אין שם
 בחי' התפשטו' וציור המדות רק בכללות
 לבד בלי התחלקו' ימין ושמאל כו' לגמרי רק הוא בחי'
 מקורם הרוחני בכללות לבד בהעל' ודקות גדול מאד
 כו' עד"מ בטפה שכוללת כל אברי הולד כו' (כמ"ש
 במ"א בענין תשב"כ ותושבע"פ כו') אבל עיקר
 התפשטו' בנין המדות בהתחלקות ימין ושמאל כו'
 וראש וסוף ובנין הכלים פנימי' ואמצעי' וחיצוני'
 שהוא בחי' פרצוף אדם במוחין חב"ד כו' הכל הוא
 ע"י בחי' אימא דוקא שזהו בבחי' השגה דבינה כו' וגם
 אח"כ בגידול ויניקה דמוחין כידוע בענין (דברים כב,
 ו) והאם רובצת על האפרחים כו' ונמצא שגידול
 המדות ע"י האם דבינה בעבור יניקה ומוחין כו'. זהו
 כמו חבור הצומח וחי שקרובים זע"ז בערך כנ"ל כ"ה
 צמיחות וגידול המדות ע"י שכל שנק' חי כנ"ל וד"ל.
 וז"ש כונן שמים דוקא בתבונה שבחי' המדות נק'
 שמים כנ"ל והם מתכוננים בעי"מ ומתגדלים ע"י
 תבונה דוקא שהוא שפע דהשג' השכל במדו' שע"ז
 מתכונני' ומתקיימי' להיות בבנין קיים בציור
 והתחלקות פרצוף אדם בפנימיות וחיצוניות כנ"ל. אבל
 בשרש ומקור המוליד המדות שהוא בטפת אבא שהוא
 נקודה די' דחכ' הרי אינם שם רק בבחי' ההעלם ובכח
 ובכללות ותמצית עדיין כנ"ל. ולא שייך לומר ע"ז ל'
 כונן וד"ל:

השכל המושג הנק' תבונה שהוא בחי' חצונית בינה
 כאשר בא באותיות המח' שנק' מחשבת שכל שמוזה
 עיקר התפעלו' המדו' או"ר והוא אותיות תבונה בן
 ובת שהן או"ר ומוחין שלהם נקרא תבונה והוא מה
 שנמשך ונולד מן השכל או"ר בשכל עצמו אבל גוף
 ענין ההתבוננות הוא בחי' בינה עצמה כידוע. וז"ש
 כונן שמים אש ומים והשי"ן ממוצע דהיינו חג"ת
 בתבונה דוקא (והיינו צומח וחי כנ"ל) אבל בחכ' יסד
 ארץ שהוא הדומם דבחי' הדבור הוא מן נקודה דחכ'
 שאינו מתפשט אפי' בהשגה דבינה עצמה (כנ"ל
 באורך) והוא משום דאבא דוקא יסד ברתא שהוא
 צירופי אותיות הדבור. וז"ש יסד ארץ. וכנראה בחוש
 שצירופי אותיות הדבור אינם באים ע"י השגה דבינה
 רק ע"י נקודה דחכ' שלמעלה מן ההשגה כי הרי אינו
 מכיין איך לצרף האותיות כו' והוא משום דנתב"ס
 דוקא (והוא מ"ש ויהי האדם לנפש חיה לרוח ממללא
 שנק' נפש המדברת כו'). אך הנה עדיין יש להבין
 ביאור דבר זה דהלא לכאורה אנו מוצאים סתירה
 גמורה לזה בהיפוך ממש. והוא מ"ש בזהר בכמה
 דוכתי דבן מסט' דאבא קאתי (כמו זכר חסדו דזכר
 רובו חסד מחסדים דאבא כו') ובת מסט' דאימא כמ"ש
 (יחזקאל טז, מד) (כאמה בתה דאימא אוזיפא מנהא
 לברתא שהן ה"ג מנצפ"ך דאימא כו'). ומ"ש (בראשי'
 כ, יב) וגם אמנה אחותי בת אבי היא אך לא בת אמי
 כו'. זהו משום דאבא יסד ברתא היפוך זה):
 (נא) אך הנה ידוע דחו"ב נק' אב ואם. ועד"מ ולד
 הנולד מאב ואם גשמיים דטפת מ"ד דאב
 הוא עיקר המוליד את הולד והיינו שכוללת כל איברי
 הולד מראשו לסופו בכללותו ובבחי' כח והעלם
 ההיולי עדיין ע"כ עדיין הוא בלי התחלקות איברים
 כלל לפי שאין בטפה רק בחי' כח וחיות הרוחני של
 כל האברים בהעלם ודקות גדול (כמו פרי התפוח
 שנראה בגרעין ע"י הבטה בכלי כו') וכולל כל פרטי
 חלקי נפשו וגופו שעתיד ליגדל בבטן בט"ח ולא שיש
 מציאות איברי גופו ממש בטפה לא מניה כו' רק
 בשחיית הולד בבטן אמו ט"ח הוא שנתפשט ונתגדל
 הולד בבנין גופו ברמ"ח איברים בפרצוף אדם
 בהתחלקות ימין ושמאל ואמצע וראש ורגל כו' שהוא
 ציור אדם בג' מדרגות בכלל חב"ד חג"ת נה"י כו'
 שכ"ז היה כלול בהעלם הרוחניות בטפה בלי התחלקו'
 כלל וגדול זה בציור כזה הוא בא בכח מ"נ דאם שהיא

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק

דרך מצותיך

בְּשִׁמְחָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל בְּעוֹשֵׁיו"³³,
וְהַשְׂמִיחָה הוּא מִצַּד הַהִתְבּוֹנְנוּת וְהַהֲשָׁגָה בְּגִדּוּלַת ה',
כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "אִם הַבְּנִים שִׂמְחָה"³⁴, וְכָל מִדָּה שֶׁתִּגְדֹּל
הַשְׂמִיחָה בְּהַתְבּוֹנְנוּת יוֹתֵר – יוֹכֵל לְהַפְּוֹךְ הַמְּדוּת מִן
הַקֶּצֶה לְקֶצֶה וּלְבֹא לְבַחֲנֵת רְצוּא וּכְלוּת הַנֶּפֶשׁ בְּיוֹתֵר.
וְזֶהוּ "אִם הַבְּנִים שִׂמְחָה" – פִּירוּשׁ: "הַבְּנִים" הֵם
הַמְּדוּת, וְ"אִם הַבְּנִים" הֵינּוּ בַחֲנִית בִּינָה הַנִּקְרָאת "מוֹחִין
דְּאִימָא", שֶׁהוּא הַהִתְבּוֹנְנוּת; שֶׁכְּשֶׁמִּתְלַבֵּשֵׁת בְּצִמְצוּם
בַּמְּדוּת אֲזִי הֵם בְּטֶבַעַם, אֲבָל כְּאֲשֶׁר "אִם הַבְּנִים שִׂמְחָה"
יוֹתֵר, אֲזִי יוֹפְשִׁטוּ הַמְּדוּת מִן הַכֹּלִים שֶׁלָּהֶם לְהִיּוֹת
בְּכָלוֹת הַנֶּפֶשׁ.

וְנִמְצָא שֶׁבַחֲנִית מוֹחִין דְּאִימָא בְּהַתְגַּלּוּתָם גּוֹרָמִים
הַסְתַּלְקוּת הַמְּדוּת לְמַעְלָה, וְהוּא בַחֲנִית "מִיעוּט הַכֹּלִים",
שֶׁלֹּא יִהְיֶה בַחֲנִית הַתַּפְשׁוּת לְמַשָּׁה, אֲלֹא לְהַסְתַּלֵּק
לְמַעְלָה וּלְיִכְלָל בְּאוֹר ה'.

אֲבָל מוֹחִין דְּאִבָּא הוּא בַחֲנִית "שׁוּב": לְהִיּוֹת כִּי יִדּוּעַ
דְּהַחֲכֵמָה הוּא לְמַעְלָה בְּמִדְרִיגָה מִהִבְינָה, כִּי בִינָה הוּא
הַשְׁגָּה וְהַתְבּוֹנְנוּת, וְהִיא כְּמוֹ בַחֲנִית שְׁמִיעָה, שֶׁמְשִׁיג
הַדְּבָר, וְעַם כָּל זֶה אֵינוֹ רוֹאֶה מְהוּתוֹ. וְלִכֵּן הַהִתְפַּעֲלוּת
וְרִשְׁפֵי אֵשׁ שְׁנוּלָד מִמֶּנָּה הוּא בְּבַחֲנִית "יֵשׁ" וְדָבָר מִדָּה, כִּי
יֵשׁ מִי שְׁאוּהָב כו'".

אֲבָל הַחֲכֵמָה הִיא בַחֲנִית רְאִיָּה, שֶׁהִיא מְקֻרֵּב, כִּי בִּה
גִּילּוֹי אֹר אֵין-סוֹף בְּיוֹתֵר, לִכֵּן נִוְלָד מִמֶּנָּה בַחֲנִית הַבִּיטוּל
בְּמִצִּיאוֹת לְגִמְרִי, וְאֵין לוֹ כַּח כָּלָל לְהַתְפַּעֵל בְּרִשְׁפֵי אֵשׁ
בְּבַחֲנִית "יֵשׁ" וְדָבָר, אֲלֹא הוּא כְּאֶבֶן דּוּמָם בְּלֹא דְבֹר.
וְהוּא עֲנִין הַהִשְׁתַּחֲוּאָה בְּפִישׁוּט יָדִים וְרַגְלִים, שֶׁלְּמַעְלָה
בְּמִדְרִיגָה מִן הַהִתְפַּעֲלוּת וְרִשְׁפֵי אֵשׁ.

וְכְּמוֹ שֶׁאֵנוּ רוֹאִים בְּבֹא הָעֶבֶד לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ: כָּל שֵׁשׁ
לוֹ כַּח וְעוֹז עֲדִיין לְדָבָר לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְהַצִּיעַ דְּבָרָיו
וְחִיבָתוֹ עֲדִיין – אֵין בוֹ מְאֻמִּיתִית אִימַת הַמֶּלֶךְ, לִכְרֵ יֵשׁ
לוֹ כַּח לְהִיּוֹת קֶצֶת יֵשׁ וְדָבָר מִדָּה, אֲבָל כְּשֶׁבָא מְקֻרֵּב
מְאֹד לְעֻמּוֹד לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ, אֲזִי לֹא נִשְׁאַר בוֹ כַּח וְעוֹז כָּלָל

1 (א) וְלִהְיוֹת כָּל זֶה – מִדָּה עֲנִין יִנִּיקַת הַחִיצוֹנִים מִמוֹחִין
2 דְּאִימָא בְּשִׁמְסִתְלָקִים מוֹחִין דְּאִבָּא?
3 הָעֲנִין הוּא: כִּי מְסִיבַת אֹרוֹת וּמוֹחִין דְּאִבָּא יִהְיֶה
4 הַתְרַחְבוּת הַכֹּלִים בְּ"כֹלִים מְכֻלִּים שׁוֹנִים"²⁵, מִדָּה שֶׁאֵין כֵּן
5 מְסִיבַת מוֹחִין דְּאִימָא הוּא הַהִיפּוֹךְ זֶה, שֶׁנִּתְמַעֲטוּ הַכֹּלִים
6 מִיעוּט אַחֵר מִיעוּט, וְזֶהוּ בֹא סִיבַת הַנֶּגְעִים. וְתִיקוּנָם הוּא
7 לְהַמְשִׁיךְ אֹר אִבָּא בְּדִי שִׁיחָה הַתְרַחְבוּת הַכֹּלִים, וְזֹאת
8 הוּא עֲנִין טְהֻרַת הַנֶּגְעִים.
9 וּבִיאור הַדְּבָרִים, הִנֵּה יוֹבֵן כָּל זֶה לְמַעְלָה בְּהַקְדִּים
10 מְצִיאת הָעֲנִין הַלֵּז בְּעֻבּוֹדַת ה' בְּאֶדָם, "כִּי בְצֶלֶם אֱלֹקִים
11 עָשָׂה אֶת הָאָדָם"²⁶ הַתַּחֲתוֹן:

12 וְהִנֵּה בְּאֶדָם הַתַּחֲתוֹן יֵשׁ בוֹ בְּהַתְלַבְּשׁוֹת מִבַּחֲנִית
13 מוֹחִין דְּאִימָא וּמִבַּחֲנִית מוֹחִין דְּאִבָּא, וְהוּא בַחֲנִית
14 "רְצוּא" וּבַחֲנִית שׁוּב". פִּירוּשׁ: כִּי עַל יְדֵי הַתְבּוֹנְנוּת
15 בְּגִדּוּלַת הַבּוֹרָא אֵיךְ שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ "מִמְלָא כָּל עֲלָמִין
16 וְסוֹבֵב כָּל עֲלָמִין"²⁷, וְרַק "הוֹדוּ עַל אֵרֶץ וְשָׁמַיִם"²⁸, נִוְלָד
17 מִזֶּה הַהִתְפַּעֲלוּת בְּאַהֲבָה בְּבַחֲנִית רְצוּא, שֶׁהוּא "רִשְׁפֵי
18 אֵשׁ", עֲנִין מִדָּה שֶׁכָּתוּב "כֹּלָה שְׁאֵרִי וּלְבַבִּי"²⁹, לְשׁוֹן
19 כְּלִיּוֹן וְהַסְתַּלְקוּת לְיִכְלָל בְּאוֹר ה', וּמוֹנֵעַ וּמִבְטֵל כָּל
20 רְצוֹנוֹת שֵׁשׁ לוֹ דְּבָרִים זָרִים.

21 וְהוּא הַנִּקְרָא בַחֲנִית "רְצוּא", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְהַחֲיוֹת
22 רְצוּא וְשׁוּב"³⁰, וְעַל דֶּרֶךְ מִדָּה שֶׁכָּתוּב בְּסִפְר יִצְרָה"³¹: "אִם
23 רָץ לִבִּי שׁוּב לְאֶחָד". וְהָעֲנִין הוּא הָעֵדֶר הָאֲחִיזָה
24 וְהַתְקַשְׁרוּת בְּאִיּוֹ דְּבָר, אֲלֹא מִפְּשִׁיט אֶת עֲצֻמוֹ מִכָּל
25 בַחֲנִית הַתְקַשְׁרוּת זָרָה. וְהֵינּוּ "רָץ לִבִּי": כְּמוֹ הָרֶץ
26 בְּרַגְלִיו, שֶׁנִּידַח מִמְּקוֹמוֹ וּמִמַּעַמְדוֹ הָרָאשׁוֹן, כְּמוֹ כֵּן
27 מְרוּצֵת הַלֵּב הוּא שֶׁנִּפְשֵׁט וְנִדַּח מִהַתְקַשְׁרוּת הָרָאשׁוֹן
28 שֶׁהִיָּה לוֹ בְּאִיּוֹ דְּבָר וְאֵין לוֹ אֲחִיזָה בוֹ כָּלָל וּכְלָל.
29 וּמְרוּצֵת הַלֵּב לְהַסְתַּלֵּק הוּא בַחֲנִית כְּלוּת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁכֹּלָה
30 תְּכֵלָה אֹר הַנֶּפֶשׁ וְתַסְתַּלֵּק מִן הַכֹּלִים שֶׁבִּלְבָב³².

31 וְכָל זֶה הוּא הַנִּקְרָא "מוֹחִין דְּאִימָא", לְפִי שֶׁבַחֲנִית
32 כְּלוּת הַנֶּפֶשׁ נִוְלָד עַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת בְּגִדּוּלַת ה'

31) פֶּרֶק א מִשְׁנָה ח. לְפִנֵּינוּ הַגְרָסָא "שׁוּב לְמִקּוֹם". וְרֵאָה הָעֵרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת
אֲדִמּוֹר בְּסִפְר הַמְּאֻמְרִים תַּרְנִי עֲמוּד רִיג.

32) "וְהִנֵּה מְבוֹאֵר בְּמִקּוֹם אַחֵר רְצוּא גִּמְטְרִיָּא נִירִיאַל, וְרֵאָה זֶהר חֲדָשׁ קְלוֹ,
בוֹ וְעִיין בְּפֶרֶס עֶרֶךְ אֶרְגָּן וּבִשְׁעַר הַיְכָלוֹת פֶּרֶק שִׁשִּׁי. וְעִיין בְּמִאוּרֵי אֹר אוֹת
א' סְעִיף ק"ח מִעֵנֶן אֶרְגָּן". – כֶּתֶב יֵד קֹדֶשׁ הַצֵּל.

33) תַּהֲלִים קֶמֶט, ב.

34) שֵׁם קִיג, ט.

25) עַל פְּסוּק לְשׁוֹן הַכְּתוּב אֶסְתֵּר א, ז.

26) נח ט, ו.

27) לְשׁוֹן הַזֶּהר חֶלֶק ג רכח, א (רְעִיָּא מִהִימָנָא).

28) תַּהֲלִים קֶמֶט, יג.

29) תַּהֲלִים עג, כו.

30) יִחְזָקֵאל א, יד.

עוד, אם כן זאת עבודתי תמה להמשיך אור אין-סוף
למטה להתפשט בכלים מכלים שונים, במחשבה ודבור
על ידי עסק התורה בביטול ובמעשה על ידי קיום
המצות כו'. וזהו על דרך מה שכתוב³⁶ "וירא העם וינגעו
ויעמדו מרחוק", להמשיך אלהות מבחינת "מרחוק ה'
נראה לי"³⁷.

והוא על דרך משל הרץ בהר, שעולה ממדריגה
למדריגה, מנמוך לגבוה, כאשר בא למקום הנעלה
ביותר – שלא יוכל לרוץ עוד ולהתעלות לשם, אזי
בהכרח שיעמוד שם ואז אחר-כך ישוב לאחור.

וכעין זה יש גם כן בחיות הקודש". וזהו שנאמר
"והחיות רצוא ושוב", מתחלה "רצוא" על ידי
ההתבוננות דמוחין דאימא, ואחר-כך יתבטלו כמו
שכתוב "וצבא השמים לה משתחווים"³⁸ על ידי החכמה
שבהם, ואז נקרא "שוב". וזהו שכתוב בספר יצירה "אם
רץ לבך שוב לאחד": תחלה רצוא ממוחין דאימא
שבאדם, ואחר-כך השוב על ידי מוחין דאבא להמשיך
אור אין-סוף בכלים מכלים שונים במחשבה דבור
ומעשה.

מצות טומאת המצודע. פירוש תורה:

אפילו לדבר ומכל שכן להציע דבריו בהשכל, אלא
יכול כאן דומם לארץ, והוא ההשתחוואה, שהיא
מקורב, והוא מפני שנתבטל ממציותו לגמרי, והוא
בחינת הביטול. ואין זה בעבודת ה' כי אם על ידי
החכמה – כח מ"ה, בחינת ביטול, "מה פשפשתי"³⁵, מצד
הראיה באלהות בבחינת קירוב.

והנה בחינה זו נקראת "שוב" – להיות כי מצד
הביטול המופלג הזה יבא ההשבה להתפשט בכלים
מכלים שונים למטה דוקא, היפוך מן הרצוא דבינה
שענינו להתפשט את עצמו מהכלים ולעלות במעלות. כי
העלייה לא יתכן אלא בשיש עדיין היכן לעלות, ואפשר
בכחו לעלות. וזהו דוקא דבינה, שהיא בבחינת ריחוק
עדיין מגילוי מהות האלהות, כנ"ל בפירוש שמייעה, לכן
יהיה הרצוא לעלות למעלה עד גילוי מהות אלהות. וגם
העולה יכול לעלות כי הוא "יש" ודבר מה עדיין, "יש
מי שאוהב" כנ"ל; אבל בחכמה ששם גילוי אלהות
מקורב בבחינת ראיה, וגם שם כבר הגיע הביטול
במציותו לגמרי, אם כן לא יתכן לומר רצוא ועלייה,
אלא אדרבא, הביטול כאן דומם.

ובהיות כן יאמר ללב: מאחר שאי אפשר לעלות

(37) ידמיה לא, ב.

(38) נחמיה ט, ז.

(35) זהר בהקדמה א, ב.

(36) יתרו ב, יח.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ולהבין ענין חיות העולמות הנה ארז"ל במדת"ל ע"פ
ברכי נפשי מה הנשמה ממלא כו', ובאדר"ן
ספ"ל כל מה שברא הקב"ה בעולם יצר באדם, ברא
חורשים (פי' יערות), חורשי' באדם אלו שערותיו,
יעו"ש שחשיב כל מה שבעולם, מפני כי האדם הוא
עולם קטן, ולכן משרי אחזה, כמו שהאדם הגם
שמרגיש חיות גופו שהרי כו' מ"מ זהו רק ע"ד ידיעות
המציות, שלכן איתא בכהאריז"ל שהשגת הנשמה
הוא גבוה מרוה"ק וגילוי אלי'. כן עדי"ז יובן חיות
העולם שהוא גוף גדול, ועד"מ הגלגלי' הם כדורים
האם נא' שיש ציור כזה בנפשם אלא שהוא רוחני,
ואיננו יודעים אלא ע"ד ידיעת המציות לבד כו' וכן
בשמים וכל צבא השמים, ובארץ ובכל נבראי הארץ.
אמנם בג"ע מאיר גילוי אלקות השגות המהות נהנים
מזיו השכינה, תענוג נפלא עד אין קץ, שלכן
אמר מוטב דלידייני' כו' שהגם שיסורי איוב כו' כמ"ש

וטהר לבנו לעבדך באמת, הנה שורש העבודה הוא
עבודת תומ"צ, לעבדה רמ"ח מ"ע ולשמרה
שס"ה כו', אמנם עבודת הלב ארז"ל ע"פ ולעבדו כו'
זו תפילה. והענין כי ארז"ל פ"ד דאבות מי"ז יפה שעה
אחת בעוה"ז מכל כו', פי' חיי העוה"ב הוא תענוג
הנשמות כמש"פ הרי"א. ולכא"ו יפלא איך התשלום
שכר פחות מהעבודה כו'.

ויובן בהקדם מארז"ל ז' דברים קדמו כו' ג"ע
ותשובה, וצ"ל קודם ברה"ע מי עשה תשובה
ומי קיבל שכר בג"ע. אך הפי' קדמה אינו בזמן כ"א
במעלה, כי ברה"ע הוא מבחי' מלכות מלכות כל
עולמים שם והארה בעלמא, ושורש שרשן הראשון
הוא מבחי' איהו וגרמוהי בחי' כלי המדות כי אמרתי
עולם חסד יבנה. ולכן אברהם שהי' הראשון מהאבות
הי' מרכבה למדת החסד, וכמ"ש בס' הבהיר הובא
בפרד"ס אמרה מדת החסד כו'.

שמהם נעשי' לבושי' לנפש, מכוונת התומ"צ נעשית
 לבושי' לג"ע העליון, ומעשה תומ"צ ועקימת שפתיו
 הוי מעשה נעשים לבושי' לג"ע התחתון, ושורש
 הלבושי' הוא בחי' גבוה מאד. ויובן זה מענין המשלים
 משלי שלמה, שלהיותו ויחכם כו' לכן אמר ג' אלפים
 משל, וכן ענין משלי' דר"מ, להיותו מנהיר עיני כו',
 וכל שהשכל עמוק יותר מוכרח למשלי' יותר, וכן
 למשלי' רבי' יותר, והיינו מטעם הנ"ל. והאומר המשל
 מוכרח להיות עוד נעלה יותר. ועד"ז יובן ענין מ"ש
 ויבא משה בתוך הענן, שכדי להשיג ולהיות ניזון
 מרוחניות הי' צריך ללבוש הענן, ושרשו מבחי' ישת
 חשך סתרו. ועד"ז מעהמ"צ ותורה כמ"ש נתלבשה
 בדברים גשמי' שרשן גבוה הרבה יותר מג"ע, כי ג"ע
 הוא רק ביו"ד נברא, אבל בתורה נא' משל הקדמוני
 שהוא משל להבין בחי' א"ס קדמונו של עולם, וזהו
 מעלת התומ"צ שהם קדמו במעלה, ומהם נעשי'
 לבושי' לנפש להשיג השגת המהות בג"ע, שהוא
 תשלום שכר עד שיהי' עשיית המצות כמצות רצונך.
 וזהו ענין שקדמו ג"ע במעלה נגד העולם, והתשובה
 שקדמה שהרי התשובה הוא למלאות הפגם
 מתומ"צ, ומאחר שתומ"צ קדמו במעלה כ"ש התשובה
 כו', ולכן יפה שעה אחת בתשובה ומע"ט כו' מכל
 שהוא בחי' חיות העוה"ב, כי קיום המצות הוא מרב
 כל כו', וכ"ש התשובה. ואמנם להיות כי התומ"צ
 נתלבשו בדברים גשמי' כמו ציצית בצמר גשמי, וכן
 המחליף פרה בחמור כו' שנים אוחזי' בטלית, לכן צ"ל
 ולעבדו כו' עבודה שבלב זו תפילה, לעורר בחי'
 אהוי"ר שכולל רמ"ח מ"ע ושס"ה מל"ת, להיות כי הם
 הגדפי' שע"י יפרחו התומ"צ להתעלות בעילוי אחר
 עילוי.

וזהו שאנו מבקשי' וטהר לבנו לעבדך באמת, אין
 אמת אלא תורה, ועבודה הוא בחי' המצות,
 ובכדי שיהי' העבודה באמת כו' צ"ל טהרת הלב הוא
 בחי' אהבה ויראה שהם הם הגדפי' כו'.

וטהר לבנו

בס"ד. (מזרת יוהכ"פ, רל"ג).

הרמב"ן, מ"מ כדאי נגד ג"ע התחתון וכ"ש העליון,
 והיינו להיותו השגת המהות.

ועוי"ל טעם ב' בהפרש בין ג"ע לעולמות והא בהא
 תלי', כי שורש העולמות הוא מבחי' מדות
 כנ"ל, ובג"ע מאיר מג' ראשונות שזהו שארז"ל ביו"ד
 נברא העוה"ב, ואפי' אם נפרש שביו"ד נברא, והעוה"ב
 עצמה הוא ה"א הוא ג"כ מג"ר, שג"ר הם רחוקי'
 במעלה מז"ת, כי ענין המדות הוא רק לזולתו, משא"כ
 המוחין. ולכן אלפים שנה קדמה, פי' שקדמה במעלה
 להיותה בבחי' שעשועי' יום יום הוא בחי' חו"ב, ויומו
 של הקב"ה כו', משא"כ עולמות הם מז"ת זכור רחמין
 וחסדיך כי מעולם המה, חסד יבנה ב' פי' כו', עכ"פ
 הוא רק מבחי' מדות.

וזהו ג"כ סיבה למה שהעולם הוא ל' העלם, כמ"ש
 בע"ח שההתלבשות הוא רק בז"ת, אבל לא
 בג"ר, ועד"מ התהוות המדות הוא רק מז"ת שבשכל,
 וכן השכל מלביש רק ז"ת שברצון. ועד"מ כאשר
 מתבונן בק"ש בפסוק שמע, איך שהוא אחד אין כיוצא
 בו, ואני ה' עצמו שהי' הוה ויהי' הוא אלוקים
 המצמצם כי מבלעדי אין אלוקי', כ"א הוא עצמו הוא
 האלקי' וכמו שאומרי' בנעילה ז"פ ה' הוא האלקי',
 אשר מכ"ז יבוא לבחי' ואהבת בחי' מדה שבלב, הנה
 לא כל השגת ההתבוננות בא בהתהוות המדה כ"א
 הארה מההשגה לבד. ועד"ז יובן ענין ההתלבשות
 שאין יכולי' להלביש כ"א ז"ת מהעילה לבד, וכמו"כ
 עילה הגבוה מעלול זה נעשה עלול לגבי עילה הגבוה
 ממנה להלביש רק ז"ת מבחי' עילה כו'. ולהיות כן
 נעשה בעולמות בחי' העלם והסתור ע"י בחי'
 ההתלבשות. משא"כ בג"ר שלא יש שם בחי'
 התלבשות, לכן בג"ע שמאיר הארה מג"ר לכן שם
 מושג השגת המהות כו'.

אך איך תוכל הנשמה שהיא נברא ובע"ג להשיג זה,
 והגם ששורשה מבחי' טהורה היא, אך הנה ירדה
 בבי"ע כמ"ש"א אתה בראת כו', לזה הוא ענין התומ"צ

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים – המשך תער"ב

באוא"ס המאציל והן הע"ס הגנוזות במאצילן כו'. אך
 מה שהספי' דאצי' מגלות המחשבות הנעלמות, היינו
 הע"ס הגנוזות כמו שהן בהמשכה להיות בבחי'

צו) ועוד זאת שע"י הע"ס יודעים את האוא"ס
 שלמעלה מאצי', שז"ע שהם מגלים את
 המחשבות הנעלמות דהיינו כח אצי' הכמוס וחתום

הכחות עצמיים מתפעלים במציאות הכחות מהם שזהו
דוקא בדבר שהוא בבחי' מקור ה"ה מתפעל בעצמו
כו', וע"ד כל מניע מתנענע בעצמו כו', אבל הכחות
עצמיים אינם מתפעלים בזה וזהו שהוא בדרך ממילא
(כו'), ומה שנמצא מהם הוא להיות בבחי' מקור לכחות
הגלויים, דהכחות הגלויים ממש אינם בערך להיות
נמצאים מהכחות העצמיים כו' (וכאשר לפעמים
נמצאים מהכחות עצמיים ה"ה בעילוי באין ערוך, וכמו
בגילוי ההשכלות הבאים בכח או"ח ע"י קושיות כו',
וכמו תלמיד המחכים את רבו כו' וכמ"ש במ"א, ולפ"ז
צ"ל דהמשכה מהכחות עצמיים הגם שזהו רק מה
שנמצא מהם וה"ז רק בדרך סיבה לבד, מ"מ יש בזה
איזה ערך ואין זה בדרך אין ערוך לגמרי כו'), כ"א מה
שנמצא מהכחות הוא בחי' מקורי הכחות שהן בבחי'
מציאות דבר ובבחי' המשכה להיות בבחי' מקור והוא
הנק' המשכה נעלמת כו'. וכמו שמכח השכל ההיולי
העצמי נמשך להיות מקור לשכל גלוי והוא בחי' כח
המשכיל שבנפש כו', דכח המשכיל הוא בבחי'
מציאות דבר לגבי הכח השכל ההיולי העצמי הנטוע
ומושרש בנפש, ולגבי שכל הגלוי אינו במציאות שכלי
עדיין שה"ה כח היולי על כל השכליים, וידוע דכל כח
היולי הוא מושלל מהגלויים שממנו כו'. וכמו"כ כח
המשכיל מאחר שהוא היולי על כל מיני שכליים
בהכרח שהוא מושלל ממציות שכל גם במדר' היותר
נעלית כו' וכמ"ש במ"א, ומ"מ אינו מושלל מגדר שכל
לגמרי מאחר שהוא בבחי' המשכה עכ"פ מכח ההיולי
עצמי, ממילא ה"ה באיזה ציור ובאיזה מציאות, רק
שהוא בבחי' המשכה נעלמת כו', דענין המשכה נעלמת
הוא שמושלל ממציות הדבר שהוא מקור אליו אבל
אינו מושלל מעצם הדבר כו'.

קיצור. וגם שהע"ס מגלות בחי' הע"ס הגנוזות
בהמשכתן (היינו מה שנמצא מהן להיות
מקור) וגם גילוי מעצמותן, ועד"מ עצם הנפש
שמושללת מכחות לגמרי וכוללת בתוכה כחות, שהן
נמצאים עמה מתחלת ההתהוות (ולמעלה ה"ז רק באור
א"ס), וע"כ הן ג"כ עצמיים, והן בבחי' פשיטות לא
בבחי' מציאות כלל וכלל, ואינם בבחי' המשכה
והתפשטות כלל, ואינם בבחי' מקור כלל, רק שמהם
נמצאים מקורי הכחות (לא הכחות), וא"כ אין זה אין
ערוך לגמרי, וכמו כח המשכיל מקור השכל שהוא
המשכה נעלמת היינו מושלל ממציות השכל, ואינו
מושלל מעצם ענין השכל.

מקורים עכ"פ לע"ס הגלויות כו', וגם בהם וע"י יש
גילויים מהאורות עצמיים דע"ס הגנוזות כו'. ויובן זה
עד"מ בנפש האדם שיש בו כחות עצמיים הכלולים
בנפש, דהנה הנפש עצמה ה"ה פשוטה לגמרי ואינה
בגדר כחות כלל וכמ"ש בסש"ב פנ"א שהיא כולה עצם
א' ורחני פשוט כו', והיא למעלה גם מבחי' יחידה
וכדאי' במדרש חמשה שמות נקראו לה כו' הרי הנפש
עצמה למעלה גם מבחי' יחידה, והיא בבחי' פשיטות
לגמרי כו', רק שכוללת בתוכה כל הכחות וכמו כח
השכל ההיולי העצמי וכח החסד ההיולי העצמי כו'
שמהם נמצאים כל הכחות הגלויים כו' (והכחות
העצמיים זהו בחי' יחידה שבנפש ונק' יחידה לפי
שהכחות עצמיים אינם בבחי' מציאות כחות כלל, והן
בבחי' פשיטות לגמרי בעצם מהותם ואינם בבחי'
התחלקות כלל היינו שאינם כלל בבחי' עשר כחות כו'.
והגם שזה כח החכ' וזה כח הבינה כו', ה"ה בבחי'
פשיטות לגמרי ונק' העלם שאינו במציאות כו' וכמ"ש
במ"א, וכמו כח האש שבצור החלמיש כו'. וכללות
בחי' יחידה זהו ע"ד כמו חומר היולי שכולל בעצמו
שרשי הד' יסודות ואין בו שום צורה רק עתיד להלביש
צורה ונק' תהו כו', וכמ"ש בע"ח שמ"א פ"ג ושם
שזהו בחי' אריך כו'). ומוכן דהכחות עצמיים הגם
שמהם נמצאים כל הכחות אינם בגדר מקור לכחות,
דכל מקור בהכרח שהוא בבחי' מציאות דבר מה
שנעשה מקור וגם הוא בבחי' המשכה להיות מקור
לדבר כו', והכחות עצמיים הרי אינם בבחי' מציאות
כחות כלל, דכל דבר הכלול בעצם ה"ה כמו העצם,
וכמו שעצם הנפש אינו בבחי' מציאות דבר, כמו"כ
הכחות הכלולים בו אינם בבחי' מציאות דבר כו', וגם
אינם בבחי' המשכה כלל והיינו להיותם עצמיים וכל
עצם אינו נמשך (ר"ל בבחי' המשכה והתפשטות כ"א
בבחי' המשכה עצמיות, הרי בהמשכתו הוא בבחי'
מהות עצמו שאינו בגדר בחי' מקור כו', ובמ"א מבואר
דבהמשכתו הגם שזהו שהעצם נמשך ואינו בגדר מקור
עדיין, מ"מ הוא בגדר שנעשה בבחי' ממוצע כו', והוא
בחי' העליונה שבהממוצע שמובדל בערך כו' וכמ"ש
במ"א). (והגם שהן כחות הנפש לא עצמות הנפש, י"ל
דזה שהן כחות הנפש אין זה שהן התפשטות וגילוי
מהנפש שנעשים כחות, כ"א מה שנמצאים עם הנפש
דכשנמצא הנפש נמצאים עמו הכחות כו', וע"כ עם
היותם כחות ה"ה עצמיים כו'), הרי שאינם בגדר מקור
לכחות רק שמהם נמצאים הכחות בדרך ממילא (שאין

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

- 1 "הטה¹ אלקי אונך ושמע פקח עינך וראה"².
- 2 בקשתו של דניאל היא שתהיה הראיה בעין אחת, "עינא פקיחא דעתיקא" ד"לית שמאלא בהאי
- 3 עתיקא"³, שעל דרגה זו נאמר⁴ "הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל", ועיקר הבקשה היא דברי דניאל⁵
- 4 "והאר פניך על מקדשך השמים".
- 5 הגמרא⁶ אומרת: "משחרב בית המקדש אין לו להקב"ה אלא ד' אמות של הלכה".
- 6 על כך היא בקשתו של דניאל⁵ "והאר פניך על מקדשך השמים", שיוסרו כל ההפרעות ללימוד התורה
- 7 ועבודת ה' יתברך.
- 8 הטעם לבקשה הוא – "למען אדני".
- 9 'שם' אדני הוא 'שם' עולם העשיה. בכל עולם ישנו 'שם' של אותו עולם, וה'שם' של עולם העשיה
- 10 הוא השם א-ל אדני.
- 11 ה'שם' דניאל, עם הכולל, בגימטריא א-ל אדני⁷. לכן, עבודת דניאל היתה הבקשה שיהיה גילוי
- 12 אלקות למטה, ושיהיה בנין בית המקדש בפועל ממש.
- 13 הוא היה בזמן הגלות, שאז בני ישראל מאוד מושפלים, והם בתכלית השפלות, כמו שכתוב⁸ "עבדים
- 14 משלו בנו", וכביכול "שכינתא בגלותא"⁹.
- 15 זהו החילוק בין הזמן שבית המקדש היה קיים וזמן החורבן:
- 16 בזמן שבית המקדש היה קיים היה גילוי אלקות בעולם, ובני ישראל היו בתכלית הרוממות.
- 17 אבל בזמן החורבן, כשבני ישראל מגורשים מארץ ישראל, הם בשפלות גדולה, ובפרט בזמנו של
- 18 דניאל, בזמן המלך דריוש, הם היו אז דחוקים ומושפלים עוד יותר מאשר בזמנו של נבוכדנצר.
- 19 לכן התפלל דניאל וביקש⁴ "והאר פניך על מקדשך השמים" – שיהיה גילוי "עינא דעתיקא קדישא",
- 20 שזוהי עין אחת, בדרגה הנעלית ביותר.
- 21 קיימות שלוש דרגות:
- 22 הראשונה היא עין אחת, שעל כך אומר המדרש¹⁰ – בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום,
- 23 מביט עליהם בעין אחת, שזוהו שם אלקים, שענינו העלם והסתרה.
- 24 הדרגה השניה היא שתי עינים, שעל כך אומר המדרש¹⁰ – בזמן שישראל עושין רצונו של מקום,
- 25 מביט עליהם בשתי עיניו, אלו הם השמות הוי' ואלקים, שזוהו גילוי אור, אלא שזוהו גילוי אור של סדר
- 26 השתלשלות.

(6) ברכות ח, ע"א.

(7) ראה ספר המאמרים – קונטרסים, חלק ב רפד, ע"א.

(8) איכה ה, ח.

(9) מגילה כט, ע"א.

(10) סוף שיר השירים. וראה גם לעיל ע' 33.

(1) ראה גם המאמר "ועתה שמע אלקינו" [הערת כ"ק אדמו"ר] לעיל ע' 16 ואילך. ובנסמן בהערות שם.

(2) דניאל ט, יח.

(3) זוהר, חלק ג קלז, ע"א. רצג, ע"ב.

(4) תהלים קכא, ד.

(5) דניאל שם, יז.

1 הדרגה השלישית היא עין אחת, שזו העין של עתיקא קדישא, ש"לא ינום ולא יישן שומר ישראל".
 2 זו הדרגה הנעלית ביותר.
 3 גילוי דרגה זו – זו היתה הבקשה של דניאל בתפילתו, שלכן הוא אומר עינך, ששתי העיניים הם
 4 כעין אחת, כלומר העין של עתיקא קדישא, ששם הן כל הישועות.
 5 קיצור. השם של עולם העשיה הוא אֵל אֲדֹנֵי, בגימטריא דניאל עם הכולל. בזמן הבית היה גילוי
 6 אלקות ובני ישראל היו בתכלית המעלה. בזמן הגלות אלקות בהעלם ובני ישראל בתכלית השפלות. בקשתו
 7 של דניאל היא גילוי של עינא דעתיקא.

ב.

9 זהו שהגמרא¹¹ אומרת "ואף דניאל לא נענה אלא בזכות אברהם".
 10 עבודתו של אברהם אבינו היתה להמשיך גילוי אלקות בעולם, על-ידי שנתן לכולם – אפילו לאנשים
 11 פשוטים ביותר – להבין את ענין האלקות. כמו שכתוב¹² "ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה'
 12 אל עולם".
 13 אומרים חז"ל¹³ "אל תקרי ויקרא אלא ויקריא", הוא גרם שיקראו בשם ה' בכל העולם.
 14 אברהם הכיר את שם ה' לכל עובר-אורח, על ידי האשל שנטע (אש"ל ראשי תיבות¹⁴: אכילה, שתיה,
 15 לוייה).
 16 לאחר שהאורחים ועוברי האורח סיימו לאכול ולשתות, הם בקשו להודות לו, ואז ענה להם – וכי
 17 משלי אכלתם, זה הכל מה שה' יתברך, בורא העולם, ברא.
 18 הוא היה מבאר להם את ענין הבריאה והשגחה פרטית, ואז הם הודו ובירכו לה' יתברך.
 19 על-ידי העבודה שאברהם אבינו עשה במסירת-נפש, הוא הגיע עד לעצמות אין-סוף ברוך-הוא, עינא
 20 דעתיקא – שזוהי עין אחת.
 21 זהו "עין ה' אל יראיו"¹⁵ זה אברהם¹⁶, כי על-ידי עבודתו הגיע אברהם לדרגה הנעלית ביותר שהיא
 22 עינא דעתיקא.
 23 זו הסיבה שהמדרש מביא ראיה מהכתוב¹⁷ "עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה", למרות שפסוק זה
 24 כתוב בעקידה, שהעקידה היא הניסיון העשירי.
 25 כי על-ידי העבודה של מסירת-נפש וניסיונות, ובפרט ניסיון העקידה, הגיע אברהם אבינו לדרגה
 26 הנעלית ביותר.
 27 לכן בעקידה כתוב¹⁸ "ויעקוד את יצחק בנו וישם אותו על המזבח ממעל לעצים".
 28 על ידי כך ש"ויעקוד את יצחק בנו" הוא פעל "וישם אותו" . ממעל לעצים", הוא הגיע לדרגה
 29 שהיא נעלית מ'העצים', שהם עץ החיים ועץ הדעת.
 30 "עצים" הם תורה.

(15) תהלים לג, יח.

(16) בראשית רבה, פרשה מ, א.

(17) וירא כב, יב.

(18) שם, ט.

(11) ברכות ז, ע"ב.

(12) וירא כא, לג.

(13) סוטה, י ע"א.

(14) ראה לקוטי שיחות, חלק טו ע' 501.

- 1 עץ החיים – תורה שבכתב, ועץ הדעת – תורה שבעל-פה. עץ הדעת הוא תורה שבעל-פה¹⁹,
- 2 כיון שלימוד תורה שבעל-פה הוא תיקון על חטא עץ הדעת.
- 3 על-ידי ניסיון העקידה, הגיע אברהם אבינו לדרגה "ממעל לעצים", גם מעץ החיים וגם מעץ הדעת
- 4 – דרגת עתיק.
- 5 אברהם אבינו היה מוכרח להמשיך את הדרגה הנעלית ביותר כדי שתהיה המשכה למטה, כפי הכלל
- 6 הידוע²⁰ אשר ככל שהאור נעלה יותר, הוא נמשך למטה יותר.
- 7 כך אנו רואים במוחש בכוחות הראיה והשמיעה.
- 8 כוח הראיה אכן נעלה מכוח השמיעה, ובכל זאת כוח הראיה תופס דבר גשמי וכוח השמיעה תופס
- 9 קול, וקול הוא רוחני לגבי הגשמי הנתפס בראיה, כי ככל שהאור נעלה יותר, הוא יורד למטה יותר.
- 10 כך גם בעבודת אברהם אבינו – כדי שיהיה גילוי אלקות למטה, היה עליו להמשיך דרגה נעלית,
- 11 שהיא העין אחת דעתיקא קדישא.
- 12 קיצור. לאברהם אבינו היתה מסירת נפש להסביר אלקות גם לאנשים הפשוטים ביותר, ועל-ידי עבודה
- 13 זו הוא הגיע לדרגות הנעלות ביותר – עינא דעתיקא. ממעל לעצים – תורה שבכתב ותורה שבעל-פה.
- 14 ג.
- 15 זהו שהגמרא אומרת¹¹ אודות תפילתו של דניאל "למען אד", שהכוונה היא "למען אברהם שקראך
- 16 אדון".
- 17 דניאל שהיה בזמן הגלות, בקשתו היתה "פקח עינך" – שתהיה ההמשכה מעינא דעתיקא, אשר
- 18 "לא ינום ולא יישן שומר ישראל".
- 19 טעם הדבר הוא – "למען אדני", "למען אברהם שקראך אדון".
- 20 דניאל אומר "למען אדני" ולא למענך, כי למענך היא המשכה עצמית, שה' יתברך עצמו משפיע,
- 21 אבל מה שאברהם אבינו קרא אדון, היא המשכה עצמית שבאה על-ידי העבודה דמסירת-נפש.
- 22 אין זה דומה לתפילתו של משה:
- 23 משה התפלל שיומשכו לבני ישראל אורות פנימיים, ועל ידי בני ישראל גם בעולם, כמו שכתוב²¹ "ועשו
- 24 לי מקדש ושכנתי בתוכם". אומרים רז"ל²² "בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד מישראל",
- 25 שזוהי המשכה פנימית;
- 26 אבל תפילתו של דניאל היתה שתהיה גם המשכה בחיצוניות, המשכה בגילוי ממש, שיהיה בנין בית
- 27 המקדש שזהו גילוי ממש, וכן גם בנוגע למקדש מעט²³, שיוסרו כל ההפרעות ללימוד התורה ולעבודת
- 28 ה' יתברך.

(19) קונטרס עץ החיים, פרקים ה, יא, יג.

(20) ראה לקוטי תורה, אמור לד, ג-ד, ושם, ראה יט, ג. שערי

אדמו"ר].

(21) מגילה כט, ע"א.

אורה, ע' 115, 129.

(22) תרומה כה, ח.

- 1 כל זאת ביקש דניאל בעבור אברהם, כי לאברהם יש יתרון מעלה לגבי משה רבינו. למרות שמה
- 2 רבינו היה בזמן הגלות, אבל עם זאת ידעו אודות אלקות. גם בימי יוסף, פרעה מלך מצרים ידע אודות
- 3 אלקות, שהרי יוסף מזכיר את שם האלקים לעיתים קרובות.
- 4 אבל בימי אברהם אבינו לא ידעו אודות האלקות, ולא רצו לדעת על כך.
- 5 זה מה שהמדרש אומר²⁴: עד אברהם היה העולם מתנהג באפילה, בא אברהם והתחיל להאיר, שהיתה
- 6 לו מסירת-נפש לכך, ולכן הגיע לדרגה הנעלית ביותר.
- 7 זהו "ואף דניאל"¹¹ – למרות שגם דניאל היה בזמן הגלות והיתה לו מסירת-נפש לענין התפילה,
- 8 והוא הרי היה ראוי שבקשתו ותפילתו תתקבל בזכות עצמו, בכל זאת אומרת הגמרא שזהו רק בזכות
- 9 אברהם.
- 10 זאת משום שאברהם היה הראשון²⁵ שהיתה לו מסירת-נפש לאלקות.
- 11 הוא היה הראשון שפתח את השער של מסירת-נפש למען אלקות, ובעקבות זאת התאפשר ענין
- 12 המסירת-נפש למען אלקות.
- 13 זהו שאומר¹ "ועתה שמע אלקינו אל תפלת עבדך".
- 14 'ועתה' מתפרש בשני פירושים: פירוש אחד – כעת. בזמן הגלות, כל עבודה שאדם עובד בה את
- 15 ה' יתברך היא עבודה גדולה, כי בזמן הגלות בני ישראל שבורים מאוד והם בקטנות המוחין, לכן כל
- 16 עבודה גדולה מאוד.
- 17 הפירוש השני²⁶ ב'ועתה', הוא – תשובה.
- 18 ענין התשובה הוא שכעת אין זה כפי שהיה קודם, כלומר שעל ידי התשובה האדם נעשה שונה
- 19 מאשר לפני כן. לכן "שמע אלקינו אל תפלת עבדך ואל תחנוניו".
- 20 מכיון שדניאל הוא הרי היחיד שה' יתברך נתן בו אמון וגילה לו את קץ הגלות באחרית הימים²⁷,
- 21 לכן הוא התפלל "ועתה אלקינו" – כאשר בני ישראל יעשו תשובה באחרית הימים, "שמע אל תפלת
- 22 עבדך" – קבל, ה' יתברך, את תפלתם ואת תחנוניהם ותגאל אותם גאולה שלמה על-ידי משיח צדקך.
- 23 קיצור. אברהם אבינו היה הראשון שמסר את נפשו על אלקות והמשיך המשכה עצמית. דניאל רואה
- 24 את חבלי המשיח ומתפלל שה' יתברך יקבל את התשובה של בני ישראל וישלח להם את משיח צדקנו.

הטה אלקי אונך ושמע [אדר ה'תש"ב]

(26) בראשית רבה כא, ו [הערת כ"ק אדמו"ר].

(27) דניאל ח, יט.

(24) בראשית רבה, פרשה ב, ג. שמות רבה, פרשה טו, כה.

(25) ראה לקוטי שיחות חלק כ, ע' 72.

ספר השיחות – ה'תש"ד בלה"ק

- 1 (אודות הנהגת הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק בימי
- 2 אבולו אחר כבוד אמו הרבנית הצדקנית נ"ע)
- 3 שמעתי מר' יחיאל הלפרין שו"ר, שהיה
- 4 בליובאוויטש בשנת תרמ"ג, שנת הסתלקותו של הוד
- 5 כ"ק אאמו"ר הרה"ק מוהר"ש, שהוד כ"ק אאמו"ר
- 6 הרה"ק היה נוהג בימי אבולו במשך השנה ללמוד כל
- 7 יום כמה משניות ברבים, וכן דף גמרא. בכלל למד
- 8 וסיים הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק באותה שנה – שנת
- 9 האבלות – כל המשניות, וכן כל הש"ס. לימוד
- 10 המשניות היה על-פי הלכה, ולפעמים התוכן הפנימי
- 11 ובמקום שעמד בה.
- 12 הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה עולה לתורה
- 13 באותה 'שנת אבלות' בכל יום שני ויום חמישי, בשבת
- 14 למפטיר וכן בשבת למנחה. עד לאותה שנה, היה
- 15 עולה לתורה שבת למפטיר פעם בשלושה שבועות,
- 16 שכן כך היה הסדר: אחיו הרז"א, הוד כ"ק אאמו"ר

25 ואמרו אמן, יתברך עד ויתנשא - הרכנה אחר
 26 הרכנה, בריך-הוא (לעילא דוקא בהגבהה), ואמרו
 27 אמן.
 28 הכריעות בברכת כהנים: יברך ה' וישמרך - לצד
 29 ימין ואמצע, יאר וגו' - ויחונך, לצד שמאל ואמצע.
 30 ישא וגו' שלום, ימין שמאל ואמצע, אבל תיבת שלום
 31 - ימין ואמצע.
 32 מישוהו אמר לי שהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה
 33 כורע גם באמירת "תתקבל צלותהון", אך אני לא
 34 ראיתי זאת.
 35 כשקוראים לעלות לתורה, יש לדייק לקרוא בשם
 36 הנפטר¹.
 37 הצדקה שנותנים לפני התפילה או אחרי התפילה,
 38 רצוי לתת בפרוטות, כלומר במטבעות קטנות, שהוד
 39 כ"ק רבינו הזקן קורא להן ב'אגרת הקודש'²
 40 "קשקשים". וכן יש לשנות מפעם לפעם את מספר
 41 המטבעות, כדי שלא יתהווה חיוב נדר. את הכסף
 42 צריכים לחלק לצדקות שונות בערב ראש-חודש.
 43 העומד לפני התיבה, אינו נוהג בשלוש הפסיעות
 44 שלפני וש אחרי שמונה-עשרה בחזרת הש"ץ.
 45 מפרידים את הרגלים אחת מהשניה כשמתחילים
 46 לומר "יהיו לרצון" גם בתפילת לחש וגם בחזרת
 47 הש"ץ, וזה נקרא "עקר רגליו".

ה' אלול

"אוארא אינסטיטוט, מארדיס-טאן, נ. י.

1 הרה"ק ואחיו רמ"מ. בשנת האבלות, היו שלושה
 2 מניינים. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק התפלל בחדרו של
 3 הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מוהר"ש, רז"א התפלל
 4 בבית המדרש, ורמ"מ בחדר השני של בית המדרש.
 5 כשבאתי, מיד אחרי הסתלקות כבוד אמי זקנתי
 6 הרבנית רבקה נ"ע, למנטאן אל הוד כ"ק אאמו"ר
 7 הרה"ק - ששהה אז שם לרגל בריאותו - אמר לי,
 8 שר' נתן אדלר היה נוהג לעלות לתורה בשבת בבוקר
 9 פעמיים, לכהן ולמפטיר. אבי - הוד כ"ק אאמו"ר
 10 הרה"ק מוהר"ש - היה נוהג כך לפרקים, אך אני
 11 אינני יכול לפרגן זאת לעצמי.
 12 רז"א ורמ"מ היו בעלי קורא, ואילו הוד כ"ק
 13 אאמו"ר הרה"ק פחד, הרי צריכים לדייק בקריאה
 14 ולקרוא מתוך הכתב. אך בשנת האבלות - תרמ"ג -
 15 קרא בתורה. ר' יחיאל היה בוחן אותו לפני הקריאה
 16 בטעמי הנגינה. פעמיים היה קורא בחומש, ופעם
 17 אחת ב'תיקון'.
 18 סדר זה בעליות ובקריאת התורה, היו אצל הוד
 19 כ"ק אאמו"ר הרה"ק גם אחרי הסתלקותה של כבוד
 20 אמי זקנתי הרבנית נ"ע, אלא שבהיותו בליובאוויטש
 21 לא היה קורא. מאוחר יותר אמר לי הוד כ"ק
 22 אאמו"ר הרה"ק: אני מצטער שלא קראתי בתורה
 23 בליובאוויטש.
 24 הכריעות בקדיש: יתגדל ויתקדש, ויקרב משיחיה,

(2) סי' ג.

(1) כי המנהג לקרוא את האדמו"ר: אדוננו מורנו ורבנו בן אדוננו מורנו ורבנו (בלי הזכרת השם).

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק צ"ה (ב) - רבם של עמי הארץ

1 אחד מגדולי "עמי הארץ" הגדולים בטשריי היה יהודי בשם יעקב קרפיל, אשר התפרנס
 2 מכך שהיה מסתובב כל השבוע בכפרים, וסחר עם הגויים. הוא היה חוזר לעיירה רק לשבת.
 3 מנהגו היה שבכל יום שישי כאשר הגיע לעיירה, הרי דבר ראשון, עוד לפני הגיעו לביתו,
 4 היה הולך לביתו של הרב ומוסר לו את התשלום הקבוע עבורו - עבור הרב - וכן לשאר צרכי
 5 הצדקה שבעיירה, כ"ביקור חולים", "הכנסת כלה", "מלביש ערומים", "תלמוד תורה" וכהנה
 6 וכהנה.

7 כאשר סיים את תשלומיו הקבועים לרב, היה הולך לבית המדרש ושם היה מטיל כמה
 8 מטבעות לקופת הצדקה הכללית, כדי לקיים את מצוות "מתן בסתר". ורק אז היה הולך לביתו

1 ומוסר לאשתו את שאר הכסף שנותר אצלו על-מנת שתפרע בזה את חובותיה, ותקנה את
2 המצרכים עבור השבת, והיה מתחיל להכין את עצמו לשבת. הוא היה מנקה את מגפיו, מושחם
3 בשמן, ואז היה צועד לעבר בית המרחץ.

4 יעקב קרפיל לא ידע אפילו צורת אות. את התפילות הבודדות שהיה אומר ידע בעל-פה,
5 וגם אותם רק עם שגיאות רבות. במשך השנים למד לקרוא קריאת שמע ולומר שמונה עשרה.
6 מבלי להתייחס לשגיאותיו, שבהם היה אומר את התפילות, הרי היה תמיד אומרם בכוונה גדולה
7 ובדבקות. אמירתו בכוונה הייתה הן כאשר היה מתפלל בימות החול בפני עצמו בדרכים בעת
8 נדודיו בין הכפרים, והן כאשר היה עם הציבור, בשבתות ובימים טובים בבית המדרש אשר
9 בטשריי.

10 אשתו, ציפה ברכה, הייתה אף היא אשה פשוטה, אך יראת שמים ומדקדקת במצוות ביותר.
11 היא הייתה בתו של ר' יוסף יצחק – יהודי בן תורה – מי שהיה הבלן בטשריי. היא נהייתה
12 יתומה כאשר הייתה ילדה קטנה, הקהילה השיאה אותה מאוחר יותר עם יעקב קרפל.

13 הבעל והאשה הנ"ל חיו ביניהם חיים נהדרים, והיו באמת מאושרים, אך היה להם צער גידול
14 בנים.

15 בתחילה, לא נולדו להם כלל ילדים. מאוחר יותר כאשר החלה ציפה ברכה להביא ילדים
16 לעולם, הרי ילדים אלו – ל"ע ול"ע – לא האריכו ימים, הם מתו תיכף לאחר היוולדם.

17 פעם אחת, כאשר היה יעקב קרפל נודד כתמיד בין הכפרים, נפגש עם יהודי אחר, שגם הוא
18 היה נודד בין הכפרים כפי שהיה נודד יעקב קרפל, והשניים החלו לנדוד יחדיו.

19 יעקב קרפל הבחין, שאותו יהודי לוחש כל הזמן משהו בשפתיו, כאילו מדבר לעצמו. דבר
20 זה סיקרן מאוד את יעקב קרפל לדעת מה אומר אותו אדם לעצמו. כאשר החל להתעניין אצל
21 אותו יהודי מה הוא ממלמל בשפתיו כל הזמן, ענה לו אותו אדם שהוא לומד משניות בעל-פה
22 "הנני עושה זאת כל הזמן" אמר לו. "כאשר נמצא הנני בעיירה, יושב אני בבית המדרש ולומד
23 גמרא. אך בדרך, כאשר חייב הנני ללמוד בעל-פה, לומד הנני משניות ותנ"ך.

24 כיוון שנודע סודו של אותו אדם לר' יעקב קרפל, שוב לא היה צריך אותו יהודי להסתיר
25 עצמו מר' יעקב קרפל על ידי לימודו בלחש. עכשיו יכול היה ללמוד בעל-פה בקול רם כאשר
26 היו לבדם, בהלכם מכפר אחד למשנהו, נוסף לכך היה אותו יהודי לומד עם ניגון ערב. בכל
27 פעם שהיה יעקב קרפל שומע זאת, היה ליבו נמס בקרבו.

28 פעם אחת פרץ יעקב קרפל בבכי כילד קטן.

29 "מדוע הנכם בוכים" שאלו בחמלה היהודי שהתלווה אליו ואשר שמו היה ר' הערש ליב.

30 "ואיך לא אבכה" הסביר לו יעקב קרפל "הנני כזה בור ועם הארץ, אינני יודע לקרוא אפילו
31 אות אחת. אני מאוד מקנא כך בזה שיודע הינך ללמוד. והייתי מוכן לתת חלק גדול מחיי על
32 מנת לדעת ללמוד כמוך".

33 ר' הערש לייב החל לנחמו, והבטיחו, כי כאשר יגיעו העירה, יתחיל ללמוד החל מן
34 ה"אלף-בית".

35 יעקב קרפל התלהב מאוד מכך.

- 1 "אעשה זאת רק בתנאי אחד" אמר ר' הערש לייב "שדבר זה יישמר בסוד. רק אשתך ציפה
- 2 ברכה תהיה מותרת לדעת מזה, אך שאף אחד אחר לא ידע מכך".
- 3 יעקב קרפל היה בקושי יכול להבין מדוע מעוניין יהודי זה – ר' הערש לייב – לעשות זאת
- 4 אך בסוד, אך הסכים לכך.
- 5 תיכף בבואם לעיירה, ועקב מזג האוויר הסוער, שגרם לכך שהיו חייבים להישאר בבית,
- 6 החל ר' הערש לייב ללמוד עם יעקב קרפל, ולאט לאט ניכר היה לימוד זה ביעקב קרפל.
- 7 תוך מספר חדשים הצליח יעקב קרפל לקרוא, וכן לדעת פירושם של מספר מלים. יעקב
- 8 קרפל היה מלא שמחה. אשתו, ציפה ברכה, הייתה ברקיע השביעי.
- 9 ר' הערש לייב עצמו קבע את מקומו בבית המדרש. והיות ולפי מראהו החיצוני נחשב ליהודי
- 10 פשוט, לכן לא התעניין בו איש. הוא עצמו לא ביקש מאומה מאיש, ולא נזקק לאף אחד.
- 11 באי בית המדרש הניחו כי אינו אלא הלך שמחמת מזג האוויר הסוער, שוהה במקום זמן
- 12 רב יותר מן הצפוי.
- 13 בשבת הראשונה הוצע לו להתארח אצל שולחנו של אחד התושבים. טשריי לא הייתה שונה
- 14 במנהג טוב זה משאר העיירות היהודיות. אך ר' הערש לייב הסביר, שאינו נוהג לסעוד על
- 15 שולחנם של זרים. לכן הניחוהו לנפשו, ולאחר מכן כבר לא העניקו לו כל תשומת לב.
- 16 על ידי יעקב קרפל – תלמידו הנאמן – נודע לר' הערש לייב על כל אחד מהעיירה. בעיקר
- 17 הוא רצה לדעת אודות היהודים הפשוטים בטשריי. אלו שאפילו מלה אחת בלשון הקודש לא
- 18 ידעו.
- 19 ר' הערש לייב החל אז להתרועע עם יהודים אלו, ועבור כל אחד מהם הייתה לו מלה טובה,
- 20 מעודדם, והיה מפית בהם רוח חיים, תקווה וביטחון.
- 21 "לאף יהודי אסור ליפול ברוחו" היה אומר ר' הערש לייב לכל אחד מיהודים אלו, "אצל
- 22 הקב"ה אהובים כל היהודים בשווה. כאשר אמר הקב"ה למשה "דבר אל בני ישראל", לא הבדיל
- 23 בין יהודי אחד למשנהו. הוא התכוון ליהודי ה"עם הארץ" באותה מידה כפי שהוא התכוון
- 24 ליהודי ה"למדן". כולנו בני הקב"ה".
- 25 ר' הערש לייב החל בפעולות כדי לעודד את היהודים הפשוטים, בהסבירו להם כי העובדה
- 26 שהחסירו בלימודם בצעירותם, אינה צריכה להיות מניעה ללימודם עתה, כי אף פעם לא מאוחר
- 27 להתחיל ללמוד תורה.
- 28 כאשר פתחו יהודים אלו את פיהם ואת אוזניהם ושאלו "כיצד יכולים הם כעת להתחיל
- 29 ללמוד, כאשר אין להם מי שילמדם"? נתן להם ר' הערש לייב להבין, שהוא בעצמו מוכן ללמדם,
- 30 ובאמת מההתחלה ללמוד לקרוא אלף-בית.
- 31 הצעה זו הייתה עבור כל היהודים הללו, דבר פלא. הם לא חלמו אפילו על כך. היה זה
- 32 דבר חדש לגמרי עבורם. עד היום הם ראו שהלומדים בבית המדרש הם יהודים היכולים ללמוד
- 33 דף גמרא, משניות או אפילו פרשה חומש. אך, שישבו אנשים כאלו שאינם יודעים אפילו
- 34 אלף-בית וילמדו, זאת הם לא ראו ולא שמעו עדיין מימיהם. אף אחד לא העיף מבט לעברם

- 1 עד היום. וכאן מגיע לכאן יהודי זר, ומדבר אליהם כקרובים מאוד לליבו, וכמי שנוגע לו בחיים
- 2 שגם הם ילמדו תורה.
- 3 יהודים אלו חטפו את הצעתו של ר' הערש לייב בשתי ידיים, ובמהרה הפכו להיות תלמידיו.

אגרות קודש

[כט שבט תרפ"ב]

וזה אשר יכתוב מעצמו לר"ד שי' שיפריץ.

(א) יודיעו כי כל הסכומי כסף אשר נשלח לווארשא לרש"י שי' התקבלו על מילואם.

(ב) אשר מעתה בעז"י נסתדר אופן השילוח מהתם להכא ע"י אחד התלמידים יחיו.

(ג) הפאסילקע האמורה במכ"י מד' ויגש, טרם התקבלה, וע"ש מי נשלחה.

(ד) בדבר שאלתו אוד[ן]ת בגדים, הנה בד"כ בקיץ העבר לקחו ל"ע מהבית הכל, אבל האפשר הוא להוציא הוצאה כזו, בפרט אשר ישנם עוד חובות גדולי מהעבר. אך לאט לאט היו צריכי לקנות מהמוכר ביותר. ובד"כ מה שלוקח פה, ואת אשר נשרף בליוואויטש ל"ע (כי בימיו ראשון של ניסן תרפ"א נשרפו כל הבתים וכל מה שהי' במרתפים מהכלי בית נשדדו ונשברו כו') הנה כמעט הכל, רק ת"ל הספרים נשארו והם נמצאי במאסקווא, והכתבי קדש הם פה ת"ל שלמים.

(ה) ע"ד שכתבתי בארוכה הוא זה, כאשר חתן בן רבינו שליט"א, הוא עוסק במסחר, ויש לו ת"ל שם בין הסוחרים, ע"כ כאשר עתה המדינה חרבה ר"ל ויש לה דרישה בכל המינים, מיני דמיכלא, ומלבושים, מכונות (לעבודת שדה) ומכונות קיטור, ושאר המינים, כל מה שהפה יכול לדבר, והרש"י שי' יש לו הכירות גדולה הן פה והן במאסקווא פטרסבורג קיעו חארוקוב, אשר הי' יכול לעשות פה קונטור גדולה ממכירת כל המיני סחורה, באופן אשר ימצאון מהבעלי מסחר הגדולי באמריקא אשר יתנו לו פרעדסטאויטעלסטווא - פערטרעטונג - למכור סחורתם על התנאי שימצאו הם לנכון, ואשר אפשר יהי לפדות (כי אם ידרשו מקחים בלתי רגילים וגבוהי ביותר הלא יהי בלתי אפשר כו'), הי' זה ענין נכבד ועסק נעלה. גם ההובלה עד נאואראסיסק היא עם הספינה, והי' עושה קונטור בשם לקבל כל הסחורות (ומן

הפסח עד חודש כסלו בערך אפשר להוביל בספינות ממוצעות, גם מנאוראסיסק ישר לרוסטוב).

וע"ד נאמנותו של הרש"י שי' וטיב עבודתו[ן] יעידון פעולתו[ן]תיו הנוכחות, וגם כי בהכרח אשר הקונטור תהי ע"ש של בן מדינתם (כי אז נותני כבוד באופן אחר) וגם בטח בקרוב תהי גם פה פאסאל או קונסול אמריקאני, דבר אשר יביא תועלת רב במסחר, וכן אפשר נדרש להם איזה סחורות מפה, יכול הרש"י שי' בעזרתו ית' להשיג זאת. גם אם ימצאו בעלי הון כאלו אשר חפצים לקנות עסקים גדולי מהרודניקעס של גחלים והדומה הנה יש לו להרש"י שי' המכירים והמהלכי בזה, באופן היותר נעלה.

גם אין לשכוח כי השקל של מדינתכם (אם בזהב) פה מחירו (כהיום, ומתעלה בכ"י) 1 מיליאן ושני מאות אלפים רוי"כ (כי 5 דאללי בערך 10 ר' ישנים, ומחיר העשרה רוי"כ 6 מיליאן), וא"כ אם יהי מי שיניח בעסק 1 מיליאן דאללער יעלה זה פה 1.200 מיליאד, ובפרט כאשר יביאו כזאת עם סחורה, בהגיעו פה יהי פי שנים ואפשר יותר (ולמשל הסחורה ששולחי כפי הרשימה במכ"י בעד 10 דאללי אם יקנום פה יעלה מחירם בערך 12/13 מיליאן רוי"כ היום, מה שיהי בעוד זמן לא נוכל לדעת), אשר המקחי האלו [. . .] לדעת כי יש חשבון משם לפה כל הסחורות, ובפרט כאשר יסודרו מעט הלא יהי אפשר לדבר בטע"ג מהירים, וזה אשר כוונתי במכתבי.

אך כל דבר בתחלתו צריכי לעשותו בזעיר אנפין ובמשך הזמן יתגדל, ע"כ אם אפשר להשיג רק שאחד החפץ יעשה קונטור פה רוסטוב דאן, ותהי בעד כל מרחב המדינה, אז יוכל לבוא בהתקשרות עם רש"י שי' וכאשר יהי קונטור אז במילא יתרבו הסוחרים והפירמעס אשר ימסרו סחורתם למכור, וכן יקנו ע"י קונטור זו.

בד"כ החיים כעת פה עולי לסכומי גדולי כי מחיר כל דבר עולה פי ארבע יום יום.

ויכתוב מה שחפץ לך מעצמו. אג"ק מוהרי"צ כרך יד

פרשת תצוה

כז וַאֲמַתָּה תִּצְוֶה | אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ
שְׁמֹן זֵית זָךְ כֶּתִית לַמָּאֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד:
כא בַּאֲהֶל מוֹעֵד מִחוּץ לַפֶּרֶכֶת אֲשֶׁר עַל־הַעֲדוֹת
יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אֹהֶרֶן וּבָנָיו מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה
חֹקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ס
כח » וַאֲמַתָּה תִּקְרַב אֵלֶיךָ אֶת־אֹהֶרֶן אֶחָיִךְ
וְאֶת־בָּנָיו אֹתוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנוֹ לִי אֹהֶרֶן
נָדָב וָאִיִּיהוָה אֱלֹעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אֹהֶרֶן:
ב וַעֲשִׂיתָ בְּגֵד־קֹדֶשׁ לְאֹהֶרֶן אֶחָיִךְ לְכָבוֹד
וּלְתַפָּאֶרֶת: ג וַאֲמַתָּה תִּדְבֹּר אֶל־כָּל־חַכְמֵי־לֵב
אֲשֶׁר מִלְּאֲתִיו רוּחַ חָכְמָה וַעֲשׂוּ אֶת־בְּגָדֵי אֹהֶרֶן
לְקֹדֶשׁוֹ לְכַהֲנוֹ לִי: ד וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ
חֹשֶׁן וְאַפֹּדֶר וּמַעֲלִיל וּכְתָנֶת תִּשְׁבֵּץ מְצַנֶּפֶת וְאַבְנֵט
וַעֲשׂוּ בְּגֵד־קֹדֶשׁ לְאֹהֶרֶן אֶחָיִךְ וּלְבָנָיו לְכַהֲנוֹ לִי:
ה וְהֵם יִקְחוּ אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־
הָאַרְגָּמָן וְאֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ: (ו) פ
וַעֲשׂוּ אֶת־הָאָפֹדֶר זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת
שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשּׁוֹר מַעֲשֶׂה חֹשֶׁב: ז שְׁתֵּי כֹתֶפֶת
חִבְרֹת יִהְיֶה־לּוֹ אֶל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחִפְרָ: ח וְהַחֹשֶׁב
אֲפָדָתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו כִּמְעַשְׂהוֹ מִמֶּנּוּ יִהְיֶה זָהָב
תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשּׁוֹר:
ט וּלְקַחְתָּ אֶת־שְׁתֵּי אַבְנֵי־שֹהַם וּפְתַחְתָּ עֲלֵיהֶם
שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ישראל) י שִׁשָּׁה מִשְׁמֹתָם עַל
הָאָבֶן הָאֶחָת וְאֶת־שְׁמוֹת הַשְּׁשָׁה הַנּוֹתָרִים עַל־
הָאָבֶן הַשֵּׁנִית כְּתוּבָתָם: יא מַעֲשֶׂה חֶרֶשׁ אֶבֶן
כְּתוּבֵי חֹתֶם תִּפְתַּח אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִסֹּבֶת מִשְׁבְּצוֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה אֹתָם:
יב וְשִׁמְתָּ אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל כֹּתֶפֶת הָאָפֹדֶר
אֶבֶן זָכָרֶן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִשְׂאֹ אֹהֶרֶן אֶת־שְׁמוֹתָם
לִפְנֵי יְהוָה עַל־שְׁתֵּי כֹתֶפָיו לְזָכָרֶן: ס ע"ב בחול

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ' 198)

ולפי אומר לי, שהוא . . כמין סינר . . שחוגרות השורות

(רש"י כח, ד)

מספר, שפעם ראה רש"י שרה רוכבת על סוס
כשהיא חגורה בסינר. בתחלה הצטער על כך שראה
מראה כזה, אך כשכתב את פרושו נחה דעתו, כי זה
סיע לו להבין את מעשה האפוד. ויש לומר שזהו שרמו
רש"י "ולפי אומר לי": הפך להוציא דבר חיובי ממאדע
שלילי נובע מדרגת 'יחידה', העצם של הנפש האלקית,
שמקום משכנה בלב.

שני י. ועשית משבצת זהב: י ושתי שרשרת זהב
טהור מגבולת תעשה אתם מעשה עבת ונתתה
את־שרשרת העבתת על־המשבצת: ס
י. ועשית חשן משפט מעשה חשב כמעשה
אפוד תעשנו זהב תכלת וארגמן ותולעת שני
ושש משור תעשה אותו: ט. רבוע יהיה כפול ורת
ארבו וורת רחבו: י. ומלאת בו מלאת אבן
ארבעה טורים אבן טור אדם פטדה וברקת
הטור האחד: י. והטור השני נפך ספיר ויהלם:
י. והטור השלישי לשם שבו ואחלמה: ב. והטור
הרביעי תרשיש ושהם וישפה משבצים זהב
יהיו במלואתם: כא והאבנים תהיון על־שמות
בני־ישראל שתים עשרה על־שמותם פתוחי
חותם איש על־שמו תהיון לשני עשר שבט:
כ. ועשית על־החשן שרשרת גבולת מעשה עבת
זהב טהור: כ. ועשית על־החשן שתי טבעות
זהב ונתת את־שתי הטבעות על־שני קצות
החשן: כ. ונתתה את־שתי עבתת הזהב על־
שתי הטבעת אל־קצות החשן: כ. ואת שתי
קצות שתי העבתת תתן על־שתי המשבצות
ונתתה על־כפתות האפוד אל־מול פניו:
כ. ועשית שתי טבעות זהב ושמת אתם על־שני
קצות החשן על־שפתו אשר אל־עבר האפוד
ביתת: כ. ועשית שתי טבעות זהב ונתתה אתם
על־שתי כתפות האפוד מלמטה ממול פניו
לעמית מחברתו מפעל לחשב האפוד: כ. וירכסו
את־החשן כתיב מטבעתו קרי מטבעתיו אל־מטבעת

אֲבִנָּיִם וּמִגִּבְעוֹת תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְכָבוֹד
וּלְתִפְאָרֶת: ^א וְהִלְבַּשְׁתָּ אֹתָם אֶת־אֶהָרָן אֶחָיִד
וְאֶת־בָּנָיו אֹתוֹ וּמִשְׁחַתְּ אֹתָם וּמִלֵּאתָ אֶת־יָדָם
וּקְדַשְׁתָּ אֹתָם וְכִהְנֹוּ־לִי: ^ב וַעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנָסִי־
כָד לְכִסּוֹת בָּשָׂר עָרוּה מִמֹּתָנִים וְעַד־יָרְכִים
יִהְיוּ: ^ג וְהָיוּ עַל־אֶהָרָן וְעַל־בָּנָיו בְּבֹאֵם | אֶל־
אֹהֶל מוֹעֵד אוֹ בְּגִשְׁתֶּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשֵׁרֶת
בְּקֹדֶשׁ וְלֹא־יִשְׂאוּ עֹן וּמָתוּ חֲקַת עוֹלָם לֹא

וְלִזְרָעוֹ אַחֲרָיו: **ס**

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טז עמ' 337)

ונשמע קולו בבואו אל הקדש (כח, לה)

אדם שנאבק ב'ישות' שלו - עבודתו היא ברעש
ובסערה, בבורח מפני הסכנה. זהו מה ששולי המעיל,
שרומזים ליהודי שנמצא בדרגה פחותה זו, משמיעים קול.
מה שאין-כן אדם שהגיע כבר לבטול גמור, עבודתו היא
ב"קול דממה דקה", "לא ברעש ה'".

רביעי **כט** וְהָיָה הַדְּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם
לְקֹדֶשׁ אֹתָם לַכֹּהֵן לִי לָקַח פֶּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר
וְאֵילִם שְׁנַיִם תְּמִימִם: ^א וְלָחֶם מִצֹּת וְחֶלֶת מִצֹּת
בְּלוֹלָת בִּשְׁמֵן וּרְקִיקֵי מִצֹּת מִשְׁחִים בִּשְׁמֵן סֵלֶת
חֲסִים תַּעֲשֶׂה אֹתָם: ^ב וְנָתַתָּ אוֹתָם עַל־סֵל אֶחָד
וְהִקְרַבְתָּ אֹתָם בֶּסֶל וְאֶת־הַפָּר וְאֵת שְׁנֵי
הָאֵילִם: ^ג וְאֶת־אֶהָרָן וְאֶת־בָּנָיו תִּקְרִיב אֶל־פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד וּרְחַצְתָּ אֹתָם בַּמַּיִם: ^ד וְלָקַחְתָּ אֶת־
הַבָּגָדִים וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת־אֶהָרָן אֶת־הַכֹּהֵן וְאֵת
מַעֲלֵי הָאֹפֶד וְאֶת־הָאֹפֶד וְאֶת־הַחֹשֶׁן וְאִפְדַּת לֹא
בְּחֹשֶׁב הָאֹפֶד: ^ה וְשָׂמַתָּ הַמִּצְנֶפֶת עַל־רֹאשׁוֹ
וְנָתַתָּ אֶת־נֹזֶר הַקֹּדֶשׁ עַל־הַמִּצְנֶפֶת: ^ו וְלָקַחְתָּ
אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וַיִּצַּקְתָּ עַל־רֹאשׁוֹ וּמִשְׁחַתָּ
אוֹתוֹ: ^ז וְאֶת־בָּנָיו תִּקְרִיב וְהִלְבַּשְׁתָּם כְּתֹנֶת:
^ח וְחִגְרְתָּ אֹתָם אֲבִנֵּי אֶהָרָן וּבָנָיו וְהִלְבַּשְׁתָּ לָהֶם
מִגִּבְעֹת וְהָיְתָה לָהֶם כֹּהֵנָה לְחֲקַת עוֹלָם
וּמִלֵּאתָ יַד־אֶהָרָן וַיִּד־בָּנָיו: ^ט וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַפָּר
לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וּסְמַךְ אֶהָרָן וּבָנָיו אֶת־יָדֵיהֶם

הָאֹפֶד בְּפִתִּיל תְּכֵלֶת לְהָיוֹת עַל־חֹשֶׁב הָאֹפֶד
וְלֹא־יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֹפֶד: ^י וְנָשָׂא אֶהָרָן
אֶת־שְׂמֹות בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּחֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט עַל־לִבּוֹ
בְּבָאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לְזָכְרָן לִפְנֵי־יְהוָה תָּמִיד:
^{יא} וְנָתַתָּ אֶל־חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת־הָאֹרִיִם וְאֶת־
הַתָּמִים וְהָיוּ עַל־לֵב אֶהָרָן בְּבָאוֹ לִפְנֵי יְהוָה
וְנָשָׂא אֶהָרָן אֶת־מִשְׁפָּט בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־לִבּוֹ
לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד: **ס**

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לו עמ' 151)

ששה משמטם על האבן הקחת (כח, י)

ראשי תבות שמע, שאמרו שמע ישראל וגו' (בעל הטורים)
רצונו לומר, שהשקטים אמרו ליעקב "שמע ישראל".
אין בלבנו אלא אחד, ואז פתח יעקב ואמר "ברוך שם...
לעולם ועד" (פסחים נו, א). ולפי זה, ששת השמות וכ"ה
האותיות של כתף ימין הן לנגד ששת המלים וכ"ה אותיות
של "שמע ישראל"; וששת השמות וכ"ה אותיות של כתף
שמאל הן לנגד ששת המלים וכ"ה אותיות של "ברוך שם"
(עם הכולל).

שלישי **לא** וַעֲשִׂיתָ אֶת־מַעֲלֵי הָאֹפֶד כְּלִיל תְּכֵלֶת:
^א וְהָיָה פִּירֵאשׁוֹ בְּתוֹכָו שָׁפָה יְהִיָּה לִפְיו סָבִיב
מַעֲשֶׂה אִדּוֹג כְּפִי תַחְרָא יְהִיָּה־לֹא לֹא יִקְרַע:
^ב וַעֲשִׂיתָ עַל־שׁוּלְיוֹ רִמְנוֹי תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
שָׁנִי עַל־שׁוּלְיוֹ סָבִיב וּפַעֲמָנֵי זָהָב בְּתוֹכָם סָבִיב:
^ג פַּעֲמָן זָהָב וְרִמְזוֹן פַּעֲמָן זָהָב וְרִמְזוֹן עַל־שׁוּלְיוֹ
הַמַּעֲלֵי סָבִיב: ^ד וְהָיָה עַל־אֶהָרָן לְשֵׁרֶת וְנִשְׁמַע
קוֹלָו בְּבָאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לִפְנֵי יְהוָה וּבִצֵּאתוֹ וְלֹא
יָמוּת: ^ה וַעֲשִׂיתָ צִיץ זָהָב טָהוֹר וּפִתְחָתָ עָלָיו
פְּתוּחֵי חֹתֶם קָדֹשׁ לַיהוָה: ^ו וְשָׂמַתָּ אוֹתוֹ עַל־
פִּתִּיל תְּכֵלֶת וְהָיָה עַל־הַמִּצְנֶפֶת אֶל־מוֹל פְּנֵי־
הַמִּצְנֶפֶת יְהִיָּה: ^ז וְהָיָה עַל־מִצַּח אֶהָרָן וְנָשָׂא
אֶהָרָן אֶת־עֹן הַקֹּדֶשִׁים אֲשֶׁר יִקְדִּישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְכַל־מִתְנַת קֹדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל־מִצְחוֹ תָּמִיד
לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי יְהוָה: ^ח וְשִׁבְצָתָּ הַכְּתָנֶת שֵׁשׁ
וַעֲשִׂיתָ מִצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאֲבִנָּט תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה רָקִם:
^ט וְלִבְנֵי אֶהָרָן תַּעֲשֶׂה כְּתָנֹת וַעֲשִׂיתָ לָהֶם

החֲלֹב | הַמִּכְסָּה אֶת־הַקָּרֹב וְאֵת יִתְרֵת הַכֹּהֵן
וְאֵת | שְׁתֵּי הַכִּלִּיֹּת וְאֶת־הַחֲלֹב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן
וְאֵת שֹׁק הַיָּמִין כִּי אֵיל מִלֵּאִים הוּא: ^כ וְכִכֹּר
לֶחֶם אֶחָד וְחִלֹּת לֶחֶם שְׁמֹן אֶחָד וְרִיקִי אֶחָד
מִסֵּל הַמִּצּוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה: ^{כא} וְשִׁמְתָה הַכֹּל
עַל כַּפֵּי אֹהֶרֶן וְעַל כַּפֵּי בָנָיו וְהִנֵּפְתָּ אֹתָם
תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה: ^{כב} וְלָקַחְתָּ אֹתָם מִיָּדָם
וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחַ עַל־הָעֹלָה לְרִיחַ נִיחֹחַ לִפְנֵי
יְהוָה אֲשֶׁה הוּא לַיהוָה: ^{כג} וְלָקַחְתָּ אֶת־הַחֹהֶה
מֵאֵיל הַמִּלֵּאִים אֲשֶׁר לְאֹהֶרֶן וְהִנֵּפְתָּ אֹתוֹ תְּנוּפָה
לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה לָךְ לְמִנְחָה: ^{כד} וְקִדַּשְׁתָּ אֵת | חֹהֶה
הַתְּנוּפָה וְאֵת שֹׁק הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הִנֵּף וְאֲשֶׁר
הִזְרֵם מֵאֵיל הַמִּלֵּאִים מֵאֲשֶׁר לְאֹהֶרֶן וּמֵאֲשֶׁר
לְבָנָיו: ^{כה} וְהָיָה לְאֹהֶרֶן וּלְבָנָיו לְחֶק־עוֹלָם מֵאֵת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי תְרוּמָה הִוא וְתְרוּמָה יִהְיֶה מֵאֵת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי שְׁלֵמִיָּהֶם תְּרוּמָתָם לַיהוָה:
^{כז} וּבְגָדֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר לְאֹהֶרֶן יִהְיוּ לְבָנָיו אַחֲרָיו
לְמִשְׁחָה בָּהֶם וּלְמִלֵּאֲכֶם אֶת־יָדָם: ^{כח} שִׁבְעַת
יָמִים יִלְבָּשׁם הַכֹּהֵן תַּחֲתֹיו מִבְּגָדֵי אֲשֶׁר יָבֹא
אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְשֶׁרֶת בְּקֹדֶשׁ: ^{כט} וְאֵת אֵיל
הַמִּלֵּאִים תִּקַּח וּבִשְׁלַת אֶת־בִּשְׂרוֹ בְּמָקָם קֹדֶשׁ:
^ל וְאָכַל אֹהֶרֶן וּבָנָיו אֶת־בִּשְׂרֵי הָאֵיל וְאֶת־הַלֶּחֶם
אֲשֶׁר בַּסֵּל פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ^{לא} וְאָכְלוּ אֹתָם
אֲשֶׁר כָּפַר בָּהֶם לְמִלֵּא אֶת־יָדָם לְקֹדֶשׁ אֹתָם
וְזָר לֹא־יֹאכַל כִּי־קֹדֶשׁ הֵם: ^{לב} וְאִם־וָיֹתֵר מִבִּשְׂרֵי
הַמִּלֵּאִים וּמִן־הַלֶּחֶם עַד־הַבֹּקֶר וְשִׁרְפֹתָ אֶת־
הַנּוֹתֵר בָּאֵשׁ לֹא יֹאכַל כִּי־קֹדֶשׁ הוּא: ^{לג} וְעָשִׂיתָ
לְאֹהֶרֶן וּלְבָנָיו כָּכָה כָּכָה כָּכָה אֲשֶׁר־צִוִּיתִי אֶתְּכָה
שִׁבְעַת יָמִים תְּמַלֵּא יָדָם: ^{לד} וְפָר חֲטָאת תַּעֲשֶׂה
לְיוֹם עַל־הַכֹּפָרִים וְחֲטָאת עַל־הַמִּזְבֵּחַ בַּכֹּפֶרֶת
עָלְיוּ וּמִשַּׁחְתָּ אֹתוֹ לְקֹדֶשׁוֹ: ^{לה} שִׁבְעַת יָמִים
תִּכְפֹּר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ
קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים כָּל־הַנִּגַּע בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ: ^ס

עַל־רֹאשׁ הַפָּר: ^א וְשַׁחֲטָה אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה
פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ^ב וְלָקַחְתָּ מִיָּדָם הַפָּר וְנִתְּתָה
עַל־קֶרְנֵת הַמִּזְבֵּחַ בְּאֶצְבָּעֶךָ וְאֶת־כָּל־הָדָם
תִּשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ: ^ג וְלָקַחְתָּ אֶת־כָּל־
הַחֲלֹב הַמִּכְסָּה אֶת־הַקָּרֹב וְאֵת הַיִּתְרֹת עַל־
הַכֹּהֵן וְאֵת שְׁתֵּי הַכִּלִּיֹּת וְאֶת־הַחֲלֹב אֲשֶׁר
עֲלֵיהֶן וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחַ: ^ד וְאֶת־בִּשְׂרֵי הַפָּר
וְאֶת־עֲרֹו וְאֶת־פִּרְשׁוֹ תִשְׂרֹף בָּאֵשׁ מִחוּץ
לְמַחֲנֶה חֲטָאת הוּא: ^ה וְאֶת־הָאֵיל הָאֶחָד תִּקַּח
וּסְמְכוּ אֹהֶרֶן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאֵיל:
^ו וְשַׁחֲטָה אֶת־הָאֵיל וְלָקַחְתָּ אֶת־דָּמֹו וּזְרַקְתָּ
עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: ^ז וְאֶת־הָאֵיל תִּנְתַּח לְנִתְחָיו
וְרִחֲצָה קִרְבּוֹ וּכְרָעָיו וְנִתַּח עַל־נִתְחָיו וְעַל־
רֹאשׁוֹ: ^ח וְהִקְטַרְתָּ אֶת־כָּל־הָאֵיל הַמִּזְבֵּחַ עֹלָה
הוּא לַיהוָה רִיחַ נִיחֹחַ אֲשֶׁה לַיהוָה הוּא:

~ נקודות משיחות קודש ~ (2 קטעי שיחות כרך כו עמ' 246)

מִשְׁחָם בְּשִׁמּוֹן (כט, ב)

מוֹשָׁחַן בְּמִין כ"ף יוֹנִית (רש"י)

בִּימֵי חֲנֻכָּה טָמְאוּ הַיּוֹנִים אֵת כָּל הַשֶּׁמֶן שֶׁבַּהִיכָל, פָּרַט לַפֶּךָ
אֶחָד שֶׁנִּשְׁאָר טָהוֹר. וּמִבְּאֵר עַל כָּךְ, שֶׁשֶּׁמֶן הַהִיכָל – הַיּוֹנִים
חֲכָמָה שֶׁבְּקִדְשָׁה (שֶׁמֶן רוֹמֵז לְחֻכָּמָה), שֶׁהַיּוֹנִים נִלְחָמוּ בָּהּ. פֶּה
הַשֶּׁמֶן – הַיּוֹנִים סְפִירַת הַכֶּתֶר, שֶׁבְּכֻחָהּ הִתְגַּבְּרוּ עַל הַיּוֹנִים
וְנִצְחוּם. זֶהוּ הַרְמֵז בְּכ"ף יוֹנִית – בְּכֻחָהּ שֶׁל אוֹת כ"ף, רֹאשִׁי
תְּבוֹת כֶּתֶר, נִתֵּן לְנֶצַח אֵת הַיּוֹנִים וְאֵף לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בַּשֶּׁפֶתָם
בְּקִדְשָׁה, לְצַדֵּק הַמִּשְׁחָה.

חֲמִישִׁי ^א וְלָקַחְתָּ אֵת הָאֵיל הַשֵּׁנִי וּסְמְךָ אֹהֶרֶן
וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאֵיל: ^ב וְשַׁחֲטָה
אֶת־הָאֵיל וְלָקַחְתָּ מִדָּמֹו וְנִתְּתָה עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן
אֹהֶרֶן וְעַל־תְּנוּךְ אֹזֶן בְּנֵי הַיְּמִנִית וְעַל־בֶּהֶן יָדָם
הַיְּמִנִית וְעַל־בֶּהֶן רִגְלָם הַיְּמִנִית וּזְרַקְתָּ אֶת־
הָדָם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: ^ג וְלָקַחְתָּ מִן־הָדָם
אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וּמִשְׁמֹן הַמִּשְׁחָה וְהָיִיתָ עַל־
אֹהֶרֶן וְעַל־בָּגְדָיו וְעַל־בָּנָיו וְעַל־בָּגְדֵי בָנָיו אֹתוֹ
וְקִדַּשׁ הוּא וּבָגְדָיו וּבָנָיו וּבָגְדֵי בָנָיו אֹתוֹ:
^ד וְלָקַחְתָּ מִן־הָאֵיל הַחֲלֹב וְהָאֵלֶּה וְאֶת־

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ח א עמ' 187)

כל הנוגע במזבח הקדש (כט, לו)

מה עולה ראוי, אף כל ראוי (רש"י)

לומר לך: נתן להקדיר קדשה רק בדבר הראוי והשיקף לגבול הקדשה. ובלשון ספר התנאי: "כל דברים שהורים ומתרים שבהם נעשית המצוה מעשית. . . כמאמר רז"ל לא הקשר למלאכת שמים אלא טהורים ומתרים בפיה, וכן אתרוג שאינו ערלה, ומעות הצדקה שאינן גזול, וכיוצא בהם".

שישי לה וזה אשר תעשה על-המזבח כבשים בני-שנה שנים ליום תמיד: ^א את-הכבש האחד תעשה בכקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים: ^ב ועשרן סלת בלול בשמן פתיל רבע החין וגסד רביעת החין יין לכבש האחד: ^ג ואת הכבש השני תעשה בין הערבים כמנחת הבקר וכנספה תעשה-לה לריח ניחח אשה ליהוה: ^ד עלת תמיד לדרתיכם פתח אהל-מועד לפני יהוה אשר אועד לכם שמה לדבר אליך שם: ^ה ונעדתני שמה לבני ישראל ונקדש בכבדי: ^ו וקדשתי את-אהל מועד ואת-המזבח ואת-אהרן ואת-בניו אקדש לכהן לי: ^ז ושכנתי בתוך בני ישראל והייתי להם לאלהים: ^ח וידעו כי אני יהוה אלהיהם אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לשכני בתוכם אני יהוה אלהיהם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוסי שיחות לו עמ' 194)

לשכני בתוכם (כט, מז)

השכינה בישראל צדק הדין, ולא צדק גבוה (רמב"ן) הרמב"ם והרמב"ן נחלקו לגבי בית המקדש - האם עיקר ענינו הוא הקרבת קרבנות או מנוחת השכינה. ונראה, שלכל הדעות (גם לדעת הרמב"ן) המקדש הוא בשביל ישראל, והפולגתא היא האם הוא בשביל עבודתם או בשביל השקטת השכינה בתוכם. ויש להעיר מדברי הרמב"ן כאן (וראה גם רבנו בחיי כאן).

ל "ועשית מזבח מקמר קמרת עצי שטים תעשה אותו: ^א אמה ארכו ואמה רחבו רבוע יהיה ואמתיים קמחו ממנו קרנתיו: ^ב וצפית אותו זהב טהור את-גגו ואת-קירותיו

סביב ואת-קרנתיו ועשית לו זר זהב סביב: ^א ושתי טבעות זהב תעשה-לו ^ב מתחת לזרו על שתי צלעותיו תעשה על-שני צדיו והיה לבתים לבדים לשאת אותו בהמה: ^ג ועשית את-הבדים עצי שטים וצפית אתם זהב: ^ד ונתתה אותו לפני הפרכת אשר על-אזן העדת לפני הפרכת אשר על-העדת אשר אועד לך שמה: ^ה והקמיר עליו אהרן קמרת סמים בכקר בכקר בחיטובו את-הנזות יקמירנה: ^ו ובהעלת אהרן את-הנזות בין הערבים יקמירנה קמרת תמיד לפני יהוה לדרתיכם: ^ז לא-תעלו עליו קמרת זרה ועלה ומנחה וגסד לא תסכו עליו: ^ח וכפר אהרן על-קרנתיו אחת בשנה מדם חטאת הכפרים אחת בשנה וכפר עליו לדרתיכם קדש-קדשים הוא ליהוה: פפפ

★ ★ ★

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בחייכון וביימיכון ובחיי דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתקדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבחתא ונחמאתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

★ ★ ★

מפטיר ^א ובהעלת אהרן את-הנזות בין הערבים יקמירנה קמרת תמיד לפני יהוה לדרתיכם: ^ב לא-תעלו עליו קמרת זרה ועלה ומנחה וגסד לא תסכו עליו: ^ג וכפר אהרן על-קרנתיו אחת בשנה מדם חטאת הכפרים אחת בשנה וכפר עליו לדרתיכם קדש-קדשים הוא ליהוה: פפפ

בעת הגבחה הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבחה הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר שם משה לפני בני ישראל:

עֲיִיחִים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי נעם, וכל נתיבותיה שלום. אך ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטר כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטר לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים מוֹכִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשָּׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאִי הָאֵמַת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטר כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטר כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטר ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חזקו, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

י אַתָּה בֶּן־אָדָם הִגַּד אֶת־בֵּית־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַבֵּית אֵת סִפּוּר בְּנֵי הַבֵּית שְׂרָאִית בְּנוֹי וּמִשׁוֹכֵל וְעוֹמֵד וְכֹן לִפְנֵי ה' רַק שְׁעוֹנֹתֵיהֶם מְעַבְבִּים, וְלֹכֵן וְיִפְלְמוּ מַעֲוֹנוֹתֵיהֶם וּמִהָרֹי לְשׁוֹב בְּתִשְׁבָּה, וְאֵן וְתִרְאֶה בֵּית הָעֵתִיד בְּכַבּוֹד וּמִדְּרוֹ וְאֵן וְיִמְדְּרוֹ עַל יְדֵי אֶת־תְּכֵנִית אֵת תּוֹכֵן חֲשִׁבּוֹן הַבְּנֵן: יא וְאֵם־נִכְלָמוֹ אִם יִהְיוּ נִכְלָמִים מִכָּל אֲשֶׁר־עָשׂוֹ אֵן הוֹדַע אוֹתָם צוֹרֵת הַבֵּית מֵה שְׁלֵפִים מִחוּמַת הַר הַבֵּית בְּכָל וְתִכְוֹנָתוֹ תְּכִוּוֹת בְּנֵי בְלִשְׁכוֹת וּבְתָאִים וּמוֹצְאֵי וּמוֹבְאֵי בְשָׁעִים תְּנַקְרִים וְכָל־צוֹרֵתוֹ צוֹרֵת כָּל בֵּית בְּנֵי עַצְמוֹ וְאֵת כָּל־חֻקָּתוֹ מֵה שְׂרָאִי לְהַשְׁתַּמֵּר בְּבֵתִים וּבְשִׁלְחָנוֹת וּבְלִשְׁכוֹת וְכָל־צוֹרֵתוֹ צוֹרֵת הַפְתּוּחִים שְׁעַל תְּקוּרוֹת. וְכָל־תּוֹרָתוֹ חֵלֶק הָעוֹרוֹת לַבְּתָנִים וּלְיִשְׂרָאֵל וּלְגִשִּׁים הוֹדַע אוֹתָם תְּכִוּוֹת הַבֵּית וְצוֹרֵתוֹ וְכָתֵב לְעֵינֵיהֶם וְהֵם וְרָאוּ בְּנֵי הַבֵּית לְעֵתִיד וְיִשְׁמְרוּ בְלָבָם אֶת־כָּל־

שי למורא

(י) וְיִפְלְמוּ מַעֲוֹנוֹתֵיהֶם, כִּי בַעַת שֶׁתִּסְפֹּר לָהֶם עַל בְּנֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָעֵתִיד, יִזְכְּרוּ בְּבִנְיָן הָרָאשׁוֹן שֶׁנִּחְבַּר בְּעוֹנֹתֵיהֶם וְיִפְלְמוּ בּוֹת. וּמִדְּרוֹ אֵת תְּכֵנִית, וְיִמְדְּרוֹ עַל יְדֵי שֶׁאֵתָה מוֹרָה לָהֶם אֵת תּוֹכֵן חֲשִׁבּוֹן הַבְּנֵן. (יא) וְאֵם־נִכְלָמוֹ מִכָּל אֲשֶׁר עָשׂוֹ, אִם יִפְלְמוּ מִכָּל הַמַּעֲשִׂים הָרָעִים שֶׁעָשׂוֹ, אֵן הוֹדַע לָהֶם אֵת מֵה שְׂאֵן עֵתִיד לַעֲשׂוֹת לָהֶם בְּבִנְיָן הַמִּקְדָּשׁ. וְתִכְוֹנָתוֹ, חֲשִׁבּוֹן תָּאִי וּלְשִׁכּוֹתָיו. וּמוֹצְאֵי וּמוֹבְאֵי, מִדַּת הַפְתּוּחִים, שְׂוִיָּאִים וְכָאִים דְּרָבָם. וְכָל צוֹרֵתוֹ, צוֹרֵת כָּל חֶדֶר וְחֶדֶר. וְאֵת כָּל חֻקָּתוֹ, מֵה שְׂרָאִי לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל חֶדֶר וְחֶדֶר. וְכָל צוֹרֵתוֹ, צוֹרֵת הַפְתּוּחִים שְׁעַל תְּקוּרוֹת. וְכָל תּוֹרָתוֹ, מִקּוֹם עֲמִידַת הַבְּתָנִים

הפטר לפרשת תצוה לקריאה בציבור

ולשמו"ת ביחזקאל פרק מג

י אַתָּה בֶּן־אָדָם הִגַּד אֶת־בֵּית־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַבֵּית וְיִפְלְמוּ מַעֲוֹנוֹתֵיהֶם וּמִדְּרוֹ אֶת־תְּכֵנִית: יא וְאֵם־נִכְלָמוֹ מִכָּל אֲשֶׁר־עָשׂוֹ צוֹרֵת הַבֵּית וְתִכְוֹנָתוֹ וּמוֹצְאֵי וּמוֹבְאֵי וְכָל־צוֹרֵתוֹ וְאֵת כָּל־חֻקָּתוֹ וְכָל־תּוֹרָתוֹ הוֹדַע אוֹתָם וְכָתֵב לְעֵינֵיהֶם וְיִשְׁמְרוּ אֶת־כָּל־צוֹרֵתוֹ וְאֵת־כָּל־חֻקָּתוֹ וְעָשׂוֹ אוֹתָם:

והעם. וכתב לעיניהם, את כל הדברים האלה כתב לעיניהם, כדי שילמדו בו. יב) סביב סביב קדש קדשים, בין שכל המקומות של אהזות הכהנים והלויים נקראו "קדש", כמו שכתוב "תריכות הקדש" (יחזקאל מח,יח), לכן נקרא הר הבית "קדש קדשים" לעיניהם. יג) אמה אמה וטפח, באמה בת ששה טפחים, שהיא אמה וטפח באמה בת חמשה טפחים. וחיך האמה, אבל גבה עלית היסוד, היה במדת האמה הפשוטה בת חמשה טפחים. ואמה רחב, וכן האמה של רחב כניסת הסוכב של המזבח, היתה באמה בת חמשה טפחים. וגבולת אל שפתה סביב זרת האחר, וכן הקרנות שהיו בגבולת מסביב בארבע הפנות, היתה המדה של כל קרן זרת אחת מאמצע הקרן. ולפי זה, היו הקרנות אמה על אמה, כי האמה שתי זרתות. והיו גם כן באמה בת חמשה טפחים. וזה גב המזבח, ובמדת זו של אמה בת חמשה טפחים ויתה גב מזבח הנהב שהוא אמה על אמה. יד) ומחיק הארץ, מהתחלת היסוד של המזבח התיצון מהקרנע עד העזרה התחתונה, עד סוף גבה הבליטה התחתונה של המזבח, שהוא נחשב ליסוד המזבח. ורחב אמה אחת, ורחב הבליטה של יסוד המזבח אמה אחת. ומהעזרה הקטנה עד העזרה הגדולה ארבע אמות, מתנג של יסוד המזבח עד גג ה"סוכב" של המזבח ויתה ארבע אמות גבה. ורחב האמה, ורחב הסוכב של המזבח ויתה נכנס לפנים ברחב אמה בת חמשה טפחים. טו) וההרואל,

צורתו ואת כל חקתיו מה שראוי להשתמש בכל חדר, ואז יזכו לעמוד בתורה ועשו אותם לעתיד: יב זאת תורת הבית המזבח למעלה, החיך ויתה על ראש החר פלגב"ו סביב. סביב הוא קדש קדשים כנגד ירושלים, כי ירושלים כולה קדש, ובחר עצמו מקום מקדש מזבח והדביר הוא

קדש הקדשים הנהזאת תורת הבית המזבח למעלה כפרט: יג ואלה מדות המזבח העולה שהראו לו באמות גדולות, שכל אמה יש אמה אחת של חול שהיא בת חמשה טפחים וטפח אחר, וחיך וטובה עלית היסוד היתה במדת האמה הפשוטה בת ח' טפחים ואמה רחב כניסת הסוכב היתה באמה פשוטה וגבולת הקרנות שהיו בגבולת אל שפתה סביב בארבעת המקצועות היו זרת האחר מאמצעותם לכל רוח, והיו אם כן אמה על אמה וזה גב המזבח מקום המערכה שהיה גבוה על המזבח אמה לפיכך נקראו גב: יד ומחיק הארץ מהתחלת היסוד המזבח עד העזרה התחתונה הנו הכניסה התחתונה שנקנס המזבח אמה והתחיל הסוכב, היתה שתיים אמות גובה היסוד. ורחב אמה אחת של היסוד מן הסוכב, ומהעזרה הקטנה עד העזרה הגדולה הנו מהכניסה התחתונה עד הכניסה העליונה שנקנס שנית אמה למעלה מן הסוכב היתה ארבע אמות ורחב האמה הוא כניסת הסוכב: טו וההרואל הוא גובה גב המזבח מן הסוכב ולמעלה ארבע אמות ומהארואל ולמעלה היו הקרנות ארבע

יב זאת תורת הבית על ראש החר פלגב"ו סביב. סביב קדש קדשים הנהזאת תורת הבית: יג ואלה מדות המזבח באמות אמה אמה וטפח וחיך האמה ואמה רחב וגבולת אל שפתה סביב זרת האחר וזה גב המזבח: יד ומחיק הארץ עד העזרה התחתונה שתיים אמות ורחב אמה אחת ומהעזרה הקטנה עד העזרה הגדולה ארבע אמות ורחב האמה: טו וההרואל ארבע אמות ומהארואל ולמעלה הקרנות ארבע: טו והארואל שתיים עשרה ארד בשתיים עשרה רחב רבוע אל ארבעת רבעיו: יז והעזרה ארבע עשרה ארד בארבע עשרה רחב אל ארבעת רבעיה והגבול סביב אותה חצי האמה והחיקלה אמה סביב

בארבעת המקצועות: טז והארואל שטח המזבח הוא מקום המערכה שתיים עשרה ארד בשתיים עשרה רחב וזהו מאמצעותו לכל רוח, ויתה אם כן כ"ד על כ"ד. רבוע אל ארבעת רבעיו היתה מרובע בארבעת צדדיו: יז והעזרה הוא דפים גב המזבח מקום המערכה. עם מקום הליך גלגל הכהנים והקרנות היתה ארבע עשרה ארד בארבע עשרה רחב אל ארבעת רבעיה וזהו מאמצעותו לכל רוח, ויתה אם כן כ"ח על כ"ח. והגבול הקרנות שהיו בגבולת סביב אותה בארבעת המקצועות חצי האמה מאמצעותיה לכל רוח, והיו אם כן אמה על אמה והחיקלה הוא יסוד המזבח כלל כנגן ארבעת רבעיה, שהוא מודד ארבע עשרה אמה מהאמצע לכל צד. ואם כן היתה עשרים ושמונה אמות על עשרים ושמונה אמות. והגבול, הקרנות שהיו בגבולת מסביב לה בארבע הפנות. חצי האמה, היו חצי אמה רחב מהאמצע לכל צד, ואם כן היו אמה על אמה. והחיק לה אמה סביב, כלומר, לעתיד ויתה היסוד

הוא גבה המזבח מן הסוכב ולמעלה. ארבע אמות, כלומר, הדמים הנתינים בקרנות המזבח, גבול רשיתם הוא מנג המזבח ולמטה ארבע אמות. ושם הוא "חוט הפקרא" להבדיל בין דמים הנתינים למעלה לבין דמים הנתינים למטה. ומהארואל ולמעלה הקרנות ארבע, למעלה מנג המזבח היו ארבע קרנות בארבע הפנות. טז) והארואל שתיים עשרה ארד, שטח המזבח שהוא מקום המערכה, היתה שתיים עשרה אמה על שתיים עשרה אמה. והיו מאמצעותו לכל צד, ואם כן היתה עשרים וארבע אמות על עשרים וארבע אמות. אל ארבעת רבעיו, שמהאמצע הוא מודד שתיים עשרה אמה לכל צד. יז) והעזרה, גב המזבח עם מקום הקרנות ועם מקום גלגל הכהנים. אל ארבעת רבעיה, שהוא מודד ארבע עשרה אמה מהאמצע לכל צד. ואם כן היתה עשרים ושמונה אמות על עשרים ושמונה אמות. והגבול, הקרנות שהיו בגבולת מסביב לה בארבע הפנות. חצי האמה, היו חצי אמה רחב מהאמצע לכל צד, ואם כן היו אמה על אמה. והחיק לה אמה סביב, כלומר, לעתיד ויתה היסוד

שי למורא

עטרת מרים

של המזבח בולט אמה מסביב לכל הצדדים. ולא כפי שהיה מקדם שלא היה למזבח יסוד בולט בצד דרום ובצד מזרח משום שלא היה שטח זה בנחלת בנימין. ולעיתים לא יהיה מקום המקדש מתיר לשום שבט. ובמעלותיה פנות קדרים, והכבש שעולים בו, יהיה בדרום, כדי שיהיה העולה בו פונה ("קדרים") לצד מזרח.

שכל הפניות הם בדרך ימין. (יח) אלה חקות המזבח, אלה האמורים להלן הם משפטי המזבח לחנכו ביום השלמת עשייתו. (ט) הכהנים הלויים, הכהנים הנאים משבט לוי. מזרע צדוק, הוא היה הכהן הגדול הראשון ששמש בבית המקדש בימי שלמה, לפיכך נקראו על שמו. פר בן בקר לחטאת, מוסב על "ונתתה אל הכהנים וגו'". (כ) על ארבע קרנותיו ואל ארבע פנות העזרה, על ארבע קרנות המזבח ועל ארבע הקויות של בנין גג המזבח. ואל הנבול סביב, וכן שנה נאמר על היסוד, שהוא נבול המזבח. (מצודות דוד) וחטאת אותו וכפרתה, כזה חטאת את המזבח ותקנהו להקניסו בקדשה להיות ראוי לכפר עליו מפני ולהבא. (כא) במפקד הבית, במקום שהבית פנה. כלומר, במקום קדוש מחוץ לבית. (כד) והקרבתם לפני ה', זו היא ההקטרה שעל המזבח. והשליכו הכהנים עליהם מלח, ככתוב בתורה "על כל קרבןך תקריב מלח" (ויקרא ב'ג). (כה) תמימים עשו, לקרבו עולה את הפר ואת האיל. (כו) ומלאו ידיו, כזה יחנכו את המזבח.

ומעלתהו פנות קדרים: יח ויאמר אלי בן אדם כה אמר אדני יהוה אלה חקות המזבח ביום העשותו להעלות עליו עולה ולזרק עליו דם: יט ונתתה אל הכהנים הלויים אשר הם מזרע צדוק הקרבים אלי נאם אדני יהוה לשרתני פר בן בקר לחטאת: כ ולקחת מדמו ונתתה על ארבע קרנותיו ואל ארבע פנות העזרה ואל הנבול סביב ונתתה את הפר החטאת ושרפו במפקד הבית מחוץ למקדש: כב וביום השני תקריב שיעיר עזים תמים לחטאת וחטאו את המזבח כאשר חטאו בפר: כג בכלותך מחטא תקריב פר בן בקר תמים ואיל מן הצאן תמים: כד והקרבתם לפני יהוה והשליכו הכהנים עליהם מלח והעלו אותם עלה ליהוה: כה שבעת ימים תעשה שיעיר חטאת ליום ופר בן בקר ואיל מן הצאן תמימים יעשו: כו שבעת ימים יכפרו את המזבח וטהרו אותו ומלאו ידיו: כז ויכלו את היםמים והיה ביום השמיני והלאה יעשו הכהנים על המזבח את עולותיכם ואת שלמיכם ורצאתי אתכם נאם אדני יהוה:

שלישי אמה סביב ומעלתהו הכבשים שעלו אל המזבח שלשה היו, אחד כבש הגדול ואחד פנה ליסוד ואחד פנה לפוכב, והם היו פנות קדרים נתונות ביום אשר העולה בהם יפנה אל המזבח (ובחים סב): יח ויאמר אלי בן אדם כה אמר אדני יהוה אלה חקות המזבח ביום העשותו להעלות עליו עולה ולזרק עליו דם: יט ונתתה אל הכהנים הלויים אשר הם מזרע צדוק הכהן הקרבים אלי שלא עבדו עבודת זרה, בשרו שיעמוד בתורה ויהיה חנוך נעשה על ידו נאם אדני יהוה לשרתני פר בן בקר לחטאת: כ ולקחת מדמו ונתתה על ארבע קרנותיו ואל ארבע פנות העזרה וגם המזבח ואל הנבול סביב וחטאת אותו כזה חטאת את המזבח וכפרתהו להקניסו בקדשה: כא ולקחת את הפר החטאת ושרפו במפקד הבית במקום קדוש מחוץ למקדש מקום מוכן לשריפת הנשפים, לפניו מחוץ הר הבית: כב וביום השני תקריב שיעיר עזים תמים לחטאת וחטאו וזרקי דמם וטהרו את המזבח בורקת דם בפר בורקת דם הפר: כג בכלותך מחטא כאשר תשלים לטהר את המזבח בורקת דם השעיר תקריב אל העזרה פר בן בקר תמים מבלי מום ואיל מן הצאן תמים: כד והקרבתם על המזבח לפני יהוה והשליכו הכהנים עליהם מלח כדכתיב על כל קרבןך תקריב מלח (ויקרא ב') והעלו אותם עלה ליהוה: כה שבעת ימים תעשה בדרך שששו ביום השני שיעיר חטאת ליום ופר בן בקר ואיל מן הצאן תמימים יעשו לעולות: כו שבעת ימים יכפרו את המזבח דם השעיר וטהרו אותו לפי שנטמא ביד גוי הארץ: ומלאו ידיו בהקרבת העולה וזה יחנכו את המזבח: כז ויכלו כאשר השליכו הכהנים את שבעת היםמים על זה הפר והיה ביום השמיני והלאה יעשו הכהנים על המזבח את עולותיכם ואת שלמיכם ורצאתי אתכם מרצה לכם עלי ידי הקרבות הללו נאם אדני יהוה:

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק:
נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא
יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבְנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשֶׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפָּאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת אֱהֹל
מוֹעֵד וְהָיָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכְרוֹן לִפְנֵי יְהוָה
לְכַפֵּר עַל־נַפְשֵׁיכֶם: פ (יִשְׂרָאֵל) וַיְדַבֵּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יִּי וְעָשִׂיתָ כִּיֹּר נַחֲשֶׁת וּכְנֹ
נַחֲשֶׁת לְרַחֲצָהּ וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין־אֱהֹל מוֹעֵד
וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁמָּה מִים: וַיַּרְחֲצוּ אֶהֱרֹן
וּבְנָיו מִמֶּנּוּ אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם: כ בָּבֹאֻם
אֶל־אֱהֹל מוֹעֵד יַרְחֲצוּ־מִים וְלֹא יָמָתוּ אוֹ
בְּגָשָׁתָם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשִׁרְתָּ לְהַקְטִיר אִשָּׁה
לַיהוָה: כא וַיַּרְחֲצוּ יְדֵיהֶם וּרְגְלֵיהֶם וְלֹא יָמָתוּ
וְהָיְתָה לָהֶם חֻק־עוֹלָם לֹא יִלְוֲעוּ
לְדֹרֹתָם: פ

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
ל יַי וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יִּי כִּי תִשָּׂא
אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְפָקְדֵיהֶם וְנָתַנּוּ אִישׁ
כֶּפֶר נַפְשׁוֹ לַיהוָה בַּפֶּקֶד אַתֶּם וְלֹא־יִהְיֶה בָהֶם
גִּגִּף בַּפֶּקֶד אַתֶּם: יִי זֶה א יִתְּנוּ כָּל־הָעֵבֶר
עַל־הַפָּקְדִים מַחְצִית הַשֶּׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
עֲשָׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחְצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה
לַיהוָה: (לוי) ד כָּל הָעֵבֶר עַל־הַפָּקְדִים מִבֶּן
עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהוָה:
ה העשיר לא־יִרְבֶּה וְהִדֵּל לֹא יִמְעִיט מִמַּחְצִית
הַשֶּׁקֶל לַתֵּת אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר
עַל־נַפְשֵׁיכֶם: ו וְלָקַחְתָּ אֶת־כֶּסֶף הַכֹּפָרִים

לוח זמנים לשבוע פרשת תצוה - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	06:25	06:30	08:34	08:36	09:10	09:08	10:07	10:05	12:25	12:25	17:20	17:25	17:47	17:52	17:05	18:02
חיפה (ח)	06:26	06:31	08:33	08:36	09:11	09:08	10:07	10:05	12:24	12:24	17:20	17:26	17:44	17:50	16:52	18:00
ירושלים (ח)	06:24	06:29	08:32	08:34	09:09	09:07	10:05	10:04	12:23	12:23	17:23	17:28	17:45	17:50	16:47	18:00
תל אביב (ח)	06:26	06:31	08:34	08:36	09:11	09:09	10:07	10:06	12:25	12:25	17:19	17:24	17:46	17:51	17:02	18:02
אוסטריה, וינה (ח)	07:07	07:16	08:51	08:55	09:40	09:36	10:31	10:28	12:39	12:39	17:02	17:11	17:37	17:46	16:52	17:59
אוסטרליה, מלבורן (ק)	06:46	06:39	09:28	09:23	10:04	10:08	11:16	11:18	14:09	14:08	20:30	20:23	20:59	20:52	20:05	21:04
אוקראינה, אודסה (ח)	07:06	07:14	08:57	08:53	09:41	09:37	10:32	10:30	12:41	12:41	17:08	17:18	17:42	17:51	16:58	18:04
אוקראינה, דונייצק (ח)	06:41	06:50	08:29	08:25	09:15	09:10	10:05	10:02	12:13	12:13	16:36	16:46	17:11	17:20	16:26	17:34
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	06:53	07:02	08:37	08:41	09:26	09:21	10:17	10:14	12:24	12:24	16:46	16:56	17:22	17:31	16:37	17:44
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	07:22	07:32	09:07	09:02	09:54	09:49	10:44	10:41	12:49	12:50	17:07	17:18	17:44	17:54	16:58	18:08
אוקראינה, קייב (ח)	07:15	07:25	08:59	08:55	09:47	09:42	10:37	10:33	12:42	12:42	16:59	17:10	17:36	17:46	16:50	18:00
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	07:02	06:58	09:15	09:14	09:47	09:46	10:45	10:44	13:07	13:07	18:11	18:15	18:36	18:40	17:55	18:50
איטליה, מילאנו (ח)	07:30	07:38	09:23	09:19	10:06	10:02	10:58	10:55	13:07	13:07	17:39	17:48	18:10	18:18	17:26	18:31
אקוודור, קיטו (ח)	06:25	06:24	08:55	08:55	09:24	09:24	10:27	10:27	12:58	12:59	18:32	18:32	18:55	18:54	18:14	19:03
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	06:19	06:25	09:02	09:06	09:41	09:44	10:51	10:53	13:42	13:41	19:57	19:51	20:25	20:18	19:33	20:30
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	06:58	07:06	09:42	09:47	10:27	10:30	11:39	11:41	14:34	14:34	21:00	20:52	21:32	21:24	20:36	21:36
ארה"ב, בולטימור (ח)	07:09	07:02	09:04	09:01	09:43	09:39	10:37	10:35	12:50	12:51	17:33	17:40	18:03	18:09	17:21	18:21
ארה"ב, ברוקלין (ח)	07:00	06:53	08:54	08:51	09:33	09:30	10:27	10:25	12:40	12:40	17:20	17:27	17:50	17:57	17:08	18:09
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	07:01	06:54	08:54	08:51	09:34	09:30	10:27	10:25	12:40	12:40	17:20	17:28	17:51	17:58	17:08	18:09
ארה"ב, דטרויט (ח)	07:40	07:33	09:31	09:28	10:11	10:08	11:04	11:02	13:16	13:16	17:53	18:01	18:24	18:32	17:41	18:44
ארה"ב, האוסטון (ח)	07:08	07:04	09:16	09:14	09:50	09:48	10:46	10:45	13:05	13:06	18:04	18:09	18:30	18:34	17:49	18:44
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	06:45	06:39	08:48	08:45	09:23	09:21	10:19	10:17	12:36	12:36	17:28	17:33	17:55	18:01	17:15	18:11
ארה"ב, מיאמי (ח)	07:02	06:58	09:14	09:12	09:47	09:45	10:44	10:43	13:05	13:05	18:08	18:13	18:34	18:37	17:54	18:47
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	06:58	06:50	08:50	08:47	09:30	09:26	10:23	10:21	12:36	12:36	17:14	17:22	17:45	17:52	17:03	18:04
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	07:17	07:24	09:18	09:15	09:57	09:54	10:51	10:49	13:04	13:04	17:44	17:52	18:15	18:22	17:32	18:33
ארה"ב, שיקגו (ח)	06:57	06:50	08:49	08:46	09:29	09:26	10:22	10:20	12:35	12:35	17:12	17:20	17:43	17:51	17:01	18:02
בוליביה, לה-פס (ח)	06:27	06:24	09:02	09:04	09:33	09:35	10:39	10:40	13:18	13:18	19:09	19:07	19:33	19:30	18:49	19:40
בלגיה, אנטוורפן (ח)	08:12	08:01	09:44	09:39	10:32	10:27	11:22	11:18	13:26	13:27	17:42	17:52	18:19	18:29	17:33	18:44
בלגיה, בריסל (ח)	08:11	08:01	09:44	09:39	10:32	10:27	11:22	11:18	13:27	13:27	17:43	17:54	18:20	18:30	17:34	18:44
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:49	05:53	08:29	08:32	09:03	09:05	10:10	10:11	12:53	12:53	18:57	18:53	19:18	19:14	18:31	19:24
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	05:38	05:42	08:18	08:20	08:51	08:53	09:58	10:00	12:41	12:41	18:39	18:36	19:04	19:01	18:18	19:11
בריטניה, לונדון (ח)	07:31	07:20	09:02	08:57	09:51	09:46	10:40	10:37	12:44	12:45	17:01	17:11	17:37	17:47	16:53	18:01
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	07:45	07:34	09:11	09:06	10:02	09:57	10:51	10:47	12:53	12:53	17:01	17:13	17:41	17:52	16:56	18:07
גרמניה, ברלין (ח)	07:40	07:29	09:08	09:04	09:58	09:53	10:47	10:44	12:51	12:51	17:03	17:15	17:41	17:51	16:53	18:06
גרמניה, פרנקפורט (ח)	07:52	07:42	09:27	09:22	10:14	10:09	11:04	11:01	13:09	13:10	17:28	17:38	18:04	18:14	17:18	18:28
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:46	05:50	08:27	08:30	09:01	09:04	10:09	10:11	12:54	12:54	19:03	18:59	19:23	19:18	18:35	19:29
הודו, מומבאי (ח)	07:11	07:08	09:29	09:28	10:00	09:59	10:59	10:58	13:23	13:23	18:34	18:37	18:58	19:01	18:19	19:10
הודו, פונה (ח)	07:07	07:04	09:25	09:24	09:56	09:54	10:55	10:54	13:19	13:19	18:31	18:34	18:55	18:58	18:15	19:07
הונגריה, בודפשט (ח)	07:03	06:54	08:44	08:40	09:29	09:24	10:20	10:17	12:28	12:28	16:53	17:02	17:27	17:36	16:43	17:49
טורקיה, איסטנבול (ח)	07:06	06:59	08:59	08:56	09:38	09:35	10:32	10:30	12:44	12:45	17:23	17:31	17:54	18:01	17:12	18:13
יוון, אתונה (ח)	07:25	07:19	09:22	09:20	09:20	09:57	10:55	10:53	13:09	13:09	17:54	18:00	18:23	18:29	17:41	18:40

רלט

לוח זמנים לשבוע פרשת תצוה - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מולדובה, קישינב (ח)	07:23	07:14	09:05	09:01	09:49	09:45	10:40	10:38	12:49	12:49	17:15	17:24	17:49	17:58	17:04	18:11
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	07:09	07:06	09:26	09:25	09:57	09:56	10:56	10:55	13:20	13:20	18:31	18:34	18:55	18:58	18:16	19:08
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	05:31	05:40	08:15	08:21	09:05	09:10	10:19	10:22	13:19	13:19	19:55	19:46	20:30	20:20	19:30	20:34
נפאל, קטמנדו (ח)	06:48	06:44	08:57	08:56	09:31	09:29	10:28	10:27	12:48	12:48	17:48	17:53	18:14	18:18	17:34	18:28
סין, בייג'ין (ח)	07:18	07:11	09:12	09:09	09:51	09:48	10:45	10:43	12:58	12:58	17:39	17:46	18:09	18:16	17:25	18:27
סינגפור, סינגפור (ח)	07:17	07:17	09:46	09:46	10:16	10:16	11:18	11:18	13:49	13:49	19:21	19:21	19:44	19:44	19:03	19:53
פולין, ורשה (ח)	07:09	06:58	08:38	08:33	09:28	09:22	10:16	10:13	12:20	12:20	16:32	16:43	17:11	17:21	16:24	17:36
פרו, לימה (ח)	06:05	06:07	08:41	08:42	09:12	09:13	10:17	10:17	12:54	12:54	18:39	18:38	19:03	19:01	18:20	19:10
צרפת, ליון (ח)	07:56	07:48	09:41	09:37	10:24	10:19	11:15	11:13	13:25	13:25	17:54	18:03	18:27	18:36	17:43	18:48
צרפת, פריז (ח)	08:14	08:04	09:51	09:47	10:37	10:33	11:28	11:25	13:35	13:35	17:58	18:08	18:32	18:41	17:47	18:55
קולומביה, בוגוטה (ח)	06:12	06:12	08:40	08:40	09:09	09:09	10:11	10:11	12:40	12:41	18:09	18:09	18:32	18:32	17:51	18:41
קנדה, טורונטו (ח)	07:28	07:20	09:17	09:13	09:58	09:54	10:51	10:48	13:02	13:02	17:38	17:46	18:08	18:15	17:24	18:28
קנדה, מונטריאול (ח)	07:09	07:00	08:54	08:50	09:37	09:33	10:29	10:26	12:38	12:38	17:09	17:18	17:41	17:50	16:58	18:02
קפריסין, לרנקה (ח)	06:40	06:35	08:42	08:39	09:18	09:15	10:13	10:11	12:30	12:30	17:19	17:25	17:47	17:53	17:06	18:04
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	08:37	08:25	09:59	09:54	10:52	10:46	11:39	11:36	13:40	13:40	17:44	17:57	18:25	18:37	17:36	18:52
רוסיה, מוסקבה (ח)	08:14	08:01	09:32	09:27	10:27	10:21	11:14	11:10	13:14	13:14	17:18	17:31	17:57	18:09	17:07	18:24
רוסיה, חסוטוב-על-הדון (ח)	07:40	07:31	09:22	09:18	10:06	10:01	10:57	10:54	13:05	13:05	17:31	17:40	18:05	18:14	17:21	18:27
שווייץ, ציריך (ח)	07:45	07:36	09:26	09:22	10:11	10:06	11:02	10:59	13:10	13:10	17:40	17:49	18:10	18:18	17:25	18:32
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:44	06:43	09:06	09:06	09:36	09:36	10:36	10:36	13:02	13:02	18:20	18:22	18:44	18:46	18:04	18:55

(*) הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל-אחת-כמה-וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא – גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשמ"מ סכ"ח – התנועדות תשמ"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים – אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הברלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתּוּלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזֵי חֲפָצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׂמֻחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחְזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל־אֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בְּדֶרֶךְ וּמִכָּל־פּוֹרְעָנוֹת הַמְתַּרְגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לָחֵן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלָתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלָת כָּל־פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי שיי הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 3 9606108 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 3 9601001 (972)

להורדת הקבצים: Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00831
17/04/2022

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

